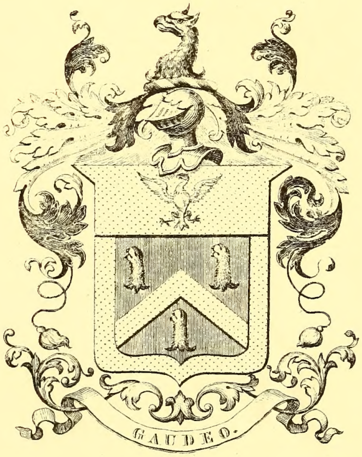
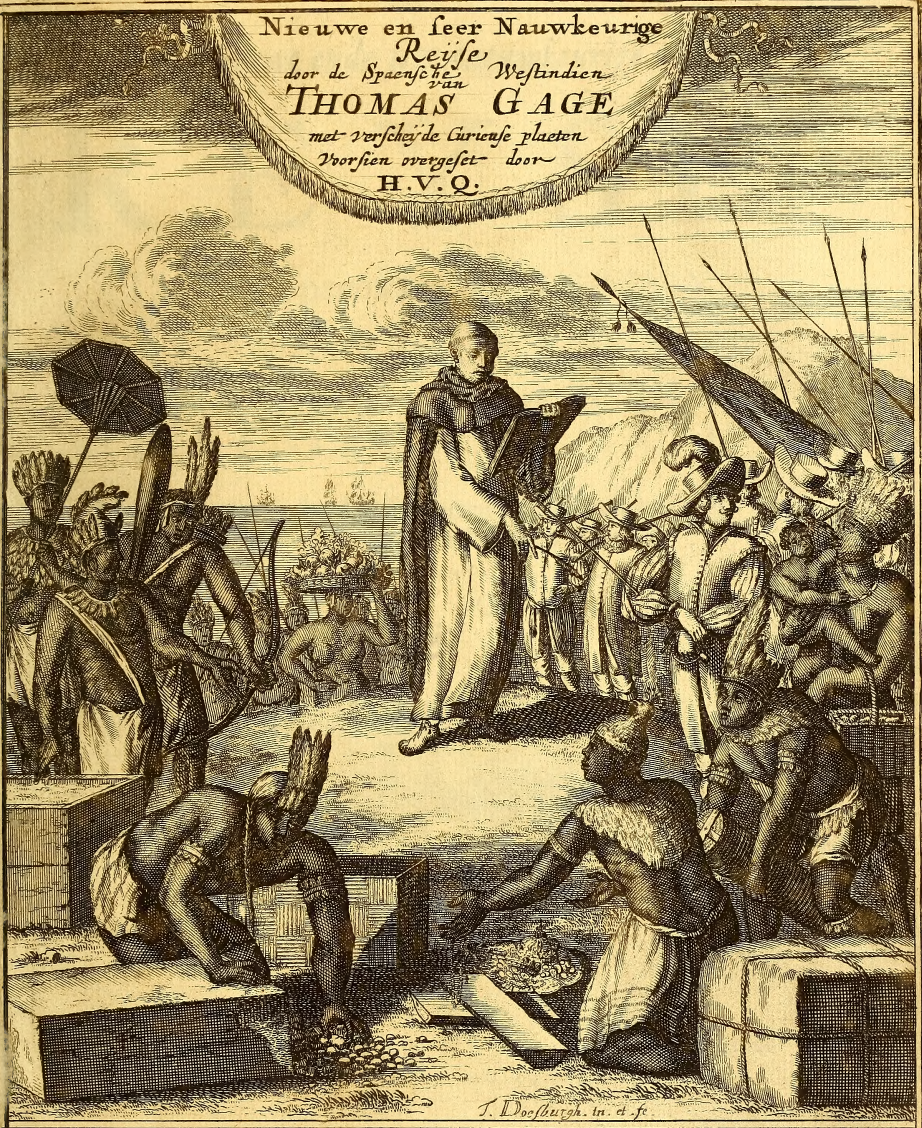
GAUDEO

GAUDEO.

t' Utrecht bÿ IOHANNES RIBBIUS. A°. 1682

Nieuwe ende ſeer naeuwkeurige

REYSE

Door de Spaenſche WEST-INDIEN

VAN

THOMAS GAGE;

Met ſeer curieuſe ſoo Land-kaerten als Hiſtoriſche Figueren verciert ende met twee Regiſters voorſien.

Overgeſet door

H. V. Q.

Tot UTRECHT,

By JOHANNES RIBBIUS, Boeckverkooper in de korte St. Ians-ſtraet. M. DC. LXXXII.

AEN DE

Edele ende Mogende Heeren Gedeputeerde

STATEN

s'Lands van UTRECHT.

Edele ende Mogende Heeren,

MYNE HEEREN.

HEt daegelijckſche werck van die geene, welcke haer verſtand in de goede letteren oeffenen, beſtaet of in het aen den dagh brengen, uytleggen ende verklaeren van oude ende vremde Autheuren, of in deſelve in andere Taelen over te ſetten, of oock eyndelijck in het maecken van nieuwe Boecken.

De Heer Lomeier, *in ſijn Boeck* de Bibliothecis, *geeft de Overſetters de tweede rangh, ſeggende daer by, dat haer werck ſwaer, heerlijck ende voordeeligh is; Swaer, ſoo om de kenniſſe der Taelen, welcke grondigh moet weſen, als om den arbeydt die het klaer uyt-drucken ende betraghten van eens anders concepten altoos mede-brenght; Heerlijck, om dat door die overſettingen den luyſter der Taelen vermeerdert, ende de bepaelinge der ſelver wijder uytgebreyd werd, ende voordeeligh, om dat,*

 daer

daer door, het geene eene Natie ende Taele als eygen was, ten beste ende nutte van het geheele menschelijcke Geslaghte kan komen te gedyen.

Hier om is het, dat het oock selve de Maghtighste Koningen niet verdrooten heeft, veel wercks van dese soorte van Studie te maecken; Het is door ordre en sorge van Ptolomæus Philadelphus, *dat wy de beroemde Translatie des Bijbels, van de twee-ende-seventigh Oversetters, hebben, ende de geleerdste Lieden in alle Eeuwen, die, nae de verlossinge der Israëliten uyt de Babylonische Gevanckenisse, verlopen zijn, hebben sigh hier in geoeffent, gelijck als sulcks blijckt uyt de* Targumim, *zijnde de oudste Chaldeeusche beknopte uytbreydingen welcke de Jooden hebben, ende de Geleerde besluyten uyt* Nehem. VIII. 9. *dat sulcks al ten tijde* Esræ *sijn aenvangh heeft genomen.*

Het Getal is seer groot, van die geene, welcke onder de eerste Christenen de Heylige Schriften in verscheydene Taelen hebben overgeset; Augustinus *seght hier van* in sijn II. Boeck van de Christelijcke Leere op het elfde Capittel; Men kan die geene, welcke de Schriftuere uyt de Hebreeusche in de Griecksche Taele hebben overgebraght, tellen, maer dat is niet mogelijck ten opsighte van de Latijnsche Oversetters. *Onder de Oud-vaders heeft sigh* Hyeronymus *seer in dit slagh van Studie vermaeckt, hebbende hy een Boeck aen* Pammachus *geschreven, in het welcke hy de reghte wijse van over te setten aenwijst, oock betuyght hy, dat hy het leven van* Antonius *uyt de Grieckshe in de Latijnsche spraecke gebraght heeft, soo wel als het Boeck van* Dydimus *van den H. Geest, ende veele dingen uyt* Origenes. Hilarius *heeft oock het selve gedaen ten opsighte van eenige uyt-leggingen over het Boeck* Jobs, *ende over eenige* Psalmen.

Wanneer nu, nae die schrickelijcke verwoestinge der Gotten, *de goede letteren als op een nieuw, in* Italien, Duytsland *ende andere gedeelten van* Europa, *herboren wierden, hebben sigh de geleerdste Lieden dier Eeuwe, als om strijd, tot het over-setten*

van

van Boecken begeven. Haeren meesten arbeyd besteedden sy ontrent de Grieckshe Schrijvers; Gregorius Typhernas *gaf doe, aen die geene, die de Taele in dewelcke* Strabo *heeft geschreven, niet verstonden, sijne beschrijvinge van* Africa *ende* Asia *in het Latijn.* Marcilius Ficinus *settede de Wercken van* Plato *over, gelijck oock die van* Plotinus, Jamblichus, Syhesius *ende* Psellus, *waer over hy door* Julius Cæsar Scaliger *in het getal der Helden ofte als Vergode-Zielen gesteld werd door dese Verssen.*

Sancta anima & cælum tibi tu quæ sæpe fuisti,
  Spira in me rari flamina pura boni.
Ter cæli socia es; ter magni civis Olympi;
  Ter comes, in gremium pulchra recepta, Dei.
Cum fluis ex astris; Divi Monumenta Platonis,
  Cum capis; & nunc te cum Jovis aula Capit.

Veele hebben getraght Aristoteles *een andere dan sijne natuerlijcke Taele te doen spreecken, selve de* Arabiers *hebben hem in de haere willen sien; Onder die geene die hem in het Latijn hebben gesoght te brengen, heeft onder de oude* Boëthius *de voor-rangh, onder die geene, die laeter gekomen zijn, werd deselve betwist tusschen* Guilielmus Budæus, *den Cardinael* Bessarion, Nicenus, Theodorus Gaza, *ende andere.* Georgius Trapezuntius *heeft het Boeck van* Eusebius *van de Euangelische voorbereydinge overgeset, ende het selve aen* Nicolaus V. *Paus van Roomen opgedragen, van dewelcke hy nevens* Laurentius Valla, Petrus Candidus December, Georgius Castellanus *ende* Demetrius, *alleen om de oversettinge, seer bemind ende geaght wierd.* Nicolaus Perottus *Bisschop van* Sipontus *heeft* Polybius *Getranslateert, ende de* Turcksche *Keyser* Selym *Soone van* Bajaseth, *heeft de* Commentaria *van* Julius Cæsar *in sijne Taele doen brengen.*

De voorgemelde Paus Nicolaus V. *een Voorstander van alle Geleerde van sijnen tijd, was seer begeerigh om* Homerus *in de*

oude

oude Romeynſche *Taele te ſien; Veele ſtelden haere kraghten, te ſijnen tijde, daer over te werck, dogh maer een, te weten* Horatius Romanus, *wierd'er gevonden, die ſijn geſlepen verſtand konde voldoen, ende door het Klerck-Ampt van de, ſoo genaemde, Apoſtoliſche Kaemer, ende verdere groote beloften bewogen zijnde, heeft hy de* Ilias *begonnen ende eenige Boecken van deſelve overgeſet.* Laurentius Valla *ende* Angelus Politianus *hebben aen het ſelve werck mede haere daegen ende naghten te koſt gehangen;* Nicolaus Valla *heeft deſelve* Ilias *van* Homerus *ende oock* Heſiodus *in Latijnſche Helden-verſſen aen de wereld doen ſien, doch die geene, welcke haer alle, hier in, heeft overtroffen, was een Hooghduytſcher* Helius Eobanus *uyt het Landt van* Heſſen, *welcker arbeyd* Jacobus Mycillus *met de volgende verſſen heeft gepreſen.*

Mæonidem Latia memorantem prælia voce,
 Verſaque in Auſonios Dorica verba modos,
Caſtraque cum caſtris Danaum mutata Latinis,
 Et cum Romanis pallia Græca togis;
Rem toties cœptam, ſed nulli rite peractam,
 Serior en ætas attamen iſta dedit.
Hanc laudem multi Vatum petiêre priorum,
 Sed propriam ſolus quam ferat Heſſus habet.

Laurentius Valla, *te* Napels *gekomen zijnde, om den Coningh* Alphonſus *te begroeten, heeft, ten ſijne verſoecke,* Herodotus *overgeſet, doch door eene ontijdige dood wegh geruckt zijnde, heeft hy de laetſte hand aen ſijn werck niet konnen leggen; De Koningh evenwel, beval datmen ſijne Schriften, ſoo als ſy waeren, van* Roomen *te* Napels *ſoude brengen, en deede die met ſorge in ſijne Boeck-kaemer op-ſluyten; deſe overſettinge heeft* Henricus Stephanus *naemaels geſuyvert ende in het net gebraght, ſoo wel als die van* Herodianus, *welcke* Politianus *de Latijnſche Taele hadde doen ſpreecken, hoewel ſijne Benyders ſeggen ſulcks het werck*

van

van Gregorius Typhernas *te wesen, ende dat hem dat door* Politianus *op sijn dood-bedde ontnomen was.*

Leonhardus Aretinus *heeft eenige Tractaeten van* Xenophon, Plutarchus, Aristoteles *ende* Plato *overgeset, ende in het vertaelen van gesëyden* Plutarchus *hebben mede gearbeyd* Leonhardus Justinianus, Guarinus Veronensis, *en* Donatus Acciaiolus. *Twee* Duytschers *hebben bestaen alle de Wercken van den geseyden Autheur te translateren, te weten,* Guiljelmus Xylander, *ende* Hermannus Cruserius *van* Campen, *welcke laetste de Hertogen van* Gelder, Carel *van* Egmond, *ende* Willem *van* Cleve *als Raedt gedient heeft; te vooren hadde hy in de Medicynen gestudeert, ende eenige Wercken van* Galenus *in staet gebraght, om verstaen te werden van die geene, welcke in de* Grieckſche *Taele niet geoeffent waeren.* Jacobus Amiot, *Leer-meester van* Caerl IX. *ende* Henrick III. *Koningen van* Vranckrijck, *heeft den selven Autheur niet alleen* Fransch *doen spreecken, maer daer toe noch de* Poëmenica *van* Longus, *de* Æthiopica *van* Heliodorus *ende* Diodorus Siculus *vertaelt; selve onsen* Erasmus *heeft eenige dingen uyt de* Moralia *van* Plutarchus *ende veele uyt de Wercken van* Lucianus *overgeset.* Johannes Leland *van* London *geboren, floreerde in het Jaer 1546. onder* Henrick VIII. *Koningh van* Engeland, *hy was sijn Biliothecaris, de plaetsen en saecken, welcke in dat Rijck, door verloop van Jaren, niet bekend waeren, wees hy, uyt de beste Autheuren, weder aen, ende, op dat sy, van een yder, des te beter souden verstaen werden, settede hy deselve, in de doenmaels gebruycklijcke Taele, over.* Thomas Morus, Philippus Melanchthon, Ursinus Velius, Johannes Sleydanus, Jacobus Micyllus, *hebben daer over mede gearbeyd.* Sigismundus Gesenius *wendde veele moeyten aen in het Translateren der* Grieckſche *Schrijvers, hy stierf in het Jaer 1554. altoos tegens te armoede geworsteld hebbende,* Erasmus *oordeelde dat hy beter Fortuyne waerdigh was, volgens het getuygenisse van* Thuan. Hist. lib. 13. *Maer, om hier af te scheyden, men soude konnen bewijsen dat* Apollonius, Aristarchus,

ſtarchus, Didymus, Herodianus, Eratoſtenes, Callimachus, Varro, Julius Cæſar, *ende meer dan twee-honderd andere*, *ſoo oude* Griecken *als* Romeynen, *hier van haer werck gemaeckt*, *ofte ten minſten geſchreven hebben*; *ende ſoo werd jegenwoordigh het oude* Grieckenland *ende* Latium *in* Vranckrijck, *als verplaetſt*, *door de ſorgen van de Heer van* Ablancourt *en andere*, *om te ſwijgen van die geene*, *welcke ſigh in ons Vaderland*, *hier in*, *met lof ende voordeel laeten gebruycken.*

M. Adam. *Verhaeld in het leven van* Bugenhaegen, *hoe dat hy alle Jaren*, *op dien dagh*, *op dewelcke* Lutherus *nevens ſijne Mede-arbeyders*, *de overſettinge des Bijbels*, *in het* Hooghduytſch, *hadde voleyndight*, *ſijne Vrienden op een heerlijck Gaſtmael gewoon was te onthaelen*, *ende ſoo*, *als het Feeſt van die Translatie te vieren.*

Ick hebbe dit voor af laeten gaen, *ED. MOG. HEEREN*, *om de onkundige den mondt te ſtoppen*, *welcke dickmaelen den naem van een* Tranſlateur, *als by manier van verwijtinge*, *gebruycken*; *niet wetende wat arbeyd ende kenniſſe daer toe vereyſcht*, *ende wat nut*, *daer door*, *aen het Gemeene-beſte werd toegebraght.*

Den Autheur deſes Boecks, *droegh het ſelve op*, *aen die geene*, *welcke*, *te ſijnen tijde*, *het hooghſte Gebied in* Engeland *voerde*, *ende ick*, *hebbende ſedert het Jaer* 1654. *in* U *ED: MOG: Provintie gewoont*, *ende mijne geringe kenniſſe alleen verkregen door de goede ſorge*, *welcke door* U *ED: MOG: Ordre*, *in ende omtrent* U *ED: MOG: Laege ende Hooge Schoolen werd onderhouden*, *vinde my verplight*, *het ſelve aen* U *ED: MOG: op te offeren*, *beſtaende mijn hooghſte geluck daer in*, *dat ick kan ſeggen*, a Vobis principium, *waer by my de danckbaerheydt dwinght te voegen*, Vobis deſinet,

Priolus *ſeght*, *in de Voor-reeden van ſijn Boeck de* Rebus Gallicis; Inter domeſticas ærumnas fœtus hic natus eſt, quem linctурus eram, ſi licuiſſet; *ick kan dit ED: MOG: HEEREN mede met groote redenen ſeggen*, *maer ben evenwel verſeeckert*

dat

dat men geene ſin-fouten in deſe mijne Tranſlatie ſal vinden; Ick vreeſe meer dat de onkundige, vremd ſullen aghten, dat ick U *ED: MOG: een Reyſiger opdraege, maer dat die weten, dat naeſt Luyden van letteren, de goede Reyſigers, de eerſte rangh onder de Onderdaenen van een Republijcke houden, ende dat die geene, welcke de eerſte, nae* Ferdinandus Magellanes, *ende* Françoys Draeck, *den Aerd-klood beſeylt heeft,* Olivier *van* Noordt *was, zijnde in deſe Stad van* Utrecht *geboren, waer by komt, dat de grootſte Vloote, die oyt of oyt, deſelve Reyſe gedaen heeft, gecommandeert wierde door den* Amersfoortſchen Jaques l'Hermite.

Men kan hier by doen, dat den yver in onſe Religions-genooten verkouwende, ende de bitterheyd der Weder-partijders toenemende, het met veele van onſe Gemeente, helaes! ſoo geſteld is, datmen, even als de Doctoren de bittere Pillen vergulden, het geene tot ſtightinge ſtreckt, met een weereldljck kleed moet omhangen, wilmen het van alle de weereld geleeſen hebben; ende ick kan niet twijffelen ofte den Heerlijcken naem van U *ED: MOG: welke dit Boeck de eere heeft van in ſijn voor-hoofd te dragen, ſal het ſelve doen doorblaederen, van ſoodaenige onſer Geloofs ende Land-Genooten, die het anders niet ſouden aenſien; Oock is dit de oorſpronck der Dedicatien; deſe reedenen bewogen* Cicero *ende andere, haere Boecken aen, aen de Weereld voor Geleerde, Voeſter-Heeren ende Aenqueeckers der Geleerde bekent zijnde Perſonen, op te draegen, ſoodaenige dan ſullen hier op pag.*304. 306. 308. 310. *en* 311. *ſien dat alle wat of een Biſſchop van* Condom (*welckers kraghtighſte wederlegginge Preſervativ genaemt wy nu onder handen hebben, ende binnen aght dagen,* GODT *de voorſte, het light ſullen doen ſien*) *ofte yemand anders der Roomsgeſinden moge ſchrijven, haer alleen werd afgeperſt door onſe tegenſpreeckinge, ende, dat de Luyden van die Gemeente, daer ſy geene partye vinden, altoos ten verderve ſnellen, altoos de oude kneghten blijven, ende altoos de, in haer, onuytwiſſelijcke teeckenen van het Geeſtelijcke Babel behouden. Ende hier mede bidde ick de goede* GODT U *ED: MOG:*

nae ziele ende licchaem te ſegenen, ende ons alle de genaede te doen, van, onder U *ED: MOG: Regeeringe, ſoodaenigh ons leven, ſoodanig ons doen en laten aen te ſtellen, dat wy deſe Provintie, welcke, om onſer ſonden wil, ſoo deerlijck is verwoeſt geworden, weder mogen in den ouden ſtaet herſteld ſien, tot het welcke, ſoo het aen ons niet gebreeckt,* U *ED: MOG: aengewende ſorgen ende arbeyd ons groote hoope geven; blijvende ick onderwijlen*

ED: MOG: HEEREN

U ED: MOG:

Verplighten ende Getrouwen
Onderdaen ende Dienaer.

H. V. QUELLENBURGH.

VOOR-

VOOR-REDEN
TOT DEN
LEESER.

HEt ſcheen, nae wy een oneyndigh getal Hiſtorien van de eerſte Spaenſche Conqueſten in America hadden geſien, dat wy niet meer hadden te wenſchen, om onſe curieusheyd op dat ſubject te voldoen, als een beſchrijvinge van de jegenwoordige toeſtant van haere Colonien in die quartieren.

Maer nae dat haer haere Staet-kunde, hadde, by verloop van tijdt, doen verbieden, het geene de ydelheyd ende de ſnorkerye van ſommige, in den beginne, nopende die ontdeckinge, hadde gemeen gemaekt, ſoo ſcheen het dat wy naeulijcks anders, dan by wege van een Miracul, ſouden konnen kenniſſe krijgen, van dat geene, dat ſy, met ſoo veele ſorge, nu meer dan een eeuwe voor ons hebben verborgen gehouden.

Inder waerheydt, de rigoureuſe Wetten die ſy nopende de Indiën gemaeckt hebben, betuygen genoegh, tot hoe verre, haere yverſught is uytgeborſten, aengeſien ſy haer niet vernoeght hebben, met het verbod aen alle Vremden gedaen, van, op verbeurte des levens, daer in te komen; maer oock gewilt, dat het ſelve ſigh ſoude uytſtrecken, over hare eygene Onderdaenen, uytgeſondert alleen de natuerlijcke inboorlingen van de Koninckrijcken van *Leon* ende Caſtilien, gelijck wy ſulcks ſien

 uyt

uyt het boeck van *el Padre Frey Pedro Simon Provincial de San Francisco*, een van haer beste Autheuren; welcke seght, dat Caerl de vijfde, door een particulier privilegie, het Gouvernement van *Guyana*, gaf aen *Dom Hieronimo de Ortal*, en dat ten opsighte van sijne groote diensten ende extraordinaire merites, hoewel hy van *Saragossa*, Hooft-stadt van *Arragon*, geboortigh was.

Sy hebben dat selve beleyd naeukeurighlijck tot op desen dagh toe in *America* gevolght; en door dien de Provincie van Nieuw Spaignien een van de rijckste is die sy daer besitten, hebbende sy, tot gerijf van de Commercie van deselve, een bysondere Vloote, welcke Jaerlijcks een reyse nae *Vera-Cruz* met een ongeloovelijck profijt doet, soo sijn oock daer door soo wel de Gouverneurs als de Viceroy selve, veel exacter, om het inkomen van deselve aen Vremde te beletten, als men in *Peru* wel doet, om dat die Provincie op de Zuyd-Zee gelegen is.

Dat is de reden, om dewelcke wy het verhael, dat *Thomas Gage* ons daer van heeft geschreven, niet genoegh konnen aghten, soo ten aensien van de seltsaemheyt ende naeukeurigheyt met dewelcke hy aenteeckent alle het geene hy aenmerckenswaerdigh heeft gerencontreert, geduerende sijn verblijf, soo te *Mexico*, als in de andere principaelste Steden van Nieuw-Spaignien, als ten opsighte van de verscheydene wegen, die hy, soo te Zee, als te Lande, gebruyckt heeft.

Hy en heeft sigh niet vernoeght (om soo te spreecken) met alleen in te treden in het Heylige der Heyligen der Spaigniaerden, maer selve leght hy ons de verborgentheden (welcke sy met groote vlijt voor ons verberghden) daer van uyt; en men kan seggen, dat die Natie niet heeft opgehouden ondoorgrondelijck te zijn, dan nae dat onsen Autheur ons daer van de secreten geopenbaert heeft, en een stil-swijgen, van bynae twee eeuwen, gebroocken, uytgevende eene beschrijvinge, die de

aen-

aengenaemste is, van alle die geene, die in langen tijdt het light beschout hebben.

Daer zijn'er weynige die met soo reghtvaerdigen titul als de dese mogen singulier genoemt werden, en soomen hedensdaeghs in het algemeen smaeck vint in wercken van dese soorte, soo behoortmen dit voor een oneyndelijck getal van andere te stellen, om de seltsaeme dingen die het beschrijft.

Het kan oock een groot voordeel toebrengen soo aen de Geographie en Navigatie, als aen de Commercie, behalven de bysondere kennisse die het ons geeft van de sterckte ende swackheydt soo der Zee-plaetsen, als van die geene, die dieper landewaert in leggen; van den verouderden haet die de naturelle Spaigniaerden toe-dragen aen die geene die in die nieuwe werelt geboren worden; van den af-keer die haere Slaeven selve van haer hebben, en van die van veele Indiaensche Natien die sigh noyt aen haere overheerschinge hebben konnen onderwerpen, en die haer jock, om dat sy dat onverdraeghlijck vondden, hebben afgeworpen.

Behalven de onderreghtingen die hy geeft, kanmen nogh veele andere trecken uyt die dingen die hem overkomen zijn, en hy beschrijft ons deselve soo wel, datmen, sonder het te voelen, deel neemt aen alle het geene hem gebeurt.

De bysondere beschrijvingen, die in het meeste gedeelte van de vremde Historien verveelen, zijn in dese t'eenemael nootsaeckelijck, om de stoffen, daer in verhandelt, te verstaen.

Ick hoope, dat, nae het geene ick nu geseght hebbe, den Leser het niet voor onaengenaem sal hebben, dat ick hem segge, dat onsen Schrijver was een Man van aensien, van een Roomsgesinde ende seer illustre familie in Engelandt, en dat sijn outste Broeder Gouverneur van *Oxfurd* was, wanneer wijlen den Koningh van Groot-Britannien, geduerende de Inlantsche troublen van sijn Rijck, sigh aldaer in het Jaer van 1645. met sijne Armée

retireerde. Hy wierde, noch seer jongh zijnde, nae Spaignien, om sijne studien te voltrecken, gesonden; hy begaf sigh daer in de Ordre van de Dominicaenen, en weynigh tijds daer nae tot een Reyse nae de Philippijnen, in de qualiteyt van Missionaris ofte Sendelingh.

Hy embarqueerde sigh te *Cadix* op die Scheepen welcke men gemeenlijck de Vloot noemt, en dat om onderscheyt tusschen haer ende de Gallioenen te maecken, dat die Scheepen zijn die nae *Terra-Firma* gaen, en te *Cartagena* ende *Porto-Velo* havenen, en sigh daer van daen nae de *Havana* begeven, om weder nae Spaignien te keeren. Maer de Vloot van *Cadix* seylende, steeckt reght over nae Nieuw-Spaignien, en landt in de Haven van *Vera-Cruz*, welcke de naeste aen *Mexico*, (de Hooft-stadt van het Rijck ende de gewoonlijcke verblijf-plaetse van den Viceroy) is; en nae dat sy aldaer haere vraght heeft ingenomen, seylt sy nae de *Havana*, van waer de Vloot ende de Gallioenen, wanneer sy op een ende deselve tijdt klaer zijn, dickmaels in compagnie nae Spaignien oversteecken.

Ick remarquere dit hier alleen om onderscheyt te te maecken tusschen die twee Vlooten, welcke veele confunderen.

Onse Missionaris dan, zijnde te *Mexico* gekomen, ende sigh aldaer eenigen tijdt uytgerust hebbende, was genootsaeckt op een Landt-huys, het welcke de Jacobijnen dighte by die Hooftstadt hebben, te gaen, en in het selve, een tijdt langh, een soorte van een beproevinge uyt te staen, om sigh, met sijne Confraters, (voor en al eer sigh nae *Acapulco*, een Haven op de Zuyd-Zee, alwaer men sigh embarqueert om nae *Manilla*, Hooft-stadt van de Philippijnen te gaen, te begeven) des te bequaemer tot dat employ te maecken.

Hy vont daer soo veel smaeck in de soetigheden van het leven der Monicken in Nieuw-Spaignien, en ontfingh daer soo grooten af-keer, door het verhael datmen hem dede van de Philippijnen

pijnen, dat hy, met twee van ſijne Confraters, reſolveerde een andere wegh te lande te nemen, om ſigh tot een min gevaerlijcke Miſſie ofte Sendinge te begeven.

Eer hy van *Mexico* af-ſcheyt, ſoo geeft hy ons eene beſchrijvinge van die Hooft-ſtadt, ons niet alleen haere tegenwoordige maer oock haere voorledene toeſtant voor oogen ſtellende, gelijk hy oock doet van hare omleggende Plaetſen ende Landeryen, van de manieren der Volckeren die daer in woonen, ſoo Europers, als *Criolen*, ingeborenen van het Landt, Mulatten, en ſwarte Slaeven, als oock van haere verſcheydene intereſten, van haere Kerckelijcke en Wereltlijcke Regeeringe, van haren Koophandel, ende generalijck van alle het geene dat hem aenmerckens-waerdigh heeft geſchenen, ſoo binnen als buyten die groote, en voor deſen ſoo vermaerde, Stadt, welcke ſulcks, door hare rijckdommen, grootte en bovengewoonlijcke gelegentheydt, oock noch is, ſullende dit de ſtoffe zijn van het eerſte boeck.

De beſchrijvinge die hy daer op voorſtelt van de remarcabelſte Plaetſen rontomme *Mexico*, ende van verſcheydene Provincien welcke hy door-reyſt, ſedert ſijn vertreck van die Stadt tot aen *Guatimala*, en is niet minder naeukeurigh, obſerverende hy in deſelve alles wat hy aenteeckenens-waerdigh ontmoet, en dat ſal de materie van het tweede boeck zijn.

Hy vervolght, beſchrijvende ons het Gouvernement, de Rijckdommen ende de grootte van de Stadt van *Guatimala*, en van de onderhorige Landen ende Steden, en verſcheydene hem overgekomene voorvallen.

Hy leerdde aldaer de Taelen van verſcheyde Volckeren, die hem niet alleen dienden om deſelve te catechiſeren ende te onderwijſen, maer oock om ſigh van veele particulariteyten te informeren, van dewelcke hy ons, ſonder dat, geene kenniſſe ſoude hebben konnen geven.

Het Ampt van Prieſter, het welcke hy in veele, ſigh ſeer

wijdt uytſtreckende Parochien, waer nam, gaf hem een grondige kenniſſe van het herte van die Volckeren, en hy drongh door dat middel door, tot hare grootſte geheymeniſſen, geduerende den tijdt van thien a twaelf jaeren, welcke hy haren Paſtoor was.

Het verhael van het geene hy in ſoo veele jaeren remarcabels geſien heeft, de Geographiſche beſchrijvinge van dat Landt, den handel die aldaer omgaet, met de beſchrijvinge van de Chocolate, de verſcheydene manieren om die te bereyden, en die van andere drancken, ſullen die dingen zijn, uyt dewelcke het derde boeck ſal beſtaen.

Het vierde ſal behelſen ſijne Reyſe van het Vleck *Petapa* tot aen de Stad van *Grenada*, welcke de Hooft-ſtad van *Nicaragua* is, nevens eene naeukeurige beſchrijvinge van alle de tuſſchen beyden leggende Landen, met haere coſtuymen ende des Autheurs voorvallen.

Oock ſijn eerſte embarquement op de Noord-Zee om nae *Porto-Velo* te ſeylen, het nemen van het Schip in het welcke hy was door een Slaef die de Spaigniaerden ontlopen zijnde nu een Hollantſche Caper commandeerde, ſijn debarquement nae dat hy gepilleert was, ſijne Reyſe te Lande tot aen de Haven van *de Salinas* gelegen op de Zuyd-Zee, ſijne verſcheydene avanturen op die Zee eer hy te *Pannama* (dat hy ſeer particulier beſchrijft) quam, ſijne wederkomſte te *Porto-velo*, met eene naeukeurige beſchrijvinge van die Plaetſe, ſoo wel als van het geene dat'er omgaet ſoo op het aenkomen als vertrecken der Gallioenen, als oock op de voornaemſte Merckt des Aertbodems, welcke aldaer geduerende haer verblijf wert gehouden, ſijn embarquement op de Galiioenen om nae *Carthagena* (het welcke hy mede nevens de *Havana* beſchrijſr) te reyſen, en ſijne wederkomſte in Spaignien ende van daer in Engelandt, ſullen het ſelve beſluyten.

In wat eſtime ende geloof deſen Autheur geweeſt heeft, blijckt daer uyt, dat het Parlament ende den Raed van Engelandt in het

Jaer

Jaer van 1648. alleen op ſijne Memorien, een ſeer groot deſſein op Nieuw-Spaignien formeerde, waer van het innemen van *St. Domingo* het voorſpel moeſte zijn. Maer het wierde geſtaeckt door de groote revolutien, diemen aenſtonts daer op, in Engeland ſagh ontſtaen, doch *Cromwel* ſette het ſelve, op de inſtantien van den Autheur, die oock mede op die Reyſe was, voort, in het Jaer van 1655. maer door dien ſijne ordres, door de Generalen *Pen* ende *Venables*, qualijck gevolght wierden, ſoo en conqueſteerden ſy voor dat mael niet, dan het Eyland *Jamaica*.

De Heer *Colbert* (in wiens handen den Koningh van Vranckrijck, om de geſignaleerde dienſten door hem aen den de Kroon beweſen, het maniement van alle Buytenlandtſche ſaecken geſtelt heeft) heeft dit werck van ſoo groot een importantie geoordeelt, dat hy aen de Heer *De Beaulieu Huës O Neil* heeft belaſt nu in het Jaer van 1672. het ſelve in de Franſche Taele te translateren; ende die Tranſlateur heeft niet konnen naelaten, bewogen ſijnde door de opreghte maniere, op dewelcke hy het godtloſe leven der Geeſtelijcke in die Landen beſchrijft, ende door andere dingen, van op de kant te doen drucken, datmen reden heeft om te geloven dat den Autheur niet altoos in het Catholijcke gelove volhart heeft, het welcke hem dan mede aen onſe Landgenoten niet te onſmaeckelijcker behoort te maecken, ten minſten voor een waeraghtigh Schrijver moet doen aghten.

Den Leſer ſal oock weten dat die Plaetſe, die wy in onſe Voorreden *Porte-Velo* noemen, door den Autheur in het werck doorgaens *Porto-Bello* wert genaemt, wy hebben dit evenwel gedaen om te doen ſien dat wy weten dat die Plaetſe in alle de Caerten van die Contreyen dus bekent is, voor de reſte ſullen de Caerten die wy hier by hebben doen voegen geen kleyn light aen dit werk geven, wy derven den Leſer verſeeckeren dat ſy de naeukeurighſte ſijn die tot noch ſijn in het light gekomen, ſijnde het die van den ſoo vermaerden *Geographus Sanſon*, wiens ervaerentheydt

wy,

wy des te meer, eſtimeeren moeten, door dien wy ſien dat ſijne wercken ſoo wel met het ſchrijven van onſen Autheur accorderen.

En hoewel *Thomas Gage* ons die Landen, ſoo als ſy jegenwoordigh zijn, beſchreven heeft, ende daer van aen den dagh gebraght alles watmen van een naeukeurigh ende ſeer bequaem Reyſiger ſoude konnen verwaghten, ſoo ſoude doch onſe Natie van de kenniſſe, van alle die ſaecken, die hy ons leerd, verſteecken zijn gebleven, ſoo den Drucker deſes boecks de goetheyt niet hadde gehad van het ſelve te doen overſetten.

Den Overſetter heeft goet gedaght den Titul te laeten ſoo die was, om niet te manqueren aen de plight van een getrouw Overſetter, hy heeft oock, om deſelve reden, van het licchaem van dit werck niet willen afnemen veele digreſſien, welcke, hoewel ſy niet veel doen tot het voornaemſte deſſein van den Autheur, doch evenwel daer in, ende inde in de volkomene kenniſſe van die Landen, eenigh light geven.

Het geene hy in den Autheur niet gevolght heeft, is alleen de verdeelinge der Capittelen, die hy, tot ſoulaes van den Leſer, wat verkort heeft.

Doch om den beſcheyden Leſer niet langer op op te houden, ſullen wy hier van de Voor-reden een eynde maecken, ende hem tot het werck ſelve ſenden, hem alleen ſeggende dat het ſelve, in den tijdt van twee jaeren, tweemaelen te Parijs herdruckt is, van een ende deſelve Boeckverkoper, die daer, by Privilegie, alleen toe gereghtight was.

Nieuwe

Nieuwe en seer Naeuwkeurige

R E Y S E

Door de Spaensche WEST-INDIEN

VAN

THOMAS GAGE.

HET EERSTE BOECK.

HET I. CAPITTEL.

Hoe en in wat Oost ende West-Indische Provintien behoorende onder de Kroon van Spaignien men de Religieusen sendt.

Bestieringe der Geestelijcke in *America.*

GElijck alle de Koninckrijcken van *America*, welcke door de Koningen van Spaignien over-heert zijn, wat het weereldlijcke belanghd, verdeeld zijn in verscheyde Gouvernementen, even alsoo zijn sy oock, omtrent het Geestelijcke, in veele Jurisdictien, onder den naem van Provintien, onderscheyden, welcke aen verscheyde Religieuse Ordren en aen haere Provintialen behoren, die, hoewel sy soo verre van *Europa* zijn afgescheyden, niet te min alle leven onder de dependentie ende de subordinatie van het Roomsche Hof, oock zijn sy strickteliick verbonden, Jaerlijcks, aen het selve, een naeuwkeurigh verhael, van de aenmerckelijckste dingen, die in die Landen voorvallen, te senden, nevens een Lijste van de Predickers die yder Provintie van nooden heeft, om daer op aldaer een suffisant getal van Kerckelijcken te stueren, wiens werck het is, te arbeyden, tot de bekeeringh van die blinde Volckeren, het welck dan op de volgende wijse toegaet.

 Yder

Verkiesinge der Generalen.

Yder van de Religieuse Ordren, kiest, van ses tot ses jaeren, een principalen Gouverneur, welcke sy haeren Generael noemen, en sijne maght streckt sich uyt over alle die professie van sijne Ordre doen. Daer en zijn geene Ordren, dan die van de Jesuiten ende Jacobijnen, welckers Generalen haer Ampt tot aen haer sterf-dagh toe bekleeden, ten zy dat sy met een Cardinaels hoedt vereert worden, en, door dat middel, tot een hooger trap komen op te steygeren.

De Religieusen, welcke dien Generael onderworpen, ende in Italien, Duytschland, Vranckrijck, Vlaenderen, Spaignien, Oost ende West-Indiën, &c. verspreyt zijn, zijn verdeelt in verscheydene Provintien.

Dus heeftmen in Spaignien de Provintien van *Andalusia*, die van Oud ende Nieuw-Castilien, die van *Valence* ende *Arragon*, die van *Murcia* ende *Cataloignien.*

Op deselve wijse zijn in *America* de Provintien van *Mexico*, van *Mechoacan*, van *Chiapa* en *Guatimala*, van *Comayagua*, van *Nicaragua* ende andere diergelijcke.

En der Provincialen.

Yder van die Provintien, heeft weder een particulier Hoofd ofte Regent, welcke men den Provintiael noemt, en die, door de voornaemste van sijne Provintie, alle drie Jaeren werd gekosen, en dat in eene vergaderinge, welcke sy het Provintiale Capittel noemen, even als het voorgenoemde, den naem van het Generale Capittel draeght.

Generael en Provinciael Capittel.

Het Generale Capittel werd gewoonlijck gehouden in een van de voornaemste Steden van Italien, Vranckrijck ofte Spaignien.

Procureurs en Definiteurs en haer Ampt.

Alsmen het Provintiaele Capittel houd, soo verkiestmen door een algemeene toestemminge, van alle die geene, die sich in het selve bevinden, een Procureur of Definiteur, welcke sich uyt den naem van de geheele Provintie moet voegen op de aenstaende verkiesinge van een nieuwen Generael, alwaer hy den staet en de gelegenheyd van de Provintie, van dewelcke hy gesonden is, vertoonen, ende de saecken, welcke hem bevolen zijn, versoecken moet.

Op die wijse dan sendtmen Procureurs uyt de West-Indiën, die veeltijds den besten buyt by haer hebben, die de Hollandsche Schepen nemen, om dat sy groote rijckdommen met haer voeren, om deselve aen de Generalen, aen den Paus, Cardinalen en groote Heeren van Spaignien te vereeren, op dat sy des te lichter souden, het geene sy aen haer te versoecken hebben, mogen verkrijgen.

Onder andere dinghen brenght haer last mede, te moeten vertoonen, het groot gebreck dat'er van arbeyders is, in die groote en vruchtbare Ooghst van de Indiën (alhoewel alle de Provintien geen Spaensche Predickers versoecken, soo als ick hier nae sal aenwijsen) en te bidden, om dertigh a veertigh jonge Priesters, bequaem om de Taelen, diemen in de Indiën spreeckt, te leeren, en in de oude haer plaetse te treden.

Vicaris.

Wanneer nu dese Provintiale Ordre voor de Generael ofte sijne Capittel geleesen.

leesen is, soo verguntmen uyt den naem des Generaels, aen desen Procureur, opene brieven, in dewelcke hy hem sijnen Vicaris-Generael, van soodaenige Provintie noemt, vertoonende te gelijck sijne bequaemheyd, de goede hoedaenigheden met dewelcke hy begaeft is, den arbeyd die hy in die nieuwe Indiaensche Kercke heeft aengewend, en datmen hem weerdig geoordeelt heeft, om in die Landen een Sendinge te beleyden, van soodaenige Religieusen, als sich vrywillighlijck sullen komen aen te bieden, om het Christendom aldaer, onder de Barbarische Natien, te gaen voort-setten.

Generael, en hoe die sulcks verklaerdt werdt.

Desen uyt Indiën gekomen Religieus, sich met die brieven gewapent vindende, gaet deselve aen den Paus vertoonen, ingevolge van het welcke sijne H. hem een Bulle laet expediëren, door dewelcke hy hem maght geeft, om te mogen, in de qualiteyt van Apostolischen Commissaris, gaen in alle de *Conventen*, welcke van sijne Ordre in Spaignien zijn, en in deselve soecken, de dertigh ofte veertigh jonge Predickers, die hy van nooden heeft, welcke, om haer des te beeter moed te geven, van de eerste dagh af, dat sy sich tot die Sendinge verbinden, uyt kracht van de Pausselijcke maght, aen die Commissaris gegeven, ontslaegen zijn van de, door haere sonden verdiende, schuld en straffe, door eene volkomene quytscheldinge, en die geene, die hem eenigh belet ofte tegenstand doen, of oock maer selfs aen die geene, die haer hier toe verbonden hebben, werden verklaert, vervallen te zijn in de pœne des Bans, van dewelcke sy niet konnen geäbsolveert worden, dan door die Commissaris ofte door sijne H. selve.

Apostolische Commissaris, Sijn magt en bevel.

In alle de Staten nu, die aen den Koningh van Spaignien in *America* behoren, zijn twee soorten van Spaensche Inwoonders, welcke meer tegens malkanderen ingenomen zijn, dan in *Europa* de Spaigniaerden ende de Fransen.

Tweederhande Spaigjaerden in America Naturelle en Criolen.

Dese twee soorten, bestaen uyt die geene, die in Spaignien geboren zijnde aldaer komen woonen, en uyt die, welcke aldaer van Spaensche Ouders ofte Voor-Ouders geteelt zijn, en die, de Natuerelle Spaigniaerden, *Criolen* noemen, om deselve soo van haer te onderscheyden, beduydende door dat woord, die geene, die daer te Lande geboren zijn.

Die haet is soo groot, dat ick derve seggen, dat'er niets is, dat soo seer kan contribuëren tot de overmeesteringe van *America*, als die twist, en het is seer gemackelijck om haer op sijne zijde te krijgen, ende te bewegen om sich mede tegens haere Vyanden te voegen, ten eynde sy van de slavernye, onder dewelcke sy gebracht zijn, mochten verlost worden, en dat door de rigoureuse wijse, op dewelcke men haer handeld, en door de eenzijdigheyd, met dewelcke men haer recht doet, werdende die geene, die uyt Spaignien komen, altoos tot haer naedeel begonstight.

Haer onderlinge haet ende strijdigheyd.

Sulcks valt die arme *Criolen* soo hard ende verdrietigh om te verdragen, dat ick haer dickmaelen hebbe horen seggen, dat sy liever, aen wat Vorst het oock soude mogen zijn, wilden onderdaenigh wesen, dan aen de Spaigniaerden, mits dat sy de vryheyt ende de oeffeninge van haere Religie souden mogen genieten,

Criolen door de Spaignaerden

nieten; andere seyden, dat sy wenschten, dat de Hollanders, wanneer sy *Truxillo* ingenomen hadden, aldaer verbleven waeren, zijnde sy daer wel onthaelt geweest, en dat de Religie, die sy onder soo harden slavernye genooten, haer gantsch niet aengenaem was, en geene troost ter weereld gaf.

onderdruckt.

Door die doodelijcke haet was het, dat de *Criolen* sich soo lichtelijck tegens den *Marquis de Gelves*, *Viceroy* van *Mexico*, stelden, en sich voeghden aen de zijde van *Dom Alfonse de Zerna*, haeren Aerts-Bisschop, welcke den *Viceroy* dede vluchten, ten tijde dat den oploop in die Stad voorviel, oock souden sy aldaer het geheele Spaensche Gouvernement hebben geruïneert, soo eenige Priesters haer sulcks niet ontraeden hadden, doch hier van sal ick naermaels wijdloopiger handelen.

De oorsaecke van dese groote vyandschap, spruyt uyt de jalousie, welcke de Spaigniaerden tegens de *Criolen* hebben opgevat, vreesende, dat de sy het juck sullen willen afwerpen, en de Spaensche Gouverneurs, die haer buyten alle Ampten ende Staets employen sluyten, niet meer erkennen.

Voorbeelden daer van.

Men heeft noyt gesien, dat een van de *Criolen*, is verheven geweest tot het Ampt van *Viceroy* van *Mexico*, of van *Peru*, of tot het Presidentschap van *Guatimala*, van *Santa Fe*, *Sant Domingo*, of tot de Gouverneurs-plaets van *Jucatan*, van *Carthagena*, en van de *Havana*, of tot *Alcalde Major* van *Soconusco*, van *Chiapa*, van *Sant Salvador*, of oock eenige andere diergelijcke importante Charges.

Selve de bedieninge van de Cancellaryen, als die van *St. Domingo*, van *Mexico*, van *Guatimala*, van *Lima*, ende andere, in dewelcke ghemeenlijck ses Raeds-Heeren, welcke men Auditeurs noemt, nevens de Procureur-Fiscael zijn, werden noyt aen de *Criolen* gegeven, hoewel men onder haer noch soodaenige vind, die af-koomstich zijn van de eerste Innemers van dat Land.

Nakomelingen van de eerste innemers van *America*.

Soo heeftmen in *Lima* ende *Peru* noch de *Pizzaro'os*, te *Mexico* ende te *Guaxaca* het Huys van den *Marquis de la Vallé*, ofte de naekomelingen van *Ferdinand Cortez*, sommige andere van de Huysen van *Giron*, van *Alvarado*, van de *Guzmans*, eyndelijck, van de voornaemste Geslachten van Spaignien, sonder dat een van deselve, tot de publijcque Ampten ofte waerdigheden, verheven is.

Den haet tusschen de andere Spaigniaerden ende de Criolen streckt sig uyt tot in het Kerkelijcke.

Oock zijn sy niet alleen van die bedieningen versteecken, maer de naturelle Spaigniaerden doen haer daeghlijcks alle kleynigheden aen, als zijnde luyden, welcke sy houden, dat onbequaem om andere te regeeren, en halve Indiaenen, dat is Barbaren, zijn.

Die algemeene verachtinge, heeft sich oock tot de Kercke verspreyt, in de welcke men noyt een Criolisch Priester siet, die met een Bisdom begaeft is, of oock wel met een Canonisie in eene Cathedrale Kercke, welcke men niet en geeft, dan aen die geene, die in Spaignien geboren zijn.

Voor-

Soo hebben sy oock, veele jaeren herwaerts, in de Ordren van de Religieusen, in het werck gestelt, al wat sy vermoght hebben, om te vernederen ende

te

te verdrucken alle de *Criolen*, welck in yder Ordre aengenomen waeren, uyt vreese, dat sy in getal, die geene die uyt Spaignien quamen, souden mogen overwinnen.

beelden daer van

Hoewel sy sich somwijlen hebben verplicht ghevonden eenige van de in dat Land geboorene, te ontfangen, soo sijn doch altoos de Provincialen, de Prieurs, en alle de Superieurs, geboorene Spaigniaerden geweest, ten sy sedert weynige jaeren, in dewelcke dat sommige Provintien, de Spaigniaerden overstemt hebbende, soodaenigh haere Conventen met *Criolen* hebben vervult, dat sy absoluytelijck geweygert hebben, de Spaensche Sendingen, welcke men gewoon was haer toe te laeten komen, en diemen noch hedensdaeghs aen de andere stuert, te ontfangen.

Criolen hebben op sommige plaetsen de overhandt.

In de Provintien van *Mexico*, vindmen de naevolgende Monicken, te weten, Jacobijnen, Cordeliers, Augustijnen, Carmeliten, Paters *de la Merced*, ende Jesuiten, maer onder alle die Ordren, zijn'er niet van de Jesuiten en de Carmeliten, onder dewelcke de geborene Spaigniaerden stercker zijn dan de *Criolen*, doende, jaerlijcks, twee a drie Sendingen, van de haere uyt Spaignien komen.

Geestelijcken in de Provintie van Mexico.

De laetste Sendinge diemen aen de Paters *de la Merced* liet toekomen, arriveerde in het Jaer 1625. en alsdoen ontstont, in de volgende verkiesinge van haere Provintiael, soodaenigen twist in het Convent van *Mexico*, dat sy hare messen tegens malkanderen trocken, en reede waeren, om malkanderen te dooden, indien den *Viceroy* niet in Persoon in het Klooster waere gekomen, en eenige van haer hadde doen gevangen setten.

Twist onder de Paters de la Merced.

Des niet tegenstaende haelden het de *Criolen* by meerderheyd van stemmen over, en sy hebben haer tot op den hedigen dagh toe weten te ontslaen van de Sendingen uyt *Europa*, bybrengende dat sy genoegh Religieusen in haere Conventen hebben, en dat het niet noodigh is, datmen haer eenige uyt Spaignien toesendt, voor de reste sich selven, soo wel als eenige andere, aen den Paus onderwerpende, en aen hem alsoo groote geschencken gevende als de Spaigniaerden oyt gedaen hebben.

In de Provintie van *Guaxaca* ontfanghtmen gantsch geene Missionarissen of Sendelingen uyt Spaignien, doch het is waer, dat sedert weynige tijd herwaerts, onder de Ordre van *St. Dominicus* de Spaensche partye is door de *Criolen* overstemt geworden, en dat sy noch te Romen pleyten om Religieusen uyt Spaignien te mogen ontfangen, seggende dat de eere ende het aensien van de Religie seer vermindert is, sedert men de hulpe van haere mede-broeders uyt *Europa* niet heeft willen aenneemen.

In de Provintie van *Guatimala*, die sich seer verre uytstreckt, als begrijpende *Guatimala*, *Chiapa*, de *Zoques*, een gedeelte van *Tabasco*, de *Zeldales*, het *Sacapula*, *Vera Paz*, de geheele Kuste die sich aen de Zuyd-Zee uytstreckt, *Suchutepeck*, *Soconusco*, *Comajagua*, de *Honduras*, *Sant Salvador* en *Nicaragua*, zijn de Ordren die hier volgen, te weten, die van *St. Dominicus*, van *St. Franciscus*,

Geestelijcke in de Provitie van Guatimala.

ciscus, de Augustijnen die van *Mexico* dependeren, hebbende sy niet dan een arm Convent binnen *Guatimala*, de Jesuiten, mede onderhorigh aen *Mexico*, ende de Paters *de la Merced*.

Maer onder die alle zijn'er geen dan de Jacobijnen, de Cordeliers ende de Paters *de la Merced*, die het recht hebben om te predicken ende om Pastoors-Ampten inde Parochiale Kercken te bedienen.

In die geheele Provintie hebben die drie Ordren altoos de partye van de *Criolen* seer laegh gehouden, en hebben noyt toegestaen dat een van deselve soude het Ampt van Provintiael bekleeden, doende ten minsten van twee tot twee jaeren Religieusen van hare Ordre uyt Spaignien komen, om hare factie tegens die van de *Criolen* staende te houden.

De Provintien van *Peru*, die veel wijder van Spaignien af-gelegen zijn, en veel moeyelijcker om ter Zee aen te komen, dan die geene daer wy nu reede afgesproocken hebben, ontfangen gantsch geene Sendingen, maer men stuert haer Religieusen uyt de naebuerige Provintien toe, en daer zijn'er, gelijck elders, van alle soorten, onder dewelcke de Jacobijnen de machtighste zijn, maer sy alle, oock geene uytgesondert, hebben daer overvloed van vryheyd, rijckdommen ende van alle de gemacken ende leckerheden des levens, niet tegenstaende hare gelofte van armoede het tegendeel behelst.

Geestelijcke in nieuw *Grenada*, *Carthagena*, &c.

In het Koninghrijck van Nieuw *Grenada*, van *Carthagena*, van *Sante Fé*, *Barinas*, *Popayan*, en in het Gouvernement van *Santa Martha*, sijn Jacobijnen, Jesuiten, Cordeliers, Carmeliten, Augustijnen ende Paters *de la Merced*, onder de welcke de Jacobijnen, de Jesuiten ende de Cordeliers noch op den hedigen dagh Sendingen uyt Spaignien ontfangen.

In de Eylanden van *Cuba*, *Jamaica*, &c.

De Eylanden van *Cuba*, *Jamaica*, *Marguerita* en *Porto Rico* zijn alle onderhorigh aen de Provintiael van *St. Domingo*, ende de Religieusen die sich aldaer vastelijck hebben nedergeslagen, zijn alle van de Ordren van St. Dominicus, van de Jesuiten of van St. Franciscus, die alle van tijd tot tijd nieuwe Sendingen uyt Spaignien ontbieden.

In *Jucatan*,

In de Provintie van *Jucatan* zijn niet dan Religieusen van *St. Franciscus*, welke seer rijck zijn, en krachtighlijck de Spaensche factie ophouden door de Missionarissen die sy uyt *Europa* krijgen.

De Provintie van *Mechoacan*, behorende aen de Religieusen van *Mexico*, werd oock op deselve wijse als de voorgaende geregeert.

In *Mechoacan*,

Ick hebbe nu, op de wijse alsmen boven ghesien heeft, gantsch *America*, voor soo veel het aen de Kroon van Spagnien behoort, doorloopen, en vertoont hoe en wat Religieusen sich daer hebben neder geslagen.

Wat belanght *Brasil* ende de Oost-Indiën, deselve zijn aen de Kroone van Portugal, om dat die Natie deselve eerst ontdeckt heeft, en die dependeren jegenwoordigh aen *Dom Juan* Koningh van Portugal.

In de Philippijnen

Des niet tegenstaende gehoorsamen de Philippijnsche Eylanden aen den Koningh van Spaignien, en aldaer sijn Jacobijnen, Cordeliers, Augustijnen ende Jesuiten,

Jesuiten, die sich alle in *Manilla*, de Hoofd-Stadt van die Eylanden, onthouden, en verwaghten aldaer de bequaeme gelegentheyd van Schepen om haer nae *Japan* over te voeren, arbeydende sy aldaer aen de bekeeringh van dat Koninghrijck.

ende *Manilla.*

Maer hoewel sy onder haer eenige *Criolen* aennemen, en bysonderlijck van die geene die sy in *China* ende *Japan* bekeert hebben, soo bestaet doch het meeste getal uyt Spaensche Missionarissen, die men daer meer overvoert dan in de gedeelten van *America* die ick hier boven genoemt hebbe.

Maer eerstelijck soo sentmen die met de Schepen die nae Nieuw Spaignien gaen, en nae dat sy twee a drie jaeren in de Hoofd-Stadt van *Mexico* gewoont hebben, doetmen haer vertrecken nae *Acapulco*, het welcke op de Zuyd-Zee gelegen is, alwaermen haer scheept op groote Gallioenen, die nae *Manilla* gaen, en die jaerlijcks daer weder van daen komen, rijckelijck gelaeden zijnde met *Japansche*, *Chineesche* ende andere Oost-Indische waren.

Hoe die daer komen.

Men voerdt daer nae die Coopmanschappen van *Acapulco* nae de Stadt van *Mexico*, welcke, buyten alle vergelijckinge, daer door veel meer rijckommen ontfanght, danmen haer door de Noord-Zee toevoert.

HET II. CAPITTEL.

Den Autheur verbindt sigh om nae de Philippijnen te gaen, en verhaeldt alle het geene dat'er voorviel tot aen sijn vertreck van Cadix *nae Nieuw-Spaignien.*

SOo als ick in het jaer van 1625. onder de Monicken van de Ordre van *St. Dominicus*, in de Stadt *Xeres*, geleghen in het Rijck van *Andalusien*, woonde, scheeptemen vier Sendingen af, als een van de Ordre van *St. Franciscus* nae *Jucatan*, de tweede van de Paters *de la Merced* nae Mexico, ende de twee andere, welcke uyt Jacobijnen ende Jesuiten bestonden, moesten overtrecken tot in de *Philippijnen* toe.

Vier Sendingen na Indiën gesonden.

Hoe die daer komen.

De Commissaris, door den Paus tot die sendinge genomineert, was genaemt, *Frater* Matthio *de la Villa*, hebbende sijn H. aen hem maght gegeven om dertigh Religieusen mede te nemen, en door dien hy'er nu al omtrent vier ende twintigh, in Castilien en in de Plaetsen omtrent *Madrid* gelegen, gevonden hadde, soo sondt hy deselve, de eene voor ende de andere nae, wel van gelt voorsien zijnde, nae *Cadix*, om aldaer in seecker Huys, het welcke hy voor hem en voor die van sijn gevolgh gehuert hadde, te blijven, ten tijde toe dat de Vlote soude vertrecken om nae de Indiën toe te gaen.

Die Commissaris hadde weder een ander Religieus, genaemt *Antonio Calvo*, geno-

genomineert, om de Conventen die hy in *Andalusia* op sijnen wegh soude vinden, te besoecken, te weten, die van *Cordua*, van *Sevilien*, van *St. Lucar* en van *Xeres*, om uyt deselve het getal van dertigh Missionarissen, soo als sijne Commissie mede braght, te vervullen.

Hy arriveerde te *Xeres* in het laetste van Mey, hebbende in sijn geselschap een ander Religieus uyt het Collegie van *St. Gregorius* van *Vallidolid*, genaemt *Antonio Melendez*, met de welcke ick langen tijdt seer familiaer verkeert en een seer naeuwe vrientschap aengegaen hadde.

Soo drae als hy my sagh wierdt hy soo verheught dat hy my badt dien avondt in sijne Kamer te willen komen eeten, en door dien hy de ruymte van Patacons hadde, soo dede hy alles wat hy konde om my wel te onthaelen.

De goede Wijn van *Xeres*, die geduerende de maeltijdt niet gespaert wierde, verwarmde soodaenigh de hitte van sijnen yver, dat hy dien gehelen avont niet dede dan te spreecken van het bekeeren der Japponnesen, discourerende van die Landen, welcke hy noyt gesien hadde, en die ses duysent Spaensche mijlen van ons af-gelegen waeren, even eens of hy sijn gantsche leven in deselve hadde doorgebraght, in het korte, ick kan seggen dat *Bacchus* hem van een Theologant in een Orateur verandert hadde, en hem als een tweede *Cicero*, alle de deelen van de wel-spreeckentheyt geleerd. Hy vergat niet van alles dat hy wiste by te brengen om my te bewegen om nevens hem die Apostolische bedieninge te aenvaerden, en, onder andere dingen, stelde hy my voor oogen, dat geen Propheet in sijn eygen Landt geächt is, en datmen dat verlaten moest, om goet en aensien te verkrijgen.

Maer als hy bespeurde, dat die soorte van wel-spreeckentheyd, my niet genoeghsaem bewoogh, om sijnen voorslagh toe te staen, soo traghtede hy my te winnen door aenlockelijcker bedenckingen.

Aenleydinge door de welcke den Autheur bewogen wierd om nae America te gaen.

Hy stelde my de Indiën voor ooghen even als of sy met goudt ende silver gevloert hadden geweest, dat de straet-steenen, Peerlen, Robijnen ende Diamanten waeren, dat de Bomen niet dan geheele Bossen van Muscaet-noten droegen, dat de Velden met suycker-rieten vervult waeren, dat de Chineesche sijde daer soo gemeen was, dat de Zeylen van Schepen niet dan van Taf of van Satijn waeren, in het korte, dat het een Landt was, in het welcke men in der daet en waerheyd vand, alle het geene soo wel de Historien als de Fabulen van de rijckdommen van *Mydas* ende *Crœsus* geseght hadden.

By gevolge, vertoonde hy my, dat de *Philippijnen* waeren als een Aerts-Paradijs, in het welcke men over alle overvloedt van alles vondt, in het selve niets ontbreeckende, van het geene tot vermaeck des levens behoordt.

Aengenaemheden van Indiën cierlijck ten toon gesteldt.

En door dien hy sich inbeeldde alreede op die plaetsen te wesen, soo beschreef hy my sijne Reysen in die Provintien, verselt sijnde door de Indianen, met haere Trompetten ende Schalmeyen, sijne intreden in die Steden, passeerende door wegen die met Bloemen bestroyt waeren en verçiert met Triumph-bogen, en dat alles onder het geluy der Klocken, ontfangende onderwijlen de eerbiedige onderwerpingen van alle de Inwooners. Ge-

Gelijck nu de Mensch, selve van de Nature, gedreven word, om altoos yets te willen leeren, soo vertoonde hy my het genoegen dat wy in die Landen souden hebben, siende hoe dat het Gout ende het Silver in de ingewanden der aerde geformeert wierden; hoe dat de Peper, de Muscaet-noten, ende de Kruyd-nagelen, op hare behoorlijcke tijd rijp wierden, en hoe dat de Caneel niet anders is als de bast van een Boom.

Dat wy daer souden sien, hoemen de voghticheyd uyt het ried trock, om daer uyt de stoffe te vinden, van dewelcke men de Suycker-brooden maeckt; de wonderlijcke veranderinge van de *Cochenille*, werdende van een worm, die kostelijcke Schar-laeckensche verwe ghemaeckt; de verwisselinge, van het kruyd *Tinta*, in *Indigo*; en eyndelijck, dat wy sonder moeyte ende studie, aldaer, duysent schoone dinghen souden leeren, die niet alleen capabel souden zijn, om onse nieuwsgierigheyd te voldoen, maer oock om onse kennisse te vermeerderen en ons verstand te volmaecken.

En al-hoe-wel het sap van de Druyven van *Xeres* hem dese wel-spreeckentheyd t'eenemael hadde ingeblasen, soo liet hy daerom niet nae, het selve veel minder te achten, dan de *Philippijnsche* Wijn, welcke men uyt de groote Cocos-boomen tijffert, waer van ons de Historie Schrijvers, sulcke wonderlijcke dingen vertellen, en hy wenste daer al te wesen, om deselve, in mijn geselschap, op de gesontheyd van onse vrienden, te drincken.

Melendez wilde, na dat wy ons avontmael gehouden hadden, weten, wat genegentheyd ick tot de Reyse hadde, en hy swoer, dat hy noyt ruste soude hebben, voor ick belooft hadde, hem te versellen; om my des te meer daer toe te verpligten, presenteerde hy my een half douzain Pistoletten, my verseeckerende dat my niets ontbreken soude, en dat des anderen daeghs s'morgens, *Calvo* my gelt soude geven, om alle dingen, my tot die lange Reyse nodich, te kopen.

Ick antwoorde hem, dat een al te haestigh genomen besluyt, dickmael niet dan berouw en droefheyd baerdde, dat ick die saecke, den gantschen naght, wilde overleggen, dat ick veel uyt genegentheyd t'hemwaerts wilde doen, maer dat, indien ick vast stelde, daer heenen te Reysen, ick oock een van mijne vrienden, zijnde een Religieus in Yrlandt gebooren, genaemt *Frater Thomas* van *Leon*, met my wilde neemen.

Daer op nam ick af-scheyd van *Melendez*, en vertrock my in mijne Celle, in dewelcke ick de gewoonlijcke ruste niet vond, niet soo seer, om dat sijn discours my bewogen hadde, als wel, om dat my in gedachten quam dat ick een bequame gelegentheyd gevonden hadde, om my aen het gesichte van mijne bloed-vrienden te ontrecken, en, aen hare kennisse, te ontduysteren.

Want ick hadde, sedert weynige dagen, een brief van mijn Vader ontfangen, in dewelke hy my, seer verstoort zijnde, schreef, dat alle mijne bloed-vrienden seer op my vergramt waren, en hy alleen, noch meer dan sy alle, om dat ick, nae dat hy, so veel hadde te koste gehangen om my te laten studeren, niet alleen hadde geweygert in de Societeyt der Jesuiten, soo als hy gehoopt hadde, te treden,

Den Autheur is in ongenade by sijn Vader

ende de reden daer van.

maer dat ick, in alle dingen, een doodelijcken haedt, tegens haer betuyght hadde, en dat hy my liever soude gesien hebben, als de minste Keucken-jongen in het Collegie der Jesuiten, dan Generael van de gantsche Ordre van *St. Dominicus*; dat ick noyt behoefde te hoopen aengenaem by een van mijne Broeders te zijn, alsoo weynigh als by hem; dat ick niet moeste dencken dat ick hem oyt weder sien soude, selfs als ick al weder in Engeland quam; dat, soo ick my daer oyt weder vertoonde, hy de Jesuiten, die ick verlaeten hadde, soude aenhitsen, om my, uyt mijn Land, te verdrijven, en dat hy, met kennisse ende bewilligingh van mijn outsten Broeder, welcke jegenwoordigh Gouverneur van *Oxford* is, ons Slot *Hailing* soude verkopen, en my uytsluyten, van alle het geene ick, van sijn goet, soude konnen pretenderen.

Het voorneemen dat ick hadde, om mijne studien te volbrengen, versagte een weynigh den onlust, welcke die brief in my verweckt hadde, ick hadde wel gewilt weder in Engeland te moogen keeren, en oock noch eenigen tijd in Spaignien blijven, om mijne studien ten eynde te brengen, maer ick bedaght oock, dat, nae dat ick die soude volbraght hebben, de Jacobijnen, door een Mandement van den Paus, aenstonts mijn nae mijn Land, in qualiteyt van Missionaris, souden senden.

Redenen die den Autheur bewogen dese reyse te aenvaerden.

Oock vertoonden sich voor my alle de gevolgen van de gramschap van mijn Vader, en van de raesernye van mijn Broeder den Collonel, nevens alle het geene, dat de haet en listigheyd van de Jesuiten, hare Vrienden, soude konnen uyt vinden, om my uyt Engeland te doen verdrijven.

Ick overleyde oock by my selven, alle het geene dat *Melendez* my hadde geseght, nopende de middelen om kennisse van de natuerlijcke dingen te verkrijgen, door het besien van de rijckdommen van *America*, ende de schoonheden van *Asia*, en om my te volmaecken in het geestelijcke, door het besien van die nieuwe Kercke, en door den omgangh met de grond-leggers van deselve.

Hebbende dan den gantschen nacht, in die ongerustigheden en aenveghtingen door-gebracht, soo nam ick eyndlijck voor, *America* te gaen besien, en aldaer te verblijven, ten tijde toe, dat mijn Vader soude gestorven zijn, en tot dat ick soo veel soude gewonnen hebben, dat ick daer mede het verlies van mijne Erf-portie, van dewelcke my mijn Vader, in faveur van de Jesuiten, versteecken hadde, soude konnen boeten.

Den Autheur verbind sigh met seeckeren sijnen vriend tot dese reyse.

In dit voorneemen, gingh ick *Antonio Melendez* vinden, en hem hebbende betuyght, het besluyt dat ick genomen hadde, van hem, op sijne lange Reyse, te versellen, soo bespeurde ick seeckerlijck, dat hy daer ten minsten soo veel vreughde uyt schepte, dan of ick hem een diergelijck Avondmael, als het geene, waer op hy my daeghs te voren getracteert hadde, hadde gegeven, en die wierde op het Middagh-mael noch vermeerdert, wanneer ick hem mijn Yrschen vriend *Frater Thomas* van *Leon* aenbood, om mede in ons Geselschap te gaen.

Hy werd

Nae de Maeltijd wierden wy aen onsen Superieur *Calvo* voorgesteld, die ons met

met een groote tederheyd omhelsde, ons alle soorte van vrientschap, geduerende de reyse, belovende.

den Superieur Calvo voorgesteldt.

Hy las ons voor een groote Lijste, van alle het geene hy tot onsen leeftoght, tegens dat wy op de Zee souden zijn, gekoght hadde, soo van visch als vleesch, als Schapen, gesoute Varckens, Hammen, Hoenderen, tonnen met witte Biscuyt, vaetjens Wijn van *Casalla*, baelen Rijs, Vijgen, Olijven, Cappers, Rasijnen, Citroenen, soete ende suere Orangie-appelen, Granaet-appelen, Suycker-werck, Conserven, Marmeladen, ende alderhande soorten van Portugaelsche Confituren.

Voorraedt tot de reyse.

Hy dede ons hopen, dat hy ons voor Meesters in de vrije-konsten, en Doctoren in de Theologie, te *Manilla* soude doen aennemen, en hy gaf ons geld, om dien dagh, te *Xeres*, vrolijck te wesen, en om te kopen, het geene wy meede na *Cadix* souden willen nemen, boven het geene ons tot de onkosten van de reyse nodigh was, en streckende eyndelijck beyde sijne handen uyt, gaf hy ons den segen van sijne H. op dat ons geen ongeluck, op den wegh, soude overkomen.

Onse voornaemste vrienden, onder de Religieusen van *Xeres*, deden alle wat sy konden, om ons de lust tot die reyse te benemen, maer de vryheydt, welcke wy dien dagh, in het geselschap van *Melendez*, genoten hadden, verdreef uyt ons gemoet, alle de droefheydt, welcke een soo spoedigh vertreck, daer in soude hebben mogen verwecken.

Calvo, vresende, dat de genegentheyd tot eenige Religieuse Dochters, welcke gemeenlijck seer veel maght op de Spaensche Geestelijcken heeft, onse reyse moghte komen te veraghteren, gaf ons listelijck den raet, om des volgenden daeghs, op den morgen, van *Xeres* te vertrecken, het welcke wy deden, in het geselschap van *Melendez* en van een ander Spaensch Religieux, die van die Stadt geboortigh was, laetende in handen van *Calvo* onse Coffers en onse Boecken, op dat hy soude besorgen, dat die ons te *Cadix* nae gesonden wierden.

Sijn vertreck van Xeres.

Die dagh vervolghden wy onse reyse nae *Porto de santa Maria*, zijnde, als Spaensche Cavalliers, geseten op onse kleyne Paerden, en rijdende op den wegh, voor by het praghtige Clooster van de Chartroisen, en langhs de Reviere van *Guadalethe*, welcke de oude Reviere der vergetelheydt van de Poëten is, waer ontrent wy van de vrughten, van die Eliseësche Velden, aeten, en daer op een dronck van de Christalijne Beecken, die uyt de *Guadalethe* spruyten, naemen, om, voor altoos, de geheugenisse van de beminnelijcke voorwerpen, die wy te *Xeres* ende in gantsch Spaignien lieten, nevens alles, dat ons moghte tot het aerselen porren, te verdrijven.

Op den avondt quaemen wy aen die Stadt, welcke vermaert is geworden om dat sy tot een schuyl-plaets dient aen de voornaemste Galeyen van de Krone van Spaignien, en *Don Fredrick de Toledo*, die daer doen Gouverneur van was, hebbende verstaen, de aenkomste van vier Indiaensche Apostolen, ende die gelegentheydt, welcke hy als een groot geluk voor hem aghte, niet willende verliesen, nodighde ons, op dien avont, om de maeltijd met hem, te sijnen huyse, te houden.

Komste te Porto St. Maria.

Goed onthael van den Gouverneur. ende eerbiedigheyt der Inwoonders.

Alle de Inwoonders achteden hare Stad gesegent, daer door, dat wy door hare Straeten gingen; sy saegen ons aen, als Luyden, die geschikt waren, om den name van *Jesus Christus* gemartyriseert te worden, wenschen sie alreede om van onse Reliquien te hebben, en de Galey-boeven, deden yder haer beste, om haere Trompetten ende Schalmeyen op het helderste te doen klincken.

Dom Frederick, en spaerde niets, om ons wel te tracteren, en na de Maeltijd, dede hy ons, door sijne Edelluyden, in het Convent van de Minimen brengen, alwaer hy ordre gegeven hadde, om ons te logeren, werdende wy aldaer, met soo veel goetheyd, van de Religieusen ontfangen, dat sy ons, dien avont, de voeten wilden wasschen, om ons, hare Broederlijcke genegentheyd, te betuygen, en by gevolge, als wy slaepen gingen, wensten sy ons eene goede en vreedige naght-ruste.

Vertreck van daer.

Des anderen daeghs s'morgens, na dat die arme Religieusen, ons den ontbijd hadden voorgeset, vonden wy een Schip, dat *Dom Frederick* hadde doen bestellen, voor ons soo wel als voor de Edelluyden, die hy belast hadde om ons te versellen, en, tot aen *Cadix* toe, te begeleyden, gereet leggen.

Komste te *Cadix*.

Aldaer gekomen zijnde, vonden wy onse andere gesellen, nevens *Frater Mattheo de la Villa*, Commissaris van den Paus, welcke ons ontfingh, ende het middaghmael gaf.

Vermaeckelijck verblijfaldaer.

Wy verbleven te *Cadix*, geëert zijnde van alle de weereld, ende genietende het schoone uyt-sicht, dat die Plaetse, soo op de Zee als op het Landt heeft, tot de tijd, van het vertreck van de Vlote, toe.

De Apostolische Commissaris scheyd uyt de Reyse en geeft haer een ander in sijne plaetse.

Als deselve begonde te naederen, quam *Frater Mattheo de la Villa*, welcke wy alle geloofden, dat van yver tot het Martelaerschap brande, sijn af-scheyd van ons nemen, en hebbende ons seeckere Commissie, die hy van den Paus ontfangen hadde, om soodaenigh een, als hy soude goet vinden, in sijne plaetse te mogen neemen, vertoont, soo stelde hy *Calvo* tot onsen Superieur, en keerde weder nae Spaignien.

Ongenoegen hier over.

Sijn vertreck baerde ongenoegen onder ons, en het verkoelde soodanigh den yver van twee van onse Missionarissen, dat sy ons heymelijck verlieten.

De andere evenwel, consenteerden om met *Calvo* te gaen, te meer, om dat hy een goed out Man was, maer seer qualijck voorsien, van de talenten, door welke het respect, datmen aen sijn Character verschuldigt was, verweckt word.

Hoedaenigheden van den nieuwen Commissaris.

Voor de reste was hy soo weynigh sindelijck, ende sijnde Klederen ende Handen waren soo morssigh, door het gedurig handelen van sijne Hammen, dat hy beter een Keucken jongen, dan een Apostolisch Commissaris geleeck; maer, hoedanigh hy oock moghte wesen, soo wierde hy doch evenwel geschickt, tot de directie ende het beleyt van dese Sendinge van Spaignien tot *Mexico*, welcke drie duysent Spaensche mijlen van malkanderen leggen, en dan noch soo veel weeghs aen geene zijnde, van *Mexico* tot aen *Manilla*, welcke Plaets de Hooftstadt van de *Philippijnen* is, houdende de *Vice-Roy* aldaer sijn Hof.

HET III. CAPITTEL.

Van het vertreck van de Vloote van Indiën van Cadix, *en van de gedenckwaerdighste saecken, welcke geduerende die Reyse zijn voorgevallen.*

DOm *Carlos d'Ybarra*, Admirael van de Gallioenen die in de Baye van *Cadix* waren, dede op den eersten Julij des achter-middaghs een stuck Geschut af-schieten, welcke schoot de Zee-luyden gemeenlijck de Zeynschoot noemen, streckende deselve om alle soo Passagiers, Soldaten als Bootsgesellen, te waerschouwen dat sy haer des anderen daeghs des morgens, een yder aen zijn bescheyden boort, sullen hebben te begeven.

Voorbereytselen tot het vertreck.

Op den tweeden July des morgens seyde men ons, dat seecker Engelsch Religieus, genaemt *Frater Paulus van London* die te *St. Lucar* woonachtigh was, een brief van den Hertogh van *Medina* hadde weten te verkrijgen, welcke hy oock aen den Gouverneur van *Cadix* hadde gesonden, door dewelcke hy hem belaste ondersoeck na mijn Persoon te doen, en, op wat plaetse ick oock gevonden wierde, my te arresteren, om dat de Coningh van Spaignien hadde verboden dat geen Engelsman, onder wat pretext het soude mogen wesen, nae de Indiën soude passeren.

Ondersoeck op den Persoon des Autheurs gedaen.

Die ouden Man dede dat expresselijck om mijne Reyse te beletten, hebbende te vooren, ten selven eynde, al verscheydene brieven aen my geschreven, ende selfs eene van den Pater *de la Fuente* Provintiael van *Castilien*, die met den Graeve van *Gondemar* in Engeland geweest hadde, toegesonden, welcke beloofde sijn beste te doen tot mijne bevorderinge, mits dat ick van mijne Reyse soude afstaen, en met hem nae *Castilien* keeren.

Waer door veroorsaeckt.

Maer niet eene van die brieven konde my daer toe bewegen, oock belette alle het ondersoeck, dat den Gouverneur konde doen, my niet mijne Reyse voort te setten, want, soo drae als wy gewaerschout waren, wierde ick alleen aen ons boord gevoert, ende heymelijck in een Tonne, uyt dewelcke men ten dien eynde de beschuyt nam, versteecken.

Den Autheur wert versteecken.

Soodanigh dat, wanneer den Gouverneur aen boord quam, om te ondersoecken of niet eenigh Engelsman in ons Schip was, de Pater *Calvo* resolutelijck van neen antwoordde, wel wetende datmen my noyt in de hollighheyd van een Ton soude gaen soecken, en dat het daer door niet mogelijck was my te ontdecken; waer door, nae dat de Gouverneur te rugge was gekeert, sonder my gevonden te hebben, dat voorval den geheelen dagh voor een praetje om den tijd te verdrijven aen ons geselschap verstreckte.

Hier op vertrocken alle onse Schepen, de eene voor ende de andere na, uyt de Haven, haer af-scheyd van die van de Stadt nemende, en dese laetste haer weder een geluckige Reyse toewenschende.

En raeckt in Zee.

Soo dat als ſy alle in de ruyme Zee waeren, en dat de hoope van weder aen Land te mogen komen, om de vryheyd en het vermaeck dat wy te *Cadix* ghehad hadden, te mogen genieten, verlooren was, ſoo begonden onſe jonghe Monicken te wenſchen om weder aen de Wal te mogen geraecken, ſommige lieten haere gedachten gaen over de delicate Gerichten die men haer hadde aengediſcht, en andere weder verwonderden ſich over het groot getal van ſoo veel heerlijcke Schepen uyt het welcke onſe Vloote beſtond, welcke met de aght Gallioenen, die ons tot aen de *Canariſche* Eylanden toe moeſten Convoyeren, beſtond uyt een ende veertigh Schepen in het geheel, zijnde deſelve nae verſcheydene Havenen van de Indiën gedeſtineert.

Getal der Schepen van de Vloot.

Twee van deſelve hadden het op *Porto Rico* gemunt, drie op *St. Domingo*, twee op *Jamaica*, en op het Eyland *Margarita*, twee op de *Havana*, drie op *Carthagena*, twee op *Campeche*, noch twee op de *Honduras* ende *Truxillo*, ende ſeſthien leydden het aen op *St. Jan d'Ulhua* ofte *Vera Cruz*.

Plaetſen op dewelke ſy het gemunt heeft.

Sy waeren alle gelaeden met Wijnen, Vijgen, Raſijnen, Olyven, Olie, Lijwaeten, Laeckenen, Yſer ende Quick-ſilver, het welcke laetſte men gebruyckt om het loutere ſilver van de Mijnen van *Sacatecas*, te ſcheyden van de yſerachtige klompen aerde met het welcke het vermenght is.

Laedinge van deſelve.

De aenſienlijckſte Perſoonen die dat Jaer met deſe Schepen overvoeren, waren de Marquis de *Seralvo* met ſijn Huys-vrouwe, gaende hy om het Ampt van Viceroy van *Mexico* waer te neemen, in plaetſe van de Marquis de *Gelves*, die ſich, uyt vreeſe van het gemeene Volck, het welcke dat Jaer tegens hem was opgeſtaen, in een Klooſter opgeſloten hadde.

Wat Grooten op de Vloot waren.

Die Marquis van *Seralvo* hadde ſich begeven aen het Boord van het Schip genaemt St. Andries, hebbende by hem den Prieſter ende Inquiſiteur van *Valledolit Dom Martin Carillo*, die in de qualiteyt van Inquiſiteur-Generael nae *Mexico* wierden geſonden, om ſich te informeren van het different, het welcke tuſſchen de Marquis van *Gelves* ende den Aerts-Biſſchop ontſtaen was, als mede wegens den oproer die daer op om haerent wille was gevolght, hebbende hy mede volle maght ende authoriteyt om te mogen in de gevanckeniſſe werpen, ende doen ſtraffen die geene, die hy ſoude ſchuldigh vinden.

Met het Schip genaemt St. Geertruyd voer over *Dom Juan Nino de Toledo*, welcke geſonden wierde om Preſident in *Manilla*, gelegen in de Philippijnſche Eylanden, te weſen, oock was in het ſelve Schip de gantſche Sendinge der Jeſuiten, die, dertigh ſterck zijnde, daer nae toe trocken.

Aert der Jeſuiten.

Sy hadden ſich alreede in ſijne goede gonſte weten in te boeſemen, en om ſich, geduerende de Reyſe, des te meer daer in te beveſtigen, hadden ſy het, op een aerdige wijſe, ſoo weeten te beſteecken, dat ſy op een ende het ſelve Schip met hem geplaetſt wierden; want die Luyden, op wat plaetſe des Aerdbodems ſy haer oock bevinden, trachten altoos omtrent de Perſoonen van Koningen ende Vorſten, en van die geene, die de Volckeren gebieden, te weſen.

Onſe Sendinge van de Ordre van St. Dominicus, welcke uyt ſeven-ende-

twintigh Religieusen bestond, was geëmbarqueert op het Schip St. Anthony, en op het geene dat onse Vrouwe van den Regul genaemt was, waeren vijfende-twintigh Monicken van de Paters *de la Merced*, gaende nae *Mexico*, onder dewelcke eenige waeren van het getal van die geene, die naemaels haere messen tegens de *Criolen* van deselve Ordre ende Professie trocken, soo hier vorens is aengeraeckt.

Onse Vloot begaf sich dan in Zee onder het Convoy van die acht Gallioenen, om haer te beschermen tegens de Turcken ende de Hollanders, welcke de Spaensche seer vreesen op haren wegh te ontmoeten.

Convoy.

Wy seylden met een aenghenaeme ende voorspoedige Wind, zijnde de Zee seer calm ende stil, tot dat wy quamen aen de Golfe *de las Yeguas*, ofte der Merriën, alwaer de opgeswollene en bulderende Baeren soo sterck achter tegens onse Cajuyt stoegen, dat wy yder oogenblick vreesden, dat sy het Beeld van St. Anthony, dat achter aen ons Schip stond, souden ter needer werpen, en dat alle onse Galerijen door de woede des Zee'es souden afgesmeten ende verbrijselt zijn geworden.

Holle Zee.

Als wy de periculen ende het gevaer van dese Golfe waeren te boven gekoomen, naemen de acht Gallioenen haer af-scheyd van ons, en verlieten onse Coopvaerdij-Schepen om een yder voor sich selve te sorgen.

Het Convoy scheyt van de Vloote.

Het scheyden van die twee Vlooten geschiede wedersijds met een grooten toestel, nae dat men het Geschut aen beyde kanten veelmaelen gelost hadde, om malkanderen te groeten, soo besochten de eene de andere met haere Chaloupen, ende den Admirael van onse Vloot gaf aen sijn Boord een heerlijck Middagh-mael aen die van de Gallioenen, gelijck oock de andere Capiteynen op haere Schepen deeden, een yder aen de Bediende ende voornaemste van de Koninghlijcke Vloote die van haer Maeghschap ofte kennisse waren.

Het was een aenmerckens-waerdige saecke te sien het geene dien dagh onder ons Indiaensche Apostolen voorviel; sommige suchteden op yder oogenblick, en wenschten met de Gallioenen weder nae Spaignien te mogen keeren; andere, dogh te vergeefs, spanden alle haere krachten in, om sulcks van onsen Superieur *Calvo* te mogen verkrijgen, en de derde waeren seer besigh om brieven aen haere Susters ende andere Vrienden, die sy te *Cadix* gelaeten hadden, te schrijven.

Berouw en besigheyd van eenige Monicken.

Het Middagh-mael voleyndight zijnde, ende beyde de Admiralen van malkanderen afscheyt genomen hebbende, wierde van de kandt der Gallioenen de seyn-schoot gheloft, die sich daer op, tot de wederom-reyse, by malkanderen gevoeght hebbende, naemen wy ons afscheyd, de eene den andere goede reyse toewenschende, waer op sy haer Cours nae Spaignien stelden, en wy vervolgden de onse nae *America*, hebbende, tot dat wy aldaer gekomen waeren, altoos voor de wind.

Het is een aenmercklijcke saecke, dat, soo drae men op de hooghte van de *Canarische* Eylanden is gekomen, men altoos een en deselve wind, die van het Oosten

Passaet-wind.

Oosten nae het Westen schiet, ontmoet; oock is die wind soo voorspoedigh tot die Reyse, dat, soo deselve niet somwijlen door de calmten ende stilten wierde opgehouden, het seecker is, datmen die wegh in minder dan een maend soude af-leggen.

Groote stilten.

Wy voor ons wierden soo dickmaelen door de gemelte calmten en stilten beloopen, dat wy, voor den twintichsten Augusti, gantsch geen Land ontdeckten, en by-nae ses weecken voeren in soodaenighe gerustigheyd als of wy op een soete binne-landsche Riviere hadden gheweest, ons onderwijlen vermaeckende met het vanghen van verscheydene soorten van Visschen, van de welcke eene was die de Spaignaerden *Dorado* noemen, en die wy met reeden den naem van Goud-visch souden mogen geven, om dat, soo lange hy onder water is, sijne schubben niet dan Goud schijnen te zijn.

Dorado.

Groote meenighte van deselve.

Wy vonden soo groote meenighte van die Visschen, dat den haeck niet soo drae in het water was, of wy hadden een *Dorado* gevangen, soodaenigh dat wij'er veele meer uyt vermaeck, dat om dat wy die nodigh hadden, vongen, oock smeten wy deselve, nae dat wy die binnen Scheeps-boord hadden gehaelt, weder in Zee, om dat, dat slagh van visch bequaemer is om versch dan om gesouten gegeten te worden.

De Vloote doet Land op.

Wy passeerden aldus den tijd seer geneughlijck in onse Schepen, en genoten veel eerlijcke vermaecklijckheden, tot dat wy het eerste Land, zijnde het Eyland *Desirado*, ontdeckten.

De Jesuiten vieren seer pragtigh het Feest van haren Patroon.

Op den laetsten Julij, zijnde deselve den dagh op dewelcke men het Feest van der H. Ignatius, Patroon en Grond-legger van de Jesuiten, vierd, saegen wy, des daeghs te vooren, de Zeylen van het Schip St. Geertruyd, op het welcke, soo als ick boven geseght hebbe, dertich Gesellen van die Ordre waeren, t'eenemael met wit Lijwaet bekleed; de Vlagghen ende de Wimpels van het selve verbeeldden sommige eenige sin-spreucken waepenen en cijffers van de Jesuiten, en andere het Beeld van St. Ignatius; alle de Masten ende de ree'en waeren behangen met papiere Lanteernen in dewelcke brandende Keerssen staecken die den gantschen nacht over light gaven, gedeurende dewelcke de Spaigniaerden niet af-lieten van singen en met Fluyten ende Schalmeyen te speelen, boven datmen ten minsten vijftich Canon-schooten uyt het Schip loste, en meer dan vijf-hondert vyer-pijlen aenstack, die een wonderlijcke schoone uytwerckinge deeden, door dien het seer stil en helder wee'er was.

De Feest-dagh selve wierde met noch veel meer luyster geviert, de Jesuiten deeden een Generaele Proceffie in haer Schip, singende heylige Lof-sanghen ende Tegen-sangen ter eeren van haren Heyligen Voorstander ende Instelder van haere Ordre, die gevolght wierden door een meenighvuldich af-lossen van het Geschut van haer Schip, vergetende onderwijlen de Spaensche Matrosen niets, van haere kand, van het geene dat de heerlijcke Praght van dien dagh ende de gemeene vreughde konde vermeerderen.

Op den vierden dagh van Augustus, die aen St. Dominicus, Grondtlegger van de Ordre der Jacobijnen ofte der Predick-Heeren, is toe-gewyet, wilde het Schip St. Antony, in het welcke ick was, het Schip St. Geertruydt in dese betoonde praght overtreffen, en dat door de mede-hulpe van seven ende twintigh Religieusen van die Ordre die daer in waeren, steeckende het selve boven haer niet alleen uyt door het meenighvuldigh af-schieten van het Geschut, door het ten hemelwaerts senden van meer vyer-pijlen, door het aensteecken van Fackelen, door het geluydt van Musijcq-Instrumenten en andere opproncking en van het Schip, maer oock door een heerlijcke Maeltijd, welckers Gerighten uyt Vleesch en Visch bestonden, waer mede sy alle de Jesuiten onthaelden nevens *Don Juan Nino de Toledo* President van *Manilla* ende den Capiteyn van het Schip St. Geertruyd; nae de Maeltijdt gaven sy haer eene Comedie, die uyt de Wercken van *Lopez de Vega* getrocken was, en die vertoond wierde door sommige Soldaten, Passagiers en jonge Religieusen, met soo grooten luyster en een soo wel verciert Toneel, als het op het beste Schouburgh van het Hof te *Madrid* soude hebben konnen geschieden, en dat alle in het naeuw ende engh begrip van ons Schip.

Als oock de Jacobijnen.

Een Comedie binnen Scheepsboordt vertoont.

Om te aengenaemer de vreughde van dien dagh te besluyten wierde nae de Comedie aengereght een seer lecker Banquet, bestaende uyt allerhande soorten van Confituren, waer nae onse Chaloupe met die van St. Geertruyd onse Vrienden weder aen haer Boort voerde, nemende wy ons afscheydt van malkanderen onder het geluydt van Schalmeyen ende Trompetten ende onder het donderen van verscheydene Canon-schoten, die, soo als sy van ons Schip af-staecken, gelost wierden.

Op dese wijse vervolghden wy onse reyse met een voorspoedige windt, hebbende onderwijlen veel stilten, geduerende dewelcke wy onsen tijdt met allerhande soorten van spelen ende vermaecklijckheden doorbraghten, tot op den twintighsten dagh van de Maendt Augustus, als wanneer wy het eerste Landt, zijnde het Eylandt *Desirado*, soo als ick bevorens geseght hebbe, ontdeckten.

Sien het Eylandt Desirado.

HET IV. CAPITTEL.

Van de Eylanden die wy ontdeckten en van de dingen die ons in deselve gebeurden.

DE Admirael van onse Vlote sich verwonderende daer over dat wy soo weynigh vorderden, hebbende wy sedert den tweeden Julii tot op den negentienden Augusti geen Land gesien of ontdekt, dan alleen de Canari-

 sche

sche Eylanden; soo deede hy, op den ochtend van geseyden dagh, alle de Stuer-luyden van de andere Schepen ontrent sijn Boord komen, om haer gevoelen te weten wegens de plaetse ontrent welcke wy ons doen bevonden, en hoe verre wy noch van Land moghten wesen.

Verscheydene gissingen der Stierlieden.

Ten dien eynde naederden alle de Schepen, het eene voor ende het andere nae, aen onsen Admirael, op dat soo, een yder Stuer-man, in het voor-by vaeren, hem sijne meeninge moghten seggen.

De verscheydene ghevoelens van alle die Stuer-lieden gaven groote stoffe tot lacchen aen alle de Passagiers, welcke daer door bespeurdden hoe seer sy van malkander verschilden, en hoe weynigh over-een komst onder deselve was.

De eene seyde, wy waeren noch drie-hondert mijlen van Landt, de andere twee-hondert, een derde hondert, de vierde vijftich, de eene meer, de andere min, gissende sy alle buyten de waerheyd, soo als dat by gevolgh bleeck ende door de uytkomste bespeurt wierdde; alleen was'er een oud Man, Stuerman op het kleynste Schip van de gantsche Vloote, die voor vast staende hielt, dat wy, met de slappe koelte die wy doen hadden, des anderen daeghs 's morgens aen het Eyland *Guadeloupa* souden komen.

Alle de andere bespotten hem, maer hy hadde veel meer reden om om hare onwetenheyd te lacchen, want den volgenden dagh, met het opgaen der Sonne, saegen wy vlack voor ons leggen het Eyland dat de Spaigniaerts *Desirado*, ofte het Begeerde, Gewenschte, noemden, om dat in den beginne van de ontdeckinge der Indiën, het selve het eerste Landt was dat sy vonden, begeerende ende wenschende sy doen, soo wel als wy nu, eenigh Landt op te doen, na dat sy soo lange op Zee hadden geswórven.

Sien *Marigalante* en *St. Dominique*;

Na dat saegen wy aenstonts een andere *Marigalante*, genaemt, doe noch een, *Dominique* geheeten, en eyndelijck dat van *Guadaloupe*, het welcke het geene was dat wy sochten soo om ons te ververschen als om ons Lijwaed te wasschen, en om vers Waeter in te neemen, dat wy ten hooghsten van nooden hadden.

Anckerende voor *Guadaloupa*.

Tusschen twee ende drie ueren nae de middagh quamen wy op een seer veylige Reede, die vlack voor het Eylandt leght, alwaer wy de Anckers lieten vallen, sonder eenige vreese te hebben voor de naeckte Wilden, soo van dat als van de omleggende Eylanden, als dewelcke met groote vreughde Jaerlijcks de komste van de Spaensche verwachten. Sy reeckenen haer Jaren by de Maenen, en door dat middel weten sy den tijd op dewelcke sy komen moeten.

Eenige tijd van te vooren vergaederen sy een partye Suycker-riedt, als mede de Vruchten die sy *Annanas* noemen, Schild-padden ende andere diergelijcke eet-waeren, welcke sy, aen de Spaensche, voor haere Cramerijen en Koopmanschappen verreuylen, als Yser, Messen ende andere dingen van dewelcke sy sich konnen bedienen in de Oorlogen, die sy gemeenlijck tegens de Inwoonders van eenige naebuerige Eylanden, zijn voerende.

De Wil-

Eer wy het Ancker in de grond geworpen hadden, quaemen ons verscheyde van

van die Indiaenen in *Canoas* aen Boord, van dewelcke sommige aen haer achtersteven door de Engelsche, Hollanders ofte Fransche beschildert waeren, gelijck sulcks bleeck door de verscheydenheyd van hare waepens, zijnde die Reede, voor alle Natien, die nae *America* seylen, gemeen.

den komen aen Boort.

Sy brachten ons dan, volgens haere gewoonte, veele Indiaensche vruchten, maer onder veele andere was de *Annanas* die geene welcke ons de aengenaemste in het oogh scheen, die wy oock wat de smaeck belanght voor de beste keurden.

Annanas.

Wy konden in den beginne niet naelaeten ons te verwonderen siende die Menschen t'eenemael naeckt, met haer langh Hooft-hayr dat tot op het midden van haeren rugge af-hingh, sijnde in haere aengesichten de figuere van verscheydene soorten van Bloemen gesneden, en draegende sy kleyne dunne plaetjens aen het tipje van haer neus, even als de ringen die men in snuyten der Varkens steeckt, om haer het vroeten in de aerde te beletten.

Ciera et der Wilden.

Sy vleydden ons even als de Kinderen, sommige in haere Taele, die wy niet verstonden, tot ons spreeckende, andere weder, maeckten seeckere teeckenen om ons te kennen te geven, het geene sy begeerden te hebben, doch onder alle die teeckenen was'er geen dat van ons Volck beter begreepen wierde, dan dat door het welcke sy Spaenschen Wijn vorderden; om haer te vermaecken, gaeven sy haer deselve oock, en nae datmen haer daer een goet glas vol van hadde doen drincken, vielen sy, smoor-droncken zijnde, op den Overloop ter needer, en wentelden sich om als jonge Varckens.

Haeren treck tot de Wijn.

Door dien het nu hier mede seer aen den avond begonde te naederen, soo besllooten onse Religieusen dien naght aen Boord te blijven, en des volgenden daeghs, om het binnenste des Eylands te besien, aen Landt te gaen, waer nae toe veele Passagiers ende Matrosen noch dien avondt gingen, van dewelcke noch sommige voor den naght weder aen Boord quaemen, maer andere verbleven den geheelen naght onder de Indianen.

Des anderen daeghs des morgens voer ick met de meeste andere Religieusen aen Land, en hebbende aen eenige Spaigniaerden het wasschen van ons Lijwaet aenbesteet, soo versppreydden wy ons hier en daer van malkanderen, gaende somwijlen twee en twee, altemet weder alle met malkanderen, en op andere tijden weder een ygelijck alleen, ontmoetende op onsen wegh veele Indiaenen die ons gantsch geen quaet deedden, maer in tegendeel ons streelden ende caresseerden even als de Kinderen en ons haere vruchten aenbooden, daer tegens van ons vorderende eenige Spelden, Nestelingen ofte ondeugende Handschoenen die sy ons saegen draegen, het welcke ons dan de vrymoedigheyd dede neemen van tot eenige van haere Hutten ofte Huysen te naederen, in dewelcke sy ons seer vriendelijck onthaelden, zijnde deselve gebouwt by een seer schoone Reviere, sy gaeven ons onder andere van haeren Visch en Geyten-vleesch te eeten.

Den Autheur treckt te Lande op *Guadaloupa.*

Minsaemheyd der Inwoonders.

Op den Middagh ontmoetten ons op het midden van den Bergh eenighe Jesuiten

ſuiten van het Schip St. Geertruyd, welcke ſeer aendaghtelijck ende met groote opmerckinge met ſeecker *Mulat* ofte Half-ſlagh ſpraecken, gaende deſelve gantſch naeckt, even al eens als de andere Indianen.

HET V. CAPPITTEL.

Aenmerckelijcke Hiſtorie van ſeecker Mulat *ofte Half-ſlagh zijnde in Spaignien een Chriſten gebooren, welcke by-geval door de Jeſuiten in* Guadaloupa *ontmoet wierde.*

DEſe *Mulat* was een Chriſten, gebooren binnen de Stadt van *Sevilien* in Spaignien, alwaer hy de Slaeve hadde geweeſt van ſeecker rijck Coopman, hy was Louis genaemt en ſprack de Spaenſche Taele volkomentlijck wel.

Aenmerckelijcke Hiſtorie van een *Mulat*.

Het was doen omtrent twaelf jaeren geleden dat hy ſijn Meeſter ontlopen was, ter oorſaecke van het harde onthael dat hy hem aendeede, en zijnde te *Cadix* gekomen, begaf hy ſich in den dienſt van een Edelman die nae *America* voer, welcke hem met hem deede Scheep gaen, niet gelovende dat ſijn Meeſter oyt eenige tijdinge van hem ſoude konnen verneemen, als hy in die nieuwe Weereld ſoude ſijn gekomen.

Deſe *Mulat*, noch in verſcher geheugeniſſe hebbende, hoe veele ſlaegen hy van ſijnen eerſten Meeſter hadde ontfangen, oock vreeſende dat hy moghte te weten komen dat hy in *America* was, en hem van daer weder nae Spaignien doen voeren, of oock dat ſijn nieuwen Meeſter de wreedheyd van de oude moghte komen nae te volgen, hebbende hy daer toe groote redenen, ter oorſaecke van de ſlaegen die hy t'Scheep van hem ontfangen hadde, nam voor, daer quaeme dan van wat het wilde, liever onder de Indianen te willen ſterven, dan langer onder de ſlavernije der Spaigniaerden te leven.

Stellende dan op die wijſe ſijn leven in handen van het goede ofte quaede geluck, verſtack hy ſich achter het geboomte dat op het geberghte waſcht, tot die tijd toe dat de Schepen vertrocken waren, waer nae ſich by de Indianen begeven, en onder deſelve eenige vodderijen, die hy ſijn Meeſter ontnoomen hadde, uytgedeeld hebbende, wierdt hy van haer ſeer vriendelijck ontfangen, ſoodanigh, dat hy ſich voor haer en ſy ſich voor hem behaeghlijck aenſtellende, ſy met malkanderen leefden even als of hy van haeren Land-aert hadde geweeſt.

Hy nam van tijd tot tijd acht om ſich ſeer ſorghvuldelijck te verberghen als de Spaenſche Vloten aenquaemen, en hebbende op die wijſe twaelf jaeren onder de Wilden geleeft, hadde hy onderwijlen haere Tale geleerd, en ſich aen

aen een van haere Vrouw-luyden vertrouwt, by dewelcke hy doemaels drie levendige Kinderen hadde.

Dese Jesuiten, hebbende hem dan nu by gevalle ontmoet, en bemerckende eer door sijn kort gekrulde Hoofd-hair dat hy een *Mulat* was dan door sijn saluwe ende geele Couleur, om dat alle de Indianen sich de geheele huyd met een roode verwe bestrijcken, soo viel haer aenstonts in op wat wijse hy daer moghte geraeckt, ende aldaer niet anders gekoomen zijn dan door middel van eenige Spaensche Scheepen, soodaenigh dat sy hem aenspreeckende, en bevindende dat hy de Spaensche Tale verstond, uyt hem de waerheyd van sijne geschiedenisse vernaemen.

Als wy nu by haer gekomen waeren, soo begonden wy gesamentlijck desen armen Christen te vermaenen tot het verlaeten van dat ellendigh leven, in het welcke hy doch sijne Saeligheyd niet vinden konde, belovende hem sijne vryheyd soo hy met ons wilde gaen.

Die arme Mensche, die tsedert twaelf Jaeren niet een woordt van den waeren Godt gehoordt hadde, en die nevens die blinde Heydenen Hout ende Steen aenbadt, schreyde evenwel heete traenen soo drae hy weder van JESUS CHRISTUS, van de verdoemenisse der Helle, en van de eeuwige vreugde van het Paradijs, hoorde spreecken, ons verseeckerende dat hy seer gaerne met ons soude gaen, ten waere hy hier in wederhouden wierde door sijne Vrouwe ende Kinderen, die hy tederlijck beminde en niet konde verlaeten.

Waer op wy hem antwoorden, dat, soo hy deselve oock met hem wilde leyden, hy door dat middel haere Zielen soude konnen behouden, en dat wy hem verseeckerden dat wy ordre souden stellen en sorge draegen, dat noch hy, noch sijne Vrouwe, noch sijne Kinderen, het noyt aen middelen, tot haer onderhoud nodigh, soude ontbreecken.

Dese Half-slagh luysterde nae dit alles seer neerstelijck, maer hy wierde terstont door seeckere schrick bevangen, door dien hy eenige Indiaenen sagh passeren, die bemerckt hadden dat hy soo een lange wijle met ons hadde staen praeten, dat was de reden waerom die arme Mensche gantsch bevreest tot ons seyde, dat hy in gevaer van sijn leven was, om dat wy hem gekend hadden, en dat hy vreesde van de Indianen gedood te worden, die in achter-doght waren, van dat wy hem met ons wilden voeren, dat, soo wy dat deeden, gelijck men in het Dorp seyde, wy haere vriendschap wel haest in op-lopentheyd ende raesernije tegens ons souden sien veranderen.

Maer wy antwoorden hem dat hy geene vreese moeste hebben wegens het geene dat sy tegens ons souden willen onderstaen, dat wy seer wel van Soldaeten ende Gheschut voorsien waeren, om soo wel ons als sijn leven te beschermen, dat hy maer sorghe soude draeghen om sijn Vrouwe ende Kinderen aen het Strand te brenghen, ter plaetse daer ons Volck haer Lijwaet drooghden, welcke hem dan wel souden beschermen tegens alle die geene die hem eenigh leet souden willen aendoen, en dat'er een barcque sou-

soude gereed leggen om hem in te neemen, ende nevens sijn Vrouw en Kinderen aen het eene ofte ander Schip te brengen.

De *Mulat* beloofde het geene wy hem geraeden hadden in het werck te stellen, en dat hy door een aerdigheyd sijn Vrouw ende Kinderen aen het Straudt soude brengen, onder voorwendinge van haere waeren aen de onse te verkoopen, mits dat sich doe oock eenige Jesuiten, die hy lichtelijck aen hare swarte Tabbaerden soude konnen kennen, moesten bevinden, om hem in een Barque te ontfangen, en by gevolge aen de Schepen te voeren.

Hier op scheydde hy dan van ons, t'eenemael voorgenomen hebbende, immers soo het ons scheen, te doen het geene hy ons belooft hadde.

Onse vreugde was groot, in de hoope die wy geschept hadden, van vijf zielen uyt de duysternissen van de Heydensche Afgoderije te sullen trecken, om haer het light van het Christendom te doen genieten.

Voor al stack die vreughde onder de Jesuiten uyt, die den *Mulat* eerst aengesproocken hadden, hoopende dat die saecke, soo sy gheluckelijck quaeme uyt vallen, haer niet weynigh eere, aensien ende geloof soude toebrengen, in den voortganck van hare Sendinge.

Nae dat sy haer af-scheyd van ons genoomen hadden, haesteden sy sich om weder aen de Zee te komen, ende den Admirael kennisse te geven van het geene sy gedaen hadden, en te bestellen dat de Boot van haer Schip vaerdigh soude sijn om de *Mulat* Louis met sijn gantsche Huys-gesin in te nemen.

Wy keerdden oock weder nae het strand, om te sien of onse Hembden ende andere Kleederen droogh waeren, en deselve gereed ende onse Bood aen Land gevonden hebbende, soo begaf sich het meeste gedeelte van ons Geselschap, nevens my, aen Boort van ons Schip, laetende twee ofte drie van de onse aen Land, nevens veele van de andere Schepen, en bysonderlijck van de Jesuiten, die haere proye verwaghteden.

Blinden yver der Monicken.

Soo drae als wy aen ons Schip waeren gekomen, bevond sich het meeste gedeelte van onse Religieusen soo brandende van yver, ter oorsaecke van de vrientschap die ons die Wilden betuyght hadden, dat sy wilden vastelijck voorneemen om in dat Eyland te verblijven, en haer aldaer needer te slaen, om haer tot het Christendom te bekeeren, sich inbeeldende dat die saecke seer ghemackelijck om te doen soude vallen, zijnde dat Volck van een seer soeten aert, oock was'er gantsch geen gevaer om onder haer te blijven woonen, ter oorsaeck van de Spaensche Vloten, welcke Jaerlijcks aldaer passerende, seer lichtelijck souden konnen verneemen nae het onthael datmen haer aendeede.

Oock waeren'er andere die door den yver soo seer niet verhit waeren, en die haer voorwierpen dat sulcks eene ruyckeloosheyd soude zijn, ende een groote sotternye, sijn leven op soodaenigen wijse onder die woeste ende barbarische Menschen te willen waegen, levende sy veel eer als de wilde Beesten dan als reedelijcke Schepselen.

Doch die geene, die het meeste ontsteecken waeren, verachteden alle die reede-

Opstandt der Wilden in Guadaloupe
J: Doesburgh fc

feedenen, seggende, dat het arghste, dat haer soude konnen overkoomen, was door die Wilden vermoord, opgeöffert ende gegeeten te worden, en dat het alleen om sulcks was dat sy uyt Spaignien getrocken waren, ten eynde sy met de Kroone van het Martelaerschap souden mogen verçiert worden, ende te mogen sterven den naeme van JESUS CHRISTUS belijdende, en sijn Euangelium onder de Heydenen predickende.

Terwijlen wy nu over dit stuck malkanderen lustigh met woorden te keere gingen, saegen wy seer schielijck een groot gewoel en tumulte op het Strand, vluchtende ons Volck gints en herwaerts, haer Lijwaet verlaetende, en loopende met grooten haest nae de Sloepen ende Booten, die sy soo veerdigh en haestigh vervulden, dat eenige van deselve soncken, nevens alle die geene die daer in waeren.

Tumult op het Strant.

Maer het geene ons het meeste dede erbarmen, was het deerlijck geroep van de arme Vrouwen, van dewelcke sich veele te water begaven, willende dat liever doen in hoope van door eenigh Bood ofte Chaloupe gevist te worden, of, op het erghste, te verdrincken, als sich ghevangen te geven, ende daer nae wreedelijck door de Indiaenen vermoord te worden.

Loffelijke resolutie van eenige Vrouwen.

In het midden van de verwonderinge, in dewelcke ons die schielijcke veranderinge, van dewelcke wy de oorsaeck niet wisten, gebraght hadde, sagen wy een groote meenighte Pijlen van achter de Boomen van het Bosch komen vliegen, en daer door bemerckten wy voor seecker dat de Wilden tegens ons Volck opgestaen waeren.

De Wilden beveghten de Spaigniaerden.

Dit woelen en duerde geen half uer, want onsen Admirael deede aenstonts twee a drie stucken Geschut lossen, en sont een Compagnie Soldaten aen Land, om het strand nevens ons Volck te bevrijden, het welcke dan aenstonts uytgevoerd wierde, ende de Indianen verstroyden sich, ten eersten haer op de vlught begevende.

Dogh werden verdreven.

Onse Sloep bragt drie Religieusen aen Boord, die aen Land gebleven waren, en veele van onse andere Passagiers; onder onse Monicken was'er een genaemt Frater *Juan de la Cueva* die gevaerlijck in de schouder gewond was. Hy hadde my seer gebeden om nevens hem aen Land te blijven, maer ick konde daer toe niet verstaen, en daer door ontquam ick die dulle en wreede aenval der Indianen.

Een Jacobijner Monick gequetst.

Boven die geene die verdroncken, welcke naemaels aen het strand wierden gehaelt, ten getalle van vijfthien, vont men drie Jesuiten op het sant uytgestreckt leggen, en noch drie andere die gevaerlijck gequetst waeren, oock waren drie Passagiers gedood en thien verwond, boven noch drie andere die men noyt levendigh of dood konde vinden, waer door men oordeelde dat de Indianen deselve in het Bosch ontmoet ende vermoord hadden.

Drie Jesuiten gedood ende drie gequetst.

Onse *Mulat* Louis, was, tegens sijne belofte, niet gekomen, maer wel in sijne plaetse een geheel Leger van Indiaensche Verraders; sulcks deede ons geloven, of dat hy selve ontdeckt hadde het voorneemen van de Jesuiten, om hem

hem met Vrouw en Kinderen meede te voeren, of dat de Indianen, het selve, door de lange samenspraeck die hy met ons gehouden hadde, vermoedende, het hem hadden uytgeperst en doen belijden.

Oorsacke van dien op-loop.

Het is seer waerschijnlijck dat dat de oorsaecke van haeren opstand was, want, gelijck Louis geseght hadde, dat hy haer aen haere swarte Tabbaerden soude bekennen, soo schijnd het, dat hy haer daer door beter, dan de andere, aen de Indianen hadde konnen af-beelden, want men bemerckte dat hare Pijlen het meest op die swarte Couleur hadden gemunt gehad, en dat, in minder dan een vieren-deel uers, vijf van haer soo ghedoodt als ghequetst waeren gheweest.

Waght tegens de Indianen.

Onse Soldaeten hielden die geheele naght waght op het strand, haere Musketten dickmaelen lossende, om daer door de Indianen te vervaeren, welcke ons nae-maels oock oock niet meer verscheenen.

Wy die aen Boort waeren rusteden niet veel meer dan zy, want wy waren den gantschen naght op onse hoede, uyt vreese dat de Indianen, des naghts met den duyster, onse Schepen souden komen aentasten, hopende ons, gedurende de naght-ruste, te overvallen.

Sommige hadden meedelijden met de gedoodde ende de verdronckene, andere weder beklaeghden onsen gequetsten Frater *Juan de la Cueva*, die dien geheelen naght groote pijne in sijnen verwonden schouder leed, en de derde spotteden met onse yverige Monicken, welke in dat Eyland hadden willen gaen woonen, om die woeste Menschen te bekeeren, haer seggende, dat sy middel souden gevonden hebben, om haer van het Martelaerschap te versaedigen, want hadden sy maer tot aen den avont toe aen Land gebleven, soo souden sy haer tot de Maeltijd hebben bereyd ende gaer gemaeckt.

Doch nae die daet saegen wy dat haeren yver ende lust seer was verkoelt, en dat sy geen lust meer hadden om by soo Barbarisch een Volck te woonen, maer in tegendeel wensten sy nergens meer om, dan dat den Admirael wel haest de Seyn-schoot soude schieten, om daer op de Anckers te lighten, ende van soo gevaerlijck een plaetse te vertrecken.

De Vloot versiet sigh van waeter.

Des morgens deeden alle de Schepen haer beste om het water aen Boord te krijgen, dat haer tot het volbrengen van haere Reyse nodigh was, en men besette het Strand ende de Rieviere met goede waght, tot bescherminge van ons Volck dat met die dingen besich was.

Wy saegen die gantsche uchtent gantsch geene Indianen, oock vernaemen wy geene tijdinge van die drie Mannen die ons noch ontbraecken, soodaenigh dat wy, nae dat wy ons volkomentlijck ververst hadden, tegens den middagh onse Anckers opwonden en onse Reyse, met een gonstige ende voorspoedige wind, die ons met vreughde de Reede van het Eyland van *Guadaloupa* deede verlaeten, nae *Terra Firma* ofte het vaste Land vervolghden.

Vertreck van *Guadaloupa*.

HET

HET VI. CAPITTEL.

Vervolgh van onse Reyse tot aen St. Juan d'Ulhua, *anders genaemt* Vera Cruz, *en hoe wy aldaer aenquamen.*

WY seyldden op den twee-en-twintighsten dagh van Augustus soo voorspoedelijck dat wy die Eylanden wel haest uyt het gesicht verlooren.

Den oploop der Indianen gaf ons stoffe tot een langh discours, en maeckte dat eenige van onse Religieusen begonden berouw te krijgen van dat sy aengenomen hadden de Indianen te gaen bekeeren, en sy souden, hadde het in haere maght geweest, sich daer van wel hebben willen ontslaen.

Droefheyd der Monicken

Doch onse Superieur *Calvo* deede alles wat hy konde om ons den moet weder in te spreecken, ons veele Historien van den goeden inborst van de Indianen van de Philippijnsche Eylanden, nae dewelcke wy gingen, vertellende, van dewelcke het meeste gedeelte al Christenen waeren, die een uytneemende eerbiedigheyt aen haere Priesters bewesen, seggende oock dat die geene, welcke noch tot het Christendom niet bekeert waeren, soodaenigh door de maght van de Spaensche wierden in toom gehouden, dat sy niet tegens ons souden derven onderstaen.

Werd door Calvo gematigt.

De voornaemste sorghe die wy gheduerende de twee eerste daegen hadden, was om onse *Annanassen*, die wy van de Indiaenen gereuyld hadden wel te besorgen. Die vrucht behaeghde ons alle wonderlijcken wel, en daer was niemand onder ons die deselve niet alsoo goed ofte beeter achte, dan alle de vruchten van Spaignien. Men en pluckt die niet rijp, maer terwijl sy noch groen is, men hangt die dan noch eenige daegen aen de solder, alwaer sy volmaecktelijck rijp ende geel wordt, soodaenigh dat yder stuckjen van deselve soeter dan Honigh bevonden werd.

Beschrijvingh van de Annanas

Ons Suycker-ried was ons niet minder aengenaem, wanneer wy uyt het selve de soete voghtigheyd sogen om ons den mont te verversschen.

Suycker-riedt.

De eerste weecke en aeten wy by nae anders niet dan Schilt-padden, die ons als Zee-monsters voor-quaemen om dat wy die te vooren noyt hadden gesien, hebbende sommige van deselve meer dan een elle in de breedte; haer schild ofte schulpe was soo hard, dat het radt van een gelaedene Karre daer over konde rollen, sonder deselve te breecken.

Schild-padden.

Wy waeren seer verwondert alsmen deselve voor de eerstemael voor ons opende, siende het groot getal van de Eyeren die sy in het lijf hadden, door dien'er in de kleynste meer dan duysent waeren. Onse Spaigniaerden maeckten goet Candeel van deselve, mengende specerijen daer onder. Het geene wy van het licchaem aeten scheen veel eer Vleesch dan Zee-visch te zijn, het welcke

Hare beschrijvinge ende nuttigheyd.

ke een weynigh met sout bestroyt zijnde, ende twee of drie daegen in de lught gehangen hebbende, t'eenemael van smaeck was als het Kalfs-vleesch, soo dat wy geduerende eenige daegen onse Hoenderen ende Schaepen, als oock ons gesouten Ossen-vleesch ende onse Hammen niet wilden aensien, dewijl wy die tijdt geduerende den overvloed van Zee-kalfs-vleesch hadden, om de graegheyd van onse maegen te versaeden.

Een gequetste Jacobijner Monick sterft.

Nae vier daegen seylens, stierf onsen Religieus *Juan de la Cueva* die door de Indianen was gequetst gheweest, sijn gheheele licchaem was geswollen, het welcke ons deede geloven dat de Pijle, met dewelcke hy in de borst was ghetroffen geworden, vergifticht hadde geweest.

Sijne uytvaert.

Sijne uytvaert wierde gehouden met soo veele pleghtelijckheden als wy daer toe in ons Schip konden by-brengen, en hy hadde de grooten Oceaen tot sijn graf.

Wy bonden twee seer swaere steenen aen sijne voeten, soo veel aen sijne schouderen, en een op sijn borst, en nae dat wy den Dienst der overledenen over hem gesongen hadden, soo wierde sijn licchaem, dat aen twee touwen geheght was, buyten het Schip gehijst, en met liet het ter selver tijdt in de Zee vallen, terwijlen alle het Scheeps-volck goede Reyse riep, en men het Geschut van het Schip loste om dat licchaem de laetste eere aen te doen, het welcke, door de swaerte der steenen, ten eersten te gronde ginck, en, voor altoos, uyt het gesichte der Menschen verdween.

Oock sterft een Jesuit.

Wy saegen in het Schip St. Geertruyd deselve Ceremonien plegen, wegens het Lijck van een Jesuit, die een van de drie, die door de Indianen van *Guadaloupa* gequetst waeren, was, en die even als onsen Religieus, was overleden, zijnde meede sijn gantsche licchaem, door de kracht des vergifs, geswollen.

Sy sien *Porto Rico* ende *St. Domingo*.

Nae die tijd begonde onse Scheeps-vaert vermaeckelijcker dan te vooren te worden, want wy liepen het Land van *Porto-Rico* in het gesicht voorby, ghelijck oock nae dat, het groote Eyland *St. Domingo*.

Ons Geselschap begonde op die plaetse te verminderen, eenige van onse Schepen seylden na *Porto-Rico* en nae *St. Domingo*, ende andere weder setten haer Cours op *Carthagena*, op de *Havana*, op *Jamaica*, op de *Honduras* ende op *Jucatan*.

De Vlooscheyd van een.

Daer en bleef dan van onse Vloote niet by ons dan de Schepen die nae *Mexico* moesten, waer nae toe wy geduerichlijck onsen Cours voort setten, tot dat wy quaemen ter plaetse welcke de Spaigniaerden het diep-loot van *Mexico* noemen, want op die plaetse moesten wy het loot dickmaelen uyt werpen, om den grond te peylen, zijnde ondertusschen de Zee soo calm ende de wind soo stille, dat wy daer door, by-nae den tijd van gheheele acht daeghen, niet van plaetse veranderden.

Groote stilte.

Visvanghst.

Geduerende den selven tijdt schepten wy groot vermaeck in de Visserye, en voor al vongen wy veele *Dorados*, met dewelcke wy ons vrolijck maeckten, spaerende met eenen door dat middel den leeft-toght die wy uyt Spaignien hadden meede gebraght.

Doch

Doch de hette was soo boven gewoonlijck groot, dat wy by daege gantsch geen vermaeck konden scheppen, want de weerschijn van de straelen der Sonne, die den geheelen dagh in het water of op het peck van onse Schepen scheen, verweckte in de lught eene soo brandende hitte, dat wy, soo lange den dagh duerde, door het sweeten altoos door-nat waren, het welcke ons dwongh om het meeste gedeelte van onse Kleederen te verlaten.

Onlijdelijcke hitte.

De avond-stonden ende de nachten vielen wat verdraeghlijcker, niet te min was de hitte, die de Sonne, des daeghs, in de sijden ende in de plancken van ons Schip hadde ingedruckt, soo groot, dat het ons niet mogelijck was onder den Overloop ofte in onse Koyen te slaepen, maer wy waeren genootsaeckt de nachten in onse Hembden, al wandelende ofte praetende op den Overloop, door te brengen.

De Matrosen begaeven sich, vermaecks halven, tot het baeden ende het swemmen in de Zee, doch de ongeluckige dood van haere meede-macker, daer ick aenstonts, van dencke te spreecken, dede haer wel haest dat slagh van tijdkortinge verlaeten.

Hoemen meer na *Terra Firma* naedert hoemen oock meer bevind dat de Zee vervult is met seeckere van Monstreuse en seer groote Visschen, die de Spaensche *Tiburons*, de Françoysen van Normandyen *Requiens*, en de Hollanders Hayen noemen.

Hayen.

Sommige Lieden bedriegen sich, wanneer sy desen Visch voor de *Cayman* ofte Crocodil houden, achtende deselve eene ende deselve saecke te zijn, en geloovende dat'er in Zee niet is dan de Crocodil ofte *Cayman*, welcke men door een misgrijp *Tiburon* noemt, die Menschen-vleesch eet, en die met eenen beet hem een geheel Lidt af-scheurt, jae selve met hem te gronde gaet.

Verschil tusschen de Hayen ende de Crocodillen.

Doch sy vergrijpen haer seer grovelijck, want de Crocodil heeft het geheele Lijf met schubben bedeckt, daer de Haye niet eene eenige schubbe heeft, zijnde gantsch sijn Licchaem alleen met een seer dicke huydt bedeckt, even als meest alle andere groote Zee-visschen.

Hoewel de Indiaenen den *Cayman* eeten, soo willen haer doch de Spaigniaerden daer in niet naevolgen, maer wel nuttigen sy van de Hayen.

Wy vingen'er een met een ysere drie-tandige Harpoen, en als hy die in de Huyd hadde, haeldemen hem een Cabel-touw onder het Licchaem door, en soo wierde hy in het Schip gehijst.

Een Haey gevangen.

Hy was soo groot dat vijfthien Mannen moeyte genoegh hadden om hem binnen Boord te krijgen; het was een schrickelijck Gedierte om aen te sien, zijnde ten minsten twaelf ellen langh; men deede het in het sout leggen, en wy bevonden dat het eer de smaeck van Vleesch dan van Visch hadde, even soo als ick van de Schild-padden gesegt hebbe. Dese Hayen sijn alsoo seer verleckert op het Menschen-vleesch als de Crocodillen, en wy saegen een groot getal van deselve in dese quartieren van de *Mexicaensche* Zee.

Sijne Wonderlijcke groote.

Door dien de Spaigniaerden sich nu geduerichlijck baededen op de zijde van

EenBoots-

gesel door een Haey verslonden.

haere Schepen, alwaer het gevaer van de Hayen niet soo groot is, om dat sy gemeenlijck niet nae aen het Boord van deselve koomen, soo ghebeurde het dat een Matroos van het Schip St. Franciscus, wat kloeckmoediger zijnde dan wel de andere, en willende het waegen van sijn Schip aen een ander, dat dighte by het selve was, te swemmen, om aldaer eenige van sijne Vrienden te gaen besoecken, ellendelijck de proye ende het Aes van een dese Visschen wierdt, en eermen een Bood, om hem te hulpe te komen, in Zee konde setten, soo saegen wy hem driemaelen door dat gedroght onder het water trecken, het welcke hem een been, een arm, ende een gedeelte van een schouder af-beet, men vond daer nae de rest van het Licchaem, het welcke uyt het water getrocken ende aen Boord van het Schip St. Franciscus gebraght wierde, alwaer men sijne uytvaerd hield, op deselve wijse als men aen Frater *Juan de la Cueva* gedaen hadde.

De Koninghlijcke Propheet seght in den hondert en sevenden Psalm, dat die geene, die met Schepen op de Zee varen, de wercken des Heeren sien, en sijne Wonderen in de diepten der wateren; want sy sien daer niet alleen de Walvisschen, maer oock veele andere gedrochten, welcke als Monsters de stercke ende kloecke Mannen vermeesteren, door de herhaelde aenvallen van haere lange en scherpe tanden, geheele Leeden van deselve met vleesch en been inslickende.

Dat ongeluck bedroefde onse geheele Vloote drie daegen langh gedüerende, nae de welcke het Godt de Heer beliefde de onmaetige hitte, die wy geleden hadden, te maetigen, door een frisschen ende voorspoedigen windt, die ons tot ons geluck van die stilte verloste, door dewelcke wy noodsaeckelijck hadden moeten sieck worden, indien die langer ons hadde by-gebleven.

Sien het vaste Land.

Nae dat wy nu drie daegen hadden geseylt, gebeurde het op een Maendagh des mergens ten seven ueren, dat, soo als een van onse Religieusen doende was om de Misse te seggen, een Matroos sich over-eynde begaf, roepende met luyder stemme tot drie maelen toe, Land! Land! Land!

Groote vreughde daer over.

Dit roepen verweckte soodaenige vreugde in ons Schip, dat alle het Scheeps-volck sich op de beenen begaf om het vaste Landt van *America* te sien, en sy waeren soo verruckt door de blijdschap, die sy hadden van sich te sien aengekomen ter plaetse daer sy soo lange nae verlanght hadden, dat sy den Priester den Dienst aen het Altaer alleen lieten vol-brengen.

Men was dien geheelen dagh op de Schepen uyttermaeten vrolijck, en onsen Superieur *Calvo* reghte een groote moord aen onder ons Pluym-gedierte, om sijne Monicken dien dagh wel te onthaelen, hebbende hy te vooren eenighsints spaersaem met het selve geweest.

Ten thien ueren saegen wy het Land vlack voor ons leggen, en wy setten alles by wat wy konden om het selve te beseylen.

Gevaer in het Land

Doch onsen Admirael, die een verstandigh Man was, kennende de gevaeren die men op die kuste loopt, en voor al in het in-seylen van de Haven, door

de

de menighte van de onder het water leggende Klippen, welcke men kent door de Baeckens ende teeckenen, die men op deselve gestelt heeft om de Schippers te waerschouwen, en bemerckende dat wy met de windt die doen woey niet in de Haven souden konnen komen dan op den avondt, vreesde daer noch by dat den Noorden windt, die seer gevaerlijck is op die Kuste, en die gemeenlijck in September waeydt, moghte komen sigh te verheffen, en alsoo onse Schepen in gevaer brengen van op die Klippen te stranden, derhalven beriep hy den Raedt van alle de Stuer luyden van onse Vlote, om met haer te overleggen of het beter was dus met volle Seylen, soo als wy deden, voort te vaeren, in hope van noch goedt tijts in de Haven te komen, dan wel het Land met onse Mars-seylen maer wat te naederen, om des anderen daeghs des morgens de Haeven met meer veyligheyt aen te doen, door het behulp van de Boten die men ons van Land soude toe senden.

aen te doen.

Den Raed daer over beroepen.

Het besluyt van den Raedt was dien avondt het Landt niet al te veel te naederen, en dat uyt vrese van door den naght overvallen te worden, en dat wy alle onse Seylen, uytgesondert de Voor-mars-seylen, souden in-nemen; doch de Windt wat gemindert zijnde, soo naederden wy het Land langhsaem genoegh, laetende daeromme de Seylen tot op den avondt toe bystaen.

Desselfs besluyt.

Dien avond bevalmen op ons Schip dat twee quartieren Volx waecken souden, selfs de Stuer-man wilde veel sorghvuldiger oppassen dan hy tot noch toe gedaen hadde, maer wy Religieusen gingen onse gewoonlijcke naght-rust nemen, dewelcke niet seer lange en duerde; want noch voor midder-naght keerde sich de Windt nae het Noorden, het welcke een schielijck ende algemeen geroep verweckte, nevens een vremt gewoel en getier, niet alleen in ons Schip, maer oock in alle de andere.

Aengewende voorsorge.

Noorder Storm.

De Matrosen begaven sich ondertusschen by ons Religeusen, willende dat wy de hulpe des Hemels over ons souden af-bidden; haer schrick was groter door vreese van het gevaer daer die Windt ons in brengen konde dan door het geene sy doen voor oogen sagen, want de Windt was noch sterck noch onstuymigh.

Anghst der Matrosen.

Doch het was dan soo het oock was, wy Monicken staecken onse gewijde Wasch-Kaerssen aen, en deden onse Gebeden aen de Maget Maria, songen de *Litanien* ende andere Lof-sangen ende Gebeden tot haer der eere, tot op het aenkomen des dageraets, als wanneer door Godts genade, den Noorden windt gestilt zijnde, onse gewoonlijcke Kouw weder begonde door te blaesen, roepende onse Matrosen daer op aenstonts Miracul! Miracul! sich vastelijck inbeeldende dat dat geluck haer door de voorbiddinge van de H. Maget was toegekomen.

Sotte bygeloovigheyd.

Ontrent ten aght ueren des morgens quaemen wy in het gesight der Huysen en wy deden een teecken op datmen ons Boten en Volck van Landt soude senden om ons binnen te lootsen in de Haven, het welcke aenstonts met een grote vreughde gedaen wierde, lootsende die Boten onse Schepen, de een voor de andere midden door de Klippen, maeckende deselve die Haven een van de gevaerlijckste van alle die geene, die ick in mijne reysen, soo op de Noordt als Zuyder-Zee, gesien hebbe.

De Vloote word binnen gelootst.

 Onse

Onse Trompetters lieten sich seer aengenaemelijck in dit inkomen hooren, en wy groeten, volgens gewoonte, met ons Geschut, de Stadt ende het Casteel, dat vlack voor deselve leght, zijnde ten hooghsten verheught ons ter goeder Haven geland te sien.

En anckert in de Haven.

Wy lieten onse Anckers in de Haven in de grond vallen, maer door dien die alleen niet bestant waeren om ons Schip in soo een gevaerlijck een plaetse te verseeckeren, soo bonden wy het selve noch vast aen verscheydene Cabels, die wy aen swaere ysere ringen, vast knoopten, zijnde deselve expresselijck ten dien eynde in de mueren van het Casteel geheght, om door dat middel de Schepen voor de kraght van den Noorden wind te bevrijden.

Nae dat wy malkanderen veel gelucks hadden gewenst over onse soo gelucki-ge aenkomste in die nieuwe Weereld, soo bereydden wy ons met groote vreughde om in de Booten, die ons, om ons aen het vaste Land van *America* te brengen, quaemen haelen, te klimmen.

HET VII. CAPPITTEL.

Hoe wy te Vera Cruz, *anders genaemt* St. Juan d'Ulhua *ontscheepten ende aldaer onthaeld wierden.*

Den Autheur treed aen het vaste Land van *America*.

Op den twaelfden dagh van September landdden wy seer geluckighlijck in *America*, en quaemen in de Stad *St. Juan d'Ulhua*, welcke men anders *Vera Cruz* noemt, ende seer vermaert is, als zijnde de eerste plaetse, welcke den soo beroemden Conquerant *Ferdinand Cortez* in-nam.

Edelmoedigh besluyt van *Cortez*.

Het was aldaer dat hy dat edel ende kloeckmoedigh besluyt nam, van, door een, voor die tijd, ongehoorde maniere van doen, in de grond te hacken alle de Schepen die de Spaigniaerden aen dat vaste Land hadden gebraght, het welke veel grooter is dan een van de andere drie deelen des Aerdbodems, op dat sy op geen andere dingen souden konnen dencken, dan om het selve in te neemen ende te overmeesteren, het welcke op die fijne daed oock ghevolght is, siende sy sich versteecken van oyt weder in het Eyland *Cuba*, *Jucatan* ofte eenige andere van de plaetsen, uyt dewelcke sy vertrocken waeren, te konnen komen.

Oock was het ter selver plaetse, dat de eerste vijf-hondert Spaigniaerden, die daer aen Land quaemen, sich versterckten tegens Millioenen van haere Vyanden, en tegens het grootste van de vier gedeelten des Weerelds.

Eyndelijck, was het oock aldaer, dat de Christenen de eerste Overigheden, Rechters, Schepenen en andere bediende van de Justitie aenstelden.

Oorspronck

De eygene naem van de Stad is *St. Juan d'Ulhua*, anders genaemt *Vera Cruz*, ter

ter oorsaecke van de oude Haven van *Vera Cruz*, welcke ses mijlen daer van daen leght, en die soo genaemt wierde om dat sy op den heyligen Vrydagh, op dewelcke men het ware Cruys aenbid, ontdeckt wierde.

van den naem van *Vera Cruz*.

Doch die Haven van het oude *Vera Cruz* wierde t'eenemael verlaten van de Spaigniaerden, om dat sy deselve al te gevaerlijck voor de Schepen bevonden door het woeden des Noorden winds, en sy sloegen sich te *St. Juan d'Ulhua* neder, alwaer hare Schepen een beetere Reede vonden, door dien aldaer seeckere Rotse leght, die haer veel tegens die winden beschermt, en ten eynde dat sy de geheugenisse, van dat geluckigh voorval, dat haer op den goeden-vrydagh bejegende, souden eeuwigh-duerende maecken, soo voegden sy by den naeme van *St. Juan d'Ulhua* die van *Vera Cruz*, deselve neemende van die Haven, die sy op den goeden-vrydragh ontdeckt hadden.

De Monicken werden pleghtelijck te Lande ontfangen.

Soo als wy aen Land traeden, vonden wy dat alle de Inwoonders sich op het Strant begeven hadden, soo wel als alle de Ordren van de Religieusen, welcke in die Stad waeren, te weten, die van St. Dominicus, van St. Franciscus, de Paters *de la Merced* ende de Jesuiten, welcke het Cruys ende de Banieren voor haer deedden draegen, om de nieuwe Viceroy van *Mexico* in Processie, ofte Omgancks-gewijse, in de Cathedrale ofte Hooft-Kercke te brengen.

En een yder by die van sijne Ordre geplaetst.

De Monicken ende de Jesuiten waren veel eer reede om aen Land te vaeren, dan de Marquis *de Seralva* ende sijn Huys-vrouwe; eenige van deselve kusten de aerde, deselve heyligh achtende door de bekeeringh van de Indiaenen tot het Christendom, hebbende deselve te voren de Afgooden aengebeden ende den Duyvelen geöffert; en andere wierpen sich op hare kny'en ter neder, sich alsoo ten gebede begevende, sommige tot de Maget Maria, ende andere weder tot andere van de Heyligen, tot dewelcke sy de meeste devotie hadden, en ingevolge van dat, gingen sy hare plaetse ende rangh neemen, onder die geene, die van hare belijdenisse ende Ordre zijnde, aldaer stonden.

De Viceroy komt te Lande.

Aenstonts daer op begondemen alle het Geschut van de Schepen ende van het Casteel te lossen, om den Viceroy te begroeten, welcke met sijn Vrouw nevens alle sijn gevolgh aen Land quam, verseld zijnde van *Dom Martin de Carillo*, welcke voor Visiteur Generael was gesonden, in het different dat tusschen den Marquis *de Gelves*, voorgaende Viceroy, ende den Aerts-Bisschop van *Mexico* ontstaen was.

En werd heerlijck ingehaelt.

De Viceroy wierde nevens sijne Huys-vronwe onder een verheemelsel gheplaetst, en daer op songhmen het *Te Deum laudamus*, onder het geluydt van veele Musicale Instrumenten, en ondertusschen ginghmen Processie's gewijse nae de Cathedrale Kercke, alwaer men het Heylige Sacrament op het groot Altaer hadde ten toon ghestelt. Op het intreeden van deselve wierp sich een yder op sijne kny'en, en na dat seecker Priester alle het Volck met Wy-water hadde besprenght, songhmen een Lof-sangh tot danckbaerheyt, en eyndelijck wierde de Misse seer pleghtelijck gedaen, door een Priester, verseld door twee Mede-hulpers.

Als

Als dese Ceremonie geëyndight was, wierde de Vice-Roy nae sijn verblijfplaetse gebraght, begeleydt zijnde door de President ofte Voorsitter van het Hof van Justitie, die sy aldaer den *Alcalde Major* noemen, door de Bediende ofte Officieren der Stadt, ende door eenige Reghters, welcke, ten dien eynde, van *Mexico* waeren gekomen, oock waeren daer by alle de Soldaten van de Schepen, nevens het gantsche Guarnisoen ofte de geheele Besettinge van de Stadt.

De Monicken werden in Kloosters gebraght. De Religieusen wierden mede in Processie geleydt, werdende het Kruys ende de Baniere voor haer gedraegen, een ygelijck van haer tot aen de Kloosters van haere Ordre toe.

Den Prieur voorgesteldt. *Frater Juan Calvo* stelde de Jacobijnen voor de Prieur van het Convent van de Ordre van St. Dominicus, welcke ons seer minnelijck ontfingh, met eenige Confitueren onthaelde, en, aen een yder een glas van de Indiaensche dranck ghenaemt *Chocolate*, van dewelcke ick hier naemaels spreecken sal, deed geven.

En heerlijck onthaelt. Dat kleyne onthael diende maer tot een voorspel van een beeter, het welcke bestont uyt een heerlijck Middagh-mael, in het welcke Visch ende Vleesch wierde aengedischt, oock spaerdemen op het selve het Wild-braed alsoo weynigh als de Kalckoenen, Kapoenen en jonge Hoenderen, om ons daer door den overvloed van dat Land te doen bespeuren.

Beschrijvinge van den Prieur. De Persoon van de Prieur van dat Convent was noch oud noch aensienlijck, hoedaenige men andersints wel gewoon is te verkiesen, om het Ampt van Superieur over de jonge Geestelijcke waer te neemen, maer het was een aerdigh Jonghman, die, soo men ons seyde, dat Ampt van den Pater Provinciael verkregen hadde, door dien hy hem duysent Ducaten hadde geschoncken.

Sijne ydelheydt. Na de Maeltijd ontbood hy eenige van ons Geselschap in sijne Kamer, alwaer wy de ware blijcken van sijne lichtveerdigheyt ende kleyne verneederinge en doodinge des vleeschs bespeurden.

Wy geloofden, daer na toe gaende, dat wy daer een schoone Boeckerye ofte Bibliotheeck souden vinden, uyt dewelcke wy souden hebben bemerckt sijne wijsheyt ende genegentheyt tot de letteren, doch wy vonden daer niet dan omtrent een douzain oude Boecken, die in een hoeck, t'eenemael met stof ende spinne-webben bedeckt laegen, even ende al-eens of sy beschaemt hadden geweest, dat de Schatten die sy behelsden, soo weynigh geacht wierden, datmen een Guitarre, welcke daer boven op-lagh, voor haer stelde.

Praght en leckernye. Die Kamer was rijckelijcken behangen met Catoene Taepijten en met Veder-werck van *Mechoacan*, oock was sy verçiert met een meenighte van schoone Schilderijen, de Taeffelen zijnde bedeckt met fraeye Zijde Tapijten, en de Buffetten vol van verscheydene Porceleyne Vaten, in dewelcke men niet vont dan allerhande slagh van uytneemende Confituren ende Conserven.

Dese toestel scheen aen ons arme yverige Religieusen vol ydelheyd ende seer onbetaemlijck te wesen voor een arme Bedelende Monick, maer wat die

die geene belanght, welcke uyt Spaignien niet vertrocken waren, dan in voorneemen van een vrygeestigh ende ongebonden leven te leyden en rijckdommen te vergaederen, aen deselve behaeghde het gesichte dier dingen wonderlijck wel, en het verweckte in haer een grooten lust om dieper in een Landt te trecken, in het welcke men in een korten tijd soo rijck ende maghtigh konde worden.

Het gespreck met het welcke die jonge Prieur ons onderhieldt, en behelsde niet dan sijnen eygenen Lof, sijne hooge geboorte, sijne goede gaeven, hoedanigheden of qualiteyten, ook sprack hy van de gonste die de Pater Superieur van de Provintie, ofte den Provinciael, hem toedroegh, van de liefde welcke de voornaemste Dames of Mevrouwen, ende Huys-vrouwen van de rijckste Kooplieden van de Stadt tot hem hadden, van sijne schoone stemme, van sijne uytneementheyd in de Musijcq ofte Sangh-konst, welcke hy ons oock op staende voet vertoonde, sich tot singen en te gelijck tot het speelen op de Guitarre begevende, en ons doende hooren eenige veerskens, die hy tot lof van de eene ofte de andere schoone *Amarillis* gemaeckt hadde, gevende door dien aen ons goede Religieusen de eene ergernisse op de andere, door dien wy in onsen geest moeyelijck wierden, wegens de ongebondenheyd van desen Superieur, welckers plight het was door sijne woorden ende manieren ons tot een voorbeeld van neederigheyt ende van de doodingde van de begeerlijckheyden des vleeschs te verstrecken.

Ongebondentheyd.

Ons gehoor was soo drae niet voldaen door het vermaeck, dat de sangh ende de speelkonste geeft, noch ons gesichte door soo veel schoone behanghselen ende deck-kleeden van Catoen, zijde ende pluym-werck, of onse Prieur deede ons uyt sijne voor-raet-kamers een ongelooffelijcke meenighte van allerhande slagh van leckernyen voor-setten, om mede onse smaeck te vernoegen.

Overdaet.

Soodaenigh, dat, gelijck wy inder daed van *Europa* in *America* waren gekomen, het ons oock scheen dat de Weereld t'eenemael verandert was, en dat onse sinnen van eene gantsch andere natuere waren, dan sy de voorige naght geweest hadden, in dewelcke wy het vervaerlijck geschreeuw van de Matroosen, in het waer-neemen van den Scheeps-dienst gehoort, de afgronden des Zee'es met hare wanschepselen gesien, het stinckende water gedroncken, en niet dan peck ende teer geroocken hadden, daer wy nu een aengename en suyvere stemme, met het speel-tuygh wel over-een-komende, hoorden, niet dan rijckdommen ende schatten saegen, Confitueren ende Conserven aeten, ende onder alle die soetigheden roocken wy den Muscus ende Ambre-gris, met de welcke die wellustighen Prieur sijne Suycker-wercken ende Confituren hadde doen smaeckelijcker maecken.

Groote veranderingh.

HET VIII. CAPITTEL.

Beschrijvinge van de Haven ende Stad van St. Juan d'Ulhua, *ende van een Aerdbevinge en andere saecken die den Autheur daer sagh, tot aen de tijd van sijn vertreck nae* Mexico.

Ongetempertheyd des Lughts te *Vera Cruz* ende de reden daer van.

WY maeckten een eynde van dat onderhoud om wat te gaen wandelen ende de Stadt te besien, te meer om dat wy niet dan die ende den volgenden dagh daer souden verblijven. Wy gingen op die namiddagh ront omme deselve, en vonden dat sy op een sandige grond gebouwt was, uyt-gesondert aen de Zuyd-zijde, daer het Land moerassigh ende vol water-poelen is, het welck, gevoeght zijnde by de groote hitte van dat Climaet, veroorsaeckt dat de lught daer seer ongesont is.

Getal van de Inwoonders en haer rijckdom.

Het getal van de Inwoonders magh ontrent drie duysent wesen, onder de welcke veele rijcke Cooplieden zijn, van de welcke sommige twee, andere drie, en weder andere vier-mael hondert-duysent guldens hebben.

houte Huysen, veelvuldige brand daer door

Wy hielden ons sonderlingh niet op met het besien van de gebouwen, want sy alle van hout zijn, soo wel de Kercken als de Cloosters, ende de Wooningen der by-sondere Lieden, zijnde de Wanden van het Huys van de rijckste Inwoonders niet dan van Plancken, het welcke nevens de kraght van de Noorde winden, dickmaelen heeft veroorsaeckt, dat de gheheele Stadt gelijcks de grond is af-gebrand.

De groote Koophandel, die gedreven werd van Spaignien op *Mexico*, en door *Mexico* op de Oost-Indiën, nevens die van *Cuba*, van *St. Domingo*, van *Jucatan*, van *Porto-Bello*, van *Carthagena*, van *Peru* op *Porto-Bello*, van alle de Eylanden welcke in de Noord-Zee leggen, ende de Riviere van *Alvarado* opvaerende nae de *Zapotecas*, *St. Alphonso* en nae *Guaxaca*, ende de Reviere van *Grijalva* opwaerts nae *Tabasco*, de *Zoques* en het Indiaensche *Chiapa*, maeckt dese kleyne Stad seer rijck, en veroorsaeckt dat in deselve een wonderlijcke overvloed is van alle de kostelijcke Waren ende Koopmanschappen van het vaste Land van *America* ende van de Oost-Indiën.

Ongesontheyd des Lugts.

De ongesontheyd des lughts is oorsaecke dat die plaetse niet meer bewoont is, en het kleyne getal van deselve gevoeght by den grooten handel die daer gedreven werd, maeckt dat de Cooplieden daer boven gewoonlijck rijck zijn, en noch souden sy meerder middelen hebben, ten waere de groote verliesen, die sy komen te lijden, door het meenighvuldigh af-branden der Stadt.

Serckte der Stadt,

Alle de sterckte van die Stadt, bestaet eerstelijck daer in, dat de inkomste van de Haven ten hooghsten moeyelijck, ende seer gevaerlijck is; en ten tweeden in

in eene Rotse, die een Musket schoot van de Stadt af-geleghen is, op dewelcke men een Casteel gebouwt heeft, waer in een kleyne Besettingh wert gehouden, maer de Stadt selve is niet gesterckt, en gantschelijck ontbloot van Soldaeten. Geseyde Rotse ende Casteel, strecken voor een Muer, Wal ende Besluytinge van de Haven, welcke, sonder dat, t'eenemael open soude leggen, ende de Noorde winden onderworpen zijn.

Waer in die bestaet.

De Schepen derven het Ancker in de Haven niet uyt-werpen, ten zy dight onder de Klippe, op dewelcke het Casteel gebouwt is, en noch zijn sy daer niet in seekerheyd ten zy sy met Cabels, aen de ysere ringen, tot dien eynde in de Klippe gehegt, versorght zijn. Daer door komt het, dat het dickmaelen gebeurt is, dat de Schepen, door de Vloed gedreven zijnde, aen de eene kand van de Klippe, tegens de andere Klippen zijn aengeslaegen, of wel weder in de volle Zee gedreven, door dien de Cabels, met dewelcke sy aen het Casteel vast-gemaeckt waren, door de kraght der winden, wierden verbroocken.

Gevaerlijcke uytwerckselen van den Noorden wind.

Diergelijck voorval quam een Schip van onse Vloote over des naghts nae dat wy ontscheept waeren, oock waeren wy seer geluckigh dat wy doen niet op de Zee waeren, want daer onstont soodaenighen onweder ende storm uyt het Noorden, dat daer door de Cabels van het Schip wierden gebroocken, ende het selve in de volle Zee gedreven.

Harde storm.

Wat ons, die aen Land waren, belanght, wy daghten yder oogenblick dan die storm ons van onse bedden soude lighten, want die lighte houtene Huysen schuddeden soodaenigh, dat wy anders niet verwaghten dan dat deselve op onse Hoofden souden nederstorten.

Wonderlijcke kragt van deselve.

Onse rust was die naght seer kleyn, en daer door bevonden wy genoeghsaem hoedaenigh de gelegentheyd van de Stadt van *St. Juan d'Ulhua* was, want hoewel onse Prieur, ons des avonts, al soo wel als des middaghs, hadde onthaelt, en dat ons avontmael al immer soo wel als ons middaghmael hadde geweest, hebbende hy selve ons de voeten laeten wasschen voor ende al-eer wy te ruste gingen, op dat wy daer door gemackelijcker op sijne goede Bedden souden konnen slaepen, dan wy in twee Maenden in onse Koyen hadden konnen doen, soo was doch het geduerige gehuyl van de winden soo kraghtigh, en het noyt ophoudende bewegen van onse Kamers viel ons soo lastigh, dat wy, niet langer konnende verdragen op die wijse gewieght te worden, ons gedwongen saegen des middernaghts onse Bedden te verlaten, en met de blote voeten op de plaetse te vlughten, om aldaer een veyligh verblijf te soecken, vreesende gedurighlijck dat het Huys het onderste boven soude gesmeten worden.

De nieuw aengekomene Monicken vlieden uyt haere Bedden.

Als het dagh was geworden, soo deden de Religieusen van het Convent, welke dese stormen gewent waren, niet dan met ons ende de vreese die wy gehad hadden, te spotten, en sy seyden ons dat sy noyt beeter sliepen dan wanneer hare Bed-steden, soodanig, door dat soorte van Aertbevingen beweegt wierden.

Werden daer over bespot.

De vreese die wy die naght gehad hadden dede ons van het goedt onthael, t'welcke men ons dede, walgen, ende verlanghen de Zee-kand wel haest te mogen

Gevaerlijcke on-

maetigheyd in het gebruyck der Land vrughten.

mogen verlaeten, het welcke onsen Superieur *Carvo* meede voor seer goedt keurde, niet soo seer om de vreese in dewelcke wy geweest hadden, als wel om de bekommeringe in dewelcke hy selve was, dat wy door het eeten van de vrughten des Lands, en door het al te graetigh water daer op te drincken, sieck souden worden, ende daer ter plaetse sterven, gelijck sulcks aen veele andere, nae ons vertreck, over quam, door dien sy de maetigheyd, in het gebruyck van die vrughten, welcke sy te voren noyt hadden gegeten, hadden te boven gegaen, waer by noch komt, dat het water van die Plaetse, gemeenlijck een seer gevaerlijcke buyckloop verweckt, in die geene, welcke eerst uyt Spaignien komende, daer veel van drincken.

Daer waeren dertich Muyl-esels welcke-men expresselijck voor ons van *Mexico* nae *St. Juan d'Ulhua* hadde gesonden, alwaer sy op ons al ses dagen voor de aenkomste der Vlote hadden gewaght.

Besigheyd van *Calvo* tegens het vertreck.

Den Superieur *Calvo* hield sich dien dagh besigh, met aen het Boort van ons Schip, te doen ontscheepen onse Koffers, soo wel als de mond-kost, die noch overig was, welke bestont in Wijn, Biscuyt, Hammen, gesouten Ossen-vleesch, een douzain Hennen met drie Schaepen, waer over een yder seer verwondert was, siende dat wy noch soo veel leef-togt, na soo lang een Reyse, overig hadden.

Comedie in de Kercke vertoont.

Terwijl hy besich was met sulcks te verrighten, gingen wy onse goede Vrienden, om ons af-scheyd van haer te nemen, besoecken, het welcke wy dan voor de Maeltijd verright hebbende, soo deede-men nae de middagh Stoelen voor ons in de Cathedrale Kercke plaetsen, om eene Comedie te sien vertoonen, die de Inwoonders van de Stadt, tot onthaelinge van de nieuwe Viceroy hadden doen aenstellen ende gereed maecken.

Soodanigh dat, nae dat wy maer twee dagen te *St. Juan d'Ulhua* verbleven hadden, wy daer weder van dan vertrocken, om onse Reyse nae de Stadt van *Mexico* te vervolgen.

HET IX. CAPITTEL.

Van de Reyse die wy van de Stadt van St. Juan d'Ulhua *tot aen* Mexico *toe deeden, en van de Vlecken ende de voornaemste Dorpen diemen op den wegh ontmoet.*

Vertreck van *St. Juan d'Ulhua.*

DEn veerthienden September vertrocken wy uyt de Stadt van *St Juan d'Ulhua* en sloegen de wegh op van *Mexico*, welcke wy de eerste drie a vier mijlen seer sandigh vonden, zijnde deselve soo breeed ende open als die van *London* na *St Albans*.

Komste

De eerste Indianen die wy ontmoeten waren die van het oude *Vera Cruz* welcke

ke Stadt op de Zee-kand gelegen is, alwaer de Spaigniaerden, die dat Land eerst in-namen, voorgenomen hadden sich neder te slaen, doch naderhand, verlieten sy deselve, ter oorsake van de kleyne beschuttinge die'er voor de Schepen tegens de Noorde winden is, en sy gingen te *St. Juan d'Ulhua*, alwaer sy nog zijn, woonen.

aen het oude *Vera Cruz*.

Aldaer was het dat wy eerst begonden te bemercken, de groote maght, welcke de Priesters ende de Monicken, over de arme Indianen, sijn hebbende, hoe sy deselve sich aen haer onderworpen houden, en wat gehoorsaemheyd die aen haer betoonen.

Gelegentheyd daer van.

De Prieur van *St. Juan d'Ulhua* hadde haer des daeghs te vooren een brief geschreven om haer onse komste bekent te maecken, haer bevelende ons op den wegh te gaen ontmoeten, en ons in die plaetsen wel te ontfangen.

Maght der Geestelijcke over de Indianen.

Dit wierde door dese arme Indianen seer stiptelijck naegekomen, want soo als wy omtrent noch een mijle van de Stadt waren, quaemen ons twintigh van deselve, alle te Paerde geseten ende de voornaemste van de Stadt zijnde, ontmoeten en booden ons yder een bondelken of bouquetjen bloemen aen.

Voorbeelt daer van

Daer op reden sy voor ons heenen omtrent een Boogh-schoot verre, tot dat wy weder andere, die te voet waren, en die Trompetten ende Schalmeyen by haer hadden, ontmoeteden, spelende sy voor ons seer aengenaem op de geseyde speel-tuygen.

Praghtige inhalinge.

Onder dese waren de bediende van de Kercken, van de Kloosters ende de Meesters van de Gebroederschappen, welcke ons oock yder een bondelken bloemen aenboden. Sy waren vergeselschapt door de Choor-Kinderen ende andere Persoonen, welcke, langhsamelijck voor ons tredende, het *Te Deum laudamus* songen, tot dat wy midden in de Stad, ende op de plaetse daermen de Merckt houd, gekomen waren, staende aldaer twee seer schoone ende groote Olm-bomen.

Men hadde aldaer een langh Priëel gemaeckt, in het welcke eene Tafel stond die voorsien was met veele doosen vol Conserven ende andere soorten van Confituren, oock waren'er Biscuyten, en dit alles om tot de *Chocolate* te gebruycken. Terwijlen men nu doende was om deselve met warm water ende Suycker toe te maecken, soo deden de voornaemste Indianen ende Bediende van de Stadt een aenspraecke tot ons, nae dat sy haer alvorens op de kny'en geworpen, ende ons een voor een de handen gekust hadden.

Aengenaem onthael.

Sy seyden tot ons dat wy in haer Land seer welkom waren, dat sy ons duysentfout bedanckten om dat wy uyt Liefde tot haer, ons eygen Vaderland, hadden verlaten, soo wel als onse Maegen ende Vrienden, om op soo verre af-gelegene Plaetsen te komen arbeyden tot de saeligheyd van hare Zielen, en eyndlijck, dat sy ons eerden als Goden op der aerde, ende als Apostelen van CHRISTUS JESUS, en sy volharden in die verplightende woorden tot de tijd toe datmen ons de *Chocolate* braght.

Blinde onnoselheyd der Indianen.

Wy ververften ons aldaer een uere tijds, en bedanckten dese Indianen voor soo veele teeckenen die sy ons van hare goedheyd hadden betoont, haer verseeckerende, dat'er niets in de Weerelt was, dat wy meerder behartighden, dan

Snorckerije der Moniken.

haere faligheyd, en dat, om defelve uyt te wercken, wy niet gevreeft hadden, ons aen allerhande foorten van gevaeren te onderwerpen, foo te Zee, als te Lande, felve niet aen de onmenfchelijcke woede der andere Indiaenen, welcke noch geene kenniffe van den waeren GODT hadden, om welcks dienft, wy hadden voorgenomen, felfs ons leven niet te fpaeren.

Het goede onthael betalen fy met vodderyen.

Daer op naemen wy ons af-fcheydt van haer, vereerende aen de voornaemfte *Pater-nofter* Kettingen, gewijde Penningen, kopere Kruyskens, *Agnus Dei*, en eenige uyt Spaignien mede gebraghte Reliquien, en wy gaven aen een ygelijck van haer veertigh Jaeren Af-laet, volgens de maght die wy van den Paus hadden ontfangen, om defelve te mogen uytdeelen, op wat tijdt dat het oock moghte zijn, op alle de Plaetfen die wy fouden mogen door-trecken, en aen alle die geene welcke het ons foude goedt-duncken.

Onderwerpinge der Indiaenen, ende de arrogantie der Monicken.

Soo als wy uyt het Prieel traeden, om op onfe Muyl-Efels te klimmen, bemerckten wy dat de geheele Merckt vol Indiaenen, foo Mannen als Vrouwen, was, zijnde die alle op haere kny'en gefeten, ons by nae aenbiddende, en om onfen fegen of benedictie verfoeckende; wy gaven haer defelve, in het door-rijden, het teecken des Kruyces met opgehevene handen over haer maeckende.

De onderwerpinge van dit arme Volck, de ydelheyd van foo plechtelijck onthaeld te worden, ende die openbare eer-bewijfingen, hadden het herte van fommige van onfe jonge Religieufen foodaenigh opgeblaefen, dat fy als opgetoogen, en buyten haer felven, waren, fiende dat fy meer fcheenen te zijn dan de Biffchoppen in Spaignien, die, hoewel fy niet dan te veel Hovaerdye hebben, evenwel noyt foo veel openbare toe-juygingen in hare Reyfen hebben ontfangen, als men ons daer in die plaetfe betoonde en gaf.

Vertreck van het oude *Vera Cruz*.

De Schalmeyen ende de Trompetten lieten haer geluyd nochmaels voor ons hooren, ende de voornaemfte van de Stadt begeleydden ons wederom een halve mijle, waer na fy haer weder na haer woon-plaetfen begaven.

's Landts overvloet.

De twee eerfte daegen, nae dat wy van die plaetfe vertrocken waeren, en wierden wy niet gehuyftveft, ende en vonden geen verblijf dan in arme kleyne vleckjens van de Indiaenen, in dewelcke wy evenwel altoos groote beleefdheyt ontfingen, nevens een groote overvloed van mond-koft, en voornaementlijck, Hoenderen, Capuynen, Calckhoenen ende verfcheyde foorten van vruchten.

Komfte te *Xalappa de la Vera Cruz*.

Den derden dagh quaemen wy tegens den avondt in een groot Vleck ofte Stadt, in dewelcke wel by nae twee-duyfent Inwoonders waren, zijnde fommige Spaigniaerden, ende andere Indiaenen, defe Plaetfe is genaemt *Xalappa de la vera Cruz*.

Inkomfte van den Biffchop

In het Jaer 1634. wierde defe Stad tot een Bifdom verheven, door de verdeelinge die men maeckte van het Diocefe ofte onderhorige Landt van het Bifdom van *la Puebla de los Angelos* ofte de Stadt der Engelen, en hoe-wel aen dit nieuwe Bifdom, maer de derde part van het felve te beurte viel, foo werdt het

het evenwel geſchat op tien-duyſend Ducaten aen jaerlijckſche Inkomſte, om dat deſe Plaets gelegen is in een landt-ſtreecke, die ſeer vruchtbaer is in *Mais*, of Indiaenſche Tarwe, ende in Spaenſche Weyt.

daer van.

Ront-om deſelve zijn veele Indiaenſche Vlecken gelegen, maer het geene deſelve boven al verrijckt, zijn de Hoeven, op de welcke men de Suycker teelt, en noch eenige andere Hof-ſteden, die ſy *Eſtancias* noemen, op dewelcke men een groot getal Muyl-Eſels ende ander gedierte queeckt en opvoedt, en noch is'er een derde ſoorte op dewelcke men de *Cochenille* wint.

Waer uyt den rijckdom der Stadt beſtaet.

In deſe Stadt is niet dan een groote Kercke ende eene Capelle, welcke de eene ſoo wel als de andere onderhorigh zijn aen het Cloofter van St. Franciſcus, in het welcke wy die avondt ons verblijf naemen, ſoo wel als den volgenden dagh, welcke een Sondagh was.

Cordeliers te *Xalappa*.

Het inkomen van dat Clooſter is ſeer groot, evenwel werden daer maer een half douzain Religieuſen onderhouden, hoewel'er genoegh is om'er meer dan twintigh ſeer gemackelijck ende lecker de koſt te geven.

Rijckdom van haer Clooſter.

De Superieur ofte Gardiaen van dat Clooſter was niet minder ydel dan die van *St. Juan de d'Ulhua*, en hoewel hy van onſe Ordre niet was, ſoo liet hy doch daerom niet nae ons wel te ontfangen ende heerlijck te onthaelen.

Ydelheydt van haeren Gardiaen.

Wy beſpeurden niet alleen in die Plaetſe, maer oock in alle de andere door dewelcke wy in onſe reyſe trocken, een groote verdorventheydt van leven en manieren, en wy ſagen in haer ſoodaenige wijſen van doen, die t'eenemael ſtrijdigh waeren, met haere geloften ende haere belijdeniſſen.

Verdorventheydt der Geeſtelijcke in *America*.

Die geene, welcke van de Ordre van S. Franciſcus zijn, doen boven de geloften van kuysheydt ende ghehoorſaemheyd, noch eene andere, die mede brenght, dat ſy, die van de armoede, veel ſtrickter ende naeuwer moeten onderhouden, dan eenige van de andere Biddende of Bedelende Ordren, want haere kleedinge moet uyt grof grijs Laecken ofte Pij beſtaen, haere Gordels moeten van hennippe ſeelen gemaeckt worden, hare Hembden van wolle, ſy mogen noyt kouſſen aen hare beenen hebben, en noyt andere ſchoeyinge aen hare voeten, dan alleen houtene ſoolen. Het is haer niet alleen verboden geld te hebben, maer ſelver mogen ſy het niet aen-raecken, of yets anders in eygendom beſitten. Wanneer ſy op reyſe zijn, en mogen ſy, om haer gemackshalven, of om haer te ſoulageren, noyt te Paerde ſtijgen, maer ſy moeten altoos met pijn en arbeyd te voet gaen, achtende, dat het overtreeden, van het minſte van de geſeyde dingen, een doodelijcke ſonde is, waerdigh om met den Ban ende eeuwige verdoemeniſſe geſtraft te worden.

Beſchrijge van de geloften der Franciſcaenen.

Doch niet tegenſtaende alle deſe verplichtingen, die haer ſoo naeuw tot het onderhouden van de regulen van haere belijdeniſſe verbinden, ſoo leven die geene, welcke men in dat Landt heeft overgebraght, op ſoodaenige wijſe, dat het ſchijnt, dat ſy noyt eenige gelofte aen GOD hebben gedaen, en ſy doen, door haer ongereldt leven, ſien, dat ſy gelooft hebben het geene ſy niet konnen, ofte niet willen nae-komen.

Die van de Monicken niet onderhouden worden.

Wy

Uytsteeckende pragt ende kledinge van een Cordelier.

Wy saegen niet alleen vreemt toe, maer wy ergerden ons oock ten hooghsten, als wy saegen, dat een Religieus van het Clooster te *Xalappa*, te Paerde steegh, met sy Lackey aghter hem, en dat alleen om aen het andere eynde van de Stadt te gaen de Bieghte hooren van een Mensche die op sijn verscheyden lagh, hebbende ondertusschen sijn lange Kleedt voor ende aghter opgelight, ende aen sijn Gordel weder ingestoocken, op datmen sijne orangie Sijde Kousen, sijne welgemaeckte Spaens-leere Schoenen, sijn Onder-broeck van fijn Hollandsch Lijwaet, en een Passement van vier Vingeren breedt, dat hem voor een Kousse-bandt verstreckte, soude konnen sien.

En van sijne Confraters.

Dit siende, begonden wy met wat meer opsight, op het leven, soo van dese, als van de andere Monicken te letten, die van onder haere wijde Mouwen haere gepicqueerde Sijde Wambaysen ende Hembden van Hollandsch Lijwaet, met Kandt aen de Handen geboordt, vertoonden, soo dat wy in haere kledinge, soo wel als in haer onderhoudt, gantsch geene dodinge des Vleesches konden bespeuren; maer in tegendeel, al immers soo veel ydelheydt, als in de wereltsche Menschen,

De Monicken raecken aen het dobbelen.

Nae het avontmael, begonden sommige van haer te spreecken, om met de Kaerte en Dobbel-steenen te speelen, en sy nodighden ons eerst aengekomene om een partijtje *à la prime* met haer aen te vangen, het welcke het grootste gedeelte van ons weygerde, sommige by gebreck van Geldt, en andere om dat sy het Spel niet verstonden, evenwel, nae veele moeyten, maeckten sy soo veel, dat twee van de onse sigh met twee van de haere aen de Kaert begaeven.

Wanneer de party nu gemaeckt was, begonden sy de Kaerten, met een seer goeden swier, te verschieten, men wedde op enkeldt ende dubbeldt, het verlies dreef de eene aen, ende de winst de andere, soodaenigh dat het Clooster, die naght, in een Dobbel-huys verandert wierde, ende de Geestelijcke armoede, in wereltsche ontheyligingen.

Prophanatie daer in gepleeght.

Door dien wy nu niet dan toekijckers van het Spel waeren, soo hadden wy tijdt ende gelegentheydt, om een groot gedeelte van den naght, geduerigh ons aendaght te laeten gaen over die wijse van leven, want hoe het Spel langer duerde, hoe de ergernisse meer toenam, soo door het drincken, vloecken en sweeren, als door de lacchernyen en spotternyen met de welcke sy van haere gelofte van armoede spraecken.

Als oock bespottinge van haere geloften.

Een van de Cordeliers, hoewel hy alrede Geldt gehandeldt hadde, en met sijne Vingers op de Taefel geteldt, wanneer het hem evenwel gebeurde, dat hy een aenmerckelijcke somme won (want dickmaelen stonden'er meer dan twintigh Rijcxdaelders in) opende hy, om het geselschap te doen lacchen, een van sijne Mouwen, en daer op streeck hy, met het eynde van de andere, het Gelt dat ingestaen hadde, in die openinge, seggende, dat hy gelofte gedaen hadde, van geen Geldt aen te raecken, ofte te behouden, maer dat sijn Mouw, sulcks niet gedaen hebbende, het een ende het ander wel vermoghte te doen.

Ick

Ick en konde niet langer alle het vloecken ende sweeren verdraegen, en ick voelde my gedreven om haer daer omtrent mijn gevoelen te seggen, en haer daer over door te nemen; doch ick overleyde dat ick daer maer als een doortreckendt vremdelingh was, en dat alle het geene dat ick soude konnen seggen onnut soude zijn, soodaenigh dat ick, sonder gerughte te maecken, my vertrock om te rusten, verlaetende die Dobbelaers die in het Spel tot aen den anderen dagh toe volharden.

De Monicken speelen een donkertje over.

Des volgenden daeghs hoordemen van die Monick, die soo de spotter gespeelt hadde, die eer een lightmis dan een Religieus van de Ordre van St. Franciscus scheen te zijn, en die bequaemer was in het School van eenen *Sardanapalus* en van een *Epicurus* dan in een Clooster, dat hy, segge ick, meer dan taghtigh Rijxdaelders hadde verlooren; het scheen dat sijn Mouwe weygerde te bewaeren en binnen te houden, het geene hy door gelofte niet moghte besitten.

Het was op die tijdt, dat ick begonde te bemercken, uyt de manieren van leven van die Cordeliers, dat het veel eer is de vryheyt des daeghelijckssen wandels en omgancks, welcke Jaerlijcks soo veele Monicken ende Jesuiten uyt Spaignien nae die gedeelten des Aertbodems doet vertrecken, als den yver, die sy tot de voortsettinge des Euangeliums, ende tot de bekeeringe der zielen, zijn hebbende; het welck gelijck het een uytwerckinge van de grootste liefde is, soo hebben sy oock geen ongelijck, wanneer sy dat stellen, voor een van de voornaemste teeckenen, van de waerheydt des Godts-dienfts.

Waer door jaerlijcks soo veel Monicken nae Indien gaen.

Maer de gemackelijckheydt, leuyheydt, ledigheydt ende leckerheydt haers levens, doet klaerlijck blijcken, dat veel meer de liefde tot het Gelt, tot de ydele eere, tot de maght ende authoriteyt, die sy sich over de arme Indiaenen hebben verkregen, het eynde ende het wit is dat sy be-oogen, als de liefde ende de voortsettinge van Gods eere.

Van *Xalappa* trocken wy op eene andere plaetse welcke de Spaigniaerden *la Rinconada* noemen, welcke noch Dorp noch Vleck is, ende niet weerdigh soude zijn dat ick daer hier ghewagh van maeckte, ten waere, dat sy gedenckwaerdigh was, door twee dingen, die haer bysonderlijck doen aghten.

Vertreck van *Xalappa.*

Het eerste is, dat sy soo verre van alle andere Plaetsen is afgelegen, dat het als onmogelijck is, dat die geene, die daer reysen, ter selver plaetse, niet des middaghs, ofte des avonts, haer verblijf moeten nemen, ten zy dat sy, ten minsten, twee a drie mijlen, van den wegh willen wijcken, om eenigh Indiaensch Vleck te vinden.

Beschrijvinge van *la Rinconada.*

't En is niet dan een eenigh Huys, van dat slagh welcke de Spaigniaerden *Venta* noemen, gelijck de Herbergen in Engelandt zijn, die alleen op den wegh staen, het is gelegen aen het eynde van eene Valleye, op de heetste plaetste, die'er, tusschen *St. Juan d'Ulhua* ende *Mexico*, is.

Doch het geene haer noch aenſienlijck maeckt, is, dat daer de beſte Fonteynen ende Water-bronnen zijn, diemen op dien gheheelen wegh vint, hoewel, ter oorſaecke van de hitte der Sonne, het waeter van deſelve laeuw is.

Middel om het water te koelen.

Die geene, die in de geſeyde *Venta*, Herberge houden, wel wetende, dat de hitte, welcke men in het Reyſen lijd, door eenigen koelen dranck, behoort gematight ende verkoelt te werden, draegen ſorge, dat ſy altoos groote aerde Vaten, met water vervult, in ſant, dat ſy geduerighlijck met water doen bevoghtigen, begraven hebben, waer door het water, dat in de potten is, ſoo kout als Ys wert.

De aengenaeme koelte ende de ſoetigheydt van dat water, in een ſoo heete ende brandende Land-ſtreecke, gaf ons ſoo veel reden van verwonderinge, als vermaeck en genoegen, om dat wy middel gevonden hadden, om onſen boven-gewoonen brand te verkoelen.

Daer-en-boven, diſtemen ons ter dier plaetſe, ſoo groote meenighte van Oſſen Schaepen en Geyten-vleeſch, als oock van Hoenderen, Calckhoenen, Conijnen, wilt Pluym-gedierte, en voornaementlijck Waghtelen, aen, dat wy daer over t'eenemael verbaeſt ſtonden.

Die Valeye nevens de omleggende Landerijen zijn ſeer rijck en vrughtbaer, en vervult met Hoeven ofte Hof-ſteden, omtrent dewelcke de Spaigniaerden Suycker, *Cochenille*, Tarwe ende *Mais* doen winnen.

Doch, het geene my byſonderlijck aen die *Venta*, ofte eenſaeme Herberge, doet gedencken, is, dat hoewel de Menſchelijcke vindinge de Reyſigers heeft weten te gerieven met ſoo koel een dranck op ſoo heet een plaetſe, ende die plaetſe te voorſien met ſoo groot een overvloet van Leeſt-toght, dat ſulcks alles, ſegge ick, maer gedurende den dagh aengenaem is, want des naghts noemen het de Spaignaerden helſche Confituren.

Groote hitte des naghts.

Niet alleen is'er als dan de hitte ſoo uytneemende groot, dat het niet mogelijck is te eeten ſonder geduerigh het ſweet, dat van het voorhooft op de ooghen druypt, af te vegen, maer oock verveelen de Muggen ſoodanigh, dat'er gantſch geen middel, het zy in het waecken ofte in het ſlaepen, is, om ſich daer van te bevrijden, en hoewel, het meeſte gedeelte van ons Geſelſchap, Tenten hadde, ſoo waren ſy evenwel niet bequaem, om ons voor dit ongedierte te beſchermen, die, even als de Vorſſchen van Egypten, ons, tot in onſe Bedden toe, quaemen beſpringen.

Meenighte van Muggen.

Sy en verſchijnen niet, ſoo lange als den dagh duert, maer wanneer de Sonne onder gaet, ſoo beginnen zy, in troupen, by malkanderen te verſaemelen, en ſy verdwijnen weder met Sons opganck.

Vertreck van de *Rinconada*.

Wy, nae een lange ende moeyelijcke naght, ſiende dat de Sonne haer hadde verdreven, oordeelden mede, dat het beſte voor ons was van die plaetſe te vlieden, ſoodaenigh, dat wy daer, des morgens vroegh, van daen trocken, om aen een Vleck te komen, dat al immers ſoo overvloeyende van leeſt-toght,

toght, ende aengenaem is, als dese *Rinconada*, en bevrijd van die gesten, welcke ons de laest voorledene nacht, soo moeyelijck een geselschap hadden gehouden.

HET X. CAPITTEL.

Comste van den Autheur tot Segura de la Frontera, *een Stad door* Cortez *gebouwt, nevens de beschrijvinge van hare oorspronck en opbouwinge.*

WY quaemen des avonts aen een andere Vleck ofte kleyne Stadt genaemt *Segura*, welke bewoont is door Indianen ende Spaigniaerden, die te samen, omtrent het getal van duysent Inwoonders, uytmaken. Wy wierden onthaelt, door Religieusen van de Ordre van St. Franciscus, die al immer soo wereldsch, en vol van ydelheyd, als die van *Xalappa*, waren.

Komste te *Segura de la Frontera.*

De grond-slagh van dese Stadt wierde door *Ferdinand Cortez* geleght, en hy noemde deselve *Segura de la Frontera*, dat is gesegh, veyligheyd van de Grensen en boude deselve om daer door de Spaigniaerden, die van *St. Juan d'Ulhua* nae *Mexico* Reysden, te beschermen, tegens de Culhuacanen ende die van *Tepeacac*, die, Geallieerde van de Mexicanen zijnde, de Spaigniaerden veel spels maeckten.

Oorsaeke van des selfs bouwinge.

Doch, het geene *Cortez* het meest vergramde, was dat, na dat hy op de eerste Reyse van *Mexico* was af-gedreven, de Indianen op hem ende de reste der Spaigniaerden aenvallende, en te vooren verstaen hebbende, dat sy gevaerlijck gewond waren, en sich nae *Tlaxcallan*, om haer te ververschen ende uyt te rusten, begeven hadden, de Inwoonders van de twee Vlecken van *Culhua* en *Tepeacac*, die sich doe met de *Mexicanen* tegens *Cortez* ende die van *Tlaxcallan* geallieert hadden, sich in een hinderlaege, om de Spaigniaerden te verrasschen, hadden geleght, en twaelf van deselve gevangen, die sy levendigh, aen hare Afgoden, op-offerden, ende daer na op-aeten.

De Indianen offeren ende eeten twaelf Spaigniaerden.

Dit maeckte dat *Cortez Maxixca*, een van de voornaemste Capiteynen van *Tlaxcallan*, ende verscheydene andere Edelluyden van de Stadt, badt, hem te willen versellen, ende helpen wraecke neemen over die van *Tepeacac*, wegens de wreedheyd die sy tegens die twaelf Spaigniaerden hadden geoeffent, en het quaet dat sy daegelijcks aen de Inwoonders van *Tlaxcallan*, met de hulpe van de *Culhuacanen* ende de *Mexicanen*, hare geallieerde, deeden.

Cortez traght dit te wreecken.

Maxixca ende de voornaemste van *Tlaxcallan*, hebbende met de Magistraet ende de Inwoonders van de Stadt beraetslaeght, stelde, met een algemeene toestemminge, vast, hem met veertigh-duysent strijdbare Mannen by te staen, boven de *Tamemez*, het welcke Kneghten zijn, om de Bagagie ende de andere noodige dingen te draegen.

En verkrijgt hulpe van die van *Tlaxcallan.*

Hy treckt op tegens die van *Tepeacac.*

Cortez trock met dit getal van de Inwoonders van *Tlaxcallan* ende met sijne Spaigniaerden nae *Tepeacac*, haer laetende aenseggen, dat zy, in vergoedinge van de dood der twaelf Christenen sich souden hebben over te geven in handen van den Keyser ende den Koningh van Spaignien sijn Meester, en dat sy voortaen, in hare Stadt niet souden mogen ontfangen, eenige Mexicanen, ofte eenige Inwoonders van de Provintie van *Culhua.*

Eyscht haer op.

Die van *Tepeacac* antwoorden dat sy die twaelf Spaigniaerden uyt een goede ende reghtvaerdighe oorsaecke ghedoodt hadde, om dat zy, in tijden van Oorloghe, hadden met gheweldt door haer Landt willen trecken, en dat tegens haeren wille, ende sonder haer daer toe om verlof te vraegen.

Haer antwoort.

Dat oock de Mexicanen ende Culhuacanen hare Geallieerde ende hare Heeren ende Meesters zijnde, sy die altoos vriendelijck in hare Stadt ende Huysingen souden ontfangen, vorders het voorstel dat sy haer deden af-wijsende ende protesterende dat sy aen een Volck, dat sy niet kenden, niet wilden gehoorsaemen, haer biddende weder na e *Tlaxcallan* te willen keeren, soo sy hare dagen niet in het korte wilden eyndigen, en, even als hare twaelf Vrienden, geöffert ende gegeten worden.

Dit niet tegenstaende versoght haer *Cortez* verscheyde maelen na den Vreeden te willen luysteren, en siende dat sulcks niet en hielp, begonde hy haer met goeden ernst den Oorlogh aen te doen.

Cortez overwint die van *Tepeacac.*

Die van *Tepeacac*, die door haer selven, en door hulpe van Culhuacanen, sterck van Volck ende wel ghewapent waeren, stelden haer in staet om de inganghen en aenkomsten van haere Stadt tegens de Spaigniaerden te beschermen, en door dien onder haer veele Helden waeren, reghten sy verscheyde schermutselen aen, doch eyndelijck wierden sy geslaegen en veele van haer wierden gedood, sonder dat'er een eenigh Spaigniaert bleef, maer wel veele van die van *Tlaxcallan.*

De overige geven sigh over.

De Heeren ende de voornaemste van *Tepeacac*, siende dat sy de nederlage hadden gekregen, en dat sy niet sterck genoegh waeren om wederstant te bieden, gaeven sich in handen van *Cortez* als Onderdaenen van den Keyser, onder bedingh van voor altoos hare Vrienden de Culhuacanen uyt haer gebied te bannen, en dat *Cortez*, die geene, die oorsaecke hadden geweest van de dood der twaelf Spaigniaerden, nae sijne wille soude mogen straffen, welcke, ter oorsaecke van hare wreetheyd ende hardneckigheyd, beval, dat de Inwoonders, van alle de Vlecken die in die moord hadden toe-gestemt, nevens hare naekomelingen, voor eeuwigh souden Slaeven zijn.

Straffe over de moord der 12. Spaigniaerden.

Daer sijn andere die seggen dat hy haer sonder eenigh verdragh te maecken overmeesterde, en dat hy haer om haere ongehoorsaemheyd, en om dat sy tot een spiegel aen het gantsche Land souden strecken, castijde, zijnde sy Sodomiten, Af-goden-dienaers ende eeters van Menschen-vleesch.

Hoe het zy, de overgeblene wierden met hare nakomelingen tot slavernye ver-

verwesen, en hy bevredighde in twintigh dagen, welcke die Oorlogh duerde, die geheele Provintie, die seer groot is, hy dede de Culhuacanen uyt deselve vertrecken, hy wierp de Af-goden onder de voet, ende de voornaemste betoonden hem hare gehoorsaemheyd.

Tot meerder seeckerheyd dede hy daer die Stadt bouwen, deselve *Segura de la Frontera*, ofte veyligheyd der Grens-plaetsen, noemende, hebbende de nodige bediende aengestelt, om sorge te dragen dat de Christenen en de Vreemdelingen in seeckerheyd van *Vera-Cruz* nae *Mexico* souden konnen Reysen.

Dese Stadt, soo wel als alle de andere welcke men op den wegh van *St. Juan d'Ulhua*, tot aen *Mexico* toe, ontmoet, heeft seer grooten overvloet van leef-togt ende vrughten, en voor al van die geene welcke men *Ananas Sapottes* ende *Chico-Sapottes* noemt; de *Sapottes* hebben binnen in een swarte Kerne soo groot als een Pruym, en de vrught, op-gesneden zijnde, is soo als root Schar-laecken, en soo soet als Honigh, maer de *Chico-Sapottes* zijn soo groot niet, sommige zijn oock root en andere bruyn-root, en soo vol van Sap, datmen die eetende, de voghtigheyd daer uytloopt, als of het droppelen Honigh waren, en haere reucke is by nae als die van een gebraden Peer.

Sapottes ende Chico-Sapottes, Beschrijvingh daer van.

Men bood ons aldaer oock bossen Druyven, al soo schoon als die in Spaignien vallen, aen, die wy met groote vreughde aenvaerdden, om dat wy die, op de geheele Reyse niet hadden gesien.

Druyven.

Dat dede ons oordeelen dat het omleggende Land seer bequaem soude zijn om Wijn-gaerden te planten, soo den Koningh van Spaignien wilde toelaten, datmen daer Wijn perssen soude, het welcke hy, des versoght zijnde, verscheydemaelen heeft af-geslaegen, uyt vreese dat het selve den handel, die tusschen sijne andere Rijcken ende dat Land is, bederven soude.

Wijn te perssen in America verboden ende waerom.

Dese Stadt leght in eene gemaetighder Climaet dan eenige andere tusschen *Vera-Cruz* en *Mexico*, ende de Inwoonders, die te vooren Menschen-vleesch aten zijn jegenwoordigh soo beleeft en vriendelijck als eenige andere op geheel dien wegh.

Wy begaven ons hier een weynigh van onsen streeck nae het Westen af, den gewoonlijcken wegh Noord-west streckende, en dat om dat wy de vermaerde Stadt *Tlaxcallan* souden besien, welcks Inwoonders sich by *Cortez* voeghden ende altoos seer getrouw waren, soodanigh datmen met waerheyd kan seggen, dat sy tot de voornaemste hulp-middelen van het in-neemen van dat Land gedient hebben, en daeromme is het oock dat de Coningen van Spaignien haer hebben vry-gehouden van alle soorten van Schattingen tot op desen hedigen dagh, en dat sy voor het jaerlijcksche Hoofd-gelt, t'welcke op alle de Indianen gestelt is, niet betalen dan een ayr *Mais*, het welcke hare Indiaensche Tarwe is.

Trouwe van die van Tlaxcallan aen de Spaigniaerden die haer daer voor loonen.

HET XI. CAPITTEL.

Beschrijvinge van de groote Stadt Tlaxcallan *ende het Land dat aen deselve onderhoorigh is.*

Oorspronck van de naeme van *Tlaxcallan.*

DE naem van dese groote Stadt *Tlaxcallan* beduyd eygentlijck in de Indiaensche Taele een welgemaeckt brood, om dat omtrent die plaetse meer van dat Graen datmen *Centli* noemt werd gewonnen, dan in eenige van de omleggende Provintien.

In voorige tijden was die Stadt *Texcallan* genaemt, het welcke een Dal tusschen twee Bergen beduydt.

Gelegentheyd van *Tlaxcallan.*

Sy is gelegen op de kant van een Riviere die uyt het Geberghte *Atlancapeteck* haer oorspronck heeft, en die het meeste gedeelte van die Provintie bevoghtight, stortende sich eyndelijck in de Zee door het Landt van *Zacatullan.*

Straeten daerin.

Daer sijn in die Stadt vier seer schoone straeten, genaemt *Tepetiepac*, *Ocotelulco*, *Tizatlan*, en *Quiahutzlan.*

Beschrijvinge van deselve.

De eerste van de voorgenaemde straeten is op een Heuvel geleegen, omtrent een halve mijle weghs van de Reviere af, en, om dese gelegentheyd, heeftmen deselve *Tepetiepac*, dat Bergh ofte Heuvel beteeckent, genaemt, en aldaer was het, datmen eerst begonde te bouwen, door dien men de hooghte, ter oorsaecke van de Oorlogen, soghte.

De andere Straet leght in het hangen van den Bergh nae de Revier-kandt toe, en om dat, ten tijde datmen deselve betimmerde, daer ter plaetse veele mastboomen stonden, soo noemdemen deselve *Ocotelulco*, dat een perck met mastbomen beplant beduydt.

Xicotencatl was Opper-Bevelhebber over die van *Tlaxcallan*, als *Ferdinand Cortez* ende de Spaigniaerden deselve overwonnen, ende *Maxixca*

Dese Straet was seer schoon ende de meest bewoonde van de gantsche Stadt, in deselve was de voornaemste merckt-plaetse, op dewelcke men allerhande soorten van Waeren verkoghte ende koghte, die plaetse was *Tianquintzli* genaemt, oock was in die Straete het Huys in het welcke *Maxixca* woonde.

In de valleye op de Revier-kant was noch een andere Straete genaemt *Tizatlan*, om dat aldaer veel Kalck en Krijt was, in deselve woonde *Xicotencatl*, Opper-Bevelhebber van alle de troupes van dat Gemeene beste.

Daer was noch een Straete *Quiahutzlan* genaemt, ter oorsaecke van de soute Wateren die daer waeren, doch sedert de Spaigniaerden daer gekomen zijn, zijn alle de oude gebouwen van dese voorverhaelde Straeten verandert ende van Steen opgebouwd.

Het Stadt-huys ende sommige andere gemeene gebouwen zijn in de valleye op de kandt van de Revier getimmert, by nae soo als die van *Venetien.*

De Stadt wierde door de Edelste ende rijckste Inwoonders geregeert; sy hielden

hielden de regeeringe van een eenigh hooft voor dwinghlandye, en daerom was het dat sy *Montezuma* als een Tyran haeteden.

In tijden van Oorloge hadden sy vier Bevelhebbers, welcke yder een van de Straeten bestierde, uyt het getal van die vier kosen sy haeren Opper-Bevelhebber, onder dewelcke noch andere Edel-luyden, als Onder-Bevelhebbers, doch in kleyn getal, waeren.

was sijn Stede-houder ende een van de Hopluyden van de vier Straeten.

In het Oorlogen deden sy haere Standaert aen het eynde van het Leger draegen, doch als de uere des strijdens gekomen was, soo setteden sy deselve op een plaetse die van alle de Wereldt konde gesien werden, en die geene die sich daer op niet aenstonts omtrent sijn Bevelhebber vervoeghde, wierde in de boete, daer toe staende, verwesen.

Boven op de stock van die Standaert waeren twee Pijlen, die sy als Reliquien van haere voor-ouders eerbiedelijck eerden. Die geene die last hadden om dese Pijlen te gebruycken, moesten twee oude ende kloeckmoedige Soldaten wesen, uyt het getal van de voornaemste Bevelhebbers. Hier in bestondt onder haer een soorte van voorbediedinge en bygeloof, voorsiende sy daer door het winnen ofte verliesen van den Veldt-slagh. Sy losten dese Pijlen op de eerste van haere vyanden die sy ontmoeteden, en wanneer sy dan den selven daer mede doodden ofte quetsten, soo was dat voor haer een seecker teecken van de overwinninge, maer soo die Pijlen, die geene op dewelcke sy gelost waren, noch doodden noch quetsten, soo stelden sy voor vast, dat sy de Slagh verliesen souden, ofte ten minsten de sleghste kans hebben.

Wonder by-geloof.

Dese Heerlijckheydt ofte Provintie van *Tlaxcallan* hadde onder haer aght ende twintigh Dorpen ende Vlecken, in dewelcke hondert ende vijftigh duysent hoofden van huysgesinnen waeren.

Groote van de Provintie van *Tlaxcallan.*

Het zijn alle welgemaeckte Mannen ende de beste Krijghs-luyden die onder alle de Indiaenen zijn.

Sy zijn seer arm en hebben niet dan het graen dat sy *Centli* noemen, en door verkopinge van het selve weten sy haere Klederen ende andere nodige dingen te krijgen, bestaende allen haeren rijckdom daer in.

Haere armoede.

Sy hebben veele plaetsen op dewelcke sy Merckt houden, maer de aensienlijckste, en die daer het meeste op verhandeldt werdt, is in de Straet van *Ocotelulco*, die voor desen soo beroemt was datmen daer, dickmaelen, meer dan twintigh-duysent Persoonen sagh, om te kopen ende te verkopen, dat al reuylende toegingh, malkander het eene voor het andere gevende, door dien sy het gebruyck, van het gemunte Silver ofte Goudt, niet hadden.

Daer was eertijds, en is oock noch op heden, een seer goede ordre in die Stadt, als oock veele soorten van handtwercks-lieden.

Daer zijn Goudt-smeden, Pluymverkopers, Barbiers, Badt-stoov-houders ende Potte-backers, welcke soo goeden Aerde-werck maecken als het geene dat uyt Spaignien komt.

Haere Handtwercken ende goede ordre.

Het Aertrijck is daer vet ende vrughtbaer en seer bequaem voor het Koorn, vruch-

Des grondts vrughtbaerheyt.

vrughten ende Wey-landen, want daer wast soo schonen Gras tusschen de Mastboomen, dat de Spaigniaerden aldaer haere Beesten laeten weyden, het welcke men in Spaignien niet soude konnen doen.

Water-Godt.

Twee Mijlen van de Stadt is een ronden Bergh, die ses-duysent schreden hoogh, ende hondert ende veertigh Mijlen rond is, en jegenwoordigh den Bergh van St. Barthomeus genaemt wert, zijnde de kruyn van deselve altoos met Sneeuw bedeckt; in den voorigen tijdt noemden sy deselve *Matcaculcie*, welck den naem van den Godt des Waters waters was.

Wijn-Godt.

Sy hadden oock een Godt van den Wijn, die sy *Ametochtli* heetten, oock waeren sy seer tot droncken drincken genegen.

800. Menschen jaerlijcks aen een Godt geöffert.

Haer voornaemste Godt was genaemt *Camaxtlo* ofte *Mixcovatl*, wiens Tempel in de Straet van *Ocotellulco* stondt, in dewelcke ten minsten aght-hondert Menschen jaerlijcks geoffert wierden.

Men spreeckt drie verscheydene Taelen in de Stadt, de eerste is genaemt *Nahuahl*, het welcke de Taele der Hovelingen is, ende der aensienlijckste in het gantsche Rijck van *Mexico*.

De tweede werdt *Otoncir* geheeten, welcke men het meest op alle de Dorpen hoordt spreecken, en daer is niet dan eene Straet, in dewelcke men die geene die *Pinover* genaemt is, spreeckt, zijnde die de plompste en grofste van alle.

Daer was voor desen een gemeene gevanckenisse, alwaer men opsloot ende kastijdde die geene die eenige misdaet begaen hadden.

Chololla een grote Stadt.

Ten tijde dat *Cortez* daer was, gebeurde het, dat een Inwoonder van de Stadt, seeckere kleyne partye Goudts, van een Spaeigniaert, stal, waer over als *Cortez* sijne klaghte aen *Maxixca* dede, deselve op staende voet, daer soo neerstighlijck nae dede verneemen, dat den schuldigen, te *Chololla*, gevonden wierdt, zijnde dat een andere groote Stadt, vijf Mijlen van daer gelegen.

De gevangen dan zijnde te rugge gebraght, met het Goudt dat hy hadde genomen, wierde aen *Cortez*, om met hem nae sijn begeren te leven, ter handen gesteldt, maer hy gaf hem weder aen *Maxixca*, hem bedanckende, voor de moeyte die hy genomen hadde, om hem te laeten opsoecken.

Harde straf over diefte.

Doch *Maxixca*, die hem, ten spiegel van andere, straffen wilde, dede hem door de Straeten van de Stadt omleyden, gaende een Roeper voor hem, die met luyder stemme, het geene dat hy bedreven hadde, uytriep; en zijnde hy dus op de Merckt-plaetse gekomen, dede men hem op een Schavot klimmen, alwaer men hem de voegingen van Armen ende Beenen met een ysere handboom aen stucken sloegh.

De Spaigniaerden verwonderden sich over soo gestrenge reghts-plegingen, en besloten daer uyt, dat, gelijck de Inwoonders haer in dit stuck hadden willen voldoeninge geven, sy haer, op deselve wijse, in het toekomende oock gereet ende willigh souden vinden, om alles wat in haere maght was te doen, tot het innemen van *Mexico*, en tot het onderbrengen van *Montezuma*.

Ocotelulco ende *Tizatlan* zijn de twee Straeten die op heden het meeste bewoont zijn. In die van *Ocotelulco* is een Clooster van de Religieusen van St. Franciscus, die de Predickers van die Stadt zijn en een schoone Kercke hebben die aen haer Clooster gebouwt is, en aen dewelcke omtrent vijftigh Indiaenen onderhoorigh zijn, zijnde die alle Sangers, Organisten, Speelders op Musijcq Instrumenten, op Trompetten en Schalmeyen, en sich daegelijcks by de gewoonlijcke Misse voegende, alwaer sy een yder, door haere wonderlijcke over-eenstemminge, doen verbaest staen, soodaenigh dat'er niets is dat het herte meer treft.

Kercken ende Capellen in *Tlaxcallan*.

In de Straeten van *Tepeticpac* ende *Quiahuitzlan* zijn niet dan twee Capellen, in dewelcke op de Sondaegen ende by andere nodige voorvallen de Religieusen van dat Convent de Misse gaen seggen.

Wy bleven in het Convent een dagh met twee naghten, en wy wierden'er seer wel onthaelt, daer was seer grooten overvloedt van Spijse, en voor al van Visch, die daer in groote meenighte, ter oorsaecke der naebuerigheydt der Reviere, is.

De Stadt heeft twaelf Indiaenen aen de Religieusen gegeven om Visch voor haer te vangen, en daerom zijn die Indiaenen oock bevrijdt van alle andere plighten.

Vissers voor het Clooster.

Sy gaen niet alle te gelijck op eene tijdt visschen, maer alleenlijck vier in yder weecke, dat sy by beurten doen, ten zy by eenigh boven gewoonlijck voorval, want sulcks voorkomende, soo zijn sy gehouden alle andere dingen te laeten staen, en alle te gelijck voor het Clooster te gaen visschen.

De Stadt is jegenwoordigh door Spaigniaerden ende Indiaenen onder malkanderen gemenght bewoont, en sy is de Sit-plaetse van een President ofte voornaem Bediende van de Justitie, die van drie tot drie Jaeren uyt Spaignien gesonden, ende *Alcalde Major* genaemt werdt, streckende sijne maght sich uyt over alle de Steden en Vlecken, die binnen twintigh Mijlen, daer omtrent, gelegen zijn.

Alcalde Major.

Boven desen Bediende, zijn'er noch andere onder de Indiaenen, die sy *Alcaldes*, *Regidors* ende *Alguazils* noemen, welcke de meer en mindere Bedienden, tot de administratie der Justitie nodigh, zijn, en die jaerlijcks door den *Alcalde Major* werden aengestelt, die haer alle in ontsagh houdt, en, soo veel van haer, in sijnen dienst gebruyckt, als het hem wel gevalt, sonder haer de minste vergeldinge, voor haer moeyten, te geven.

Sijne bediende.

Het quaet onthael dat die *Alcalde Major* ende de andere Spaigniaerden de Indiaenen aendoen, heeft die Stadt, die te vooren seer Volck-rijck was, ten hooghsten doen vervallen, hoewel sy deselve saghter dan de andere behoorden te handelen, zijnde sy de voornaemste oorsaecke, van het innemen ende overwinnen, van het geheele Landt, geweest.

HET XII. CAPITTEL.

Vervolgh van onse Reyse van Tlaxcallan *nae* Mexico *door* Puebla de los Angelos, *ofte der Engelen Stadt*, *en* Guacocingo.

Puebla de los Angelos.

De aenmerckelijckste Stadt welcke men nae T*laxcallan*, op den wegh die wy reysden ontmoet, is de Stadt die de Spaensche *la Puebla de los Angelos* ofte de Stadt der Engelen, noemen; wy hadden groot verlangen om daer te komen, om dat wy wisten dat daer een Klooster van de Orde van St. Dominicus was, van dewelcke wy meede zijnde, hadden wij'er noch geen, sedert ons vertreck van *St. Juan d'Ulhua*, ontmoet.

Wy verversten ons drie dagen met gemack op die Plaetse, in dewelcke wy seer welkom waeren, onder onse Mede-Broeders, die niets nae-lieten, noch spaerden, om ons wel te onthaelen.

Wy ginghen door de gantsche Stadt wandelen, soodaenigh dat wy gelegentheyd hadden van te bemercken alle het geene haere Standt betreft. Wy bespeurden in deselve een groote overvloet en rijckdom, niet alleen door den stercken handel die daer werd gedreven, maer oock door het groot getal soo van Mannen als Vrouwen-Kloosters, die ter dier plaetse gestight zijn ende onderhouden worden.

Beschrijvinge daer van.

Dus heeftmen dan in dese Stadt een groot Klooster van St. Dominicus Orde, in het welcke ten minsten vijftigh a festigh Geestelijcken zijn, en noch andere van Cordeliers, Augustijnen, Paters *de la Merced*, ontschoeyde Carmeliten ende Jesuiten, boven noch vier Conventen van Geestelijcke Dochters.

De Stadt is in een aengenaeme Valleye gelegen, zijnde omtrent ses mijlen verscheyden van een hoogen Bergh, die altoos met sneeuw bedeckt is. Men reeckent van dese Stadt tot aen *Mexico* noch twintigh mijlen, ende sy wierde in het jaer van 1530. ghebouwt, door bevel van *Dom Antonio de Mendozza* Viceroy van *Mexico*, en door toelatinge van Sebastiaen *Ramirez* doemaels Bisschop, doch hy hadde te vooren President tot *St. Domingo* geweest, en oeffende dat jaer het Ampt van President van de Cancelarije van *Mexico* in plaetse van *Nunnio de Guzman*, die de Spaigniaerden ende de Indianen seer qualijck geregeert hadde, hebbende tot sijne by-sitters dese vier Reghters ofte Raeds-Heeren, te weten den Licentiaet *Juan de Salmeron*, *Gasco Quiroga*, *Francisco Ceynos* ende *Alonso Maldonado*.

Hare opkomst.

Die Rechters bestierden het Land veel beter dan te voren *Nunnio de Guzman* gedaen hadde, ende onder andere aenmerckens-waerdige dingen die sy deden, bevolckten sy dese Stadt, en stelden de Indianen die daer te vooren woonden in

vry.

vryheyd, zijnde deselve meest gevlught, ter oorsaecke van het quaet onthael, dat de Spaigniaerden haer deden, en sy waren gaen woonen sommige te *Xalixco*, andere in de *Honduras*, te *Guatimala* ende in andere plaetsen, in dewelcke de Indiaenen tegens de Spaigniaerden Oorloghden.

Dese Stadt wierd voor desen door de Indianen *Cuetlaxcoapan* geheeten, het welcke een Slanghe in het waeter bediedt, door dien'er twee Fonteynen zijn, zijnde het waeter van de eene goedt om te drincken, maer van de andere ondeugende.

Oude naem van die Stadt.

Tegenwoordigh houd aldaer een Bisschop sijn Stoel, wiens inkomen, sedert men *Xalappa de la Vera-Cruz* daer af heeft genomen, noch meer dan twintigh duysent Ducaten jaerlijcks waerdigh is.

Des Bisschops inkomen.

De lught is daer soo goet, dat het getal van de Inwoonders geduerighlijck toe-neemt, door den grooten toeloop van het Volck, dat daer van verscheydene andere quartieren komt. In het jaer van 1634. quam'er seer veel Volcks, door dien men vreese hadde dat de Stadt *Mexico*, door het overstromen des Meers, soude verdroncken hebben. Daer waeren alsdoen veele Menschen die daer uyt trocken, en die alle het geene sy hadden met haer voerden, komende met haere gantsche Huys-gesinnen in de *Puebla de los Angelos* woonen, en men acht dat'er jegenwoordigh wel thien duysent Inwoonders zijn.

Grooten toe-vloet van Inwoonders.

Sy is seer vermaert door de Laeckenen die'er gemaeckt worden, en diemen nae verscheydene andere Landen vervoert, men hout deselve oock soo goed als die van *Segovia* in welcke Plaetse men de beste van gantsch Spaignien maeckt; doch zy sijn seer in prijs gemindert, om datmen'er niet soo veel, als wel voor desen, nae *America* voert, ter oorsaecke van de groote meenighte, die'er jaerlijcks in dese *Puebla de los Angelos* gemaeckt wert.

Hare manufacturen.

De Hoeden die daer gemaeckt werden zijn de beste van de geheele Provintie.

Daer is mede een Glas-blaeserye, wat seldsaems, door dien'er in het geheele Land noch geene dan die is.

Doch het geene die Stadt het meeste verrijckt is de Munte, in dewelcke de helfte van het silver dat uyt de Mijnen van de *Sacatecas* komt ghemunt wert, het welcke haer als een tweede *Mexico* maeckt, en oorsaecke sal zijn, dat zy, door verloop van tijden, al immers soo Volck-rijck als die Stadt sal worden.

Munte.

Buyten de Stadt zijn veele Hoven, die de Merckten met Groente ende Kruyden vervullen; het omliggende Landt geeft overvloed van Tarwe; daer zijn Paght-hoeven in groote meenigte, in dewelcke men de Suycker teelt en vergaedert; onder andere is'er eene, die niet verre van de Stadt gelegen is, welcke aen de Religieusen van St. Dominicus behoort, en sich soo verre uyt-streckt, datmen op deselve meer dan twee hondert Negers, soo Mans als Vrouwen, sonder haere Kinderen te tellen, onderhielt.

Suycker Molens.

De aensienlijckste Stad die tusschen *Puebla de los Angelos* ende *Mexico* leght is *Guaco-*

Gua-

cingo.

Guacocingo ghenaemt, in deselve zijn omtrent vijf-hondert Indiaenen ende hondert Spaigniaerden met de woon nedergeslaeghen: daer is oock een Klooster van Cordeliers die ons seer wel ontfinghen, en de aerdigheydt van haere Indianen deden sien, soo in het Musijcq singhen als in het speelen op instrumenten.

Kinderen' die aerdig danssen.

Dese Religieusen, hadden alsoo weynigh gebreck, van alle het geene tot het leven nodigh is, dan alle de andere; maer het geene daer sy het meeste op roemden, was de opvoedinge van eenige, daer ter Plaetse geborene, Kinderen, en voor al van die geene die in haer Klooster dienden, welcke sy op de Spaensche wijse, op het geluyt van de *Guitarra*, hadden leeren danssen.

Wy sagen daer des avonts een proef af van twaelf Kinderen, welcker outste geen veerthien jaren tellen konde, en die sy om ons te vermaecken hadden ontboden, die tot de middernaght toe Spaensche ende Indiaensche Liedekens songen, danssende ende springende ondertusschen, en handelende de Castagnetten, met soo veel bequaemheyd, dat sy ons niet alleen vermaeckten, maer oock deden verwondert ende verbaest staen.

Ydele besigheden der Monicken.

Het is waer, dat terwijle wy sulcks sagen, ons in gedaghten quam, dat die Religieusen beter souden gedaen hebben, soo sy den tijd, die sy in het onderwijsen van die Kinderen verquist hadden, hadden in haer Koor, volgens hare belijdenisse, door gebraght; doch hoe wy verder trocken, hoe wy meer bevonden, dat de plighten van de Godts-dienst veraght en versuymt, ende de ydelheden op den Throon gestelt wierden, en dat door die geene, die de Weerelt moesten versaeckt ende alle de vermaecken van deselve verlaeten hebben.

Vryheden van die van *Guacocingo.*

Dese Stadt van *Guacocingo* heeft door de Koningen van Spaignien by-nae soo veele vryheden als die van *Tlaxcallan* gekregen, om dat sy haer nevens deselve tegens de *Mexicanen* by *Ferdinand Cortez* ende de andere Spaigniaerden voeghde, die de eerste innemers van dat Land waren.

Waer door verkregen.

De Inwoonders van *Guacocingo*, zijnde Land-genoten van die van *Tlaxcallan*, *Cholollà* ende *Huacacolla*, beschermden kloeckmoedelijck die van *Chalco*, welcke aen *Cortez* om bystant hadden gesonden, om dat sy door de Mexicanen, die alreede veele schaede aen hare Landen hadden gedaen, wierden aengetast.

Doch door dien *Cortez* haer de versoghte bystant niet konde toesenden, om dat hy doen besigh was met het verveerdigen van sijne Roey-barken, om *Mexico* te Water ende te Lande te belegeren, soo badt hy die van *Tlaxcallan*, en die van *Guacocingo*, nevens die van *Chololla* ende *Huacacolla*, haer te willen bystaen, dat sy met soo veele edelmoedigheyd ende dapperheyd deden, dat de geheugenisse daer van tot op desen dagh is overgebleven, hebbende sy die van *Chalco* uyt de verdruckinge van *Montezuma* gered, niet tegenstaende de groote maght met dewelcke hy uyt *Mexico* getrocken was, om aen de Spaigniaerden het naederen aen sijne Stadt te beletten.

Dese daed was oorsaeke, dat dese Stad, gelijck oock de andere voorverhaelde, veele voor-regten van de Spaigniaerden verkreegh, zijnde die noch seer onder haer ge-acht.

Van

Van daer deden wy onse laetste dagh-reys tot aen de Stadt van *Mexico* reysende aen geene zijde van die hoogen Bergh, die wy al te *Puebla de los Angelos* gesien hadden, en die dertigh mijlen daer van daen gelegen is.

Sy is veel hoger dan de Alpes, oock is het daer kouder, door dien het sneeuw daer op altoos blijft leggen.

Sedert ons vertreck uyt Spaignien, hadden wy de koude noyt soo strengh, als in die plaetse, gevoelt, het welcke de Spaigniaerden seer dede verwonderen, die uyt de warmte van haer Climaet quaemen, ende deselve noch veel grooter op de Zee hadden vernomen.

Koude op het gebergte.

Op die laetste dagh-reys van *Guacocingo* op *Mexico* reeckenden wy dat wy omtrent dertigh Engelsche mijlen hadden afgeleght, van dewelcke wy ten minsten de helft hadden versleten in het klimmen en daelen van die Bergh.

Doe wy op het hooghste, daer onsen wegh viel, waren, ontdeckten wy de Stadt van *Mexico* nevens het Meer dat daer om is, welcke ons seer nae by scheenen, hoewel sy thien mijlen weeghs in de vlackte en van den voet van dien Bergh af-leggen.

HET XIII. CAPITTEL.

In het welcke den Autheur, vervolgende de beschrijvinghe van het aenmerckelijckste dat hy op den wegh siet, gelegentheydt neemt om verscheydene naeukeurige omstandigheden, het innemen van dat Land door de Spaigniaerden betreffende, te verhaelen.

ALs *Ferdinand Cortez* voor de tweede reyse van *Tlaxcallan* vertrock om *Mexico* te Water ende te Lande te gaen belegeren, met de Roey-barquen ofte Scheepen die hy daer toe expresselijck hadden laten maecken, soo laegen sijne Troupen gelegert aen de zijde van het geberghte, alwaer sy van koude souden vergaen hebben, soo sy haer niet hadden bedient van het hout dat sy daer met groote meenighte vonden.

Optoght van *Cortez* tegens *Mexico*.

Doch des anderen daeghs klom hy hoger op het geberghte, en sy sond vier Ruyters ende vier Voet-kneghten om den wegh te ontdecken, die deselve gesloten vonden, door de groote Bomen, die de Mexicanen, sedert weynige dagen, hadden omgehackt, en dwarsch over den wegh geleght.

Die van *Mexico* stoppen den wegh.

Doch door dien sy haer inbeeldden, dat het mooghelijck op alle Plaetsen soo niet soude ghestelt weesen, soo trocken sy vorder soo verre sy konden, tot dat sy eyndelijck een grooten hoop af-ghehackte Ceder-bomen vonden, die soodaenigh op malkanderen ghestaepeldt laeghen, dat het haer niet

 moge-

mogelijck was vorder te konnen door geraecken, het welcke haer dan dede weder nae *Cortez* keeren, en hem verseeckeren dat het niet mogelijck was met de Paerden die wegh te konnen passeren.

Cortez vraeghde haer, of sy geen Menschen ontmoet hadden, doch door dien sy hem van neen antwoorden, soo vertrock hy aenstonts met alle sijne Ruyterye ende duysent Voet-kneghten, belastende dat de reste van sijn Leger hem soude hebben, met alle mogelijcke spoet, te volgen.

Welcke de Spaigniaerden openen.

Soodaenigh dat hy sich, door het Volck dat hy met hem genomen hadde, een wegh dede baenen, de Boomen, diemen in den wegh hadde geleght, om sijne door-toght te verhinderen, doende verdraegen, en op die wijse trock sijn Leger voort, buyten gevaer en sonder eenige de minste schaede te lijden, hoewel het niet was sonder veel te arbeyden.

Versuym der *Mexicanen.*

Het is seecker, dat, soo de Indianen haer daer hadden neder geslaegen, om die door-toght te bewaeren, de Spaigniaerden die noyt souden hebben konnen gebruycken, om dat die wegh doenmaels seer quaet en moeyelijck om te passeren was, daer sy nu op heden redelijcken wijdt en breedt is, tot soo verre dat de Muyl-Esels, welcke met haere vraghten van *St. Juan d'Ulhua* ende van de omleggende Suycker-molens komen, die gemeenlijck gebruycken.

Doch de *Mexicanen* geloofden dat die wegh genoeghsaem verseeckert was door de Bomen welcke sy op en over deselve gehackt hadden, ende hebbende, in dat vertrouwen, deselve verwaerloost te bewaeren, verwaghteden sy de Spaigniaerden in het vlacke veldt.

Want daer zijn drie wegen welcke men van *Tlaxcallan* nae *Mexico* kan gebruycken, van dewelcke *Cortez* de moeyelijckste uytkoos, sich inbeeldende of gissende het geene by vervolgh geschiede, of wel door ymandt onderright zijnde, dat aen die sijde, geene vyanden waeren, om hem den door-toght te verhinderen.

Cortez ontdeckt het Leger der *Mexicanen*,

Cortez die hield stille op het nederdaelen van dien Bergh, om soo lange tot dat sijn gantsche Leger soude vergadert zijn te rusten, en als dan gesaementlijck in de vlackte neder te trecken. Van dese plaetse ontdeckten sy de Vyeren die de vyanden op verscheydene plaetsen aengesteecken hadden, oock bemerckten sy, hoe dat alle die geene, welcke haer op de twee andere wegen gewaght hadden, sich hadden by den anderen gevoeght, om haer, tusschen sommige Bruggen, welcke men, tot gemack der Reysigers, over de Stroomen en Beecken, die uyt het Meer spruyten, gemaeckt heeft, aen te tasten.

En slaet het selve.

Doch *Cortez*, hebbende aen twintigh Ruyteren bevolen op haer in te vallen, soo sloegen die, door het gantsche Heyr gevolght zijnde, dwarsch door de *Mexicanen*, veele van deselve doodende, sonder eenige schaede van haer te lijden.

Het gesighte van die Bergh en van de vlackte die aen de voet van deselve begint, dede ons gedencken aen alle het geene daer doenmaels voorviel, en gaf ons stoffe tot een onderhoudt, het welcke maeckte, dat ons desen door-toght min moeyelijck, ende te lighter viel.

De

De eerste Stadt aen dewelcke wy, nae het af-klimmen van den Bergh, quamen, was *Quahutipec*, behorende deselve onder *Tezcuco*, dit braght ons oock in gedaghten dat het dighte daer omtrent hadde geweest, dat het Leger van de Indiaenen van *Culhua*, bestaende uyt hondert-duysent Mannen, die de Heeren van *Tezcuco* gesonden hadden om *Cortez* te bestrijden, hadde gelegert geweest, doch dit alle was te vergeefs, want sijne Ruyterye reedt door en door haer Leger, en zijn geschiet, dede soodaenigen moordt onder haer, dat sy sich wel haest op de vlught begaeven.

Quahutipec.

Drie Mijlen van daer, ontdeckten wy aen de reghter handt, soo als wy onsen wegh vervorderden, de Stadt *Tezcuco*, leggende buyten onsen wegh op de kandt van het Meer, het welcke evenwel ons stoffe gaf tot een groot discours over het geene daer ten tijde van *Cortez* ende van de eerste inneemers des Lands was voorgevallen, die doenmaels bevonden dat het een groote Stadt was, en by nae soo maghtigh als *Mexico*, hoewel *Cortez* daer gantsch geene tegenstandt vondt.

Tezcuco.

Soo als hy tot deselve naederde, quaemen vier van de voornaemste Inwoonders in sijn Leger, draegende, tot een teecken van de Vreede, Goudene Staeven, aen dewelcke Vaendelkens geheght waeren, in haere Handen, en seggende dat sy door haeren Heer *Coacuacoyocin* waeren gesonden, om hem te versoecken geene schaede aen haere Stadt ende omliggende Plaetsen te willen doen, en om hem sijne vrientschap te komen aenbieden, hem met eenen biddende met sijn gantsche Leger, in de Stadt *Tezcuco*, in dewelcke hy wel soude ontfangen worden, te willen komen.

Hoe die Stadt sich aen de Spaigniaerden over gaf.

Cortez verstondt dese tijdinge met seer groote blijdschap, doch evenwel bedught zijnde of hier eenigh verraet moght onder schuylen, ende de Inwoonders van *Tezcuco*, van dewelcke hy niet lange te vooren een gedeelte gevoeght by de *Mexicanen* ende *Culhuacanen* ontmoet hadde, wantrouwende, vervolghde sijnen wegh, en sloegh sich neder te *Quahutichan* ende te *Huaxuta*, dat doenmaels Voor-steden van de groote Stadt *Tezcuco* waeren, doch nu maer kleyne daer van afgescheydene Dorpen zijn, en aldaer gaf men aen sijn Volck een seer grooten overvloedt van Lijfs-voorraedt.

Hy dede de Af-goden ter aerden werpen, en daer op troek hy binnen de Stad, alwaer men voor hem een groot Huys hadde vaerdigh gemaeckt, het welcke bequaem was om hem nevens alle sijne Spaigniaerden, ende een gedeelte van de Indianen, die hy met hem hadde, te Huys-vesten.

Cortez treckt daer binnen.

Doch door dien hy in het intrecken geene Vrouwen nochte Kinderen bespeurde, twijffelde hy of 'er eenigh verraet moghte onderschuylen, en daerom deede hy aen alle sijn Volck, op verbeurte des levens, verbieden uyt het Huys te gaen.

Als nu op den avond de Spaigniaerden op de Galerijen van het Huys ghe-klommen waeren, om de Stadt van deselve te beschouwen, soo bemerckten sy dat een seer groot getal der Inwoonderen met haeren Huys-raet vluchtede, som-

De Inwoonders vlughten.

sommige nae het Geberghte ende andere nae de Waeter-kandt om haer te Scheepe te begeven, en dat met soodaenigen haest, dat daer lightelijck uyt af te meten was, dat in haere maeniere van doen iets boven gewoonlijcks schuylde.

Daer waeren ten minsten twintigh-duysent kleyne Schuytjens, welcke men *Canoas* noemt, vervult met Huysraet ende met Volck dat wegh-vlughte. *Cortez* hadde sulcks wel willen beletten, maer de naght was soo dight op de handt, dat hem niet mogelijck was sulcks in het werck te stellen, en noch minder konde hy den Heer van de Stadt dwingen te blijven, welcke onder de eerste mede nae *Mexico* geweecken was.

De Stadt *Tezcuco* is noch op heden by de Spaigniaerden beroemt, om dat sy eene van de eerste, ende, mogelijck de aller-eerste, is die door een Christen Koningh is beheerst geworden.

Cortez stelt een Christen tot Koningh over *Tezcuco*.

Want *Cortez* hebbende verstaen dat *Coacuacayocin*, die doenmaels Koningh van die Stadt en van de omliggende Plaetsen ende Landeryen was, sich op de vlught hadde begeven, dede een groot gedeelte van de aldaer geblevene Inwoonders voor hem komen, seggende tot haer dat hy begeerde dat seecker jongh Edelman, die hem verseldt hadde en uyt een Edele Stamme des Lands gesproten was, en die naederhandt gedoopt zijnde Ferdinandt, even als hy, die sijn Peter was, wierdt genaemt, zijnde hy oock een Soone van *Nizavalpicuntli*, welcken sy soo bemindt hadden, haeren Koningh soude zijn, door dien dat *Coacuacoyocin* sich by de Vyanden hadde begeven, nae dat hy sijn eygen Broeder, om sijne schatten te besitten, hadde gedoodt, ten versoecke van *Quahutimocin* der Spaigniaerden doodtvyandt.

Desen nieuwen Christen *Don Ferdinando* wierde op die wijse tot Koningh verkoren, ende als het gerughte daer van sich wijdts ende sijdts hadde uytgebreydt, soo quaemen veele van de Inwoonders weder in haere Stadt ende Huysen, om desen haeren nieuwen Vorst ende Koningh te sien, soodaenigh, dat binnen weynigh tijds, de Stadt al immers soo wel bevolckt was als te vooren, en door dien de Inwoonders door de Spaigniaerden wel gehandeldt wierden, soo waeren sy haer oock, in alle dat sy haer bevaelen, onderdaenigh.

Sijne trouwe aen de Spaigniaerden.

Don Ferdinando was oock nae die tijdt aen de Spaigniaerden in alles getrouw, en voor al in de Oorlogen die sy tegens die van *Mexico* voerdden, oock leerde hy in korten tijdt de Spaensche Taele.

Weynigh tijds hier nae quaemen de Inwoonders van *Quahutichan*, *Huaxuta* ende *Autenco* sich selven aen *Cortez* onderwerpen, en met eenen vergiffenisse bidden, soo sy hem ergens in moghten beledight hebben.

Twee daegen nae dat *Don Ferdinando* Koningh van dese groote Stadt was geworden, soo wel als van het onderhoorige Landt, het welcke sich uytstreckt tot op de Grensen van *Tlaxcallan*, soo quaemen hem eenige

eenige Edelluyden van *Huaxuta* ende *Quiahutichan* verseeckeren dat alle de maght van de *Mexicanen* tegens hem aen-trock; oock versoghten sy van hem te weten of het hem soude aengenaem zijn dat sy haere Vrouwen, Kinderen ende Huysraet op het geberghte vlughteden, of dat sy die souden brengen ter plaetse daer hy sich onthieldt, om dat sy vreesden in der Vyanden handen te vallen.

De *Mexicanen* trecken tegens desen Koningh op.

Cortez antwoordde haer uyt den naeme des Koninghs, welckers Gevaeder hy was, zijnde die met eenen oock sijn Gonstelingh, seggende, dat sy goeden moedt moesten houden, ende gantsch geene vreese scheppen, en dat sy aen haere Vrouwen souden bevelen in de Stadt te blijven ende deselve niet te verlaeten, dat sy maer gerustelijck in haere Huysen souden blijven, daer by voegende dat hy verheught was wegens het aen-naederen der Vyanden, en dat hy haer soude doen sien hoe hy met deselve, soo sy hem verwaghteden, soude omspringen.

Die van *Mexico* en quaemen te *Huaxuta* niet, soo als men wel gelooft hadde dat sy doen souden; doch *Cortez*, hebbende vernomen waer sy haer onthielden, trock uyt om haer Slagh te leveren met twee stucken Geschuts, twaelf Ruyters, twee-hondert Spaigniaerden, ende veele Indiaenen van *Tlaxcallan*.

Cortez begeeft sich tegens haer te velde.

Hebbende de Vyanden gevonden, taste hy die rouwelijck aen, maer daer wierden'er weynige gedoodt, door dien sy sich nae de waeter-kant begaeven, en sich, door behulp van haere *Canoas*, het gevaer onttrocken.

Als nu *Cortez*, op de voorverhaelde wijse, in de Stadt van *Tezeuco* gekomen was, soo beschermden hy sich selven en sijne Bontgenoten tegens de maght der *Mexicanen*, die, alles wat sy konden, in het werck stelden, om haer over hem te wreecken, soo wel als over den nieuwen Christen Koningh, die hy bevestight hadde.

Doch *Cortez*, oordeelende die Plaetse de bequaemste te zijn, om sijne Roey-barquen te Waeter te brengen, en hebbende verstaen dat deselve te *Tlaxcallan* gemaeckt waeren, soo sondt hy *Gonsalez de Zandoual* daer heenen, om die aldaer te doen brengen; maer soo als hy op de Grensen van de Provintie gekomen was, soo ontmoete hy acht-duysent Mannen, die deselve aen stucken op haere schouderen droegen, nevens alle het geene dat tot haere uytrustinge behoorde.

Cortez brenght sijne Roey-barquen te *Tezcuco*.

Sy waeren verseldt met twintigh-duysent Krijghs-kneghten, ende met duysent *Tamemez* om den voor-raedt te draegen.

Chichimecatetl, een kloeckmoedigh en strijdtbaer Indiaen, die Hooft was over duysent Mannen, versorghde de aghter-hoede, ende *Tupititl* ende *Teutecatl*, die Edellieden van groot aensien waeren, leydden de voor-toght, met tien-duysent Mannen.

Wijse op dewelcke sulcks geschiedde.

De *Tamemez* waeren in het midden geplaetst, nevens die geene die de toerustinge van de Roey-barquen droegen.

Voor dese twee Capiteynen trocken hondert Spaigniaerden ende acht Ruyters, *Gonzalez de Zandoual* volghde daer op met seven Ruyters ende de reste van het Leger.

In soodaenigen gestalte trocken sy reght op *Tezcuco* aen, met een wonderlijck geluyt van veele vereenighde stemmen, die geduerighlijck riepen Christenen! Christenen! *Tlaxcallan! Tlaxcallan!* en Spaignien! Spaignien!

Als sy te *Teuzcuco* quaemen trocken sy in seer goede ordre daer binnen, op het geluydt van Trommelen, hoornen ende andere diergelijcke Instrumenten, hebbende sich te vooren verciert met haere beste Klederen ende boucquetten Pluymen, het welcke wel besiens waerdigh was, geduerende haere intrede in die Stadt ses ueren.

Veele Indiaenen geven sich aen de Spaensche over.

Op het gerughte van de aenkomste van die Troupen en van de Roey-barquen, quaemen veele Provincien haer selve onderwerpen, en haeren dienst aen *Cortez* aenbieden, de eene door vreese van geruineert te worden, ende de andere uyt haet die sy de *Mexicaenen* toe-droegen, soodaenigh dat *Cortez* sich seer sterck bevondt, niet alleen door de Spaigniaerden die hy hadde, maer oock door de Indiaenen die sich by deselve voeghden, en sijn Hof was niet veel minder te *Tezcuco*, dan dat van *Montezuma* te vooren te *Mexico* plaghte te wesen.

Cortez bereyt sich tot het belegh van *Mexico*.

Het was dan in die Stadt dat hy alles, tot het belegh van *Mexico* noodigh, met groote neerstigheydt, gereedt maeckte, hy versagh sich aldaer van Ladders die bequaem tot stormen waeren, als oock van alle andere dingen die hy tot sijn voornemen nodigh hadde.

Als sijne Roey-barquen nu opgemaeckt waeren, liet hy eene graft van eene halve Mijle langh graeven, zijnde meer dan twaelf voeten breedt en twee ellen diep.

Men was vijftigh daegen besigh om dat werck te voltoyen, hoewel daer daeghlijcks viermael hondert-duysent Mannen aen arbeydden.

Dat beroemde werck heeft de gedaghtedisse van de Stadt *Tezcuco* tot op den hedigen dagh doen bewaeren ende in geheugenisse behouden, hoewel het getal van de Inwoonders seer vermindert is, en het deselve nu veel kleynder dan te vooren.

Roey-barquen met Menschen Vet geroet.

Als dese Graght nu volmaeckt was soo dreefmen de Roey-barquen en men stopte de naeden met Werck ende Cattoen, en sy vonden sich genootsaeckt, door gebreck van Roet ende Olie, haer van Menschen Vet te bedienen, niet dat *Cortez* haer toeliet, ten dien eynde, de Menschen te dooden, doch sy gebruyckten alleen het Vet van die geene die in den Oorlogh waeren omgekomen, en diemen versloegh in de geduerige uytvallen die die van *Mexico*, om dat werck te beletten, deden; want de Indiaenen, die gewoon waeren de Menschen te offeren, sneden deselve op, en trocken het Vet, nae haere doodt, daer uyt.

Als de Roey-barquen nu te water waeren gebraght, dede *Cortez* alle sijn Volck

Volck monsteren, ende hy bevondt dat hy negen-hondert Spaigniaerden hadde, onder dewelcke ses ende taghtigh Ruyters waeren, hondert en achtien die met Roers en Bogen gewaepent waeren, ende alle de overige hadden Degens, Poigniaerden, Piecken ende Hellebaerden, nevens Borst-harnassen ende gemalyde Colders.

Getal van de Spaigniaerden die *Mexico* belegerden.

Sy hadden noch drie groote ysere Stucken, en vijftien kleyne van metael, acht-hondert ponden Buskruyt, een groote meenighte van Kogels, boven hondert-duysent Indiaenen, die alle Luyden van Oorloge, en seer tot haer genegen waeren.

Op den eersten dagh van Pinxteren begaeven sich alle de Spaigniaerden te velde, in die groote vlackte, die aen den voet van den Bergh, van dewelcke ick hier voorens gesproocken hebbe, gelegen is, in dewelcke *Cortez* sijn Leger in drie deelen scheyde, gevende aen yder van deselve een Hooft.

Sy trecken te veldt.

Aen *Pietro d'Alvarado*, die sijn eerste Onder-Hopman was, gaf hy dertigh Ruyters, hondert ende seventigh Spaensche Voet-kneghten, twee stucken Geschut, en dertigh-duysent Indiaenen, nevens last om sich te *Tlacopan* neder te slaen.

Haere verdeelinge.

Aen *Christophoro d'Alido*, sijn tweede Onder-Hopman, gaf hy drie ende dertigh Ruyters, hondert ende achtien Spaensche Voet-kneghten, twee stucken Geschut, dertigh duysent Indiaenen, en last om te *Culhuacan* post te vatten.

Aen *Gonzalez de Zandoual*, die sijn derde Onder-Hopman was, gaf hy drie ende twintigh Ruyters, hondert ende sestigh Spaensche Voet-kneghten, twee stucken Geschut, en veertigh duysent Indiaenen, nevens last om sich ter plaetse, die hy de bequaemste soude oordeelen, te legeren.

Hy braght op yder Roey-barque een stuck Geschut, ses Musquettiers, drie-ende-twintigh, daer toe bysonderlijck uytgekorene, Spaigniaerden, en een Hopman over yder van deselve, en daer over stelde hy sich tot Oppergebieder.

Cortez begeeft sich op de Vloot.

Hier door gebeurde het, dat sommige van sijn Leger, die te Landt trocken, begonden te muytineren, meenende dat het gevaer grooter was ter plaetse daer sy sich bevonden, en daerom baeden sy hem sich by het gros des Legers te willen vervoegen, en niet te water te gaen.

Het welck hem door sijn Volck werd ontraden.

Doch *Cortez* sloegh geen acht op het geene sy hem seyden, want hoewel'er meer gevaer te Lande dan te Water was, soo vereyschte de saecke doch evenwel, datmen naeuwer opsicht, op den Oorlogh te Water, dan te Lande nam, om dat sijn Volck tot de laetste gewoon was, en tot de eerste niet.

Doch haren raed door hem veracht.

Daer-en-boven hoopte hy, dat hy sich door middel van sijne Scheepen meester van *Mexico* soude maecken, oock bediende hy sich van deselve om het grootste gedeelte van de *Canoas* te verbranden, die aen die van de Stadt behoordden, en hy hielde de reste daer door soo beslooten, dat sy de *Mexicanen*

Sijn reedenen daer toe.

 geen

geen dienst konden doen, tot soo verre, dat hy, met twaelf Roey-barquen sijne vyanden soo veel, jae meer, overlast ende ongelegentheyd aen-dede, als de reste van sijn Leger, te Lande konde doen.

Alle dese bereytselen tot het belegh van *Mexico* soo te Waeter als te Lande, met meer dan hondert duysent Indiaenen, boven de Spaigniaerden ende de twaelf Roey-barquen, wierden vervaerdight ende te samen gebraght in dese Stad van *Tezcuco*, het welcke genoeghsaem te kennen geeft, hoe groot en maghtigh deselve, in die tijden, was, zijnde sy bequaem, om alles, wat tot soo groote meenighte van Menschen nodigh was, uyt te leveren.

Oock leverde sy ons stoffe genoegh om ons te onderhouden terwijlen wy op de groote wegh van *Mexico* Reysden.

Want, nae dat wy overleght hadden, hoe groot sy te vooren geweest, ende hoe verre sy sich uytghebreydt hadde, soo waeren wy verwonderdt te sien, dat sy niet dan een kleyn Gouvernement was, in het welcke ghewoonlijck een Spaensch Gouverneur, welcke men ten dien eynde uyt Spaignien sendt, sijne woonplaetse houdt, wiens maght sigh uytstreckt tot op de Grensen van *Tlaxcallan* ende *Guacocingo*, als meede over het meeste ghedeelte van de Vlecken en Dorpen van de Vlackte, welcke, hoewel sy voor desen onder een Koningh stonden, jeghenwoordigh alle te saemen, niet meer dan duysent Ducaten, voor den Gouverneur, konnen opbrengen.

Heden-daeghsche Staet van *Tezcuco.*

In *Tezcuco* selve zijn nu niet meer dan hondert Spaigniaerden, nevens drie hondert Indiaenen die daer woonen, welckers rijckdommen bestaen in de Kruyden en Saladen die haere Tuynen uytleveren, en die sy daegelijcks met haere *Canoas* te Merckt senden nae *Mexico*, om aldaer gesleten te werden.

Sy trecken oock eenigh geldt van haere Ceder-boomen die sy daer meede, om tot de gebouwen te dienen, heenen voeren, doch die zijn door de Spaigniaerden seer geruïneert gheworden, welcke veele van deselve vernielt hebben, om daer mede haere prachtige en groote Huysen te timmeren, tot soo verre, dat alleen *Cortez*, door *Pamphilio de Narvaez*, beschuldight wierde, van seven duysent Cedere balcken, in het timmeren van sijn Huys, verbesight te hebben.

Ceder-bomen om *Tezcuco.*

Voor desen waeren'er te *Tezcuco* Boomgaerden, in dewelcke meer dan duysent Ceder-boomen waeren, staende die ront omme deselve geplant, om tot een hegge te dienen, en tot beschuttinge voor de winden, van die waeren sommige, hondert ende twintigh voeten hoogh, en twaelf dick; doch jegenwoordigh en siet men niet meer dan vijftigh Ceder-boomen in de beste ende aensienlijckste Boomgaerden.

Alexicalcingo voortijdts

Aen het eynde van die vlackte trocken wy door *Alexicalcingo*, dat meede in de voorighe tijden een groote Stadt was, doch nu zijn daer niet meer dan hondert Inwoonders, en daer van daen quaemen wy te *Guetlacac*, het welcke een

een kleyn, doch seer vermaeckelijck, Dorp is, ter oorsaecke van de aengenaeme schaduwe der vrught-draegende Bomen, en van de uytsteeckende Huysen, welcke de Inwoonders van *Mexico*, aldaer, tot haer vermaeck, hebben doen bouwen; het is gelegen aen het eynde van den dijck, die sich van daer, dwarsch door het Meer, tot omtrent twee ende een halve mijle van *Mexico*, uytstreckt.

een grote Stadt.

Guetlacac een seer schoon Dorp.

Op dese wijse quaemen wy in die schoone ende vermaerde Stadt op den derden dagh van October in het Jaer 1625. rijdende dwarsch door deselve, tot dat wy aen een seer vermaeckelijck Huys quaemen, dat tusschen de Tuynen geleghen is, op den wegh die nae *Chapultepec* toe streckt, en *St. Jacyntho* genaemt is, toekomende aen de Jacobijnen van *Manilla*; wy wierden in het selve seer heerlijck onthaelt, en bleven aldaer tot nae Kers-tijdt, het welcke het saisoen was, daer in wy ons voor de tweedemael, te *Acapulco*, moesten Scheep begeven, het welcke taghtigh mijlen van *Mexico*, op de Zuydt-Zee, gelegen is, en van daer souden wy nae *Manilla*, de Hoofd-stadt der *Philippijnen*, vaeren.

Komste te *Mexico*.

HET XIV. CAPITTEL.

Beschrijvinghe van de groote ende vermaerde Stadt van Mexico, *oock hoe sy in voorige tijden was, en hoe sy sigh nu bevind, en voor al van haeren toestandt in het Jaer* 1625.

HEt is met een groote voor ende omsightigheyd geweest, dat de Religieusen ende de Jesuiten van *Manilla* ende van de *Philippijnen*, Huysen ende Tuynen omtrent *Mexico* hebben weten te verkrijgen, om aldaer de Sendelingen, welcke jaerlijcks uyt Spaignien, nae die gedeelten des Weereldts trecken, te ontfangen.

Voorsightigheydt der Geestelijcken.

Want by aldien sy aldaer geene bequaeme plaetse om uyt te rusten vonden, en om haer te verfrisschen van de moeyelijckheden van soo langhe Reyse, en datmen haer aenstonts in de Kloosters van *Mexico* opsloot, om de strengheydt van haere Ordren te betraghten, het is seecker, dat sy wel haest leetwesen, van haer eerste voorneemen, souden hebben, en het soude niet dan met groote moeyte zijn dat dat sy vorder souden willen trecken om noch een tweede Reyse op de Zuyd-Zee te waghen, en sy souden liever weder nae Spaignien willen keeren, of in eenigh gedeelte van *America* verblijven, gelijck

gelijck ick en vijf van mijne Gesellen heymelijck deden, hoewel het in weerwil van onsen Overste *Calvo*, soo wel als van die geene, die de sorge voor onse beleydinge daer heenen hadden gehad, was.

Daerom is het, op dat alle die geene die uyt Spaignien komen, om daer nae verder te *Acapulco* Scheep te gaen, en van daer nae de *Philippijnen* te vaeren, souden de aen haere Ordre nodige ende betaemlijcke ruste ende ververschinge konnen genieten, geduerende den tijdt die sy in *America* verblijven, en op dat die geene, die in de Stadt van *Mexico* woonen, en die alroos die geene die nae *Asia* overvaeren benijden, haer den moet en lust niet souden doen verliesen, dat de Religieusen ende de Jesuiten, soodaenige vermaeckelijcke Huysen voor haere Sendelingen hebben weten te verkrijgen, welcke niet staen onder de Overigheden van haere Ordre van *Mexico*, maer alleen onder de Provincialen van de *Philippijnen*, die aldaer haere Vicarisen senden om de Religieusen te bestieren, ende die Huysen te doen onderhouden.

Vermaeckelijckheden van het Huys *St. Jacyntho.*

Dit Huys dan, *St. Jacyntho* genaemt, behoordde aen die van de Ordre van St. Dominicus, en wy, in het selve gebraght zijnde, bleven aldaer vijf Maenden, welcken tijdt geduerende, ons niets ontbrack van het geene tot onse verfrisschinge ende vermaeck konde dienen, soo wel als om ons lust ende moet te geven, om noch een tweede Reyse, over de Zee aen te vangen.

De Tuynen die aen dit Huys behoordden besloegen omtrent vijfthien Gemeten Lands, welcke verdeelt waeren in schoone wandelwegen, overschaduwet zijnde van Citroenen ende Orangie-appelen Bomen, oock hadden wy aldaer grooten overvloet van Granaet-appelen en Druyven, nevens *Annanas*, *Sapottes*, *Chico-sapottes*, en van alle andere vrughten die in *Mexico* ghevonden worden.

De Kruyden, Saladen ende de Spaensche Cardonsen welcke daegelijcks verkoft wierden, braghten jaerlijcks een groot inkomen aen; want alle daeghen wierde eene vollaedene Karre daer van nae *Mexico* ter Merckt gesonden, niet in eenige getijden des Jaers, even als in Engeland ende in andere gedeelten van *Europa*, maer altoos, en in alle de Saisoenen desselven, zijnde de winter aldaer van de Somer niet onderscheyden dan door den regen ende niet door de strengheyd der koude.

Onderscheyd omtrent het voedsel in *Europa* en *America*.

Wy genoten dese vermaeckelijckheden buytens Huys, en binnen het selve wierden wy onthaelt met alle leckernijen van Vleesch ende Visch, en daer wy ons het meeste over verwonderden, was de groote meenighte van Confituren, en voor al van Conserven, welcke men voor ons bereyd hadde; want geduerende den tijdt dat wy daer bleven soo braghtmen alle maendaegen des morgens aen een yder van ons, ses doosen met Quee-vleesch ende Conserven van andere vrughten, boven de Biscuyten, om onse maegen des uchtens ende geduerende den gantschen dagh te versterscken, want wy bevonden dat het met onse maegen aldaer geheel anders als in Spaignien gestelt was, aengesien wy aldaer ende in de andere gedeelten van *Europa* niet nodigh hadden tusschen ge-

woon-

woonlijcke Maeltijden te eeten, selve niet in vier ende twintigh ueren, nae datmen eens te degen goede ciere gemaeckt hadde.

Doch wy bevonden in *Mexico*, ende in veele andere gedeelten van *America*, dat, twee a drie ueren, nae dat wy een goede Maeltijd gedaen hadden, in de welcke men ons drie a vier schotelen van Schaepen, Ossen, Kalfs ende Geyten-vleesch nevens Kalck-hoenen ende ander Pluym-gedierte, als oock Wilt-braed hadde voorgeset, onse maeghe door swackheyd ons scheen te sullen begeven, soodaenigh dat wy ons verplight vonden deselve te onderhouden, ende te versterken door een copje *Chocolate*, ofte door een mont-vol Conserv ofte Biscuyt, en daeromme gafmen ons deselve in soo groot een overvloet.

Swackheyd des maeghs in *America*.

Dit quam my vreemt voor, te meer om dat alle het Vleesch, uytgesondert dat van de Ossen, my immers soo vet en voetsaem scheen als dat van *Europa*, waer over, om de reden hier van te weten, ick my begaf by een Doctor in de Medicijnen, die, om my uyt den twijffel, in dewelcke ick was, te trecken, my antwoordde, dat, hoewel het Vleesch dat wy aeten, alsoo schoon en goet in het ooghe scheen, als dat van Spaignien, het doch evenwel seer veel verscheelde dat het selve soo goeden voetsel niet en gaf, als dat van *Europa*, ter oorsaecke dat de weyden hier veel drooger waeren, ende de verfrisschinghe van het voor-jaer niet hebben, als die van *Europa*, het welcke dan oorsaecke is, dat het gras van deselve kort is, en seer drae verwelckt.

Redenen daer van.

Ten tweeden, dat de Lucht-streecke ofte het Climaet van dit gedeelte des Aert-bodems de eygenschap hadde van dingen van seer schoonen uytterlijcken schijn voort te brengen, maer dat het seer weynige stoffe, tot voetsel bequaem, aen deselve gaf; dat, even alsmen sulcks bespeurde in het Vleesch dat wy aeten, wy het selve oock souden ondervinden in de vrughten, die alle seer schoon aen het gesichte, ende seer aengenaem voor de smaeck waeren, maer weynigh kraght en voetsel in sich selven hadden, soo datmen uyt deselve de helfte niet trock van de *Camuësa'es* van Spaignien ofte van de Pippelingen van de Provintie van Kent in Engelandt.

Gelijckmen daer door de uytterlijcke schijn van het Vleesch ende de vrughten wort bedrogen, even alsoo gaet het daer met de Menschen die aldaer geboren ende opgevoet worden, die van buyten een seer schoon gelaet betonen, doch voor de reste van binnen vol bedrogh ende veynsinge zijn.

Bedriegelijcke Menschen in *America*.

Oock hebbe ick dickmaelen van de Spaigniaerden hooren seggen, dat dat het antwoort was dat wijlen onse Koninginne Elisabeth gaf aen die geene die haer een geschenck van *Americaensche* vrughten hadden gegeven, dat seeckerlijck in die Plaetsen, in dewelcke soodaenige vrughten groeyden, de Vrouwen lightvaerdigh ende wispeltuerigh, ende de Mannen geveynst ende achterhoudende moesten zijn.

Aerdigh seggen van de Koninginne Elisabeth.

Maer ick laete het ondersoecken, van de andere redenen, welcke men over dit voorwerp soude konnen uytvinden, aen een ander, en ick sal my vernoegen te beschrijven, het geene ick door ervaerentheyd ondervonden hebbe, te

weten,

weten, datmen weynigh kraght vindt, in de groote verscheydenheydt der Spijsen, met dewelcke men in die Landen gevoedt wordt, als alwaer onse maegen gestaedigh nae het eene ofte het andere voedtsel verlanghden, om in kraght te blijven ende niet te verflauwen.

Daeromme was het oock, datmen ons soo veele Conserven, ende andere leckernyen gaf, en men weygerdde ons geene gelegentheydt om in de Stadt van *Mexico* te gaen wandelen, die niet meer dan eene mijle van ons Huys gelegen was.

Het was een seer groot vermaeck voor ons als wy des morgens daer van daen gingen, ende den gantschen dagh in de Stadt door-braghten, gaende des avondts weder daer uyt, wandelende geduerigh onder Steene Boogen, welcke eene Waeter-leydinge, van drie mijlen langh, onderstutten, die het Waeter van *Chapultepec*, tot in de Stad van *Mexico* brenght, welcke ick hier nu wil gaen beschrijven, en daeromme bidde ick den Leser, in het goede te willen nemen, het geene ick in vijf Maenden tijdts van mijn verblijf aldaer vernomen hebbe, soo van den staet in dewelcke sy sich in voorige tijden bevondt, als van haeren hedensdaeghschen toestandt.

Situatie van *Mexico*.

De Stadt is by nae op deselve wijse gelegen als Venetien, en daer is anders geen onderscheydt dan dat Venetien op de Zee ende *Mexico* op een Meer gebouwt is, het welcke wel maer een Meer schijnt te wesen, hoe wel'er in der daedt twee zijn, van dewelcke het eene een stil-staende en onbewogen Waeter voerdt, en het andere heeft sijn stroom ende weder-stroom, al naer dat de windt komt te waeyen.

HET XV. CAPITTEL.

Beschrijvinge van het Meer van Mexico, *en van de verscheydene Waeteren uyt dewelcke het selve bestaet, nevens andere aenmerckens-waerdige omstandigheden daer toe behoorende.*

Beschrijvinge van het Meer van *Mexico*.

HEt gedeelte van het Meer, dat stille is, bestaet uyt een soet waeter, dat bequaem ende goedt om te drincken zijnde, een groote meenighte kleyne Visschen uytlevert, maer dat geene, het welcke stroomt ende ende her-stroomt, is bitter-aghtigh-soudt, en leverdt gantsch geene Visschen, 't sy kleyne 't sy groote, uyt.

Het soute Meer behelst seven mijlen in de lenghte, en oock soo veele in de breedte, en heeft meer dan twee ende twintigh mijlen in den omganck, het soete Meer is al immer soo groot, soodaenigh dat het geheele Lack meer dan vijftigh mijlen, in het ronde, groot is.

De

De Spaigniaerden gevoelen seer verscheydentlijck wegens dese soete ende soute Waeteren, en wegens haeren oorspronck. Sommige meenen dat sy maer uyt eene Bronne spruyten, dewelcke op-borreldt uyt een groot ende hoogh geberghte, aen het Zuydt-westen in het gesighte van *Mexico* gelegen, en dat dat gedeelte van het Meer, het welcke sout is, die hoedaenigheydt bekomt door de grondt ofte de aerde, die onder het waeter is, welcke sout soude zijn.

Desselfs oorspronck.

Doch of die meeninge valsch ofte waeraghtigh sy, soo is het doch seecker, ende ick kan betuygen, door dien ick dat dickmaelen by ondervindinge bespeurt hebbe, datmen alle daegen veel Sout uyt het selve maeckt, het welcke in de andere gedeelten van de Provincie verhandeldt wordt, jae selve tot in de Philippijnen toe, alwaer jaerlijcks veel nae toe werdt gevoerdt.

Sout daer uyt gemaeckt.

Sommige andere seggen dat dit Meer sijnen oorspronck uyt twee Bronnen heeft, dat het soete waeter uyt dat geberghte spruyt, datmen in het Zuydt-westen van *Mexico* siet, en dat het soute waeter uyt seeckere seer hooge Bergen komt, die in het Noordt-westen leggen; doch sy en geven gantsch geene redenen van de soutigheydt des waeters, ten sy dan de beweginge die het heeft door het heenen ende weder-stroomen, dewelcke niet geschiedende nae de gewoonte van Ebbe ende Vloedt, even als in de Zee, maer alleenlijck door het waeyen der winden, die dit Meer dickmaelen soo hevigh bewegen en bestormen, als de Zee selve, ende alsoo een soute hoedaenigheydt in die waeteren souden brengen. Doch als dit waer was, waeromme souden die winden niet deselve uytwerckinge in het soete waeter voortbrengen? soo geloove ick dan veel eer, soo het soodaenigh is, dat het soute waeter uyt een andere Bronne dan het soete sijnen oorsprongh heeft, dat het sijne siltigheydt ontfanght, door sommige mineraele ende soute landt-streecken, welcke men in de geberghten vindt, dwarsch door de welcke dese waeteren komen af-vlieten, ende het soudt, dat sy in haeren door-loop hebben doen smelten, mede sleepen.

Want ick hebbe deselve saecke by ondervindinge in de Provincie van *Guatimala* gesien, in dewelcke, dighte by seeckere Stadt, *Amatitlan* genaemt, een Meer is dat niet t'eenemael soet, maer soutaghtigh is, het welcke uyt seeckeren *Vulcanus* ofte brandende Bergh spruyt, welckers vyer ontstaet uyt de Swaevelmijnen die daer in zijn, uyt dewelcke oock, dighte by deselve Stadt, drie a vier Fonteynen van seer heet waeter stroomen, waer in sich seer veele Persoonen komen baeden, hebbende die Baeden de naem ende aghtinge verkregen, dat sy seer gesondt zijn voor Lieden die swaevelaghtige Baeden van nooden hebben, komende dese Fonteynen door een Swaevel-mijne vlieten, en des niet te min heeft het Meer, dat uyt het selve geberghte spruyt, soodaenige eygenschap, dat het het Landt siltaghtigh maeckt, aen alle de sijden waer het selve sich uytstreckt, het welcke maeckt dat alle morgens, het Volck het Sout, datmen op de kant van het waeter vindt, gaet vergaederen, vertoonende sich het selve als wit Ys.

Brandende Bergh in *Guatimala.*

Warme Baeden uyt de natuere.

Doch ten derden zijn'er andere, welcke geloven dat dat gedeelte van het Meer het welcke sout is, uyt de Noord-Zee komt, ende dwarsch door de aerde vliedt, en dat, hoewel de Beecken die uyt de Zee ontstaen haere soutigheyd door het stroomen door de aerde verliesen, dese nochtans daer van een gedeelte konnen behouden, ter oorsaecke van de groote meenighte van minerale Land-streecken, die in die quartieren zijn, of van de groote holligheden van die geberghten, die van binnen seer uytgeholt ende diep zijn, het welcke de ondervindinge bewijst door de meenighvuldige Aert-bevingen, die aldaer veel meer dan in *Europa* voorvallen, door de winden die in die holligheden besloten liggen, en die door haer uyt-bersten de aerde doen beven, soodanigh, dat die groote openingen, het water geen plaetse noch tijd geven, om sich te versoeten, terwijlen het door de selve passeert, en soo behoudt het altoos de soutigheyd welcke het uyt de Zee heeft mede gebraght.

Meenighvuldige aert-bevingen in *America*.

Doch wat daer van oock de reden moghe wesen, soo is het evenwel seecker, dat'er, by Menschen weten, geen Meer is, het welcke dit hier in gelijckt, bestaende ten deele uyt sout, ende ten deele uyt soet water, en brengende het eene gedeelte Visschen voort, ende het andere niet.

Sout ende soet water in een Meer.

Voor desen waeren'er omtrent taghtigh Steden ront om dit Meer geleghen, sommige van vijf duysent Huys-gesinnen, ende andere weder van meer dan tienduysent, onder dewelcke oock *Tezcuco* was, het welcke, soo ick boven hebbe geseght, niet veel voor de Stadt van *Mexico* behoefde te wijcken.

Doch ten tijden dat ick daer was, moghten'er omtrent dertigh soo Vlecken als Dorpen zijn, welckers grootste ten hooghsten niet boven vijf-hondert Huysen telde, soo van Spaigniaerden als van Indianen, hebbende de geseyde Spaigniaerden, haer soo qualijck gehandelt, dat sy die arme Natie half als vernietight en uyt-geroeyt hebben.

Tot soo verre datmen my, omtrent twee jaeren eer ick uyt dat Landt vertrock, te weten in de jaeren 1635. en 1636. verseeckerde, dat'er meer dan thien maelen hondert duysent Indiaenen omgekomen waeren, in een werck, dat de Spaigniaerden hadden doen maecken, om het waeter van het Meer van de Stadt af te leyden, maeckende een wegh dwarsch door het geberghte, op dat het waeter, daer sijnen loop doorneemende, deselve vry voor het overvloeyen van het Meer soude zijn, en bysonderlijck, om dat in het jaer 1634. het water soo hoogh vloeyde, dat het het grootste gedeelte van de Stadt verdorf, en selve tot in de Kercken, die op de hooghste plaetsen ghebouwdt waeren, quam, tot soo verre, dat de Inwoonders, sich van haere *Canoas* moesten bedienen, om van het eene Huys in het andere te komen.

Wreetheyd der Spaigniaerden over de Indianen.

Het grootste gedeelte van de Indianen, die ront om het Meer woonden, wierden te wercke ghestelt, om sich tegens dit Element te setten, het welcke verre de meeste Vlecken ende Dorpen, die aldaer gelegen waeren, in de grond hielp, en by middel van desen swaeren arbeyd is dit Meer nu wat van

Het Meer van *Mexico* van de Stadt afgeleyd.

de

de Stadt en haere Huysen verwijdert, neemende het sijnen loop door een andere, hoewel men geloofde dat sulcks niet lange soude dueren, maer en wegh sich weder nae de Stadt van *Mexico* begeven.

HET XVI. CAPITTEL.

Beschrijvinge van het Paleys van Montezuma, *van sijne Wapenen, Meubilen, Vrouwen, Bediende ende haere verscheydene Ampten, veele soorten van gedierten door hem onderhouden, sijne Tuynen, Magasijnen ende andere bysonderheden.*

MEn gelooft dat, doen *Cortez*, voor de eerstemael, in de Stadt van *Mexico* quam, daer wel taghtigh duysent Huysen in waeren.

Beschrijvinge van het oude Mexico.

Het Paleys van *Montezuma* was seer groot en heerlijck, het wierde in de Indiaensche Taele *Tepac* genaemt, en in het selve waren twintigh Poorten, die op de straeten der Stadt uytquaemen.

Paleys des Konings.

Daer waren oock drie groote opene plaetsen, en een seer schoone Fonteyne in het midden van de Saelen, en hondert Kamers van drie ende twintig ende dertigh voeten langh, hondert Baeden ende Badt-stoven, en hoewel in alle dese wercken geene spijckers waeren, soo lieten sy daeromme niet nae, sterck, stevigh en wel gesloten te zijn.

De mueren waren van Metzel-werck, met Marber, Jaspis, en met een andere slagh van swarte Steen, die roode aeders hadde, van Couleur even als de Rubijnen, bekleedt, het welcke een seer schoone glans van sich gaf.

De Solders, van plancken gemaeckt zijnde, waren cierlijck verdeelt ende beschoten met Cedere, Cypresse ende Dennen-houte deelen; de Kameren waeren behangen met Tapijten, sommige van Catoen, andere van Conijnen-hair of van Veeren, of de mueren van deselve waren beschildert.

Praghtigheyt van het selve.

Men sagh in het geheele Paleys, niet dan de Bedden, dat met dese groote Magnificentie niet over-een-quam, want sy waren niet veel bysonders en soodanigh als de rijckste Indianen die noch heden gebruycken; want het waren niet dan Deeckens over matten uytgespreyd, of wel oock over Hoy, en somtijdts oock wel Deeckens alleen.

Indiaensche Bedden.

In dat Paleys woonden duysent Vrouwen, selve seggen eenige dat'er drie duysent waren, alsmen de Juffrouwen, Dienst-maeghden ende Slavinnen te samen reeckende; doch het meeste gedeelte bestont uyt de Dochteren van de voornaemste Indianen, van de welcke *Montezuma* die geene, welcke hem het meeste behaeghden, voor sich selven nam, gevende de andere aen de voornaemste Edelluyden die hem dienden.

Vrouwen daer in.

Worden opgesloten.

De Spaigniaerden seggen dat hy op eene tijd te gelijck hondert ende vijftigh swangere Vrouwen hadde, die gemeenlijck door af-drijvende drancken, hare vrught verdierven, om dat sy wisten dat deselve geene Erf-genaemen van de Kroone konden zijn; oock waren'er veel oude Wijven, om dese Vrouwen te bewaren, en het was aen geen Man ge-oorloft haer te sien.

Ander Paleys.

Behalven dese *Tepac*, het welcke een Paleys beduydt, hadde *Montezuma*, in de Stadt van *Mexico*, noch een ander Huys, in het welcke veele schoone vertrecken, en aenghenaeme ende ghemackelijcke Galerijen, op Pilaeren van Jaspis ghebouwdt, waeren, hebbende die haer uytsicht op een schoonen Tuyn, in dewelcke ten minsten twaelf Vijvers waeren, sommighe met sout waeter, voor het Zee-gevogelte gevult, en andere met soet waeter voor de Rivier ende Meer-vogels, hebbende yder Vijver sijne Sluysen, om die af te tappen, ende te laeten vol loopen, wanneermen sulcks, tot het onderhouden der suyverheyd van der Vogelen Vederen noodigh oordeelde, werdende deselve door de ververschinge van het waeter meest onderhouden.

Vijvers voor Vogelen.

Meenighte van deselve.

Die Voghelen waeren'er in soo groote meenighte, dat de Vijvers deselve nauwlijcks bergen konden, oock saghmen'er soo veelderhande slagh, en die alle soo verscheyden van Vederen, dat de Spaigniaerden deselve, voor het meeste gedeelte, niet konden bekennen, hebbende noyt diergelijcke, op andere plaetsen, gesien.

Daer waren meer dan drie hondert Persoonen, die niet deden dan op dit Huys te passen, hebbende sy een ygelijck yets omtrent dese Vogelen te verrighten, eenige droegen sorge om de Vijvers schoon te houden, anderen moesten de Visch vangen die men haer te eeten gaf, de derde gaven aen andere Vogelen weder Vleesch, en aen een yder soorte gafmen deselve spijse die sy in het Veld, Zee ofte Rivieren, waren gewoon te nuttigen.

Oock hielden sommige hare Vederen schoon, andere droegen sorge voor hare Eyeren, en setten haer te broeyen, doch haer voornaemste werck was, deselve, op haer tijd, te plucken, en die Vederen te bewaren, want men maeckte van deselve kostelijcke Deeckens, Taepijten, Bouquetten van Pluymen, en veele andere wercken, met Goud en Silver gemenght.

Derde Paleys.

Noch hadde *Montezuma*, in de Stadt van *Mexico*, een derde Huys, alleen voor Vogelen die van den roof leven.

Beschrijvinge daer van.

In dat Huys waren veele hooge Kameren in dewelcke men Dwergen gebochelde ende diergelijcke mismaeckte Menschen onderhielt, soo Mannen als Vrouwen, out of jongh, oock waren'er die geene die wit gebooren wierden, het welcke aldaer seer selden gebeurde; men vond selve Ouders die hare Kinderen lam of kreupel sloeghen, of haer, soo als sy eerst gebooren wierden, mismaeckten, op dat sy in des Koninghs Huys moghten gebraght worden, en aldaer sijne heerlijckheyd, door hare mismaecktheydt, doen uytblincken.

Barbarische Ouders.

Roof-

In de benede Kameren van dat Huys waeren de Vogelen die van den roofleven,

leven, zijnde sy opgesloten in verscheydene Koyen, een yder nae sijnen aert, gelijck als Valcken, Sperwers, Havicken, ende andere diergelijcke Vogelen, en alleen onder de Valcken ende de Sperwers, waren meer dan twaelfderhande verscheydene soorten.

Vogelen.

Behalven drie hondert Persoonen, die in dat Huys dienden, waren'er noch ten minsten duysent Valckeniers ende Jagers, aen dewelcke men alle dagen vijf hondert Kalck-hoenen, tot hare spijse, gaf.

De Jagers wierden daer onderhouden, om datmen, in de Kelders van het selve Huys, wilde Beesten, in groote houte Kotten, bewaerdde, onder de welcke waren Leeuwen, Tygers, Beeren, ende Wolven.

Wild Gedierte.

In het korte daer was allerhande slagh van vier-voetigh Gedierte, op dat *Montezuma* soude konnen seggen dat hem niets in sijn Huys ontbrack, en men voedde deselve dagelijcks met Kalck-hoenen, Dassen, Honden ende diergelijcke Dieren.

Noch saghmen in een andere Kelder, groote aerde Vaten, sommige met waeter ende andere met aerde gevult, in dewelcke Slanghen soo dick als een Mans dghye waeren, oock Adderen, Crocodillen, die sy *Caymans* noemen van de lenghte van twintigh voeten, behalven veelderhande soorten van Agedissen, ende andere Gedierten, diemen soo in het Water als op het Landt vind.

Slangen Agedissen, &c.

Sy voedden die Slangen ende de andere venijnige Gedierten met het bloedt van de Menschen diemen ge-offert hadde; andere seggen datmen haer Menschen-vleesch te eeten gaf, van het welcke de groote Agedissen ende de Caymannen veele houden.

Met Menschen bloed gevoed.

Doch het geene een af-schuwelijck schouw-spel was, was het sien van het werck, dat dese Dienaers, omtrent die Beesten, pleeghden, het uytgestorte en als Ys bestremde bloet op de vloeren van dese Kelders, die benaeuwder lught van haer gaven dan de plaetsen in dewelcke de Vleesch-houwers haere Beesten zijn gewoon te slaghten; het hooren van het Brullen der Leeuwen, van het blaesen der Slanghen ende Adderen, het geduerigh huylen der Beeren, Tygeren ende Wolven, wanneer sy honger hadden, en daer door hare spijse eyschsten.

Het was niet te min in dese plaetse, welcke, geduerende de naght, een Helle scheen te zijn, soo wel als een woonplaetse der Duyvelen, daer desen Heydenschen Vorst sijne Godtvrughtigheyd pleeghde, en dagelijcks sijne gebeden voor sijne Goden ginck storten.

Tempel onder de aerde.

Want niet verre van dese laetste Kelder, was noch een andere, die hondert ende vijftigh voeten langh, ende dertigh breedt was, in deselve was eene Capelle, welckers verwelfsel met Goud ende Silver lof-werck bedeckt was, verciert zijnde met een groot getal van Peerlen ende kostelijcke Gesteenten, als Agaten, Cornalijnen, Emerauden, Rubijnen, ende verscheydene andere Juwelen.

Sijne Schatten.

Dit was de plaetſe in dewelcke *Montezuma* altoos, geduerende de nacht, ſijne Gebeden ſtortte, oock gaf hem aldaer de Duyvel ſijne antwoorden, welcke waerdigh waeren om uytgeſproocken te worden, onder het verſchrickelijck gehuyl van ſoo veele afſchouwlijcke Beeſten, welcke, te dier plaetſe, eene waeraghtige vertooninge van de Helle af-beelden.

Magazijn des Koninncks.

Noch hadde hy ſijn Oorloghs-Magazijn, het welcke verſien was met een ongeloovelijck getal van Wapenen daer ſy ſich in den Krijgh van bedienen, gelijck als Bogen, Pijlen, Slingers, Piecken, Schichten, Moord-haemers, Schilden ende Rondaſſen die van houdt, en met verguldt Leder overdeckt, waeren.

Vergiftigh Geweer.

Het houdt, van het welcke ſy haere Waepenen ende Schilden maeckten, was ſeer hardt, en ſy voeghden aen het eynde van haere Pijlen een kleyn puntaghtigh ſtuckjen, van een ſeer harde Key-ſteen, of wel yets van een graet van een Viſch *Liboſa* genaemt, welcke ſoo vergiftigh was, dat, ſoo ymandt daer door gequetſt was, ende maer het minſte ſtuckjen daer van in het Lijf behielde, de Wonde daer door als ongeneeſſelijck wierde.

Swaerden van Houdt ende Steen.

Haere Degens ende Swaerden waeren van hout, en het ſcherpe daer van van Key-ſteen, welcke aen het houdt gevoeght was; hier mede door-korven ſy de Piecken, en hackten het hooft van een Paert, met eenen ſlagh, af, oock, hoewel het onmogelijck ende ongelovelijck ſchijnt, verbraecken ſy het Yſer door deſelve.

Wonderlijcke Lijm.

Deſe Key-ſteenen waeren aen het Houdt door ſeecker Lijm geheght, die van een wortel, *Zacolt* genaemt, gemaeckt wierde, als mede van *Tuxalli*, het welcke een ſoorte van grof Sant is, van het welcke ſy een menghſel maeckten, dat ſy met het Bloedt van Vledermuyſen ende andere diergelijcke Dieren kneedden, en dat maeckte ſoo heghte ende vaſthoudende Lijm, dat die by nae noyt los gingh, als ſy eens welgevoeght was.

Doch het is een ſeer verwonderens-waerdige ſaecke te hooren, hoe veele Huyſen hy, boven de voor-verhaelde, hadde, en dat alleen tot ſijn vermaeck, ende om ſich daer te gaen verluſtigen, welcke door Tuynen, die met Medicinale kruyden, bloemen ende vrughtdraegende Boomen, bepoot ende beſaeydt waeren, waeren verciert.

Beelden van Bloemen ende Kruyden gemaeckt.

Onder andere was'er een, in dewelcke meer dan duyſent Perſonen waeren, konſtelijck van bloemen ende blaederen gemaeckt; ende *Montezuma* die hadde verboden, dat'er gantſch geene pottagie-kruyden, welcke men op de Merckt ſoude konnen verkopen, in geſaeydt ſouden werden, om dat, ſeyde hy, het aen Koningen ende Princen onbetaemelijck was, onder haer vermaeck eenige dingen, van dewelcke men profijt konde trecken, te hebben, zijnde ſulcks het werck van Koopluyden.

Landt-huyſen des Konincks.

Hy hadde evenwel Boomgaerden buyten de Stadt, die met vrught-boomen beplant waeren, oock hadde hy Huyſen van vermaeck, in de Boſſchen, die met water omringht waeren, ende verciert met Fonteynen, Graghten ende

Audience de Mexico
Par N. Sanson d'Abbeville
Geogr ordin du Roy
Septentrion
Audienca de Guadalajara
Audienca de Mexico
Audienca de Guatimala
Florida
Golfo de Mexico
Mar del Sur sive Mare Pacificum
Zacatecas
Panuco
Mexico
Tlascala
Los Angeles
Antequera
Chiapa
Ciudad Real
Tabasco
Yucatan
Merida
Valladolid
Campeche
Honduras
Golfo de Honduras
S. Iago de Guatimala
A. d'Winter sc.

ende Vyvers met allerhande slagh van Visschen vervult; oock waeren'er Bosschen vol van Herten, Dassen, Haesen, Vossen, Wolven en diergelijck Gedierte; hier ginck hy somwijlen sijn vermaeck nemen, nevens de voornaemste Heeren van *Mexico.* Hy hadde soo groote meenighte van dat slagh van Huysen, dat'er weynigh Koningen op den Aert-bodem zijn die'er soo veele hebben.

Haeren toestel.

Waranden met Wildt.

Sijne gewoonlijcke Lijf-waght bestont uyt ses hondert Edelluyden, welcke yder drie a vier Dienaeren hadden, jae, die van de sommige, waren, nae haren staet, noch in grooter getal, soodaenigh dat'er altoos drie duysent Mannen waeren die sijn Hof volghden, aen het welcke men haer spijsde, met het eeten dat van sijne Taefel quam.

Lijf-waght des Koninghs.

Ten dien tijde waeren in het Rijck drie-duysent Heeren, die over Steden te ghebieden, ende yder verscheydene Vassaelen hadden, welcke haere Landen van haer te Lheen hielden, maer boven die waeren'er noch dertigh, die yder wel een Leger van hondert-duysent Koppen konden op de been brengen.

Maght van het Rijcke van *Mexico.*

Alle die Heeren quaemen voor een gedeelte van het Jaer binnen de Stadt van *Mexico* woonen, oock dorsten sy, buyten de toelaetinge des Keysers, uyt deselve niet vertrecken, selfs moesten sy, op haer vertreck, eene van haere Kinderen ofte Broeders, tot onderpandt van haere trouwe, laeten, en daeromme, waren sy genootsaeckt om yder een Huys binnen *Mexico* hebben, het welcke het Hof van *Montezuma* seer aensienlijck maeckte.

Waer toe de Grooten verplight waeren.

Daer en boven schoot hy geen Geldt uyt voor het bouwen ende onderhouden van alle sijne Huysen ende ende Paleysen, want daer waeren seeckere Steden, welcke in plaetse van een gestelde Schattinge, gelijck de andere deden, op te brengen, verplight waeren, sijne Huysen te bouwen ende te repareren, en dat op haere eygene kosten, en voor haer Geldt, ende tot dien eynde alle de noodige werck-lieden op te leveren, welcke op haere Ruggen ofte op Sleeden, de Steenen, Kalck, Houdt, Waeter ende de vordere nodige materiaelen aenbraghten.

Hoe des Koninghs Huysen gebouwt ende onderhouden wierden.

Noch moesten sy alle het brant-hout, dat aen het Hof van noden was beschicken, het welcke daegelijcks vijf-hondert Mans-draghten, en somtijdts in de Winter, noch meer beliep.

Brandt-hout voor het Paleys.

Maer sy braghten, om Vuer in de Schoorsteenen van het Paleys van den Keyser te maecken, niet dan Basten van Eycken-bomen, welcke men hoogh achtede, om dat sy een schoonder ende helderder vlamme van haer gaeven dan het Hout selve.

Daer waeren oock in de Stadt van *Mexico* drie soorten van Straeten welcke seer breedt ende schoon waeren, de eerste soorte bestondt uyt Waeter-graghten die met Bruggen beleght waeren, de tweede waren op de Aerde ofte vaste Grondt, ende van de derde soorte was de eene helft vast Landt, over het welcke men gaen konde, ende de andere bestondt uyt Waeter, ten dienste der Schuyten

Drie'erley Straeten in *Mexico.*

ten ende *Canoas*, welcke de leef-toght in de Stadt braghten.

Het meeste gedeelte der Huysen hadde twee poorten ofte uytgangen, de eene aen de landt-sijde ende de andere aen de water-kandt, en aldaer begaeven sy haer scheep, om te vaeren ter plaetse daer sy wesen wilden.

Water-leydinge tot den dranck.

Doch hoewel dit waeter soo nae by de Huysen is, om dat het doch evenwel niet goedt is om te drincken, soo heeftmen soet waeter binnen *Mexico*, door pijpen ende waeter-leydingen doen komen, en dat van een Plaetse die *Chapultepeck* genaemt wordt, zijnde deselve drie mijlen van de Stadt gelegen; dit waeter spruyt uyt seecker geberghte, aen de voet van het welcke twee beelden ofte statuen van steen gemaeckt stonden, het eene van deselve verbeelde *Montezuma*, ende het andere sijn Vaeder *Axiaca*.

Noch op heden doetmen het waeter van die plaetse in de Stadt komen, door twee pijpen ofte buysen die op bogen van gebackene steenen rusten, welcke brughs-gewijse gemaeckt zijn, en wanneer een van die buysen vervuyldt is, doetmen alle het waeter door de andere loopen, tot'er tijdt toe dat die weder is schoon gemaeckt.

Die Fonteyne versorght de gantsche Stadt van waeter, ende de waeter-draegers gaen het selve langhs de straeten verkopen, sommige veylen het in vaetkens ende oxhoofden, ende andere in aerde kruycken ofte ledere sacken, welcke sy op Muylen ofte Esels laeden.

HET XVII. CAPITTEL.

Oorspronck van den naem ende de antiquiteyten van Mexico; *Af-komste van de Grondtleggers daer van, met eene verkorte verhaelinge van de Koningen van die Stadt tot op* Montezuma.

Naems-oorspronk van de Stadt *Mexico*.

WAnneer de Spaigniaerden sich meester van die Stadt maeckten, was sy in twee groote Straeten verdeeldt, van dewelcke de eene *Tlaxculco*, het welcke een kleyn Eylandt geseght is, genaemt was, ende de andere *Mexico*, dat een Fonteyne of Bron in de Indiaensche Taele beduydt, en door dien des Koonincks Paleys aldaer gelegen was, soo wierde eyndelijck de gantsche Stadt *Mexico* genaemt.

Oude naem van deselve.

Doch de outste naem van deselve was *Tenuchtitlan*, het welcke een vrught uyt een steen voortkomende beteeckent, zijnde die naem te saemen gestelt uyt het woordeken *Tetl*, dat een steen geseght is, en het woordt *Neughtli*, het welcke een seer schoone vrught is, die de Spaigniaerden, door gantsch *America*, *Tunas* noemen, ende de Boom, die deselve voortbrenght, *Nopal*.

De

De eerste fundamenten van dese Stadt wierden dighte by een grooten Steen ofte Rotse, midden in het Meer leggende, geleght, en aen de voet van de Rotse was een van dese *Nopal* Boomen, daer van daen is het gekomen dat de Stadt van *Mexico* eene van die Boomen, uyt een Rotse spruytende, in haer Waepen voerdt, volgens de eerste naem van die Stadt *Tenughtitlan.*

Waepen van Mexico.

Eenighe andere seggen dat sy haeren naem voerdt van haeren eersten Grondt-legger *Tenugh* ghenaemt, middelste Soon van *Iztacmixcoatl*, wiens Kinderen ende Naekomelingen de eerste waeren die de gheheele streecke van *America* bewoonden, welcke nu Nieuw-Spaignien werdt genaemt.

Verscheydene gevoelens over des naems oorspronck.

Andere weder houden staende dat de naem van de Stadt van *Mexico* een veel ouder oorspronck heeft, te weten van de *Mexiti*, die de eerste Stighters daer van souden zijn geweest; want noch tot op desen huydigen dagh, werden de Indiaenen, die in eene van de Straeten van deselve woonen, *Mexica* genaemt, hebbende dese *Mexiti* den naem van haeren voornaemsten Af-Godt *Mexitli* ontfangen, welcke sy alsoo grootte eere aendeden als aen *Vitzilopachtli*, die haeren Krijghs-Godt was.

Doch het gevoelen, het welcke onder de Spaigniaerden voor het geloofwaerdighste werdt aengenomen, is dat de *Mexicanen* eerst in Nieuw-Galicien woonden, van waer sy, in het Jaer ons Heeren 720. een in-val deeden, ende sich in verscheydene Plaetsen uytbreydden, tot in het Jaer van 920. als wanneer sy onder haeren Oversten *Mexi* dese Stadt bouden, die sy om sijnent wille *Mexico* noemden.

Het gemeene gevoelen daer over.

Sy waeren in seven Stammen ofte Geslaghten verdeeldt, die sich lange door de voornaemste ende de aensienlijckste onder haer lieten regeren, tot dat de maghtighste van die Stammen, welcke *Navatalcas* genaemt was, een Koningh verkoos, aen dewelcke sy sich alle onderwierpen.

De eerste Koningh, die op die wijse verkooren wierde, was *Vitzilovitli* genaemt, de tweede *Acanopitzli*, de derde *Chinalpapocar*, de vierde *Izchoaldt*, de vijfde *Montezuma* de eerste, de sesde *Acacia*, de sevende *Axijaca*, de aghste *Antzlol*, de negende *Montezuma* de tweede, welcke regeerde ten tijde dat *Cortez* daer quam, de tiende *Quahutimoc*, die de Stadt van *Mexico* verloor, en door dewelcke het Rijck een eynde nam.

Optellinge van haere Koningen.

Izchoaldt was de geluckighste van alle dese Koningen, als die door sijnen Neve *Tlacaellec* alle de andere ses Stammen sich onderwierp, ende aen de Koningen van *Mexico* dede onderdaenigh wesen.

Nae de doodt van *Izchoaldt* verkoren de Keur-vorsten, die ten getaele van ses waeren, *Tlacaellec* tot haeren Koningh, als hebbende sijne deught ende kloeckmoedigheydt alrede beproeft, maer hy weygerde die waerdigheydt seer edelmoedelijck, seggende dat het nutter en voordeeliger voor het gemeenebeste soude zijn datmen een ander dan hem verkoos, dat, wat hem belanghde

Edelmoedige daedt van Tlacaellec.

hy altoos soude vaerdigh zijn om uyt te voeren het geene tot het wel-wesen van den Staet soude strecken, en dat hy, schoon hy geen Koningh was, niet soude naelaeten voor het Gemeene-beste te arbeyden, soo als hy altoos ghedaen hadde, soodaenigh dat zy, op sijne weygeringhe, *Montezuma* verkoren.

HET XVIII. CAPITTEL.

Verkort Historisch verhael van het innemen van Mexico *door de Spaigniaerden.*

Montezuma gevangen en *Qualpapoca* gestraft.

DE twee laetste Koningen waeren de ongeluckighste van dese Natie, te weten M*ontezuma* de tweede ende *Quahutimoc*, die beyde door *Cortez* overwonnen zijn, welcke M*ontezuma* in sijn Paleys gevanghen nam, waer uyt hy hem met list in sijn Huys lockte, alwaer hy hem de boeyen aen de handen sloot, ende alsoo behielt tot dat hy *Qualpapoca* hadde doen reghten, die Heere van *Nahutlan*, datmen jegenwoordigh *Almeria* noemt, was, ende levendigh verbrant wierde, om dat hy neghen Spaigniaerden ghedoodt hadde.

Strijd van 2 a 3 dagen.

Doch de gevanckenisse van dien Keyser, dede alle de M*exicanen*, tegens *Cortez* ende de Spaigniaerden op-staen, tegens dewelcke zy, twee of drie daeghen langh geduerende, kloeckmoedelijcken streden, dreygende alle de Spaigniaerden wreedelijcken te doen sterven, soo sy haer haeren Keyser niet weder-leverden.

Montezuma raeckt ellendigh aen sijn eynde.

Dit werckte soo veel uyt dat *Cortez* M*ontezuma* badt, op het hooghste van het Huys, dat de Indianen ruwelijck met steenen bestormden, te willen klimmen, om sijne Onderdaenen te gebieden, dat sy sich gerust souden houden, het welcke hy deede, doch, soo als hy sich op de muer voor over hadde geboghen, ende tot haer begonde te spreecken, wierpen sy soo veele steenen soo van de straet als van het bovenste der Huysen, dat'er onder andere eene hem soo swaerlijck in den slagh sijns Hoodfs trof, dat hy dood ter aerden nederviel, eyndighende sijn leven door de handt van sijne eygene Onderdaenen, hoewel tegens haeren wille, in het midden van sijne Hooft-stadt, en onder de maght van eene vremde Natie.

De Indiaenen segghen dat hy van het Edelste Huys van gheheel sijne Stamme was, ende de Magnifijckste der Koninghen die voor hem geweest waeren.

Historische aen-

Hier uyt kanmen aenmercken, dat, wanneer de Rijcken op het meeste bloeyen, sy dan het naeste zijn, om of te gronde te gaen, ofte van Heere te

te veranderen, gelijck blijckt door dese geschiedenisse van *Montezuma*, wiens glorie en heerlijckheyd het verderf van sijne Stadt ende haere Inwoonders voorspelde.

merkinge.

Sy verkosen, nae de dood van *Montezuma*, *Quahutimoc* tot haeren Koningh, ende sy volharden het Huys van *Cortez* met soodaenighen gheweldt te bestormen, dat sy hem dwonghen, nevens alle de Spaigniaerden, uyt *Mexico* te vlughten.

Quahutimoc werd tot Koningh gekosen.

Als dese dan nu geweecken waren, soo versterckten sy sich weder te *Tlaxcallan*, ende hebbende sestien, ofte, soo andere seggen, achtien, Roey-barquen doen maecken, om sich van deselve op het Meer te bedienen, soo belegerden sy *Mexico* korts daer aen weder, soo wel te Water als te Lande, tot soo verre dat de Inwoonders in soodanigh gebreck van leeft-toght ende mond-kosten vervielen, dat sy ten soo grooten getaele van honger en sieckte stierven, soo dat de Huysen vol doode Licchaemen lagen, stapelende sy van deselve de eene op de andere, om den ellendighen staet, tot dewelcke sy haer gebraght sagen, te verbergen.

De Spaensche vlugten uyt *Mexico*.

Belegeren het wederom.

Doch, hoewel sy het Paleys van haeren Koningh *Quahutimoc* saeghen in lighten vlamme staen, en dat het meeste gedeelte van haere Stadt verbrandt ende in asse geleght was, soo beschermden sy doch haer evenwel, haer de eene straet voor de andere, ende alle de plaetsen, uyt dewelcke sy eenighe tegenweer konden doen, bedisputerende; doch de Spaigniaerden, hebbende eyndelijck, nae veele bloedige geveghten, die soo te Water als te Lande voorvielen, de Merckt-plaetse ingenomen, soo wel als het grootste gedeelte van de Stadt, vonden en Huysen en Graghten vervult met groote stapelen van doode Licchaemen, zijnde die geene, die noch in het leven waren, en die alle soorte van voedtsel, selve tot de basten der Boomen toe, hadden gegeten, soo bleeck ende ongedaen, dat het een seer deerlijcke saecke was sulcks te aenschouwen.

Brengen het in den uytersten noot.

Herdneckigheyd der Inwoonders.

Hoewel sy soo swack ende mager waren, datmen met reden moghte seggen, dat maer alleen het Herte in haer leefde, soo lieten sy daeromme niet nae, de aenbiedingen, welcke *Cortez*, nae dat hy haer tot de overgaeve gesommeert hadde, haer hadde laten doen, af te slaen.

Desperaet voornemen.

Sy seyden hem kloeckmoedelijck dat hy niet moeste hopen sich nevens de sijne door haeren beuydt te verrijcken, en dat zy, soo het geluck volhardde haer den rugge toe te keeren, besloten hadden alle haere rijckdommen te verbranden ofte in het Meer te werpen, en daer op tot den laetsten Man toe moedighlijcken te strijden, om alsoo met het Swaerdt in de handt te sterven.

Groote ellende en honger in de Stadt.

Cortez hier op, willende weten hoe veel hy van de Stadt noch in te neemen hadde, begaf sich op een hooghen Toorn, van dewelcke hy de gheheele Stadt konde ontdecken, en oordeelde van daer, dat omtrent het achtste ghedeelte noch teghenstandt deede, soo dat hy dat hebbende doen bestor-

beſtormen, ende de arme Inwoonders, welcke de door het noot-lot aen haere Stadt beſchorene onderganck tegemoet ſagen, ſich niet meer verweeren konnende, baeden ſy de Spaigniaerden dat ſy haer doch alle, om haere ellenden te eyndigen, wilden uytroeyen, en dat hoe eer hoe liever.

Daer waren'er andere, die haer op de kand van het water dighte by een ophaelende otte val-brugge hielden, welcke *Cortez* toeriepen, dat, aengeſien hy de Soone van de Sonne was, hy ſijn Vader ſoude bidden, dat hy haer alle wilde vernielen, en ſich daer op tot Sonne ſelve keerende, ſoo verſoghten ſy hem dat hy haer haer ellendige leven wilde doen eyndigen ende haer doen vertrecken om de ruſte te gaen genieten die ſy by haren Godt *Quetcovatlh* hoopten te vinden.

Cortez ſommeert de Stadt voor het laetſte.

Cortez ſiende de uytterſte verlegentheyd in dewelcke die ellendige menſchen waren, en gelovende dat ſy het eyndelijck ſouden opgeven, ſondt aen *Quahutimoc* om hem den deerlijcken toeſtant van ſijne Onderdaenen voor oogen te ſtellen, welcke hy hem deede aenwijſen dat noch ſtond te vermeerderen, ſoo hy den Vreede niet wilde omhelſen.

Gramſchap des Konighs.

Doch wanneer deſen ongeluckigen Koningh die voorſtellinge hoorde, wierde hy ſoodaenigh door de gramſchap vervoerd, dat hy beval datmen den Geſandt van *Cortez* aenſtonts levendigh ſoude offeren, en tot antwoord, deede hy aen de andere Spaigniaerden, die hem verſeld hadden, ſtock-ſlaegen geven, ende hy liet veele pijlen naer haer ſchieten, oock ſteenen op haer werpen, ſeggende, dat ſy de Dood, en niet den Vreede quamen aenbieden.

Als nu *Cortez* de hardneckigheyd van die Vorſt ſagh, ſelve nae ſoo veele ſtrijdens, nae ſoo grooten verlies van ſijne Onderdaenen, en nae dat by naer de gantſche Stadt was ingenoomen, belaſte hy *Sandoual* aen de eene zijde met ſijne Roey-Barquen aen te vallen, en hy begaf ſich nae de andere kant, en dat alleen om te beſtrijden die geene, welcke noch in de Huyſen en in de ſtercke plaetſen der Stadt gebleven waren, doch hy vondt daer ſoo geringen tegenſtandt, dat het hem ſeer gemackelijck viel te doen het geene hy wilde.

Men ſoude gemeent hebben dat in de gantſche Stadt niet boven vijf duyſent Menſchen ſouden zijn geweeſt, voor al, alsmen ſijne gedaghten liet gaen over het getal van de dooden, welcke men op de Straeten ende in de Huyſen hadde gevonden, en doch wierden evenwel in deſen laetſten ſtrijdt meer dan twintigh duyſent Perſoonen ſoo gevangen als gedood.

Het hooren van het krijten ende ſughten der Kinderen was een ſeer beklaegelijcke ſaecke, ende de ſtanck van de Lijcken was niet minder moeyelijck ende laſtigh om te verdraegen.

Voorneemen om te ſtormen.

Cortez nam van zijne ſijde voor, deſen Oorlogh, door een laetſte poginge, in die dagh te eyndigen, ende *Quahutimoc* maeckte ſijne reeckeninge om ſich door de vlught te ſalveren, en tot dien eynde ſcheepte hy ſich in een Canoa, in dewelcke hy twintigh Roeyers hadde gheſteldt, om des te beeter wegh te ſpoeyen.

Soo

Soo drae den dagh begon te naderen, begaf sich *Cortez* met al sijn Volck ende vier stucken Geschuts nae dat gedeelte van de Stadt, in het welcke de overige Inwoonders, als ingedrevene Schaepen, opgesloten waeren, even als in een Dier-gaerde, gevende aen *Sadoual* ende *Alvarado*, die op de Roey-barquen waren, last, om op alle de Canoas van de Stadt, die achter de Huysen verborgen laegen, te passen, en voor al, dat sy souden traghten den Koningh, sonder hem te dooden, ofte te quetsen, te bemaghtigen, en haer beste doen, om hem levendigh te vangen.

De Stadt bestormt.

Voor de reste beval hy aen de sijne, dat sy de Schuyten uyt *Mexico* souden doen verdrijven, en hy begaf sich in Persoon, om den Koningh te verspieden, op een Toorn, alwaer hy *Xihuacca*, Gouverneur ende Capiteyn van de Stadt vondt, welcke groote swaerigheyd maeckte om sich gevangen te geven.

En ingenomen.

Hier op saghmen een groote meenighte van oude Mannen Vrouwen ende Kinderen te voorschijn komen, welcke sich, met soo grooten haest, Scheep begaven, dat veele Schuyten te gronde gingen, waer door oock veele Menschen quaemen te verdrincken.

Cortez verbood aen sijn Volck die arme ende ellendige Menschen te dooden, doch het was hem niet mogelijck, die van *Tlaxcallan* hier in te wederhouden, welcke van deselve ten minsten vijfthien duysent doodden ende op-offerden; ondertusschen hield sich de reste van die geene die Waepenen konden dragen op de Galerijen ende Daecken der Huysen, van dewelcke sy den onderganck van haer Vaderland aenschouden, terwijlen geheel den Adel ende de Koningh door de vlught, te Scheepe, sich traghteden te salveren.

Hier op deede *Cortez* tot een teecken een Carabijn lossen, op dat, soo als bevorens besproocken was, sijne Officieren sich daer op souden gereed houden, ende in weynigh tijds maeckte hy sich meester van die groote Stadt, voor soo veel sy noch weder-standt boodt.

De Roey-Barcquen passeerden oock dwarsch door de geheele Vloote der Schuyten ende Canoas, sonder daer haer eenige tegenstandt gedaen wierde, en het eerste dat sy deeden, was dat sy de Koninghlijcke Vlagge van *Quahutimoc* deeden strijcken.

De Koningh gevangen.

Als *Garcia Holquin*, die op eene van de Roey-barcquen het gebied hadde, een groote Canoa met twintigh Roeyers voorsien, en vol Volck, bespeurt hadde, ende door de Gevangenen verstaen, dat de Koningh daer in was, joegh hy hem aenstonts na, en onderhaelden hem in korten tijt.

Doe nu *Quahutimoc*, die op het achterste van sijne Canoa strijdvaerdigh stond, de Bogen der Spaigniaerden gereed op hem te schieten, en hare, tegens hem getrockene, Swaerden sagh, soo gaf hy sich, bekennende den Koningh te zijn, aen haer over. *Garcia Holquin*, verheught zijnde, soodaenigen gevangen te hebben, verseeckerde sich van hem, ende braght hem by *Cortez*, die hem met groote beleeftheyt ontfingh.

Doch als *Quahutimoc* by *Cortez* quam, leydde hy de handt op sijn Poigniaert

Versoeckt gedoot te worden.

niaert, seggende dat hy al wat in sijne maght was geweest, hadde, tot bescherminge van sich selven ende de sijne, in het werck gesteldt, op dat hy en sy uyt dien staet moghten blijven in dewelcke sy nu gesaementlijck geraeckt waeren; doch aengesien het nu in sijne maght stondt om met hem het geene hy wilde te doen, soo badt hy hem hem van het leven, het welcke hem, nae het verlies van sijn Rijck, niet dan tot een last konde zijn, te willen berooven.

Wert van *Cortez* getrooft, en hy belast de sijne het Geweer neder te leggen.

Cortez trooste hem op de beste wijse die hem mogelijck was, hem belovende dat hy hem niet soude doen sterven, en daer op braghte hy hem op een Gaelerye, hem versoeckende dat hy aen sijne, noch wederstandt biedende Onderdaenen, wilde beveelen sich over te geven; het welcke als *Quahutimoc* gedaen hadde, leydden sy aenstonts de waepenen neder, hoewel sy noch, boven het groote getal der dooden ende gevangenen, meer dan seventigh-duysent sterck waeren.

Op dese wijse was het dat *Ferdinand Cortez* de soo vermaerde ende beroemde Stadt van M*exico* op den derthienden Augusti in het Jaer duysent vijfhondert ende een ende twintigh in-nam; tot gedaghtenisse van het welcke men noch jaerlijcks dien dagh vierdt, en men doet daer eene openbaere processie, in dewelcke men den Koninghlijcken Standaert, met dewelcke de Stad gewonnen is, omdraeght; oock kanmen seggen dat dese Overwinnige soo aensienlijck was als eenige andere van dewelcke ons de Outheydt magh verhaelen, door dien in deselve een van de grootste Keysers van *America* gedoodt, en een soo kloecken Veldt-Overste, als men oyt gesien heeft, gevangen wierde.

Maght van *Cortez*.

Het belegh duerde drie maenden nae dat de Roey-barquen van *Tlaxcallan* waeren gebraght, omtrent tweemael hondert-duysent Indiaenen waeren aen *Cortez* te hulpe gekomen, daer toe hadde hy negen-hondert Spaigniaerden, aghtien stucken Geschut, soo veel Roey-barquen, en, ten minsten, sesduysent *Canoas*.

Getal der dooden aen beyde de sijden.

Daer bleven vijftigh Spaigniaerden, ses Paerden, en van de Geallieerde van *Cortez* omtrent aght-duysent Indiaenen doodt; doch van de *Mexicanen* waeren'er meer dan hondert ende twintigh-duysent doot geslaegen, sonder te reeckenen die door honger ende peste gestorven zijn, en door dien het meeste gedeelte van den Adel toegevloeyt was tot bescherminge van de Stadt, soo bleven'er oock veel van deselve.

Pest in de Stadt.

Daer was soo veel volcks in de Stadt dat sy eyndelijck leeft-toght gebreck kregen, oock waeren sy genootsaeckt sout waeter te drincken en by de dooden te slaepen, welcke lijcken soo een afschouwelijcken stanck gaeven, dat daer uyt onder haer de pest ontstondt, welcke een seer groot getal van haer wegh sleepte.

Stantvastigheydt der Inwoonders.

De kloeckmoedigheydt ende de resolutie deser Indiaenen is waerdigh datmen daer opmerckinge overneme; want hoewel sy sich genootsaeckt vonden van tacken ende basten van Boomen te moeten leven, en daer sout waeter

toe

toe te drincken, soo wilden sy het doch evenwel niet opgeven.

Men moet oock aenmercken dat, hoewel de *Mexicaenen* Menschen-vleesch aeten, het selve doch evenwel niet was dan van haere vyanden, want soo sy malkanderen gegeten hadden, of wel haere Kinderen, soo hadden sy niet behoeven, soo als sy deden, van honger te sterven.

Americaenen eeten niet dan haere vyanden.

De Vrouwen van *Mexico* leydden in dat belegh groote eere in en verworven groote reputatie, niet alleen om dat sy haere Mannen ende haere Vaeders niet verlieten, maer oock door de sorge die sy voor de siecken ende de gequetsten droegen, door het maecken van Slingers, en door het vergaederen van Steenen, welcke sy selve in soo groote meenighte van de Daeken ende de Gaeleryen der Huysen wierpen, dat sy by nae soo veel tegenstandt als de Mannen deden.

Kloeckmoedigheydt der Vrouwen.

De Stadt wierde ten proye gegeven, de Spaigniaerden maeckten sich meester van het Goudt, Silver ende veder-werck, ende de Indiaenen haere bondtgenoten naemen de Catoene Lijwaeten, ende de andere Meubilen die sy uyt den brandt konden salveren, en alsoo wierde dese groote Stadt met alle haere maght en rijckommen de Spaigniaerden onderworpen.

Mexico wert geplondert, verbrant, en weder herbout.

Nae dat *Cortez* bemerckt hadde dat de lught van de Stadt seer gemaetight en seer gesont was en haere standt seer kommodieus, soo nam hy voor deselve weder op te bouwen, en den voornaemsten Setel van Justitie des gantschen Landts daer te vestigen.

Maer eer ick my begeve tot het beschrijven van haeren jegenwoordigen bloeyenden toestandt, soo moet ick tot het geene ick van den staet van *Montezuma* ende sijne Paleysen geseght hebbe, noch voegen de beschrijvinge van de groote Merckt-plaetse en van den Tempel, soo als die waeren wanneer *Cortez* deselve ruïneerde.

HET XIX. CAPITTEL.

Beschrijvinge van den staet van Montezuma, *van sijne Paleysen, van den Tempel en van de Merckt, even soo als die waeren doen de Spaigniaerden de Stadt vermeesterden.*

DE bequaemheydt van het Meer het welcke als ront omme die Stadt vloeydt, dede de *Mexicaenen* voornemen van een groote plaetse voor de Merckt af te baeckenen, op dewelcke alle de Inwoonders van de naest aen-leggende Plaetsen souden konnen komen om haere waeren soo te konnen koopen, verkoopen als verreuylen, het welcke haer des te lighter viel om dat sy een groot getal van de, tot dien handel noodige, vaertuygen hadden.

Beschrijvinge van de Merckt.

Men.

Groot getal van *Canoas.*

Men gelooft dat'er ten dien tijde meer dan tweemael hondert-duysent van dat slagh van Schuytjens, die de Indiaenen *Alcallas* ende de Spaigniaerden *Canoas* noemen, waeren, zijnde die Vaertuygen gemaeckt op deselve wijse als de Troggen in dewelcke de Backers het Broodt kneeden, bestaende die uyt een stuck Houts, het eene grooter het andere kleynder, al nae de swaerte van de Boom-stammen, uyt dewelcke sy gemaeckt worden.

Het is genoeghsaem seecker dat'er ten minsten dat getal moeste wesen, want in de Stadt van *Mexico* alleen waeren'er meer dan vijftigh-duysent, welcke ghemeenlijck daer leeftoght inbraghten, en verre overtroffen wierden van die geene die af en aen de Stadt voeren, soodaenigh dat op de Merckt-daegen alle de Graghten met dat slagh van Vaertuygen vervult waeren.

Dorp-Merckten.

De Merckt werdt in de Indiaensche Taele *Tlanquitzli* ghenaemt, en een ygelijck Dorp of Vlecke hadde de sijne in het bysonder om op deselve te koopen ende te verkoopen; doch die van *Mexico* ende van *Tlatelulco*, welcke de twee voornaemste Steden waeren, waeren van meer aensien dan alle de andere.

Wat de plaetse op dewelcke de Merckt tot *Mexico* van vier tot vier daegen gehouden, ende die met Poorten af-gesloten wierde, belangt, sy was soo groot dat op deselve meer dan hondert-duysent Menschen konden zijn, welcke haer daer op begaeven om te handelen ende haere Waeren te verreuylen.

Verdeelinge van de Merckt van *Mexico.*

Yder handt-werck ende ydere soorte van Koopmanschap hadde sijne bysondere daer toe geschickte plaetse, welcke het andere niet geoorloft was te beslaen.

Daer was oock eene plaetse die alleen gehouden wierde voor de Koopmanschappen die veel plaetse beslaen, als soo gebackene als gehoudene Steenen, Hout, Kalck en diergelijcke, tot het timmeren en bouwen bequaeme stoffen.

Waeren die daer op verhandelt wierden.

Daer waeren, onder andere soorten van Waeren welcke men gemeenlijck daer vondt, verscheyde slagh van grove ende fijne Matten, Houts-kool, Brant-houdt, ende allerhande soorten van verscheyden Aert-werck seer aerdigh vernist en beschildert, Harte-vellen die met en sonder Hayr bereydt waren, en die noch van verscheydene Couleuren, zijnde bequaem om Schoenen, Rondassen en Schilden te maecken, en om in haere Houte Borst-harnassen gevoedert te worden, of wel om deselve daer mede te overtrecken. Men vondt daer oock de Huyden van verscheydene andere Gedierten, selve oock van Vogelen en allerhande Pluym-gedierte, en die van soo veel verscheydene Couleuren, datmen niet schoonders noch meer verwonders-waerdigh sien konde.

Doch onder de kostelijckste Koopmanschappen was het Sout ende de gevolde Catoenen, van verscheydene Couleuren en grootte, dienende de eene om de Bedden te bedecken of om daer op te leggen, en de andere om tot Kledingen ofte Mantels gebruyckt te worden, en om daer mede de Vertrecken van de Huysen te behangen ende te vercieren.

Daer

Daer waren oock andere soorten van Catoenen Lij-waten, van dewelcke sich de Indiaenen noch op desen hedigen dagh bedienen, om slaep-laeckenen, hembden, taeffelaeckenen, servetten ende diergelijcke lijwaet-werck van te maecken.

Men vond daer oock deeckens, die sy van de bladeren van seeckeren Boom, by haer *Metl* genaemt, maecken, als oock van die van de Palm-boomen, van Conijns-hair, welcke seer geacht wierden om dat sy seer warm waren, maer de deeckens die van Pluymen of Veder-werck waren gemaeckt, bevontmen de beste van alle.

Men verkocht daer oock gaeren dat van Conijnen-hair gemaeckt was, oock groote bondelen van ander gaeren van allerhande couleuren.

Het was een niet min verwonderens waerdige dan aengenaeme saecke te sien, de groote meenighte van Pluym-gedierte en Vogelen die men aldaer braghte, soo wel als het genut dat sy daer van hadden, het geene waer toe sy die gebruyckten, en de reedenen waerom sy deselve kochten: Want hoewel het vleesch van die Vogelen haer tot spijse verstreckte, soo dienden haer doch evenwel de veederen om kleederen te maecken, mengende en voegende sy die onder malkanderen op een aenghenaeme en wonderlijcke wijse.

Kleederen van veeren.

Doch het geene op de schoonste en rijckelijckste wijse het ooghe op die merckt vermaeckte, was de plaetse op dewelcke men het gout en Pluymwerck verkocht; want men vondt aldaer wat men bedencken konde nae het leven door Veederen af-ghebeeldt, en dat alles met sijne natuerlijcke verwen.

Wondere konsten der Indiaenen om alles van veederen te maken.

De Indiaenen waren soo volmaeckt in die Konste, en beeldden soo wel een Capelle, Schoelapper, ofte eenige ander Gedierte, als meede Boomen, Roosen, Bloemen, Kruyden, Wortelen, nevens wat andere dingen dat het wesen moghten, af, dat sulcks een Mensche te gelijck deede verwonderen en daer over verbaest staen.

Het geene haer soo uytnemende Meesters in dese soorte van wercken maeckte, was de groote geduersaemheydt die sy daer toe by-brachten, want dickmaelen versleet een Ambaghts-man een geheelen dagh sonder eeten, alleen om eene Veeder ter bequaemer plaetse te brengen, deselve verscheyde maelen keerende ende herkeerende, nu in de Sonne-schijn en dan in de Schaduw om de plaetse daer sy het beste pareerde uyt te vinden. Oock vindtmen in de Weereldt weynigh Natien, die soo veel ghedult hebben als de dese.

Haere groote geduersaemheyt ende uytneemende gedult.

Sy waren oock seer uytsteeckende in het Gout ende Silver-smeeden, en sy maeckten verwonderens-waerdige dingen die sy in vormen gooten, en met steene graveer-messen besneden.

Sy maeckten schootelen met acht verdeelinghen, zijnde yder verdeelinghe van een verscheyden Metael, de eene van Gout, en de andere van

Konstige Gout-sme-

den onder deselve. van Silver, sonder datmen eenige saemenvoeginge door soudeersel konde bespeuren.

Sy gooten de Keetels te gelijck met haere hand-vatselen, even alsmen de Klocken in Europa doet.

Aerdige gegotene wercken. Oock hadden sy vormen in dewelcke sy Visschen gooten, welckers schubben beurte om beurte de eene van Gout ende de andere van Silver waeren, oock maeckten sy op deselve wijse Papegayen die het Hooft de Tonghe ende de Vleugelen beweeghden, en Aepen die verscheydene maenieren van doen vertoonden, gelijck spinnen, Appelen eeten, en diergelijcke nae-gebootste actien.

Sy konden oock seer net emailleren ende allerhande kostelijcke Gesteenten in Gout en Silver setten,

Vervolgh van de Koopmanschappen die op de Merckt gebraght wierden. Doch om weder te komen tot het geene wy van de Merckt geseght hebben, men verkoght daer Gout, Silver, Kooper, Loot, Latoen en Tin, maer seer weynigh van de drie laest-genoemde Metaelen.

Men verkoght daer oock Peerlen, dierbaere Gesteenten, verscheyde slagh van Schulpen, Beenen, Spongien, en veelerhande andere soorte van kramerijen en Waren.

Daer was oock groot verschiet en uytnemenden overvloet van Kruyden, Wortelen, Greynen, soo tot voedsel als tot de genees en heel-konsten noodigh: want sy alle hadden een seer groote kennisse van de Kruyden, selfs tot de Vrouwen ende Kinderen toe; hebbende de noot haer gedrongen om die geene op te soecken welcke sy meenden haer te konnen hulpe toe-brengen, en welcke men door de ervaerentheyd hadde bevonden tot het geneesen van hare quaelen bequaem te zijn.

Medicijn-konste.

Apotheeckers. Sy verdeeden niet veel gelts aen Doctoren, hoewel'er eenige waren die haer met die konste bemoeyden; oock hadden sy veele Apotheeckers ofte Dranck ende Kruyden-bereyders, welcke voor de siecken Salven, Syropen, gedistileerde wateren ende ander drogen te Merckt braghten.

Sy genaesen by-nae allerhande slagh van sieckten met Kruyden, hebbende eene volmaeckte kennisse van die geene die tot elcke quaele bequaem waren, tot soo verre dat sy de Luysen wisten te verdrijven met het Sap van een Kruyd dat daer bysonderlijck dienstigh toe was.

Wonderlijcke Koopmanschap. Men verkoght daer oock een oneyndigh getal van allerhande soorten van spijsen, selve Slangen, welcke men het Hooft ende de steerte af-gesneeden hadde, kleyne gelubde ofte gesnedene Honden, Ratten, Muysen, lange Wormen, als oock seeckere bysondere soorte van Aerde.

Want sy schepten op seeckere tijd des jaers, met dight gebreyde Netjens, een stof-achtigh slijm, dat sich selven op het water van het Mexicaensche Meer vertoont, ende seer nae het Zee-schuym gelijckt, het welcke sy dan in groote Koppen versamelden, en daer nae Koecken, op de wijse van de gebackene steenen, daer af maeckten.

Dese

Dese Koopmanschap en wierde niet alleen op die Merckt geveylt, maer sy wierde oock seer verre, in de af-gelegene Plaetsen, versonden, en sy aeten die, met soo goeden smaeck, als wy de beste Kaes van *Europa* souden mogen doen; sy geloofden oock dat door dit schuym soo veele Vogelen op het Meer gelockt wierden, en voor al in de Winter, als wanneermen een oneyndigh getal van deselve daer op sagh.

Vremde spijse.

Oock verkoftmen noch op deselve Merckt allerley Wildt-braedt het zy geheel ofte by gedeelten, als Geyten, Haesen, Conijnen, wilde Honden ende andere diergelijcke Gedierten die sy ter Jaght vingen.

Het was oock wat seldsaems te sien, het groote getal van de Freuyten die sy aldaer soo raeuw als rijp en gaer verkoften.

Onder andere vontmen daer oock de *Cacao* die soo groot als een Amandel is, en van dewelcke men den dranck genaemt *Chocolate* maeckt, welcke jegenwoordigh genoegh in *Europa* bekent is, en welcke haer niet alleen tot voedsel diende, maer oock voor een specie van geldt door het geheele Landt verstreckte.

Cacao.

Voor als nu werden hondert en twintigh ofte hondert en veertigh van de grootste van die Amandelen ofte twee-hondert van de kleynste voor een Reael van vijf stuyvers uytgegeven, kopende de Indianen met deselve alles wat sy van noden hebben, want voor vier a vijf *Cacaos* konnen sy vrughten en diergelijcke waeren bekomen.

Ver-streckt voor spijse en geldt.

Daer waren oock te koop allerhande soorten van Verwen ende schoone Couleuren die sy van Roosen, Bloemen, Vrughten, basten van Bomen, hout ende andere diergelijcke dingen maeckten.

Alle dese Koopmanschappen en noch veele andere waren op dese groote Merckt te koop, soo wel als op alle de andere kleynder Merckten, welcke noch in verscheydene gedeelten van de Stadt waren, op dewelcke alle de Winckeliers een seecker reght aen den Koningh voor hare Kraemen ende Winckelen betaelden, die haer daeromme oock moeste beschutten ende bewaren voor Dieven ende Rovers, hebbende hy tot dien eynde seeckere bediende ende Officieren, die gedurighlijck over de Merckten heen ende weder gingen, om die geene, die yets moghten gestolen hebben, te ontdecken.

De Koningh trock geld van de Merckten.

Merckt-Meesters.

Daer was op het midden van die Merckt seecker Huys, uyt het welcke men de gantsche Plaetse konde oversien, waer in sich gemeenlijck twaelf oude Mannen onthielden, om over alle soorten van Processen, verschillen ende quæstien te oordelen.

Merckt-Reghters.

Haren handel wierde gedreven met het reuylen ofte verwisselen van de eene saecke tegens de andere, de eene gaf een Henne voor een bondel Maiz, andere gaven deck-kleden voor Sout, of oock wel *Cacaos* die haer tot Munte verstreckten.

Handel door reuylinge gedreven.

Sy hadden Maeten om haere Tarwe ende Graenen te meeten die van hout waeren, andere weder van aerde voor de Olie, Honigh ende Wijnen;

Maeten.

 die

die sy uyt de Palm-bomen tapten, ofte van andere Boomen ende Wortelen maeckten.

Straffen voor die valsche maeten hadden.

By aldien yemant met een valsche maete verkoft, die wierde aenstonts gestraft, en men verbrack sijne maeten, onderhoudende alsoo de natuerlijcke billijckheyd ende reghtmaetigheyd in haeren Koop-handel, hoewel sy noch Heydenen waeren, ende geene kennisse van den waeren Godt hadden, maer in tegendeel de Af-goden ende de Duyvelen aenbaeden, aen dewelcke sy Tempelen ende Altaren toe-gewijt hadden, waer in en op zy, even soo als de Prophete David in den 106. Psalm seght, aen de Duyvelen haere Soonen ende Dochteren op-offerden.

Tempelen.

Een Tempel wert in de Mexicaensche Taele *Teucalli* genaemt, het welcke een woord is, gemaeckt uyt twee andere, het eerste *Teutl* dat Godt beteeckent, ende het andere *Calli* dat een Huys geseght is, soo dat dat woord eygentlijck een Huys Godts beduyt.

Daer waeren verscheydene Tempelen in de Stadt van *Mexico*, verciert met Toornen ende Klock-huysen, soo wel als met Capellen ende Altaeren, op dewelcke haere Af-goden geplaetst wierden.

Op wat wijse gemaeckt.

Alle haere Tempelen waeren op eene ende deselve wijse gebouwt, welcker gelijcke men nergens anders sagh, en daeromme soo geloove ick, dat om kennisse van die alle te hebben, het genoegh sal wesen de grootste te beschrijven.

Beschrijvinge des Tempels.

Dese Tempel was in het vierkant gebouwt, zijnde yder zijde omtrent soo langh als een Boogh-schoot reycken kan, oock was in ygelijcke zijde eene Poorte, van dewelcke drie op de door de Konst en Menschen handen gemaeckte hooghten uytquamen, doch de vierde hadde zijn uytganck reght tegens over een groote ende schoone Strate, en aldaer en was soodanigh een hooghte niet.

In het midden van dese beslotene vierkante plaetse, was een door de konst gemaeckten Bergh, van binnen van aerde, doch van buyten met een steene Muer omringht, zijnde de gedaente van deselve mede vierkantigh; yder zijde was vijftigh ellen hoogh ende sy liep Naeldts ofte Pyramidische wijse op, uytgesondert dat het bovenste niet spits, maer vlack was, bestaende het selve uyt een vierkante plaetse, yder zijde van thien ellen.

Aen de West-zijde was van onderen tot bovenen een opganck, bestaende uyt hondert en veerthien steene Trappen, waer op men gedurighlijck de Priesteren, met groote pleghtelijckheden, sagh klimmen ende nederdaelen, met haer leydende de Menschen die sy gingen op-offeren.

Altaren.

Op het hooghste van dien Tempel, of van dese Pyramide stonden twee Altaeren, wat van malkanderen af-gescheyden, doch soo dight aen het hangen van de mueren, datmen groote moeyte hadde, om daer ront-omme te gaen.

De eene van dese Altaren stont aen de reghte de andere aen de lincker zijde, zijnde sy beyde vijf voeten hoogh, ende de rugge van deselve, was met een steenen muer, op dewelcke veel afgrijsselijcke ende lelijcke Beelden ende figueren geschildert waren, bekleedt.

De

De Capellen die beneden dese Pyramide, binnen ende buyten het geseyde vierkant ront-omme stonden, waren van hout ende metsel-werck gemaeckt, ende seer aerdigh en nae de konste gebouwt, sy hadden alle drie verdiepingen boven malkanderen, die met Pylaeren onderschraeght waeren, soodanigh, dat zy, door haere hooghte, wel Toornen scheenen te wesen, en een groot cieraet aen de Stadt toe-braghten.

Capelle.

Van het opperste van die Capellen konde-men alle de Steden, Dorpen ende Vlecken, die ront-omme het Meer gebouwt waeren, beschouwen, soo datmen van daer een van de schoonste uyt-sichten des Weerelts hadde.

Montezuma versoght *Cortez* ende de anderen Spaigniaerden daer op te willen klimmen, en dat alleen door snorckerije ende grootsheyd, op dat sy alsoo de grootte van sijne Stadt souden konnen beschouwen, oock wees hy haer aen, met wat ordre datmen in den Tempel, van boven tot beneden, te wercke gingh.

Daer was oock een seeckere plaetse, in dewelcke de Priesters haere Godsdienstigheyd verrighteden, sonder dat zy, daer in, door yemand konden beleттet worden. In deselve deden sy haere gebeden, hebbende altoos haer aengesighten naer den opganck der Sonne, ofte het Oosten, gericht, en dat aen de voet van een Altaer, op het welcke een groote Af-godt was, gelijck oock diergelijcke op de andere Altaren waeren.

Gebeede-plaets der Priesteren.

Boven de voornaemste Capellen die op dese Pyramide stont, waeren'er noch veertigh andere, soo groote als kleyne, welcke behoorden tot de andere kleyne Tempelen, die in dit vierkante begrip beslooten waeren, welcke, hoewel sy op eene ende deselve wijse gebouwt waeren, doch evenwel niet nae het Westen en stonden, maer nae de andere gedeelten des Aert-Bodems, om alsoo een onderscheyd tusschen deselve, ende den grooten Tempel, ofte de groote Capelle, te maecken.

Die Tempelen ofte Capellen waeren niet alle op eene ende deselve wijse gebouwt, want de eene waeren grooter dan de andere, en een yder was aen eene bysonderen Godt toe-gewijet.

Onder andere was'er eene in het ronde getimmert, welcke aen den Godt des Lughts *Quetavatl* was geconsacreert, en die was aldus ghemaeckt, om met de beweginge des Lughts, welcke in het ronde gheschiet, over-een te komen.

Godt des Lughts.

Aen den inganck van die Tempel ofte Capelle, hadde-men eene Poorte gesteld, gemaeckt zijnde even als de opgesperde muyl van een Serpent, vertoonende alle de Tanden, die, soo wel als het Tand-vleesch, met natuerlijcke verwen beschildert waeren, soodanigh dat het een seer gruwelijcke saecke om te sien was, en voor al voor de Christenen, aen de welcke, dese deure, als een inganck van de Helle voor-quam.

Vervaerlijcke Poorte.

Daer waeren in de Stadt noch andere *Teucallis*, welcke meede haere trappen hadden, door dewelcke men aen drie zijden tot deselve opklom, en een

ygelijck van die Tempelen hadde een bysonder Huys aen haer behoorende, soo wel als een bysonderen Godt, nevens Priesters, ende alle nodige dingen tot den dienst van deselve specterende.

Huysen der Priesteren.

Doch dighte by den grooten Tempel, waeren veele Huysen, in dewelcke een groot getal van Priesters woonden, welcke alle, haere renten ende inkomsten, tot haer onderhoudt noodigh, ontfingen.

Magazijnen.

Daer en boven was by yder Poorte van den grooten Tempel een seer groot vertreck, met verscheyde andere Kaemeren daer ront-omme ende daer boven, welcke tot een Magasijn ofte Krijghs-tuygh-huys aen de Stadt verstreckten, zijnde sy van dat gevoelen, dat de kraght ende de bescherminge van een Landt ende Stadt, van het Huys Godts af-hanght; ende daeromme hadden sy haere Ammunitie-huysen aen deselve geheght.

Menschen bloedt een voet dick op de aerde bestalt.

Sy hadden mede verscheydene seer duystere Huysen, vervult met veele Afgoden soo groote als kleyne, alle van verscheydene metaelen gegoten, die alle oock met bloedt bestreecken waeren, het welcke dan een morssigh ende vuyl aensien gaf, om datmen die daegelijcks, wanneer ymandt ge-offert wierde, met het bloedt besmeerde. Selve waeren'er Tempelen in dewelcke men het bloedt meer dan een vinger dickte op de mueren, en meer dan een voet op de aerde bestalt ende bestremt vondt, het welcke die plaetsen verfoeyelijck en vol van een duyvelsche stanck maeckte.

Wijse van Menschen te offeren.

De Priesters, die dese bede-plaetsen in aght naemen, lieten niet toe dat ymandt daer in quam, ten sy hy een Persoon van aensien was, en dat noch onder bedingh dat hy een Mensche, om op-ge-offert te worden moeste geven, welcken dese Duyvels-dienaers den hals af-sneden, en nae dat sy haere handen in sijn bloedt gewasschen hadden, soo besprenghden sy met het overschot het Huys ende de Beelden van haere Af-goden.

Tot gerief van haere Keucken hadden sy een grooten waeter-back, welcke jaerlijcks eenmael gevuldt wierde, door eene Buyse, die het selve, uyt de groote Stadts Fonteyne, daer in leydde.

Op seeckere andere plaetsen van dit beslotene parck, hadden sy haere hocken en af-geschotene Kaemerkens in dewelcke men pluym-gedierte voor haer aenqueeckte, in andere weder hadden sy Tuynen ende Hoven, die met schoone vrught-draegende Bomen beplant waeren, oock onderhieldt men in deselve een groote meenighte van kruyden ende bloemen, tot vercieringe van de Altaeren.

HET

HET XX. CAPITTEL.

Naerder beschrijvinge van den Tempel en van de verwonderens-waerdige schatten die men daer in sagh.

DEsen Tempel hadde soo groot een inkomen, dat meer dan vijf-duysent Menschen daegelijcks in den selven dienden, die daer in niet alleen aeten ende droncken, maer oock selve woonden.

Des Tempels inkomen.

Veele Vlecken ende Dorpen waeren verplight tot onderhoudt, soo van den Tempel als van die geene die daer in dienden, broodt, vleesch, vis ende alle andere dingen, die sy noodigh hadden, te leveren, doch voor al wierden sy van brandt-houdt besorght, om dat sy van het selve veel meer verbesighden, dan men in des Koninghs Hof dede.

Alle dese Priesters leefden seer leckerlijck en op haer gemack, en waeren nergens mede besigh dan met den dienst van haere valsche Goden, welcke in seer grooten getal waeren, ende niet alleen ygelijck op een bysondere wijse gediendt wierden, maer oock eene particuliere Ordre van Priesters ende dienaers hadden.

Binnen de Stadt van *Mexico* waeren meer dan twee-duysent Goden; de twee voornaemste wierden *Vitzilopútchtli* ende *Tezcatlipuca* genaemt, welckers steene beelden boven in den Tempel op de Altaeren geplaetst waeren.

2000. Goden in *Mexico.*

Sy waeren soo groot als Reusen, geheel met Peerlen bedeckt, als oock met dierbaere gesteenten en massive goudene vogelen, beesten, visschen ende bloemen, welcke met Emerauden, Turcoisen, Sapphyren ende andere fijne Juweelen verciert waeren; alle dese kostelijckheydt wierde met een fijn Lijwaet, by haer *Necar* genaemt, bedeckt, soodaenigh dat, wanneer dat opgelight wierde, dese beelden een wonderlijcke glants van haer gaeven, ende alle de geene die haer aenschouden, deden verbaest staen.

Kostelijcke Af-goden.

Beyde dese Af-goden waeren met een groote goude gordel, op de wijse van een Slange gemaeckt, om-gordt, en hadden om haeren hals een snoer waer aen tien Harten, mede van massiv goudt gemaeckt hingen, voor het aengesighte hadde een yder van haer een maske ofte mom-aensight, waer in glaese oogen geset waeren, en op haere borst, onder aen de keel, was het beeldt des doodts geschildert.

Beschrijvinge daer van.

Van dese twee Af-goden geloofden sy dat die gebroeders waeren, dat *Tezcatlipuca* de Godt van de voorsienigheydt was, en *Vitzilopuchtli* die van den Oorlogh, welcken sy, daeromme, boven alle de andere, eerden, vreesden ende dienden.

Daer was noch een ander Godt, welckers beeldt boven op den top van de Capelle der Af-goden geset was, sy hadden deselve oock in seer

groote achtinge, en bewesen daer seer groote eerbiedigheydt aen.

Wonderlijck Af-goden Beeldt.

Desen Godt was gemaeckt van allerhande soorten van Graenen, welcke in dese Landen groeyen, die sy, tot Meel gemaeckt zijnde, met Bloedt van Kinderen ende maeghdelijcke Dochters kneedden, welcke men, ten dien eynde, de Borst met Scheer-messen opende, treckende daer op voorts het Hart uyt deselve, het welcke sy aen haere Af-goden, als eerstelingen op-offerden.

Desen Af-godt wijdden en consacreerden sy bysonderlijck, met groote toestel, heerlijckheydt ende veel pleghtelijckheden ende Ceremonien, en dat in tegenwoordigheydt van alle de Inwoonders, die in seer grooten getaele daer nae toe vloeyden, en, als de inwijdinge ofte de consecratie gedaen was, plackten de Godt-vrughtige kostelijcke Gesteenten, klompen Goudts en andere diergelijcke Kleynodien aen den selven.

Nae dat dese Ceremonie volbraght was, en moghte geen Mensche desen Af-godt meer aenraecken, noch selfs in sijne Capelle komen, dan alleen die geene, die *Tlunacatzli*, dat is Priesteren van sijne Ordre, waeren.

Sy verbraecken dit Beeldt, en maeckten van tijdt tot tijdt weder een ander, van deselve soorte van Deegh, ende op deselve wijse gekneedt, oock deelden sy het oude aen kleyne brockjens onder het Volck, ende aghte sich een yder, die daer maer een weynigh af hebben moghte, seer geluckigh, en voor al de Krijghs-lieden, hopende dat het haer in den Oorlogh seer soude helpen ende te kloeckmoediger ende voorspoediger maecken.

Gewijdt Waeter.

Als men dit Beeldt in-wijdde, was'er oock een seer groot Vat, dat, met Waeter vervult zijnde, mede geheylight ende geconsacreert wierde, door verscheydene woorden ende pleghtelijckheden; men bewaerde dit Waeter met seer groote sorge aen den voet van den Altaer, om daer mede, den Koninck, als hy gekroont wierde, te wasschen, ende om de Overste der Krijghs-heyren, in den aenvanck des Oorloghs, daer mede te segenen, gevende aen deselve een weynigh daer van te drincken.

Wonderlijck Schavot.

Omtrent soo verre buyten desen Tempel als men met een Steen kan werpen, ende reght tegens over de voornaemste Poorte, was als een soorte van een Tonneel ofte Schavot, zijnde het selve langer dan breedt, alle van Steen gemaeckt, soo wel als de Trappen door dewelcke men op het selve klom, en men hadde tusschen yder Steen van het Metsel-werck een Doots-hooft, met de Tanden nae buyten gekeert, geplaetst.

Toorens van Doods-hoofden.

Daer waeren twee Toornen soo wel aen het eene als aen het andere eynde van dit Theater, welcke niet dan uyt Kalck ende Doodts-hoofden bestonden, alle, als de andere, met de Tanden nae buyten gekeert, het welcke een afgrijsselijcke saecke voor het gesichte was.

Boven op dit Tonneel saghmen seventigh Staecken, staende deselve vijf a ses voeten van malkanderen, en hebbende deselve verscheydene tacken, die van onderen nae bovenen toe gaende, door klampen ende schooren onderschraeght wierden, en aen yder van dese tacken waeren vijf Doodts-hoofden door de slagh ofte slaep des hoofts geregen.

Wan-

Wanneer de Spaigniaerden voor de eerstemael, als Vrienden, in de Stadt *Mexico* quaemen, ende voor de doodt van *Montezuma*, besaeghen sy alle dese plaetsen; en als doen bevonden twee van deselve, die haeren tijdt, met het tellen van die doots-hoofden, versleten, zijnde dese twee *Andrea de Tapea* ende *Gonsalvez de Ombria* genaemt, dat het getal van deselve tot hondert ende dertigh duysent toe beliep.

Alle de andere Toornen waeren daer oock meede vervuldt, soodaenigh dat het getal van deselve by-nae oneyndigh was, oock waeren'er Lieden besteldt, welcke niet deden dan deselve op te raepen ende weder op haere plaetse te stellen, wanneer het quam te ghebeuren dat'er een af-viel, of wel een ander in haere plaetse te setten; op dat het getal altoos volkoomen soude blijven.

Door het vyer verbrand.

Doch het geene het aenmerckelijckste was, ende een Mensch het meeste deede verwonderen, was, dat alle die doodts-hoofden waeren gekomen van haere vyanden, die zy, in den Oorlogh gevanghen hebbende, in die Tempel op-geoffert hadden, welcke met alle dese Toornen ende andere verfoeyelijckheden door het vuer vernielt wierde, wanneer de Spaigniaerden de Stadt innaemen.

Ter selver tijdt wierden mede alle die schoone Huysen van *Montezuma*, die ick hier bevorens beschreven hebbe, nevens alle sijne Tuynen, de andere Tempelen van de Stadt, de groote Merckt-plaetse, en alle andere praghtighe gebouwen, het onderste boven gesmeten ende verbrant, soodaenigh dat'er niet overigh bleef van alle het geene dat soude hebben konnen dienen, om de gedaghtenisse van den Heerlijcken ende Florisanten staet van de Stadt van *Mexico* te konnen bewaeren.

Mexico wert herbouwt.

Doch als *Cortez* het aensien ende de maght welcke dese Stadt, over ende onder de naebylegghende Natien, ghehadt hadde, overdaght, ende daer toe bespeurde de schoone situatie van deselve, soo deede hy deselve op nieuw op-bouwen, verdeelende die onder de Inneemers, nae dat hy de plaetsen voor de Kercken, Merckten, het Stadt-huys, en andere tot het gemeene beste noodige gebouwen, hadde af-gebaeckent.

HET XX. CAPITTEL.

Van de verdeelinge die Cortez *deede onder de in-nemers over de voornaemste Quartieren ende Paleysen van* Mexico, *en wat plaetsen hy voor het Stadt-huys ende de Kercken aen wees, als oock voor de andere publijcke gebouwen, nevens den jegenwoordigen staet van die groote Stadt, en de omgelegene Landerijen ende Dorpen.*

Verdeelinge van *Mexico.*

HY scheydde de woonplaetse der Spaigniaerden van die van de Indianen af, soodanigh dat nogh, op desen hedigen dagh, een water tusschen beyden door-stroomt en de eene van de andere af-sondert.

Voorregten voor de opbouwers.

Hy beloofde, soo aen alle die geene die van de Stadt geboortigh waren, als aen alle andere, die daer wilden komen woonen, Erven tot het bouwen van Huysen uyt te deelen, welcke erven ende Huysen op haeren Kinderen nae haren dood souden versterven, en sy die als eygen goet besitten, gevende haer daer-en-boven noch veele andere Privilegien ende Voor-reghten, om door dat middel des te grooter getal Menschen, om de Stadt te bevolcken, aen te locken.

Xitivaco, Generael van de Mexicaensche benden, wierde oock door hem op vrije voeten gestelt, hy schonck hem daer toe noch een geheele Straet, ende stelde hem tot Opper-hooft aen over alle de Indianen van de Stadt.

Hy gaf noch een andere Straete aen *Dom Petro Montezuma*, die een Soone was van den laest overledenen Koningh *Montezuma*, om soo de vriendschap ende de genegentheyd des Volcks door die mildaedigheden te winnen.

Noch deelde hy onder sommige Edellieden van het Land eenige Straeten ende kleyne Eylandekens uyt, om die te betimmeren ende te bewoonen; soo dat door dat middel alle de ledige plaetsen verdeelt wierden, ende een yder begonde met groote vreughde ende vermaeck, en met een ongelovelijcke neerstigheyd ende yver, te bouwen ende te timmeren.

Groote toe-vloedt van Inwoonders.

Soo drae als het gerughte, van het weder op-bouwen van *Mexico*, sich verspreyt hadde, quam daer soo groote meenighte van Volck, om de vryheden, Voor-reghten ende Privilegien, welcke *Cortez* aen de Inwoonders hadde gegeven, te genieten, dat het een verwonderens-waerdige saecke was, te sien den grooten toe-vloed die van alle kanten quam af-sacken, en het getal soo van Mannen als Vrouwen was soo groot, dat sy vry meer dan drie mijlen Lands in het ronde besloegen.

Sterfte daer onder.

Veele evenwel van deselve wierden sieck, door dien sy swaeren arbeyd deden, ende daer toe weynigh aeten, oock quam de Peste onder haer, soo dat'er by-nae

by-nae een oneyndigh ghetal door de doodt wierde wegh-ghesleept.

Want haren arbeyd viel seer swaer ende hart, om dat sy op hare schouderen moesten draegen ofte wel andersints voort-trecken, de gehoudene ende gebackene steenen, de Aerde, Hout, Kalck, ende alle de andere tot het timmeren ende metselen noodige stoffen.

Swaeren arbeyd.

Eyndelijck wierde de Stadt van Mexico allenxkens weder opgebouwdt, bestaende deselve uyt meer dan hondert duysent Huysen, veel schoonder ende beter dan de voorige.

De Spaigniaerden bouwden hare Huysen even alsmen in Spaignien gewoon is te doen, ende *Cortez* timmerde het sijne op de fundamenten van dat van den Koningh *Montezuma*; het doet noch op heden vier duysent Ducaten jaerlijcks van huer, en men noemt het het Paleys van den Marquis *del Vallé*, om dat de Koningh van Spaignien aen *Cortez* en sijne Erfgenaemen de groote Stad *Guaxaca* nevens de omleggende Valeye schonck.

Gifte des Koninghs van Spaignien aen *Cortez*.

Dit Paleys is soo heerlijck, datmen, soo als ick hier voorens geseght hebbe, seven duysent Cedere balcken tot het timmer-werck verbesicht heeft.

Heerlijck Paleys.

Sy maeckten oock schoone Graghten, welcke sy met steene bogen overwelfden, om onder deselve de Roey-barquen, door dewelcke sy de Stadt te Water belegerden, te bewaren. Men siet noch op den hedigen dagh die Graghten, welcke sy seer sorghvuldigh onderhouden, om de geheugenisse van dat groote werck te bewaeren.

Sy dempten de Graghten, welcke te vooren door de Stadt gelopen hadden, toe, en vulden die daer nae, en men heeft daer nu een groote meenighte schoone Huysen op getimmert; soodaenigh dat *Mexico* nu niet op deselve wijse als te vooren gebouwd is; ende het scheelt seer veel, voor al sedert het Jaer 1634. dat het water niet soo nae aen de Stadt komt, als het wel te vooren dede.

Het Meer geeft somwijlen een seer stinckenden damp van sich, doch buyten dat is het een seer gesonde ende gemaetighde Plaetse, en dat ter oorsaecke van het geberghte met het welcke het als omringht is; sy is oock seer wel voorsien ende heeft een grooten over-vloed van alle de, tot het onderhout des levens noodige, dingen, soo door des Landts vrughtbaerheyd, als door het gerief des Meers.

Damp des Meers.

Mexico is jegenwoordigh eene van de grootste Steden des Aerts-bodems, ter oorsaecke van de groote plaetse welcke door de Huysen, soo der Spaigniaerden als der Indianen, beslagen is.

Florisanten staet van *Mexico*.

Jae selve eenige jaeren nae de inneeminge was het de schoonste Stadt van alle de Indiën, bloeyende de Waepenhandelinge ende de Wetten in haer meer dan in eenige andere Plaetse.

Voor desen waren'er ten minsten meer dan twee duysent Inwoonders, welcke yder haer Paerd op stal hadden, en daer toe haere Wapenen, ende een seer aerdige toerustinge.

Doch jegenwoordigh, nu alle de Indiaenen, van de omgelegene Landen, haer

onderworpen zijn, jae selve, voor het grootste gedeelte, uyt-geroeyt, voor al omtrent *Mexico*, alwaer men niet vreest dat sy tegens de Spaigniaerden sullen opstaen, soo heeftmen het oeffenen der Waepenen ende des Oorloghs t'eenemael versuymt.

Seecker-heydt der Spaensche te *Mexico*.

De Spaigniaerden leven in die Stadt met soo veele sorgeloosheydt ende seeckerheydt, datmen daer noch Poorten, noch Mueren, noch Bolwercken siet tot haere bescherminge, alsoo weynigh als Toornen, Tuygh-huysen, Geschut en Ammunitie van Oorlogh, want sy vreesen aldaer noch binnen noch buyten-lantsche vyanden, gelovende dat *St. Juan d'Ulbua* sterck genoegh is om haer voor de laetst-genoemde te beschermen.

Koop-handel van *Mexico*.

Doch, wat den Koop-handel aengaet, is het een van de rijckste Steden des Wereldts, om dat, aen de sijde van de Noord-Zee, jaerlijcks, meer dan twintigh groote Schepen te *St. Juan d'Ulbua* aenkomen, zijnde bevraght niet alleen met de beste Waeren van Spaignien, maer oock van de reste van geheel het Christenrijck, welcke dan van daer te lande nae *Mexico* gevoerdt werden.

Door de Zuydt-Zee drijft dese Stadt haeren handel op alle de Plaetsen van *Peru*, doch voor al is haeren Koop-handel seer groot ende aensienlijck op alle de Steden ende Eylanden van geheel Oost-Indiën, uyt het welcke sy Koopmanschappen treckt, niet alleen van die Plaetsen die door de Portugeesen bewoont ofte beset zijn, doch daer en boven noch uyt *Japan* ende *China*, en dat door het ghebruyck dat sy van de Philippijnsche Eylanden zijn hebbende, nae dewelcke men jaerlijcks twee Gallioenen nevens twee mindere Schepen sendt, en ter selver tijdt komt'er een ghelijck getal soo van Gallioenen als Schepen te *Acapulco* aen, alwaer sy haere Koopmanschappen ontlaeden, om van daer te lande nae *Mexico* ghebraght te werden, even alsmen met die geene doet die te *St. Juan d'Ulbua* ontscheept worden.

Munte te *Mexico*.

Men heeft oock in de Stadt een Munte, in dewelcke het Silver, dat aldaer in klompen ende baeren uyt de Mijnen van *St. Louis de Sacatecas*, het welcke omtrent taghtigh mijlen benoorden *Mexico* gelegen is, gebraght werdt, werdt in Silvere Penningen ende specien, van verscheydene waerdye gemunt.

Nieuw *Mexico*.

De Spaigniaerden zijn meer dan hondert mijlen aen geene sijde de *Sacatecas* doorgedrongen, aen welcken oordt sy sich veele Indiaenen onderdaenigh gemaeckt ende verscheydene Mijnen ontdeckt hebben, het welcke dan aen haer heeft oorsaeck gegeven tot het bouwen van een Stadt, welcke sy het nieuwe *Mexico* hebben genaemt.

De Indiaenen van die quartieren zijn seer strijdtbaer ende kloeckmoedigh, soodaenigh dat sy de Spaigniaerden aldaer soo veel spels maecken, dat sy moeyte hebben om het Landt in te houden.

Men gelooft evenwel dat sy noch verder sullen doordringen, tot sy dat gheheele Landt sich sullen onderdaenigh gemaeckt hebben, grensende het selve

buy-

buyten twijffel aen onse Colonien ofte voort-plantingen in *Virginia*, ende aen de omleggende Plaetsen die men op dat selve vaste Landt vindt.

Daer en boven is'er te *Mexico* een seer schoone Universiteyt ofte hooge Schoole, welcke den Viceroy *Dom Antonio de Mendozza* heeft doen stighten.

Universiteyt.

Doenmen dese Stadt weder op-timmerde, was'er een groot onderscheyt tusschen een Inwoonder ende een In-nemer van deselve; want die laetste naem was een eer-titul, welcke niemandt, dan die geene die het Landt hadden helpen overwinnen, moghte voeren, aen dewelcke de Koninck van Spaignien Landeryen ende inkoomsten, soo voor haer, als voor haere Naekomelingen heeft gegeven, in plaetse dat in tegendeel, die geene, welcke maer enckele Inwoonders waeren, jaerlijcks yets moesten geven, voor de grondt van het Huys, het welcke sy in de Stadt bewoonden, dat dan tot profijte van des Koninghs Kasse gedijde.

Onderscheyt der Inwoonders.

Hier door komt het, dat geheel *America* vervult is, met Persoonen, die den naem van Edel-luyden aen-nemen; want een yder van haer houdt noch op heden staende, dat hy van een In-nemer des Landt gesproten sy, hoewel sy selver soo arm als Job zijn; en sy antwoorden, wanneer men haer vraeght waer haer goedt vervaeren sy, dat de Fortuyne het haer ontnomen heeft, doch dat die haer haere eere niet benemen kan, alsoo weynigh als de staet van Edellieden.

Men siet selve arme Schoen-lappers ofte Karre-voerders, die, met een half douzain Muyl-esels haere kost langhs het Landt gaen winnen, welcke seggen dat sy uyt die eerste Helden haeren oorspronck hebben genomen, en soo sy dan by gevalle *Mendozza* ofte *Guzman* genaemt zijn, soo sullen sy met eede verklaeren, dat sy af-setselen zijn van die Huysen welcke als Hertogen ende Princen die naem in Spaignien voeren, van waer haer Groot-vaeder, nae haer seggen, was vertrocken tot in-neminge van *America*, welcke oock geheele Landtschappen aen de Kroone van Spaignien heeft onderdaenigh gemaeckt, hoewel haer als nu de Fortuyne den rugge heeft gekeert, en sy genootsaeckt zijn haere gescheurde Klederen met een kaelen ende gantsch versletenen Mantel te bedecken.

Arme hovaerdye.

Doen de Stadt van *Mexico* herbouwt wierde, ende men aldaer Reghters ende Magistraeten hadde aengesteld, nevens alle de andere noodige Bediende, soo verspreydde sich het gerughte van *Cortez* en van die Stadt aenstonts door alle de verre-af-ghelegene Provintien, soodaenigh dat sy in korten tijdt bevolckt wierde, door de Indiaenen soo wel als door de Spaigniaerden, welcke laetste een weynigh daer nae meer dan vier-hondert mijlen Lands vermeesterden, het welcke alle aen den Koninckliijcken Setel van *Mexico* onderworpen wierde.

Spoedige aengroeyinge van *Mexico*.

Doch ick kan in der waerheydt seggen, dat die Stadt, nae die tijdt, noch eens voor de tweede-mael her-bouwt is, en dat door de Spaigniaerden, welcke het meeste ghedeelte van de Indiaenen vernietight hebben, want ick soude

Indiaenen door de

niet derven seggen dat'er jegenwoordigh hondert duysent Huysen zijn, die'er wel waeren, weynigh tijds, nae de in-neeminge van die Plaetse, van de welcke het meeste gedeelte door de Indianen bewoont wierde.

Spaensche vernietight.

De Indianen die daer als nu zijn, woonen in eene van des Stadts Voor-steden *Guadaloupa* genaemt, welcke, doen ick aldaer in het Jaer van 1625. was niet meer dan omtrent vijf duysent Inwoonders hadde, maer, nae die tijd, is het meeste gedeelte van deselve vergaen, door het quaede onthael en harde tractament dat de Spaigniaerden haer hebben aengedaen, en door den arbeyd, tot de welcke men haer gedwongen heeft, om het waeter van het Meer een anderen loop te doen neemen.

Woonplaetse der Indianen.

Tot soo verre datmen voor als nu niet meer dan twee duysent naturelle Indianen soude konnen vinden, en omtrent duysent andere, welcke sy *Mestisen* noemen, zijnde die gesprooten van de Spaigniaerden ende de Indianen, want daer zijn veele arme Spaigniaerden, die sich met Indiaensche Vrouws-persoonen in den Echten-staet begheven, als oock andere, welcke, hoewel sy haer met deselve niet komen te verhijlicken, doch evenwel middelen genoegh weten te vinden om haer te verleyden, ende tot haeren vuylen wille te krijgen.

Getal der Indianen in *Mexico*.

Sy trecken van dagh tot dagh, den kleynen gront, welcke de Huysen der Indianen beslaen, aen sich, en op het Erf van drie a vier Indiaensche Huysen, setten sy een groot, dat nae de Spaensche wijse getimmert is, met sijne Hoven ende Boomgaerden, tot soo verre, dat de Stadt van *Mexico* jegenwoordigh op nieuws hertimmert is, en voorsien van schoone ende groote Huysen, welcke, tot vermaeck van haere Inwoonders, yder haeren Tuyn hebben.

Manier van bouwen.

Hare gebouwen zijn van gehoudene ende goede gebackene steen gemaekt, doch zy sijn niet seer hoogh opgetrocken, door dien'er veeltijds swaere Aerdbevingen voor-vallen, welcke hare gebouwen souden doen in-storten, soo sy meer dan drie verdiepinghen hadden.

Straten.

De Straeten zijn aldaer seer wijdt ende breedt, soodaenigh, dat in de naeuwste, drie Carossen nevens malkander konnen rijden, ende in de breetste ten minsten ses, het welcke de Stadt veel grooter doet schijnen dan sy in sich selven is.

Doen ick daer was seydemen dat'er omtrent dertigh a veertigh duysent Spaensche Inwoonders waeren, die hooghmoedigh trots ende oock soo rijck zijn, dat meer dan de helfte van deselve eene Carosse houden, tot soo verre, datmen voor seecker geloofde, dat'er doemaels meer dan vijfthien duysent Carossen in de Stadt waren.

Carossen.

Het is oock een gemeen spreeck-woord in dat Landt, dat'er te *Mexico* vier schoone dingen zijn, de Vrouwen, de Kleederen, de Paerden ende de Straten.

Doch ick kan daer de schoonheyd van de Carossen van den Adel noch by voegen, welcke veel kostelijcker zijn dan die van het Hof te *Madrid*, en dan

die van alle de Hoven van *Europa*, want om deselve op te proncken werdt noch het Goudt, noch het Silver, noch de kostelijcke gesteenten, noch het Goude Laecken, noch de beste Chineesche Sijde gespaert.

Daer en boven voegen sy daer noch by de schoonheyd van hare Paerden, welke met Toomen, die met Goudt ende edele gesteenten verciert zijn, proncken, en welcke de Voeten met Silver in plaetse van Yser beslaegen hebben, om des te praghtiger en heerlijcker voor den dagh te komen.

Toestel der Paerden.

De Straeten van de Steden in het Christenrijck komen in sindelijckheyd ende nettigheydt by dese niet in vergelijckinge, en noch veel minder de Europische Winckelen by die geene welcke men aen weder-sijden van de Straeten siet; doch voor al zijn die van de Goudt-smeden verwonderens waerdigh, ter oorsaecke van de groote rijckdommen ende schatten die men in deselve siet ten toon staen.

Netheydt der Straeten.

De Indiaenen ende de Chineesen, welcke de Christelijcke Religie hebben aengenomen ende jaerlijcks aldaer komen, hebben de Spaigniaerden soo volmaeckte Meesters in dat handtwerck gemaeckt, dat sy jegenwoordigh seer uyt-muntende ende konstige wercken maecken.

Die geene die in het Jaer 1625. in dat Landt voor Viceroy over ginck, liet van Goudt ende Silver een Papegay (het welck een Vogel is van de grootte van een Phaysant) maecken, en hy deede die met kostelijcke gesteenten opproncken, welcke alle met soo veel konst ende aerdigheydt in ordre wierden gebraght, om de natuerlijcke gestalte van de vederen van die Vogel wel af te beelden, dat die op vijftien mael hondert duysent Ducaten geschat wierde, oock was dit een present dat hy den Koningh van Spaignien wilde vereeren.

Kostelijck Juweel.

Daer is een Silvere Lampe in de Kercke van het Convent der Jacobijnen welcke drie-hondert tacken ofte armen met blaeckers daer aen heeft, op dewelcke men yder een Wasch-kaersse kan setten, en daer en boven noch tweehondert kleyne lampen die'er als aengevoeght ende bequaem zijn om olye in te laeten branden, wesende die alle op eene verscheydene wijse gefatsoeneert, ende van soo seldsaeme ende schoone uytvindinge, dat die Kroone op viermael hondert-duysent Ducaten geschat werdt.

Praght en uytsteeckentheydt der Kerck-Cieraden.

De groote menighte, welcke men van dese schoone wercken, in de Straeten der Goudt-smeden, siet, maeckt dat deselve niet alleen kostelijck, maer oock schoon ende vermaeckelijck, schijnen.

Boven het geene men van de schoonheyt van de Vrouwen van *Mexico* seght, soo kan ick daer by voegen de groote vryheydt die sy hebben om te spelen, welcke soodaenigh is dat noch naght noch dagh langh genoegh zijn om een partye *a la prime* te volvoeren wanneer sy die eens begonnen hebben, tot soo verre dat sy de Mannen op de volle Straet publijcquelijck bidden tot harent te willen in-treden om te spelen.

Vryheydt der Vrouwen in het spelen.

Het gebeurde my op seeckeren dagh dat ick langhs de Straeten wandelende met een ander Religieus welcke dat Jaer met my uyt Spaignien in dat Landt was

Geva daer door

was

aen den Autheur bejegent.

was over gekomen, feeckere Jouffrouw van feer hooghe geboorte bemerckte dat wy *Chapetons* waeren (dit is de naem welcke sy aen de nieuwelinghen geven) sy riep ons daer op door haer Venster, en nae dat sy ons drie of vier kleyne vraegh-stucken, nopende het geene wy nieuws uyt Spaignien braghten, hadde voorgestelt, soo vraeghde sy ons of wy wilden binnen komen ende een Partijtjen *a la Prime* spelen.

Praght in Klederen.

De Mannen soo wel als de Vrouwen doen extraordinaire onkosten in haere kleedinge, welcke meest uyt zijde Laeckenen bestaet, bedienende sy sich daer toe niet van wolle Laeckenen Greynen ofte diergelijcke stoffen.

Over-vloet van Juweelen.

De kostelijcke Gesteenten ende de Peerlen zijn aldaer seer gemeen, ende haere ydelheyd is daer omtrent soo groot, datmen op de Hoeden der Edellieden niet siet dan Hoed-banden ende Roosen van Diamanten, en van Peerlen op die van de Ambaghts ende Werck-lieden.

Ja selve dragen de Negerinnen ende de geele Slaevinnen Peerlen om den hals ende armen, ende Ringen in de ooren, in dewelcke altoos eenigh kostelijck Gesteente is.

Kleedinge der Negerinnen.

De kleedinge ende de oppronckinge van die Negerinnen ende half-slaghsche Vrouw-luyden is soo lightvaerdigh, ende haere manieren van doen zijn soo aenlockende, dat'er veele Spaigniaerden zijn, selve onder de voornaemste, welcke haere Vrouwen, ter liefde van deselve, versmaeden.

Sy draeghen gemeenlijck een Tabbaert van zijde stoffe ofte van Catoen, dat met Silver ofte Goude Passamenten geboort is, nevens een groot zijde Lint van een levendige Couleur, het welcke met Goude franje omset is, en welcks eynden voor en achter tot aen de boorden van haeren Tabbaerden afhangen.

Haere lijfkens zijn gemaeckt als de lijven van de Tabbaerden, met bragoenen sonder mouwen, ende met Silvere ofte Goudene snoeren toe-geregen.

Die geene welcke wat van aensien zijn, dragen oock Goudene gordels, die met Peerlen ende dierbaere Gesteenten zijn verciert.

Haere mouwen zijn van Hollantsch ofte Chineesch Lijwaet, seer wijdt ende aen de eynden open, zy sijn oock rijckelijcken geborduert, sommige met veel-verwige zijde, ende andere met Gout ende Silver, oock hangen sy bynae tot op de aerde.

Sy bedecken haere Hooft-hairen met eene met de Naeld gewerckte Kappe, en sy setten over deselve noch een andere, die van doorschijnende zijde stoffe gemaeckt is, welcke sy met een schoon Lint van zijde ofte van Gout ende zijde vast maecken, het welcke cruycelinge over het bovenste van het voorhooft wert geleght, en waer op altoos eenige Letteren geborduert zijn, welcke een veerskens ofte eenige amoureuse spreucke behelsen.

Haere boesem is met een fijn Lijwaet bedeckt, het welcke op de wijse van een Naght-halsdoeck ofte Neerstick om haeren hals af-hanght; en als sy uyt den Huyse gaen so dragen sy een Mantel van Catoen ofte Camerijks-doek, rontomme

omme het welcke een seer breed passement genaeyt is, welcke Mantel eenige boven op het hooft setten, soodaenigh dat deselve niet laeger dan haer middel komt af te hangen, op datmen haere Gordels ende Linten soude konnen sien, doch de twee voorste eynden reycken altoos tot dighte aen de aerde.

Daer sijn'er sommige welcke hare Mantelen maer op eene schouder dragen, en die onder de rechter arm door-slaende, werpen sy het eynde op de lincker schouder, om soo de rechter arm vry te hebben, en met eenen hare schoone mouwen, over de straet gaende, te konnen vertonen, doch sijn'er oock andere, welcke in plaetse van dese Mantel, haer bedienen van een kostelijcke zijde Casacq ofte omhangende Rock, waer van sy een gedeelte op de lincker schouder hangen, en het andere dragen sy in de rechte handt, schijnende daer door veel eer lichtveerge Jongelingen, dan eerlijcke Dochters te zijn.

Is seer lichtveerdigh.

Hare schoenen sijn seer hoogh ende hebben veele soolen, welcke van buyten op de zijden met een silvere plaete beslaeghen zijn, die met silvere spijckers, welcke seer breede hoofden hebben, daer aen sijn geheght.

Het grootste gedeelte bestaet uyt Slavinnen, ofte uyt soodaenige die te voren sulcks geweest zijn, hebbende de liefde haer de vryheydt gegeven, om de zielen aen de sonde ende aen den Duyvel te konnen onderwerpen.

Daer is in de Stadt een oneyndigh getal van die Negers, *Mullatten* ende halfslaghten, soo van Mannen als Vrouwen, welcke soo hovaerdigh ende uytgelaeten zijn geworden, dat de Spaigniaerden dickmaelen in vreese sijn geweest, dat sy haer tegens haer souden aenstellen ende op-staen.

Oock hebbe ick eenige Spaigniaerden, welcke meer Godvruchtigheyt ende yver tot de Religie, dan wel de andere, hadden, hooren seggen, dat sy vreesden dat Godt de Stadt vernielen soude, ende het Landt aen eene andere Natie overgeven, ter oorsaecke van het ergerlijcke leven van die Lieden, ende van de misdaeden die de voornaemste Spaigniaerden met haer bedrijven.

Ick vreese dat ick het gedult van de Leesers soude uyt-putten ende hare kuysche vooren verveelen, soo ick mijne penne wilde besteeden met het beschrijven van de bysonderheden van haren boosen handel en omgangh, ick sal alleen seggen dat Godt de Heere ten hooghsten in dat tweede *Sodoma* veracht werd, en dat hoewel de Inwoonders van het selve voor als nu in voorspoet leven, ende den overvloed van rijckdommen ende weereltsche vermaecklijckheden hebben, sy doch evenwel te harer tijd als het gras sullen af-gemaeyt worden, ende als hoy verdrogen, soo als den Psalmist segt in sijnen 38. Psalm.

Onkuysheyt van deselve.

Tot soo verre dat ick niet twijffele, of (even als den bloeyenden staet van de Stadt van *Mexico*, welcke vermaert is door hare Carossen, Paerden, Straten ende Vrouwen, een seer gevaerlijcken ende ten val neygenden staet is) Godt sal haer de eene dagh ofte de andere, onder de Heerschappye van eenig ander Vorst van dese weereld brengen, ende in de aenstaende Eeuwe onder de handen van een strengen REGHTER, welcke KONINGH der KONINGEN ende HEERE der HEEREN is.

Doch hoewel de Inwoonders van dese Stad t'eenemael aen haer vermaeck

Liefde tot de Kercke ende de Kerckelijcke Persoonen.

zijn overgegeven, soo is'er doch evenwel geene Plaetse in de gantsche Weerelt, in dewelcke de Lieden meer zijn genegen, om geschencken aen de Kercke ende de Kerckelijcke Persoonen te doen.

Sy doen alle, om strijd, haer beste, om de Conventen van de Religieusen, soo van Mannen als Vrouwen, te begiftigen.

Voorbeelt daer van

Sommige doen Praghtige Altaren maecken in de Capellen van de Sanćten ende Sanćtinnen, tot dewelcke sy eene bysondere devotie hebben; andere weder offeren Goude Kroonen aen de Beelden van de Maeget Maria; de derde schencken aen deselve Goudene Kettingen ende Lampen; en eyndelijck daer zijn'er die Kloosteren doen timmeren ofte her-timmeren op haere eygene kosten, en die haer drie a vier duysent Ducaten aen jaerlijcks inkomen geven, sich inbeeldende, dat zy, door de gaven, die sy aen de Kercke doen, de straffe, welcke sy door haere misdaeden verdienen, sullen ontgaen.

Alonso Cuellar, sijnen rijckdom,

Ick soude dit verhael te kort doen, by aldien ick onder dese Goed-doenders der Kercke, vergat mentie te maecken van seecker Persoon, welcke als ick daer was, noch leefde, ende de naem, van *Alonso Cuellar*, voerdde; men seyde dat hy een Cabinet hadde, dat van vierkante goudene klompen, in plaetse van steenen, gemaeckt was; doch dat seggen streckte maer om aen de Menschen te doen begrijpen de on-meettelijcke rijckdommen die hy besat, hebbende hy in sijn Cabinet twee Coffers, waer van het eene met Goudene plaeten, ende het andere met Silvere staeven, vervult was.

Mildaedigheyt aen de Kercke.

Dese deede een Klooster voor de Geestelijcke Dochters van de Ordre van St. Franciscus stighten, het welcke hem meer dan dertigh duysent Ducaten koste, tot het welcke hy twee duysent Ducaten aen jaerlijcks inkomen gaf, soo tot onderhout van de Religieuse Dochters, als om een seecker getal van Missen na sijn dood tot ruste sijnder Ziele te seggen.

Onkuysheyt.

Ondertusschen leydde die Persoon soo ergelijck een leven, dat hy, by-nae alle naghten, gewoon was, de Vrouw-luyden, die wy te vooren beschreven hebben, met twee Kneghten verselt zijnde, te gaen besoecken, dragende sijn *Pater Noster* Kettingh in de hand, laetende aen yder deur die hy ingingh een Corael van de selve vallen, leggende een knoop in plaetse van yder Corael, op dat hy, met het kriecken van den dagh, te Huys komende, soude mogen weten, hoe veel van dese sondige visites hy gedaen hadde.

Sijne geveynstheyd wert ontdeckt.

Maer die wercken der duysternisse quaemen eyndelijck aen het light, ende een yder wiste daer van te spreecken, door seecker toe-val dat hem overquam soo als ick te *Mexico* was, want hebbende by naght, in eene van de Huysen, in dewelcke hy gewoon was te verkeeren, seecker Edelman, die jaloursch op hem was, ontmoet, soo sloegen sy beyde de hand aen den Degen, doch het Vrouwmensch wierde door dien Edelman, welcke beter verselt was als *Alonso Cuellar*, zijnde die maer een Koopman, alvorens gepoingiaerdeert, en hy selve soodaenigh gequetst, datmen hem soo goet als dood achtede, hoewel hy noch naederhand genesen wierde.

In

In het korte men siet gewoonlijck in die groote Stadt, dat Persoonen welcke een onkuys, ongebonden ende ergerlijck leven leyden, uytsteeckende Aelmoessen ende groote gaeven aen de Kercken ende Huysen der Geestelijcke geven; gelovende de Inwoonders aldaer, welcke sich tot alle soorten van vermaeckelijckheden begeven, dat haere sonden genoegh bedeckt ende verborgen blijven, door de mildaedigheden die sy dagelijcks aen de Kerckelijcken betoonen; daer uyt spruyt het oock, dat de Kercken aldaer soo rijckelijck opgemaeckt ende praghtigh gebouwt zijn, tot soo verre datmen sich niet grooters ofte heerlijckers kan inbeelden.

Hoe Godloser Volk hoe liberaelder aen de Kercken.

Daer zijn niet meer dan vijftigh Parochiale Kercken ende Conventen van Geestelijcke soo Mannen als Vrouwen; doch zy sijn seeckerlijck weder de schoonste die ick oyt gesien hebbe, zijnde de overwelffelen ende de balcken t'eenemael vergult, het meeste gedeelte van de Altaeren verciert met Marmore veelverwige Pijlaeren, ende de Trappen van deselve van Brasilien-hout, met soo rijckelijcke verhemeltsels, datmen de geringhste op twintigh duysent Ducaten schat.

Getal der Kloosters ende Kercken in *Mexico.*

Behalven de praght ende schoonheyd van dese gebouwen, soo zijn de opgeslotene rijckdommen, welcke tot de Altaeren behooren, oneyndigh, gelijck de Kappen ende de Cassuyffelen der Priesteren, de Schilderijen, de Taepijten, het cieraet van de Altaeren, de Kandelaers, de Juweelen daer men de Beelden, ende de Reliquie-Kassen der Heyligen mede op-pronckt, de Goudene ende Silvere Kroonen, ende de Monstrantien van Gout ende Crystal, welcke alle te saemen wel een goede Gout-mijne waerdigh zijn, ende de Natie die deselve vermeesterde soude konnen verrijcken.

Haer praghtigh gebouwsel,

En innerlijcke rijkdom.

Ick sal niet veel van de Religieuse Mannen ende Vrouwen van die Stadt seggen, als alleen dat sy daer veel meer vryheyd dan in eenigh gedeelte van *Europa* hebben, ende dat de ergenissen die sy dagelijcks begaen, wel verdienen dat den Hemel haer straffe.

Het leven der Religieusen.

Ten tijde dat ick daer was, gebeurde het, dat de Paters *de la Merced*, haer Capittel tot verkiesinge van een nieuwen Provintiael hielden, ende als alle de Prieurs ende de Superieurs van de Provintie daer gekomen waeren, soo saghmen soo veele verdeeltheden ende twisten omtrent dese electie, dat in een oogenblick tijds het geheele Convent in Oproer geraeckte, ende hare Canonijcke vergaderinge in Muyterije verandert wierde; tot soo verre, dat de eene Partije de Messen tegens de andere trock, ende ten beyde zijden veele gequetst wierden; ende de Viceroy vondt sich genootsaeckt, in Persoon daer heenen te gaen, ende waght aen het Klooster te laeten, tot dat sy het over de verkiesinge van den Provinciael eens waeren.

Twist onder de Paters *de la Merced.*

Het is aldaer een seer gewoone saecke onder de Religieusen, dat de Manspersoonen de Geestelijcke Dochteren van haere Ordre gaen besoecken, en dat sy een gedeelte van den dagh door-brenghen, met het luysteren nae haer Musijcq, ende het eeten van haere Confitueren.

Ongebondenheyd der Nonnen ende Monicken.

Ten dien eynde zijnder veele Kamers ofte ſpreeck-plaetſen, welcke met houte tralien tuſſchen haer ende de Religieuſe Dochters zijn afgeſchoten, oock ſijn'er Taefelen in om de Monicken daer te doen eeten, welcke, geduerende de maeltijd, door het ſingen en muſiceren van de Nonnen, gediverteert worden.

De Edellieden ende de rijcke Borgers doen hare Dochters in die Conventen op-brengen, en men leerd haer in deſelve allerhande ſlagh van Confitueren maecken, gelijck oock naelde-werck, oock onderwijſtmen deſelve in de Muſijcq-konſte, die in die Stadt ſoo uytneemende is, dat icke derve ſeggen, dat de Lieden meer in de Kercken komen om de Muſijcq te hooren, dan om den Gods-dienſt te plegen.

Ydele beſigheden der Geeſtelijcke.

Daer-en-boven leerdmen die Kinderen noch het vertoonen van Comedien, en, om des te meer Volck nae hare Kercken te locken, ſoo bekleedmen deſelve ſeer rijckelijck, en men doet haer Saemen-ſpraecken, om voor het Volck gehouden te worden, van buyten leeren, voornaementlijck op het Feeſt van St. Johannes ende van Kers-tijd; het welcke met ſoo grooten drift ende ſught geſchiet, dat'er dickmaelen veele diſpuyten voor-vallen tuſſchen die geene, welcke het eene ofte het andere Convent, tot naedeel van de andere, hier in den prijs van kledinge ende optoyinge van die Kinderen, en van de Muſijcq, toeſchrijven.

Misbruyck van de Kercken.

Endelijck alles wat eenigh vermaeck kan by-brengen, werd overvloedigh in die Stadt gevonden, en ſelve in de Kercken, die veel eer tot den Gods-dienſt behoorden gebruyckt te werden, dan tot het verluſtigen van de uytterlijcke ſinnen.

De aenſienlijckſte plaetſe van de gantſche Stadt is de Merckt, welcke, hoewel ſy ſoo groot niet is als ten tijde van *Montezuma*, evenwel noch hedenſdaegs ſeer groot ende ruym is.

Beſchrijvinge van de Merckt.

Eene van de zijden van deſelve is geheel beſlaegen met overdeckte wandelwegen ofte Gaeleryen, die alle, booghs-wijſe, overwelft zijn, onder de welcke men gaen ende komen kan ſonder door de Sonne-ſchijn ofte den regen geincommodeert te worden, oock ſijn onder deſelve de winckelen van de Cooplieden die in allerhande ſoorten van zijde handelen.

Galeryen daer op.

Vlack voor die winckelen ende Gaeleryen, plaetſen ſigh die Vrouwen die allerleye ſlagh van vrughten verkoopen.

Paleys van den Viceroy.

Reght over deſe wandel-weghen is het Paleys van de Viceroy, het welcke by-nae de geheele lenghte van de merckt beſlaet, te weten, met de mueren ende de Tuynen die daer aen behooren.

Aen het eynde van het Paleys van den Onder-Koningh, is het voor-naemſte Gevangen-huys van de Stad, ſijnde dat gebout van gehoudene ſteenen en metſel-werck.

La Plateria.

Dighte daer by is die ſchoone ſtraet, welck men *la Plateria* noemt, ofte anders de Goudt-ſmeden-ſtraet, in de welcke men in minder dan een uere tijdts de waerdije van veele Millioenen kan ſien, ſoo aen gout, ſilver, Peerlen, als aen dierbaer geſteente.

St. Augu-

De ſtraet van St. Auguſtijn is mede ſeer heerlijk ende vermaeckelijk, want in

deſelve

deselve woont het meeste gedeelte van die Kooplieden, die in zijde handelen; doch eene van de langste ende breetste straten van de Stad is die geene die *Tabuca* genaemt wort, in dewelcke meest alle de Winckelen zijn van die geene die Yser, Stael ende Kooper-werck verkopen, ende sy eyndight aen de water-leydinge die het water in de Stad brenght, oock voert sy die naem, om datmen door deselve moet passeren alsmen nae een Vleck, *Tabuca* genaemt, wil gaen.

stijns strate.

Doch het geene die straete vermaert maeckt, is niet soo seer hare lenghte ende breedte, als wel de groote meenigte van Naelden, die in deselve gemaeckt, en die voor de beste van geheel het Land gehouden werden.

Hoewel dese straet schoon is, soo is'er doch noch een andere welcke men beter dan die hout, ter oorsaecke van de heerlijcke Huysen met dewelcke sy beset is; men noemt die de Arent-straet, en dat om een ouden Af-goden Beelt het welcke een steenen Arent is, zijnde die twee-maelen soo groot als de steen van London; Dit Beelt staet op den hoeck van die straet, en is, sedert het innemen van *Mexico*, daer altoos gebleven.

Arent-straet.

In die straet woonen de meeste Edellieden, de Hovelingen, ende de Bediende van de Cancellarye, met siet daer oock het Paleys van den Marquis *Del Vallé*, welcke een van de Naekomelingen van *Ferdinand Cortez* is, die die Stad overwon ende aen de Kroone van Spainien onderwierp.

Paleys van Cortez.

De ongetrouwde Jonghmans van die Stadt gaen alle avonden ten vier ueren haer vermaeck nemen, sommige te Paerde en andere in Carossen, in een seer schoon Pleyn, *la Alameda* genaemt, daer in zijn veele met Boomen besette Wandel-wegen, onder dewelcke men, in de schaduwe, sonder van de Sonne geincommodeert te worden, spanceren kan.

La Alameda.

Men siet daer gewoonlijck omtrent twee-duysent Carossen, vervult soo met Edellieden ende Dames, als met Borgers van de Stadt, die daer soo punctuelijck verschijnen als onse Kooplieden op de Beurse.

De Edellieden verschijnen daer om de Dames te sien, zijnde met een douzain Moorsche Slaeven, de eene min de andere meer, gevolght, welcke alle praghtige Levreyen aen hebben, die gantsch met Passamenten van Gout ende Silver bedeckt zijn, oock dragen sy zijde Hoosen, Roosen op de Schoenen, ende den Degen op de zijde.

Praght der Edellingen.

De Dames laten oock op de zijden van hare Carossen, haer gevolgh, het welke uyt die aerdige Dochters, welcke wy boven beschreven hebben, bestaet, gaen, die met alle hare schoone Kleederen, ende hare witte Mantelen, even als het Spaensche spreeck-woort seght, wel vliegen in Melck gelijcken.

Als oock der Dames.

Het gevolgh van den Onder-Koningh, die daer mede dickmalen verschijnt, is niet minder heerlijck ende uyt-muntende als dat van den Koningh sijn Meester.

En des Viceroys.

Men vint daer oock veele Lieden die Confitueren ende Suycker-werck verkopen, oock andere die koel water hebben, het welcke sy in seer schoone Cristalijne Glaesen de passanten aenbieden.

Doch het gebeurt dickmaelen dat dese vergaederingen, welcke door de Confitueren ende andere soetigheden soo aengenaem werden gemaeckt, evenwel een bitteren uytganck hebben.

Min-yver der Spaensche.

Die geene die jalourſch van haere Matressen zijn, niet konnende verdraegen dat andere dan sy in haere tegenwoordigheydt tot haer spreecken ofte naederen, slaen dickmaelen de handen aen den Degen ofte Poigniaert, aen-tastende die geene welcke sy haere Mede-vryers dencken te zijn, en soo sietmen in een oogenblick meer dan duysent bloote Degens, de eene om den dooden ofte gequetste te wreecken, en de andere om die geene, die den steeck heeft gegeven, te beschermen, welcke sy daernae, met het bloote Geweer in de vuyst, in de naest by-staende Kercke brengen, alwaer hy in vryheydt is, ende alle de maght van den Onder-Koningh, is niet bequaem, om hem, tot voldinginge van sijn Proces, daer uyt te haelen.

Kerckelijcke vryheydt.

Daer geschiedden veele diergelijcke dingen terwijlen ick dighte by *Mexico* was, en altoos was'er ymandt die teeckenen van de raesernye ofte jalousye van sijn Mede-vryer moeste draegen.

Men soude een gantsch Boeck van die Stadt konnen beschrijven, doch door dien andere Autheuren sulcks gedaen hebben, sal ick niet dan het aenmerckelijckste in dese mijne Historie verhaelen.

Lossen gront van *Mexico*.

Daeromme moet ick niet vergeten te seggen, dat, door dien dese Stadt op een Meer gebouwt is, het oock seecker is dat het Waeter sijnen loop onder alle de Straeten van deselve heeft, en ick kan verseeckeren, datmen, aen de sijde van de St. Augustijns Straete, ende in de laeghste gedeelten der Stadt, eer het Waeter van het Meer afgeleydet wierde, de Lijcken eer in het Waeter dan in de Aerde begroef; want men konde geen Graf op de behoorlijcke diepte delven, of men vant Waeter, het welcke ick te meer segge om dat ick daer een oogh-getuyge van ben, hebbende selve gesien datmen veele Licchaemen in Graeven lagh, die vol Waeters waeren.

Voorbeeldt daer van.

Dit is soo waeraghtigh, dat soo het Convent van de Augustijnen niet dickmaelen gerepareert ende als her-bouwt was, het jegenwoordigh onder Waeter soude leggen.

Wegen om tot *Mexico* te komen.

Doen ick te *Mexico* was, maeckte men het selve weder op een nieuw, en ick bespeurde dat de oude Pylaeren soo diep waeren in-gesoncken, datmen daer nieuwe Fundamenten op timmerde, en men verseeckerde my dat het doemaels de derde reyse was datmen nieuwe Pylaeren geset hadde op de oude, die t'eenemael onder het Waeter gesackt waeren. Dese Stadt heeft niet dan drie wegen door dewelcke men tot deselve naederen kan, waer van de eerste aen het Westen, ende omtrent ander-halve mijle langh is, de tweede aen het Noorden, ende beslaet omtrent drie mijlen; aen het Oosten is'er geen, doch de derde die aen het Zuyden is, magh omtrent vijf mijlen langh zijn, en die was het welcke *Cortez* gebruyckte als hy sich Meester van de Stadt maeckte.

HET

HET XXII. CAPITTEL.

Van de vrughten diemen gemeenlijck te Mexico *eet, en die daer omtrent wassen.*

DE vrught welcke *Nughtli* genaemt werdt, en van dewelcke sommige seggen dat dese Stadt *Tenughtitlan* genaemt wierde, is by nae door geheel *America* bekent, men vindt die selve in Spaignien, doch daer is geene Plaetse in dewelcke men soo veele van deselve vindt als te *Mexico*, oock is het een van de beste vrughten die'er zijn.

Beschrijvinge van de vrught Nughtli.

Sy heeft eenige over-een-komste met de Vijge, en men siet in deselve veele Saedekens, doch wat swaerder als die van de Vijgen, en boven is sy gekroont als de Mispelen.

Men siet'er van verscheydene Couleuren, sommige zijn groen van buyten, ende incarnaet van binnen, die een seer goede smaeck hebben; oock zijn'er geele ende gesprickelde, doch de witste zijn de beste.

Het onderscheyt,

Het is een vrught welcke lange bewaert kan worden, ende die seer verkoelende is, daerom aghtmen deselve des Somers ten hooghsten, eenige hebben de smaeck van Peeren, ende andere van Druyven.

En smaek van deselve.

De Spaigniaerden beminnen deselve veel meer dan de Indiaenen, en hoe de aerde waer in men deselve sayt, meer bebouwt is, hoemen de vrught beter vint.

Men vint noch een andere soorte van die vrught, welcke root is, doch in vergelijckinge van de andere is sy niet veel ge-aght, hoewel de smaeck daer van niet onaengenaem is, doch dat komt door dien het nuttigen van deselve niet alleen den Mont, van die geene die die eet, bloedt-roodt maeckt, maer oock sijn Lijwaedt ende Pisse.

Wonder uytwerckſel van een soorte van deselve.

Als de Spaigniaerden eerst in Indiën gekomen waeren, stonden'er veele van haer, als sy van dese vrughten hadden gegeten, seer verbaest, en wisten niet wat sy dencken souden, meenende dat sy al haer Bloedt door de waeter-losinge quijt wierden.

Selve eenige van de Doctoren waeren in den beginne van het selve gevoelen, tot soo verre dat sy bloedt-stoppende remedien ordonneerden, aen alle die geene welcke haer Waeter aen haer om te besien sonden, noch niet wetende waer die groote roodigheydt uyt sproot, het welcke belacchens-waerdigh was, siende dat de Medicijns soo dickmaelen bedrogen waeren, alleen om dat sy die vrught niet kenden.

Onkunde der Doctoren.

De buytenste bast daer van is dick en vol van kleyne steeckende puntjens, doch alsmen de vrught tot op de kernen toe geklieft heeft, kanmen die lightelijck van de bast, sonder die te breecken, af-scheyden, en de vrught, om die te eten, daer af lighten.

Maniere om die te nuttigen.

De

Bedrogh daer door gepleeght.

De Spaigniaerden bedienen sich van dese vrughten om den Vreemdelingen te bedriegen, want sy nemen vijf ofte ses van deselve ende vrijven die in een Servette, soodaenigh dat die kleyne puntjens, welcke men naeuwlijcks sien kan, daer in blijven sitten, sonder datmen deselve bemerckt, en op die wijse, werden die geene, die daer geen kennisse van hebben, wanneer sy haere lippen met die Servetten reynigen, soodanigh daer van geplaeght, dat sy naeuwlijcks konnen spreecken, als nae dat sy door veel wassen ende vrijwen deselve allenxkens zijn quyt-geraeckt.

Wassende *blanc-manger.*

Daer is noch een andere vrught, twee-maelen soo groot als een Winterpeer, welcke sy het wassende *blanc-manger* noemen, om dat sy met de smaeck van het *blanc-manger* over een komt, het welcke sy van spieren van Capuynen, van Room, Rijst, Suycker ende Roose-water maecken.

Beschrijvinge daer van.

Dese is soo soet als honigh, ende sy verandert in de mont in een seer aengename voghtigheyd; van binnen is sy vervult met kleyne swarte steentjens ofte kernen, die seer bitter van smaeck zijn, ende niet by malkanderen gevoeght, doch de eene van de andere gescheyden, hebbende een yder sijne bysondere bast die haer af-scheyd, soodanigh, dat, alsmen die vrught midden door-snijt, deselve een schaeck ofte Dam-bort vertoont; men eet ofte suyght het witte daer uyt, ende werpt de kernen wegh.

Pinnas.

Doch ick moete de vrught die sy *Pinnas* noemen niet met stilswijgen voorby gaen, dit zijn Pijn-appelen, doch niet van dat soorte die op die groote Mastboomen groeyen, maer van een ander slagh het welcke op struycken, even als de Artichocken wast, steeckende de blaeden van die struycken gelijck als distelen; als die vrught tot sijne behoorlijcke rijpigheyd is gekomen, is sy soo groot als de grootste Meloenen, sy is geel soo wel van buyten als van binnen, hebbende de baste met een soorte van schellen overdeckt, ende het binnenste vervult met een sap dat soo verkoelende is, datmen gevaer loopt alsmen daer te veel van eet. Het is deselve vrught welcke men in de *Antilles*, in *Bresil*, op de kuste van *Africa*, in de Oost-Indiën, en meest op alle plaetsen daer die gevonden wert, jegenwoordigh *Annanas* noemt.

Beschrijvinge daer van.

Hoemen deselve nuttight.

Men snijd deselve aen schijven eermen die nuttight, welcke men omtrent den tijd van een half uer in water weyckt, oock doetmen daer wat Sout by, om haere koude ende raeuwigheyd te maetigen, daer nae leghtmen die in ander versch water om die te eeten.

Doch de beste wijse op de welcke men deselve kan toe-maecken, is datmen die in Suycker confijt, oock bestaen uyt deselve de beste Confitueren die sy in dat Landt hebben.

Druyven, &c.

Men vint daer oock Druyven (hoewel men van deselve geen Wijn perst) Peeren, Appelen, Quee'en, Persicken, Abricosen, Granaet-Appelen, Meloenen, Vygen, Noten, Castanien, Orangie-Appelen, soete ende suere Citroenen, ende meest alle de vrughten in Europa bekent, boven een groot getal van die geene welcke by ons niet gesien werden.

Oock

Oock groeyt omtrent *Mexico* een seer uytnemende Boom, die sy *Metl* noemen, en sy heeft daer veel beter tier dan op andere plaetsen, men plant ende onderhout de selve, even als de Wijngaerden in *Europa*.

Metl, een Boom.

Sy draegt omtrent veertigh verscheydene soorten van blaederen, welcke tot diversche gebruyken zijn streckende; want als sy noch teer ende jongh zijn, maken sy van deselve Confituren, Papier, Gaeren, Deeckens, Matten, Schoenen, Gordels ende Touw-werck.

Gebruyck daer van.

Uyt de wortel van die Boom trecktmen sekere vogtigheyt, welke de gedaente van syroop heeft, en die gekoockt sijnde, suycker werd; men kan daer oock Asijn ende Wijn af maken, waer in sigh de Indiaenen dickmalen droncken drincken.

Als men de basten van die Boom verbrandt, is de asse goet om wonden ende quetsueren te genesen; ende de gomme die uyt de tacken vloeydt, welcke in den top van den Boom staen, is een uytnemende tegen-gift tegens alle soorten van venijn.

Eyndelijck daer en onbreeckt te *Mexico* niet van alles dat eene Stadt geluckigh kan maecken; ende by aldien die Schrijvers, welcke haere penne geleent hebben, om de Provincien van *Grenada* in Spaignien, ende van Lombardien ende Toscaenen in Italien, van dewelcke sy aertsche Paradijsen gemaeckt hebben, te prijsen, dese nieuwe wereld gesien hadden, en daer in de Stadt van *Mexico*, sy souden wel haest alle de woorden, die sy tot voordeel van die andere Landen geseght hebben, in haeren halse haelen.

Lof van *Mexico*.

HET XXIII. CAPITTEL.

Van de Kerkelijke, Politicque ende Militaire staet van Mexico.

IN dese Stadt heeft den Aerts-Bisschop sijnen stoel bevestigt, ende de Viceroy, die gemeenlijck een groot Heer uyt Spaignien is, houdt aldaer zijn verblijf; hy heeft maght om selve Wetten ende Ordonnantien te maecken, om alle de noodige ordres te stellen, ende om alle de Processen ende differenten, welcke in dat Landt voorvallen, te termineren, uyt gesondert alleen die saecken, welcke van soo swaeren gewigte zijn, datmen oordeelt dat het de pijne waerdt is om die voor den Raedt in Spaignien te brenghen.

Maght van de Vice-roy.

Hoewel in dat Landt veele Gouvernementen ende Gouverneurs zijn, soo zijn sy dog alle desen Viceroy onderhörig; soodaenig dat'er meer dan vier-hondert mijlen Lands aen den Koninckliijcken Setel van *Mexico* onderworpen zijn.

Uytstreckinge van sijne Jurisdictie.

Gelijck nu het meeste gedeelte van die Gouverneurs aen den Viceroy haere Ampten verschuldight en hem daer voor verplight zijn, soo geven sy hem oock groote geschencken om in haere Chargien gecontinueert te worden, oock ontfanght hy'er noch van die geene, welcke zijne gonste van nooden hebben in het stuck van Appel, door dien men van alle de Sententien voor hem kan appelleren.

Sijn inkomen.

De Koningh van Spaignien laet hem jaerlijcks, gedurende sijne Gouvernement hondert-duysent Ducaten, uyt sijne spaer-kiste, trecken, en dat Gouvernement duert gemeenlijck den tijd van vijf jaeren.

Doch sy weten door giften ende gaven, die sy aen de Hovelingen in Spaignien doen, soo wel als aen de Heeren van den Raede van de Indiën, soo veel uyt te wercken, dat sy in dat haer Ampt mogen continueren, selve vijf jae thien jaren boven den tijdt door haere Commissie bestemt.

Listen van de Onder-Koningen om gelt te trecken.

Boven dese hondert duysent Ducaten, welcke den Onder-Koningh jaerlijcks uyt des Konings spaer-kiste treckt, heeft hy noch soo veele profijten dat het niet mogelijck is deselve nae te reeckenen, en voor al soo hy gierigh, ofte tot den Koophandel genegen is, soo als de meeste doen; want sy weten soodanige Koopmanschap, als sy selve begeeren, alleen in haere maght te krijgen, en als dan magh niemant dan zy, of die geene welcke sy het toelaeten, diergelijcke verkopen; dit was het dat de Marquis *de Serralvo* te mijnen tijde dede, die meer Schattinge op het Sout stelde als oyt eenigh Onder-Koningh voor hem gedaen hadde.

Winsten van den Marquis *de Serralvo*.

Men gelooft dat hy jaerlijcks uyt dat Land meer dan een Millioen Ducaten trock, soo aen de geschencken die hy ontfingh, als aen de winste, die hy met den handel, soo op Spaignien, als op de Philippijnen dede.

Sijn geschenck aen den Koningh.

Hy regeerde dat Land thien jaren langh gedeurende, ende onderwijlen sont hy aen de Koningh van Spaignien een Papegay, welcke vijfthienmael hondert duysent guldens waerdigh was, ende meer dan een Millioen aen den Graeve van *Olivarez* ende aen de andere Hovelingen, om den tijdt van sijn Gouvernement noch met vijf jaeren te mogen verlenght sien.

Reghts-bestellinge in *Mexico*.

Daer zijn boven den Viceroy noch ses Reghters, ende een Procureur Generael, welcke yder twaelf-duysent Ducaten 's jaers hebben, ende twee Presidenten ofte Voorsitters, welcke met den Viceroy over alle Civile ende Criminele saecken vonnissen.

Groote maght van de Viceroy.

Doch hoewel dese gemeenlijck met den Viceroy in goede harmonie leven, soo hebben sy doch evenwel de maght, om sich tegens sijne voornemens te opposeren, ende sy behoeven niet te dulden, dat hy yets tegens de Wetten in het werck stelle, doch het meeste gedeelte van deselve, derven sich niet tegens hem kanten, tot soo verre dat hy doet het geene hem lust, ende het is genoegh dat hy het soo begeert.

Dese onbepaelde maght, gevoegt by de gierigheyd van den Grave van *Gelves*, welcke in het jaer van 1624. Viceroy was, ende de hooghmoet van *Dom Alonzo de Zerna* Aerts-bisschop van *Mexico*, die een inkomen van festigh-duysent Ducaten jaerlijcks genoot, braghten die groote Stad in het uytterste gevaer, ende veroorsaeckten een oploop van het gemeene Volck, het welcke het Paleys van den Onder-Koningh ende het Gevangen-huys, dat daer daer nevens staet, in brand stack.

HET

HET XXIV. CAPITTEL.

Gedenckwaerdige Historie van seecker verschil ontstaen tusschen den Aerts-bisschop ende den Viceroy van Mexico, *ende van den oploop die het selve in de Stad veroorsaeckte.*

DOor dien dit verhael gedenckwaerdigh is, ende tot een voorbeelt aen andere Natien kan verstrecken, op dat sy geene baetsughtige ende gierige Gouverneurs, noghte hooghmoedighe en met ydelheyd vervulde Prelaten souden komen uyt te senden, om buytens Lands het gebiet te voeren, soo hebbe ick geoordeelt dat het noodigh is sulcks te verhaelen; de saecke viel dan voor op de volgende wijse.

Men kan seggen, dat den Grave van *Gelves* in eenige dingen, een van de beste Onder-Koningen ende Gouverneurs was, welcke het Hof van Spaignien oyt in *America* gesonden heeft; de Spaigniaerden noemden hem den gestrengen Reghter, ende het vyer dat alle de Rovers verteerde.

Deughden van den Grave van *Gelves.*

Hy maeckte alle de wegen suyver van Straet-schenders, welcke hy sonder eenige genaede dede ophangen soo drae als sy gevangen wierden, hebbende hy altoos sijne bediende ende eenige Ruyterye te Velde, om haer te vervolgen, soodanigh datmen seght, dat'er, geduerende den tijd van sijne Regeeringh, meer Rovers gestraft zijn, als oyt sedert het in-nemen van het Land gecastijd, toonende hy sich op eene deselve wijse gestrengh, ende onversettelijck in alle saeken die de Justitie betroffen.

Sijne exacte Justitie.

Doch sijne gierigheyd hadde soo veele maght op hem, dat sy hem seer veele mis-slaegen dede begaen, welcke hy niet bespeuren konde, dan nae dat sy den opstant van geheel het Rijck ende de Stad van *Mexico* veroorsaeckt hadden.

Sijne grote gierigheyd.

Het geene hy selve niet wilde doen, dede hy door andere Persoonen verrighten, onder andere koos hy uyt seeckeren *Dom Pietro Mexia*, die de rijckste Persoon van geheel de Stadt was, om alle de *Maiz* ende de Tarwe op te koopen, om deselve soo alleen in sijne handen te krijgen.

Dom Pietro Mexia koft alle de *Maiz* van de Indianen, tot soodaenighen prijse als hy selve wilde; doch, wat de Tarwe van de Spaigniaerden belanght, die koft hy volgens den prijs, die, door de Wetten van het Land, daer toe gestelt is, te weten, ten tijde van hongers-noot tegens veerthien Realen het Mudde, het welcke niet veel is, ten opsichte van de groote meenighte van Gout ende Silver diemen daer vint; soodanigh dat de Land-bouwers ende de Paghters wel in haer schick waren daer soo veel gelts van te maecken, hebbende sy groote hoope van een toekomende vrught-baer jaer; oock souden sy het niet hebben derven weygeren, wetende dat hy een Gonstelingh van den Onder-Koningh was, en zijnde sy onkundigh van de oorsaecke die hem soo veel Koorn dede kopen.

Voorbeelt daer van.

Op dese wijse vervulde hy met Koorn alle de Schueren ende Solders die hy door geheel het Land gehuert hadde, ende hy nevens den Onder-Coningh kreegen het in haer gewelt.

Hy hadde oock Volck op sijn handt, welcke door sijne last, het Koorn te Merckt braghten, het welcke sy niet deeden dan als'er maer een weynigh was van het geene hy niet hadde konnen krijgen ende maghtigh werden, en als nu de prijs daer van al gesteygert was.

Als hy nu sagh datmen by-nae geen Koorn meer te Merckt braghte, soo verhooghde hy de prijs van het zijne, ende hy verkoght het omtrent eens soo dier als het hem te staen quam.

Dit verweckte dat de arme begonden te klaegen, de rijcke te murmureren, ende dat sy gesaementlijck een Request aen het Hof van de Cancelarye ende aen den Viceroy presenteerden, door het selve versoeckende, dat het Koorn, weder op dien prijs moghte gestelt werden, waer op het door de Wetten was geset.

Doch door dien hy in dit werck sijn eygen belangh be-ooghde, soo leydde hy dese Wet nae sijnen sin uyt, seggende, dat die in tijden van hongers-noot plaetse hadde, doch niet in soodaenige als die sy nu beleefden, zijnde het jaer soo vrughtbaer als eenigh ander datmen daer te vooren gesien hadde, ende de Merckten met Koorn vervult, soodaenigh dat'er niet alleen genoegh voor de Stadt, maer oock voor geheel het platte Landt was, en daer door continueerde *Dom Pedro Mexia* in dese Monopolie, niet tegenstaende alle de klaghten van het geheele Volck, en dat de Wetten sulcks verboden, deelende hy ende den Viceroy den beuyt te saemen.

Het Volk, door den Viceroy mishandelt, Klaeght aen den Aerts-bisschop.

Doch het Volck, siende dat den Onder-Koningh haer weygerde te beschermen ende reght te doen, het welcke hy haer als Vader schuldigh was, begaf sich tot de Kercke als tot sijne Moeder, ende adresseerde sich aen den Aerts-bisschop, den welcken sy het ongelijck datmen haer aendeede vertoonden, door de Tyrannye van *Dom Pedro Mexia*, die de gonste des Onder-Koninghs misbruyckte, ende daer door de arme Lieden te gronde hielp, hem biddende daer een *Casus Conscientiæ* van te willen maecken, ende sulcks, door Kercelijcke Censuren, te willen voorkomen.

Welcke *Pedro Mexia* in den ban doet.

Dom Alonzo de Zerna, welcke, om des Volcks genegentheyt te winnen, altoos den Viceroy ende *Dom Pedro Mexia* in het ongelijck gestelt hadde, beloofde hem in den Kerckelijcken ban te doen, ende deede de Copyen van sijne Excommunicatie aen alle de deuren der Kercken affigeren.

Die daer mede spot.

Doch *Dom Pedro Mexia*, met die verbanninge spottende, onthielt sich in sijn Huys, gaende voort met sijn Koorn te doen verkopen ende verhoogende dagelijcks den prijs van het selve; het welcke dan eyndelijck den Aerts-bisschop bewoogh sijne Kerckelijcke Censuren te verswaren, ende daer toe het plegen van allen Godts-dienst te verbieden.

Stilstant van Godsdienst.

Dese straffe wert van soo grooten gewighte onder haer gehouden, datmen deselve noyt in het werck stelt dan tegens eenigh Persoon van groot aensien, welcke hertneckigh blijvende de Kerckelijcke authoriteyt veracht.

Men sluyt de deuren van alle de Kercken soo drae als soodaenige Interdictie gepubliceert is, ende men doet daer geene Misse meer, oock sijne alle soorten van gebeden ende van Godts-dienst verboden.

Dese

Dese Interdictie is daer om noch te swaerder, door dien'er meer dan duysent Priesters in de Kercken ende in de Conventen zijn, welcke geene Subsistentie hebben, dan het geene sy met het doen van de Missen winnen, die sy voor een Rijcks-daelder het stuck seggen, ende die geene welcke in dese Censure vervallen zijn, sijn gehouden deselve hier van schadeloos te houden ende te indemneren, het welcke meer dan duysent Rijcks-daelders des daeghs beloopt.

Kost den Gecensureerde 1000. Rijcks-daelders daeghs.

Den Aerts-bisschop en wilde niet alleen *Dom Pedro Mexia* verbinden tot het betalen van die somme, maer hy hadde daer-en-boven voorgenomen, om hem t'eenemael gehaet van het Volck te maecken, het welcke sich, ter oorsaecke van hem, van alle den Godts-dienst versteecken sagh.

Dom Pedro, welcke het voornemen van den Bisschop wel bespeurde, ende hoorende hoe het Volck tegen hem op de straeten riep ende klaeghde, verstack sich heymelijck in het Paleys van den Viceroy, biddende dat hy hem in sijne beschserminge wilde nemen, ende defenderen tegens den opstant des Volcks, sijnde hy niet vervolght dan ter oorsaecke van hem.

Dom Pedro vlught by den Viceroy.

De Onder-Coningh zijnde dan op dese wijse onderright van alle het gene dat den Aerts-bisschop gedaen hadde, beval aen sijn Volck dat sy de Interdictie soo wel als de Excommunicatie van alle de deuren der Kerken souden gaen af-scheuren, ende hy ordonneerde aen alle de Superieuren van de Conventen; dat sy hare Kercken souden hebben te openen, ende de Misse in deselve te doen celebreren, even als te vooren.

Die sich tegens den Aerts-bisschop stelt.

Doch sy weygerdden dese sijne ordres ter executie te stellen, gelovende dat sy meer verplight waren om haren Aerts-bisschop te gehoorsamen dan wel den Onder-Koningh, welcke hare weygeringe siende, aen die Prelaet beval, sijne Censuren in te trecken.

Doch hy antwoordde dat hy redenen hadde gehad om te doen het geene hy gedaen hadde, tegens een Persoon welcke een onderdrucker der Armen was, welcker klagten hem bewogen hadden medelijden met hare ellende te hebben; ende dat de verachtinge, met dewelcke de schuldige de eerste Censuren ontfangen hadde, hem hadde tot de twede doen komen, en dat hy die geen van beyden herroepen konde ten sy *Dom Pedro Mexia* sich alvorens aen de Kerke onderworpen hadde, om openbaerlijck van sijne misdaed geabsolveert te werden, dat hy oock alle de Kerkelijcke Persoonen, die ter sijner oorsaecke schaede hadden geleden moeste voldoen, ende leetwesen hebben ende boete doen over den Godtlosen Koophandel met dewelcke hy het Gemeene Beste ende voor al den Armen benadeelt hadde.

En die weder tegens den Onder-Koningh.

Op dese wijse was het dat die Prelaet sich stelde tegens de authoriteyt van sijnen Koningh in de Persoon van sijn Dienaer, weygerende sijne bevelen te gehoorsamen, en sig achtende geluckig te zijn van te mogen de stantvastigheyt van St. Ambrosius navolgen die hy tegens den Keyser *Theodosius* betoonde, sich verlatende op de magt der Sleutelen, welcke hem was toevertrouwt, ende op sijne Kerkelijke ende Geestelijke Persoonen, welcke hy dogte met het gemeene Volck

Sijne redenen.

 een

een verbondt te doen aengaen, om alsoo den Wereltlijcken Arm ende de Overigheydt te wederstaen.

De Viceroy geeft last om hem te vangen.

Doch den Onder-Coningh, konnende die harde antwoordt niet verdraeghen, voor al van een Kerckelijck Heer, beval datmen sich van sijn Persoon verseeckeren soude, ende hem nae *St. Juan d'Ulhua* brenghen, om hem aldaer te bewaeren tot de tijdt toe datmen hem nae Spaignien soude konnen afschepen.

Hy vlught uyt de Stadt.

Als den Aerts-Bisschop dese resolutie des Onder-Koninghs tegens hem verstaen hadde, begaf hy sich uyt de Stadt, ende vertrock sich in eene van de Voor-Steden, *Guadalupa* genaemt, leydende veele Canonicken ende Kerckelijcke Personen met sich, nae dat hy aen de Deure van de voornaemste Kercke eene Excommunicatie tegens den Onder-Koningh selve hadde doen aenslaen, zijnde hy van voornemen om heymelijck nae Spaignien te vertrecken, en aldaer reeckenschap van al sijn doen te geven.

Doch te vergeefs.

Doch hy konde sich uyt de handen des Viceroys niet redden, welcke verstaen hebbende dat hy in de Voor-Stadt van *Guadalupa* was, daer aenstonts de Gereghts-dienaers heenen sondt om hem te vatten.

HET XXV. CAPITTEL.

Vervolgh van dat different ende de verscheydene uytwerckingen die het voortbraght.

Hy vlught in de Kercke.

SOo drae hy daer van kennisse hadde, begaf hy sich in de Kercke als in eene heylige ende veylige vry-plaetse, hy deede daer de Wasch-kaerssen aen brandt steecken, hy kleedde sich met sijn Pontificael Habijt, hy sette de Mijter op het hooft, vattede het Heylige Sacrament in de eene handt, ende sijn Aerts-Bisschops Staf in de andere, gelovende dat, hy in soodaenigen staet voor het Altaer staende, ende door sijne Geestelijckheydt omringht zijnde, de Officieren en de Gereghts-dienaers, uyt eerbiedigheydt souden te rugge keeren, ende niet op sijn Persoon derven onderstaen.

Als dese Bediende nu in de Kercke gekomen waeren, soo begaeven sy sich nae het Altaer, ende nae dat sy sich op haere kny'en begevende, Godt hadden aengebeden, soo stelden sy op een seer beleefde wijse aen den Aerts-Bisschop de oorsaecke van haere komste voor oogen, hem biddende het Heylige Sacrament op het Altaer te willen neder-setten, ende te aenhooren het lesen van de ordre die sy hem uyt den naem des Koninckx braghten.

Hy antwoordde haer, dat haer Meester ge-excommuniceert was, en dat hy hem niet meer als een Lidt van de Kercke konde aghten, maer veel eer als een af-gesneden ende verrot Lidt, 't welcke gantsch geene magt hadde hem iets in de Kercke Godts beveelen, en dat hy by gevolge, soo sy aght op de saligheydt haer'er zielen wilden nemen, haer seer vriendelijcken badt, te willen in alle stilte

ſtilte vertrecken, ſonder de voor-reghten der Kercke te ſchenden, ſtellende in deſelve ter executie de Ordonnantien van den wereltlijcken arm; daer by voegende dat hy niet uyt de Kercke ſoude gaen, ten zy dan het Heylige Sacrament mede-nemende.

Die geene welcke deſe Gereghts-Dienaers commandeerde, ende *Tyrol* genaemt was, deede hem verſtaen de ordre die hy uyt des Konincks naeme was hebbende, om ſich van ſijn Perſoon te verſeekeren waer ter plaetſe hy hem oock moghte vinden, en om hem nae *St. Juan d'Ulhua* te brenghen, alwaer hy ſoude werden in handen gheſtelt van die geene die ſulcks aldaer ſoude aenbevolen zijn, om by gevolghe op een Schip ghebraght ende nae Spaignien over-gevoert te worden, als een Perturbateur van de gemeene ruſte ende ſchuldigh aen het *Crimen Læſæ Majeſtatis.*

Doch den Aertz-Biſſchop *Tyrol* aenſiende, ſeyde hem dat de injurieuſe termen van dewelcke ſijn Meeſter ſich bediende, veel meer op den ſelven ſijnen Meeſter, dan wel op hem, den Aerts-Biſſchop, paſten, ende voor al op ſijn Gunſtelingh *Petro Mexia*, welcke beyde de gemeene ruſte gebroocken hadden ende de Arme onderdruckt; voor de reſte ſoo vermaende hy hem geen gewelt in het Huys Godts te plegen, op dat hy, even als *Jeroboam*, niet geſtraft ſoude werden, welcke ſijne handt, tegens den Propheet, over den Altaer uyt-ſtreckte, hem voor-houdende dat dat exempel hem moeſte beletten eenigh geweldt in de Kercke te plegen.

Maer *Tyrol*, geen tijdt willende verlieſen, belaſte, ſonder hem tijdt te geven om meer remonſtrantien te doen, aen ſeecker Prieſter, welcke hy met opſet ten dien eynde hadde mede-gebraght, uyt den naeme des Konincks, dat hy het Heylige Sacrament uyt de handen van den Aerts-Biſſchop ſoude nemen ende op het Altaer plaetſen; het welcke gedaen zijnde trock die Prelaet ſijne Pontificaele Klederen uyt, ende nae veele proteſtatien gedaen te hebben, van datmen de Kerckelijcke privilegien verkraghte ende geweldt aen deede, ſoo begaf hy ſich in handen van *Tyrol*, nae dat hy ſijn af-ſcheydt van ſijne Geeſtelijckheydt hadde genomen, welcke hy oock badt kenniſſe te willen draegen van het geweldt datmen aen hem pleeghde.

Hy werdt gevangen.

In gevolge van het voorgaende wierde hy gevangen, te *St. Juan d'Ulhua* gebraght, in de bewaeringe van den Gouverneur van het Kaſteel geſtelt, ende weynigh tijdts daer nae nae Spaignien af-geſcheept, in een Schip datmen daer toe expres bereydt hadde, om aldaer reeckenſchap voor den Koningh ende ſijnen Raedt te geven van ſijn quaet comportement.

En nae Spaignien geſonden.

Eenige tijdt daer nae begonden veele van de voornaemſte Inwoonders van *Mexico*, in het heymelijck wonderlijcke diſcourſſen te voeren, over dit gevangen nemen van haeren Prelaet, ende ſy laſterden het beleydt van haeren Onder-Koningh, en hier door quaemen ſy eyndelijck ſoo verre, dat ſy haer niet konden onthouden veele laſterlijcke dingen tegens *Dom Pedro Mexia* ende haeren Onder-Coningh te ſeggen.

De Gemeente beweeght ſich.

En werd door de Kercke-lijcke aen-geſet.

Sy deeden dit niet alleen uyt hare eygene beweginge, maer ſy wierden door de Kerckelijcke daer oock toe gedreven, welcke, ſoo het ſchijnt, een blinde gehoorſaemheyt aen haren Aerts-Biſſchop belooft hebbende, geloofden dat ſy met een vry gemoet ſigh konden ontſlaen van die geene, die ſy de Magiſtraet ſchuldigh waren.

Haer middel daer toe.

Deſe ſtoockebranden lieten in veerthien daeghen niet nae, het vyer van twiſt ende oneenigheyd in de herten der Volckeren in te blaſen, en voor al in die van de geringſte ſoorte. Men maeckte de *Criolen*, de Indianen ende de *Mulatten* oock gaende, welcke men wiſte dat, ten haren ondancke, de ſtrenge Juſtitie des Onder-Koninghs verdroegen, ſoo wel als de authoriteyt van alle de Gouverneurs, die men haer uyt Spaignien ſont.

Het Volck begint te muytineren.

Als *Tyrol* nu van *St. Juan d'Ulhua*, vijfthien daghen na ſijn vertreck, was te rugge gekomen, ſoo verſpreyde ſich dat gerugte ſoo drae niet, of deſe misnoeghde begonden opentlijck haer gevoelen daer over te toonen, ende het vyer van oneenigheyd ontſtack ſich ſoodanigh, datmen daer uyt niet minder dan den ondergang van die groote Stad, tot in den gront, te gemoet ſagh.

Door dien nu *Tyrol* niet onkundigh was van het quaede herte dat hem het gemeene Volck toedroegh, ſoo hielt hy ſigh in ſijn Huys opgeſlooten, niet dervende op de ſtraeten komen, en altoos vreeſende dat hem eenigh ongemack ſoude overkomen.

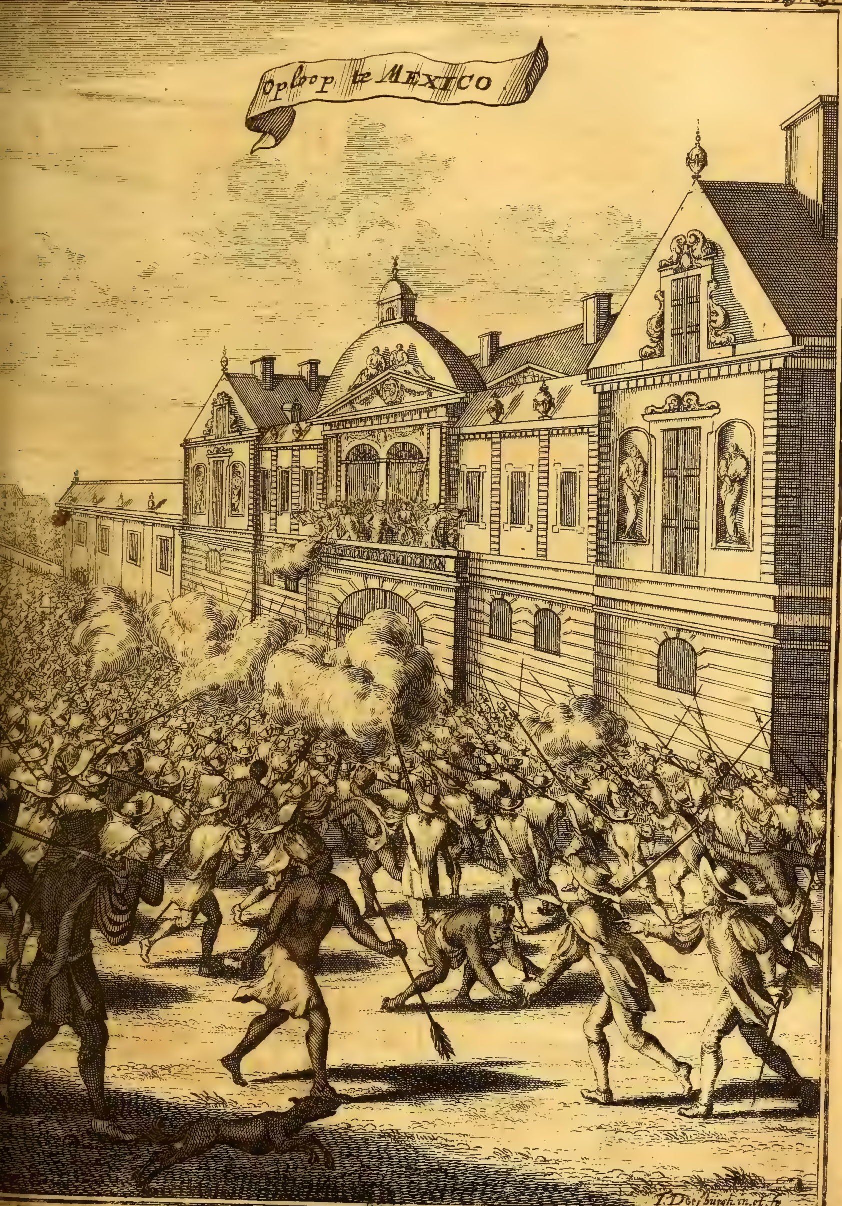
Begin van den oploop.

Maer als eyndelijcke ſeer noodige affaires hem drongen om in het Paleys van den Onder-Koningh te gaen, ſoo waeghde hy het ten laetſten, ende ginck in eene Caroſſe ſitten, van de welcke hy het Portier deede toedoen, om alſoo niet geſien te werden; doch ſulcks belette niet, dat alle deſe misnoeghde het ſelve te weten quaemen, door die geene, welcke ſijn Huys, door haer laſt, verſpieden, ſoodaenigh dat, eer hy op de Merckt-plaetſe quam, vijf ofte ſes kleyne Jongens achter ſijne Caroſſe liepen, roepende over luyde; Hier is de Verraeder Judas, die ſijne handen heeft geſlaegen aen den Stadt-houder van JESUS CHRISTUS.

By deſe voeghden ſich veele andere, en ſommighe van die ſeyden datmen hem behoordde op te hanghen, andere, datmen hem moeſte doodt ſteenigen, dat hy een Verraeder, hondt ende een verbannene ofte ge-excommuniceerde was.

Als de Coetſier deſen oploop gewaer wierde, dreef hy ſijne Paerden aen, om ſijnen Meeſter daer uyt te redden, doch het Canailje begaf ſich met een vollen ren achter nae de Caroſſe, een oneyndigh getal ſteenen werpende, ende altoos in haer roepen ende ſchreeuwen volhardende; ſoodaenigh dat *Tyrol*, eer hy door twee ſtraeten gepaſſeert was, ſagh dat hy door meer dan twee-duyſent Kinderen, ſoo van Spaigniaerts, Indianen, Negers als Mulatten, vervolght wierde.

Eyndelijck evenwel nae groote moeyte, en nae dat ſijne Paerden, om hem het leven te ſalveren, wel gegaloppeert hadden, quam hy in het Paleys van den

Oploop te MEXICO.
I. Doesburgh. in. et. fe

den Onder-Koning, die aenstonts alle de Poorten ende Deuren deeden sluyten, als voor eenen generaelen op-loop, welcke oock haest daer aen volghde, vreesende.

Want hy was naeuwlijcks in het Paleys getreeden, ende de Poorten van het selve waren noch niet te deegen gesslooten, of men sagh meer dan twee-duysent menschen van allerhande soorte ende Conditie op de Merckt-plaetse, en het getal van deselve nam wel tot ses a seven-duysent toe, welcke alle om *Tyrol* riepen, hem Verraeder ende Judas noemende, en met slijck ende steenen tegens de vensteren van Paleys werpende.

Den Onder-Koningh sondt en liet haer bidden, dat sy alle nae haere Huysen wilden gaen, haer verseeckerende dat *Tyrol* niet in sijn Paleys was, en dat hy door een achter-poorte sich gesalveert hadde.

HetPaleys bestormt.

Dit streckte nergens toe, dan om desen op-loopende hoop noch meer gaende te maecken, die oock aen de andere kant door twee a drie Priesters, welcke sich by haer gevoeght hadden, wierde aengehitst, soodaenigh dat sy de mueren ende de deuren van het Paleys begonden te bestormen, zijnde sy voor het meeste gedeelte met Piecken, Helbaerden ende Poocken gewapent, sommige oock met Pistoolen ende Snap-haenen, waer mede sy sonder eenigh aensien schooten, selve niet lettende of sy yemand in het Paleys konden quetsen.

Den Onder-Koningh van de voornaemste van de Stadt verlaeten.

Doch het gene meest te verwonderen was, was dat niemant van de voornaemste Inwoonders noch van de Officieren ofte bediende des Konincks, dorste ofte wilde uyt sijn Huys gaen, om of desen op-lopenden hoop te stillen, ofte den Onder-Koningh, in den gevaerlijcken staedt in dewelcke hy sich bevond, te hulpe te komen.

In tegendeel hebbe ick veele Kooplieden, die hare winckelen op de Merckt-plaetse hadden, horen seggen, dat sy daer mede spotteden, dat die geene, die over de plaetse passeerden, al lacchende voor-by gingen, seggende datmen die jeught moeste laten gewerden, welcke haer, wegens het haer aengedaene ongelijk wilde wreecken, en dat die, eer sy quamen op te houden, *Tyrol*, *Mexia*, ende die geene welcke haer in sijne beschermingе nam, wel soude vinden: verstaende sy door dese laetste woorden den Onder-Koningh selve.

Men bemerckte dat onder die geene, die het meeste verhit waren, seecker Priester, genaemt *Zalazar*, was, welcke niet te vreeden zijnde met het schieten van verscheydene schooten uyt een Snap-haen op het Paleys, sich gedueriglijck aen alle kanten begaf, soeckende eenige plaetsen in de muer, die swacker ende dunder dan de andere mogten zijn, oock beproefde hy alle de Poorten, om te ondersoecken, welcke het gemackelijckste op te loopen soude zijn.

Hebbende eyndelijck ondervonden, dat de Poorte van de Gevanckenisse de swackste was, soo openden sy die met gewelt, of ook hielpen die van binnen haer deselve op-doen; hoe het oock zy, sy geraeckten daer binnen, ende sy stelden alle die geene, welcke aldaer om hare misdaeden opgesloten waren, in vryheyt, die haer aenstonts, om het Paleys aen te tasten, by haer voeghden.

De Onder-Koningh plant den Koninghlijcken Standaert.

Als nu den Onder-Coningh sagh dat niemant van de Overigheyd, ofte van sijne Vrienden hem te hulpe quam, soo begaf hy sich op de uytsteeckende Galeryen van sijn Paleys, verselt zijnde door sijn Lijf-waghten ende Dienaren, doende aldaer den Koninghlijcken Standaert planten, ende de Trompetten steecken, om alsoo de Inwooders tot des Coninghs (wiens Persoon hy daer verbeelde) hulpe te roepen.

Dogh te vergeefs.

Doch dat doen diende hem nergens toe, want niemant vertoonde sich om hem te secoureren, ende alle de aensienlijckste van de Stadt hielden haer by Huys, sonder een voet over den dorpel te setten, en sich om sijnent wille te wagen in handen van de Gemeente.

Soo drae als de Gemuytineerde den Koninghlijcken Standaert sagen planten, ende name des Koninghs van boven de Galeryen hoorden noemen, soo begonden sy alle tot verscheydene reysen te roepen: *Leve de Koningh, en dat het quaede Gouvernement sterve, en dat alle die ge-excommuniceert zijn mede vergaen.*

Die woorden bewaerden'er veele van de Galge, wanneer *Dom Martin de Carillo* de informatien quam beleggen van alle het geene in die saecke was voorgevallen.

Hier op moetmen bemerken dat in allen desen handel niet een Canon-schoot gelost wierde, want den Onder-Coningh hadde niet een stuck Geschuts in sijn Paleys, oock is'er, tot beschserminge van de Stad, niet een in deselve te vinden, door dien de Spaigniaerden niet vreesen, dat de Indianen revolteren sullen, en veel minder dat eenige vreemde Natie haer daer ter Plaetse sal attaqueren.

Dooden in dese rencontre.

In den tijd van omtrent ses ueren, welcke dese tumulte duerde, wierden'er vijf ofte ses van dese Mutins, door die geene die op de Galeryen van het Paleys waren, dood-geschooten, en op die Galeryen wierde oock een Lijf-waght ende Pagie van den Onder-Coningh gedoodt.

Het Paleys in brant gestoocken.

Als nu de naght begonde te naederen, kregen dese Oproerige peck ende vyer by de hand ende sy verbrandden de Gevanckenisse, ende een gedeelte van het Paleys nevens de voornaemste Poorte van het selve.

De voornaemste der Stadt stellen sich tusschen beyde.

Dit veroorsaeckte dat eenige van de voornaemste Inwoonders, van den Adel, ende van die van de Magistraet, en van het Geregte voor den dagh quamen, om te beletten dat den brant sigh niet door de Stad soude verspreyden, ende om de Gemeente te bewegen tot het lesschen van het vyer en om na Huys toe te gaen.

Terwijlen men den brant bluste, gingen'er veele in het Paleys, sommige traden in de Stallen van den Onder-Coningh, namen een gedeelte van de rijcke Tuygen van de Paerden ende Muyl-esels van den Viceroy mede, andere plonderden de Coffers, staelen de Tapijten ende andere Meubilen, ende sy souden meer geroofd hebben, soo de voornaemste haer sulcks niet hadden belet, haer voor oogen stellende dat sulcks het reghte middel was om ontdeckt te werden, en aen de Galge te geraecken.

De schuldige vlugten uyt het Paleys.

Andere begaven haer tot het soecken van *Dom Pedro Mexia*, van *Tyrol* ende van den Viceroy selve, doch sy konden die noyt vinden om dat sy het in vermomde Kleederen ontkomen waren.

Men

Men konde in langen tijd niet weeten waer de twee eerste gevlucht waren, doch het is seecker dat den Onder-Koningh, het kleed van een Cordelier aengedaen hebbende, met een Religieus van die selve Ordre uyt het Paleys gingh, ende dwars door die meenighte passeerde, sich in het Clooster van de Geestelijcke van St. Franciscus retirerende, in het welke hy dat geheele Jaer verbleef, ook sag ick'er hem noch in het volgende, dervende daer niet buyten komen, voor ende al-eer hy aen den Koningh van Spaignien ende aen sijn Raedt hadden laeten weten, alle het geene in die saecke was voor-gevallen, ende bekent gemaeckt het gevaer, in het welcke hy ende de groote Stadt souden zijn geweest, soo men daer niet ter goeder ueren in voorsien hadde.

De Onder-Koningh retireert in het Clooster der Franciscanen.

Sijne Catholijcke Majesteyt, hebbende dese saecke, in sijnen Raede, wijselijck overwogen, sagh ende bespeurde seer wel, dat die van een seer gevaerlijck gevolgh was, ende tot een seer ergerlijck exempel soude strecken aen alle de deelen van *America*, in dewelcke men altoos genoegh oproerige soude vinden, in gevalle men dese niet kastijde.

Ordre van het Hof van Spaignien in dese saeke gestelt.

Daerom was het, dat hy in het volgende Jaer, te weten 1625. den Marquis van *Serralvo*, in plaetse van den Grave van *Gelves* tot Viceroy sond, omme nevens *Dom Martin de Carillo* Priester ende Inquisiteur van *Valladolit* te assisteren in het ondersoecken van desen geheelen op-loop, hebbende die magt om alle de schuldige te straffen, ende die geene, welcke het verdient hadden, te doen op-hangen.

Ick bevond my te *Mexico* als men het meeste arbeydde om dit Proces te instrueren ende te volmaecken, en ick verstont de meeste omstandigheden van het selve, door seecker Cordelier mijnen Vriend, welcke de Bieght-vader van *Dom Martin de Carillo* was, die my oock seyde, dat, soo men dese sake na de gestrengheyt der Wetten hadden willen af-handelen, alle de voornaemste van *Mexico* souden gestraft zijn geworden, om dat sy sigh niet by den Koninglijcken Standaert hadden gevoeght, wanneer sy door het steecken der Trompetten daer toe geroepen wierden.

Sraffe daer over geoeffent.

Men genoeghde sich met alleen de Ampten aen eenige van de Rechters af te neemen, hoe wel sy tot hare verschooninge by braghten, dat sy uyt hare huysen niet hadden derven komen, wetende ende verseeckert zijnde dat de geheele Stad tegens haer soude hebben opgestaen, so sy haer in het openbaer vertoont hadden.

Men bevond dat die geene, welcke het meeste deel in die Muyterye hadden gehad, *Criolen* ofte van de daer in het Landt geboorene waren, welcke een afkeer van het Gouvernement van Spaignien, ende van alle die daer van daen komen, hebben, om dat sy haer, soo als ick boven geseght hebbe, mishandelen, en daer door is het, dat sy niet dan een goede gelegentheyt, om het Spaensche jock of te schudden, soecken.

Af-keerigheyt van de Criolen tegens de Spaensche.

Doch men bespeurde oock dat de Kerckelijcke, welcke het met haren Aerts-Bisschop hieldden, bysonderlijk dese rebellije hadden aengeset, tot soo verre, dat, soo *Zalazar* ende drie andere Priesters niet hadden gevlught geweest, sy buyten twijffel nae Spaignien, om op de Galeyen geset te worden, souden zijn

Sententie tegens Zalazar.

 geson-

gesonden geweest, volgens de Sententie, welcke in haer af-wesen tegens haer wierde uytgesproocken.

3. a 4. werden gehangen.

Onder soo veele schuldige wierden'er maer drie of vier gehangen, en noch was dat om het geene sy uyt het Paleys des Onder-Koninghs gestolen hadden.

En door dien, als men dese saecken nae der Rechten strengheyt hadde willen af-doen, men tegens het grootste gedeelte der Inwoonders soude hebben moeten ageren, die men bevond dat of met raedt of met daedt, ofte oock wel door andere heymelijcke wegen onder desen op-roer gespeelt hadden, wierde den Koningh geraeden haer liever alle een algemeene vergiffenisse te vergonnen, als nae rigeur der Wetten te straffen.

Politique straffe aen den Aerts-bisschop geoeffent.

Men nam het doen van den Aerts-Bisschop in Spaignien veel erger op dan dat van den Onder-Koningh; oock bleef hy langhe buyten bedieninghe, tot dat men eyndelijck, om sijne gonstelingen niet t'eenemael te vergrammen ende een af-keer van de Regeringe te doen hebben, ende om het vyer, dat noch onder de asse smeulde, niet weder te doen op-vlammen, goedt vondt in den Raed van Spaignien, hem een eerlijck employ in het Landt van sijne geboorte te geven, ende men maeckte hem Bisschop van *Zamara*, het welcke een kleyn Bisdom in Castilien is, ende daer door korte men hem de wiecken, en belette hem met eene op een ander tijdt soo hoogh te vlieghen. Van Aerts-Bisschop wierde hy Bisschop, ende in plaetse van sestich-duysent Rijcks-daelders die hy te voren aen inkomen hadde, moeste hy sigh nu genoeghen met vijf a ses-duysent Rijcks-daelders.

Beloninge van den Viceroy.

De Grave van *Gelves* wierde oock in Spaignien op-ontboden, dogh seer wel aen het Hof onthaelt, ende sijne Catholijcke Majesteyt verhief hem tot het Ampt van Groot-stalmeester, het welcke eene van de aensienlijckste waerdigheden van geheel het Rijck is.

Politique aenmerckinge.

Ick hebbe gelooft, door dien dese Historie diende, om te vertoonen de staet, waer in sich de Stadt van *Mexico* bevond, doen ick daer was, dat ick deselve niet en moeste vergeeten, op dat den Leeser daer soodaenige gevolgen, als hem goed sullen dencken, sal konnen uyt-trecken, ende in het voor-by-gaen bemercken, hoe schaedelijck een saecke de gierigheyt voor Vorsten en Princen, en voor die geene, welcke Landen regeeren, is, soo wel als de ydelheyt ende blinde drift in die geene, welcke maght in het Kerckelijcke zijn hebbende.

Na dat ick nu in het breede den staet van de Stadt van *Mexico* ten tijde van *Montezuma*, den hedensdaegschen toestant van deselve, ende de onruste, in dewelcke, die ten tijden van mijne aenkomste was, beschreven hebbe, soo is het tijd dat ick uyt deselve trecke, om u voor oogen te stellen alle de voornaemste plaetsen die men daer ront-omme siet, ende by-gevolge de andere Provintien van *America*, voor ende al-eer dat ick sal spreecken van mijne Reyse na *Guatimala*, het welcke meer als drie-hondert mijlen van *Mexico* na het Zuyden gelegen is, en van die van *Guatimala* na *Costa-Rica* ende *Nicoya*, die mede meer dan drie andere hondert mijlen van *Guatimala* leggen, geduerigh al Zuyd-waerts optreckende.

Eynde van het eerste Boeck.

AMERICQVE SEPTENTRIONALE
Par N. Sanson d'Abbeville Geographe du Roy
A. d'Winter sculp
OCEAN
SEPTNAL.
MER DE NORT.
MER
MER DE SVD.
MER DE CALIFORNIE
NOVVEAU MEXIQVE
MEXICANE
CANADA ou NOVVELLE FRANCE
Floride
Golfe de Mexique
Gronelande
Islande Isle.
Cercle du Pole Arctique
Cercle Tropicque du Cancre
Terre Neuve
Nouvelle Angleterre
Virginie
Californie Isle
Cuba
Espagnole
Lac Superieur
MER DE MEXIQVE
Les Isles Bermudes.
I. Açores.
TERRE DE IESSO
Estotilande ou Terre de Laboradore.
AMERIQVE MERIDIONALE.

Nieuwe en ſeer Naeuwkerige

R E Y S E

Door de Spaenſche WEST-INDIEN

VAN

THOMAS GAGE.

HET TWEEDE BOECK.

I. CAPITTEL.

Voorneemen van den Autheur om America *te beſchrijven. Verdeelinge daer van in het Mexicaenſche ende Peruviaenſche. Humeur der Spaigniaerden. Provintien in het Peruviaenſche* America. *Beſchrijvinge van de Provintie van* Mexico. *Brandende Bergen. Grenſen van de Provintie van* Mexico. *Spaenſche wreedheydt. Beſchrijvinge van* Capultepec. Tacuba. *Beſchrijvinge van* Guaſtacan, Porta-Ricca, Mechoacan, Valladolit. *Wreedheydt van* Nunnio de Guzman.

Voornemen van den Autheur om geheel *America* te beſchrijven.

HOewel de Voyagien die ick in *America* gedaen hebbe, ſich niet veel verder hebben uytgeſtreckt, dan op duyſent ofte twaelfhondert mijlen, die naeuwlijcks het vijfde gedeelte van het ſelve uyt-maecken, ſoo hebbe ick dogh evenwel gelooft, dat het niet weynig, tot de volmaeckinge van mijn werck, ſoude by-brengen, dat ick dit mijn geſchrift wat verder uyt-breydde, dan wel mijne Reyſen geſtrekt hebben, gevende hier eerſt eene Generale beſchrijvinge van dat gantſche vaſte Land, en daer na een byſondere van de Plaetſen daer ik twaelf jaren

gewoont hebbe, en van het geene ick, in het Reyſen, nauwkeurighlijck hebbe aengemerckt.

Verdeelinge van America.

Het gedeelte dan des Weereldts, datmen gemeenlijck *America*, nae den naem van ſijnen eerſten Ontdecker *Americus Veſputius*, noemt, wert weder in twee Hooft-deelen onderſcheyden, te weten, het Mexicaenſche ende het Peruviaenſche, welcke weder veele groote Landen ende Provintien behelſen, waer van ſommige al ſoo groot zijn als geheel het Koninghrijck van Engeland.

Doch om dat het Mexicaenſche gedeelte, dat ſijnen naem aen de helfte van *America* mede-deelt, jegenwoordigh het nieuwe Spaignien genaemt wert, ſoo is dat de reden waerom de Princen daer van onder haere andere Titulen, die van de Hiſpaniën ſetten.

Verdeelinge van het Mexicaenſche America.

Het Mexicaenſche gedeelte dan behelſt byſonderlijck alle de Landen, die nae het Noorden gelegen zijn, ende alle de Provintien, die aen die zijde, tot nu toe zijn ontdeckt, te weten, *Mexico*, *Quivira*, *Nicaragua*, *Jucatan*, *la Florida*, *Virginia*, *Norumbegua*, *Nova Francia*, het Landt van *Corte-Real*, en *Eſtotilandia*, welcke alle te ſaemen, in de ronte, omtrent vier-duyſent driehondert mijlen beſlaen.

En van het Peruviaenſche.

Het Peruviaenſche gedeelte, begrijpt in ſich alle het geene nae het Zuyden is gelegen, ende wert aen het Mexicaenſche gevoeght, door de enge ſtreecke Lands ofte den *Iſtmus* van *Darien*, die ſoo ſommige ſeggen twaelf, en ſoo andere, ſeventhien mijlen breed is, zijnde dat de nauwſte paſſagie ende ſcheydinge tuſſchen de Noord ende de Zuyd-Zee'en.

Men heeft in den Raedt van Spaignien dickmaelen voorgeſtelt, om dwarſch door die enghte een navigabile Vaert te graeven, tot communicatie van beyde die Zee'en, ende om den wegh nae de *Moluccas* ende Philippijnen te verkorten.

Doch de Koningen van Spaignien hebben ſulks tot noch toe niet onderſtaen, het zy dat ſy gevreeſt hebben dat de,noch overgeblevene,Indianen,in dat werck ſouden vergaen, en voort om-komen, of wel dat die Zee'en, wanneer men de gewoonlijcken wegh voor-by de *Cabo de boa Eſperança*, verliet, een ſchuylplaetſe ende toevlught voor de Zee-Rovers ſouden werden.

Humeur der Spaigniaerden.

Hoe het oock zy,men heeft ſulcks tot noch toe niet in het werck geſtelt, ende de Spaigniaerden geven daer van geene andere redenen, dan die geene die ick reets geſeghthebbe; boven dat het gemack ende voordeel dat-men geſamentlijck daer van ſoude trecken, door het vervoeren van de Coopmanſchappen door de Noord in de Zuyd Zee, en dat reciproquelijck, geene ſuffiſante reden is om haer eenige boven gewoonlijcke onkoſten te doen aenvangen, komende dat ſeer weynigh over een met het humeur van eene Natie, welcke traegh in het arbeyden, en ſeer begeerigh tot het tegenwoordige gewin is.

Provintien in het Peruviaenſche America.

In het gedeelte dan van *America*,datmen het Peruviaenſche noemt,heeftmen de Provintien van *Caſtillo d'Oro*, *la Guiana*, *Peru*, *Chili*, *Paraguay* ende *Breſil*, die meer dan vijf-duyſent mijlen in de rondte hebben.

Ick

Ick sal geene bysondere beschrijvinge van alle die Provintien maecken, om dat'er andere Autheuren zijn, welcke betere kennisse, dan ick, daer van hebbende, deselve wijdlopigh hebben beschreven; en noch te meer, om dat een groot gedeelte van deselve door de Spaigniaerden niet beseten wordende, die geene, onder dewelcke ick geleeft hebbe, my daer in seer soberlijck onderrigten; soo dat ick niet wil schrijven dan het geene dat ick in mijne Reysen waerlijck verstaen, ondervonden ende gesien hebbe.

Daerom is het dat my weder tot het Noordelijcke deel begevende, ick sal gaen spreecken van de voornaemste Provintie van deselve, te weten *Mexico.*

In die Provintie sijn veele Revieren, welckers sandt met stof van Gout gemenght is, en in dewelcke men veele Crocodillen vind, doch niet soo groot als die van Egypten; de Indianen eeten deselve voor een leckere spijse.

Beschrijvinge van de Provintie van *Mexico.*

Sy is vermaert door de Geberghten van *Popochampeche* en *Popocatepec*, zijnde die van deselve naetuere als de Berghen *Æthna* ende *Vesuvius*; met vint oock, alsmen meer Zuyd-waerts aengaet, op den wegh nae de Stadt van *Leon*, in de Provintie van *Nicaragua*, veele van die vyer-braeckende Geberghten.

Brandende Bergen.

Doch *Popocatepec* is eene van de voornaemste, beduydende die naem een roock-bergh, om dat sy dickmaelen vyer ende roock te gelijck uyt-werpt, zy is acht mijlen van *Cholclla* gheleghen, ende de wegh om daer op te klimmen is seer ongemackelijck, ter oorsaecke van de steenen die men op deselve vint.

Eer dat *Cortez* die wegh, om nae *Mexico* te gaen, gebruyckte, sont hy thien Spaigniaerden uyt om deselve te ontdecken, hy gaf haer veele Indiaenen mede om haer voor Leydts-lieden te dienen, om haere spijse te dragen, en om haer ten dienste te staen.

Als dese nu aen het bovenste van dese Bergh naderden, hoordden sy een groot geluyt van het selve komen, soo dat sy niet dorsten verder gaen, door dien de aerde onder haere voeten beefde, ende sy oock soo veel asse vonden, dat sy niet, dan met groote moeyte, gaen konden.

Doch onder haer waeren'er twee die stouter, kloeckmoediger ende nieuwsgieriger dan wel de andere zijnde, tot boven toe opklommen, laetende de andere beneden blijven; sy passeerden door dese woestijne van asse, ende quamen eyndelijck op eene plaetse in dewelcke sy een seer swaere ende dicke roock sagen, en als sy daer eenige tijd waeren blijven staen, soo verdween de duysternisse voor een gedeelte, ende de mont van het brandende Hol vertoonde sich klaerlijck aen haer gesichte, zijnde deselve omtrent een half mijl in de rondte groot, ende seer wel aen een Glas-blaesers Oven gelijckende, de lught quam met soo groote ende geweldige kragt daer uyt, dat den gantschen Bergh daer van beefde.

De kraght van den roock ende van het vyer was soodaenigh dat sy daer niet lange konden blijven, ende sy sich genootsaeckt vonden, in grooten haest, weder

der te vertrecken door den wegh die sy gekomen waeren, doch sy waren noch niet seer verre gegaen, of desen vyerigen mont begonde vyer, vlammen, asse, koolen en eyndelijck brandende ende gloeyende steenen uyt te braecken, soodaenigh dat, soo sy door geluck niet by een Rotse geweest waeren, achter dewelcke sy schuylen konden, het seecker is, dat sy noyt souden hebben konnen wederkeeren, maer daer verbrant zijn geworden.

Desen Bergh gelijckt seer wel aen den Bergh *Æthna* in Sicilien, sy is hoogh ende rondt, en boven op den top leght, geduerende het geheele Jaer, veel sneeuws.

Voor de komste van *Cortez* in die Gewesten, hadde sy in thien Jaeren tijdts gantsch geene roock ofte damp van sich gegeven, doch sy begonde in het Jaer 1540. weder te branden, ende sy gaf soo grooten geluyt van sich, dat die geene, welcke vier mijlen daer van daen woonden, daer van geheel verbaest ende ontset wierden, selve verspreyde sich de asse tot *Tlaxcallan*, het welcke twaelf mijlen daer van daen is, toe, sommige seggen dat deselve tot vijfthien mijlen verre sich verspreydde, alwaer daer door, de Kruyden in de Tuynen, het Koorn op het veldt, ende de Lijwaten die men om te drooghen ende te bleecken hadde uytgespreyt, verbrant wierden.

Grensen van de Provintie van *Mexico*.

Dese Provintie is aen het Oosten door *Jucatan* bepaelt, soo wel als door de Golphe van *Mexico*, aen het Westen door *California*, ende aen het Zuyden door dat gedeelte van *America* welcke men het Peruviaensche noemt.

De Grensen van deselve aen het Noorden zijn noch onbekent, soodaenigh dat wy noch niet voor de waerheyd konnen verklaeren, of dat gedeelte van de nieuwe Weerelt een Eylandt, of met het vaste Landt gevoeght is.

Spaensche wreedheyt.

Voor de komste der Spaigniaerden was dese Provintie seer Volck-rijck; sy braghten in seventhien Jaeren meer dan ses Milloenen Menschen om hals, sy branden de sommige, andere staecken sy de oogen uyt, en wierpen die voor de wilde Beesten, om daer van vernielt te worden.

Dit Hooft-gedeelte van *America* datmen *Mexico* noemt, wert weder in vier andere Provintien onderscheyden, welcke zijn *Themistitan*, nieuw *Gallicien*, *Mechoacan* ende *Guastacan*.

Themistitan is de grootste ende aensienlijckste van alle die Provintien, door dien sy ses Steden begrijpt, van dewelcke *Mexico*, het welcke sijn naem aen de helfte van *America* mede-deelt, ende den Setel van den Aerts-bisschop soo wel als de woonplaetse des Onder-Koninghs is, eene is, hier vorens hebben wy haere grootte ende rijckdom beschreven.

De tweede is *la Puebla de los Angelos*, de derde *Villa-rica*, de vierde *Antequera*, de vijfde *Mexioca*, de sesde *Ottopan*.

Doch dese vier laetste zijn van seer weynigh aensien, ende dat sy de naem van Steden gekregen hebben, is gekomen door dien de Spaigniaerden voorgenoomen hadden in yder van deselve een Bisschop te stellen, doch sy hebben dat haer dessein niet konnen volvoeren, om dat de Steden van *Mexioo* en *Puebla de*

los

los Angelos, het grootste gedeelte van de Coophandel ende Inwoonders van die vier Steden aen haer getrocken hebben.

Voor al is'er soo grooten toevloed van Menschen te *Mexico*, dat de meeste Dorpen ende Vlecken die daer by sijn geleegen ende eerst aen de Indiaenen behoort hebben, jegenwoordigh door Spaigniaerden ofte Mestisen bewoont werden.

Ick kan te deser plaetse, op dewelcke ick van die geene die omtrent *Mexico* gelegen zijn spreecke, niet nae-laten van *Capultepec* gewagh te maecken; dit Dorp was vermaert, om dat de Heydenen in haren tijd aldaer hare Keysers begroeven, ende de Spaigniaerden hebben'er nu het *Escurial* van *America* afgemaeckt, men begraeft daer oock de Onder-Koningen die in dat Land sterven.

Beschrijvinge van *Capultepec.*

Men siet daer een seer heerlijck Paleys, versien zijnde met seer schoone Tuynen, welcke hare Fonteynen ende Visch-vyvers hebben, de Onder-Koningen ende den Adel van *Mexico* gaen sigh daer ter plaetse dickmaelen verlustigen, men gelooft oock dat de Capelle die den Viceroy daer heeft meer dan een Millioen gouds waerdigh is.

Tacuba.

Tacuba is een ander seer vermaeckelijck Vleck, men siet daer veele Tuynen ende Boomgaerden, het leght op den wegh van *Capultepec.*

Toluco.

Toluco is aen het Zuyden gelegen, men drijft daer grooten handel, ende voor al in Hammen ende gesouten Verckens-vleesch, men vervoert die op verscheydene plaetsen, om dat die dingen daer beter zijn, dan in eenige andere van die quartieren.

La Pieta.

Aen het Westen is een Vleck, het welcke men *la Pieta* noemt, het leght aen het eynde van een van de Dijcken, de Inwoonders van *Mexico* komen daer hare devotie plegen voor seecker Vrouwen-beeldt, het welcke sy met een oneyndigh getal van kostelijckheden en guldene Kroonen ende Keetenen hebben op-gepronckt.

Aengename Woestijne.

Doch de aengenaemste plaetse omtrent *Mexico* is die geene welcke sy de Woestijne noemen, leggende deselve drie mijlen van de Stadt aen het Noord-Westen, en soo alle de Woestijnen even als de dese waren, men soude liever in deselve dan in de Steeden woonen.

Dese plaetse is door de ontschoeyde Carmeliten getimmert, die sich in deselve, als in eene eensaemheyd ofte Eremitagie begaeven, ende boudden aldaer een praghtigh Clooster, het welcke des te meer verwonderens waerdigh is, om dat het op een Bergh leght, ende aen alle zijden met Rotsen omringht is.

Sy hebben omtrent thien Kelders ofte overwelfde Vertrecken tusschen de Rotsen rondt-om haer Convent doen maecken, op de wijse van de Cellekens die men voor de Eremijten maeckt, oock zijn daer Capellekens van devotie by, welcke verciert zijn met Schilderyen ende Beelden, daer hangen oock Roeden van yser-draedt, ysere Staeven, haire Kleederen, Gordelen die met ysere prickelen voorsien zijn, om die over de naeckte huydt aen te doen, ende meer andere dierghelijcke Instrumenten van doodinghe des vleeschs, welcke voor het ooghe van een yder in die Capellen ten toon

 staen,

staen, om datmen sich over de gestrengheyd ende austeriteyt van haer leven soude verwonderen.

Alle die Capellen staen te midden in Boomgaerden ende in Hoven, welcke met vrught-boomen ende bloemen vervult zijn, dit perck is soo groot datmen het in geen uer kan omgaen, ende op veele plaetsen sietmen de Fonteynen uyt de Rotsen spruyten, zijnde het water van deselve seer goet om tot dranck te gebruycken, ende het selve, nevens de schaduwe die de Palmiten komen te geven, maecken die Plaetse eene van de vermaeckelijckste des Aertbodems.

Men siet daer veele Roosen ende Jasmijn bloemen, oock alle die geene welcke in dat Landt te vinden zijn; soodaenigh, dat in dese Woestijne niets en manqueert van het geene het gesichte, den reuck, ende de andere uytterlijcke sinnen vernoegen kan.

Alle acht dagen sentmen andere Eremijten om dese Cellen te bewoonen, ende die geene welcke het aldaer haere weecke hebben uyt-gehouden, keeren weder tot het Klooster, ende men sent andere in haere plaetse, die Flesschen met Wijn, Confitueren ende andere spijse mede brenghen, want, wat de vrughten belanght, van deselve vinden sy den overvloedt in de Eremitagie selve.

Het is eene seer verwonderens-waerdige saecke te sien de schoone Fonteynen ende de op-borrelende waeter-straelen, die omtrent die Tuynen zijn; ende haere verscheydenheyd maeckt haer noch te aengenaemer; en brenght het groot getal van Carossen, die met Heeren ende Dames van *Mexico* vervuldt zijn, noch meer vermaeck by, komende deselve daegelijcks aldaer met groote meenighte, om dese Eremijten, die sy als Heylighen eeren, te besoecken.

Rijcke Offerhanden aen een L. Vrouwen Beelt, &c.

Niemant komt by haer ofte hy vereert haer eenige Confitueren, ofte yets anders van deselve naetuere, om deel aen haere gebeden te hebben; men doet haer oock groote Aelmoessen aen gelt geven, op dat sy Missen souden doen segghen; maer voor al krijgen sy groote Offerhanden in Diamanten, Peerlen, Goudene Kroonen, Keetenen ende Rocken, ende Tabbaerden van Silvere ende Goudene Laeckenen voor een Beelt van de Maget Maria, het welcke sy onse L. Vrouwe van den Bergh *Carmel* noemen, en waer voor meer dan vier-hondert Goude Lampen hanghen, van dewelcke de geringhste meer dan vier hondert Rijcks-daelders waerdigh is.

Tacubaya.

Op den wegh nae die Eremitagie is noch een ander vleck, het welcke men *Tacubaya* noemt, in het selve is een rijck Klooster van Religieusen van St. Franciscus, oock sietmen daer veele schoone Hoven.

Dese plaetse wert seer veel besoght ter oorsaecke van de schoone Musicque die die geene van dat Convent hebben, in welcke konste de Religieusen van dat Klooster de Indianen soo wel onderwesen hebben, dat hare Sangh ende Speelkonst in geen minder achtinge is, dan die van de Cathedrale Kercke van *Mexico*.

Dese

Dese boven-verhaelde plaetsen zijn de voornaemste van die geene, welcke ick gesien hebbe, oock hadde ick dickmaels, met mijne Vrienden, in deselve gaen wandelen, terwijlen ick te *Mexico* was, ende daerom hebbe ick geoordeelt dat het noodigh was daer van te spreecken, voor ende al-eer te komen tot de beschrijvinge van de andere Provintien.

De Provintie van *Guastacan* is gelegen op den wegh van *St. Juan d'Ulhua* nae *Mexico*, deselve is soo behoeftig nochte arm niet als *Heylin* daer wel van schrijft, want men siet jegenwoordigh in deselve veele braeve Hoeven ende Hof-steden, op dewelcke men de Suycker ende *Cochenille* wint; oock streckt sy sich uyt tot aen de Valleye van *Guaxaca*, dat een seer vrughtbaere Contreye is.

Beschrijvinge van Guastacan.

De Stadt van *Tlaxcallan*, van dewelcke ick bevorens hebbe gesproocken, was voor desen de Hooft-stadt daer van, doch nu zijn het de Steden van *Guaxaca* ende *Xalappa*, in dewelcke men twee Bisdommen heeft bevestight.

Sy is oock seer vermaert door seeckere Zee-haeven *Villa-Rica*, dat is, Rijckestadt, genaemt, dese Stadt heeft de daed nevens haere naem, om dat alle den handel, welcke tusschen het oude ende nieuwe Spaignien geschiet, door deselve wert gedreven.

Van Villa-Rica.

De Spaigniaerden hebben aldaer twee aensienlijcke Colonien, de eene genaemt *Panuco*, ende de andere St. Jacob van der Valeyen.

De derde Provintie van *Mexico* is *Mechoacan* genaemt, ende heeft taghtigh mijlen in haeren omganck.

Van Mechoacan.

Het is eene seer rijcke Landts-douwe, ende overvloeyende van alle dingen die tot des levens noodt-druft behooren; men vint in deselve veel Moerbesieboomen, gelijck oock Zijde, Honigh, Wasch ende swarte Amber; men maeckt aldaer oock veel Veder-werck, dat, om sijne schoonheyd, seer geacht is, oock vintmen daer soo grooten overvloet van seeckere soorte van uytnemende Visschen, dat dese Provintie daer door den naem van *Mechoacan*, dat een Visscherye beduyt, daer door heeft gekregen, andersints beteeckent die naem oock eene plaetse die tot den Vis-vanghst bequaem is.

De Taele van de Indianen in dese Provintie is seer aerdigh ende vloeyende, sy hebben oock seer veele manieren om yets seer eygentlijck uyt te drucken, de Inwoonders van deselve zijn van een aengenaeme gestalte, kloeck, sterck, altoos besigh ende kloeck van Geeste, van het welcke haere manifactueren selve getuygenisse geven, doch voor al die van Veder-werck gemaeckt zijn, wesende deselve soo uytnemende, datmen die stelt onder de aengenaemste presenten, welcke men aen den Coningh van Spaignien, ofte sijne voornaemste Hovelingen, doen kan.

De voornaemste Stadt van dese Provintie is *Valladolid*, in dewelcke een Bisschop sijn Setel heeft; daer nae volght *Sinsonne*, daer voor desen de Coninghen plaghten te woonen, ende op die *Pascuar* ende *Coloma* het welcke groote Vlecken zijn, die door Spaigniaerden ende Indianen bewoont werden.

Valladolid. Sinsonne. Pascuar, Coloma, &c.

Daer zijn oock twee goede Havens ofte Zee-plaetsen, de eene genaemt *St. Antonio* ende de andere *St. Jago*.

Dit Landt van *Mechoacan* was by-nae soo groot als het Rijcke van *Mexico* doe *Cortez* het selve vermeesterde.

De Koningh welcke te dier tijden regeerde, genaemt *Cocouzin*, was een van de voornaemste Vrienden van *Cortez* ende van sijne Spaigniaerden, oock onderwierp hy sich vry-willighlijck, als Vassal, aen de Kroone van Spaignien.

Barbarische wreetheyt van *Dom Nunnio de Guzman*.

Des niet tegenstaende was de wreetheyd van *Dom Nunnio de Guzman*, eerste President van de Cancellarye van *Mexico*, soo groot, dat hy, hebbende verstaen dat hy sijn Ampt soude quyt raecken, voor-nam den Oorlogh aen de *Teuchichimeques* aen te doen; ten dien eynde nam hy met sich vijf-hondert Spaigniaerden ende ses duysent Indiaenen, die hy met gewelt uyt *Mechoacan* voerdde, ende met deselve nam hy *Xalisco* in, datmen nu Nieuw-Gallicien noemt.

Soo als hy door *Mechoacan* trock, nam hy den Koningh *Cocouzin* gevanghen, hoewel hy niets tegens hem misdaen hadde; hy ontnam hem thien duysent marcken silvers, veel gouts ende andere dingen; eyndelijck deede hy hem verbranden nevens de voornaemste van sijn Rijck, vreesende dat sy tegens hem klaghtigh souden vallen, ende seggende dat een dooden Hond niet blaft.

HET II. CAPITTEL.

Solemnisatie van het Huwelijck der Mechoacanen. *Begraevinge der Koninghen. Giften aen den nieuwen Koningh. Ceremonien omtrent het Lijck van den overleden Koningh. Menschen om den dooden* Koningh *te dienen gedoodt. Vreemt by-geloof. Schatten met den Koningh begraeven. Rouwe over de dood des Koninghs betoont. Overspel met de dood gestraft. Hoeren toegelaeten. Beschrijvinge van nieuw* Gallicien.

Solemnisatie van het Huwelijck der Mechoacanen.

DE Volckeren van dat Koninghrijck waeren al immer soo by-gelovigh ende soo groote Af-Goden-Dienaers, als alle de andere van *America*.

De Huwelijcks-scheydinge was onder haer niet geoorloft, ten sy dat eene van beyde de Partijen met eede verklaerde, dat hy ten tijde van het solemniseren van het Huwelijck, de andere niet sterck onder de oogen hadde gesien, het welcke het teecken was van hare weder-sijdtsche toestemminge.

Begravinge

Haere Af-Goderye ende wreetheyt bleeck oock in het begraven van haere Konin-

Koningen, want als een van deselve sagh dat het met sijn leven ten eynde liep, ende dat'er gantsch geene hoope van genesinge was, soo noemde hy die geene van sijne Kinderen welcke hy begeerde dat de Kroone soude erven, welcke, soo drae hy tot die weerdigheyt genomineert was, alle de Gouverneurs ende Bediende van het Koninghrijck deede nodigen, om op de uytvaert van sijn Vader te komen, ende die geene, welcke sich daer op niet liet vinden, wierde gestraft even als of hy het *Crimen læsæ Majestatis* hadde begaen.

ge der Koningen.

Soo drae alsmen van des Coninghs dood verseeckert was, soo braghte een yder, van wat Conditie die oock zijn moghte, sijne geschencken aen sijnen naevolger, om daer door te kennen te geven, dat hy sijne komste tot de Kroone voor goet-keurde.

Giften aen den nieuwen Koningh.

Doch soo de Koningh niet t'eenemael dood was, ende maer alleenlijck lagh en ziel-ooghde, soo hieldmen maer de Poorten van het Paleys gesloten, ende het en was aen niemant ge-oorloft om daer in te komen; doch soo drae hy overleden was staecken sy sich alle in den rouwe, ende een ygelijck moghte in de Kamer, waer in het Lijck ten toon gestelt was, komen, ende het selve met sijne handen betasten.

Ceremonien omtrent het Lijck van den overleden Koningh.

Nae dat dit gedaen was wiesch-men het Licchaem met rieckende waeteren, ende men bekleedde het met een fijn Hembde, men dede aen de voeten Schoenen van Harts-leder, goude schellekens aen het onderste van de beenen, men voeghde guldene arm-ringen aen sijne armen, welcke met Turkoisen verciert waren, men deede eenen hals-bandt van deselve stoffe, ende die met kostelijcke gesteenten was opgepronckt, om sijnen hals, ende goude Ringen in sijne ooren, nevens een groote Turkoise op sijne onderste lippe.

Het Licchaem wierde hier op op een bedde in een groote doodt-kiste gheleght, aen sijne eene zijde saghmen een bondel Pijlen, ende aen de andere een beeldt van deselve grootte als het Lijck was, gemaeckt zijnde van wasch, hebbende een groote bondel Pluymen op het Hooft, Schoenen aen de voeten, arm-ringhen boven de handen, ende een gouden bandt aen den hals.

En door dien'er veel soo Mans als Vrouws-persoonen geschickt ende gedestineert waren tot de dood, om hem in de andere Weerelt te dienen ende te versellen, soo wiesch-men oock seer sorghvuldelijck hare Licchaemen, ende men volde die lustigh met eeten ende drincken op, selve tot dronckenschap toe, op dat sy te minder vreese voor de dood souden hebben.

Menschen om den dooden Koningh te dienen gedoodt.

Den nieuwen Koningh koos die geene, welcke sterven souden om zijn Vader ten dienste te staen, uyt, ende het meeste gedeelte van die ellendighen, achtede dat sulcks het grootste geluck was, dat haer overkomen konde, ende dat sy nae haeren dood een oneyndighe vreughde met haeren Coningh souden genieten.

Vremt bygeloof.

Voor eerst dan koos men ses Dochters, van seer goeden Huysen, uyt; de eerste om de Juweelen, welcke hy, tot sijns Licchaems cieraet, gewoon was te dragen,

 te

te bewaeren, de tweede om hem het eeten voor te snijden; de derde om hem hant-waeter in een Lampet aen te brengen, ende op sijne handen te schencken; de vierde om hem de waeter-pot toe te reycken; de vijfde om sijne spijse te bereyden; de sesde om sijn Lijwaet te wasschen.

Men deede noch veele andere Vrouwen, soo vry-gebooorene als Slavinnen, sterven, om dese Juffrouwen te dienen, nevens een Persoon uyt yder van de Ambaghten, die in de Stadt waeren.

Nae datmen alle die geene welcke souden gedoodt werden, wel gewasschen hadde, en nae datmen deselve wel hadde doen onthaelen, soo beschilderde men haere aengesighten met een geele verwe; en men sette Bloem-kranssen op haere Hoofden.

Hier op ginghen sy als in Processie achter de dood-kiste van den overleden Koningh, sommige speelden op Kinck-hoornen die men aen de Zee-kant vint, andere op Trompetten die van de schilden der Schild-padden gemaeckt waeren, ende andere weder speelden op Fleuyten, maer het meeste gedeelte van de andere Lieden die ter begraevenisse gingen volghden al krijtende, ende betuyghden daer door haere droefheyd over het verlies van haren Vorst.

De kiste in dewelcke het Lijck lagh wierde gedraeghen van de Soonen van den overleden Koningh ende van andere Edel-lieden, welcke seer saghtelijck voort-gingen tot in den Tempel van haeren Godt *Cupicaveri*, de andere Bloet-vrienden ginghen ter zijde de kiste, singhende op een seer bedroefde wijse een Liedeken ofte een soorte van een gebed voor den afgestorvenen.

De Bediende van des Koninghs Huys ende de Overigheden der Stadt droegen de Standaerden, Vaendelen ende Waepenen des dooden.

In dese ordre trocken sy omtrent ter middernaght uyt het Paleys des Koninghs, werdende door veele Fackelen gelight; en maeckende een vervaerlijck geluyt met haere Trommelen ende Trompetten, hebbende de Inwooners groote sorge gedraegen, om de straeten, door dewelcke men passeeren moeste, te deegen schoon te maecken.

Nae dat sy in den Tempel gekomen waeren, gingen sy driemaelen om een groote hoop Dennen-hout, welcke men aldaer, om het Lichaem te verbranden, hadde op een gestaepelt, ende sy sloeghen, met eene knodse, alle die geene, welcke Bloem-kranssen droeghen, dood, ende sy begroeven deselve, met alle haere Cieraeden, vier aen vier, in een graf achter den Tempel.

Op den volgenden dagh, wierde de asse ende het gebeente van het Lichaem, nevens het geene noch van het Gout ende de Gesteenten overgebleven was, sorghvuldelijck vergaedert, ende in eene kostelijcken Deecken geleght, welcke men aen de Poorte des Tempels braghte, alwaer het de Priesters ontfinghen; en nae dat sy de asse gesegent hadden, kneedden sy deselve tot deegh, van dewelcke sy een Beeldt maeckten, datmen als een Mensche bekleedde, stellende een maske voor het aengesighte, ende men pronckte het op met

alle

Begravinge vande Koning der Mechaoca

alle de Gesteenten van dewelcke sich den overleden Koningh plaghte te bedienen.

Men hadde onder aen den voet van de trappen des Tempels expresselijck een graf bereyt het welcke seer wijd ende groot was, hebbende de diepte van vier ende twintigh voeten, het was aen alle zijden met fijne matten behangen ende bespreyt, men sagh daer een schoon bedde in, op het welcke een van de Priesters, het Beelt datmen van dese asse gemaeckt hadde, neder-leydde, keerende het selve met de oogen nae het Oosten, ende men behingh de wanden ofte zijden des grafs met Silvere ende Goudene Schilden, Bogen, Pijlen, ende een groot getal Pluym-bossen; men voeghde daer noch veel Aert-werck by; als Potten, Schotelen, Taefelborden, en eyndelijck men vervulde geheel het graf met Huys-raet, Koffers, Kleederen, Gesteenten, Spijse, Dranck ende Wapenen.

Schatten met den Koningh begraven.

Als dit gedaen was decktemen het graf met balcken ende plancken, waer op men de aerde wierp, ende daer op gingen de Edellieden, welcke yets, dat tot dese begraevenisse behoorde, hadden aengeraeckt, sich wasschen, ende het middaghmael houden in eene opene plaetse van het Hof, sy moesten op de aerde sonder Taeffel eeten, ende als dat gedaen was veeghden sy hare handen aen eenige vlocken Cattoen, welcke sy op het Hooft hadden, af, zijnde in een groote stilte terwijlen dat dit alles geschiede, ende sy spraecken niet ten sy dan om drincken te eysschen.

Dese pleghtelijckheyd duerde vijf dagen, ende geduerende deselve was het niet geoorloft vyeren te steecken ofte te hebben, dan alleen in den Tempelen ende in het Paleys; men sloot de Winckelen toe, ende niemant gingh uyt sijn Huys, doende haer beste om den rouwe, die sy over de dood des Koninghs hadden, te betoonen.

Rouwe over den dood des Koninghs betoont.

Het Overspel was eene sonde welcke onder haer met de dood gestraft wierde, ende sy deeden, sonder eenige verschooninge, soo wel de Man als de Vrouwe, die het selve begaen hadden, straffen; soo den Overspeelder een Edelman was, soo sette men hem Pluym-bossen op sijn Hooft, ende dus verciert zijnde wierde hy gehangen, daer nae verbrandde men het Licchaem.

Overspel met de dood gestraft.

Doch om de Hoererye te beletten, stonden sy toe dat'er gemeene Vrouw-lieden waeren, welcke men in het heymelijck konde gaen besoecken, maer daer waeren geene openbaere Hoer-huysen ofte Bordeelen.

Hoeren toegelaeten.

Jegenwoordigh zijn de Indianen van *Mechoacan* seer yverigh in de Roomsch-Catholijcke Religie, ende sy beleven deselve al immer soo wel als eenige andere Inwoonders van *America*.

De vierde ende laetste Provintie van het Rijck van *Mexico*, is die van het nieuwe *Gallicien*, dese wert door twee groote Revieren bevoghtight, zijnde de eene van deselve *Piastle* ende andere St. Sebastiaen genaemt.

Beschrijvinge van nieuw *Gallicien*.

Dese Provintie is seer aensienlijck ter oorsaecke van veele Indiaensche Steden, doch voor al zijn'er ses die door Spaigniaerden ende Indianen bewoont worden.

HET

HET III. CAPITTEL.

Xalisco. Guadalajara. Coarum, &c. *Kloecke Indiaenen. Hare vaerdigheyt. Haer rijckdom. Meenighte van silver. Vreese der Spaigniaerden. Haer voorneemen. Beschrijving van* Quivira. *Over-een-komste van de Inwoonders met de Tartaren. Mensch-eeters. Luyden die alle haere nootdruft van de Ossen en Koeyen trecken.* Cibola. Totontaa. Tinguez. *Het nieuwe* Albion. *Beschrijvinge daer van.* Jucatan. *Beschrijvinge daer van.* Guatimala. Nicaragua. *Beschrijvinge daer van. Hare Wetten. Overvloed van leef-toght.* Leon. Grenada.

Xalisco.

DE eerste ende de considerabelste is *Xalisco*, welcke door *Nunnio de Guzman* wierde ingenoomen, zijnde hy met een vergramt gemoet ten dien eynde uyt *Mexico* vertrocken, hy nam als doen den Koningh van *Mechoacan* gevangen, ende deede hem daer na levendigh verbranden.

Guadalajara. Coarum, &c. Kloecke Indiaenen.

De tweede is *Guadalajara*, de derde *Coarum*, de vierde *Compostella*, de vijfde *Spirito Sancto*, ende de sesde *Capala*, datmen nu het nieuwe *Mexico* noemt.

In dese laetste is het dat de Spaigniaerden noch geduerigh met de Indiaenen in Oorloge zijn, sy woonen na het Noorden toe, ende de Spaigniaerden hebben die noch noyt konnen overheerschen.

Dese Indiaenen zijn seer kloeckmoedigh, ende sy geven de Spaigniaerden veel wercks, ter oorsaecke van de Rotsen ende het Geberghte in het welcke sy woonen, ende sy hebben deselve dickmaelen ter needer gemaeckt, als sy haer in hare Posten quaemen besoecken.

Haere vaerdigheyt.

Ick hebbe verscheydene Spaigniaerden hooren seggen, dat sy, als men tot haer naedert, als Geyten, op het Geberghte ende de Rotsen, loopen, dat sy een vervaerlijck geluyt maecken, als sy hare Boogen af-schieten, ende daer op met soo groote vaerdigheyt haer retireren, datmen haer ten eersten op eene andere Rotse siet.

Haer rijckdom.

Het is om de goude ende silvere mijnen dat de Spaigniaerden veel meer traghten dese Indiaenen te vermeesteren, dan wel sommige andere, want daer sijn'er seer veel in haer Landt.

Meenighte van silver.

Sy besitten alreede een gedeelte van die rijckdommen, door het geene sy uyt de Mijnen van St. Louis *de Sacatecas* trecken, want daer van komt alle het

silver

silver dat in de Munte van *Mexico* ende in die van *Puebla de los Angelos* geslagen werdt, boven het geene jaerlijcks in Baeren nae Spaignien werdt gesonden, het welcke meer dan ses Millioenen bedraeght.

Vreese der Spaigniaerden.

Hoe de Spaigniaerden meer nae het Noorden door-dringen, hoe sy oock meer rijckdommen ontdecken, hier door is het dat sy voorgenoomen hebben alle die Provintien te gaen vermeesteren, gelijck sy my dickmaelen gesegt hebben, ende dat uyt vreese dat de Engelsche, welcke in *Virginia* ende in andere van hare Colonien zijn, deselve eer dan sy souden konnen in-neemen.

Ick hebbe haer dickmaelen hooren verhaelen, dat sy haer seer verwonderden, dat de Engelsche niet dieper in het Landt trocken, en dat sy nootsaeckelijck vreese voor de Indiaenen moesten hebben, ofte anders seer leuy zijn, om om dat sy een stil ende gerust leven, nevens het Taback planten prefereerden voor het conquesteren van een Landt dat vol gout ende silver was.

Haer voorneemen.

Het is seecker dat het voorneemen der Spaigniaerden is, niet alleen onder te brengen ende te overmeesteren die Indiaenen welcke dighte by haer woonen, maer dat sy, altoos dieper doordringende, willen te Lande penetreren tot in *Florida* ende *Virginia* toe, oock sullen sy het doen, soo sy niet eenige Natie van uyt het Noorden van *Europa* ontmoeten, die haer wat meer wederstand biede, dan die arme Indiaenen doen.

Hebbende nu breedelijck gesproken van de vier Provintien van *Mexico*, het welck het eerste gedeelte van *America* is, als men het selve in het Peruviaensche ende het Mexicaensche verdeeldt, soo moet ick evenwel noch yets van de andere drie Provintien seggen, welcke aen het Noorder-gedeelte van het Mexicaensche behooren, zijnde gelegen recht tegens over het Peruviaensche, ende ende ick sal niet spreecken van *Florida*, *Virginia*, *Norumbegua*, *Nova Francia* ende *Estotilandia*, om dat ick, als wel veele andere doen, niet begeere te schrijven op de Rapporten ofte het hooren seggen van andere, maer alleen het geene ick gesien ende door mijne eygene ondervindinge ontdeckt hebbe.

Ick hebbe, in de eerste verdeelinge, die ick van het Noorder-gedeelte gemaeckt hebbe, nae *Mexico* gesteld de Provintien van *Quivira*, *Jucatan* ende *Nicaragua*, welcke de drie Provintien zijn van dewelcke ick nu wil gaen spreecken, ende daer na sal ick oock yets seggen van het Peruviaensche ofte het Zuyder-Gedeelte van *America*.

Het Landt van *Quivira* is het Oostelijckste van geheel *America*, ende by na recht over Tartaryen, van het welcke het soo weynigh afgescheyden is, dat sommige gelooven dat de eerste Inwoonders van *America* daer zijn van daen gekoomen.

Beschrijvinge van *Quivira*.

Het is oock inder daedt sulcks, dat de Volckeren van *America* in veele dingen aen de Tartaeren gelijck zijn; ende door dien *Quivira* ende het geheele Westersche gedeelte, welck na *Asia* toe-streckt, veel Volck-rijcker is dan het Oostersche gedeelte dat na *Europa* toe-loopt, soo kanmen daer uyt bespeuren dat die quartieren veel eer dan de andere bewoont zijn geweest.

Over-een komste van de Inwoonders met de Tartaren.

Ten tweeden soo sietmen door haere ongeschicktheyd ende barbaerische manieren, dat sy meer over-een-komste met de Tartaren dan met eenige andere Natie hebben.

Ten derden is het sulcks, dat, soo het Landt van Tartaryen ende *America* niet aen malkanderen vast zijn, het daer van niet kan afgescheyden zijn, dan door een kleyne Enghte.

Ten laetsten, het Volck van *Quivira*, dat het dightste aen Tartaryen woond, volght de wijse der Tartaren in het weyden van hare Beesten, ende in het opsoecken ende verwisselen van Landt-streecken die tot de weyde bequaem zijn.

Mensch-eeters.

Geheel die Kuste van *America* is seer gras-rijck, ende sy geniet een seer getemperde Lught; de Inwoonders aghten het glas meer als het gout, ende op sommige plaetsen vintmen'er noch, die Menschen-vleesch eeten.

De voornaemste rijckdommen van dat Landt zijn de Ossen ende de Koeyen, van dese trecken de Inwoonders hare spijse, dranck, kleederen, ende by nae alles dat sy van nooden hebben.

Lieden die alle hare nootdruft van de Ossen en Koeyen trecken.

Want van de Huyden van de geseyde Beesten maecken sy haere Huysen ofte Hutten, ten minsten decken sy die daer mede, sy maecken van de beenen haere messen, gaeren van haer hair, touwen van haere senuwen, vaeten om uyt te eeten ende te drincken van hare hoornen ende blaesen, vyer van haren dreck, emmers om waeter mede te putten van het vel der Kalveren, in het korte, sy eeten het vleesch ende drincken het bloedt, ende de melck daer van.

Men gelooft dat'er eenige Negotie werd gedreven tusschen dese streecke van *America*, in dewelcke de Spaigniaerden noch noyt zijn geweest; ende tusschen het Landt van *China* eude *Cathay*, want als *Vasquez de Coronado* door een gedeelte van het selve trock, soo bemerckte hy in de Zee seeckere Scheepen, welcke van geen *Europisch* maecksel waeren, sy scheenen met Coopmanschappen gelaeden te zijn, ende voor aen haere stevens hadden sy Beelden die wel nae Pellicaenen geleecken, soo dat men niet konde dencken waer deselve moghten van daen gekomen zijn, ten sy dan uyt eene van die twee Koninghrijcken.

Men heeft noch maer twee Provintien in het Landt van *Quivira* ondeckt, te weten, *Cibola*, ende het nieuwe *Albion*.

Cibola.

Cibola is aen de Oost-kant gelegen, ende treckt sijn naem van de Hooft-Stad van die Provintie, welcke mede soo genaemt is.

Totontaa.

De tweede Stadt nae dese is *Totontaa* genaemt, sy is seer vermaeckelijck ende gelegen aen de kant van eene Reviere, in een getempert Climaet.

Tinguez.

De derde Stadt, welcke verdient datmen haerder gedencke, is *Tinguez*, dese wierde van de Spaigniaerden verbrand onder het beleyd van *Vasquez de Coronado*, sy braghten die onder de gehoorsaemheydt van den Koningh van Spaignien in het Jaer 1540. de Spaigniaerden hebben deselve nae die tijdt herbout ende bewoont.

Daer is een Collegie van Jesuiten, die niet doen dan predicken, ende de Lieden van het Landt in de Christelijcke Religie onderwijsen.

Het

Het nieuwe *Albion* leght aen de West-zijde nae Tartaryen toe, daer sijn seer weynigh Spaigniaerden, om dat sy daer weynigh gout ende andere rijckdommen gevonden hebben.

Het nieuwe *Albion.*

Den soo vermaerden Engelschen Capiteyn *François Draeck* ontdeckte het selve, hy sette daer de voet aen Landt, ende noemde het het nieuwe *Albion*, om dat de Koningh die daer doenmaels regeerde, sich vrywillighlijck aen de Koninginne *Elisabeth* onderwierp.

Beschrijvinge daer van.

Het Landt heeft overvloed van vrughten, die te gelijck aengenaem aen het oogh en aen de mondt zijn, de Inwoonders sijn seer beleeft ende lief-tallig tegens de Vremdelingen, doch genegen tot de Toverye ende het aenbidden der Duyvelen.

De Roode-zee ofte de Zee van *California* bepaelt dit Landt van *Quivira* soo wel als dat van *Mexico.*

Het derde Koninghrijck dat aen het Mexicaensche ofte het Noorderlijcke Gedeelte van *America* behoord, is dat van *Jucatan*, het welcke in het Jaer 1517. van *Ferdinand Cortez* ontdeckt wierde.

Jucatan.

Men noemt het *Jucatan*, niet nae *Jocktan*, de Soone van *Heber*, soo als eenige verkeerdelijck gemeent hebben, welcke gelooven dat hy uyt het Oosten, alwaer de Heylige Schriftuere sijne woonplaetse, in het twaelfde Capittel van Genesis, steld, trock, om in dit Landt te koomen woonen, maer nae het Indiaensche woordt *Jucatan*, het welcke in die Taele, wat seght ghy? beteeckent; en dat door dien de Spaigniaerden, als sy daer eerst aenquaemen, aen de Inwoonders nae den Name van dat Landt vraeghden, ende de Indiaenen, welcke haer niet verstaende, antwoordden daer op *Jucatan*? het welcke, soo als wy boven gesegt hebben, wat seght ghy? beduydt, daer door dan noemden het de Spaigniaerden *Jucatan*, en sy hebben die naem oock altoos behouden.

Dit Landt heeft de gedaente van een hangende Eylandt, en is ten minsten drie-hondert mijlen in het ronde groot.

Het is reght over het Eylandt *Cuba* gelegen, en in drie deelen onderscheyden.

Beschrijvinge daer van.

Het eerste is het regte *Jucatan*, welckers voornaemste Steden zijn, *Campeche, Valladolid, Merida* ende *Simancas*, noch is'er eene andere, welcke sy *Cairo*, om haer grootte ende schoonheyd noemen.

De Spaigniaerden achten dit Landt voor arm, om dat'er geene silver-mijnen zijn, ende om datmen daer geene *Cochenille* nochte *Indigo* windt.

De voornaemste Coopmanschappen die men aldaer vindt, zijn Honigh, Wasch, Huyden, Suycker, eenige drogen voor de Apotheeckers, *Cassia fistula, Salsaparilla*, nevens een groote meenighte *Maiz.*

Daer is oock veel hout tot den Schip-bouw bequaem, waer van de Spaigniaerden Scheepen maecken, met dewelcke sy heen ende weder nae Spaignien vaeren.

In het Jaer van 1632. ſtonden de Inwoonders op het poinćt om tegens den Gouverneur te rebelleren, door dien hy haer dwongh dat ſy haere Kalck-hoenen, haer ander Pluym-gedierte, haeren Honigh ende haer Waſch by hem moeſten brengen; het welcke hy dan ſelve op ſoodaenighen waerdye, als hy wilde, ſtelde, ende daer nae verkoght hy het ten ſoodaenighen prijs dat hy daer veel aen won, ſich aldus, tot haeren koſten, verrijckende.

Als ſy nu dit tractement, het welcke haer tot de uytterſte armoede braghte, niet langer konden verdraegen, ſoo reſolveerden ſy op te ſtaen ende in de Boſſchen en op het Geberghte te vlughten; ſy ſtelden ſulcks te werck en verbleven aldaer eenigen tijdt, tot dat de Religieuſen van de Ordre van St. Franciſcus, welcke veel op haer vermoghen, haer bewoghen om weder in haere Huyſen te keeren; ende de Gouverneur, vreeſende dat geheel het Landt rebelleren ſoude, accordeerde haer niet alleen een generaele Amniſtie, maer beloofde haer oock in het toekomende ſaghter te handelen.

Guatimala. Het tweede gedeelte van dat Landt is *Guatimala* genaemt, in het welcke ick twaelf jaeren gewoont hebbe, het ſelve is een van de meeſt bevolckte Oorden van *America*, ende men vint in het ſelve de meeſte Indiaenſche Steden ende Vlecken, hoewel de Spaigniaerden, door haere harde tractamenten, daer van meer dan vijfmaelen hondert duyſent hebben doen ſterven.

Sy ſijn ſeer aen de Religieuſen verplight, want ſy beſchutten ende beſchermen haer tegens de Spaigniaerden, hoewel ſy het om haer eyghen belangh doen, want hoe de Indiaenen meer voordeel doen, hoe oock de Religieuſen rijcker worden.

Dit Landt is wel gematight, ende overvloeyende van alles dat tot het leven nodigh is, de voornaemſte Steden zijn *Guatimala*, *Caſſuca*, ende *Chiapa*, van de welcke ick hier nae breeder ſal ſpreecken.

Acaſamul. Het derde gedeelte van *Jucatan* wort *Acaſamul* genaemt, het is een Eylandt reght over *Guatimala* gelegen, het welcke de Spaigniaerden *Sancta Cruz* noemen, door dien de voornaemſte Stadt die daer op leght *Sancta Cruz* heet.

Nicaragua. De vierde ofte de laetſte Provintie van het Mexicaenſche ofte Noorderlijcke *America*, het welcke aen de Spaigniaerden, nae mijne beſte kenniſſe, behoort, is *Nicaragua*, het leght in het Zuyd-Ooſten van *Mexico*, ende niet meer van het ſelve verſcheyden dan omtrent vier-hondert ende vijftigh mijlen, het welcke veroorſaeckt dat de gront ende de Inwoonders van het ſelve veele over-eenkomſte met die van *Mexico* hebben.

De Inwoonders zijn van een ſeer goede ſtatuere ende redelijck blanck van aengeſighte ende Licchaem.

Beſchrijvinge daer van. Eer ſy de Chriſtelijcke Religie hadden aengenomen, ſoo hadden ſy doch evenwel een Politicq Gouvernement, ende ſy wierden door Wetten geregeert; doch, even als *Solon* geene Wetten tegens de Vader-moorders maeckte, ſich niet konnende inbeelden dat'er ſoo booſe Kinderen ſouden konnen

nen

nen zijn, die haere Ouders souden dooden, soo hadden oock die Volckeren geene Wetten tegens de Koninghs-Moorders gemaeckt, niet konnende geloo-ven dat'er yemandt soude konnen gevonden werden, die yets, op het leven der Koningen, soude willen onderstaen.

Haere Wetten.

Sy straften de diefte met de dood niet, maer de Dieven moesten die geene, welcke sy bestoolen hadden, als Slaeven, tot die tijdt toe, dat sy door haere slaevernye, het geene sy gestoolen hadden, hadden verdient, dienen; het welc-ke eene saghtere, ende met de Natuere van de sonde beter over-een-komende, straffe is, dan het hangen, datmen op andere Plaetsen gebruyckt.

Dat Landt is soo aengenaem ende soo overvloeyende van alles dat tot onder-houdt des levens nodigh is, dat de Spagniaerden het selve *Mahomets* Paradijs noemen.

Overvloet van leef-toght.

Onder de Boomen welcke bloemen draegen, is'er een, die soo teer van ge-voelen is, dat sy verwelckt, soo drae alsmen die aenraeckt.

Daer zijn in dese Provintie soo veel Perroquiten als'er Exters in Engelandt zijn, ende de Kalck-hoenen, de Conijnen ende allerhande soorte van Wilt-braet, zijn daer in soo groote meenighte, dat die aen de Inwoonders voor ha-re ordinaris spijse verstrecken.

In deselve zijn veele Steden van de Indianen, die seer wel bevolckt zijn, doch niet soo seer als wel omtrent *Guatimala*; oock heeftmen daer twee Plaet-sen die door de Spaigniaerden bewoont worden, zijnde de eene *Leon* genaemt, alwaer een Bisdom is gevestight, ende de ander *Grenada*, welcke op eene Meer van soet waeter is geleghen, dat meer dan hondert mijlen in het ronde heeft, ende dat, hoewel het geene gemeenschap met de Zee heeft, evenwel Vloet ende Ebbe onderworpen is; doch ick sal van die Stadt ende Provintie wijdt-lopiger spreecken, als ick sal handelen van de Reysen die ick in dat Landt gedaen hebbe.

Leon.

Grenada.

HET IV. CAPITTEL.

Beschrijvinge van het Peruviaensche America. *Verdeelinge daer van.* Peru, *rijckdom daervan. Mijnen van* Potosi. *Vrughtbaerheyd van* Peru. Lima. *Mis-slagh der Hollanders omtrent het* Callao. *Rijckdom van* Chili. *Kloeckmoedigheyd der Inwoonders. Gierigheyd van* Valdivia *is oorsaecke van sijn ellendige dood. Beschrijvinge van* Castillo d'Oro, Nombre de Dios *ende* Porto Bello. *Brave actien van François Draeck en van Oxenham. Beschrijvinge van nieuw* Andalusia, *nieuw* Grenada, Carthagena, Abuida, Sancta Martha, Venezuela, &c.

Beschrijvinge van het Peruviaensche *America.*

NAe dat wy dan aldus in het korte het Mexicaensche ofte Noorderlijcke gedeelte van *America*, voor soo veel het aen den Koningh van Spaignien behoort, hebben beschreven, in voornemen van daer naeder af te handelen, als ick sal spreecken van de Plaetsen in dewelcke ick gewoont, ende van de Provintien die ick door-reyst hebbe, soo wil ick hier nu mede eene korte ende beknopte beschrijvinge van het Peruviaensche gedeelte stellen, ende aen den Leser daer van yets mede deelen.

Verdeelinge daer van.

Het behelst voornaementlijck vijf groote Koninghrijcken, van dewelcke sommige geheel, sommige ten deele, aen de Kroone van Spaignien ende Portugael onderworpen zijn, de eerste is *Castillo d'Oro*, de tweede *Guajana*, de derde *Peru*, de vierde *Chili*, ende de laetste *Bresil*.

Doch ick wil mijne Historie niet vervullen met het geene andere van dese vier laetste Rijcken geschreven hebben, oock hebbe ick weynigh in deselve gereyst, maer ick sal alleen verhaelen het geene ick van *Peru* verstaen hebbe, ende daer nae sal ick van *Castillo d'Oro*, waer door ick gereyst hebbe, spreecken.

Peru.

Rijckdom daer van.

Men hout dat *Peru* rijcker is dan *Mexico*, want hoewel het het voordeel van den handel door de Noord-Zee, soo wel als *Mexico* niet heeft, en datmen de aldaer vallende Koopmanschappen nae *Pannama* moet brengen, ende van daer te Lande ofte door de Reviere van *Chiagre* nae *Porto-Bello* op de Noord-Zee, soo is doch dat Landt veel rijcker dan dat van *Mexico*, door de groote meenighte van rijcke Silver Mijnen die daer zijn.

Mijnen van *Potosi.*

Men geloost dat het geheele Geberghte van *Potosi* niet dan uyt Mijnen van dat Metael bestaet, doch de Koningh van Spaignien begeert niet datmen daer in graeven sal, voor ende al-eer men die geene, welcke reets ontdeckt zijn, sal

ſal uyt-gegraeven hebben, welcke, ſedert de tijdt dat de Spaigniaerden dat Landt ingenoomen hebben, aen haer rijckdommen genoegh hebben uytgelevert.

Het Landt is ſeer vrughtbaer, ende draeght alles watmen in Spaignien vint, de Olijven ſelve zijn daer veel ſwaerder, ende de Olie die daer van gemaeckt wert ſoeter en klaerder.

Vrught-baerheyd van *Peru*.

Door dien men daer niet lightelijck Wijn konde brenghen, ſoo heeftmen'er Wijngaerden geplant, die veel Wijn geven, welcke ſtercker dan de Spaenſche is.

Het Koorn werdt daer oock in ſeer groote meenighte gewonnen, in die Landen die vlack aen het geberghte leggen; dit is het ſelfde geberghte dat de Indianen, die men noch niet heeft ondergebraght, van *Breſil* ſcheyd.

Dit geberghte ſtreckt tot een groote nuttigheyd aen de vlackten, en dat door de waeteren die daer uyt ſpruyten, want men moet weten, dat het in alle de Plaetſen die van de Spaigniaerden aen de Zuyd-Zee bewoont werden, noyt regent, tot ſoo verre dat de daecken van de Huyſen niet dan met matten bedeckt zijn, om die voor het ſtof te beſchutten, ende evenwel is dit Landt, het welcke niet bevoghtigh wert, dan door de waeteren die uyt het geberghte vlieten, ende door den daeuw die des avonts ende des morgens valt, een van de vrughtbaerſte Landen des Weerelds.

De Hooft-ſtadt is *Lima* genaemt, men heeft in deſelve een Viceroy, eene Cancelarye, ende een Aerts-biſſchop.

Lima.

Twee mijlen van de Stadt is een Haeven diemen het *Callao* noemt, aldaer havenen de Schepen die jaerlijcks de rijckdommen nae *Pannama* brengen.

Daer zijn oock andere Scheepen welcke op de Ooſt-Indiën handelen ende de kuſte van *Guatimala*, als oock op *Acapulco*, dat de Haven van *Mexico* op de Zuyd-Zee is.

De Haven *Callao* genaemt en is niet verſterckt ſoo als dat wel behoorde, te meer om dat'er altoos veele koſtelijcke Koopmanſchappen zijn, ſoo wel als in de Stadt *Lima*.

Ick hebbe verſcheydene Spaigniaerden hooren ſeggen dat in het Jaer 1620. eenige Hollandſche, andere ſegghen Engelſche, Scheepen ſich omtrent die Haven onthielden, waghtende dat de Scheepen die des Koninghs Silver nae *Pannama* moeſten brengen, ſouden komen uyt te lopen, en hebbende door een valſch gerughte verſtaen dat die al vertrocken waeren, volghden ſy deſelve aenſtonts nae, houdende den ſelven Cours welcke ſy geloofden dat ſy genoomen hadden; hier door verloren ſy de gelegentheyd om het *Callao* te attaqueren, het welcke zy, buyten twijffel, met den eerſten aenval ſouden vermeeſtert hebben, ende alſoo den grootſten ſchat die'er doemaels in de Weerelt was in haer gewelt gekregen.

Mis-ſlagh der Hollanders omtrent het *Callao*.

Doch door dien de Spaigniaerden weynigh vreemde Schepen in die Zee'en ſien, ſoo leven ſy ſonder vreeſe, ende ſy verſuymen hare kuſten te verſtercken.

Hoe

Hoewel nu *Peru* seer rijck is in silver-mijnen ende aerdt-vruchten, soo is doch *Chili* veel rijcker ter oorsaecke van de goudt-mijnen welcke men daer vindt; dit heeft de Spaigniaerden in den Oorlogh, die sy de Inwoonders hebben aengedaen, doen volharden, doch sy hebben altoos kloecke wederstandt gevonden.

Rijckdom van *Chili*.

Dit Volck, het welcke uyt de natuere vailland, sterck ende kloeckmoedigh is, heeft het gebruyck van de *Europische* waepenen soo wel geleerdt als de Spaigniaerden selfs, oock wijcken sy haer niet in het handelen van een Deegen ofte in het af-schieten van een Pistool of Musket.

Kloeckmoedigheyt der Inwoonders.

Sy hebben veele soo Spaensche Mannen als Vrouwen gevangen genoomen, dese zijn sy gewoon te houden ende onder de haere uyt te trouwen, ende de Kinderen die daer uyt sijn gesprooten, ende Mestisen genaemt worden, sijn soo couragieuse ende braeve Soldaeten, dat dat niet weynigh geholpen heeft om hare maght te vermeerderen.

Sy maecken de Spaigniaerden soo veel spels, dat den Oorlogh die sy daer in het Landt voeren een van de gevaerlijckste is die sy hebben, ende den Raedt van Spaignien light ordinaris de beste Soldaeten uyt de Troupes van Vlaenderen ende Italien, om die daer heenen te doen gaen, ende de Officieren, welcke langh in Vlaenderen gedient hebben, werden daer oock heenen gesonden, ende dat by forme van recompens ofte belooninge, door dien sy sigh, door des gouts overvloed in dat Landt, wel haest verrijcken.

De Spaigniaerden hebben daer drie schoone Steden, te weten; *la Conception*, in het welcke een Bisschop woont, *Sant-Jago* ende *Valdivia*.

Dese laetste Plaetse is genaemt na seeckeren *Valdivia*, die Gouverneur van *Chili* was, ende den eersten Autheur van desen Oorlogh.

Die Gouverneur was soo gierigh, ende sijne drift om goudt te versaemelen soo groot, dat hy niet konde lijden dat de Indiaenen het selve besitten souden, hy deede se slaen ende mishandelen, selfs doode hy'er eenige, om dat sy hem soo veel van dat metael, als hy begeerde, niet hadden gebraght, hy deede haer in de Mijnen arbeyden, beveelende hem daeghlijcks een seeckere quantiteyt daer uyt te leveren.

Gierigheyt van *Valdivia*.

Doch de Indiaenen die haer niet bequaem vonden om hem te voldoen, naemen voor, hem niet meer te gehoorsaemen, ende sijne gierigheyt eens voor al te voldoen, om dat hy haer om het gout niet meer soude moeyelijck vallen.

Ten dien eynde voeghden sy haer by malkanderen, ende hebbende sigh ten strijde bereyd, naemen sy oock seeckere quantiteyt gouts mede; sy quaemen aldus den Gouverneur besoecken, tot den welcken sy seyden: *Valdivia*, ghy bent soodaenigh verhongert op ons gout, dat wy u tot nu toe niet hebben konnen versaedigen; doch wy hebben eyndelijck een middel uytgevonden om desen uwen lust te voldoen, siet hier hebben wy nu genoegh, maer gy moet daer u bekomste van drincken. Dit gesegt hebbende, vielen sy daedelijck op hem aen, ende hem gevangen genoomen hebbende, gooten sy gesmolten gout in sijn keel,

Is oorsaeke van sijn ellendige doodt.

waer

waer van hy ellendelijck ſtierf, laetende ſijn naem aen die Stadt nae, doch nae dat hy een bloedighen Oorlogh ontſteecken hadde, welcke tot noch duert.

Ick ſal oock van *Guajana* nochte van *Breſil* niet ſpreecken, door dien ick daer niet geweeſt hebbe. *Breſil* behoorde aen de Croone van Portugal, ende is onder de Spaigniaerden weynigh bekent; De Staeten van de vereenighde Provintien beſitten jegenwoordigh daer een gedeelte van, ſoodaenigh dat haere Hiſtorie-ſchrijvers dat Landt, beeter dan ick, ſouden konnen beſchrijven, ende alſoo de rijckdommen daer van aen *Europa* bekent maecken.

Beſchrijvinge van *Caſtillo d'Oro.*

Ick begeve my dan weder na het eerſte Gedeelte van het Peruviaenſche *America*, te weten, *Caſtillo d'Oro*, dat is het goude Caſtilien, zijnde het ſelve ſoo genaemt door den grooten overvloedt van gout diemen daer vindt.

Het begrijpt het Noorderlijcke Gedeelte van het Peruviaenſche *America*, ende een deel van de *Iſtmus* ofte ſmalle enghte Landts, welcke tuſſchen de Noordt en Zuydt-Zee'en is.

Boven de groote meenigte gouts die'er gevonden wordt, ſoo is het noch overvloeyende van ſilver, Speceryen, Peerlen ende Medicinale kruyden.

Het werdt in vier Provintien gedeelt, de eerſte is byſonderlijck *Caſtillo d'Oro* genaemt, de tweede het nieuwe *Andaluſia*, de derde het nieuwe *Grenada*, de vierde *Carthagena.*

Caſtillo d'Oro is in de enghte ſelfs geleghen ende niet ſeer volck-rijck, om dat het Climaet daer niet ſeer geſont is, ende dat aldaer veele ſtilſtaende waeteren zijn, die de lught met quaede dampen vervullen.

Nombre de Dios ende *Porto-Bello.*

De voornaemſte plaetſen die de Spaigniaerden daer in beſitten zijn voor eerſt *Nombre de Dios*, dat den Naeme Godes geſeght is, het welcke aen de Ooſt-zijde leght, de tweede plaetſe leght ſes mijlen daer van daen en is *Porto-bello* genaemt, deſe plaetſe werdt door Spaigniaerden Mulatten ende Negers bewoont, dogh *Nombre de Dios* is door de quaede lugt by nae verlaeten.

De Schepen welcke voor *Nombre de Dios* plaghten ten ancker te komen, ende aldaer des Koninghs ſilver, datmen jaerlijcks van *Peru* nae *Pannama* brenght, ende van daer na de Noord-Zee, te laeden, die ſetten het jegenwoordigh voor *Porto-bello*, dat een ſchoone Haeven geſegt is; het is oock inder daet een ſchoone Haeven, ende aen de mondt is die met drie Caſtelen, welcke de eene de andere commanderen, verſterckt.

De derde ende de laetſte plaetſe, welcke de Spaigniaerden in het *Caſtillo d'Oro* beſitten, is *Pannama*, het welcke aen de Weſt-zijde op de Zuydt-Zee leght, deſe Stadt ende *Nombre de Dios* wierden daer *Diego de Niqueza* gebout.

De Stadt van *Nombre de Dios* wierde ſoo genaemt, om dat *Niqueza*, nae dat hy veele ſtormen op Zee hadden uytgeſtaen, eyndelijck in die Haeven gekomen zijnde, en verheught om dat hy ſigh buyten gevaer ſagh, tegens zijn volck ſeyde dat ſy in Godes naem konden nae Landt vaeren.

Maer, soo als ick boven geseght hebbe, de lught van die Plaetse is seer ongesont, ende in het Jaer van 1584. beval den Koningh van Spaignien datmen de Huysen van *Nombre de Dios* onder de voet soude werpen, ende datmen, op een gesondere plaetse, weder andere soude timmeren, dit dan wierde door *Dom Pedro Arias* uytgevoert, welcke dit *Porto-Bello* stighte.

Doch ick soude mijn Vaderland te kort doen, soo ick, hier van *Nombre de Dios* spreeckende, de gedenckwaerdige daeden die de Engelsche in die Plaetse gedaen hebben, en over dewelcke de Spaigniaerden sich noch op heden verwonderen, met stil-swijgen voorby ginck.

Braeve Actien van François Draeck.

Want sy gedencken niet alleen noch aen den naem van François Draeck, maer sy leeren selve haere Kinderen die te vreesen, deselve noemende om haer vreese aen te jagen; oock hebben sy niet vergeeten hoe hy *Carthagena* aentaste, nochte alle het geene hy daer op de Kuste dede, ende voor al te *Nombre de Dios*, alwaer hy Volck aen Landt sette, ende trock van daer tot op het geberghte van St. Paulus, op den wegh nae *Pannama*.

Oock weten sy noch den naem van een van sijne Capiteynen John Oxenham genaemt, en ick begeere dat dese mijne Historie sijnen naeme sal onsterffelijcke maecken, door het gedenckwaerdigh verhael van het stoute stuck wercks dat hy op die Kuste bestont.

En van *Oxenham.*

Desen braeven Edelman zijnde met seventigh wel geresolveerde Mannen een weynigh beneeden de Stadt van *Nombre de Dios* aengekomen, deede sijn Schip op het Landt trecken, ende hebbende het selve met tacken van Boomen doen bedecken, trock hy met sijn geselschap te Landt, gebruyckende eenige Negers tot sijne Leydts-lieden; zijnde aen seeckere Reviere gekomen, dede hy hout hacken om een Fregatte te bouwen, met dewelcke hy in de Zuyd-Zee ginck, hy quam aen het Peerlen Eylandt, bleef'er thien daeghen legghen, nam'er twee Spaensche Schepen, in dewelcke sestigh-duysent ponden Gout waeren, ende tweemael hondert-duysent ponden aen Silver in klompen ofte Staeven, en daer mede keerde hy weder nae het vaste Landt.

Het is waer dat'er naederhandt muyterije onder sijn Volck ontstont, het welcke oorsaecke was dat hy noyt aen het Schip dat hy verborghen hadde geraeckte, oock is hy in sijn Vaderlandt niet weder gekomen, doch sulcks maeckt dese saecke daer door niet te min gedenckwaerdigh, door dien niemant oyt yets diergelijcks heeft ondernomen, oock spreecken de Spaigniaerden op heden daer niet van, dan met verwonderinge.

Daer is noch een groot gedeelte van *Castillo d'Oro*, het welcke noch door de Spaigniaerden niet is ingenomen, en buyten twijffel zijn daer groote Schatten verborgen, welcke staen te vallen in handen van die Natie, die den moet ende couragie sal hebben van die te gaen soecken.

Barbarische Indianen willen

Als ick in het Jaer van 1637. te *Pannama* was, in voornemen van weder nae mijn Landt te keeren, quaemen daer omtrent twintigh Barbarische Indianen, om met den President van de Cancellarye te handelen, en om sich aen

den

den Koningh van Spaignien te onderwerpen, doch, soo als ick naemaels te *Carthagena* verstont, daer wierde niets met haer beslooten, want de Spaigniaerden derven de Indianen niet vertrouwen, door dien sy dickmaelen tegens haer gerebelleert hebben, wanneer sy haer mishandelen.

sich onder de Spaensche begeven.

Dese Indianen die ick doen te *Pannama* sagh, waeren alle wel-gemaeckte Mannen, robust ende van een braeve gestalte, onder andere was'er een welckers hayr al immer soo root was als men het op het Hooft van yemant in Engellandt soude konnen vinden.

Sy hadden Goude Ringhen in haere Ooren, en kleyne stuckjens Gouts als halve Maenen in de onderste lip, hier uyt beslootmen dat'er veel van die stoffe in haer Landt was.

Haer Cieraet.

Het nieuwe *Andalusien* grenst ten Noorden aen *Castillo d'Oro* ende ten Zuyden aen *Peru.*

Nieuw *Andalusia.*

De beste Steden daer in zijn *Tocoio*, dat de Spaigniaerden nu *Sancta Margareta* noemen, ende eene andere genaemt *Spirito Sancto.*

Het nieuwe *Grenada* grenst ten Zuyden aen *Carthagena*, men heeft het desen naem gegeven om dat het in vrughtbaerheyd ende overvloet van alles seer groote over-een-komste heeft met het Koninghrijcke van *Grenada* in Spaignien.

Nieuw *Grenada.*

Hier in legghen ses Considerabile Steden; de eerste *Tingia*, welcke men gelooft dat reght onder de Linie leght; de tweede *Tochamim*; de derde *Popaian*, welcke de rijckste van alle is; de vierde *Sancta Fé*, daer in woont den Aerts-bisschop, oock is'er eene Cancellarye ende een Kamer van Justitie even als te *Pannama* ende te *Guatimala*, met een eersten President, een Procureur Generael, ende twee andere Presidenten, die yder ses duysent Ducaten Jaers voor haere Gagie, uyt des Koninghs spaer-kiste, trecken; de vijfde Stad heet *la Palma* ende de sesde *Meridan.*

Beschrijvinge daer van.

De gewoone wegh, welcke men om van *Carthagena* nae *Lima* de Hooftstadt van *Peru* te gaen, gebruyckt, loopt dwarsch door dese Provintie van *Grenada*, oock moetmen die Reyse altoos te Lande nemen.

Dit Landt is door sijne gelegentheydt seer sterck, om dat het met Rotsen ende Geberghten omringht is, ende de doortoghten in deselve zijn seer engh ende moeyelijck; doch van binnen bestaet het uyt schoone Valleyen, welcke een groote meenighte vrughten voortbrengen, soo van Koorn als *Maiz*, oock zijn'er eenige Silver Mijnen, ende Revieren, onder welckers sant men Gout vint.

Carthagena is de laetste Provintie van *Castillo d'Oro*, de gront daer van is mede seer vrughtbaer, doch daer groeyt seeckeren Boom welcke vergiftigh is, en soo men die maer even aenraeckt looptmen seer groot gevaer van te sterven.

Carthagena.

De voornaemste Steden van deselve zijn eerstelijck *Carthagena*, welcke den Ridder Draeck in het Jaer 1585. in-nam, hy verbrandde die voor een groot ge-

Beschrijvinge daer van.

gedeelte, ende voerdde twee hondert ſtucken Geſchuts daer uyt, boven een oneyndige meenighte van gout en ſilver.

Ick ſoude niet derven ſeggen dat'er nu ſo veel Geſchuts is als'er doen was, niet te min is de Stad redelijken wel ſterck gemaekt, doch niet ſoo ſeer als *Porto-Bello*.

Het is een ſeer ſchoone ende rijcke Stadt, en dat ter oorſaecke van den Peerl-handel, men brenght die daer van het Eylandt *Margarita*, oock komen aldaer alle de inkomſten van den Koningh uyt geheel het nieuwe *Grenada*.

Daer is een Biſſchop en veel Kercken nevens ſeer rijcke Conventen.

Deſe Stadt wert door geen Kamer van Juſtitie ende Cancellarye geregeert, gelijck *Sancta Fé*, maer door een Gouverneur, die aldaer een abſolute magt voert,

Men heeft dickmaelen in den Raed van Spaignien voor-geſlaeghen een ſeecker getal van Galeyen te onderhouden om deſe Zee'en te door kruyſſen, welcke haere retraite te *Carthagena* ſouden hebben.

Het was door middel van die Stadt dat Engelandt het Eylandt, dat wy de Providentie, ende de Spaigniaerden *St. Catharina* noemen, verloor, het welcke, hoewel het kleyn is, evenwel aen ons Rijck ſeer voordeligh ſoude zijn gheweeſt, ſelve meer als eenige van onſe andere Colonien van *America*; dit was het dat de Spaigniaerden wel wiſten, ende daerom is het dat ſy alle de magten van *Carthagena* te wercke ſtelden, om het weder te nemen; doch ick hoope dat de tijdt, in dewelcke het in onſe handen vallen ſal, noch eens ſal komen, ende dat wy alſdan ſullen genieten de voordeelen welcke het door ſijne gelegentheyt geeft.

Men brenght oock alle Jaeren in kleyne Fregatten te *Carthagena* alle de *Indigo* de Cochenille ende de Suycker, die in het Landt van *Guatimala* gewonnen wert, door dien de Spaigniaerden gelooven dat het ſeeckerder is die Waeren in kleyne Schuytjens over het Meer van *Grenada* nae *Nicaragua* te brenghen, ende van daer nae *Carthagena*, om op de groote Gallioenen, die van *Porto-Bello* met ſilver van *Peru* komen, gelaeden te worden, als deſelve met de Scheepen van de *Honduras* te ſenden, welcke dickmaelen door de Hollanders genomen zijn, ende om dat die Fregatten oock dighte voor by het Eylandt de Providentie paſſeerden, ſoo hebben ſy het ſelve aen ons ontnomen, tot haere verſeeckeringe aen die kant.

Abuida.

De tweede aenſienlijcke Stadt van het Landt van *Carthagena* is *Abuida*; de derde *Sancta Martha*, het welcke een rijck Gouvenement voor de Spaigniaerden is, en op die plaetſe is men ſeer bange voor de aenvallen der Engelſche ende der Hollanders, welcke met haere Scheepen daer komen; ſy is op de Reviere van *Abuida* gebouwt, anders *Rio-grande* ofte de groote Reviere genaemt.

Sancta Martha.

Venezuela, &c.

Daer is oock *Venezuela* ende het nieuwe *Cadix*, welcke rijcke ende ſtercke Steden zijn.

De Spaigniaerden noemen deſe drie laeſt genoemde Provintien, te weten nieuwe *Andaluſia*, nieuw *Grenada* ende *Carthagena*, *Tierra Firma*, ofte het vaſte Landt, om dat ſy aen het Landt van *Peru*, aen de Noort-zijde als tot een Wal verſtrecken, ende het fundament maecken van die omgekeerde Pyramide.

Op

Op dese wijse hebbe ick den Leser ront-om geheel *America* geleydt, ende aen hem het vaste Landt van dat groote gedeelte des Weerels vertoont; hier uyt kanmen de maght ende den rijckdom van den Koningh van Spaignien bespeuren, welcke soo wijdt uytstreckende Landen onder sijn gebiet gebraght heeft, dat sy, soo sy alle aen malkanderen vast waeren, grooter dan geheel *Europa* souden zijn.

HET V. CAPITTEL.

Eylanden van America. *Beschrijvinge van* Margarita. *Groote menighte van Peerlen. Maniere om deselve te visschen. Handel daer mede gedreven. Rencontre tusschen de Engesche ende Hollanders salveert de Spaensche Peerl-vangh[st]. Beschrijvinge van* Jamaica. *Spaensche wreetheydt. B[e]schrijvinge van* Cuba, *sijne vrughtbaerheyd. Aert v[an] het Verckens Vleesch in* Cuba. *Beschrijvinge van de* Hav[a]na, *sterckte van de Haven daer van. De Hollanders [ne]men de silvere Vloote. Den Admirael van deselve [w]ont hooft. Beschrijvinge van* Espagnola, *sijne vrughtb[aer]heydt ende rijckdom, overvloet van bestiael. Verdeel[t] den onder de Spaigniaerden. Aerts-Bisdommen in* Am[eri]ca *nevens de politicque regeeringe daer van.*

HEt vaste Landt van *America* is niet alleen groot ende seer wijdt uytgebreyt, doch men vint oock in de Americaensche Zee'en seer groote Eylanden, selve die de grootste des Weerelts zijn.

Eylanden van America.

Het soude een al te verdrietige ende lanckwijlige saecke wesen die alle te willen op-tellen, oock soude sulcks swaerlijck, jae, by-na, niet, konnen geschieden, om dat'er veele zijn welcke men noch niet ontdeckt heeft, en die noch niet bewoont zijn, soo datmen van hare grootte ende vrughtbaerheyd weynigh kan seggen, want men seght dat alleen de Lucayesche Eylanden, meer dan vier hondert in getaele zijn.

Ick sal dan om dese reden, ende om den Leser niet te verveelen, alleen de voornaemste van dese Eylanden beschrijven, en dat kortelijck; wy sullen met die geene, welcke het naeste aen *Carthagena* gelegen zijn, beginnen, om dat wy aldaer geëyndight hebben met het spreecken van het vaste Landt.

Het eerste dan dat verdient datmen daer van melde, is het kostelijcke Eylant *Margarita*, het is in de Zee dight by *Castillo d'Oro* gelegen, ende nae by twee andere Eylanden *Cubagua* ende *Trinedad* genaemt

Beschrijvinge van Margarita.

Het is waer dat dat Eylandt van sommige mispresen is, om dat'er noch Koorn, noch Boomen, noch eetbaere Kruyden, noch selfs geen water, tot den dranck bequaem; is, tot soo verre dat de Inwoonders voor desen een Tonne Wijn voor een Tonne waeter gaven.

Groote meenighte van Peerlen.

Doch de groote meenighte van Peerlen welcke men daer vint, bedeckt ende vergelt dubbelt-fout alle dese feylen, ende daer van daen is het datmen het selve *Margareta* heeft genaemt, om datmen in de Latijnsche Taele die naem aen een Peerl geeft.

Daer zijn veel rijcke Kooplieden in dat Eylandt, welcke veertigh a vijftigh Negers tot haere Slaeven hebben, en deselve werden van haer nergens toe gebruyckt, dan om tusschen de Rotsen de Oesters, in dewelcke men de Peerlen vint, te visschen.

Dese Kooplieden maecken groot werck van haere Negers, ende caresseren deselve seer, om dat sy verbonden zijn haer de schatten, welcke onder het water leggen, toe te vertrouwen, oock bestaet alle haeren rijckdom in den goeden wille van dese Slaeven, dewelcke, als sy willen, niet met alle konnen visschen, ofte de beste Oesters in de Zee laeten.

Maniere om deselve te visschen.

Men laet haer met Korven in de Zee sincken, ende soo lange verblijven tot dat zy, door het schudden van het touw, met het welcke men haer heeft nedergelaeten, een teecken geven om weder opgehaelt te worden.

Ick hebbe van sommighe, die sich met de Peerl-visserye bemoeyt hadden, hooren segghen, dat sy haere Negers niet dan gebraeden Vleesch te eeten gaeven, op dat sy haeren Adem des te langher in het waeter souden konnen inhouden.

Men sent alle de Peerlen van *Margareta* nae *Carthagena* om door-boort te werden, ende daer is eene schoone straete, in alle welckers Winckelen men niet doet dan Peerlen handelen.

Jaerlijcks zijn'er gemeenlijck omtrent de Maent van July, een ofte twee Schepen aen dat Eylandt, om nae *Carthagena* het Inkomen des Coninghs te brengen, soo wel als de Peerlen der Kooplieden.

Handel daer mede gedreven.

Men schat de vraght van een van dese Schepen gemeenlijck op festigh of taghtigh duysent Ducaten, oock dickmaelen noch hooger, hier om zijn sy wel voorsien ende met Volck dubbelt bemant, want de Spaigniaerden vreesen seer Engelsche ofte Hollantsche Schepen te sullen rencontreren.

Rencontre tusschen de Engelsche ende Hollanders salveert de Spaensche

In het Jaer als ick te *Carthagena* was, zijnde dat van 1637. wierd'er een van dese Schepen door een Schip van het doemaels Engelsche Eylant de *Providentie* vervolght, men seyde dat het de *Neptunus* genaemt was, ende het hadde nae een kort ende light geveght, de Spaigniaerden in noot van het op te geven gebragt, oock soude hy het dat selve nevens alle de Schatten die daer in waeren, vermeestert hebben (soo als my seecker Spaigniaert die daer op was, doen men voght, vier dagen daer nae te *Carthagena* seyde) sonder de aenkomste van twee andere Hollantsche Schepen, ende die pretendeerden den beuyt met de Engel-

gelsche te deelen, by-brenghende haere Commissie, die sy van mijne Heeren de Staeten in die Zee'en hadden.

Peerl-vanghst.

Maer terwijlen dat dese tegens malkanderen disputeerden, soo strandde het Spaensche Schip op een kleyn Eylandt, ende de Boots-gesellen ontlaedden, droeghen ende verborghen in het Bosch een gedeelte van de Schatten die daer in waeren, ende hebbende bespeurt dat de Hollanders haer kraghtighlijck nae-setten, soo staecken sy haer Schip in brant, soodaenigh dat de Engelsche ende de Hollanders van dien beuyt versteecken bleven; soo drae de tijdinge van dit voorval te *Carthagena* gekomen was, soo sondtmen daer een Oorlogh Schip heenen, om de Peerlen, diemen in het Bosch verborgen hadde, te gaen haelen, doch die leverdden het derde gedeelte, van het geene in het Schip geweest hadde, niet uyt.

Beschrijvinge van *Jamaica.*

Jamaica is een ander Eylandt dat aen de Spaensche behoort, ende twee-hondert ende taghtigh mijlen langh ende veertigh breet is, en hoewel het dat van *Margareta* in Fonteynen ende schoone Beecken van soet waeter overtreft, soo moet het in rijckdom doch evenwel verre voor het selve wijcken, want alle de Koopmanschap diemen daer heeft bestaet in Leder ofte Huyden, Suycker ende Taback.

Spaensche wreedheydt.

Daer zijn maer twee remarcabele Steden op dat Eylandt, de eene *Oriscan* ende de andere *Sivilien* geheten, men maeckt daer Schepen soo goet als die uyt Spaignien komen.

Het was eertijdis seer Volckrijck, doch jegenwoordigh zijn'er weynigh Indianen meer, want de Spaigniaerden hebben'er meer dan sestigh duysent doen vergaen, soo dat de Vrouwen van dat Eylandt, soo wel als die van het vaste Landt van *America*, haere vrught door Kruyden af dreven, uyt vreese dat haere Kinderen die wreede Natie souden moeten dienen.

Aen geene zijde van die twee Eylanden is dat van *Cuba* geleghen, het welcke drie-hondert mijlen langh ende seventigh breedt is, het selve wierde die van *Europa* bekent, als *Christophorus Columbus* sijne tweede Reyse nae *America* deede.

Beschrijvinge van *Cuba.*

Het is vervult met Bosschen, Meeren ende Geberghten, het Climaet is seer gemaetight, het Aert-rijck seer vrughtbaer, men vint'er uytnemende schoon Koper, en voor dese vontmen daer oock Gout.

Het brenght overvloedelijck *Cassia Fistula*, Gember, Mastick, Aloë, *Salsaparilla* en Suycker voort.

Sijne vrughtbaerheyt.

Daer is oock Vleesch, Visch ende Wilt-braet in groote meenighte; doch besonderlijck zijn'er soo veel Zee-Schildt Padden ende Verckens, dat de Schepen sulcks voor haere voornaemste Victuailje mede nemen als sy weder nae Spaignien trecken.

Aert van het Verckens

Terwijlen dat ick daer was, gebeurde het dat ick op seeckere dagh eene Purgatie hadde moeten in-nemen, ende verwaghtende datmen my, nae dat deselve gewerckt hadde, een stuck van eenigh gebraeden Pluym-gedierte ofte

van

Vleesch in *Cuba*.

van een Conijn soude aendisschen, soo was ick wel verwondert datmen my yets van een jongh gesoden Vercken voorsette, ende door dien ick daer van weygerde te eeten, als vreesende dat my sulcks qualijck bekomen moghte, soo verseeckerde my een yder, dat dat de beste spijse was, welcke de Doctoren van dat Landt gewoon waeren te ordonneren aen alle die geene welcke gepurgeert hadden.

Beschrijvinge van de *Havana*.

De voornaemste Steden van dat Eylandt zijn *Sant Jago* ofte St. Jacob, aen de Noord zijde, welcke gebouwt wierde door *Jaques de Velasco*, daer is mede een Bisdom; hier op volght de *Havana*, mede op de Noort-kuste, aldaer is eene seer schoone Reede voor de Schepen, oock is'er de generale Staepel van alle Koopmanschappen; de Spaigniaerden noemen dese plaetse de Sleutel van alle de Indiën.

Het is in dese Plaetse alwaer sich de Vlooten van den Koningh van Spaignien onthouden; alhier vergaederen mede de Koopvaerdy-Scheepen van alle de Plaetsen door ons hier boven aengeroert, soo van de Provintien van het vaste Landt, als van de Eylanden, soodaenigh datmen in de Maent van *September* seggen kan, dat alle de schatten van *America* aldaer vergaedert zijn, soo die geene welcke uyt de Inkomsten van den Koningh van Spaignien voortkomen, als oock de Waeren ende Koopmanschappen die aen de Negotianten behoren, welcke op dat Jaer dat ick daer was op dertigh Millioenen *Pezos* ofte Rijckdaelders begroot wierden.

Daer waeren dat Jaer drie ende vijftigh Scheepen, welcke alle, op den 16. *September*, een weynigh voor den gewoonlijcken tijdt, vertrocken, door dien de wint doenmaels seer goet was om haer de Straet van *Bahama* te doen passeren.

Door dien dan de *Havana* als het Pack-huys is, in het welcke men alle de Schatten van *America* versaemelt, soo hebben de Spaigniaerden groote sorghe gedraegen om deselve te versteercken; sy geloven dat het eene Plaetse is die men niet kan in-nemen, ende sy hebben die in eene ende deselve achtinge als de Casteelen van Antwerpen, Milaenen ende Pampelone.

Daer zijn twee stercke Casteelen, het eene aen de mondt van de Haeven nae de Zee-kant, ende het andere wat meer binne-waerts aen de andere zijde des Oevers.

Sterckte van de Haven daer af.

De doortogt tusschen dese twee Casteelen, welcke den inganck van de Haven is, is soo naeuw, dat niet meer dan een Schip te gelijck, door deselve passeren kan, ende kan uyt die Casteelen soo wel bestreecken worden, dat eene Vloote van hondert Scheepen deselve niet soude konnen vermeesteren ende forceeren.

Ick ben in het grootste van die twee Casteelen geweest, ick vont het selve seer sterck; doch het soude soo wel ingenomen konnen worden, als veele andere stercke Plaetsen in *Europa*, soo men het met een goet Legher te Lande aentaste.

Het

Het Casteel is seer wel van Geschut voorsien, onder andere zijn'er twaelf Stucken welcke sy de twaelf Apostolen noemen, sy sijn van een extraordinaire grootte.

Doch hoewel de *Havana* soo sterck is, soo konde sy doch evenwel de ses ofte seven Millioenen, welcke des Koninghs Scheepen van *St. Juan d'Ulhua* gebraght hadden, niet salveren, hoewel die haer onder de bescherminge van die Casteelen geretireert hadden.

Abuys van den Autheur.

Dit geschiede in het Jaer van 1629. als wanneer die vermaerde Hollander, welcke de Spaigniaerden *Pié de Palo* ofte Houte-been noemden, en welcke sy soo seer vreesden als sy te vooren François Draeck gedaen hadden, het Ancker aen de *Cabo Sant Antonio* in de bijt wierp, om aldaer de Vloote van nieuw Spaignien te verwaghten, welcke op den behoorlijcken tijdt, die hy gegist hadde, niet manqueerde te komen.

Alles dat hier aen den Commandeur Houte-been wort toegeschreven is het werck van den beroemden Pieter Pieters. Heyn.

Hy hadde deselve soo drae niet ontdeckt, of hy ginck die kloeckmoedelijck met het lossen van al sijn Geschut attaqueren, doch de Spaigniaerden, welcke geen lust om te veghten hadden, hebbende Krijghs-Raet gehouden, oordeelden dat het beter was sich in de Haven van *Matanzas*, aen het Eylandt *Cuba* te gaen salveren, en al retirerende te veghten, dan het gelt des Koninghs, dat haer toe-betrouwt was, te risiqueren.

Op die Spaensche Vloote waeren veele Edellieden, ende twee Reghters van de Cancellarye van *Mexico*, welcke men, als schuldighe aen de Conspiratie, daer ick boven van ghesproocken hebbe, nae Spaignien sondt.

Daer op was oock een Jacobijner Religieus van mijne kennisse, genaemt Frater *Jacynthe de Hozis*, men hadde hem in nieuw Spaignien gesonden om alle de Conventen van de Ordre van St Dominicus te visiteren, hy hadde ten minsten acht duysent Ducaten, door de geschencken die men hem gegeven hadde, by een geschraept, soo als my sijn Gesel in het volgende Jaer seyde, welcken hy uyt de *Havana* nae *Guatimala* gesonden hadde, om onder sijne Vrienden eenige Penningen te vergaederen, op dat hy, door hulpe van deselve, soo weder nae Spaignien moghte geraecken.

Dom Martin de Carillo was daer mede op, hy hadde gedeputeert geweest, om de schuldige aen den Oproer van *Mexico* te doen straffen ende om haer Proces te maecken, men seyde dat hy daer door meer dan twintigh duysent Ducaten vergaedert hadde.

Boven dese Persoonen was'er noch een Bisschop en een groote menighte van rijcke Kooplieden op dese Vloote, ende *Dom Juan de Guzman de Torres* was'er Admirael van.

De Spaigniaerden dan de vlught genomen hebbende, liepen de Reviere van *Matanza* op, niet gelovende dat de Hollanders het souden derven waeghen haer daer in te volgen, doch als sy nu deselve waeren ingeseylt, ende sy ondervonden dat daer geen diepte genoegh voor haere groote Gallioenen was, deeden sy die aen de Wal stranden.

De Hollanders nemen de silvere Vloote.

Dat gedaen zijnde trocken alle de aensienlijckste Lieden aen Landt, ende sy begaeven sigh op de vlught, het beste dat sy konden mede-draeghende, sommighe eenige Cabinetten ende andere Valiesen ende Maelen, in dewelcke sy haer beste goedt hadden opgesloten, dogh de Hollanders, haer neerstighlijck vervolght hebbende, schoten dapper met haer Canon, ende deeden haer alles verlaeten, uytgesondert alleen eenighe Cabinetten, welcke in het Bosch verborghen wierden, soodaenigh dat alle de reste in handen van de Officieren, Soldaeten ende Boots-gesellen van den Kloeckmoedighen Houte-been geraeckte.

De Religieus *Frater Hozis* hadde sigh in eene Boote begeven, draegende zijn kleyn Kofferken onder zijne kleedinghe, hier in hadde hy Goude Kettinghen, Diamanten, Peerlen ende anderen kostelijcke Gesteenten; dogh als ses Hollanders in die Boote waeren komen springhen, soo naemen sy hem alles wat hy hadde af, soo als zijnen Geselle ons daer nae in de Stadt van *Guatimala* vertelde.

Den Admirael van deselve wert Onthooft.

Als nu *Dom Juan Guzman de Torres* in Spaignien was aengelandt, soo deede men hem in de gevanckenisse gaen, alwaer hy voor eenighen tijdt buyten zijne sinnen was, dogh weder herstelde zijnde, wierdt hy daer nae ont-hooft.

Beschrijvinge van *Espagnola.*

Dogh ick moete, voor ick dit Capittel eijndighe, niet vergeten te spreecken, van het voornaemste van alle de Eylanden van die nieuwe Wereldt, zijnde dit het geene datmen *Espagnola* noemt, ende de vorige Inwoonders des Lands met den naem van *Haizu* beteeckenden; het sught nogh op heden wegens het verlies van meer dan drie Millioenen Menschen, welcke de Spaigniaerden, de nieuwe meesters daer van hebben gedoodt.

Dat Eylandt is een van de grootste des Werelds, het heeft vijfthien-hondert mijlen inden omganck, het geniet een gemaetighde lught, de aerde is'er vrugtbaer, en daer zijn veele Mijnen.

Sijne vrughtbaerheyt ende rijckdom.

Men drijft daer oock groote handel met Ambergrijs, Suycker, Huyden, Gember ende Wasch.

Dit Eylandt behoeft aen dat van *Cuba* nergens in te wijcken, doch het overtreft het selve verre in drie saecken; de eerste is de suyverheydt van het gout dat daer seer fijn ende sonder menginge van eenighe Metaelen wert gevonden; de tweede de goetheyt van het Suycker-riet, dat aldaer veel meer dan op andere plaetsen uytlevert; de derde de vrughtbaerheyt van het Aert-rijck, het welcke gemeenlijck hondert fout wederom geeft.

Dese groote vrughtbaerheyt wert door vier Revieren veroorsaeckt, welcke groot zijn ende dit Eylandt in vier gedeelten scheyden ende bevoghtigen.

Dese vier Revieren spruyten alle uyt een ende het selve Gebergte, het welcke te midden in het Landt gelegen is; de eerste van deselve wert *Juna* genaemt, ende neemt sijnen loop Oost-waerts; de tweede *Arthinnacus*, ende deselve vloeyt ten Westen; de derde *Jacchus*, die ten ten Noorden, ende de vierde *Naihus*, die nae het Zuyden streckt.

Over-

Dit Land is sodaenig vervult met Verckens ende oock van ander Bestiael, dat alle

alle in de Bossen ende op het Geberghte is wilt geworden, dat de Scheepen welcke dighte omtrent het selve haeren Cours nemen ende leef-toght van nooden hebben, gemeenlijck op eene onbewoonde plaetse landen, ende met geweer op de Jaght gaende dooden sy daer soo veel wilde Verckens ende Ossen als sy van nooden hebben, sonder dat haer yemandt sulcks belet, door dien een groot gedeelte van dat Landt onbewoont is, ende alle de Indiaenen dood zijn.

vloet van Bestiael.

De voornaemste Stadt die men daer op vint is *St. Domingo*, in deselve is een President ende Kamer van Justitie, bestaende uyt ses Raets-heeren ende de andere daer toe noodige Officieren; daer is oock de Setel van een Aerts-bisschop, en hoewel deselve soo veel Inkomen niet heeft dan wel de andere, en voor al die van *Lima* ende *Mexico*, soo heeft hy boven haer doch die eere, dat hy Primaet van alle de Indiën is.

Nae *Domingo* volgh *St. Isabella*, *St. Thomas*, *St. Juan*, *Maragna* ende *Porto*, alwaer stercken handel, met de Waeren van het Eylandt wert gedreven.

Op dese wijse hebbe ick nu te Zee ende te Lande, de Eylanden ende het vaste Landt, dat de Spaigniaerden in *America* besitten, doorlopen, om te doen sien den staet in dewelcke sich dat gedeelte des Weerelts nu bevint.

Boven de verdeeltheden van dewelcke ick boven hebbe gesproocken, die'er zijn tusschen de Spaigniaerden die in dat Landt gebooren worden, ende die geene die uyt Spaignien ghesonden zijn, zijn'er noch andere, en voor al in *Peru* is een doodelijcken haet tusschen de Biscayers ende de Castilliaenen, welcke dickmaelen dat Landt beroert, ende tot aen sijne totale ruine gebraght heeft.

Verdeeltheden onder de Spaigniaerden.

Daer zijn vier Aerts-Bisdommen in *America*, te weten *St. Domingo*, *Mexico*, *Lima* ende *Santa Fé*, ende meer dan dertigh Bisdommen die daer onder hooren.

Aerts-Bisdommen in *America*.

De Bedieninge ende het bewint van saecken soo van Staete als van Justitie, zijn in de handen van twee Onder-Koninghen, van dewelcke sich de eene te *Lima*, ende de andere te *Mexico* onthout; sy hebben andere Gouverneurs ende Presidenten, die sy *Alcaldes Majores* noemen, onder haer; uytgesondert de Presidenten van *Guatimala* ende *St. Domingo*, welckers maght alsoo absolut is, als die van de Onder-Koninghen, hebbende sy Gouverneurs ende mindere Magistraeten onder haer, ende sy selve en staen onder niemant dan het Hof ende den Raed van Spaignien.

Politique regeeringe van *America*.

HET VI. CAPITTEL.

Den Autheur werd de Reyſe naer Manilla *ontraeden. Verdorvenheyd in de Philippijnen. Swaerigheyd om uyt* Manilla *weder te komen. Boosheyd van de Geeſtelijcke aldaer. Den Autheur wanckelt in ſijn eerſte voorneemen. Hy openbaert ſulcks aen een Mede-macker, die het met vreughde verſtaet. Beraetſlaeginge daer over met een Religieus van* America; *ſijn oordeel. Den Autheur neemt met eenige van ſijne Mackers voor in* America *te blijven. Een Monick vlugt. Gramſchap van* Calvo *daer over. Hy mishandelt de Monicken. Een, van die blijven wilden, valt af. Groote Consterndtie onder de anderen. Stantvaſtigheyd des Autheurs werd door de andere gevolght. Beleyd van de Monicken in hare vlughte gehouden. Kleyne voor-raed van gelt tot de Reyſe.*

Den Autheur verhaeld de reedenen die hem bewogen om de Philippijnſche Reyſe te ſtaecken, en hoe hem ſulcks door ſeecker Religieus, die eerſt daer van daen was gekomen, ontraeden wierde, oock beſchrijft hy ons de ſwaerigheden die hy vondt om uyt *Mexico* te geraecken, tegen den wille ende buyten het weten van ſijnen Superieur.

NAe dat wy nu een keer ront-omme *America* gedaen, ende het ſelve in het generael beſchreven hebben, ſoo is mijn voorneemen te vertoonen de plaetſen, in dewelcke ick gewoont en door dewelcke ick ghereyſt hebbe, ende particulierlijck voor oogen te ſtellen de ſtaet, kracht ende rijckdom van die Provintien, die ten Zuyden van *Mexico* leggen.

Evenwel is mijn principaele voorneemen, een yder te doen verwondert ſtaen over de voorſienigheyd Godes, welcke my in mijne Reyſen verſeldt heeft, ende beſchermt voor een oneyndigh getal van periculen in die verre af-gelegene Landen, in dewelcke hy my als een tweede Joſeph in Egypten hadde geſonden, en daer weder uyt verloſt, als de Beſpieders uyt het Landt *Canaän*, hebbende my weder in mijn Vaderland gebraght, om aldaer de rijckdommen van die

nieuwe

nieuwe Weereld voor oogen te stellen, en de soodaenige saecken, welcke, mijns wetens, noyt Engelsman, voor my, gesien heeft, aen de menschen te vertoonen.

Ick bleef in dat vermaeckelijcke Landt-Huys, *St. Iacynthe* genaemt, onder het opsight van onsen Superieur den Pater *Calvo*, van de Maendt van October tot aen die van Februarius daer aen volgende, nevens de andere Religieusen mijne Gesellen, ende uyt het selve konde ick, op mijn gemack, gaen beschouwen, de aenmerckens-waerdige dinghen, die om en in *Mexico* zijn.

Den Autheur wert de Reyse nae *Manilla* ontraden.

Terwijlen ick daer bleef, stelde ick groote vlijt te wercke om my te doen onderrighten van de gelegentheyd van de Philippijnsche Eylanden, nae de welcke ick, op mijn vertreck uyt Spaignien, hadde voorgenoomen te reysen; en tot mijn groot geluck, vondt ick daer seecker Religieus, welcke, goede kennisse aen een van mijne Vrienden hebbende, daer van daen eerst was gekomen, hebbende hy in *Manilla* gewoont.

Verdorventheyd van de Philipijnen.

Desen Religieus dan, in plaetse van ons tot die Reyse aen te moedighen, deede alles wat hy konde om ons deselve te ontraeden, seggende, dat, soo wy onse saeligheyt ende de ruste van onsen Zielen lief hadden, wy noyt moesten dencken om in die Landen te gaen, in dewelcke men niet vont dan stricken om de Zielen onder de maght des Duyvels te vangen, ende dat de gelegentheden om de Menschen tot versoeckinge te brengen, daer niet alleen kraghtigh ende meenighvuldigh waeren, doch dat sy daer nevens soo dickmaelen voor-vielen, dat het swaer viel deselve te ontvlieden.

Swaerigheydt om uyt *Manilla* weder te komen.

Dat, soo hy sich niet heymelijck, om sijner Zielen saeligheydts halven, hadde wegh-gemaeckt, hy daer noyt weder van daen soude hebben konnen komen, hebbende hy sich dickmaelen op de knyen voor sijne Superieurs neder-geworpen, om verlof om nae Spaignien te mogen keeren te verwerven, sonder sulcks oyt te hebben konnen verwerven.

Boosheydt van de Geestelijcke aldaer.

Wy konden niet veele dingen uyt hem verstaen, ende noch minder de reden van sijn vertreck daer van daen, als alleen dat hy dickmaelen seyde dat de Religieusen die in die Landen woonden Duyvels waeren, wanneer sy sich in haer particulier en van de hant af bevonden, ter plaetse daer sy woonden om de Indiaenen te onderwijsen, hoewel sy in het publijck, en voor haere Superieurs Heyligen scheenen.

Hier omme over laeghen wy met malkanderen in het heymelijck wat ons te doen stonde, 't sy om dat Jaer weder nae Spaignien te keeren, of, wel in *America* te verblijven, soo wy nae Spaignien niet konden geraecken.

Den Autheur wanckelt in sijn eerste voornemen.

Ons was niet onbewust dat, soo onsen Superieur *Calvo* de minste lught van ons voor-nemen kreegh, en dat hy vernam dat wy te raede waeren geworden om niet verder te gaen, hy ons op de straffe des bans beveelen soude hem te volgen, of dat hy ons in het gevangen Huys van eenigh Convent soude doen opsluyten, tot de tijd ende wijle toe datmen van *Mexico* soude moeten vertrecken.

Hoewel wy het voornemen dat wy hadden van niet nae de Philippijnen

over te vaeren seer geheym hieldden, soo konde ick my doch niet onthouden van het selve aen een van mijne Confidentste Vrienden, zijnde een Religieus uyt Yrlandt van daen ende Frater Thomas van *Leon* ghenaemt, te openbaeren, ick hadde bemerckt dat hy dickmaelen met smerte den arbeyt van het reysen verdroegh, en dat het hem berouwde uyt Spaignien getrocken te zijn.

Soo drae ick hem het voornemen, dat wy om te blijven hadden genomen, hadde doen verstaen, nevens de wijse op dewelcke ick sulcks daghte aen te leggen, soo betuyghde hy een groote vreughde, ende hy beloofde dat hy my noyt verlaeten soude, maer in tegendeel met my gaen waer ick wilde.

Beraetslagingh daer over met een Religieus van *America*.

Als nu den tijdt van ons vertreck naederde, ende wy saeghen dat wy niet veel van deselve over hadden om ons tot de Reyse vaerdigh te maecken, soo adresseerden wy ons onderwijlen aen seecker Religieus van *Mexico*, op dat hy ons in ons voorneemen soude raed geven; wy seyden tot hem, dat wy, soo onsen Overste *Calvo* ons wilde consent geven om te blijven, seer verheught souden zijn, soo wy in eenigh Convent van *Mexico* ofte daer omtrent, souden mogen blijven, tot dat wy weder gelegentheyt, om nae Spaignien te keeren, souden hebben gevonden.

Doch door dien dit een Criool was, ende van die geene die in dat Land gebooren zijn, soo konde hy sich niet onthouden van aenstonts den onversoenlijcken haet, welcke sy die uyt Spaignien komen toedraegen, te vertoonen.

Sijn oordeel.

Hy seyde ons dan vlack uyt dat de natuerlijcke Spaigniaerden, ende die van sijnen Landt-aert, noyt wel met malkanderen hadden konnen over-een-komen, en dat hy wel wiste dat de Superieurs ons niet dan met groote moeyte souden aennemen; doch dat hy geloofde, dat wy in de Provintie van *Guaxaca* seer wel souden ontfangen worden, in dewelcke de helfte van de Religieusen naturelle Spaigniaerden waeren, zijnde de reste Criolen ofte daer in het Landt geboorene; ende dat in allen gevalle, soo het ons in dat Landt niet na onsen sin quaeme te gaen, hy ons verseeckerde dat wy in de Provintie van *Guatimala* seer welkom souden zijn, als alwaer de meeste Religieusen naturelle Spaigniaerden waeren, houdende die geene die daer van daen geboortigh sijn seer onder.

Dit segghen mishaeghde ons seer als wy overwoeghen dat wy ten minsten drie hondert mijlen moesten reysen om te *Guatimala* te komen, dat wy onkundigh in de Mexicaensche Taele waeren, en dat wy geen gelt noch Paerden hadden om eene soo lange ende verdrietige Reyse aen te vangen.

Doch wy overleydden oock dat de Philippijnen noch veel verder afgeleghen waeren, en dat'er gantsch geene hoope was om van daer oyt weder in het Christenrijck te komen, ende het Vaderlandt te besien.

Den Autheur neemt met eeni-

Hier door naemen wy eene resolutie om ons t'eenemael in handen van de Goddelijcke voorsienigheydt over te geven, ende die Reyse van drie hondert mijlen, met de weynighe middelen die wy by de hant hadden te waeghen; ten dien eynde verkoghten wy onse Boecken ende eenighe Kleederen die

wy

wy noch hadden; en hier door kreghen wy middel om yder een Paert te koopen.

Doch terwijlen wy ons dus in het heymelijk tot de Reyse nae *Guatimala* bereydden, soo wierden wy niet weynigh ontrust door het geene eene van onse Gesellen om die selve saecke overquam, hebbende hy, buyten ons weten, mede sulcks voorgenomen.

ge van sijne mackers voor in *America* te blijven.

Desen Religieus was Frater *Pedro Boralho* ghenaemt, die ons, sonder zijn voornemen aen yemandt van sijne Vrienden te openbaeren, heymelijck verliet.

Een Monick vlugt.

Sijne vlught braght soo groote gramschap in het herte van onsen Superieur *Calvo*, dat hy, nae dat hy hem aen alle Oorden hadde doen soecken, den Onder-Koningh gingh vinden, ende hem bidden dat hy doch sijne authoriteyt wilde te werck stellen om desen fugitiven Monick weder te bekomen, ende op de plaetse van de Merckt sijne verbots-brieven te doen af-lesen, met dewelcke hy alle ende een yder soude bevelen den selven niet te verberghen ofte te huys-vesten, maer hem gevonden hebbende ofte wetende, weder by sijnen Superieur te brengen.

Gramschap van *Calvo* daer over.

Hy vertoonde hem dat niemant moeste huys-vestinge geven ofte debaucheren soodaenige Persoonen, welcke uyt Spaignien vertrocken waeren om het Euangelium in de Philippijnsche Eylanden te gaen Predicken, om dat sy door sijne Catholijcke Majesteyt daer wierden gesonden ende op sijne kosten onderhouden, en dat daer door, die Religieusen, welcke ten halver weege van voornemen veranderden, ende haeren Superieur verlieten, gecastijdt moesten worden, door dien sy sijne Majesteyts intentie frustreerden ende daer-en-boven sijn gelt staelen.

Dese redenen hadden soo veel maght op den Onder-Koningh, dat hy aenstonts seeckere Ordonnantie deede publiceeren, door dewelcke aen alle die geene die wisten waer den voorvlughtigen Religieus *Pedro Boralho* was, ofte wel die hem huys-vesten, geboden wierde sulcks aen sijne Hoogheyt te komen aenbrengen, op pœne van gevanckenisse van haere Persoonen, ende een boete van vijf-hondert Ducaten voor den Koningh, nevens verbot, op deselve boete, van eenigh Religieus van de Philippijnen ofte daer nae toe gedestineert, te verbergen ofte te huys-vesten, tot de tijdt ende wijle toe dat des Koninghs Scheepen van *Acapulco* moesten vertrecken.

Als *Calvo* dese Ordonnantie hadde, begonde hy ons qualijck te handelen, hy seyde dat wy Slaeven van den Koningh waeren, ende aen sijn beleyt onderworpen; dat soo ymant soo stout was van hem te derven verlaeten (want hy vreesde dat sy het meest alle souden gedaen hebben) hy deselve met de hulpe des Onder-Koninghs wel soude weten te vinden, soo wel als *Pedro Boralho*, tot schande ende schaemte soo wel van de eene als van de andere.

Hy mishandelt de Moniken.

Dit seggen braght groote droefheyt in ons herte, en deede mijnen Geselle Thomas van *Leon* den moet verliesen, soo dat hy, in mijne tegenwoordigheyt, het voornemen van in dat Landt te blijven, veranderde, sich niet wil-

Een van die blijven wilden valt af.

willende heymelijck van zijnen Superieur begeven; hy betuyghde evenwel, dat, soo ick by mijn voornemen volherdde, hy my getrouw zijn ende niet ontdecken soude; dogh, door dien ick zijne swackheyt gesien hadde, dorste ick my niet meer op hem betrouwen, ende ick veynsde my als of ick nevens hem van dat selve voornemen was.

Groote consternatie onder de andere.

Dit maeckte dat ick my by mijne drie andere vrienden begaf, van dewelcke *Antonio Melendez* een was, zijnde hy die geene die my de eerste hadde doen resolveren om uyt Spaignien na *Asia* te gaen, ick vonde dat sy seer benauwt waren, ende in groote onseeckerheydt van het geene sy in dese conjuncture souden aenvanghen.

Sy overleyden dat wy, als wy ons op de vlught begaven, konden gevanghen worden, ende alsoo in heghtenisse te *Mexico* gebraght, en dan daer op tegens onsen willen nae de Philippijnsche Eylanden af gescheept, het welcke ons met schaemte ende confusie moeste over-storten, en verbieden het hooft op te heffen ende onse vrienden te aenschouwen.

Sy maeckten oock haere reflexie op de Ordonnantie van den Onder-Koningh, ende op de swaerigheydt die'er was om zijne handen te ontkomen, als wel wetende dat hy niet soude naelaeten alle zijne maght in het weerk te stellen om ons te soecken ende te vinden.

Aende andere zijde sloegen sy haere ooghen op de kleyne aghtinghe die *Calvo* voor haer hadde, dat hy haer als slaeven ende voor-vlughtighe wegh-loopers handelde, en dat hy haer als soodaenighe op de volle merckt bekent maeckte, ende eyndelijck de slaevernye ende de ellende tot dewelcke sy, in de Philippijnsche Eylanden gekomen zijnde, souden vervallen.

Doch onder alle dese quellingen hadden wy eenen troost, te weten, dat men ons verseeckert hadde dat'et *Pedro Boralho* ontkomen was, en datmen hem frisch en wel disposst op den wegh nae *Guatimala* hadde ghesien, soodaenigh dat wy hoopten ons'er, soo wel als hy, door te redden.

Stantvastigheyt des Autheurs wert door de andere gevolght.

Dit maeckte dat ick haer rondt uyt seyde, dat ick voor-genoomen hadde te blijven, al sou het dan alleen zijn, om, of na Spaignien te trecken, of nae *Guatimala* te gaen.

Sy betuyghden alle groote vreughde, siende my van soodaenighe resolutie, en verseeckerden my dat sy met my het waegen ende een en het selve gevaer loopen wilden.

Soodaenigh dat wy besloten yder een Paerdt in *Mexico* gereet te houden, en dat wy den avont, voor den dagh, op dewelcke ons gesels chap nae *Acapulco* vertrecken moeste, twee aen twee, van het Huys *St. Jacynthe* souden afgaen, om te *Mexico*, ter plaetse daer onse Paerden souden zijn, te komen, ende dat wy daer op uyt de Stadt souden trecken ende den geheelen naght voort-reysen, doende het selve twee a drie daeghen nae den anderen, nemende des daeghs onse ruste, tot dat wy dertigh a veertigh mijlen van de Stadt van *Mexico* souden gekomen zijn.

Want wy beelden ons selve in, dat *Calvo*, als hy soude ontwaeckt wesen, ende

ende ons niet vinden, de Reyse van de reste van sijn Geselschap niet soude willen staecken, om ons te doen soecken; en dat, als hy sulcks al deedde, het selve maer een dagh a twee soude dueren, nae dat hy ons door de Stadt van *Mexico* soude hebben doen opsoecken, soo wel als op de naeste weegen, alwaer wy verseeckert waeren dat hy ons niet vinden soude, ofte eenige tijdinge van ons verneemen, om dat wy voorgenomen hadden niet langhs de groote wegen noch de gewoonlijcke paeden te reysen, voor al in de twee alder-eerste nachten naer ons vertreck uyt de Stadt van *Mexico*.

Beleyt van de Monicken in hare vlught gehouden.

Dit besluyt wierdt alsoo wel beleght ende ter executie gestelt als het genoomen was, hoewel men reeden hadde, van te vreesen dat het moghte ontdeckt worden, door dien het aen vier Persoonen bekent was; oock moghtmen met recht apprehenderen de swaerigheydt die wy souden ontmoeten, in het doen van een Reyse van drie-hondert mijlen, met het weynighe gelt dat wy hadden, en van het welcke evenwel vier Menschen ende Peerden eeten ende leven moesten.

Want wy maeckten een gemeene Beurse, nae dat wy onse Paerden gekoght hadden, wy gaven die aen een uyt het Geselschap te bewaeren, en wy bevonden dat wy in alles niet meer dan twintigh Ducaeten hadden, het welcke in een Landt soo rijck als dat, niet meer is dan twintigh Schellingen in Engelandt, ofte vier Rijcksdaelders in Vranckrijck.

Kleyne voorraet van gelt tot de Reyse.

Soodaenigh dat, hoewel die naeuwlijcks konden strecken om onse Peerden eenige dagen te voeden, soo lieten wy des niet te min, niet nae te vertrecken, onse hoope ende vertrouwen meer op de Goddelijcke voorsienigheydt, dan op de menschelijcke middelen stellende.

Wy maecken mede onse reeckeninghe, dat wy, als wy veertigh mijlen weeghs souden gereyst hebben, ende soo verre aen de andere zijde van *Mexico* zijn gekomen, wy in plaetse van twintigh Ducaten meer dan veertigh souden hebben, om dat wy in de Conventen van de Religieusen, die ons niet kenden, souden gaen logeeren, of wel by de rijcke spaensche Pachters, die ons niet alleen tracteeren souden, maer oock selve op ons vertreck ons eenigh gelt geven, om ons een dagh a twee te voeden.

Siet dan hier, beminde Leeser, met hoe weynigh uytterlijcke middelen ende op hoe lossen voet wy het dorsten waegen, in een vremt, en voor ons onbekendt Landt, in het welcke wy selve de Taele van den Landt-aert niet verstonden, van ons Geselschap af te scheyden, by het welcke wy den overvloedt van alles hadden, ende dat om ons te werpen in de armen des gelucks, alleen in hoope van des te beter het Vaderlandt te konnen weder aenschouwen, ende om de gelegentheden van sondigen, welcke men ons geseght hadde in de Manilla'es, soo meenighvuldigh te zijn, te ontgaen; hier door is het, dat ick geloove, dat het de Goede GODT geliefde onsen wegh voorspoedigh te maecken, ende ons deselve veel lighter te doen vallen, dan wy in den beginne hadden derven hoopen, soo als by het vervolgh sal blijcken.

HET VII. CAPITTEL.

Voorsorge van den Onder-Koningh ende van Calvo. *Doch te vergeefs aengewent. Sy raecken uyt* Mexico. *Valeye van* Atlixco. *Haere vrughtbaerheydt. Goedt onthael op den wegh genooten. Sy beginnen by daege te reysen. Valeye van* St. Paulus. *Dubbelden Ooghst in deselve. Rijcke Boeren. Geluckige ontmoetinge. Praght van een Landt-Paghter. Sijne mildaedigheydt.* Tasco. Chautla. Zumpango. *Gebergte van* Misteque. *Kostelijcke Kercken ten platten Lande. Vrughtbaerheydt van het selve. Gout-mijnen. Silver-mijnen. Yser-mijnen.*

Voor-sorge van den Onder-Koninghe ende van *Calvo.*

HEt geene waer wy het meeste voor bekommert waeren, was hoe wy best uyt de Stadt van *Mexico* souden geraecken; want men hadde ons gewaerschouwt, dat den Onder-Koningh, aen *Calvo,* waghters, om de wegen by dagh ende naght te besetten hadde toegestaen, hebbende aen deselve belast de groote wegen te bewaecken tot die tijdt toe dat wy nae *Acapulco* souden sijn vertrocken.

Doch te vergeefs gestelt.

Doch wy vonden, niet tegenstaende de laest gemelde Ordonnantie van den Onder-Koningh, en dese Waghters, een seer goet ende getrouw Vriendt, welcke sijn dienst aenboot, om ons uyt *Mexico* te brengen, en dat door een wegh op dewelcke wy gantsch geene reden hadden, om die geene, welcke waeckten, te vreesen.

Sy raecken uyt *Mexico.*

Soodaenigh dat wy met die Vriendt, ende met een Landt-kaerte, die wy hadden mede-genomen, om ons voor Gidse te dienen, als ons dese gemelte Vriend soude verlaeten hebben, met vreughde des avonts ten thien ueren uyt *Mexico* vertrocken, zijnde het doen omtrent in het midden van Februario, en wy, hebbende niet een Mensch omtrent de Voor-stadt van *Guadalupa* gevonden (want die wegh naemen wy expresselijck, hoewel die reght van *Guatimala* af-leyt, door de vreese die wy hadden dat wy op den reghten wegh de Waghters souden ontmoeten) marcheerden den geheelen naght gedeurende tot aen den Morgen-stont, als wanneer wy aen een kleyn Vleck van Indianen quaemen; in het selve begonden wy ons kleyn Capitael aen te tasten, doende een Kalckhoen ende een Capuyn aendisschen, om met onsen Leydtsman, voor sijn vertreck nae *Mexico,* te ontbijten.

Valeye van

Wy naemen ons af-scheydt van hem nae dat wy ontbeten hadden, ende wy begaven ons te ruste om in staete te wesen van tegens den volgenden nagt weder te

te konnen marcheeren, ende door het Landt nae *Atlixco* te trecken, het welcke in eene Valeye, van omtrent seven mijlen in de rondte, leght, die oock daerom de Valeye van *Atlixco* genaemt wert, zijnde in die Landen seer vermaert, ter oorsaecke van de groote meenighte van Koorn die daer jaerlijcks versaemelt ende in-ge-ooghst wert, waer van de Stadt van *Mexico*, nevens alle de omleggende, haere principaele subsistentie trecken.

Atlixco.

Haere vrught-baerheyd.

Daer zijn oock in die Valeye veele rijcke Vlecken die door Spaigniaerden ende Indiaenen bewoont werden, doch wy derfden in deselve niet komen, ende wy trocken van den grooten ende gemeenen wegh af, van de eene Hoeve op de andere, op dewelcke wy seer wel ontfangen wierden van de rijcke Paghters ende Boeren, die sich geluckigh achteden te zijn, om dat sy ons in haere Huysen saegen, ende om dat sy met onsen omganck ende conversatie vereert wierden.

Goet onthael op den wegh genoten.

Op dese plaetse begonden wy alle onse vreese achter den rugge te stellen, tot soo verre dat wy voornaemen niet meer by duyster als Naght-uylen te reysen, maer onse reyse by daege voort te setten, om des te beeter de vermaeckelijckheden van die Valeye te konnen genieten ende bemercken, soo wel als van de andere Plaetsen die wy noch passeeren moesten, altoos dwarsch door het Land treckende.

Sy beginnen by dage te reysen.

Van dese Valeye van *Atlixco* quaemen wy in eene andere, de Valeye van St. Paulus genaemt, die hoewel sy niet soo groot, doch evenwel veel rijcker is, om datmen daer jaerlijcks tweemaelen ooghst.

Valeye van St. Paulus.

Sy saeyen het Koorn voor de eerstemael in de gewoonlijcke Regen-tijden, ende voor de tweedemael in de Somer, soo drae het eerste Koorn in de Schueren is gebraght ende de Regen-saisoenen gepasseert zijn; sy bedienen sich aerdighlijck, om haer Koorn te bevoghtigen, van de Beeckjens die van het geberghte, 't welcke dese Valeye omringht, komen af-rollen, maeckende kleyne Slootjens, door dewelcke sy het waeter op haere Ackers leyden, oock weten sy deselve, als het haer gelieft, te stoppen.

Dubbelden Oogst in deselve.

Daer zijn veele van die Paghters, welcke, hoewel sy niet doen dan haere Landen te bebouwen, evenwel voor soo rijck gehouden worden, dat sy de waerdye van dertigh jae veertigh ende meer duysent Ducaten besitten.

Rijcke Boeren.

Het geluck wilde dat wy in eene van die Plaetsen een Paghter vonden, welcke geboortigh was van eene ende deselve Plaetse met mijn Vriendt *Antonio Melendez*, zijnde sy beyde van *Segovia* van daen, welcke ons om sijnent halven drie daeghen in sijn Huys behielt, ende seer loffelijck onthaelde ende tracteerde.

Geluckige ontmoetingh.

Men dischte op sijne Taeffel, even als op die van een Persoon van groote qualiteyt, niet dan in silver aen. Hy spaerde niets om ons wel te toeven, doende ons niet alleen de uytgelesentste ende delicaetste spijsen die hy vinden konde aenreghten, maer selve deede hy onse Kamers perfumeren, ende gaf ons, door sijne Dochters, het vermaeck van de Musijcq, welcke sy genoeghsaem verstonden, en dat soo dickmaelen wy aeten.

Praght van een Pachter.

 Als

Als *Antonio Melendez* hem ons voornemen van nae *Guatimala* te gaen hadde bekent gemaeckt, soo gaf hy ons alle de noodige onderrightinghen, om ons nae te regeeren, tot dat wy ter plaetse, daer wy niet te vreesen hadden, souden zijn gekomen.

Sijne mildaedigheyd.

Te deser plaetse was het dat wy de bysondere voorsienigheydt Godes begonden te bemercken, welcke ons soo geluckighlijck in het Huys van dien Vriendt gebraght hadde, ons, segghe ick, die vremdelinghen in dat Landt waeren, want hy gaf ons, op ons vertreck, niet alleen een Gidse ofte wegh-wijser, maer hy schonck ons noch twintigh Ducaeten, om ons op de Reyse van te bedienen.

Tasco.

Van dese Valeye trocken wy na *Tasco*, in een halven Cirkel ront treckende, aldaer zijn omtrent vijf-hondert Inwoonders, welcke met hare nae-bueren, ende de verre af-gelegene Landen, grooten handel in Catoen drijven.

In dese plaetse ontmoetten wy een Spaensch Religieus, vande Ordre van St. Franciscus, welcke, hebbende verstaen, dat wy uyt Spaignien gekomen waren, ons met veele genegentheydt onthaelde, princelijck tracteerde, en beleefdelijck af-scheydt gaf.

Chautla.

Daer van daen vertreckende, quaemen wy op de wegh van *Guaxaca*, ende arrivieerden te *Chautla*, het welcke oock seer veel Catoen uyt-leverdt, maer wy vonden daer niemandt die ons regaleerde, daeromme spraecken wy onse beurse aen.

Zumpango.

Nae dese plaetse komtmen in een Stadt *Zumpango* genaemt, in deselve zijn ten minsten aght-hondert Inwoonders, soo Spaigniaerden als Indiaenen, sy zijn voor een groot gedeelte seer rijck; de voornaemste Waeren die men daer vindt zijn Catoen, Suycker en Cochenille.

Gebergh-te van *Misteque.*

Dogh aen geene zijde van die Stadt vintmen het Geberghte van *Misteque*, op het welcke veele groote ende rijcke Indiaensche Vlecken leggen, welckers Inwoonders grooten handel met Zijde drijven, vallende aldaer de beste van alle die quartieren, oock is'er veel wasch ende honigh.

Veele van die Indiaenen handelen op *Mexico* ende op de omleggende plaetsen, men siet'er die met dertigh a veertigh Muyl-Esels langhs het Landt gaen handelen, welcke men aght dat thien, twaelf jae vijfthien-duysent Ducaten rijck zijn, het welcke veel is voor een Indiaen die onder de Spaigniaerden woondt, als dewelcke geloven dat alle de rijckdommen van *America* haer toekomen, ende dat alle de Indiaenen hare slaeven zijn.

Kostelijcke Kercken ten platten Lande.

Wy vernaemen niet aenmerckelijcks tusschen dit Geberghte van *Misteque* ende *Guaxaca*, als eenige Vlecken van twee a drie hondert Inwoonders, in dewelcke verscheyde wel-gebouwde Kercken zijn, verciert met silvere Lampen ende Kandelaers, ende met rijcke Kroonen op de Beelden der Heyligen, de reste van het Kerck-cieraet zijnde nae proportie.

Vrughtbaerheyd van het selve.

Doch wy bemerckten op den gantschen wegh, dat het Landt uytnemende vrughtbaer was, ende overvloeyende van Spaensche Tarwe, soo wel als van *Maiz* ofte Indiaensche weyt, ende datmen daer een groote meenighte van

Suyc-

Suycker, Catoen ende Honigh vont, oock op verscheydene plaetsen hier ende daer Cochenille, Palmiten ende verscheydene andere soorten van vrughtdraeghende Boomen, doch boven al een groote meenighte van Bestiael, van het welcke men de Huyden bereyt, welcke een van de voornaemste Koopmanschappen uyt maecken, die men van daer nae Spaignien, ende dan verder in *Europa* vervoert.

Sommige segghen datmen voortijdts veel gout omtrent *Misteque* vont, en dat de Indiaenen het selve in groote meenighte hadden, maer dat sy de Mijnen van het selve nu niet willen ontdecken, uyt vreese van door de Spaigniaerdea geruïneert, ende in een ende deselve staet, nevens haere Naebueren, gebraght te worden. Goudt-mijnen.

Men seght oock dat'er Silver-mijnen zijn, hoewel de Spaigniaerden, tot op desen hedigen dagh, deselve niet hebben konnen ontdecken. Silver-mijnen.

Men vint'er veele Yser-mijnen, doch de Spaigniaerden willen de moeyte niet doen van die te be-arbeyden, om dat sy het selve genoegh uyt Spaignien, en dat noch veel beeter koop, krijgen konnen. Yser-mijnen.

HET VIII. CAPITTEL.

Komste te Guaxaca. *Gelegentheyd van die Plaetse. Soberen toestant van alle Steden in* America. *Regeeringe van* Guaxaca. *Overvloed van vleesch. Schoone Paerden, en Confitueren. Schoone Kercke der Jacobijnen te* Guaxaca. *Chocolate ende* Atolla. *Hoe de* Atolla *ghemaeckt werdt. Waer in de rijckdommen van* Guaxaca *bestaen. Sloffigheyt ende securiteyt der Spaigniaerden. Schoone gelegentheydt ende overvloed van* Guaxaca. *Haet van de Criolen tegens de Spaensche. Aenmerckelijcke voorbeelden daer van. Alle de Religieusen in* America *verbreecken haere Gelofte van Armoede.*

VAn daer quaemen wy te *Guaxaca*, waer ter plaetse den Setel van de Bisschop is; dese Stadt, hoewel niet van de grootste, is niet te min schoon ende vermaeckelijck te aenschouwen.

De Stadt dan is festigh mijlen van *Mexico* gelegen, in een seer aenghenaeme vlackte, die door den Koningh van Spaignien aen *Cortez* geschoncken wierde, waer over hy den naem van *Marquis del Vallé* aen-nam, welcke sijn Naekomelingen noch voeren.

Sobere toestandt van alle de Steden in *America.*

Dese Stadt even als alle de andere van *America*, uytgesondert de Zee Steden, is gantsch open, sonder Bol-wercken, sonder Casteel, Geschut ofte Amunitie van Oorlogh, om deselve te beschermen.

Regeeringe van *Guaxaca.*

Daer in mogen ten hooghsten omtrent twee-duysent Inwoonders zijn; de Stadt wert door een Spaensch Gouverneur geregeert, welcke *Alcalde Major* genaemt wert, sijne maght streckt sigh verre aen geene zijde dese Valeye tot aen *Nixapa* toe, jae selve dighte by *Tecoantepeque*, welcke een Stadt is die op de Zuyd-Zee leght.

Dese Valeye heeft vijfthien mijlen in de lenghte ende thien in de breedte, sy werdt door een schoone Reviere, ende die seer Visch-rijck is, bevoghtight.

Overvloet van Vleesch.

Men vint daer een groote meenighte van Schaepen ende van ander Bestiael, hier door leveren sy veele Wolle aen de Laecken-bereyders van *Puebla de los Angelos*, Huyden aen de Spaensche Koop-lieden, ende Vleesch aen de Stadt van *Guaxaca*, soo wel als aen alle de andere omleggende Plaetsen, welcke uytnemende rijck zijn, ende veele Conventen van Religieusen onderhouden, hebbende oock veele Kercken met praghtige Ciraeden.

Schoone Peerden,

Doch dat daer-en-boven de Valeye van *Guaxaca* beroemt maeckt, sijn de goede Peerden welcke men daer aen-queckt, en die voor de beste van dat gantsche Landt gehouden werden, werdende deselve seer gesoght ende diere verkoght.

En Confitueren.

Daer zijn oock eenighe Hoeven op dewelcke men de Suycker teelt, en door dien daer uytnemende vrughten wassen, soo houtmen dat de Confitueren van *Guaxaca* de beste van geheel *America* zijn, en datmen nergens soo goede vint.

Schoone Kercke der Jacobijnen in *Guaxaca.*

In die Stadt zijn ses Conventen van Religieusen soo Mannen als Vrouwen, welcke alle seer rijck zijn, doch dat van de Ordre van St. Dominicus overtreft hier in alle de andere, want men meent dat het Tresoor ofte de Schat-kaemer daer van ten minsten twee a drie Millioenen waerdigh is, oock is het timmer ende het metsel-werck van haere Kercke schoonder ende beeter, dan eenigh ander in gantsch dat Landt, ende de van steen ghebouwde mueren zijn soo breet, dat ick sagh, wanneer ick daer was, en doe de laetste handt aen het werck gheleght wierde, dat de gelaedene Karren met haeren last van steenen ende andere bouw-stoffen, daer gemackelijck over-reedden.

Daer zijn oock twee Conventen van Religieuse Dochters, welcke door geheel dat Landt vermaert zijn, wegens de kennisse die sy hebben, in het maecken van de twee soorten van dranck, welcke men in dat Landt gebruyckt.

Chocolate en *Atolla.*

De eene hier van is de *Chocolate* van dewelcke ick hier nae sal spreecken, ende de andere de *Atolla*, welcke wel wat nae de Amandel-melck gelijckt diemen in *Europa* maeckt, doch sy is veel dicker.

Hoe de *Atolla* gemaeckt wert.

Men maeckt die van het sap van de *Maiz* ofte het Indiaensche Koorn, datmen, als het noch groen ende teder is, daer uyt parst; men kruydt het met Speceryen ende menght het met Muscus ende Suycker, soodaenigh dat die niet

niet alleen een aengenaeme reucke krijght, maer oock seer voetsaem wert ende de maege versterckt.

Het en is geen dranck welcke men vervoeren kan, want men moet deselve drincken ter plaetse daer die gemaeckt is, doch wat de andere, te weten de *Chocolate* belanght, men doet die in Doosen, en men sent deselve niet alleen nae *Mexico* ende de omleggende Plaetsen, maer oock voertmen jaerlijcks een groote quantiteyt van deselve nae Spaignien.

Het geene *Guaxaca* rijck maeckt is de veyligheyd met dewelcke men de Koopmanschappen van daer nae *St. Juan d'Ulhua* kan voeren, ende weder van *St Juan d'Ulhua* nae die Stadt, en dat langhs de groote Reviere van *Alvarado*, die daer dighte voorby stroomt, want hoewel de barquen niet tot aen *Guaxaca* toe komen konnen, soo vaeren sy tot op tot aen de *Zapotecas* ende *St. Alphonso* toe, dat niet verre van *Guaxaca* gelegen is.

Waer in den rijckdom van Guaxaca bestaet.

Men heeft, als men hier ter plaetse komt, reden, om sigh te verwonderen over de sloffigheydt van de Spaigniaerden, door dien sy langhs dese Reviere, welcke tot in het harte van het Landt toe door-dringht, noch niet eenigh Casteel ofte sterckte hebben laeten bouwen, of ten minsten niet eenige Redoubte met Geschut voorsien, en dat alleen om dat de groote Schepen soo hoogh niet konnen op-varen; even als of men geene Roey-Barquen ofte Fregatten konde doen maecken, gelijck als die geene zijn, van dewelcke sy sigh op die Reviere bedienen, ende haer daer mede be-oorloghen.

Sloffigheyt ende securiteyt der Spaigniaerden.

Doch om niet meer van *Guaxaca* te spreecken, sal ick alleen seggen dat die Stadt een seer gemaetighde lught geniet, dat'er een soo groote overvloedt van alle de tot het leven noodige saecken is, en dat sy soo wonder wel tusschen de Noordt ende de Zuyd-Zee'en in leght, hebbende aen de eene zijde *St. Juan D'Ulhua*, ende aen de andere *Tecoantepeque*, het welcke een kleyne, dogh onbesterckte Haeven is, dat'er geen plaets in geheel *America* gevonden werdt, in dewelcke ick my liever met ter woon hadde willen ter neder setten als die Stadt; oock soude ick getraght hebben sulcks te doen, by aldien ick, soo als ick daer was, niet vernomen hadde, dat de Criolische Religieusen aldaer ten soo grooten getaele zijn, ende so grooten af-keer tegens die geene die uyt Spaignien komen zijn hebbende, als te *Mexico*.

Schoone gelegentheyt ende overvloet van leeftoght in Guaxaca.

Soo als wy daer waren deeden sy den haet, die sy tegens alle de Spaigniaerden draeghen, blijcken, mishandelende een seer out ende Eerwaerdigh Religieus welcke Doctor in de Theologie was, en die in zijn leven, door zijne kennisse ende geleertheydt als voor een Oracul van dat Landt was gehouden geweest.

Haet van de Criolen tegens de Spaensche.

Dese goede onde Man stierf soo als wy in de Stadt waeren, ende om dat sy, terwijlen hy leefde, zijne reputatie niet hadden konnen krencken, soo soghten sy, nae zijne doodt, door zijne geheele Celle, om te sien, of sy niet yets souden konnen vinden, dat haer eenighen schijn soude konnen geven, om hem swart te maecken.

Sy vonden een Coffer in het welcke eenigh gelt was, dat hy in zijn leven aen zijnen Superieur niet hadde aengegeven, het welcke sy een misdaedt, die de verban-

Aermerckelijck

Voorbeelt daer van.

banninge waerdigh was, aghten te zijn, als hebbende hy gelt in eygendom beseten, en alsoo de gelofte van armoede geschondeu, soodaenigh dat sy over-al verbreydden, dat hy ge-excommuniceert gestorven was, ende dat hy in de gewydde aerde in de Kercke ofte in het Convent niet moghte begraven worden, tot soo verre, dat desen armen Theologant, met alle zijne reputatie, in een graf, dat sy in haren Tuyn maeckten, begraeven wierde.

Alle Religieusen in *America* verbreecken hare gelofte van armoede.

Dese daedt verweckte veel gherughte in de Stadt, en door het gantsche Landt, ende gaf ergernisse aen veele Persoonen, sy verschoonden sigh, seggende dat hy verbannen was, dogh het was in der waerheydt om dat hy uyt Spaignien gekomen zijnde, sy den haet, die sy hem in zijn leven hadden toegedraeghen, nae zijne doodt wilden voldoen.

Want sy konden het inder waerheyd niet doen om het verbreecken van sijne gelofte van armoede, welcke hy mogelijck geduerende sijn leven soude moghen geschonden hebben, door dien men dat aen haer alle soude hebben konnen reprocheren, zijnde het seecker, soo als wy met onse oogen hebben gesien, dat alle de Religieusen van *America*, de eene min, de andere meer, daer aen schuldigh zijn.

Soodaenigh datmen tot die Religieusen wel hadde konnen segghen, het geene onse HEERE tot de Joden, welcke hem de Vrouwe in Overspel gevat, toe-braghten, seyde: *Dat die geene, die van u sonder schult is, de eerste steen werpe.*

Dit maeckte dan niet alleen dat ons de aenstaende Reyse minder moeyelijck viel, ende dat wy die met des te meer moet, couragie ende lust aenvingen, maer oock dat wy GODT danckten van de Philippijnsche Reyse ontkomen te zijn, want daer niet van daen konnende komen, souden wy voor al ons leven, in die onrust hebben moeten blijven, daer wy, uyt *America*, als het al ten quaetsten ginck, altoos in Spaignien konden geraecken.

HET IX. CAPITTEL.

Vertreck van Guaxaca *nae* Chiapa. *Charitative ordre wegens het onderhout der arme Reysende Monicken ende andere Religieusen. Proeven daer van te* Antequera. *Wert in de kleyne Vlecken niet onderhouden.* Nixapa. *Rijcke Monicken aldaer. Vrughtbaerheyd van die Plaetse.* Aquatulco *ende* Capalita. Sandias. Tecoantepeque. *Gelegentheydt daer van. Havenen op de Zuydt-Zee. Overvloedige Visscherye. Woestijne. Kraght des wints. Wilde Paerden. Den Autheur dwaelt in de Woestijne van sijn Geselschap, en vint sich gedwongen daer in te vernaghten. Vremt gerughte aldaer gehoort. Des Autheurs vreese daer over, verdwijnt met het gerughte. Den Autheur komt by seecker Indiaen, ende eyndelijck by sijne Gesellen. Oorsaecke van het gerughte door hem gehoort. Gevaerlijcke passagie. Deliberatie wegens het nemen van den wegh, besluyt daer over. Goet onthael te* Sanatepeque,

DEse daet van dewelcke wy Oogh-getuyghen waeren, nevens het geene wy te vooren al verstaen hadden van de twisten ende onlusten die'er tusschen haer waeren, veroorsaeckten dat wy dese plaetse niet bequaem oordeelden om daer te blijven.

Vertreck van *Guaxaca* nae *Chiapa.*

Drie daeghen nae dit voorval vertrocken wy uyt *Guaxaca* om nae *Chiapa* dat hondert mylen aen gene sijde legt te gaen; eer wy hier van daer Reysden verstonden wy dat in dat Landt in het meeste gedeelte van de Vlecken, welcke op den wegh die wy houden moesten geleghen zijn, de Indiaenen van den President van *Guaxaca*, ordre hadden, om leef-toght ende Paerden van plaetse tot plaetse te verschaffen, aen de Religieusen die geen gelt hebben, mits dat deselve alleen in het Regifter van des Dorps Griffie souden schrijven het geene sy aldaer verteert hadden, ende niet meer dan vier-ende-wintigh ueren op eene plaetse verblijven.

Charitative ordre wegens het onderhout der arme Reysende

Op het eynde van het jaer zijn de Indiaenen gehouden dat Regifter aen de Spaensche Magistraet, onder dewelcke sy staen te brenghen, welcke het selve gesien, ende alle de verteeringhe, die daer in aentegeeckent is, geapprobeert hebbende, soo werden deselve in betaelinge gevalideert in de schattingen

 van

Monicken ende andere Religieusen.

van de Stadt ofte het Dorp, daer deselve gevallen zijn; sommige Plaetsen laeten jaerlijcks een seecker getal van gemeten Landts met Tarwe ofte *Maiz* besaeyen, ende de Penningen die daer van komen, employeren sy tot het betaelen van die verteeringen, om met de Spaensche Magistraet niet te doen te hebben, ende deselve daer in niet te kennen.

Proeven daer van te *Antequera*.

Dese Charitative Assistentien gaeven ons reden om te hoopen dat wy onse langhe Reyse souden konnen voltrecken, selve met meer faciliteyt als tot noch toe.

Wy setten dan onse Reyse met groote vreughde voort, ende de eerste Plaetse in dewelcke wy quaemen was *Antequera*, een Stadt ofte groot Vleck der Indiaenen, in het selve begonden wy de eerste Proeven van die Charitable Ordre te ontfangen.

Wy seyden aldaer stoutelijk datmen ons eeten, drincken ende andere nodige dingen brengen soude, ende des anderen daeghs als wy wilden vertrecken, ende het tijdt was om onse verteeringe te betaelen, soo deeden wy het Stadts-Register by ons brengen, ende wy teeckenden in het selve aen alle het geene dat wy verteert hadden; daer op vertrocken wy om onsen wegh te vervolgen, lovende ende prijsende de wijsheyt ende liefde van die Overigheden welcke soo goede ordre voor de Reysigers, en voor al voor soodaenige, welcke, even als wy, niet seer met gelt belaeden waeren, hadden gestelt.

Wert in de kleyne Vlecken niet onderhouden.

Wy quaemen evenwel in eenige kleyne Vlecken, in dewelcke wy de Indianen niet gedisponeert vonden om ons deselve liefde te bewijsen, sich verschoonende op haere armoede, welcke haer niet toeliet vier Menschen ende vier Paerden de kost te geven; hier door was het, dat wy somwijlen gedwonghen waeren onse dagh-reysen langer te maecken, om alsoo aen eenige goede Stadt ofte groot Vleck te geraecken.

Nixapa.

Deselve wegh vervolgende soo komtmen van *Antequera* te *Nixapa*, alwaer ten minsten acht hondert soo Spaensche als Indiaensche Inwoonders zijn, dese Plaets is op den Oever van eene Reviere gebouwt, welcke, soo men ons seyde, een tack ofte arm van die van *Alvarado* was, het welcke, soo boven gesien is, de grootste daer te Lande is.

Rijcke Monicken aldaer.

In dese Stadt is een seer rijck Klooster van de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus; in het selve wierden wy seer wel onthaelt; men siet daer een Beelt van de Maeget, het welcke sy seggen dat Miraculen soude gedaen hebben, soo datmen tot het selve uyt devotie van veele plaetsen komt, daer door zijn'er oock veele silvere Lampen en andere rijckdommen.

Men acht dese Plaetse voor een van de wel-vaerenste van het geheele Landt van *Guaxaca*, door dien'er veel Indigo, Suycker ende Cochenille valt.

Vrughtbaerheydt van die Plaetse.

Daer zijn oock veele Boomen welke de *Cacao* ende de *Achiotte*, waer van men de *Chocolate* maeckt, draegen, dit is een Koopmanschap met dewelcke men grooten handel in dat Landt drijft, hoewel de Hollanders ende de Engelsche, wanneer sy een Schip, dat daer mede gelaeden is, nemen, deselve niet veel achten, als onkundigh zijnde van de kraght die sy heeft om de maege te versterckên.

Van

Van daer quaemen wy te *Aquatulco* ende te *Capalita*, het welcke mede twee redelijck groote Steden zijn; sy leggen in een vlack Landt, het welcke met Schaepen ende ander Bestiael vervult is, daer zijn oock veel uytnemende schoone vrughten, bysonderlijck van die geene welcke men *Pinas* ofte *Annanas* noemt, ende *Sandias*, welcke soo groot als Waeter-meloenen zijn, oock smelten sy als sneeuw in de mont, en sy dienen om den grooten dorst, die'er door de swaere hette is, te verslaen, want het is een laegh ende moerassigh Landt, zijnde dighte by de Zuyd-Zee gelegen.

Aquatulco en Capalita.

Sandias.

De aensienlijckste Stadt nae *Capalita* is die van *Tecoantepeque*, dit is een Zee-stadt op den Oever van de Zuyd-Zee gebouwt; men heeft daer een goede Haven tot berginge van de kleyne Scheepen, gelijck als die geene sijn die van dese Plaetse op *Acapulco*, *Mexico*, *Realeyo*, *Guatimala* ende somwijlen op *Pannama*, handelen: De Scheepen die van *Peru* nae *Acapulco* vaeren, werpen aldaer dickmaelen het Ancker, als sy door contrarie wint belopen werden.

Tecoantepeque.

Dese Haven is gantsch niet versterckt, soodaenigh dat, soo de Engelsche ofte Hollantsche Scheepen daer wilden landen, sy daer geheel geen tegenstant souden vinden maer een opene Reede, van dewelcke sy het geheele Land souden konnen af lopen.

Gelegentheyt daer van.

Langhs de geheele Kuste van de Zuyd-Zee van *Acapulco* af tot aen *Pannama* toe, welcke meer dan ses hondert ende vijftigh mijlen van den anderen zijn gelegen, vintmen geene Havens, als dese van *Tecoantepeque* voor de Stadt van *Guaxaca*, die van *La Trinidad* voor *Guatimala*, *Realeyo* voor *Nicaragua*, ende de *Golphe de Salinas* voor de kleyne Scheepen die nae *Costa-Rica* ofte de rijcke Kuste gaen, dese sijn alle ontbloot van Geschut, ende legghen open voor alle de Natien, welcke, om sich te verrijcken, de Weerelt souden willen om-vaeren.

Haevenen op de Zuyt-Zee.

Daer is in dit geheele Landt geen bequaemer nochte overvloediger Visscherye, als omtrent dese Haven van *Tecoantepeque*, selfs ontmoeten wy dickmaels op den wegh van taghtigh tot hondert Muyl-Esels alle met gesouten Visch voor *Guaxaca*, *Puebla de los Angelos* ende *Mexico* gelaeden.

Overvloedige Visscherye.

Daer zijn rijcke Kooplieden welcke op *Mexico*, *Peru* ende de Philippijnen handelen, op welcke plaetsen sy haere kleyne Scheepen van de eene Haeven in de andere senden, welcke dan daer nae wederom keeren, rijckelijck gelaeden zijnde met de Koopmanschappen, welcke in alle de Provintien, die ten Oosten ende ten Zuyden gelegen zijn, vallen.

Van dese Plaetse af tot aen *Guatimala* toe, is de wegh gladt ende effen, te weten langhs de Kuste van de Zuyd-Zee ende dwarsch door de Provintien van *Zoconuzo* ende *Zuchutepeque*; doch om dat wy nae *Chiapa* wilden gaen, soo naemen wy onsen wegh aen geene zijde het hooge geberghte van *Quelenes*, treckende van *Tecoantepeque* op *Estepeque*, en van daer, door eene Woestijne, die twee dagh-reysen groot is, in dewelcke wy eenen naght by eene Fonteyne moesten overbrengen, en in het vlacke velt onder den blaeuwen Hemel slae-

Woestijne.

pen, men sagh daer noch Dorpen noch Huysen, uytgesondert alleen eenighe Hutten, die men voor die geene, welcke daer reysen, gemaeckt heeft.

Kragt des wints.

Dese vlackte leght aen de zijde van de Zee soodaenigh open, dat de windt die daer van daen komt, soodanigh door-blaest, dat de Reysigers sigh naeuwlijcks van haere Muylen ende Paerden konnen bedienen; ende de reeden waerom daer niemant woont, is, om dat de windt door sijne kraght de Huysen om veer werpt, ende dat de minste brandt die'er ontstaet deselve in een oogenblick in asse verkeert.

Wilde Paerden.

Dit belet evenwel niet, dat dese Woestijne niet vol Beestiael en is, nevens Henghsten ende Merrien, van dewelcke sommige tam, en andere wilt zijn.

Wy trocken dwarsch door dit woeste Veldt met seer groote moeyte, ende ick daghte in het selve mijn leven te eyndigen, want so als wy den tweeden dagh ons beste deeden om in eenigh Vleck te komen, ende mijne Gesellen, die vry wat voor uyt waren, sigh inbeelden dat ick haer volghde, en sigh soo seer haesteden als sy konden, om aen Huysen te komen, te meer, om dat de naght naederde, soo begonde mijn Paert den steyl-oor te maecken, ende wilde door vermoeytheyd niet verder gaen, in tegendeel traghtede het gestaedigh sich onder my neder te werpen, ende op de aerde te gaen rusten.

Den Autheur dwaelt in de Woestijne van sijn Geselschap.

Door dien ick nu geloofde dat het Vleck niet seer wijdt van daer konde zijn, soo begaf ick my van het Peert af, om het selve met den Toom te leyden, doch het wilde noyt een voet versetten, en het ginck op de aerde legghen, sonder weder op te staen.

Ick vont my als doen seer verlegen, want ick bemerckte, dat, soo ick alleen het Vleck wilde gaen op-soecken, ende mijn Peert aldaer gesaedelt ende getoomt laeten, ick gevaer liep van het te verliesen, ende voor mijn Persoon selve te verdwaelen, en dat, als ick al soo geluckigh was dat ick het Vleck vont, ick des anderen daeghs 's morgens mijn Peert komende soecken, in soo een woeste ende ruyme vlackte, het my niet mogelijck soude sijn het selve te vinden, wat moeyte ick daer toe oock moghte aenwenden, om dat in een mijle daer van daen, noch Boom noch struyck was om het selve aen te binden, ofte de plaetse te bekennen.

En vint sich genootsaekt daer in te vernaghten.

Dit dede my resolveren die naght nevens mijn Peert in dese Woestijne te slaepen, ende op te passen dat het in den duyster niet van my quaeme af te dwaelen, waghtende nae de komste des daeghs, en dat mijne Vrienden souden senden om my te soecken, en om te vernemen wat my soude mogen overkomen zijn; sy deeden het evenwel die dagh niet, door dien sy geloofden dat ick mijn wegh nae een ander Vleck, dat daer niet seer verre van daen is, genomen hadde; oock lieten sy my aldaer des volghenden daeghs des morgens soecken.

Nae dat ick een bequaeme plaetse om my neder te leggen hadde op-gesoght, en om sonder eeten, in het midden van dat woeste veldt, op de aerde te gaen rusten, soo nam ick den Sadel van mijn Paert, om my voor een Hooft-peuluwe

te

te dienen, het Paert selve liet ick nae sijn lust weyden, sijnde niet weynigh getrooft door dien ick bemerckte, dat sijne kraghten met het eeten toe-naemen, ende ick daer door konde hoopen, dat het des volgenden daeghs wel thien a twaelf mijlen soude konnen af-leggen.

Ick hadde noch geen uer gelegen, blijvende evenwel altoos wacker, en houdende de oogen op mijn Paert gevestight, uyt vreese dat het moghte komen te verdwaelen, wanneer ick soo grooten gerughte van huylen ende blaffen hoorde, datmen souden geseght hebben, dathet uyt een troep Honden, welcke daer in de Woestijne gekomen waeren, om op het krengh van eenigh Paerdt ofte Muyl-Esel te aesen, voortquam.

Vremt gerughte aldaer gehoort.

In den beginne scheen dat gerughte verre genoegh van my te wesen, doch hoe ick daer meer naer luysterde, hoe het oock meer scheen te naederen; ick bemerckte doen dat het geene Honden wesen konden, door dien ick eenighe gemenghde stemmen hoorde, even of die van Menschen ende wilde Beesten waeren gekomen.

Dit voorval, dat moeyelijck was, maer voor al aen een Mensche die sich by naghte alleen in eene Woestijne bevont, deede mijne hairen op mijn Hooft rijsen, ende vervulde mijn herte met eensoo groote vreese, dat ick, geheel flaeuw werdende, bevond, dat mijn Licchaem met een doodelijck, klam ende koudt sweet bedeckt was, verwaghtende op yder ogenblick mijne laetste uere.

Des Autheurs vreese daer over.

Wetende dan niet wat het selve wesen moghte, soo beeldde ick mijn selven somwijlen in dat het Tovenaers waeren, of wel Duyvelen ofte Indiaenen in Beesten verandert, gelijck sy somwijlen doen, of eenige wilde Beesten, soodanigh dat ick, soo wel van de eene als van de andere de dood verwaghtende, mijne Ziele aen GODT beval, terwijlen ick geduerigh verwaghte dat mijn Licchaem het aes van een van die wilde Beesten soude werden, ofte wel in de klaeuwen vallen van die briesschende Leeuw, waer van den Apostel seght, dat hy over al soeckt wat hy soude mogen verslinden.

In de vlught vont ick geene seeckerheyd, gelovende de dood niet te konnen ontgaen aen wat sijde ick my oock moghte komen te wenden, soo dat ick achtende dat het veylighste voor my soude sijn te blijven ter plaetse daer ick my bevondt, my stil hieldt; de uytkomste bewees dat ick wel gedaen hadde, want omtrent middernaght hieldt dat gerughte seer schielijck op, waer door ick allenxkens in slaep viel, en zijnde soo door fatigues van het reysen als door moeyelijckheydt des Geests af-geslooft, soo ontwaeckte ick niet voor het door-breecken van den dageraet.

Verdwijnt met het gerughte.

Ontwaeckt zijnde loofde ick Godt over de beschermînge aen my inder nagt betoont, in het gevaer waer in ick my bevonden hadde, ick saelde ende toomde mijn Peerdt op, dat niet verre van die plaetse, daer ick het des avonts te voren gelaeten hadde, geweecken was, en gingh op het selve sitten, in voornemen van soo drae mogelijck was uyt die Woestijne te scheyden, om mijne Gesellen

 op

op te soecken, ende aen haer mijn wedervaeren van den naght bekent te maecken.

Ick hadde noch geen mijle weegs gereden, of ick quam by seeckere Beecke, aende welcke ick twee wegen sagh, de eene dieper in de Woestijne streckende, ende op de selve sagh ick noch Vleck noch Huysen noch eenigh geboomte, in meer dan drie a vier mijlen weeghs; de andere lagh aende lincker-handt, ende een mijle van de plaetse daer ick was bespeurde ick een Bosch, het welck my deede geloven, dat daer omtrent het Vleck, dat ick soghte, wel moghte gelegen zijn.

Den Autheur komt by een seecker Indiaen, die hem te regt helpt.

Ick volghde dan dese wegh, en nae omtrent twee-hondert ende vijftich schreden rijdens was ick weder ghenootsaeckt af te sitten, ende mijn Peert by den toom te leyden, en soo als ick verdrietigh wierde, siende my te voet op een onbekende wegh, soo bemerckte ick by geluck een Hutte aen de eene zijde van deselve, ende een Persoon te Peerde aen de andere, dese quam nae my toe-gereden, zijnde een Indiaen van dat Huys ofte Hutte, welcke aen seecker ander rijck Indiaen, Gouverneur van het nae-by gelegene Vleck, behoorde; Ick vraeghde de desen, of ick noch verre van het Dorp *Estepeque* was, hy antwoordde, my met eenen nae de Bomen wijsende, dat het een weynigh aen geene zijde deselve was, dogh dat ick het, voor ick daer dighte by was, niet soude konnen sien, ter oorsaecke van het selve houdt.

Sijnde door dese geluckighe ontmoetinghe seer gesterckt ende getroost, soo sprongh ick wederom te Paerde, het selve soo kraghtighlijck met spooren aen drijvende, dat het my tot aen de Bomen, welcke ick van verre ghesien hadde, braght; hier bleef het weder staen en wilde niet een treede verder gaen.

Siende dan dat het my niet mogelijck was het selve voort te krijghen, nam ick het den Saedel af, die aghter een Boomtje verbergende; voor de reste liet ick het in volle vryheydt lopen, sonder te vreesen datmen my het selve steelen soude.

En eyndelijck by sijne Gesellen.

Ick gingh te voet nae het Vleck, dat maer vijf-hondert passen van daer was, ende in het selve vondt ick mijne drie Gesellen my verwaghtende, die seer wegens my hadden bekommert geweest, als niet konnende dencken wat my mochte overkomen zijn, nae dat sy my in een nae-by geleghen Dorp hadden laeten soecken, sigh noyt hebbende konnen in-beelden dat ick in de Woestijne vernaght hadde.

Oorsaeke van het erughte door den Autheur gehoort.

Als ick haer nu het geroep ende gehuyl, door my des naghts gehoort, verhaelde, soo seyden my de Indiaenen, dat sy dat geluyt by nae alle naghten gewoon waren te vernemen, en dat het selve door Wolven ende Tijgers gemaeckt wierde, hebbende sy gantsch geene vreese voor deselve; dat sy, die dickmaelen op den wegh ontmoeten, dogh lichtelijck met roepen ofte met het vertoonen van een stock wisten te verdrijven; en eydelijck dat sy geene schaede deeden, dan aen haer Pluym-gedierte, haere Vullens, Kalven en Geytjens.

Eenige ueren daer nae gingh ick met een Indiaen mijn Saedel ende mijn Mexicaens

Mexicaens Peerdt soecken; het selve was soo vermoeyt dat het niet meer voort konde, soo dat ick het in dat Vleck verkoght, een ander huerende om nae *Ecatepeque* te rijden, alwaer ick nevens mijne vier Gesellen seer wel aenquam.

Hier moet ick aenmercken, dat in dese vlackte van *Tecoantepeque* vijf schoone vlecken zijn, in deselve vintmen overvloed van allerhande schoon Vleesch ende uytsteeckende vrughten.

De naemen van alle die Vlecken eyndighen met het woordeken *Tepeque*, gelijck als *Tecoantepeque*, *Estepeque*, *Ecatepeque*, *Sanatepeque* en *Tapanatepeque*.

Van dese Plaetse *Ecatepeque* konden wy het hooge geberghte van de *Quelenes* sien, het welcke ons stoffe genogh gaf, om ons te onderhouden, tot dat wy te *Sapanatepeque* ende van daer te *Tapanatepeque* gekomen waeren.

Gevaerlijcke passagie.

Veele Spaigniaerden ende Reysigers hadden ons op den wegh al verhaelt, dat dit de gevaerlijckste Berghen van geheel *America* waeren, zijnde de wegen op eenige plaetsen soo hoogh ende engh, ende daer toe soo open voor de winden, die uyt de Zuyd-Zee, welcke daer vlack onder schijnt te leggen, komen, ende daer toe by die passagie soo veele diepe steylten tusschen de Rotsen in, dat het dickmaelen gebeurt is, dat door de kraght van de winden, Menschen met Peerden met al, ende gelaedene Muyl-Esels, zijn onder de voet geworpen, ende deerlijck in die steylten, tusschen de Rotsen verplettert.

Kragt des wints

Deliberatie wegens het nemen van den wegh.

Het verhael van alle die dingen, gevoeght by het gesighte van die hooghe Rotsen, verweckte in ons soodanige vreese, dat wy langhs den wegh niet deeden dan overleggen, of wy onse Reyse nae *Guatimala* souden nemen, langhs de passagie, die onder het Geberghte, nevens de Zuyd-Zee, door het Landt van *Zoconuzco* leght, van waer, hoewel uyt den wegh zijnde, wy, ter lincker hant af-gaende, te *Chiapa* konden komen, dan of wy reght toe reght aen op *Chiapa* souden gaen, passerende over dit Geberghte, soo alsmen ons gheseght hadde dat wy seeckerlijck doen konden, soo de wint maer niet te sterck door-blies.

Besluyt daer over.

Wy resolveerden eyndelijck dat wy, te *Tapanatepeque* gekomen zijnde, onse Reyse souden voortsetten, al nae dat de winden ons souden schijnen gonstigh te zijn, of wel met gevaer te dreyghen; doch wy stelden te gelijck vast, het gingh dan soo het moghte, nae *Chiapa* te trecken, door dien wy verstonden dat den Superieur ende Provinciael van alle de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus, sich daer bevont, zijnde hy die geene aen dewelcke wy ons moesten aengeven; wy naemen dese resolutie te meer, om dat wy begeerigh waeren om dese Provintie van *Chiapa*, van dewelcke wy soo veel hadden hooren seggen, te sien.

Goet onthael te *Sanatepeque*.

Wy vonden te *Sanatepeque* een Religieus die ons heerlijck onthaelde, oock gaf hy ons Indiaenen mede, om ons nae *Tapanatepeque* te brengen, en een brief aen den Oversten van die Plaetse, welcke sijnen goeden Vriend was, hem daer door versoeckende, dat hy ons Indiaenen, om ons den wegh te wijsen,

sen, soude beschicken, soo wel als Muyl-Esels om ons over dat hooge Gebergte te voeren.

Onse overighe Paerden begaeven ons, te dier plaetse, mede, dogh haere vermoeytheydt deede ons geene schaede, door dien de Indiaenen soo veel, of wel meer, dan sy ons gekost hadden, dat voor gaeven, om dat het op-reghte Mexicaensche Peerden waren, wy hadden oock te minder verlies, om dat in het gantsche Landt van *Chiapa*, ende de geheele wegh over tot aen *Guatimala* toe, de Inwoonders van de Vlecken ende Dorpen gehouden waeren ons Muyl-Esels voor niet te beschicken.

HET X. CAPITTEL.

Komste te Tapanatepeque. *Groote meenighte van Ossen ende allerhande leef-toght. Beleeftheyd der Inwoonders. Hoogte van het Geberghte.* Maquilapa. *Sy trecken op het Geberghte. Vernaghten daer op. Trecken verder. Werden door de windt weder-houden. Fabul van de Psylles. Vernaghten voor de tweede reyse op het Geberghte. Groote hongers-noot. Vernaghten aldaer voor de derde reyse. Een van haer gaet den wegh ontdecken. Sijn raport. Slaepen voor de vierde reyse op het Geberghte. Sy vertrecken eyndelijck opwaerts. Komen aen* Maquilapa. *Beschrijvinge daer van. Gevaerlijcke passagie. Gemackelijck middel om die te mijden. Swackheyd door ongemack verweckt. Komste te* Acapala.

Komste te *Tapanatepeque.*

DEs Saturdaghs op den avont quaemen wy te *Tapanatepeque*, het selve leght aen den voet van de *Quelenes*, wy wierden aldaer door de Indiaenen seer wel onthaeldt ende getracteert, en dat ter oorsaecke van den brief die wy hadden mede gebraght.

Dit Vleck was een van de aengenaemste welcke wy van *Guaxaca* af tot aen die plaetse toe gesien hadden, ende het schijnt dat Godt aen het selve in overvloedt heeft gegeven alle het geene dat de Reysigers nodigh is, om op soo moeyelijcke ende gevaerlijcke Rotsen te klimmen.

Groote meenighte Ossen.

Men vindt daer seer groote overvloedt van Beestiael, soodaenigh dat'er sommighe rijcke Indiaenen zijn, welcke Hof-Steden, die sy *Estantias* noemen, hebben, op dewelcke drie jaer vier duysent Ossen zijn.

Het

Het Pluym-gedierte ende het wildt-braedt is'er mede in groote meenighte, en wat de Visch belanght, vindtmen tusschen dit Vleck ende *Mexico* geene plaetse, in dewelcke deselve soo goede ende overvloedigh is, soo om dat het dight aen de Zee leght, als om dat daer dighte by een kleyne Reviere stroomt, welcke de ruymte van verscheydene soorten van Visschen uyt-leverdt.

en allerhande leef-toght.

Daer komen soo veele Beecken ende Fonteynen van dat Gebergte af-vlieten, soo dat de Indiaenen haere Hoven daer door soo gemackelijck bevogtigen, dat sy altoos overvloedt van Kruyden ende Saladen hebben.

De Orangie-appelen, Citroen, Limoen, Vijgh ende andere vrught-boomen geven aldaer schaduwe genoegh, om sigh voor de hette, die men daer het meeste heeft, te beschutten.

Als wy des Sondaghs op den morghen bemerckten dat het seer stil we'er was, soo oordeelden wy dat wy die gelegentheydt niet behoorden te versuymen, vreesende dat by onstentenisse van dien de wint ons aldaer moghte op-houden, ofte den wegh nae *Zoconuzco* doen nemen.

Dogh de Indiaenen baeden ons ook daer het middag-mael te willen houden, ons te gelijck verseeckerende dat het goede we'er soude aenhouden, ende dat sy ons schone Muyl-Esels souden doen hebben, nevens een goede provisie van vrughten, gefreuyte Visch ende Pluym-gedierte, ende dat alles tot onse keure, soodaenigh dat wy, haere beleeftheydt niet konnende weder-streven, die middagh by haer bleven.

Beleeftheyt van de Inwoonders.

Nae de maeltijdt braghtmen Muyl-Esels voor ons, ende men gaf ons twee Indiaenen, die voor Wegh-wijsers ofte Gidsen souden dienen, soo wel als om onse provisie te draegen, welcke bestonde uyt gefreuyte Visch, een gebraden Capuyn, en eenighe vruchten, soodaenigh dat'er altoos genoegh was om een etmael van te leven.

Oock hadden wy niet meer nodigh, door dien men niet meer dan seven mijlen weeghs op-klimt, ende een mijle aen geene syde de hooghte, is eene van de rijckste paght-hoeven van het Landt van *Chiapa*, men queeckt daer veel Paerden, Muyl-Esels ende ander Bestiael aen, oock woont daer seeckeren *Dom Juan de Toledo*, by dewelcke wy verseeckert waeren seer wel onthaeldt te sullen werden.

Hooghte van het Gebergte.

Hoewel men dese Bergen door haere scherpe spitsen ende uytsteeckende kruynen genoegh kan bekennen, en dat'er veele dighte by den andere staen, soo is'er dogh maer een van dewelcke de Reysigers gewaeghen, dese noemtmen *Maquilapa*, en het is over deselve datmen sijnen wegh, om nae *Chiapa* te gaen, moet nemen.

Maquilapa.

Nae de maeltijdt begonden wy dese hooghe ende oneffene *Maquilapa* te beklimmen; des avonts hielden wy stil in eene plaetse die vlack was, ende die seer wel een weyde, in het hanghen van een bergh leggende, geleeck.

Sy vertrecken op het Geberghte.

De Indiaenen deeden alles wat sy konden om ons moet te geven, ons vertoonende dat het geschaepen stondt schoon ende stil we'er te blijven, ende dat wy, des anderen daeghs op de middagh, buyten twijffel, op de hoeve van *Dom Juan de Toledo* souden zijn.

 Hier

Hier op schickten wy ons avontmael op het groene Tapijt des Aert-Rijcks, ende in die eerste maeltijdt aeten wy onsen Capuynen met het grootste gedeelte van onse gefreuyte Visch, laetende maer een weynigh, tot den ontbijt, tegens den anderen dagh, over.

Vernaghten daer op.

Onse Indiaenen hieldden oock met vreugde hare maeltijd, ende onse Muyl-Esels hadden weyde nae wensch, soodaenigh dat, de naght gekomen zijnde, wy op een plaisierige wijse in slaep geraeckten op het geruys der Fonteynen, ende op het soet geluyt dat haere waeteren, in het lopen door die Rotsen, maeckten.

Trecken vorder.

Des anderen daghs des morgens, wanneer de lught al immer soo stil als des daeghs te vooren scheen, soo gaf ons sulcks reden om te verttecken, en voor den ontbijt op te eeten het geene ons van het avontmael was overgebleven, om soo onse Reyse met vreughde te volbrengen, ende de hooghte van *Maquilapa* te beklimmen.

Werden door de wint wederhouden.

Wy waeren geen duysent schreeden al op-gaende gevordert, of wy begonden het geblaes des wints te hooren, en hoe wy hooger quaemen hoe deselve scheen kraghtiger te zijn, ende ons het opklimmen te verbieden.

Alrede hadden wy de helfte van den wegh, die tusschen het Dorp ende de hooghste top is, afgeleght, wanneer de schrick voor die wint ons in groote benaeuwtheydt braghte, als niet wetende of wy weder nae *Tapanatepeque* behoorden te keeren, ofte ter plaetse daer wy waeren verblijven, tot dat het wee'er op den middagh ofte avont soude stilder werden.

De Indianen, om ons tot het voort te trecken aen te moedigen, seyden dat omtrent duysent schreeden hoogher eene Fonteyne ende een Hutte onder de Boomen getimmert was, zijnde deselve daer alleen geset tot berginge van de Reysigers, welcke of door de naght, of door de winden belet wierden het hooghste des Berghs te passeeren.

In hoope van dat de wint soude op-houden, klommen wy met grooten arbeyt tot aen die plaetse toe, van dewelcke de Indiaenen ons geseght hadden; doch in tegendeel vonden wy deselve hoe hooger hoe kraghtiger, waeyende die vlack tegens ons aen, soodaenigh dat wy vreesden, dat het niet mogelijck met ons als met de *Psylles*, van dewelcke *Herodotus* spreeckt, mogte vergaen, want dese, hebbende tegens den Godt *Æolus* willende strijden, vonden, in plaetse van Victorie te beveghten, haer graf in de sandige vlackte, waer in sy tegens hem vergaedert waeren.

Fabul van de *Psylles*.

Wy vreesden, segge ick, op deselve wijse, dat wy, willende met gewelt den Bergh op-klimmen, den wint aldaer soo kraghtigh moghten vinden, dat hy ons ellendighlijck in die schrickelijcke steylten moghte werpen, welcke ons aen alle zijden met de dood dreyghden, en dat alsoo deselve, aen onse verpletterde en gebroockene Licchaemen tot graeven souden verstrecken.

Vernaghten voor

De Fonteyne was ons seer aengenaem, ende de Hutte noch meer, en dat door de Boomen die daer om geplant waeren, doch het blaesen van den wint,

ende onse vreese bleven gedeurigh in eenen staet, soo dat, den dagh ten eynde lopende, wy gantsch geene hoope hadden van voor ofte achterwaerts te konnen gaen ofte keeren.

de tweede reyse op het Gebergte.

Soo als wy nu bereydt waeren, om ons sonder eeten ter ruste te begeven, ende wy vast malkanderen aensaeghen, sonder te weten hoe wy den hongher die ons plaeghde souden stillen, soo bemerckten wy, te deghen omsiende, een Citroen-boom onder alle de andere, zijnde dese met suere Citroenen belaeden.

Het en ginck doen met ons niet soo als het met *Tantalus* deede, welcke de vrughten die boven hem, ende de waeteren die onder hem waeren niet eeten nochte drincken konde, want met seer kleyne moeyte konden wy de Citroenen plucken ende het waeter van de Fonteyne scheppen; oock ginghen wy op deselve los als Menschen die niet dan dat tot haer avontmaeltijdt hadden, hebbende niet gemiddagh-maelt, ende een soberen ontbijt gehouden.

Des volgenden daeghs was de wint in plaetse van te stillen, nogh veel heviger ontsteecken, het welcke ons, even als des voorigen daeghs, deede resolveren, op die plaetse te blijven, veel liever dan te rugge te keeren, ende den moet verloren te geven.

De Indiaenen waeren mede van dat ghevoelen, soodaenigh dat wy ons oock dien dagh met suere Citroenen ende Fonteyn-waeter behielpen, hoewel dat een voetsel was, aen het welcke onse maeghen niet seer gewent waeren.

Doch door dien wy saegen dat onse Indiaenen haer waeter menghden met het stof van Koecken van *Maiz*, het welcke sy in kleyne sackjens hadden, gelijck sy gemeenlijck, op reyse zijnde, doen, soo koghten wy een kleyn sackjen van haer voor de waerde van twintigh stuyvers, het welcke op eene andere plaetse als op dese *Maquilaqa*, alwaer wy van honger vreesden te sterven, geen stuyver sou waerdigh zijn gheweest; soodaenigh dat, hoewel dit soorte van voetsel seer geringh was, het ons doch evenwel beter bequam als het rauwe waeter met de suere Citroenen, ende aen de maeghe soo veel quaets niet deede.

Groote hongers-noot.

Wy verbleven den geheelen dingsdagh in die staet, wagtende dat het wee'er soude bedaeren, ende de wint stilder worden, zijnde van voornemen des anderen daeghs des morgens weder nae *Tapanatepeque* te keeren, ofte den Bergh hooger op te klimmen.

Vernaghten aldaer voor de derde reyse.

Als nu des woensdaghs 's morgens de wint een weynigh scheen gestilt te zijn, soo resolveerden wy tot op den middagh toe te waghten, in hoope dat het wee'er dan bequaem soude sijn om onse Reyse voort te setten; doch de windt verminderde niet, in tegendeel nam hy een weynigh toe, het welcke aen een van ons Geselschap de resolutie deede nemen van een mijl a twee opwaerts aen te wandelen, om alsoo de passagie ende het gevaer van de winden te ontdecken, ende ons by gevolge, van alle het geene dat hy gesien hadde, rapport te doen; want wy geloofden datmen ons mogelijck het gevaer grooter maeckte

Een van haer gaet den wegh ontdecken.

 dan

dan het was, hebbende tot noch niet gesien het geene ons soo groote vreese konde doen hebben.

Sijn rapport.

Als onse macker nu was weder gekomen, nae dat hy twee ueren op wegh hadde geweest, soo seyde hy ons dat wy in alle seeckerheyt na boven konden gaen, soo wy onse Muyl-esels by den toom wilden leyden; doch door dien die dagh passeerde in dispuyten of wy souden passeren of niet, soo resolveerden wy eyndelijck des anderen daeghs op den morgen te vertrecken, ende de passagie te wagen soo de wint niet was toe-genomen; hier op vielen wy weder op onse Citroenen, ende wy hielden, soo als wy te vooren gedaen hadden, ons avontmael met deselve, drinckende het suyvere waeter met het stof van *Maiz*, dit verswackte ons in plaetse van te versterckens, ende soude ons eyndelijck hebben doen sterven soo wy langer daer ter plaetse hadden moeten blijven.

Slaepen voor de vierde reyse op het Geberghte.

Sy vertrecken eyndelijck opwaerts.

Hier op stegen wy des donderdaeghs des morgens op onse Muyl-esels, om het Geberghte hooger op te rijden, zijnde de wint niet verandert ende alsoo sterck als des voorigen daeghs, nae dat wy ons hadden bevolen aen de genaede van die geene die de Zee ende de winden regeert, hebbende alvoorens onse naemen op den bast van een grooten Boom gesneden, nevens het getal van de dagen, welcke wy aldaer, sonder eeten, hadden gepasseert.

Wy waeren een geruymen tijdt sonder te mercken wat het geene was daer wy soo voor te vreesen hadden, doch wy waeren meest bange voor seeckere smalle in de Rotsen gehoudene wegen, ende daerom klommen wy van onse Paerden af, achtende dat wy seeckerder op onse twee beenen, dan op de vier van onse Beesten waeren.

Komen aen *Maquila*.

Doch als wy op het hooghste van *Maquilapa* gekomen waeren, beduydende dat woort in de Indiaensche Taele een Hooft sonder hair, soo bespeurden wy klaerlijck het gevaer van het welcke men ons soo veel gesegt hadde, ende wy souden wel gewenst hebben weder by onse suere Citroenen, op den wegh van *Tapanatepeque*, te zijn.

Beschrijvinge daer van.

Wy bevonden dan door onse eygene experientie dat het waerlijck een Hooft sonder hair was, ende eene hoogte sonder Boomen ofte beschuttinge voor de arme Reysigers.

De wegh door de welcke men passeert, en die aen de zijde van de Zuyd-Zee open leght, is niet meer dat twee-hondert ende vijftigh schreeden langh, doch daer toe soo hoogh ende smal dat yder die daer op-klimt t'eenemael de ooghen schemeren, en men daer door in groot gevaer geraeckt van te suysselen.

Gevaerlijcke passagie.

Want soo men sijn gesight aen de eene zijde laet gaen, soo valt het selve op de groote ende wijde Zuyd-Zee, welcke soo diep is, ende soo digt daer onder schijnt te leggen, dat het beschouwen van deselve de oogen in het hooft doet draeyen, en als men sijn oogen aen de andere zijde werpt, soo siet men niet dan Rotsen ende steylten van twee a drie mijlen diep, ende het aensien van deselve is bequaem om het herte van de kloeckmoedigste te doen ysen ende verschricken, soodaenig datmen aen de eene zijde de Zee heeft, welcke als bereydt schijnt om u in te swelgen, ende aen de andere kant siet men de Rotsen, bequaem om u op het minste

struyc-

Gevaerlycke Passagie
Doesburgh in. et. fe

struyckelen tot gruys te vermorselen, zijnde ondertusschen de passagie ofte den wegh die men moet gebruycken, in het midden van dese gevaeren, niet breeder dan een elle op sommige plaetsen.

Wy hadden, om dese twee-hondert ende vijftigh schreeden weeghs af te leggen, al veel meer eenige hart-sterckende dranckjens van noden, als wanneer wy drie daegen niet dan suere Citroenen aeten, ende waeter daer toe droncken.

Wy dorsten dese wegh oock niet op onse Muyl-esels passeren, dieshalven begaven wy ons te voet, laetende deselve door de Indiaenen leyden, volgende haer de eene voor ende de andere nae, ende dat sonder reght op te derven gaen, uyt vreese van door het uytsien aen de eene ofte de andere zijde een draeyinge in het Hooft te krijgen, ende daer door om hals te geraecken; wy gingen dan geheel gebogen ende op handen ende voeten, soo men segt, volgende soo veel wy konden de voet-stappen van de Reysigers ende Beesten die voor ons gegaen hadden.

Doe wy een weynigh aen geene zijde die enge passagie gekomen waren, ende dat de wegh sich wat begonde uyt te setten ende te verbreeden, ter welcker plaetse wy oock Bomen vonden, welcke ons deeden hopen van wel haest uyt alle gevaer te zijn, soo begonden wy stoutelijck achter ons uyt te kijcken, ende ons selve van dwaesheyt te beschuldigen, soo wel als alle de andere Reysigers, welcke geen drie a vier mijlen om willen rijden, om een andere wegh te nemen, ende alsoo de gevaeren die men op de dese, soo voor Menschen als Peerden vint, te ontgaen.

Gemackelijck middel om die te mijden.

Van daer begaven wy ons met groote vlijt ende vreughde ten huyse van *Dom Juan de Toledo*, die ons seer wel ontfingh, ons alleen wat Vleesch-nat doende nemen om onse maegen te versteercken, welcke dat niet konden verdraegen, ende het selve aenstonts weder over-gaeven, hebbende deselve haere kraghten niet weder konnen krijgen, dan na dat wy verscheyde kopjens nat ende Wijn genomen hadden, en dat omtrent den avont, als wanneer wy een redelijck goet avondtmael deeden.

Swackheyt door ongemack verweckt.

Te deser plaetse bleven wy twee dagen, van dewelcke, nae dat wy ons wel ververst hadden, wy vertrocken om nae *Acapala* te gaen, het welcke een groot Vleck van Indiaenen is, gelegen zijnde in de Provintie van *Chiapa*, op deselve Reviere die door dat *Chiapa* gaet, het welcke men het Indiaensche noemt, om het alsoo te onderscheyden van een ander, het Koninghlijcke ofte Spaensche *Chiapa* geheten.

Komste te Acapala.

HET XI. CAPITTEL.

Komste in het Indiaensche Chiapa. *Goet onthael aldaer. Ontmoetinge van* Pedro Boralho, *die seer wel ontfangen was. Vertreck van* Chiapa. *St. Christoffel. Sy komen by den Provinciael, die haer wel onthaeldt, en daer nae braef doorneemt, dat haer seer ontstelt, dogh den Autheur schept weder moet, welcke door de Geselle van den Provinciael werd vermeerdert, haer reedenen van het doen van den Provinciael gevende. Sy raecken met den Provinciael aen het spelen, welcken sy het spel af-winnen en daer door aengenoomen werden; sulcks werdt haer naeder verseeckert, wder door sy Godt loven ende sigh daer nae verheugen.*

Komste in het Indiaensche *Chiapa.*

WY quaemen van *Acapala* in het Indiaensche *Chiapa*, zijnde het selve gelegen in een plaetse, welcke alsoo laegh als *Maquilapa* hoogh is, ende gebout op een Reviere, omtrent soo breed als den Teems voor Londen; deselve komt uyt het Geberghte van de *Cuchumatlanes*, leggende op den wegh tusschen het Koninghlijcke *Chiapa* ende *Guatimala*, ende neemt sijne loop dwarsch door het Landt van de *Zoques*, verliesende sijnen naem als hy in de Revier van *Tabasco* komt.

Goet onthael aldaer.

Ick sal van dat *Chiapa* breeder in het volgende Capittel spreecken, ende hier alleen seggen, dat wy daer seer wel door de Religieusen onthaeld wierden, welcke ons aensaegen, als zijnde Leden van haere Provintie, ende met eenen verseeckerden, dat haere Provinciael, wegens onse komste, seer verblijdt soude zijn, door dien hy Spaensche Religieusen van nooden hadde, om sigh te stellen tegens de Criolen ende de Natuerellen van dat Landt, welcke alle hare kraghten in-spanden om de sterckste te worden, even als sy te *Mexico* ende *Guaxaca* gedaen hadden.

Ontmoetingh van *Pedro Boralho.*

Men seyde ons oock dat de Provinciael niet meer dan een dagh reyse daer van daen was, ende wy vonden aldaer onsen vriend *Pedro Boralho*, welcke, voor ons, daer alleen was gekomen, zijnde mede uyt *Mexico* wegh gelopen.

Die seer wel ontfangen was.

Hy verhaelde ons het goede onthael datmen hem te *Chiapa* hadde aengedaen, en hoe dat *Calvo*, met sijn Geselschap, van *Mexico*, nae *Acapulco* was verreyst, ende sigh aldaer na de Philippijnen 't Scheep begeven hadde, doch dat hy oock, al-voorens te vertrecken, een brief aen de Superieurs van *Chiapa* ende *Guatimala* hadde geschreven, in dewelcke hy sigh seer over hem *Boralho* ende ons andere vier beklaegde, haer biddende, dat sy, in plaetse van ons aen te neemen, ons

ons veel liever nae *Mexico* wilden senden, om het toekomende Jaer nae de Philippijnen ge-embarqueert ende af-gescheept werden, dogh dat de Provinciael sijn brief veragt, ende daer mede den spot gedreven hadde.

Vertreck van *Chiapa*.

Nae dat wy geduerende een weeck te *Chiapa* wel onthaeld hadden geweest, soo geloofden wy dat het tijd wierde, om ons aen den Pater Provinciael, *Pedro Alvarez* genaemt, te gaen vertoonen, om van hem te verstaen of wy in sijne Provintie souden konnen blijven, of wel dat wy weder nae Spaignien souden moeten keeren, om dat wy in geen ander gedeelte van *America*, als alleen daer ter plaetse, konden aengenomen ende ingelijft werden.

St. Christoffel.

Wy vonden den Provinciael in een kleyne Stadt die St. Christoffel genaemt werd, gelegen tusschen het Koninghlijcke ende het Indiaensche *Chiapa*; hy wandelde onder de Schaduw-rijcke boomen van die Plaetse, in dewelcke men oock den overvloed van Visch ende de ruymte van seer uytsteeckende vrughten heeft.

Sy komen by den Provinciael die haer wel onthaeldt.

Hy ontfingh ons met groote vrientschap, onthaelde ons seer wel op het middagh ende avondmael, ende om sijne neederigheyd te toonen, wilde hy, voor ende al-eer wy te ruste gingen onse voeten wassen, even als JESUS CHRISTUS aen sijne Discipulen hadde gedaen.

Op den eersten dagh en seyde hy ons by-nae niet, wegens onse komste in dat Landt, dogh den tweeden dagh gaf hy ons sijne meenighte te kennen met veel aerdigheyd ende kennisse.

En daer' nae braef doorneemt.

Hy las ons dan voor eerst voor, de brief die *Calvo* aen hem geschreven hadde, wegens onse saecke, ende deselve uytleggende, vertoonde hy ons het ongelijck dat wy hadden gehad, in het verlaeten van onse eerste beroepinghe, welcke was om na de Philippijnen te gaen, waer ter plaetse veele Indiaenen gevaer van haere saligheyd liepen, en dat door gebreck van onse onderrightinge, door dien hy niet wilde twijffelen, of wy waeren bequaemer om haer te onderrighten ende te bekeeren, dan die geene, welcke men in ons af-wesen daer soude senden.

Ten tweeden, vertoonde hy ons dat wy sijne Catholijcke Majesteyt, in de goede meeninge die hy van ons geschept hadde, hadden bedrogen, hebbende deselve ons van Spaignien tot aen *Mexico* toe onderhouden, en dat in hoope van dat wy souden arbeyden tot de bekeeringe van de Indiaenen in de Philippijnsche Eylanden.

Eyndelijck, seyde hy ons, dat hy ons aensagh ende hielt als sijne Gevangene, door dien hy de maght hadde om ons te arresteren, ende ons nae *Mexico* aen den Viceroy te rugghe te senden, op dat die ons van daer na *Manilla*, volgens het versoeck van *Calvo*, soude senden, ende alsoo tot het eerste beroep dwinghen.

Hy voeghde daer by, dat hy evenwel voor als noch ons sijn voornemen niet segghen wilde, ons alleen waerschouwende dat wy ons niet moesten bedroeven, maer veel eer wat vermaeck nemen, dat hy ons nae de middagh-maeltijd

meer soude te kennen geven, als wanneer hy antwoordt op een brief soude krijghen, welcke hy nae *Chiapa* geschreven hadde, om te weeten op wat wijse men met ons soude handelen.

Dat haer seer ontstelt.

Dit discours van desen aensienlijcken ende ouden Provinciael trof ons tot aen het harte; want het geene hy ons geseght hadde van schuldigh te wesen aen het verlies der zielen, aen het gebreck van liefde, dat wy sijne Catholijcke Majesteyt in sijne intentie bedroghen hadden, en eyndelijck dat hy ons seyde sijne gevangene te wesen, viel ons wat swaer te herkouwen, soo dat wy wel konden segghen dat die ontbijt ons den lust tot het middagh-mael hadde benomen.

Nae dat wy desen Eerweerdighen Superieur hadden verlaeten, gingen wy in een alleé van Orangie-boomen wandelen, alwaer wy langh genoegh ons selven onderhielden, over het discours dat hy ons hadde voorgehouden, en dat wy niet al te verduwen konden, siende dat hy de interesten des Koninck ende die van de Religie hadde by malkanderen gevoeght, soo dat wy vastelijck geloofden dat hy ons nae *Mexico* soude senden, alwaer men ons als wegh-gelopene slaeven konde dwingen t'Scheep te gaen, om nae de Philippijnen te varen.

Ick verloor als doen alle hoope van oyt weder in Engelandt te komen; *Antonio Melendez* beefde ende wenste noch op die kruyn van *Maquilapa* te staen, ende een ander van het Geselschap hadde wel gewilt met den Ouden *Calvo* op de te Zuyd-Zee zijn, ende met hem nae *Manilla* varen.

Eenige stelden voor dat wy moesten vlughten; ende *Alvarez* verlaeten, op deselve wijse als wy *Calvo* gedaen hadden; doch men antwoorde daer op, dat wy, het Landt niet kennende, op wat plaetse wy oock gaen moghten, ontdeckt souden zijn; datmen ons als dan wederom nae *Mexico* soude senden, en dat sulcks onse saecke niet dan des te erger ende onverantwoordelijcker voor alle de Weerelt soude maecken.

Doch den Autheur schept moet.

Doch ick seyde eyndelijck tegens de andere, dat ick my niet konde inbeelden dat wy van desen Provinciael qualijck souden gehandelt werden, hebbende hy ons met een vrolijck ende lacchend wesen toegesproocken, ende selfs sich tot soo verre vernedert, dat hy onse voeten gewasschen hadde.

Dat ick in tegendeel voor vast hielt dat hy groote affectie voor ons hadde, door dien wy van soo verre gekomen waren om onse dienst aen hem aen te bieden, ende nevens hem te arbeyden in die grooten Ooghst der Zielen, alwaer het aen Persoonen als wy, die eerst uyt Spaignien gekomen waren, ontbrack, om het tegens de factie der Criolen ende der naturellen van de Provintie staende te houden.

Ick vertoonde haer daer op het voorbeelt van onsen Vriendt *Pedro Boralho*, welcken hy alrede nevens de andere Religieusen van die Provintie hadde in-gelijft, konnende hy daer door, ten onsen opsighte, mede niet anders doen, sonder groote eensijdigheyt te toonen.

Ick voeghde daer eyndelijck by, dat, soo wy al in dese plaetse niet konden verblijven, den Provinciael ons niet weder na *Mexico* soude senden, om aldaer met schande ende schaemte bedeckt te worden, maer dat hy ons veel liever de behulp-

hulpsaeme hant soude bieden, om weder na Spaignien te keeren, of wel na soodanige plaetse als wy souden willen verkiesen, ende dat hy ons selve met sijngelt, voor soo veel wy tot de Reyse noodigh hadden, soude adsisteren.

Het is gelovelijck dat, terwijlen wy ons in onsen geest dus heen ende weder gedreven vonden, niet wetende wat wy souden resolveren, den goeden *Alvarez* ons door sijn venster vast beschoudde,en dat even als Joseph niet langer in sijn herte konde verbergen sijne tedere genegentheyt voor sijne Broederen, soo mede desen goeden Superieur, hebbende bemerckt dat sijn seggen ons bedroeft hadde, ons oock niet langer in die staet konde sien, maer ons sijn Geselle, om ons te troosten, sont, gelijck wy wel haest door sijn seggen bemerckten.

Want soo drae als hy by ons quam vraeghde hy waerom wy so bedroeft ende neerslaghtigh waren, daer by seggende, dat de Pater Provinciael selve bemerckt hadde dat wy seer ongerust van geeste waren, doch dat wy niet moesten vreesen; dat den Provinciael ons beminde ende selfs van noden hadde,en dat,door dien wy onse toevlugt tot sijne Provincie hadden genomen, wy niet moesten dencken dat hy sijne magt ten onsen opsighte mis-bruycken soude,maer dat hy met ons soude handelen even als een Soldaet met sijnen vyant,welcke hem aen hem overgeeft, doet, die hy, door de Wetten des Oorloghs, gehouden is te beschermen.

Die door de Gesel-le van den Provinciael wert vermeerdert, haer redenen van het doen van den Provinciael gevende.

Om ons te vervrolijcken seyde hy noch veele diergelijcke dingen, daer by voegende dat den Provinciael door de Criolen seer geblameert was, om dat hy *Pedro Boralho* hadde aengenomen,doch dat sy noch een veel grooter gerughte souden maecken, als sy souden sien dat wy alle vier waeren gekomen om haere factie te versswacken, en daerom versoght hy dat wy op soodaenige wijse wilden leven, dat wy die Lieden niet chocqueerden, welcke gewoon waeren sijne beste actien te lasteren.

Eyndelijck soo verseeckerde hy ons, dat de Provinciael ons noyt weder nae *Mexico* soude senden, ende dat, soo hy ons te *Chiapa* ofte te *Guatimala* niet konde doen aennemen, hy alle sijne maght nevens die van sijne Vrienden, in ons faveur soude te wercke stellen,en selve ons gelt geven om na Spaignien te keeren.

Dese woorden waeren als soo veele Cordiale dranckjens om ons het herte weder wat te verstercken, en sy verstreckten mede voor een remedie ende preparatif aen onse maegen tot het middagh-mael, tot het welcke wy, door het luyden van een Klock, genoodight wierden.

Als wy binnen gekomen waeren, was ons het lacchende aengesighte van den Provinciael veel aengenaemer dan alle de spijsen die hy voor ons hadde doen aendisschen, om ons goede ciere aen te doen, hoewel sijne Taeffel, even als die van een groot Heer, voorsien was.

Wy naemen voor een goet voor-teecken datmen ons soo groote meenighte van Vleesch ende Visch voorsette, soo wel als van vrughten ende Confitueren, ende geduerende de maeltijdt, bemerckten wy aen de discourssen van den goeden *Alvarez*, dat hy over onse komste verblijdt was.

Nae den eeten seyde hy ons, dat hy een Partijtje met ons in het Ticktackberdt wilde speelen, begerende dat wy sulcks met hem de een voor ende de

 andere

den Provintiael aen het speelen.

andere nae souden doen, niet om ons gelt te winnen, door dien hy wel oordeelde, dat wy, nae het doen van soo langh een Reyse, niet veel overigh hadden, maer hy wilde alleen als wy verlooren, dat een yder van ons vijf Pater Nosters ende soo veel Ave Maria 'es voor hem soude seggen, ende dat, soo wy het spel wonnen, onder de Religieusen van sijne Provintie souden ontfangen ende ingelijft werden.

Dit spel behaeghde ons wonderlijck wel, door dien wy als wy verlooren niet quyt geraeckten, ende alleen verplight wierden om te doen het geene wy, buyten dat, geerne souden gedaen hebben uyt ons selve, daer in tegendeel als wy het wonnen, die winste ons veel nutter was dan groote sommen gelds.

Welcke sy het spel af-winnen en daer door aengenomen werden.

Als nu de partye gemaeckt was, speelden wy beurte voor beurte een yder ons spel, ende de uytkomste scheen te bewijsen, dat wy het beeter, dan die goede oude Man verstonden; dogh wy bemerckten wel dat hy met voorbedagten raede verloor, doende het selve met list ende oordeel, op dat wy door dit sijn verlies souden bespeuren het geene hy ons mondelinge niet wilde seggen, te weten, dat hy ons voor ingelijfde in sijne Provintie hield.

Dogh het spel was soo drae niet ge-eyndight, of wy wierden daer van verseeckert door de weder-komste van een Indiaen, welcke hy des wegens na *Chiapa* hadde gesonden, om van den Pater Prieur, ende van de voornaemste van het Convent, te weten, hoe men met ons handelen en wat men ons doen soude.

De Prieur betuyghde door sijnen brief, dat hy, en alle de oudste van het Convent over onse komste seer verblijd waeren, badt den Superieur seer ernstelijck, dat hy ons aen hem wilde senden, wenschende dat wy sijne gasten moghten wesen, om dat hy over thien Jaeren sigh in deselve staet daer wy nu in waeren, hadde bevonden.

Want hy hadde mede sijn Geselschap, dat nae de Philippijnen gingh, te *Mexico* verlaeten, ende hy was gevlught nae *Guatimala* toe, alwaer hy door de factie van de *Criolen* seer getraverseert wierde, en dat om sijne groote capaciteyt, wetenschap ende geleertheyd; dit was de reeden waerom hy soo groote vreughde betoonde, siende dat jegenwoordigh hy konde hopen Religieusen genoegh aen sijne zijde te hebben, om sigh te stellen tegens die geene, welcke hem te voren onderdruckt hadden.

Sulcks werd haer naerder verseeckert.

Den ouden *Alvarez*, zijnde seer door desen brief geraeckt, seyde ons, nae dat hy deselve gelesen hadde, dat hy sigh genootsaeckt vondt om te betaelen het geene hy verlooren hadde, en dat hy ons des anderen daeghs nae *Chiapa* soude senden, alwaer wy souden verblijven ter tijde ende wijle dat hy gelegentheyd soude vinden, om ons op andere Plaetsen te versenden, om de Taele ten platten Lande te leeren, op dat wy voor de Indiaenen souden konnen predicken.

Als dat onderhoud ge-eyndight was, gingen wy weder in den Hof wandelen, die ons veel aengenaemer, dan des mergens, scheen te zijn, en dat door de troost die wy van den Pater Provinciael ontfangen hadden.

Aldaer begonden wy, onder de alle een van die schoone Orangie bomen, van seer goeder herten GODT, welcke in onse grootste droefheydt medelijden

me

met ons hedden gehadt, te loven ende te dancken; sonder den wijsen ende politiquen Provinciael te vergeten; oock was het niet reedelijck dat hy, die tot onse vertroostinge sijn spel wel hadde willen verliesen, oock daer-en-boven onse gebeden soude moeten missen, oock offerden wy deselve, te dier plaetse aen GODT van goeder herten op, soo voor sijn welvaeren als voor sijne ghesondheydt.

Waer door sy Godt loven.

Wy bleven tot aen het avondmael toe in desen Hof, ons in selve op verscheyde wijsen diverteerende, dan aeten wy eens soete Citroenen ende Orangie-appelen, en dan pluckten wy de suere, die wy malkanderen nae het hooft wierpen, maer voor al nae die geene, die met *Calvo* op Zee hadde gewenscht te zijn, welcke wy door het smijten van Citroenen ende Orangie-appelen uyt den Hof joegen, plegende wy dit vermaeck met des te meer genoegen, om dat wy saegen dat onsen goeden Provinciael, die sigh op een uytsteeckende venster hadde geplaetst, sijn vermaeck daer in nam, ende een goedt genoegen hadde, siende dat wy dus vrolijck waren.

En sigh daer naer verheugen.

HET XII. CAPITTEL.

Sy raecken wederom aen het spelen met den Provinciael. Bedingh van het spel. Sy alle verliesen hare vryheyd. List van van den Provinciael om haer te slaen ende te salven. Bereytselen tot haer vertreck. Vertreck van St. Christoffel. Komen in het gesighte van St. Philippo. Buyten het welcke sy van den Prieur werden ingehaeldt, en seer minsaem ontfangen.

NAe het avondmael seyde hy, dat hy ons des anderen daeghs des morgens nae *Chiapa* wilde senden, door dien de Prieur hem geschreven hadde, dat hy ons in het gemoet wilde komen, ende te ontbijten geven in seecker Vleck *St. Philippo* genaemt; dit deede ons een goet gevoelen van ons selve vatten, siende dat de Provinciaelen ende de Prieurs selve de moeyte namen van ons wel te onthaelen.

Doch hy seyde ons evenwel daer by, dat hy, al-vorens wy souden gaen rusten, noch een partye in het Tictack-berd met ons wilde speelen, om te besoecken of hy geen revengie van ons soude konnen krijgen.

Sy raeken weder aen het spelen met den Provinciael.

Doch door dien hy handigh, listigh ende argh was, en daer toe oock het spel uytneemende wel verstondt, en daer door verseeckert dat hy ons het spel soude af-winnen als hy wilde, soo veranderde hy de Conditie van het selve, en dat door eene verborgentheyd welcke wy niet dan den volgenden dagh konden begrijpen;

Bedingh van het spel.

grijpen; want hy seyde dat wy onder dit volgende bedingh souden speelen, te weten, dat, soo wy het quaemen te winnen, hy konde volstaen mits ons yder een doose Chocolate gevende, doch dat wy, in cas van verlies, sijne Gevangenen souden zijn.

Sy alle verliesen haere vrydheydt.

Wy begonden dan te speelen, in hope van, even soo als wy te vooren gedaen hadden, het selve te winnen, doch wy bevonden in tegendeel dat wy alle, de eene voor, de andere nae, het selve verloren, doch door dien wy niet konden begrijpen op wat wy sijne Gevangenen konden zijn, soo bekreunden wy ons niet seer wegens ons verlies.

List van den Provinciael om haer te slaen ende te salven.

De Provinciael seyde evenwel dat hem ons verlies moeyde, doch dat hy wenste dat wy noyt in ergere Gevanckenisse dan de sijne moghten komen, oock dat hy, om ons te troosten, aen een ygelijck van ons een doose met Chocolate wilde schencken, om op sijne gesontheyt te drincken ende vrolijck te wesen, als wy de smerte, wegens dit ons verlies, souden draegen.

Wy konden noyt begrijpen wat hy seggen wilde, als des anderen daeghs des middaghs, ende wy daghten alle dat het maer laccherye ende boerten was, en dat hy alles wat hy seyde maer voort-braght om sich met ons te diverteren, soo als hy oock van te vooren hadde gedaen, soodaenigh dat dit segggen niet belette dat wy, nae dat wy ons af-scheyt van hem hadden genomen, ons alle met vreughde in onse Kameren begaven.

Bereytselen tot het vertreck.

Des anderen daeghs des morgens vonden wy twee Muyl-esels van den Provinciael, ende twee andere van sijn Geselle t'eenemael gesadelt ende getoomt staen, zijnde bereyt om maer beschreeden te worden, oock waeren'er twaelf Indiaenen te Paerde, die ons over een seer moeyelijcken Bergh moesten leyden, soo wel als dwarsch door het Bosch dat voor het Dorp *St. Philippo* leght.

Nae den ontbijt omhelsde ons den goeden Provinciael, sijn af-scheyt van ons nemende, en ons versoeckende dat wy Godt voor hem wilden bidden, daer by voegende dat wy voor de reste niet bedroeft moesten sijn over het geene ons soude mogen overkomen, ons verseeckerende dat hy ons beminde, ende dat hy alles wat hy konde, soude te werck stellen om ons dienst te doen, doch dat hy sich genootsaeckt sagh sulcks met aerdigheyt en, voorsightigheyt te moeten plegen om den mont aen de Criolen te stoppen, die ons soo wel als hem, grooten haet toe-droegen.

vertreck van St. Christoffel.

Nae dat wy ons af-scheyt van hem hadden genomen, vertrocken wy van daer onder het geluydt van de Trompetten ende Schalmeyen die men voor ons droegh, ende die sich, door het wedergalmen van de Echo'os den geheelen wegh langhs deeden hooren, van het bovenste van het Geberghte tot in de Valeye toe, alwaer wy den goeden ouden Man *Alvarez* hadden gelaeten in een diep dal, dat aen alle zijden mer Bergen omringelt was.

Komen in het gesigte van *St. Philippo.*

Wy waeren soo drae niet op het hooghste van het Geberghte gekomen, of wy ontdeckten een kleyne Valeye, ende in deselve de Stadt van het Koninghlijcke *Chiapa*, nevens drie a vier kleyne Vlecken, van dewelcke *St. Philippo*, aen de voet van een Bergh, welcke wy noch moesten overklimmen, gelegen, een was.

De

De Trompetten, welcke altoos voor ons gingen, waerschouden de Inwoonders van *St. Philippo* genoeghsaem van onse komste, op dat sy ons een tweeden ontbijt souden konnen vaerdigh maecken, hebbende de koude lught, welcke wy op het Geberghte ghevoelt hadden, ons den appetijt weder gescherpt.

Wy hadden geen vijf-hondert schreeden al nederdaelende voort-gereyst, of wy ontmoeten twintigh Indiaenen, alle te Paerde ende seer aerdigh opgepronckt, sy hadden haere steeckende Trompetten voor haer; achter haer quam op een rijckelijck vercierde Muyl-esel den Prieur van *Chiapa*, Pater *Juan Baptista* genaemt, die van een Joviael temperament, doch vet, gestopt ende vol-lijvigh was.

Buyten het welcke sy van den Prieur werden ingehaelt.

Hy was soo drae niet tot ons, en wy tot hem, genaedert, of hy, ons sijne voort-vlughtige Broeders van de Philippijnen noemende, seyde dat wy seer welkom in dat Landt waeren, ende dat hy in sijn particulier seer over onse komste verheught was, oock dat hy ons veel beeter tijdt-kortinge in dat *St. Philippo*, dat daer digte by was, soude geven, dan wy in het Philippijnsche *St. Philippo* souden gehadt hebben, soo wy daer waeren gekomen.

En seer minsaem ontfangen.

Aldus wierden wy meer ende meer gesterckt in het gevoelen dat wy hadden, van, daer te Lande, seer welkom te zijn, ende met opene armen ontfangen te worden, weynigh denckende, dat het ons daer nae, op soodaenige wijse, als het geschiedde, soude te passe zijn gebraght geweest, ende die ydelheydt in ons nam des te meer toe, denckende dat wy al mede Provinciaelen ende Prieurs waeren, doch den Leeser sal in het volgende Capittel sien, hoe wy hier omtrent wierden ge-disabuseert, en hoe het geene wy ons inbeeldden op een tractament van waeter ende broot uytliep, wanneer wy sulcks het minste verwaghteden, doch alles schickte sich op het eynde ten besten.

Ick meene oock niet dat ick behoeve te seggen, wat vreughde dat dit in ons verweckte, en hoe wy Godt ende ons selven danckten, de Philippijnsche Missie, ofte Sendinge, verlaeten te hebben, siende hoe wel het ons daer gingh, en met wat praght ende luyster wy onthaelt wierden.

HET XIII. CAPITTEL.

Praghtighe intreede in het Dorp selve. Goet onthael met Aepen-munte betaelt. Kostelijck ontbijt. Ongerustheyd in onse vlugtelingen door het seggen van den Prieur verweckt. Tournoy-spel. Vertreck van St. Philippo, *dat seer praghtigh toegaet. Ordre van den Provinciael nopende de Reysigers, door dewelcke sy opgesloten ende te waeter ende te broodt verwesen worden, doch alleen door politie. Komste in het Convent te* Chiapa. *Begintsel van de pœnitentie, door den Autheur vrolijck overgebraght. Vermaeckelijck voorval tusschen den Autheur ende een Criool. Vermaeckelijcke gevanckenisse. Den Autheur werd Professor te* Guatimala. *En by provisie Meester van de Latijnsche Taele te* Chiapa. *Waer door hy seer gesien ende bemindt werd.*

Praghtige intrede in het Dorp selve.

OP dese wijse ons met den goeden Prieur onderhouden hebbende, reden wy met groote vreugde van het Gebergte nederwaerts; beneden gekomen sijnde vonden wy dat alle de Inwoonders van *St. Philippo* soo Mannen als Vrouwen ons verwagten; sommige presenteerden ons bondelkens Bloemen, andere smeten ons Roosen in het aengesighte, en de derde dansten ende sprongen voor ons uyt langhs de straete die wy passeeren moesten, die mede met kruyden ende blaeden van Orangie-boomen bestroyt, ende tot aen de Kercke met veele Triumph-bogen verciert was, die van festonnen van Bloemen gemaeckt waeren.

In de Kercke gekomen zijnde wierden wy aldaer onthaelt, een half uer langh gedurende door de beste Musicanten van *Chiapa*, welke den goeden Prieur expresselijck gehuert hadde, om onse intrede te verheerlijcken onderhouden.

Goet onthael met Apen-munte betaelt.

Nae dat de Musicanten ge-eyndight hadden, deede den Pater *Jan Baptista*, sich over eynde begeven hebbende, eene Oratie tot de Indiaenen, haer bedanckende dat sy ons soo wel onthaelt hadden, om dat wy sijne Vrienden waren, ende hy deelde hy aen haer uyt eene volkomene vergevinghe van alle haere voorledene sonden, het selve evenwel restringerende aen die geene, welcke, op den volgenden Sondagh, des voor ofte nae de middaghs, de Kercke souden komen besoecken.

Kostelijck ontbijt.

Op dese wijse dan verlieten wy het Altaer, om ons tot den ontbijt aen seeckere Taeffel te begeven, welcke wy met veele smaeckelijcke ende gesoutene spijsen

spijsen beset vonden, en dat om ons den goeden Wijn van *Xeres* te beter te doen smaecken, welcke de Prieur, expres voor ons, daer hadde doen brenghen.

Nae de gesoutene spijsen, sette men ons soo uytnemende Confitueren voor, welcke van de Religieuse Dochters van *Chiapa* gemaeckt waeren, dat wy noch diergelijcke niet hadden geproeft sedert wy van *St. Juan d'Ulhua* vertrocken waeren tot aen die Plaetse toe; sy dienden ons om een glas Chocolate daer op te drincken, ende daer mede besloten wy den ontbijt.

Doch terwijle desen Prieur ons soo goede ciere deede aen doen, en lieten wy niet nae den Geest ontrust te hebben, want wy konden niet wel begrijpen wat hy segghen wilde met eenige woorden welcke hy ons dickmaelen genoegh herhaelde, te weten, dat wy wel moesten ontbijten, om dat wy het soberste middagh-mael souden doen, dat wy noch oyt van ons leven gedaen hadden, en dat wy de soetigheyt van de vryheyt moesten genieten, welcke wy nier lange souden konnen gebruycken: wy sloegen wel aght op dese woorden, doch den gront van deselve konden wy niet wel verstaen, voor ende al eer dat wy des middaghs in het Convent gekomen waeren.

Ongerustheyt in onse vlugtelingen door het seggen van den Prieur.

Nae dat wy ontbeten hadden wilden de Indianen ons oock eenigh vermaeck op de Merckt-plaetse aen doen, sy begaven sich dan op deselve aen het Tournoyen, lopende de eene tegens de andere met groote Rondassen bedeckt zijnde, op dat sy haer Hooft ende hare schouderen souden konnen bedecken voor de *Cannas* ofte Rieden, welcke sy, met een verwonderens-waerdige aerdigheyt, malkanderen, in het voorby rijden, toe-smeten.

Tournoy-spel.

Als den goedeu Prieur van *Chiapa* ons op de voorverhaelde wijse geregaleert hadde, liet hy ons dese vryheyt soo lange genieten, als naer alle apparentie hy ende den Provinciael, door haere brieven, te saemen hadden goet gevonden; dat duerde dan tot die tijdt toe, datmen in het Convent van *Chiapa* gewoon was het middagh-mael te houden, en wy moesten voor twaelf ueren daer maecken te wesen.

Als dan dese tijdt begonde te naederen, ende wy noch twee mijlen weeghs, van *St. Philippo* tot aen *Chiapa* toe, hadden af te leggen, soo beval onsen Prieur datmen de Muyl-Esels soude voor den dagh brengen, zijnde de Inwoonders door het geluydt der Schalmeyen ende Trompetten gewaerschout, dat wy stonden om uyt haer Vleck te vertrecken: wy wierden al immers soo heerlijck uytgeleydt als wy ingehaelt waeren, men trock de Klocken, veele Indianen dansten voor ons heenen, andere verselden ons te Paerde, speelende op verscheyde instrumenten, soo als sy op onse aenkomsten hadden gedaen.

Vertreck *St. Philippo.*

Dat pragtigh is.

Nae dat wy omtrent vijf-hondert schreeden waeren voort-gereden, soo bedanckte de Prieur de Indiaenen voor de tweedemael, en sont haer nae Huys toe, door dien het Convent niet seer verre van ons was af-gelegen, ende wy in het selve op eene andere wijse moesten onthaelt werden, oock om datmen in de Steden ende in de Conventen alle die praght ende statie, welcke men wel ten platten lande toont, niet houden en magh.

Als

De ordre van den Provinciael, nopende onse Reysigers.

Als de Indiaenen haer af-scheydt hadden genomen, vervolghden wy onse wegh, houdende alleen twee van de haere by ons, om ons voor Gidsen ofte Wegh-wijsers te dienen.

Als wy nu tot op vijf-hondert schreden na aen de Stadt genaedert waren, soo hieldde de Prieur nevens een sijnen Compagnon stille, ende hy trock seeckere ordre van den Provinciael uyt sijn sack, welcke hy ons voor-las; deselve braght mede, dat, door dien wy onsen wettighen Superieur *Calvo* op den wegh vande Philippijnen hadden verlaeten, ende sonder sijne toe-laetinge in de Provintie van *Chiapa* gekomen waeren, hy ons in Conscientie niet voor Leden van sijn licchaem konde aennemen, ten sy hy ons altoos op de eene ofte de andere wijse, over onse begangene misdaedt, hadde gestraft.

Door dewelcke sy opgesloten ende te waeter ende te broodt verwesen worden.

Daer om was het dat hy aen den Prieur van *Chiapa* beval, dat hy, soo drae als wy in sijn Convent souden gekomen wesen, ons twee aen twee, in onse Kameren, als in eene gevanckenisse, geduerende den tijdt van drie daegen, soude op-sluyten; sonder ons toe te laeten daer uyt te gaen, dan alleen, om in de eetsaele te komen, in dewelcke wy ons des middaghs voor de Religieusen moesten vertoonen, op der aerde geseten zijnde, ende niet dan waeter ende broodt tot ons middaghmael hebbende; maer dat de Prieur, ons voor het avondtmael, soodaenighe spijse als hy goedt oordeelde soude mogen geven, en des avonts in onse Kamers, welcke ons voor gevanckenissen moesten verstrecken, laeten brengen.

Dit was dan de pœnitentie, welcke die listige ende wijse Provinciael ons hadde op-geleght; sy scheen ons evenwel swaer genoegh nae een soo goeden ontbijdt, ende het verveelde ons van vasten ende gevanckenisse te hooren spreecken, nae dat wy met soo veele uytterlijcke praght waeren ontfangen geworden.

Wy begonden als doen te dencken aen het spel dat de Provinciael des avonts te voren met ons hadde aengegaen, erkennende de hulpe ende troost die wy uyt sijne doosen met Chocolate souden ontfanghen ende genieten, nae dat wy ons middaghmael met waeter ende broodt hadden gedaen.

Wy gedaghten oock aen het middaghmael, dat de Prieur ons, te S. Philippo zijnde, geseght hadde te sullen hebben, als oock dat hy ons waerschouwde om onse vryheydt te gebruycken.

Doch alleen uyt Politie.

Dogh den goeden Prieur, welcke merckte dat ons uytterlijcke wesen in een oogenblick t'eenemael verandert was, en dat wy seer bedruckt scheenen te sijn, begonde saghtelijck te lacchen, om ons te kennen te geven, dat het voornemen soo van den Provinciael als van hem niet ten quaede streckte, dogh dat het geene sy deeden allen uyt een politijcque streeck sproot, en om den mondt aen de Criolen te stoppen, welcke noyt souden opgehouden hebben van te murmureren, soo men ons niet op de eene ofte de andere wijse hadde gestraft.

Hy verseeckerde ons daer-en-boven dat wy na onse gevanckenisse alle soorte van eere ende vorderinghe te verwaghten hadden; dat wy, soo langh als wy by hem souden zijn, niets souden gebreck hebben, en dat hy, na dat wy met waeter ende broot het middaghmael gehouden souden hebben, ons in onse Kamers een goede

avontmael soude senden, dat genoegh soude konnen strecken om vier-ende-wintigh ueren langh vrolijck te zijn.

Hier na begaeven wy ons na het Convent van *Chiapa*, in het welcke wy, door het grootste gedeelte der Religieusen, met veele vreughde ontfanghen wierden, wy bespeurden dogh evenwel, dat'er eenighe waeren, die ons met een quaet herte ende boos oogh aensaegen.

Komste in het Convent te *Chiapa*.

Wy waeren soo drae niet in onse Kameren gebragt, of de klocke noodighde de andere Religieusen tot het middaghmael, ende ons te waeter ende te broodt.

Wy begaeven ons in de eet-saele, ende als het *Benedicite* gesegt was, ende de Religieusen alle aen de Taeffel waeren geseten, soo waeren wy vier Philippijnsche Jonassen, soo als ons sommighe Criolen genoemt hadden, gedwonghen op de aerde, in het midden van de eet-saele neder te sitten, met de beenen cruys-wijse onder het lijf, even als de Cleermaeckers, om door die actie van nederigheydt te toonen het leetwesen dat wy hadden, wegens de ongehoorsaemheydt aen onse Superieur *Calvo* betoont.

Beginsel van de pœnitentie.

Ten selven tijdt als men het eerste gerighte op de Taeffel aendiste, soo gafmen aen yder van ons oock een redelijck broodt, met een pot met helder waeter, van het welcke wy met vreughde droncken, door dien wy, door de twee ontbijten, welcke wy te voren gedaen hadden, genoegsaem versaedight waren.

Evenwel hadden wy in het midden van dese actie, welcke ons in het openbaer met schaemte bedeckte, en die dogh onder de Religieusen over minder fouten dan de onse geoeffent wierde, desen troost, dat den Prieur ende Provinciael onse Vrienden waren, dat die Castijdinge vaderlijck was, dat wy uyt de handen van die geene, die ons daer toe hadden verwesen, Chocolate om ons te versterken souden hebben, en dat wy dien avont in onse Kamers beter souden aengedischt werden, als veele andere, die maer twee a drie schotelen voor haer maeltijd souden hebben. Hier quam by dat wy seeker Criolisch Religieus tot een mede-macker in onse pœnitentie hadden, welke, soo wel als wy, op de aerde moeste sitten, ter oorsaecke van eenighe amoureuse brieven, door hem aen seeckere Religieuse Doghter, over ende weder geschreven, welckers termen de paelen van de kuysheydt te buyten ginghen.

Dogh als ick bemerckte dat die Religieus ons met een wreveligh wesen aensagh, schickte ick my tot hem, soo dighte als my mogelijck was, en horende dat hy binnens monts mompelde, ende ons omgehoorsaeme Jonassen van de Philippijnen noemde, soo beet ick hem oock, op een saghte wijse, de twee volgende Latijnsche veerskens in het oor, welcke my soo in de herssenen op staende voet quaemen, wegens sijn quaet leven.

Door den Autheur vrolijck overgebraght.

Si monialis amor te scribere turpia fecit,
Ecce tibi gelidæ præbent medicamina lymphæ.

Dat is:

Soo vuyle nonne-min u deed' ontughtigh schrijven,
Suyp waeter in u bast, dat sal die brandt verdrijven.

Een aerdig voorval tusschen den Autheur ende een Criool.

Dog so als hy die veerssen, welcke ick op staende voet maekte, gehoort hadde, so betuygde hy noch meer misnoegt te sijn, sig van mijn af-schickende, de ellebogen

op-heffende, ende het Hooft schuddende, dit verplighte my nae hem toe te schicken, ende hem noch dit veers op een vriendelijcke wijse te seggen.

Solamen misero est, socios retinere Pannettes.

Hy beeldde sich in dat ick hem volghde om sijn broot af te nemen, ende dat het woort van *Panettes* hem by-nae soude hebben doen sticken, soo hy sich van het waeter dat voor hem stont niet bedient, ende een goet glas van het selve gedroncken hadde, ick bemerckte hier door dat sijne gramschap gestilt was, en daer om seyde ick hem dat ick geloofde dat de kraght van sijne Liefde gemaetight wierde.

Op dese wijse hielt ick te waeter ende te broode een vermaeckelijck middagh-mael met mijnen nae-buer den Criolischen Religieus, ende nae de maeltijdt leydde men ons weder in onse Kamers, in dewelcke wy de Chocolate, ons door den goeden *Alvarez* geschoncken, droncken.

De Spaensche Religieusen quaemen ons in groote meenighte in onse Kameren besoecken, sommige om sich met ons te onderhouden, ende andere om ons Confituеren ende andere leckernijen te brengen.

Men sprack ook aenstonts in het Convent van de Veerssen die ick op het voorval van die Criolische Monick gemaeckt hadde, ende sy verstreckten tot onderhout, geduerende die nae de middagh, aen alle de andere Religieusen.

Die avont wierden wy ter Taeffel gedient volgens de belofte ende de genereusiteyt van den Prieur, die ons, nevens twee van sijn Gesellen, nogh met sijne tegenwoordigheydt wilde vereeren, ende sy naemen nevens ons het avontmael in onse Kamer.

Gemackelijcke gevanckenisse.

De drie dagen van onse gevanckenisse passeerden dus op eene vrolijcke wijse, ende wy wensten dat wy noyt in een ergere moghten komen, want wy hadden in deselve, behalven dat wy niet vryelijck moghten uytgaen, alle het geene wy andersints souden hebben konnen wenschen, maeckende goede ciere, ende hebbende altoos eenighe van onse Vrienden, om ons te onderhouden, by ons.

Op soodaenige wijse dat wy konden seggen, dat onse gevanckenisse ons eer voor een noodigh hulp-middel dan voor een Castijdinge verstreckte, om dat wy, nae soo een lange Reyse, als wy van *Mexico* af, tot aen die Plaetse toe gedaen hadden, meer het rusten, dan het wandelen behoefden.

Werden daer uyt ontslagen ende verdeelt.

Wy waeren soo drae niet in vryheydt gestelt, of wy bevonden dat de Provinciael ende de Prieur van voornemen waeren, om ons soo wel neder te setten, dat wy nae onse gevanckenisse eer ende aensien in dat Landt souden konnen verwerven.

Men sont twee Religieusen van ons Geselschap op het platte Landt, om aldaer de Taele te leeren, en voor de Indiaenen te konnen Predicken, ende daer nae met eenigh Beneficie te voorsien te werden.

Den Autheur wert Professor

Sy gaven oock aen my, ende aen een van mijne Gesellen de permissie om nae *Guatimala* te gaen, ende aldaer in de Universiteyt de Jeught in de Theologie ende Philosophie te onderwijsen, doch men stelde ons vertreck tot aen

St. Mi-

St. Michiels dagh toe uyt, om dat dat de tijdt was in de welcke men de Scholen ofte de Classen opende, ende de Regenten veranderde.

te Guatimala.

De Provinciael hebbende ook de veerssen gehoort, die ick voor de vuyst op het werck van den Criolischen Religieus gemaeckte hadde, ende daer door bemerckende dat de Latijnsche Taele in Engelandt gemeender was dan in Spaignien, slaende men aldaer door veele solœcismen den armen Priscianus deerlijck aen het oor, en wetende datmen een Persoon, die die Tael verstont van noden hadde, om in het Convent van *Chiapa*, aen het welcke het onderwijsen van de jeugt, jaerlijcks wel op-brenght, de *Gramatica* ende de *Syntaxis* aen de Kinderen te leeren, badt my die last te willen aenvaerden, tot die tijdt toe dat hy my nae *Guatimala* soude konnen senden; my belovende te assisteren met alle het geene dat ick soude moghen van noden hebben, soo om boecken te koopen, als om my van andere noodtsaeckelijckheden te voorsien, segghende selve dat ick, soo als ick voorgenomen hadde, somwijlen evenwel op het platte Landt, om dat te besightighen, soude moghen gaen reysen, ende besien het geene daer omtrent het aenmerckens waerdighste was.

En by provisie Meester in de Latijnsche Taele te *Chiapa*.

Ick konde dese aenbiedinghe, welcke my soo voordeeligh was niet afwijsen, soo dat ick in die bediennighe te *Chiapa* verbleef, van de Maendt van April af tot aen het eynde van September; ick verkreegh daer veele reputatie ende aensien by den Bisschop ende den Gouverneur, dogh voor al by den Prieur, welcke noyt eenighe reyse op het Landt tot sijn vermaeck aenvingh sonder mijn mede te nemen; dit gaf mijn gelegentheydt om den Staet ende rijckdom van *Chiapa* wel te door-gronden, die ick dan getrouwelijck in het volgende Capittel sal gaen beschrijven.

Waer door hy seer gesien ende bemint wert.

Maer merckt alvoorens aen, lieve Leeser, de wonderlijck barmhertigheyt ende bestieringe van den Almogenden Godt over my arme Sondaer, welcke het geliefde my niet alleen op de voorverhaelde wijse van die voor ziel ende lichaem gevaerlijcke Philippijnsche Reyse te verlossen, maer oock een seer honorabel, en, voor mijn staet, profitabel, employ te geven, waer voor sijnen naem dan eeuwighlijck gedanckt zy.

HET XIV. CAPITTEL.

Beschrijvinge van het Landt ende Provintie van Chiapa. *Gelegentheydt daer af. Overvloet van Cochenille. Hooftgelt in* Chiapa. *Verdeelinge van* Chiapa. *Kout Climaet en hette in de Valeyen van* Chiapa. Capanabastla. Izquintenango. *Overvloet van Catoen, en van Visch, Vleesch, &c. Schaersheydt van gelt. Schaede door de Crocodillen. Begerigheyt der Jesuiten vertoont. Kaerigheyt van die van* Chiapa. *Haer Koophandel. Merckt. Haere frugaliteyt. Dertele Religieusen. Plompen Adel.*

Beschrijvinge van het Landt ende Provintie van *Chiapa.*

HOe wel, nae het gevoelen der Spaigniaerden, de Provintie van *Chiapa* eene van de armste van geheel *America* is, om datmen daer nogh geene Mijnen ontdeckt, nochte geen gout in het sandt van de Revieren heeft gevonden, oock dat in deselve geen Haeven aen de zijde van de Zuyd-Zee is, tot vertieringe van de Koopmanschappen, en om te handelen met die van *Mexico*, van *Guaxaca* ende *Guatimala*, soo kan ick evenwel seggen, dat sy veele andere Provintien van *Mexico* overtreft, in grootte van Vlecken ende Steden, en dat sy aen niet eene hoeft toe te geven nochte daer voor te wijcken, als alleenlijck aen *Guatimala*; ick kan oock selfs verseeckeren, dat in alle de reste van *America* niet eene Indiaensche Stadt is, welcke men soo groot, ende, door de Natuerellen van het Landt soo sterck bevolckt sal vinden, als het Indiaensche *Chiapa.*

Gelegentheyt daer af.

De Spaigniaerden hebben groot ongelijck van dit Geweste op sodaenige wijse, als sy doen, te verachten, want sy moesten bedencken dat het tusschen *Mexico* ende *Guatimala* is gelegen, en dat van de swackheyt ofte sterckte van het selve, de geheele kraght ende behoudenisse van *America* hanght, om dat, wanneer het niet gesterckt is, het seer gemackelijck valt door de Reviere van *Tabasco* daer in te komen, en dat het oock grenst aen de Frontieren van *Jucatan.*

Overvloet van Conille.

Dat meer is, de Inwoonders drijven niet alleen een genoeghsaeme considerabilen handel onder malkanderen, door Coopmanschappen die in dese Provintie vallen, maer oock selve met de andere Provintien, ende daer en is geene Plaetse in *America*, uyt dewelcke de Spaigniaerden soo veel Cochenille trecken, als sy uyt eene eenige Provintie van *Chiapa* doen.

Hooftgelt in *Chiapa.*

Behalven dat de Vlecken, welcke groot ende wel bevolckt zijn, het inkomen des Konincks merckelijck vermeerderen, door de Schattinge, welcke alle de Inwoonders jaerlijcks, hooft voor hooft, aen de Spaensche moeten betaelen.

Dit

Dit Landt is in drie Provintien verdeelt, te weten, die van *Chiapa*, die van de *Zeldales*, ende de *Zoques*, van dewelcke die van *Chiapa* van het minste vermogen is.

Verdeelinge daer van.

De eerste behelst de groote Stadt van het Indiaensche *Chiapa*, ende alle de Vlecken ende Dorpen die om de Noordt nae *Maquilapa* gelegen zijn, ende beoosten de Prieurye van *Comitlan*, welke alleen thien onderhorige Dorpen heeft, ende veele Hoeven, op dewelcke men veel Bestiael, Peerden ende Muylesels aenqueeckt.

Digte by dese Prieurye van *Comitlan*, is de groote Valeye van *Capanabastla*, het welck mede een ander gedeelte is, dat sigh nae de kant van *Zoconuzco* uytstreckt.

Dese Valeye is aenmerckens waerdigh, door seeckere Reviere, welcke uyt het Geberghte van de *Cuchimatlanes* spruyt, lopende door het Indiaensche *Chiapa*, ende daer na in de Reviere *Tabasco* stromende.

Sy is mede seer vermaerd door de groote meenighte Visch, welcke in die Reviere gevangen werd, ende den overvloed van Bestiael, welcke daer omtrent geweydt werdt, en waer door niet alleen de Stadt van *Chiapa*, maer oock alle de omleggende Plaetsen gespijst ende voorsien worden.

Hoewel de Stadt *Chiapa* ende *Comitlan* in een koudt Climaet leggen, door dien sy op de Bergen gestight zijn, soo is het in tegendeel seer heet in de Valeyen, door dien sy seer laegh leggen, ende daer onstaen dickmaelen swaere onweders, van de Maend van Mey af tot aen St. Michiels dagh toe, welcke met groote Donder-slaegen ende schrickelijcke Blixemen zijn verseld.

Koudt Climaet van *Chiapa* en hette in de Valeyē.

Het voornaemste Vleck, in het welcke mede de Prieurye is, werdt *Capanabastla* genaemt, in het selve woonen meer dan aght-hondert Indiaenen.

Capanabastla.

Dogh dat van *Izquintenango* is noch grooter, het leght aen het eynde van de Valeye, nae het Zuyden, ende aen den voet van het Geberghte van de *Cuchumatlanes*.

Izquintenango.

Het Vleck van St. Bartholomeus, het welcke aen het andere eynde van de Valeye leght aen de Noordt-zijde, is noch veel grooter dan de twee voorgaende, en de Valeye is omtrent veertigh mijlen langh ende twaelf mijlen breedt.

Alle de andere Vlecken sijn aen zijde van *Zoconuzco* gelegen, nae welcke kandt het gheduerigh heeter werdt, zijnde het Donder ende Blixemen daer oock veel kraghtiger, om datmen die wegh uyt, meer aen de Zuydt-Zee naedert.

Boven dat het Bestiael in soo groote een meenighte in die Valeye is, soo werdt in deselve oock soo veel Catoen vergaederdt, dat uyt het selve de voornaemste Coopmanschap van dat Landt bestaet, door dien men van het selve een groot ghetal Deeckens maeckt, met dewelcke sigh de Indiaenen kleeden; oock koomen de Cooplieden, van verscheydene quartieren, deselve haelen, of wel werden sy door de Inwoonders verreuylt voor

Overvloet van Catoen.

 Cacao,

Cacao, aen die van *Zoconuzco* ende *Suchutepeque*, soodaenigh dat sy, door dat middel, altoos genoegh voorsien zijn van die dranck welcke van die vrught gemaeckt wert.

En van Visch, Vleesch, &c.

Sy hebben al immer soo weynigh gebreck aen Visch, door dien de Reviere haer daer ten vollen van voorsiet, alsoo weynigh als van Vleesch, zijnde de Valeye vol van Beesten, noch oock van stoffe om sigh te kleeden, door dien sy die aen andere verkopen, nogh van broodt, door dien, niet tegenstaende daer geene tarwe wast, sy genoegh *Maiz* tot haer voedtsel versaemelen.

Eyndelijck hebben sy oock overvloedt van wildt-braedt, van Pluym-gedierte, van Kalckhoenen, van vruchten, van Honigh, van Taback en van Suycker-Riedt.

Schaersheyt van gelt.

Dogh het gelt is'er soo gemeen niet als te *Mexico* ofte te *Guaxaca*, want in plaetse datmen in die twee plaetsen niet telt dan met Patacons ofte stucken van aghten, soo reeckentmen te *Chiapa* maer met Testoenen, die maer half soo veel doen.

Schaede door de Crocodillen.

Hoe wel dese Reviere boven maeten voordeligh ende nut aen dese Valeye is, ende veel tot den overvloedt van deselve toebrenght, soo is sy dogh evenwel oorsaecke van veele schaeden ende onghemacken die de Inwoonders overkomen, welckers Kinderen soo wel als Kalven ende Vullens, wanneer sy te dighte by de Reviere komen, van de Crocodillen werden verslonden, die daer in groote meenigte zijn, en seer gratigh nae het Vleesch, door dien sy het dickmaelen hebben gegeten.

De Stadt van het Koninckliјcke *Chiapa*, is eene van de kleynste van geheel *America*, want daer sijn maer omtrent vier-hondert Hoofden van Spaensche Huys-gesinden, ende by-nae hondert Indiaensche Huysen, welcke aen de Stadt gevoeght zijn, ende die plaetse werdt de Indiaensche Voor-stadt genaemt, oock hebben sy eene bysondere Capelle.

In de Stadt is anders geene Parochie-Kercke dan de Cathedrale, ende deselve is voor alle de Inwoonders.

Daer sijn oock twee Kloosters, het eene van de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus, ende het andere van die van St. Franciscus, nevens een arm Convent van Religieuse Doghters, welcke te saemen de Stadt lastigh genoegh vallen.

Begerigheyt der Jesuiten vertoont.

Dogh door dien de Jesuiten sigh daer niet hebben nedergeset, welcke geduerighlijck in de rijcke Steeden woonen, soo kan men daer uyt wel besluyten dat dese plaetse soodaenigh niet wesen moet, of ten minsten dat de Inwoonders die genereuse liberaliteyt niet hebben die de Jesuiten soecken, in het doen van groote aelmoessen ende boven gewoonlijcke giften, door dewelcke sy haere Collegien, ter plaetse daer die sijn, onderhouden.

Kaerigheydt van die van *Chiapa*.

Want te deser plaetse sijn de Cooplieden kaerigh, ende de Edellieden spaersaem ende menagerende, oock hebben sy niet verstant, nochte beleefheydts genoegh om sulck slagh van mildaedigheden te betoonen, soodaenigh dat het arme *Chiapa* geene bequaeme plaetse voor de Jesuiten is.

De

De voornaemste handel vande Cooplieden van die Stadt bestaet in *Cacao*, in Catoen, het welcke sy op het omlegghende platte Landt gaen kopen, in Craemeryen, in Suycker, die sy uyt het Indiaensche *Chiapa* trecken, en in een weynigh Cochenille; dogh door dien de Gouverneur groote winste uyt den handel van de Cochenille treckt, soo staet hy haer niet lightelijck toe met die soorte van Coopmanschap te handelen.

Haer Koophandel.

Sy alle hebben haere winckelen op een kleyne plaetse, welcke men voor de Merckt houdt, dese is geleghen reght voor de Cathedrale Kercke, in de welcke wandelaryen ende galeryen sijn, onder dewelcke de Vrouwen van de arme Indiaenen gemeenlijck ten vijf ueren des avonts komen, aldaer kruyden ende drancken brengende, die sy voor een geringhe prijs aen de Criolen verkopen.

Merckt.

De rijckste van die Cooplieden gaen dickmalen na T*abasco* toe, of wel senden sy andere daer heenen, om de waeren die uyt Spaignien komen, op te kopen, gelijck daer sijn Wijnen, Lijwaten, Vijghen, Raesijnen, Olijven ende Yser; dogh sy derven niet veel aen die waeren besteden, door dien'er weynigh Spaigniaerden in het Landt zijn, ende om dat de meeste sigh te vreeden houden, wanneer sy alleen besitten het geene tot het leven van noden is.

Frugaliteyt van de Inwoonders.

Soodaenigh dat het meeste gedeelte van die Spaensche Coopmanschappen alleen voor de Religieusen zijn, sijnde sy die geene welcke daer het lustighste leven.

Dertele Religieusen.

In dat Landt dienen de Edellieden gemeenlijck voor een spreeck-woordt, ende sy leveren veele stoffe tot spotten ende lacchen uyt, men noemt haer gemeenlijck als men wilt-sangers, wint-buylen, luyden die den grooten meester ende den bequaemen, habilen suffisanten Man willen speelen, traght af te beelden, hoewel sy in der daedt, niet dan Bottericken zijn.

Plompen Adel.

Want sy segghen gemeenlijck dat sy gesprooten sijn uyt de Huysen van eenighe Spaensche Hertoghen, of van de eerste Conqueranten van dat Landt, hoewel sy in haere maenieren, handel ende omganck soo plomp ende ombeschaeft zijn als de Boeren, en dat het meeste gedeelte van haer noch kennisse noch verstandt heeft.

De voornaemste geslaghten van dese Stadt voeren oock de heerlijcke bynaemen van *Cortez, de Solis, Velasco*, T*oledo, Zerna* en *Mendozza*.

HET

HET XV. CAPITTEL.

Seer naeukeurige Conferentie tusschen den Autheur, ende een Criolisch Edelman van de Stadt van Chiapa. *Criolische frugaliteyt, ende arme hovaerdye ende ydelheydt. Haere hanteringe. Haere laf-hertigheyd ende kleyne genegentheyt tot het reysen, ende tot de Wapenen. Maght des Gouverneurs. Onreghtvaerdigh gelt bedijdt niet.*

Seer naeuwkeurjge Conferentie tusschen den Autheur, en een Criolisch Edelman van de Stad van *Chiapa.*

HEt gebeurde op seeckeren dagh, dat eene van dese Edellieden, zijnde hy een van de voornaemste onder haer, ende *Dom Melchior de Velasco* ghenaemt, met my in discours gheraeckte, nopende Engelandt ende de Engelsche Natie, en my met een seer grooten ernst af-vraeghde, of de Sonne ende de Maene oock van een ende deselve Couleur in Engelandt waeren als te *Chiapa*, of de Engelsche, even als de Indiaenen, met de voeten bloodt ginghen, ende of sy Menschen offerden, soo als de Heydenen voortijdts in *America* hadden gedaen.

Dese alleen waeren alle de belacchelijcke vraegh-stucken niet welcke hy my voorstelde, want hy wilde oock weten of in Engelandt oock wel soo een leckere spijse was, als de *Frixoles*, welcke de arme Indiaenen eeten, ende anders niet zijn dan gekoockte boontjens, in het Francoysche *Fazeolles* genaemt, welcke sy met wat Americaensche Peper ende Loock toe maecken, ende laeten stoven, tot dat het sap soo swart als inct wert.

Criolische frugaliteyt.

Noch vraeghde hy of de Vrouwen in Engelandt haere vrught soo lange droegen als de Spaensche, en eyndelijck of de Spaigniaerden niet kloeckmoediger ende aerdiger en lustiger dan de Engelsche waeren? Ick sal hondert sotternyen, die hem ontvielen, ende die mede alle van deselve natuere waeren, voor-by gaen, ende geene mentie van deselve maecken, om u, lieve Leeser, te seggen, dat het meeste gedeelte van haer niet gewent is, dan een Schootel van dese *Frixolen*, met swart nat, Peper en Loock toegemaeckt tot haer middagh-mael te hebben, oock seggen sy dat dat de beste spijse van de Indiën is.

En arme hovaerdye ende ydelheydt.

Des niet tegenstaende sullen sy, nae soo heerlijck een middagh-mael, een half uer voor haere deure gaen wandelen, alleen om te doen sien, hoe sy de kruymen van haere Kleederen, Lobben, Knevels, &c. af-schudden, en hoe sy met een Tande-stoocker sich de Tanden reynigen, even als of'er een beentjen van een Patrijs was in blijven steecken; oock, soo het gebeurt dat yemant van haere kennisse, by gevalle, voor by haer komt te passeren, soo sullen sy niet in gebreecke blijven van een kruymken op eene van haere Knevels te leggen, ende, de mine van dat daer af te lighten maeckende, te seggen! Ha, mijn Heer, wat hebbe ick daer een delicate Patrijs gegeten, ende dat alleen om te ken-

kennen te geven dat sy een goede taeffel houden; hoewel sy in der daed niet dan de gesevde *Frixolen* ofte gekoockte boontjens gegeten hebben.

Hoe sy oock op haere geboorte stoffen ende pocchen, soo bestaet dogh alle hare hanteringe in het aenqueecken van Bestiael, ende haere meeste rijckom bestaet in paght-hoeven, op dewelcke men Ossen ende Muyl-Esels aenqueeckt ende onderhoudt.

Hare hanteringe.

Het is waer, datmen sommige onder haer vindt, welcke Vlecken van de Indiaenen onder haer behorende besitten, van dewelcke sy Commandeurs genaemt worden, ende dat een yder van de Inwoonders deser Vlecken gehouden is, aen haer het jaerlijcksche reght in gelt ende in Pluym-gedierte te betaelen.

Haere lafhertigheyt ende kleyne genegentheyt tot reysen en tot de wapenen.

Sy hebben gantsch geene genegentheyt tot de waepenen, en hoewel sy somwijlen seggen, dat sy wel genegentheyd hebben om Spaignien te gaen sien, soo is'er dogh niet een onder haer, welcke soude derven waegen, daerom de Zee te passeren, want sy houden het daer voor, dat'er niets ter weerelt beter is, als gerustelijck in sijn bedde te slaepen.

Hondert goede Soldaeten souden seer lightelijck alle dese Doms van *Chiapa* in route en op de vlught slaen, en sigh te gelijck meesters van de Stadt maecken, welckers aen ende inkomsten soo open leggen, dat de Esels ende de Muylen daer geduerigh by naght en dagh uyt gaen, om in het Velt te gaen weyden.

Men heeft evenwel in dese Stadt een Gouverneur met een Bisschop.

Maght des Gouverneurs.

Het Ampt van den Gouverneur is seer aensienlijck, door dien sijne maght sigh seer wijd uytstreckt, aengesien hy de Spaigniaerden ende de Indiaenen handelt, soo het hem gevalt, en door dien hy daer toe noch een grooten handel in *Cacao* ende *Cochenille* drijft.

Onrechtvaerdigh goet bedijd niet.

Doch de quaelijck verkregene goederen bedy'en noyt ten goeden; hier van hadde *Dom Gabriel d'Orellana* een levendige proeve; hy was Gouverneur van die Stadt ende van dat Landt, ten tijde dat ick daer was, en wanneer hy voor aght-duysent stucken van aghten aen *Cochenille*, *Cacao*, Suycker ende Huyden langhs de Reviere van *Tabasco* hadde gesonden, om nae de *Havana* gevoert te werden, soo viel het alles in de handen der Hollanders.

HET XVI. CAPITTEL.

Inkomste des Bisschops van Chiapa. *Waer in het bestaet. Sotternye der Indiaenen. Den Autheur doet met den Bisschop de visite ten platten Lande. Humeur van den Bisschop. Mis-bruyck van de Chocolate door de Vrouwen. Ordre des Bisschops daer tegens, verbittert de Vrouwen. Onversettelijckheyd des Bisschops. Herdneckigheydt der Vrouwen. Oploop daer uyt ontstaen. De vrouwen gaen in de Klooster-Kercken. Verlaeten die eyndelijck oock. De Bisschop wert sieck, en geoordeelt vergeven te zijn. Hy sterft. Suspitie wegens sijne dood. Lightveerdigheydt van de Vrouwen van* Chiapa. *Rencontre van den Authuer met een van deselve.*

Inkomste des Bisschops van *Chiapa.*

HEt Bisdom van dese Stadt is ten minsten acht duysent Ducaten jaerlijcks waerdigh; ende seecker den Bisschop verdient deselve wel, komende uyt soo een wijdt af-gelegen Landt, als Spaignien is, ende dat om in eene Stad te woonen, in dewelcke men soo scherpsinnige verstanden, als dat van *Dom Melchior de Velasco* vint, en in dewelcke de Esels soo goede koop werden aengequeeckt.

Waer in het bestaet.

Het grootste gedeelte van het inkomen van den Bisschop, spruyt uyt de Offerhanden, welcke hy jaerlijcks uyt de groote Indiaensche Vlecken treckt, in dewelcke hy eens 's Jaer komt, om haere Kinderen het Vormsel te geven; want daer is niet een van die Kinderen; welcke hem niet ten minsten een witte Wasch-keerse nevens een Lindt geeft, ende daer toe vier Reaelen aen geldt.

Sotternye der Indianen.

Ick hebbe selve gesien dat sommige van de rijckste hem Wasch-keerssen die tot ses ponden toe woegen, met twee ellen Lint van thien stuyvers yder elle, gaven, ende dese Keerssen waeren van onderen tot bovenen met enckele Reaelen beplackt, want de Indianen stellen, door een groote ydelheyt, haere roem in het geven van groote Offerhanden.

Den Autheur doet met den Bisschop de visite ten platten Lande.

Die geene die Bisschop van die Stadt was ten tijde dat ick my daer onthielt, was *Dom Bernardo de Zalazar* genaemt, hy bad my dat ick hem voor den tijdt van een Maent wilde versellen in het visiteren van de Vlecken die omtrent *Chiapa* legghen; mijn werck was het becken te houden, in het welcke de Spaigniaerden ende de Indianen haere Offerhanden leyden, terwijlen hy haere Kinderen Vormde; ende door dien ick nevens een ander Cappelaen sorge droegen om het gelt, voor en al eer in des Bisschops Kamer te brengen, sorghvul-

de-

delijck te tellen, bevont ick, dat hy, ten eynde van de Maent, alleen aen dat slagh van Offerhanden, sesthien hondert Ducaten ontfangen hadde, sonder eens te reeckenen het geene hy trock voor het visiteeren van de Gebroederschappen, die, in dat Landt, seer rijck zijn, en van dewelcke de Bisschoppen, in haere Diocesen, een groot inkomen trecken.

Humeur van den Bisschop.

Dese Bisschop was, even als alle de andere, welcke in Indiën zijn, een weynigh te gelt-gierigh, doch voor de reste was hy van goede manieren ende een vroom leven, oock spande hy alle sijne kraghten in, om de disordres ende ongeregeltheden, die in de Kercke, onder den Dienst, voorvielen, te remedieren ende wegh te nemen; doch sulcks koste hem het leven eer ick van *Chiapa* nae *Guatimala* trock.

Mis-bruyk van de Chocolate door de Vrouwen.

De Vrouwen van die Stadt geven voor, dat sy soodaenigh met flauwigheden, welcke uyt de maege spruyten, gequelt zijn, dat sy geene leege Misse, en by gevolge veel minder een groote Misse nevens het Sermoen konnen hooren, sonder ondertusschen een kop warme Chocolate te drincken, ende, tot versterckinge van de maege, wat Confituëren te eeten.

Ten dien eynde waeren haere Dienst-maeghden gewoon haer Chocolate in de Kercke, onder het doen van de Misse ofte het Sermoen te brengen; dit nu konde niet geschieden sonder confusie, ende sonder de Priesters ofte Predickers te interrumperen.

Ordre des Bisschops daer tegens.

Als den Bisschop nu met alle saghtigheyt dit abuys traghte te remedieren, soo vermaende hy haer dickmaelen om dit nae te laeten, oock liet hy haer sulcks door de andere Predickers versoecken en af-bidden, doch eyndelijck bemerckende dat sulcks niet vorderde, en dat sy in dat werck, tot sijne veraghtinge volhardden, soo deede hy eene excommunicatie aen de Kerck-deure aenplacken, tegens alle die geene, die geduerende den Godss-dienst, in deselve eeten ofte drincken souden.

Verbittert de Vrouwen.

Dese verbanninghe verweckte een grooten haet in alle de Vrouwen, doch voor al in die geene, die eenighsints van aensien waeren, welcke ront uyt seyden, dat, soo men haer niet wilde toelaeten in de Kercke te eeten ende te drincken, sy oock in deselve niet souden komen.

De voornaemste Juffrouwen, welcke kennisse hadden van de vrientschap welcke den Bisschop, Prieur ende ick onderhielden, quaemen ons beyde besoecken, ons biddende, dat wy soo veel wilden uytwercken, dat die Prelaet de gesеyde excommunicatie moghte intrecken ende vernietigen.

De Prieur ende ick deeden beyde al wat wy konden, om den Bisschop te bewegen om haer satisfactie te geven, ende daer in te wille te zijn; wy braghten de gewoonte van het Landt by, de swackheyt van de Vrouwen ende hare maegen, den af-keer die sy van hem souden hebben, en het gevaer dat'er was dat sulcks niet eenige Oproer in de Stadt soude verwecken, het welcke wy gisten uyt het geene dat wy van veele Persoonen hadden verstaen.

Hy antwoordde dat hy sijn leven niet achte, wanneer het geene hy deede de eere Godts betrof, of wel die van sijn Huys, ende dat alles wat wy hem gе-

Onverfettelijckheyt des Biſſchops.

ſeght hadden niet kraghtigh genoegh was, om hem de minſte ſaecke tegens ſijn plight te doen aenvangen.

Herdneckigheyt der Vrouwen.

Wanneer de Vrouwen nu bemerckten dat hy voorgenomen hadde ſtiptelijck by ſijn ſtuck te blijven, ſoo begonden ſy hem niet alleen te veraghten, doch ſy beſpotten hem in het openbaer, ende ſy toonden dat ſy ſijne excommunicatie niet aghteden, drinckende in de Kercke meer dan oyt, jae geduerighlijck aen, even als de Viſſchen in het waeter doen.

Oploop daer uyt ontſtaen.

Dit mis-bruyck was oorſaecke van dat'er eens op ſeeckeren dagh een groote oploop in de Cathedraele Kercke ontſtont, ende dat veele Degens getrocken wierden tegens de Prieſteren ende de Canonicken, welcke haer beſte deeden, om aen de Dienſt-maeghden de vaeten, in dewelcke ſy de Chocolate aen haere Juffrouwen braghten, te ontnemen; welcke, als ſy eyndelijck ſaegen, dat op den Biſſchop, noch met gewelt, noch met ſoetigheyt, te winnen was, voor haer naemen uyt de Cathedraele Kercke te blijven, ſoodaenigh, dat men van die tijdt af aen, daer niemant in ſagh verſchijnen, ende ſy alle ginghen de Miſſe ende het Sermoen in de Kercken van de Kloosters hooren, in dewelcke de Monicken haer nae haere gewoonlijcke wijſe lieten leven, niet anders doende dan haer vriendelijck vermaenen, ende hier door gebeurde het dat de Monicken ſich verrijckten ten koſten van de Canonicken, ende van de Prieſters van de Cathedrale Kercke, door dien daer niemant quam om yets te geven.

De Vrouwen gaen in de Klooſter-Kercken.

Dit werck en duerde niet lange, want de Biſſchop ſich tegens de Monicken vergrammende, deede een andere Excommunicatie aen placken, door dewelcke hy aen alle de Inwoonders van de Stad beval in de Cathedraele Kercke te verſchijnen, ende aldaer den Godts-dienſt by te woonen; doch de Vrouwen, in plaetſe van hier nae te luyſteren, hielden ſich een gantſche Maent in haer Huys opgeſloten, ſonder te Kercke te gaen.

En verlaeten die eyndelijck oock.

Omtrent deſe tijdt wierde de Biſſchop gevaerlijck ſieck; ende hy begaf ſigh in het Convent van de Jacobijnen, door dien hy ſigh voor vaſt inbeeldde, dat'er niemant in de Stadt was, welcke geduerende ſijne ſieckte, ſorge voor ſijne geſontheyt ſoude willen dragen, dan den Prieur van dat Klooſter, op dewelcke hy ſich volkomentlijck vertrouwde.

De Biſſchop wert ſieck.

Men ſont om Doctoren nae verſcheydene quartieren, doch ſy alle verſeeckerden dat den Biſſchop vergeven was, hy ſelve ſeyde op ſijn dood-bedde dat hy het oock ſoo gevoelde, ende badt Godt dat hy het aen die geene, welcke het hadden uyt-gewerckt, wilde vergeven, Hem ootmoedelijck verſoeckende de Offerhande, welcke hy van ſijn leven deede, voor aengenaem te willen houden, door dien hy dat vrywilliglijck over gaf tot beſcherminge ſoo wel van Sijne eere als van die van Sijn Huys.

Hy ſterft.

Sijne ſieckte duerde in ons Convent maer aght dagen, ende ſoo drae hy overleden was ſwol geheel ſijn licchaem nevens ſijn Hooft ende aengeſigte, ſoodaenigh, datmen nergens de huydt konde aenraecken, ofte deſelve quam

te

te bersten, ende wierp etter uyt, het welcke dan een teecken was van een algemeene verdervinge in het licchaem.

In de Stadt was seeckere Juffrouw van mijne kennisse, deselve wierde beschuldigt dat sy, met een van de Pagien van geseyden Prelaet, al te gemeensaem was, en dat sy aen hem, door middel van geseyde Pagie, een kop vergiftighde Chocolate hadde doen geven.

Susplitie wegens sijne dood.

Ick hebbe haer selve hooren seggen, dat weynigh lieden over den dood van den Bisschop bedroeft waeren, doch dat voor al de Vrouwen reden hadden om deselve niet te beweenen; sy voeghde daer by, dat sy geloofde, dat, door dien hy soo veele af-keerigheyt betoont hadde, tegens de Chocolate, die men in de Kercken dronck, die geene, welcke hy in sijn Huys hadden gedroncken, met sijne complectie niet wel hadde over-een konnen komen.

Dat gaf naederhant gelegentheyt tot het maecken van een spreeck-woort, door het welcke men seyde, datmen sich moeste waghten voor de Chocolate van *Chiapa*, en ick dorste selve die in geen Huys drincken, soo ick niet wel verseeckert was van de genegentheyt van geheel het Huys-gesin.

De Vrouwen van die Stadt sijn seer aen haer vermaeck overgegeven, ende de Duyvel heeft haer aenlockelijcke manieren van doen geleert, door de welcke hy, even als met haecken, de zielen tot de sonde ende de verdoemenisse weet te trecken, ende by aldien men dese Vrouwen af-slaet soo weten sy het middel, om door een kop Chocolate ofte door een doose met Confitueren, in de welcke de dood beslooten leght, haere wraecke te nemen.

Ligtveerdigheyt van de Vrouwen van *Chiapa*.

Dese Juffrouw welcke men verdaght hielde, ende die oock selve eenige swarigheyt, wegens den dood des Bisschops, hadde, sont my verscheyde maelen doosen met Chocolate ofte wel met Confitueren, ende ick nam deselve aen, om dat ick die bemerckte als voor een soorte van erkentenisse, wegens de moeyte die ick hadde gehad van aen haer wat Latijn te leeren.

Rencontre van den Autheur met een van deselve.

Sy was van een seer aengename ende vermaeckelijcke omganck, oock konde ick daer in niet quaets bespeuren, tot dat zy my, op seeckeren dag, een seer schoone vrught van een Palmitas sont, zijnde in een neusdoeck gewonden, ende geheel met Roosen ende met Jasmijn-bloemen bedeckt.

Ick daghte als ick de neus-doeck los maeckte, dat ick onder de Bloemen eenigh rijckelijck geschenck, ofte een goedt getal van stucken van aghten soude vinden, ende ick stondt seer verbaest dat'er niet dan die vrught in besloten was, en noch te meer, als ick, deselve wel bekijckende, bevondt, dat men, met een mes, op deselve, een herdt, met twee pijlen door-boordt, gesneden hadde, waer door ick seer lightelick, de meeninge van het herte, het welcke my het gesonden hadde, ontdeckte.

Hier door vondt ick my verplight in het toe-komende wat voorsightiger te zijn, ende wat meer ingetogen in het ontfanghen van de geschencken van die Juffouwe, oock sondt ick haer haere Palmitas wederom, nae dat ick daer de volghende woorden in-gesneden hadde: *Soo koudt een vrught en werckt niet uyt.*

Haer voornemen ende mijn andtwoordt wierden in die kleyne Stadt wel haest rughtbaer, ende daer door wierde die Juffrouwe seer tegens my ingenomen, soodaenigh dat sy haer Soon, welcke by my ter schoole ginck, van my nam, oock dreyghde sy, by veele voorvallen, dickmaelen, my een treck van de Vrouwen van *Chiapa* te speelen.

Hier door nam ick noch meer aght op mijn selve, als gedaghtigh sijnde aen de Chocolate van den Bisschop, oock bleef ick in die rampsaelige Stadt niet veel tijdts nae dit voorval, ende is van deselve niet te seggen dan dat de Mannen aldaer reghte bot-muylen zijn, ende dat het beste werck der Vrouwen is, vergiftighde Chocolate te bereyden.

HET XVII. CAPITTEL.

Beschrijvinge van het Indiaensche Chiapa. *Meenighte van Adel daer in. Moedigheyt van een Indiaensch Gouverneur. Bequaemheydt van de Indiaenen van* Chiapa *in waeter-vertooningen. Andere bequaemheden der Indiaenen. Onvoorsightigheyt der Spaigniaerden. Comedien door de Indiaenen vertoont. Rijckdom der Stadt. Overvloedt van leef-toght. Groote hette in* Chiapa. *Koele avondt-stonden.* Ingenios. *Muylen ende Paerden. Gebreck van Tarwe. Handel met Biscuyt ende overvloet van Catoen.*

Beschrijvinge van het Indiaensche Chiapa.

TWaelf mijlen van dese Stadt af is een ander *Chiapa* gelegen, het welcke vry meer lof verdient, dan het geene wy hier voren beschreven hebben.

Het meeste gedeelte van de Inwoonders van het selve sijn Indiaenen, en het is een van de grootste Steden die sy in *America* hebben, want daer in zijn, ten minsten, vier-duysent Huys-gesinnen van die Landt-Aerdt.

De Koninghen van Spaiginen hebben veele Privilegien ende Voor-reghten aen de Stadt gegeven; hoewel sy evenwel door de Indiaenen geregeert wordt, soo is sy dogh onderhorigh aen den Gouverneur van het Spaensche *Chiapa*, welcke soodanige Indiaen, als hy maer goet vindt, aenstelt, om de Stadt te bestieren, hy maeckt oock de andere mindere Officiers.

Dese Gouverneur magh, aldus gekosen sijnde, rappier ende poigniaerdt draeghen, oock geniet hy veele andere Privilegien boven de andere Indiaenen.

Meenigte van Adel daer in.

In geene Stadt van *America* sijn soo veele Indiaensche Edellieden als in dese. Als ick in dat Landt was, was seeckere *Dom Philippo de Guzman* aldaer Gouverneur, hy was een seer rijck Indiaen, ende hy hadde altoos twaelf soo schoone

schoone Handt-Paerden op sijn stal als eenige Spaensch Gouverneur in die Provintien moghte hebben, oock hadde hy niet minder moedt ende couragie dan sy, soo als hy dat betoonde in het Proces dat hy voor de Cancellarye van *Guatimala*, tegens den Gouverneur van het Spaensche *Chiapa* uyt voerdde tot voorstandt van de Privilegien ende de voor-reghten van sijne Stadt, sulcks koste hem veel gelt, en nae dat hy het selve gewonnen hadde, deede hy soo veele vreughde-teeckeen, soo op het Waeter, als te Landt, aen reghten, en dat op soo heerlijcken wijse, datmen niet meer aen het Hof te Madrid soude hebben konnen doen.

Moedigheyt van een Indiaensch Gouverneur.

Oock is dese Stadt op de kant van eene groote Reviere gelegen, men heeft op deselve veel Scheepen; de Indianen sijn seer aerdigh om daer mede Zee-slagen te vertoonen, sy overtreffen daer in alle andere, oock verbeelden sy op een aengenaeme wijse, de Nymphen van den Bergh Parnassus, Neptunus, Æolus ende andere Heydensche Goden, tot soo verre, dat sy, alle de geene, die haer aenschouwen, doen verbaest staen.

Bequaemheyt van de Indianen van Chiapa in waeter-vertooningen.

Sy formeren een Oorloghs-Vloote uyt haere Scheepen, met deselve Belegeren sy een Stadt op soodaenige wijse als dat behoort, sy tasten deselve soodaenigh aen tot sy die tot de overgave dwingen, met soo veel couragie ende konste, dat sy schijnen in den Oorlogh ter Zee opgevoet te zijn.

Oock sijn sy seer geoeffent in het dooden der Stieren, in het Tournoyen, in het Paerde berijden, in het nederslaen van een Leger, in de Musijcq-konste in het Danssen, en sy wijcken de Spaigniaerden niet in alle andere oeffeningan des licchaems.

Andere bequaemheden der Indianen.

Sy maecken Steden ende Casteelen van hout, welcke sy daer nae met geschildert doeck bekleeden, sy belegeren deselve met Scheepen, en veghten alsus tegens malkanderen, met Vyer-pijlen, met Vyer-stocken ende met andere diergelijcke Vyer-wercken, met soo veel moets ende bequaemheyt, dat, by soldien het haer geoorloft was in der daet ende met ernst, in het werck te stellen, het geene sy maer speels-wijse doen, de Spaigniaerden ende de Geestelijcke wel haest leet-wesen souden hebben, daer over, dat sy haer, in dese vertooningen, soo bequaem hadden gemaeckt.

Onvoorsightigheyt der Spaensche.

Sy vertoonen oock dickmaelen Comedien, oock bestaet haer gewoonlijck vermaeck daer in, sy doen dit met soo veel generositeyt, dat sy de onkosten niet ontsien van in deselve de Religieusen, ende de Inwoonders van haere omgelene Vlecken, wel te onthaelen met spijse ende dranck, en voornaementlijck op de Feest ende de algemeene vrolijcke daegen; men siet daer dan oock een grooten toe-loop van Volck.

Comedien door de Indianen vertoont.

De Stadt is seer rijck, door dien'er veele wel-hebbende Inwoonders zijn, welcke met die van het platte Landt, even als de Spaigniaerden doen, handelen, oock vintmen onder haer Ambaghts-lieden van alle nootsaeckelijcke Handt-wercken.

Rijckdom der Stadt.

Aen Vleesch ofte Visch hebben sy gantsch geen gebreck, want van de laetste sorte werden sy overvloedigh voorsien door de Reviere welcke voorby de

Overvloet van leeftoght.

Stadt

Stadt stroomt, oock hebben sy veele paght-hoeven, op dewelcke de ruymte van Bestiael is.

Onder alle de Religieusen, welcke sigh in die Plaetse hebben neder geslagen, sijn die van de Ordre van St. Dominicus de aensienlijckste, sy hebben een seer schoon Convent, ende dan noch daer-en-boven een andere Kercke ofte Capelle die onder het selve staet.

Groote hette te *Chiapa*.

De hette is aldaer soo groot, dat de Religieusen ende de Indiaenen genootsaeckt zijn, meest den tijd, een doeck om haren hals te draegen, om haer aengesighte van het sweet te drogen, hier door blijven sy oock langer aen de taeffe dan sy anders wel doen souden, door dien sy niet een beete in de mondt konnen steecken, ofte de droppelen loopen haer langhs het aengesighte.

Koele avondt-stonden.

De avond-stonden sijn daer evenwel koel ende aengenaem, en daer door is men oock gewoon deselve te besteden om sigh te vermaecken, en om in de Alle'en en in de Tuynen, die op de kant van de Reviere zijn, te gaen wandelen.

Ingenios.

Twee a drie mijlen van de Stadt heeftmen twee *Ingenios*, ofte Paght-hoeven, op dewelcke men de Suycker teelt; eene van deselve behoort aen het Convent van de Jacobijnen van *Chiapa*, ende de andere mede aen de selve Religieusen van die Stadt, daer op sijn omtrent twee-hondert Negers, ende veele Indianen, welcke geduerigh in de Suycker arbeyden, waer mede sy geheel het Landt versorgen; in de Landt-streecke, omtrent de Stadt gelegen, teeltmen een groot getal van Muyl-esels en schoone Paerden.

Muylen en Paerden.

Gebreck van Tarwe.

Het manqueert de Stadt van het Indiaensche *Chiapa* ende de omlegghende Vlecken nergens aen, dan dat het Climaet niet wat meer getempert ende gemaetight is, oock wil de Tarwe daer niet groeyen, doch die geene, welcke deselve niet konnen missen, ontbieden die uyt het Spaensche *Chiapa* ende uyt de Plaetsen die omtrent *Comitlan* gelegen zijn, hoewel dit gebreck daer seer weynigh geaght wert, om datmen daer een groote meenighte *Maiz* vint, van het welcke de Spaigniaerden ende de Indianen broot doen backen, het welcke sy met al immer soo veel smaeck, als dat van de Tarwe gebacken werdt, eeten.

Handel met Biscuyt ende overvloet van Catoen.

Des niet tegenstaende zijn'er eenige arme Spaigniaerden ende oock Indianen, die de Koopmanschap wat verstaen, welcke een merckelijck profijt doen met de Tarwe Biscuyten die sy op de Dorpen ende Vlecken te koop brengen, want hoewel deselve hart ende droogh zijn, soo laeten doch de Indiaenen, voor de welcke dit wat nieuws is, niet nae deselve te kopen, of wel reuylen sy die in tegens Catoen, het welcke men aldaer noch in grooter meenighte vint, als in de Valeye van *Capanabastlan*.

HET

HET XVIII. CAPITTEL.

Beschrijvinghe van de Provintie van de Zoques. *Haere swackheydt ende de vreese der Spaigniaerden. Sloffigheydt der Engelsche ende Hollanders. Meenighte van Zijde ende Chochenille. Handel daer mede gedreven. Aert van de Inwoonders. Overvloet van leef-toght. Beschrijvinge van de* Zeldales. *Wilde Indiaenen.* Cacao *ende* Achiotte. *Vrughtbaerheyt van de* Zeldales. *Gelegentheyd van* Ococingo. *Voornemen van den Autheur om de Chocolate ende* Atolla *te beschrijven.*

DE Provincie van de *Zoques* grenst aen die van *Chiapa*, het is de rijckste van alle de Provincien van het Landt van *Chiapa* in het algemeyn genomen, sy streckt sigh aen de eene zijde uyt na *Tabasco*, van waer men te waeter, langhs de Reviere van *Gryalva*, de Koopmanschappen des Landts nae *St. Juan* D'U*lhua* ofte *Vera Cruz* brenght.

Beschrijvinge van de Provincie van de *Zoques*.

Dese Provincie handelt oock met het Landt van *Jucatan* door de Haven, welcke men *Porte Real* noemt, oock met die welcke tusschen de mondt van de Reviere *Gryalva* ende *Jucatan* in-leght.

Des niet tegenstaende, hoewel dese Reviere van *Tabasco* ofte van *Gryalva* ende oock *Porto Real* seer gelegen leggen tot den handel op de Provincie vande *Zoques*, soo sijn sy evenwel oorsaeke dat de Spaigniaerden daer in eene geduerige vreese leven, om dat sy haere swackheydt bewust zijn, ende seer wel weten, dat, soo eenige vremde Natie het wilde waeghen, kloeckmoedelijck in het Landt, door een van dese Passagien te trecken, sy het gheheele Landt van *Chiapa* souden in nemen, ende van daer tot in de Provincie van *Guatimala* door-dringen.

Haere swackheyt ende de vreese der Spaensche.

Dogh door dien de Reviere van *Tabasco* niet seer diep is, ende het Climaet seer heet, zijnde de Vlecken oock seer geincommodeert van de Muggen, ende de voornaemste Koopmanschap van dit Landt niet dan *Cacao*, soo heeft sulcks de Hollanders, ende de Engelsche belet, nae dat sy de Revieren opgevaeren waeren, dieper in het Landt te trecken, sy sijn te rugge ghekeert, een seer rijck Landt verlaetende, ende versuymende de middelen om haeren naeme onsterffelijck te maecken, ende dat uyt insighte van eenige consideratien ende beletselen welcke seer weyingh te beduyden hadden.

Sloffigheyt der Engelsche ende Hollanders.

De Vlecken ende Dorpen van dese Provincie van de *Zoques* sijn niet seer groot, maer

Meenighte

van Zijde en Cochenille. maer in tegendeel seer rijck, om dat'er seer veele Zijde valt, nevens de beste Cochenille van geheel *America*, oock vintmen nergens meer van dese laetste soorte dan aldaer

Daer en is niet een Indiaen welcke sijne Boomgaerden niet beplant heeft met die Boomen, die het voetsel aen die Wormen geven, welcke ons de Zijde verschaffen, niet dat sy die voor desen veel achteden, doch door dien sy sagen dat deselve by de Spaigniaerden in hooge estime was, en dat sy haer daer gelt voorboden, selve haer dwingende die te planten ter plaetsen daer sy beter dan in andere contreyen aerden wilden.

Handel daer mede gedreven. Daer valt soo groote meenighte van zijde in dat Landt, dat de voornaemste handel van de Indiaenen bestaet in Tapijten, die daer van gemaeckt zijn; dese sijn veel-verwigh, ende werden door haere Vrouwen gewerckt, sy verhandelen deselve daer nae aen de Spaigniaerden, welcke die kopen om nae Spagnien te senden.

Het is een verwonderens waerdige saecke als men de verscheydenheydt siet van de wercken van dese Indiaensche Vrouwen, welcke soo schoon ende wel gemaeckt zijn, dat sy tot Patronen souden konnen dienen aen de beste Engelsche Matressen.

Aert van de Inwoonders. Het volck van dat Landt is aerdigh ende verstandigh, sijnde wel gemaeckt van lijf en leden. Aende kant van *Tabasco* is het Climaet heet, doch binnen in het Landt sijn plaetsen daer het seer kout is.

Overvloet van leeftoght. Daer is grooten overvloedt van *Maiz* maer geene tarwe, oock valt'er soo veel Bestiael niet als aen de kant van *Chiapa*; wat het gevogelt aen gaet ende het Wildt-bradt nevens de Kalckoenen, men vindt dat daer in soo groote meenighte als op eenighe andere plaetse, hoedaenigh die oock sy.

Beschrijvinge van de *Zeldales*. De Provincie van de *Zeldales* is aghter die van de *Zoques* geleghen, sigh uytstreckende van de Noordt-Zee af binnen het vaste Landt tot aen *Chiapa* toe; oock grenst sy op sommighe plaetsen nae het Noord-Westen toe aen de Frontieren van *Comitlan*; aen de Zuydt-West sijde raeckt sy aen het Landt van die Indiaenen die noch door de Spaigniaerden, niet sijn ondergebraght ende die dickmaelen in het Landt van de Christen Indiaenen komen stropen verbrandende haere Dorpen ende haere Haeve mede nemende.

Wilde Indianen.

De voornaemste Stadt van dat Landt is *Ococingo* genaemt, deselve is een Frontier-plaetse tegens die ongelovighe.

Cacao ende *Achiotte*. Dese Provincie werdt onder de Spaigniaerden voor rijck gehouden, om dat'er groote meenighte van *Cacao* valt, die sy veel aghten, om dat sy haeren dranck, Chocolate genaemt, daer van maecken; oock vintmen daer een andere Coopmanschap, by haer *Achiotte* geheten, met deselve geven sy de couleur aen dien dranck; *Achiotte* is een greyn van het welcke men de couleur maeckt, diemen in *Europa Rocou* noemt, men vindt die in alle de Eylanden ende het vaste Landt het welcke tusschen de twee *Tropici* in leght.

Vrughtbaerheyt. Daer sijn oock veele Verckens, Wildt-braedt, Kalckoenen, Waghtels, Bestiael, Schaepen, *Maiz*, Honigh, en ten tijde dat ick my daer bevondt, was

was men doende om by *Ococingo* een Suycker-molen te maecken, ende men geloofde dat het Suycker-riedt daer soo goeden tier hebben soude, als omtrent het Indiaensche *Chiapa*.

van de *Zeldales.*

Het Landt is voor het meeste gedeelte hoogh ende berghaghtigh, maer de Stadt van *Ococingo*, leght in een aengenaeme Valeye, in deselve sijn veele Stromen ende Beecken van soet waeter, hier om gelooftmen dat die Plaetse seer bequaem sal sijn om Suycker te teelen.

Gelegentheyt van *Ococingo.*

De Religieusen hebben oock tarwe in die Valeye doen saeyen, sy is'er seer wel opgekomen, ende men heeft die uytnemende goet bevonden.

Nae dat wy nu geheel het Landt van *Chiapa* beschreven hebben, het welcke aen de eene syde omringht is door *Zoconuzo*, ende van daer tot aen de Provincie van *Guatimala* door het Land van *Zucutepeque* sigh uytstreckt, ende aen de andere syde door *Tabasco* ende de *Zeldales*, in de welcke men soo veel *Cacao* ende *Achiotte* vindt, welcke de voornaemste ingredienten, van dewelcke sy de Chocolate maecken, zijn, soo wil ick, voor ende al eer ick uyt het Landt van *Chiapa*, om nae *Guatimala* te gaen, vertrecke, yets van die twee drancken seggen, welcke in soo hooge aghtinge by de Spaigniaerden zijn, ende die, nae mijn gevoelen, niet behoorden versmaet te werden, maer veel eer aen alle Natien bekent gemaeckt, om door middel van deselve hulpe te schicken tegens soo veele misbruycken, als'er door de Wijn ende andere drancken in *Europa* begaen werden.

Voornemen van den Autheur om de Chocolate ende de *Atolla* te beschrijven.

Men sal dit te minder vremt aghten, door dien wy daegelijcks sien, hoe veel moorden, doodt-slaegen, dieveryen, oock onkuyscheden ende andere sonden door den dranck voor-vallen, en datmen ter contrarie, ter plaetse, daer de Luyden soberder zijn, nergens nae soo veele van diergelijcke fouten hoort, zijnde de dronckenschap, voor die geene, welcke haeren dranck niet wel konnen draegen, niet dan een opene deure tot alle ongebondenheyd, jae selve tot de soodanige, aen dewelcke sy met ontnughterde sinnen noyt souden derven gedencken, ende die haer daer nae heete, dogh niet te passe komende, traenen doen storten.

HET XIX. CAPITTEL.

Redenen die den Autheur bewegen de Chocolate te beschrij-ven. Naems oorspronck. Definitie. Beschrijvinge van de vrught Cacao. *Boter van de* Cacao *gemaeckt. Hoedaenig-heden van deselve.* Galenus *by-gebragt. Sotheyd der Spaen-Vrouwen. Tederheyd van de Caca'os boom. Hoe de vrugt groeyt. Is twee'erley. Maniere om de Chocolate te maecken. Chocolate van* Antonio Colmenero. *Hoedaenigheyd van de Caneel, en van de* Achiotte. *Hoe de laetste bereyd werd. Lange Peper en haere soorten.* Bainilla. *Hoedaenigheydt van de Chocolate. Hoe die gemaeckt werd. Maniere om die te drincken. Tweede maniere. Derde maniere. Vierde ma-niere. Schaedelijckeyd daer van. Swackheyd der maege in Indiën. Oorsaeck van de verstoppingen door de Chocolate verweckt. Vettigheyt door de Chocolate veroorsaeckt. Middel om de Chocolate in Engeland te hebben. Onkunde der En-gelsche ende Hollanders. Handel met de* Cacao *gedreven. Beschrijvinge van de* Atolla. *Hoe die verkoght werd. Ge-bruyck daer van.*

Redenen die den Autheur bewegen de Chocolate te be-schrijven.

DOor dien de Chocolate jegenwoordigh in het gebruyck is, niet alleen in alle de West-Indiën, maer ook in Spaignien, in Italien ende in Vlaen-deren, met een generaele approbatie van alle verstandige Doctoren in de Medicijne, onder dewelcke *Antonio Colmenero de Vedesma*, welcke in de In-diën gewoont heeft, een uytsteeckent Tractaet heeft geschreven, in het welcke hy geleerdelijck spreeckt van de maniere ende eygenschap van die dranck, soo hebbe ick geloost dat ick, te deser plaetse, daer oock van moeste spreecken, ende voor oogen stellen het geene ick daer van op de plaetsen, daer sy wast, gesien heb-be, ende in twaelf Jaeren tijds, by eygen ondervindinge, vernomen.

Naems-oor-spronck.

Het woort Chocolate is eygentlijck een Indiaensche naem, bestaende, soo eenige seggen, uyt het woordeken *Atte*, het welcke in de Mexicaensche Taele waeter beteeckent, ende uyt het gerughte ofte geluydt dat het waeter van sich geeft wanneer het in het vat is daer men de Chocolate in doet, want het selve daer in beslooten zijnde, soo hoortmen het geruys van *Choco*, *Choco*, *Choco*, als men het met een houtje, Molens wijse gemaeckt, omroert, tot dat het schuym en blaeskens van sigh geeft ende op-werpt.

Even

Even als de naem uyt een t'samenstellinge van woorden bestaet, soo konnen wy oock seggen, dat het een dranck is, bestaende uyt een t'samen-menginge van veel ingredienten, welcke gemaetight werd nae het temperament van die sigh daer van bedienen.

Definitie.

Doch het voornaemste ingredient van alle die in de Chocolate komen, ende sonder het welcke men deselve niet soude konnen maken, is de *Cacao*, de selve is een soorte van een Noot grooter dan een Amandel, welcke op sekere Bomen, na de vrught genaemt zijnde, wast, besllooten in een groote groene bast, in de-welcke men somwijlen dertigh a veertigh van dese Amandelen vindt.

Beschrijvinge van de vrught *Cacao*.

Hoewel de *Cacao*, even als alle de andere simpele kruyden ende specien, aen de hoedaenigheden van alle vier de Elementen deelaghtigh is, soo is evenwel het meest aengenome gevoelen der Doctoren, dat sy droogh ende kout is, gelijck het Element der Aerde, en by gevolge van een t'saemen-treckende hoedaenigheyt.

Doch door dien sy oock aen de andere Elementen ofte Hooft-stoffen deelaghtigh is, voor al aen de Lught, welcke warm ende voghtigh bevonden werdt, soo is het dat het daer uyt spruyt, dat sy eenige Olie ende vet-aghtige deelen heeft, soodaenigh datmen daer een soorte van boter af kan maecken, met de-welcke ick de Criolische vrouden het aengesighte hebben sien vrijven, om des te effender ende gladder vel te krijgen.

Boter van de *Cacao* gemaeckt.

Men moet het niet voor ongeloovelijck agten, datmen van de *Cacao* segt, dat sy kout ende droogh is, en daer nae warm ende vogtigh; want hoewel de ervarentheyd meer kragts heeft dan alle de Reden-kavelingen des Werelds, soo sullen dogh andere diergelijcke voorbeelden ons de waerheyd daer van, des te naeckter, ontdecken.

Hoedanigheden van deselve.

De Rhubarber dan voor eerst, hoewel sy heete ende suyverende ofte purgerende hoedaenigheden heeft, soo heeft sy doch oock andere die kout, droogh ende adstringerende ofte t'samen-treckende zijn, ende daer toe bequaem om de te versterckende den buyck-loop te stillen.

Sulcks blijckt oock in het Stael, het welcke hoe wel het de natuere der Aerde deelaghtigh is, door dien het swaer, gesloten en vast, droogh ende kout is, ende datmen soude aghten dat het strijdigh was met de verstoppingen van de Lever ende de Milte, soo besightmen doch het selve, als een seer bysonder remedie, om die wegh te nemen ende te genesen.

De authoriteyt van *Galenus* kan oock dienen om ons hier in te onderrighten, welcke leerdt in het derde boeck van de hoedaenigheden der eenvoudige dingen, dat het grootste gedeelte der Medicamenten, welcke aen onse sinnen als eenvoudige voor-komen, uyt de naetuere van verscheydene saecken bestaen, ende tegenstrijdige hoedaenigheden in sigh behelsen, als by exempel een uyt-drijvende ende inhoudende hoedaenigheyd, een verdickende ende een verdunnende, een verydelende ende bestremmende.

Galenus by gebraght.

In het vijfthiende Capittel van het selve boeck brenght hy by het voorbeeld van het sap, in het welcke een Haen gekoockt is, het welcke den buyck weeck maeckt, daer het vleesch van dien selven Haen, deselve verstopt.

En om des te meer te vertoonen dat die verscheydene qualiteyten, in veele partyen ofte gedeelten van de eenvoudige Medicamenten gevonden werden, soo verhaelt hy in het seventhiende Capittel van het eerste Boeck van de Eenvoudige Medicamenten, het voorbeeld van de Melck, in dewelcke men drie verscheydene substantien vindt, dewelcke men de eene van de andere kan scheyden, te weten, de Kaes-aghtige substantie, dewelcke de kraght heeft, om den buyck-loop op te stoppen, de Melck-aghtige, welcke weder af drijft, ende de Boter-aghtige die pijn-stillende is.

Wy vinden oock drie substantien in den Most, te weten, de substantie van de Druijf, welck wel de meeste ende aerd-aghtigh is, een andere, welck als de Bloem is, zijnde dat de hef ofte wijn-moer, ende dan een derde, welcke suyverder is, zijnde dat eygentlijck de Wijn; oock behelst een yder van die substantien verscheydene hoedaenigheden in sigh, ende verscheydene eygenschappen, het sy in de couleur, het sy in de reuck, of oock wel in eenige andere toe-vallen.

Het komt oock met reden over-een, als wy willen aenmercken, dat het voedsel, het welcke wy daeghlijcks nuttigen, hoe enckel ende eenvoudigh het oock moghe wesen, daerom dogh evenwel niet nae-laet in de Lever de vier humeuren of vogtigheden voort te brengen, welcke niet alleen in gemaetigheyd, maer oock in substantie ofte self-standigheyd, verschillen, ende nae dat dat voedsel min ofte meer van een van die humeuren deelaghtigh is, soo salmen oock vinden, dat dat humeur min ofte meer sal de overhandt hebben.

Hier uyt konnen wy besluyten, dat, als de *Cacao* gemaelen ofte beweeght werdt, de verscheydene partyen die de naetuere aen haer gegeven heeft, sigh konstelijck ende innerlijck met malkanderen mengen, soodaenigh dat de heete, olie-aghtige ende voghtige partyen, sigh vermenght bevindende met die geene, welcke aerd-aghtigh zijn, deselve onderhouden ende maetigen, tot soo verre dat sy soo adstringerende, als te vooren, niet zijn, maer sy werden getempert, ende krijgen meerder over-een-komste met de heete ende voghtige gemaetigheyd des Lughts, als met de koude ende droogthe van de Aerde; dit blijckt als men deselve bequaem maeckt om gedroncken te worden, want naeuwlijcks heeftmen het molentjen twee-maelen omgedraeyt, of men siet een vet schuym boven komen, waer uyt men bespeuren en bemercken kan, hoe groote gemeenschap sy met dat olie-aghtige gedeelte heeft.

Soodaenigh dat, door het geene hier voorens geseght is, men lightelijck de dwaelinge van die geene kan bespeuren, die, wanneer sy van de Chocolate spreecken, seggen, dat deselve verstoppinghen causeert, om dat de *Cacao* t'saemen-treckende is, even of die adstringerende hoedaenigheyt niet verbeetert ende gemaetight wierde, door de innerlijcke menginge van haere gedeelten, de eene met de andere, als sy gemaelen wert, gelijck ick bereydts geseght hebbe; behalven dat'er soo veele andere ingredienten, uyt de nature heet wesende, zijn, dat het nootsaeckelijck is, dat sy de maght heeft om te openen ende te verdunnen, ende niet om te verstoppen.

Doch

Doch alle dese redenen aen een zijde stellende, soo blijckt doch dese waerheyt klaerlijck in de *Cacao* selve, want soo deselve niet gemaelen, bewogen, geroert ende gemenght wert soo als in de Chocolate geschiet, ende alleen soo als sy uyt de vrught komt gegeten, even als veele Criolische ende Indiaensche Vrouwen doen, soo veroorsaeckt sy veele verstoppingen, ende maeckt haer bleeck en saluwe van couleur, even als die geene welcke Pot-aerde ende plaesters van de mueren eeten, gelijck de Spaensche Vrouwen veeltijds doen om soodaenige couleur te bekomen, welcke sy boven alle andere achten, hoewel haer sulcks swaere verstoptheden veroorsaeckt, soodaenigh datmen daer door siet dat de *Cacao* alleen ende raeuw gegeten zijnde, die effecten voort-brenght, alleen om dat de verscheydene gedeelten in het eeten niet genoegh gemenght zijnde, die sy konstige maniere van mengen noodigh hebben, van de welcke hier voorens is geseght.

Sotheyt der Spaensche Vrouwen.

De Boom welcke dese vrught draeght is soo teder, ende de gront daer die groeyt soo heet, dat de Indiaenen, om deselve voor het branden der Sonne te beschutten, andere Boomen, Moeders van de *Cacao* genaemt, eerst planten, ende als die tot een redelijcke hooghte gegroeyt zijn, ende dat sy de andere konnen overschaduwen, soo planten sy de *Cacoatals* ofte *Cacao* Boomen daer onder, op dat zy, soo drae sy uyt de aerde beginnen voort te spruyten, de beschuttinge van die andere Boomen souden genieten, ende daer door van deselve, als Moeders, beschermt, bedeckt ende gevoet werden.

Tederheyt van de *Cacaos* Boomen.

De vrught komt oock niet bloot voor den dagh, maer bedeckt ende beslooten in een groote bast ofte schelle, soo als ick boven al geseght hebbe, oock is daer toe noch yder Amandel met een witte huyt overtrocken, welcke vol merg is, het geene de Vrouwen met smaeck nuttigen, om dat het verkoelende is, ende tot waeter in de mont smelt.

Hoe de vrught groeyt.

Men vint twee soorten van de *Cacao*, de eene is de gemeene, en heeft een donckere couleur welcke op het roode treckt, dese is ront ende puntaghtigh aen het eynde; de andere is breeder, grooter, ende platter, sy noemen deselve *Patlaxe*, sy is wit ende meer verdrogende als de andere, oock is die veel beeter koop.

Is tweederley.

Dese belet oock de slaep veel meer dan de andere, daerom wert sy soo veel, als de gemeene, niet gebesight, oock wert die niet dan van het geringe Volck genuttight.

Wat de andere ingredienten aengaet, welcke in het menghsel van de Chocolate komen, daer in is merckelijck onderscheyt: sommige doen daer swerte Peper in, dat de Doctoren niet voor goedt achten, om dat die heet ende droogh is, ten sy dat het is voor die geene die een koude lever hebben ende verwarmt moeten werden.

Maniere om de Chocolate te maecken.

Gemeenlijck doetmen daer in plaetse van dese Peper, roode ofte lange Peper in, *Chili* ofte *Piment* genaemt, welcke, hoewel sy warm in de mont is, doch evenwel koude ende voghtige uytwerckingen doet.

Met doet'er oock witte Suycker in, als mede Caneel, Kruyt-naegelen, Anijs,

Anijs, Amandelen, Haesel-noten, *Orejuela*, *Bainilla*, *Sapoyal*, waeter uyt Orangie-appelen-bloessem gedistileert, Muscus, ende soo veel *Achiotte* alsmen van noden heeft om deselve de couleur van een gebacken steen te geven.

Doch het gewighte van dese ingredienten, welcke met de *Cacao* gemenght werden, moet geproportioneert werden nae de gemaetigheyt van de Persoonen die deselve gebruycken.

Chocolate van *Antonio Colmenero.*

Het voor-schrift dat *Antonio Colmenero* hier omtrent gaf, was gemeenlijck datmen by hondert *Caca'os* twee struyckjens *Chili* ofte lange Peper doen soude, een hant vol Anijs ende *Orejuela*, twee met bloemen van *Mesachusil* ofte *Bainilla*, ofte in plaetse van dat ses Alexandrijnsche Roosen gepulveriseert, twee dragmen Caneel, twaelf Amandelen, soo veel Haesel-noten, een half pont witte Suycker, ende soo veel *Achiotte* als'er noodigh is om de couleur te geven.

Die Autheur keurde niet voor goet datmen daer Kruyt-nagelen ende Muscus onder mengen soude, noch oock eenige rieckende waeteren, hoewel men sulcks veel in de Indiën doet.

Andere sijn gewent daer *Maiz* in te mengen, welcke windigh is, doch desulcke doen dat alleen om haer voordeel, en om de quantiteyt van haere Chocolate te vermeerderen, door dien een maete *Maiz*, welcke anderhalve mudde groot is, voor vier guldens verkoft wert, ende het pont Chocolate gelt veertigh stuyvers, het welcke de gewoonlijcke prijs is.

Hoedaenigheydt van de Caneel.

De Caneel werdt voor het beste ingredient gehouden van alle die'er in komen ende niemandt verwerpt deselve, om dat sy warm ende droogh is in den derden graedt, sy drijft het waeter af, ende versterckt de nieren van die geene die met eenighe koude indispositie gequelt zijn, sy is goedt voor de oogen ende oock seer hert-stercken de; gelijck den Autheur van dese Veerssen seght:

> *Commoda urinæ Cinnamonum & renibus affert.*
> *Lumina clarificat; dira venena fugat.*

Van de *Achiotte.*

De *Achiotte* heeft een door dringende ende verdunnende hoedaenigheyt, soo als sulcks blijckt uyt de gewoonlijcke practijcke van de Indiaensche Doctoren, die alle daeghen daer effecten van sien, ende deselve aen haere siecken voorschrijven om de vette ende grove humeuren te verbreecken, welcke den aedem beletten ende het waeter ophouden, soodaenigh dat sy haer, in alle soorten van verstoptheden, daer van dienen, oock ordonneren sy het voor de benaeutheyt des borsts, voor de obstructien van de ingewanden, ende voor andere soodaenige quaelen.

Hoe die bereyt wert.

De *Achiotte* groeyt mede op de Boomen in ronde schellen, welcke met roode greyntjens vervult zijn, van dewelcke men de *Achiotte* maeckt, men kneed deselve eerst tot deegh, en als men die heeft doen drogen, maecktmen daer ronde ballen, koeckjens, ofte vierkante klompen van, welcke aen een yder geveylt werden.

Wat

Wat de lange Peper belanght, van deselve vintmen vier soorten, de eerste werd *Chilcotas* genaemt, ende de tweede, welcke seer kleyn is, *Chilperstin*, dese beyde hebben de smaeck seer sterck, scherp en bijtende; de derde is bekent onder den naem van *Tonalchiles*, welcke middelmaetigh heet is, ende de Indiaenen eeten deselve, nevens de andere vrughten, met broodt.

Doch die geene, welcke men gemeenlijck in de Chocolate gebruyckt, is *Chilpelaqua* genaemt, sy heeft een seer breede bast, ende sy is soo scherp als de eerste, nochte soo slap als de tweede niet.

Bainilla. De *Mesachusul* ofte *Bainilla*, die oock een van de ingredienten is, set af ende is purgerende.

Men gebruyckt gemeenlijck alle die ingredienten in de Chocolate, de eene meer, ende de andere min, een yder na sijn appetijd, die daer in doende.

Doch het gemeene Volck gelijck de Negers ende de Indiaenen, en maecken die gemeenlijck niet dan van *Cacao*, *Achiotte*, *Anijs*, *Maiz*, ende wat *Chili*.

Hoedaenigheyd van de Chocolate. Hoewel de *Cacao*, met dese kruyden, welcke soo heet zijn, gemenght is, soo is het nochtans sulcks, dat sy alle deselve verre in meenighte overtreffende, die oock door sijne koelte maetight, die sy van hare kant mede temperen, soodaenigh dat daer door de compositie van de Chocolate niet soo kout is als de *Cacao*, noch soo heet als de resterende ingredienten, doch uyt de uytwerckingen, die sy op malkanderen doen, ontstaet een gemaetight menghsel, het welcke te gelijck goet is voor alle soorten van maegen; mits men het met maetigheydt gebruycke.

Hoe die gemaeckt werdt. Om dit menghsel te maecken, stamptmen alle de ingredienten in een steene Mortier, of men breeckt die wel, even als de Indiaenen doen, op een breede steen, welcke sy *Metatte* noemen, zijnde sy daer expresselijck toe gemaeckt.

Doch men doet die, eermen deselve vermorselt, wel over het vyer drogen, om die des te beter tot stof te krijgen, uytgesondert de *Achiotte*, men roert die geduerigh om, uyt vreese dat sy verbrandt ofte swert sullen werden, want wanneer sy te sterck gedrooght zijn, werden sy bitter ende verliesen haer kraght.

De Caneel, de lange Peper, ende de Anijs moeten gestampt werden eer men die met de *Cacao* menght, men stampt die dan weder te saemen, tot dat het alle tot een Poeder werdt, en in het stampen moetmen den stamper dickmaelen om-keeren, op dat het wel onder malkander koome te mengen.

Een yder van de ingredienten moet eerst in het bysonder ghestooten werden, en daer nae doetmen die alle in het Vat, in het welcke de *Cacao* is, men roert die daer in onder den anderen met een lepel, ende men doet het weder in een Mortier, onder het welcke een weynigh vyer is, om het saghtelijck te verwarmen, want de Olie-aghtige partye verdrooght, als het te heet is.

De *Achiotte* moet daer oock in gedaen werden terwijlen men die menght, op dat het des te beeter de couleur daer uyt magh trecken, ende alle de ingredienten moeten gesift werden, uytgesondert de *Cacao*.

Als het nu alle te saemen wel gemengt ende door malkanderen gekneedt is, het welcke men daer uyt bemerckt dat den deegh hart wert, soo neemtmen een gedeelte van den deegh die dun-aghtigh is, met een Lepel, en men maeckt daer Koeckjens van, ofte wel doetmen die sonder Lepel in een doose, in dewelcke sy hardt werdt, wanneer de hette van het vyer daer van afwijckt.

Die geene die Koeckjens daer af maecken, leggen een Lepel vol van den deegh op een bladt Papier, doch de Indiaenen leggen het selve op het bladt van een Palmitas-boom, ende daer nae setten sy het selve in de schaduwe om op te drogen, want het smelt ende wert dun in het schijnsel van de Sonne; alsmen daer nae het Palmitas-bladt ofte het Papier omkeert, soo valt het Koeckjen daer seer gemaecklijck af, door dien den deegh vet is, doch soo men die in eenigh aerde ofte houte vat set, soo kleeft het daer soo sterckt aen, datmen dat niet, dan met groote moeyte, daer uyt kan krijgen, het sy dan met het vat breecke ofte datmen het daer van af-schrape.

Maniere om die te drincken.

De maniere op dewelcke men deselve drinckt is mede verscheyden, want sommighe, als die van *Mexico*, drincken die seer heet, onder de *Atolla* gedaen zijnde, laetende een Koexken in warm waeter weycken ende smelten, ende dat selve dan daer nae met een Molenken in de kop, waer uytmen deselve drinckt, omgedraeyt hebbende, ter tijdt ende wijle toe dat het schuym boven komt, soo schenckt men de kop voort vol heete *Atolla*, ende men drinckt die allenxkens uyt.

Tweede maniere.

Daer is noch een andere maniere op dewelcke men deselve nuttight, te weten dat, nae datmen de Chocolate in kout waeter heeft gesmolten, ende met het Molenken omgeroert, oock het schuym daer van geschept, ende in een ander vat gedaen, soo setmen de reste op het vyer, met soo veel Suycker, als, om die soet genoegh te maecken, noodigh is, ende terwijlen sy noch warm is, soo gietmen die op het schuym datmen daer af heeft geschept, ende daer nae drincktmen die.

Doch de gemeenste wijse is, het waeter wel heet te maecken, ende daer toe de helfte van de kop uyt dewelcke men wil drincken, daer mede te vervullen, en dan daer twee a drie Koexkens, tot dat het dick genoegh zy, in te smelten, daer op beweeghtmen het wel met een Molenken, ende genoegh zijnde, soodaenigh dat het niet dan schuym schijnt, vervultmen de kop voort met warm waeter, ende men drinckt het nae dat het door Suycker behoorlijck is soet gemaeckt, ende daer toe eetmen wat Conserve ofte Massepain in de Chocolate gedopt zijnde.

Derde maniere.

Daer is noch een derde maniere om die te nuttigen, welcke voornaementlijck in het Eylandt *St. Domingo* wert onderhouden, deselve bestaet daer in, datmen de Chocolate in een vat doet, waer in een craentjen steeckt, in het

het selve doetmen een weynigh waeter, ende men laet het koocken tot dat de Chocolate gesmolten is, men vervult het vat daer nae met waeter ende Suycker nae proportie van de Chocolate, men doet het daer nae weder koocken, tot dat'er een schuym op komt dat vetaghtigh is, ende alsdan werdt het gedroncken.

Noch is'er een andere wijse om de Chocolate kout te drincken, dese plegen de Indianen in haere maeltijden, ende als sy haer vervrolijcken, om haer te verkoelen, dit gaet op de volgende wijse toe.

Vierde maniere.

Men neemt de Chocolate in dewelcke men geene ofte weynige ingredienten heeft gedaen, en hebbende die in kout waeter met het Molenken doen breecken, soo neemtmen daer de schuym ofte het vette gedeelte af, het welcke met groote meenighte boven komt drijven, voor al, als de *Cacao* out is, ende begint te bederven.

Men leght het schuym in eene Schootel, ende men doet de Suycker in dat geene, daermen het schuym heeft af-geschept, het welcke men daer nae van bovenen op het schuym giet, en als dan drincktmen het selve gantsch kout.

Dese dranck is soo koel dat'er weynigh Persoonen zijn, die deselve konnen gebruycken, want men heeft door ondervindinge bevonden dat die schaedelijck is, ter oorsaecke van de pijne die men daer van in maege krijght, en voor al komt die de Vrouwen over.

Schaedelijckheyt daer van.

De derde maniere die wy verhaelt hebben is het meeste van alle in het gebruyck, door dien sy op die wijse gantsch geen quaet veroorsaeckt, ende ick sie geen reden waerom men deselve niet soo wel in Engelandt als op alle andere plaetsen soude mogen gebruycken, zijnde van deselve sommige heet ende andere kout; want op alle de plaetsen daermen deselve het meeste besight, het sy in Indiën, het sy in Spaignien, in Italien, Vlaenderen, dat immers een kout Landt is, vintmen dat sy met het Temperament van een yder wel over een komt.

Het is waer dat die veel meer in Indiën, dan in *Europa* genuttight wert, om datmen in die Landen de swackheden der maege veel meer is onderworpen dan in dese, en in deselve komtmen die met een kop Chocolate te hulpe, ende men herstelt die daer mede.

Swackheydt der maege in Indiën.

Ick kan in het bysonder, wat my belanght, seggen, dat ick my van deselve twaelf Jaeren langh, sonder ophouden, bedient hebbe, nemende des morgens daer van een kop, een tweede voor den eeten ten negen ofte thien ueren, ende dan noch een derde een uer a twee nae het middagh-mael, ende eyndelijck de laetste ten vier a vijf ueren nae de middagh.

Doch als ick in den sin hadde des avonts te studeren, soo nam ick noch een kop ten seven ofte aght ueren, hier mede kon ick gemacklijck waecken tot midder-naght toe.

In dien het voorviel dat ick by geval ofte naelaetigheyt deselve op die ueren versuymde te nemen, soo vernam ick aenstonts swackheden in de maege, ende als verflaeuwingen van mijn herte.

Soodaenigh dat ick my op die wijse daer van bedienende, twaelf Jaren langh in dat Landt in een volle gesontheyt leefde, sonder eenige verstoppingen ofte benaeuwtheyt, ende sonder de koortse ofte eenigh ongemack te krijgen.

Ick sal alleen seggen dat sy aen sommige qualijck bekomen is, het sy om dat sy daer te veel Suycker in gedaen hadden, welcke de maege verslapt, het sy dat sy te veel daer van hadden gedroncken.

Doch ick kan seggen dat het de Chocolate niet alleen is, maer dat oock alle andere drancken, in gevalle men daer te veel van neemt, hoewel sy anders seer goet zijn, schaedelijck werden.

Oorsaecken van de verstoppingen door de Chocolate verweckt.

En in ghevalle daer sommige verstoppingen van hebben gekregen, soo is het om dat sy te veel hebben genomen, even gelijck de Wijn, wanneer men die te veel drinckt, in plaetse van te versterckcn ende te verwarmen, koude sieckten veroorsaeckt, om dat de natuere deselve niet kan overwinnen, noch in soo groote meenighte verteeren, om die in een goet voetsel te doen verkeeren.

Even gaet het oock met die geene die te veel Chocolate drinckt, om dat daer vette ende Olie-aghtige gedeelten in gevonden werden, welcke wanneer deselve in te groote meenigte zijn, niet wel aen alle kanten konnen verdeelt werden, ende daer door moet noodsaeckelijck, het geene in de kleyne aderen van de lever blijft, aldaer obstructien ende verstoppingen verwecken.

Vetheyt door de Chocolate verweckt.

Ick sal hier eyndelijck, ende tot een besluyt by-voegen, het geene ick van dese Indiaensche dranck hebbe hooren seggen van de Doctoren in de Medicijnen die in de Indiën zijn, en dat ick selve, door ondervindinge, oock in veele Persoonen bespeurt hebbe, hoewel ick het aen mijn selve niet hebbe bevonden, te weten dat die geene, die veel Chocolate drincken, vet ende vollijvigh werden, het welcke swaer schijnt om te geloven, om dat alle de ingredienten uyt de welcke deselve bestaet, uytgesondert alleen de *Cacao*, eer mager dan vet maecken, om dat sy warm ende droogh, in den derden graet, zijn.

Wy hebben mede geseght dat de qualiteyten welcke de overhant in de *Cacao* hebben kout ende droogh zijn, welcke gantsch niet bequaem zijn om te voeden ende de substantie des licchaems te vermeerderen.

Doch men kan daer op antwoorden dat de olie-aghtige partyen, die wy bewesen hebben in de *Cacao* te wesen, oock die geene zijn welcke vet maecken, ende dat de andere ingredienten, welcke warm zijn, haer doen door-dringen tot in de lever ende de andere partyen, tot dat sy aen de vleesige gedeelten komen, alwaer sy een warme ende voghtige substantie vindende, soo als die olieaghtige gedeelten zijn, soo werden sy in deselve substantie verandert, ende soo voeden sy het Vleesch ende maecken het licchaem vet.

Middel om de Chocolate in Engelandt te hebben.

Men sal my vraegen hoe wy *Cacao* in Engelandt sullen konnen krijgen ende oock de andere ingredienten, welcke in de menginge van de Chocolate komen? ick antwoorde daer op, dat sulcks seer gemackelijck is, mits maer handel op Spaignien drijvende, uyt het welcke wy deselve, soo wel als de andere Koopmanschappen, konnen treeken; oock moeten wy deselve soo seer niet

ver-

verwerpen ende veraghten als wy tot noch toe gedaen hebben, ende de Hollanders nevens ons; want ick hebbe de Spaigniaerden hooren seggen, dat sy, als sy een Schip met *Cacao* gelaeden genomen hadden, ende daer niet anders in vonden, sy van spijt alle die Coopmanschap in Zee wierpen, sonder op de waerdye ofte de deught van deselve aght te slaen, noemende die in het quaet Spaensch *Cagatuta de Carnero*, dat Schaeps-dreck geseght is.

Onkunde der Engelsche ende der Hollanders.

Het is een van de profitabelste ende noodighste Coopmanschappen der Indianen, oock maeckt'er niets de Provincie van *Chiapa* rijcker dan die, men voert daer nae toe uyt *Mexico* ende andere Plaetsen veele sacken met Patacons, alleen om van die *Cagatuta de Carnero* te hebben.

Handel met de Cacao gedreven.

De andere dranck diemen in Indiën gebruyckt wert *Atolla* genaemt, van de welcke ick maer een woort sal seggen, door dien ick weete datmen die in dit Landt niet gebruycken kan.

Beschrijvinge van de Atolla.

Het was de dranck van de oude Indianen, ende sy is als een dickaghtige pap, gemaeckt van de bloem van het meel van *Maiz*, nae dat de semelen daer van zijn gescheyden, doch die dranck is wint-aghtigh, ende verweckt swaermoedigh bloet.

De Indiaensche Vrouwen brengen die gemeenlijck heel warm in Potten op de Merckt om te verkopen; de Criolische Scholieren gaen die daer in het openbaer drincken, soo alsmen hier te Lande in de Herbergen om een glas Wijn gaet, ende als die met een weynigh *Chili* ofte lange Peper is toegemaeckt, vinden sy deselve veel beeter.

Hoe die verkoght wert.

Doch de Religieuse Doghters ende Dames van dat Land, hebben een middel uytgevonden, van daer Caneel ende ruyckende waeteren onder te menghen, als oock Amber ende Muscus, en een groote meenighte Suycker, daer door wert die veel kraghtiger ende voetsaemer, ende de Doctoren schrijven die voor aen die geene, die swack ende uytgeteert zijn, soo alsmen de Amandelmelck in *Europa* doet.

Gebruyck daer van.

Doch door dien men die noyt in Engelandt gesien ofte geproeft heeft, sal ick daer niet meer van seggen; ende om mijne Penne niet meer onnuttelijck te beesigen, soo sal ick my nae *Guatimala* begeven, dat als mijn tweede Vaderlandt is geweest.

HET XX. CAPITTEL.

Den Autheur werd op sijn vertreck van Chiapa *door sijne Vrienden beschoncken. Vertreck uyt* Chiapa *ende komste te* Theopixca. *Ontmoetinge van een Fransch Prieur, die hem veel eer ende vrientschap doet. Komste ende verblijfte* Comitlan. *Dertelheyd der Indiaenen. Komste te* Izquintenango. *Beschrijvinge daer van. Groote door-toght te* Izquintenango. *Praghtighe inhaelinge. Rijckdom van een Bedel-Monick ende Roomsche Simonie. Vertreck van* Izquintenango. *Maniere van reysen in dit Landt, die seer gemackelijck ende onkostelijck is. Melancolie des Autheurs, die dogh verdreven werdt. Beschrijvinge van het Geberg-te van de* Cuchumatlanes. St. Martin. *Gewoonte van de Indiaenen onder malkanderen. Koude op het Geberghte. Vertreck van* St. Martin. *Komste te* Cuchumatlan. *Goedt onthael aldaer. Vertreck van daer. Komste te* Chiantla. *Miraculeus Beeldt te* Chiantla. *Brenght groote rijckdom aen. Kostelijcke Kerck-cieraeden. Vertreck van* Chiantla, *ende komste te* Chautlan. *Schoone druyven. Handel daer mede gedreven. Vertreck van* Chautlan. *Schoon gesighte. Ontmoetinge van den Prieur van* Sacapula. *Ongesondt waeter, maeckt geswellen aen de keel. Eerlijcke presentatie van den Prieur van* Sacapula. *Beschrijvinge van het Dorp* Sacapula. *Schoone Dadelen. Vertreck van* Sacapula, *ende komste te* St. Andrea. *Vertreck van daer. Aengenaeme naght-ruste. Gevaerlijcke passagie. Ontmoetinge van die van* Zobaia.

Den Autheur werdt op sijn vertreck van

DE tijdt nu sijnde genaedert dat ick uyt de Stadt van *Chiapa* soude vertrecken, soo nam ick gelegentheyt om al ter goeder ueren aen mijn beste Vrienden adieu te segghen, ende van haer mijn af-scheydt te nemen, voor al van die geene, welckers kinderen ick onderwesen hadde, welcke alle my veel goetheydt ende vrientschap betuyghden, uytgesondert

Donna

Donna Magdalena de Morales, van dewelcke ick geen geschenck verwaghte, oock gingh ick van haer geen af-scheydt nemen.

Chiapa door sijne Vrienden beschoncken.

Onder andere betuyghde de Vrouwe van den Gouverneur een seer groote generositeyt te mijnen opsigte; sy sondt my verscheydene dosen met geparfumeerde Chocolate, en dan noch een andere seer groote dose, in dewelcke vierderhande soorten van Conserven waren, boven op verguldt, behalven veele Massepaynen ende Biscuyten, nevens een neusdoeck, waer in twaelf Piasters ofte stucken van aghten geknoopt waren; Dit was een present dat beter verdiende aen een persoon van qualiteyt, dan aen een Religieus van een arme bedelende Ordre gegeven te werden.

Dom Melchior de Velasco overtrof haer noch, dogh ick meene met woorden ende Complimenten, want wat de daet belanght, noch hy, noch alle de andere Criolen, hebben niets in haer, dat by de generositeyt der Naturelle Spaigniaerden, te passe komt.

Vertreck uyt *Chiapa* ende komste te *Theopixca*.

De eerste Stadt, aen dewelcke ick quam, was *Theopixca*, leggende ses mijlen van *Chiapa*, het is eene schoone ende groote Indiaensche Stadt, de Inwoonders van deselve houtmen naest die van *Chiapa* voor de beste Ruyters ende Peerde-berijders.

Het aensienlijckste in die Stadt is de Kerck, welcke groot ende wel getimmert is, oock heeftmen daer in een seer schoone musijcq.

De Vicaris ofte Parochiaen van die plaetse was een Criolisch Religieus, genaemt Frater *Pedro Martir*, welcke my noghte den Prieur van *Chiapa* niet lijden moghte; hy liet evenwel niet nae, my in uyterlijcken schijn, groote beleeftheydt te toonen, oock onthaelde hy my, den tijdt van twee daeghen, seer wel, wetende wat credit ick ontrent den geseyden Prieur hadde.

Ontmoetinge van een Fransch Prieur.

Door dien my nu sijne plight-plegingen, welcke ick wiste dat uyt geen goedt herte sprooten, verveelden, sijnde die niet dan geveynstheydt, soo vertrock ick den derden dagh, dogh hy wilde my niet verlaeten, ende tot aen *Comitlan* toe versellen, alwaer ick door den Prieur van het Convent genodight was, sijnde die een Franschman, genaemt Broeder *Thomas Rocolan*, die sigh alleen van sijne Natie onder de Spaigniaerden bevindende, om dat'er anders geene vremdelingen, in geheel dat Landt, dan hy ende ick waeren, kennisse ende vrientschap met my traghte ende wenste te maecken.

Die hem veel eer en vrientschap doet.

Om deselve te beginnen, quam hy my ten halver wegh tegens rijden, verselt sijnde met veele Indiaenen, welcke te Peerde waeren geseten; hy hadde eene bequaeme plaetse voor ons, om wat te rusten, doen bereyden, ende wy onderhielden malkander een weynigh op deselve, terwijlen men voor ons de Chocolate ende andere ververschingen bereydde.

Doch den Criool *Pedro Martir* was niet weynigh jalours, siende datmen my soo veel eere in dat Landt aendeede, soo als ick naederhant in het Convent hoorde, hoewel hy my veel meer Complimenten maeckte als die goede Franschman; oock wiste ick wel dat'er een groot onderscheyt was tusschen sijne woorden, die vol veynsinghe waeren, ende de opreghte meeninghe van die Vrient.

Ick

Komste ende verblijf te *Comitlan*.

Ick verbleef geheele aght-dagen te *Comitlan*, geduerende dewelcke ick met den Prieur in de om-leggende Vlecken reysde, zijnde deselve alle door Indianen bewoont, ende aen de voet van den Bergh in de Valeye van *Capanabastla* gelegen, ick vermaeckte my aldaer op een aengename wijse, soo met de Religieusen als met de Indiaenen, en ick kan seggen dat sy daer veel geleerder in de kennisse ende wijsheyt van Epicurus zijn, als in Engelandt ofte in eenigh ander deel van *Europa*; de Spaensche selve bekennen dat sy van de Indiaenen veele maenieren van spijsen te bereyden ende gasterijen aen te reghten, geleert hebben, welcke sy te vooren niet wisten, en waer van sy, voor het conquesteren van de Indien, niet gehoordt hadden.

Dertelheyt der Indianen.

Komste te *Izquintenango*.

Nae dat gemelde aght-daeghen verstreecken waeren, braght den Fransche Prieur my te *Izquintenango*, om aldaer ordre te stellen, door dewelcke men my van alles, dat ick nodigh hadde, om het Geberghte van de *Cuchumatlanes* te passeren, soude te voorsien.

Beschrijvinge daer van.

Het is een van de fraeyste Indiaensche Steden, welcke in de geheele Provincie van *Chiapa* zijn, sy is mede seer rijck, soo ter oorsaecke van de groote meenighte van Catoen dat daer valt, als wel bysonderlijck door haere situatie, want door dien sy op den wegh van *Guatimala* leght, soo moeten alle de KoopLieden, die met haer Muyl-Esels, aen die zijde, in het Landt handelen, daer door passeren; sy verkopen al-hier eenige waeren, andere weder in-kopende, ende soo verrijcken sy dese Stadt, en met het gelt, en met de Koopmanschappen, welcke sy uyt de verre-gelegenste Landen brengen.

Men vindt daer een groote meenighte van vrughten, en voor al van die geene, welcke de Spaigniaerden *Ananas* ofte *Pinas* noemen, om dat die wel nae een Pijn-appel gelijcken.

Sy is gestight op de kant van die groote Reviere, welcke door het Indiaensche *Chiapa* stroomt, deselve neemt haeren oorspronck dighte by het Geberghte van de *Cuchumatlanes*, en evenwel is sy bereyts soo breedt ende diep voor dese Stadt, datmen deselve niet dan met een pont kan passeren.

Groote door-togt te *Izquintenango*.

En door dien dese wegh seer veel gebruyckt werdt, voor al, door die geene welcke geheele troupen met Muyl-Esels drijven, zijnde yder van deselve gemeenlijck vijftigh a sestigh sterck, soo brenght dit passeren, het welcke naght ende dagh duert, een seer aenmerckelijck jaerlijcks in-komen aen de Stadt, om dat de Indiaenen boven de pont, welcke dient om te passeren ende over te vaeren, noch veele andere kleynder gemaeckt hebben, om de Reviere mede op en af te vaeren.

Praghtige inhalinge.

Als den Prieur van *Comitlan* my nu tot op dese plaetse begeleydt hadde, soo vonden wy daer de Vicaris met de voornaemste Indiaenen van de Stadt, oock hadden sy het meeste gedeelte van haere *Canoas* by een gebraght op de Reviere, in deselve waeren de Choor-Kinderen, welcke voor ons heenen songhen, terwijlen wy die passerden, en andere Persoonen speelden weder op Trompetten ende Schalmeyen.

De Religieus welcke in dese Stadt woonde, was Frater *Jeronimo de Guevarra* genaemt,

enaemt, hy was kleyn van licchaem maer groots in sijne maeniere van leven, y betoonde sulcks door de groote meenighte Visch ende Vleesch, welcke y, voor ons, hadde doen bereyden.

Hy deede oock eene soo gestrenge belijdenisse van de armoede, dat hy sedert waelf jaeren, welcke hy in die Stadt gewoont hadde, niet meer dan twaelf uysent ducaten hadde konnen vergaederen, welcke hy aen het Hof te Marid sondt om het Bisdom van *Chiapa* te verkrijgen; sulcks wilde evenwel doe iet gelucken, maer door dien hy rijck genoegh was, om noch een tweede ansse te waegen, soo verkreegh hy het selve doen ick van daer trock, soo s men my doenmaels seyde.

Rijckdom van een Bedel-Monick en Roomsche Simonie.

Na dat hy ons twee daegen geduerende wel onthaelt hadde, gebruyckten hy nde de Prieur van *Comitlan* haere authoriteyt, om my wel door de Indiaenen doen vergelschappen ende convoyeren, tot aen het eerste Vleck ofte de erste Stadt van de *Cuchmatlanes* toe.

Vertreck van *Izquintenango.*

Men versagh my van een Muyl-Esel, om mijn bedde te draegen, in die anden voerdtmen dat gemeenlijck in een lederen sack, met sigh, welcke men *etaca* noemt; Een ander Indiaen droegh mijne *Potaquilla*, daer in doetmen e Cholcolate ende alles wat nodigh is, om die te bereyden ende te drincken; rie andere Indiaenen dienden my voor gidsen ofte wegh-wijsers, en marneerden voor ende aghter my; aen deselve was ick niet gehouden yets te geen, dan een kop Chocolate op den wegh ofte des avontes, om dat het daer e gewoonte is, haer niet te betaelen; dies-halven hadden sy de goetheydt van ny sulcks te waerschouwen, ende daer omtrent te onderrighten, voor al, oor dien sy saegen dat ick aldaer noch een nieuwlingh was, ende de maenieren es Landts niet verstondde, sijnde daer in seer onkundigh.

Maeniere van reysen in dat Landt die seer gemackelijck ende onkostelijck is.

Op dese plaetse was het, dat ick mijn af-scheydt van die goeden Fransman am, hy onderhieldt evenwel gedueríghlijck, door meenighvuldigh verwisselen van brieven, een naeuwe vrientschap met my, soo lange ick in het Landt an *Guatimala* was; hier seyde ick oock vaer-wel aen den kleynen, doch grootnoedigen *Guevarra*, die my waerschoude dat ick niet behoefde te verwagten at my yemant, als Vriendt, soude onthaelen, dan nae dat ick het Geberghte an de *Cuchumatlanes* gepasseert ende te *Sacapula* soude gekomen zijn, het velcke vyer mijlen aen geene sijde van het selve legt; Evenwel konde ick van de ndiaenen, alles, wat ick van noden hadde, eysschen, en behoorlijcke spijse, onder te betaelen, laeten brengen, mits ick mijne verteringe in het publijckque Registher aenteeckende.

Op dese wijse verliet ick mijne Vrienden, eenighsints bedroeft zijnde, door lien ick my alleen sagh, en dat in een vremt Landt, hebbende voor alle gelselschap, eenige aen my ombekende, Indiaenen, laetende een schoone ende engenaeme Valeye aghter my, ende voor-waerts uyt niet bespeurende, dan hooge Bergen, welcke seer swaer om op te klimmen waeren, buyten alle hope van, in vyer a vijf daegen, eenigh Religieus van mijne Ordre te sien.

Melancolie des Autheurs.

Sodanig dat ick wenste noch by *Melendez* ende mijn ander geselschap te wesen,

als wanneer wy malkanderen op het Geberghte ende de Rotsen van *Maquilapa* vertroosten; doch hebbende eyndelijck moet geschept, soo bereydde ick my tot alles, wat my konde over-komen.

verset werdt.

Beschrijvinge van het Geberghte van de *Cuchumatlanes*.

Hoewel nu dese Berghen my, van verre, seer hoogh scheenen te zijn, soo vond ick doch evenwel, in het op-klimmen, den wegh seer goedt ende gemackelijck, oock quaemen my, van tijdt tot tijdt, eenighe troupen Muyl-Esels tegens; Dit gaf my geen kleynen moet om mijne Reyse voort te setten, overlegghende in mijn selve, dat, by aldien die Muyl-Esels, welcke soo swaere packen droeghen, die Berghen wel konden passeren, het mijn Muyl-Esel, in alleen schijn, des te beter soude konnen doen, die anders geen last dan mijn Persoon droegh, welcke, buyten alle vergelijckinghe, veel lighter was, dan haere vraghten; oock vondt ick Dorpen in dewelcke ick, alle avonden, rusten konde.

Hoe ick meer voor-waerts trock, hoe ick oock den wegh breder ende gemackelijcker vondt; ick bevondt niet dat my yets verveelde, dan de regen ende mist of nevel, doch sulcks konde ick niet ontgaen, om dat het in het eyndt van September was, in welcke tijdt de Winter aldaer sijn af-scheydt neemt.

St. *Martin*.

Het eerste Dorp, dat ick in dit Geberghte vondt, was *St. Martin* genaemt, het is kleyn, sijnde daer niet meer dan twintigh Huysen.

Ick tradt af in een Huys dat aen de Religieusen van St. Franciscus behoordt, hoewel sy gewoon sijn daer seer weynigh te komen, ick deede in het selve de Indiaenen roepen, welcker last het was de Reysigers ende Passagiers te verseellen.

Gewoonte van de Indiaenen onder malkanderen.

Ick bevondt deselve seer handtsaem ende beleeft, sy seyden my dat ick welkom was, ende sy braghten my aenstonts warm waeter, om de Chocolate gereedt te maecken; van deselve dronck ick van goeder herte op haere gesontheydt; Ick gaf van deselve mede aen mijne Indiaenen van *Izquintenango* te drincken, welcke, nevens haere Muyl-Esels, seer wel onthaeldt wierden, sonder dat het haer yets koste, zijnde het de gewoonte in alle de Dorpen, die op desen wegh leggen, dat de Indiaenen, welcke de Reysigers convoyeren, weder-zijds seer wel onthaeldt werden.

Koude op het Geberghte.

Ick hadde de maght om voor mijn avontmael te eysschen het geene ick begeerde, doch ick vorderde evenwel niet dan een jongh Hoen, om dese arme Indiaenen niet te beswaeren; Het quam my doch evenwel seer wel dat ick een flessche wijn hadde mede genomen, want ick begonde gewaer te werden, dat het Geberghte van de *Cuchumatlanes* kouder was als wel de Valeye van *Capanabastla*.

Men bereydde mijn bedde in een kleyne hutte van stroy op-geslaegen, ende eenige Indiaensche Jongens sliepen in een afgescheydene plaetse van deselve, om op my te passen, in gevalle ick yets moghte van noden hebben.

Hier op dan hebbende des anderen daeghs des morgens, die geene uytgekosen, welcke my tot het naest-by-gelegene Dorp moesten brengen, ende aen de

In-

Indianen, die my van *Izquintenango* af geconvoyeert hadden, haer af-scheydt gegeven, begaf ick my te bedde, in het selve ruste ick soo wel, als of ick in het geselschap van mijne beste Vrienden hadde geweest.

Des anderen daeghs, zijnde verselt met twee Indiaenen, ende een derde die de Muyl-Esel, welcke mijne Bagagie droegh, begeleydde, vertrock ick van die plaetse, om nae het naest-by-gelegene Vleck ofte Dorp te gaen, datmen het groote *Cuchumatlan* noemt, door dien het op het hooghste van dit Gebergte legt.

Vertreck van *St. Martin.*

Onderwegen wesen my de Indiaenen den oorspronck, ofte de Fonteyne, uyt dewelcke de groote Reviere van het Indiaensche *Chiapa* spruyt; Dit is oock de eenigste aenmerckens-waerdige saecke op geheel die wegh.

Het groote *Cuchumatlan* is een Dorp dat wat grooter is dan van *St. Martin*, werdende door seer beleefde Indiaenen bewoont, welcke gewoon zijnde, daegelijcks, Reysigers te sien, deselve oock met alle mogelijcke beleeftheyt ontfangen, by-brengende alles, wat in hare maght is, om die wel te onthaelen.

Ick wierde op die Plaetse ontfangen op deselve wijse, als ick, des avonts te voren in het andere onthaelt hadde geweest; Ick vond die arme Indiaenen seer willigh, ende bereyd om my te voorsien, van alles, dat my noodigh was, om my des volgenden daeghs te begeleyden, ende om my, sonder yets te betaelen, mijn Avondmael te verschaffen, schrijvende alleenlijck mijn naem, en mijne verteeringe, nevens den dagh op dewelcke die was gevallen, in het publijcke Register.

Komste in het groote *Cuchumatlan.*

Goet onthael aldaer.

Dese arme ellendige menschen sijn daer toe gehouden door de Ordre van de Magistraeten ende de Religieusen, hoewel sy niet dan een *Milpa*, ofte kleyn stuck Lands, met *Maiz* hebben, met een weynigh *Chili*, om sigh het geheele Jaer te onderhouden, boven het geene de Reysigers ende Kooplieden haer, uyt haren vryen wille, geven, het geene, gemeenlijck, seer weynigh is.

Daer van daen gaende, om aen het naeste Dorp te komen, soo wilde ick den gewoonlijcken wegh niet volgen, door dien men seven ofte aght mijlen moeste af-leggen, sonder yets onderwegen te eeten te vinden, ende oock door dien ick te *Chiapa* ende te *Capanabastla* verstaen hadde, dat'er een miraculeus Beeld van de Maget Maria in dat Geberghte was, in een kleyn Indiaensch Dorp *Chantla* genaemt, het welcke ick dien dagh voor my nam te gaen besien, door dien ick, het selve al doende, niet meer, dan een mijle, van den reghten en naesten wegh weeck.

Vertreck van daer.

Hoewel de wegen moeyelijck ende ruw waeren, door dien sy buyten den gewoonlijcken door-toght leggen, soo quam ick doch evenwel op de middagh te *Chantla*; Het is een Dorp dat aen de *Paters de la Merced* behoort, welcke, buyten alle twijffel, in eene soo arme Plaetse niet souden hebben konnen bestaen, soo sy dat Beeld van de Maget niet gehad hadden, sy verhaelen veele miraculen ende wonder-daeden van het selve, dit doet daer veele menschen van alle zijden na toe vloeyen, oock komen'er de Reysigers, welckers wegh daer voor by valt, sy plegen daer hare Devotie, ende geven veele ende groote Aelmoessen aen de Religieusen, op dat sy Missen voor haer souden seggen, ende te gelijck Godt voor haer bidden.

Komste te *Chantla.*

Miraculeus Beeld te *Chantla.*

Dese

Dese Godtvrughtigheyt heeft dit arme Dorp soo verrijckt, dat de Religieusen middel hebben gevonden om daer een Convent te stighten, in het welcke sich altoos ses a seven van de haere bevinden, die daer leckerlijck leven.

Brenght groote rijckdom aen.

De Kercke is seer rijckelijck verciert, ende voor al het Altaer, op het welcke dit Beelt van de Maeget onder een Tabernacul staet; voor het selve hangen ses kostelijcke gardijnen van Taffetas, Satijn ende Gout-laecken, met Goude Kanten voorsien.

Kostelijke Kercke-cieraden.

Dit Beelt pronckt met een Goude Kroone, welcke door Diamanten ende door andere kostelijcke Gesteenten verrijckt is; voor het Altaer hangen ten minsten twaelf Silvere Lampen, sonder de Silvere Kandelaers, Wieroock-vaten, kostelijcke Verhemeltsels, Kelcken, Priesterlijcke gewaeden, Oppronckingen van het Altaer, ende de Tapyten, welcke in de Sacristye van de Kercke zijn, te reeckenen, soodaenigh datmen wel magh seggen, dat te dier plaetse een groote schat in het Geberghte verborgen is.

Ick wierde seer wel ontfangen door de Religieusen welcke aldaer woonen, hoewel sy met my niet van eene Ordre waeren, sy deeden oock den geheelen dagh niet anders, dan my Miraculen van dat Beelt van de Maeget te vertellen.

Vertreck van *Chiantla*, en komste te *Chautlan*.

Des anderen daeghs hervatte ick den gewoonlijcken wegh, welcke ick verlaeten hadde, ende ick quam in het laeste Dorp van de *Cuchumatlanes*, *Chautlan* genaemt; Ick verbleef aldaer het overige van die dagh, ende den volgenden naght nam ick daer mijne ruste; van hier schreef ick aen den Prieur van *Sacapula*, om hem te verwittigen dat ick, des volgenden daeghs, door sijne Plaetse, passeren soude.

Schoone Druyven.

De Indianen van *Chautlan* onthaelddden my seer vriendelijck, ick at daer seer schoone Druyven, aldaer op haere Wijngaerden gegroeyt, het welcke my deede oordeelen, dat, by aldien men daer Wijngaerden wilde planten, die al immers soo goede Wijn, als die van Spaignien, souden geven.

Handel daer mede gedreven.

Men vervoert die Druyven tot aen *Guatimala* toe, het welcke veertigh mijlen daer van daen is, aldaer werden die langhs de straeten verkoft als yets raers, ende seldsaems, ende dat met goede redenen, want men vindt tusschen *Mexico*, ende dese Plaetse, geene andere die daer by haelen moogen.

Vertreck van *Chautlan*.

Des anderen daeghs begaf ick my vroegh op wegh, om soo te goeder tijdt te *Sacapula* te komen; ick was verseeckert, aldaer Religieusen van mijne Ordre te sullen vinden, ende by deselve konde ick, soo ick wilde, my een weecke op-houden.

Schon gesighte.

Ick hadde geen drie mijlen af-geleght, of ick ontdeckte in de laeghte een seer schoone Valeye, sy scheen mede seer aengenaem, ende wierde door een Reviere in twee deelen gesneden; de Sonne scheen daer vlack in, ende de weerschijn van sijne straelen, welcke nae het Geberghte toe streckte, maeckte, datmen, daer ter plaetse, een van de vermaeckelijckste uytsighten des Weerelts genoot.

Soo

Soo als ick van het Geberghte was af-geklommen, ontmoete ick de Prieur van *Sacapula*, hy bevondt sich op de kant van de Reviere, in een met groente bedeckte Wandelarye, hy hadde veele Indiaenen by sich, welcke my verwaghteden, om my met een kop Chocolate te tracteren.

Ontmoetinge van den Prieur van *Sacapula*.

In den beginne deede hy my verbaest staen, selve kreegh ick een af-grijsen van hem, siende dat hy soo groot een geswel aen de kinne hadde, dat sulcks hem de geheele borst bedeckte tot aen het middelste des licchaems toe, soodaenigh dat hy het Hooft niet konde bewegen, dan om de Hemel te beschouwen.

In het discours, dat ick, in gevolge, met hem voerdde, seyde hy my, dat dat ongemack hem was overkomen sedert thien Jaeren, en dat door dien hy het waeter uyt de Reviere hadde gedroncken, ende dat meer andere Persoonen in het Dorp, nevens hem, met dat ongemack besoght waeren.

Ongesond waeter.

Dit deede my soo grooten af-grijsen van die Reviere krijgen, als sy my te vooren, als ick haer van het Geberghte beschoudde, behaegt hadde; ick nam daerom voor niet soo lange in die plaetse te verblijven, als ick eerst wel hadde gedaght, vreesende door dit waeter te drincken, een teecken te krijgen, dat my, geduerende geheel mijn leven, soude by-blijven, ende dat het met my, even als met den Prieur soude gaen, sijnen naem was Frater *Juan de la Cruz*, sijnde hy een Biscayer van Geboorte, hy was seer openhertigh ende nederigh, zijnde even seer van de Indianen ende Spaigniaerden bemint.

Als ick in dit Dorp quam, vernam ick veele Mans ende Vrouws-persoonen, welcke, even als den Prieur, geswellen aen de keel hadden; hier door verloor ick by-nae den lust om Chocolate te drincken, ick dorste oock niets eeten dat in het waeter van die Plaetse gekoockt was, tot dat den Prieur my desen af-keer benam, seggende, dat het waeter niet schadelijck was, dan aen die geene, welcke het selve kout nuttighden; hier door nam ick voor daer vier a vijf dagen te vertoeven, te meer om dat den ouden Prieur my daer geduerigh om aen was, oock hadde hy wel gewilt dat ick altoos by hem gebleven hadde, my belovende, in weynigh tijds, de Indiaensche Taele te leeren.

Maeckt Geswellen aen de keel.

Heerlijcke presentatie van den Prieur van *Sacapula*.

Doch door dien ick door wightiger affaires nae *Guatimala* beroepen wierde, soo verschoonden ick my dies-halven, ende ick bleef niet dan vijf daegen in die Plaetse, welcke geduerende, ick my seer wel diverteerde.

Hoewel het Dorp niet seer rijck is, soo woonen doch in het selve eenige Indiaensche Kooplieden, welcke binnen in het Landt haeren handel drijven, ende voor al na de kant van de *Suchutepeques*, het welcke de plaetse is daer de meeste *Cacao* valt, ende door dien handel sijn eenige van haer rijck geworden.

Beschrijvinge van het Dorp van *Sacapula*.

Andere handelen met Aerde-werck, het welcke daer ter plaetse gemaeckt wert, om datmen aldaer, tot dat werck, seer bequame Aerde vint.

Doch de voornaemste Coopmanschap is het Sout, het welcke men des morgens, op de kant van de Reviere vint.

Het is'er seer heet om dat het Vleck gebouwt is in een Dal, het welcke, aen alle zijden, met hoogh Geberghte is om-set.

Schoone Dadelen.

Onder verscheydene schoone vrughten die aldaer groeyen, vintmen'er uytnemende Daedelen welcke al immer soo goet zijn als die geene, die men ons, uyt Barbaryen, brenght.

Vertreck van *Sacapula.*

Nae dat ick van de vermoeytheyt, welcke het passeren van het Gebergte der *Cuchumatlanes* in my veroorsaeckt hadde, was uytgerust, soo vertrock ick van *Sacapula* om mijne wegh nae *Guatimala* te vervolgen.

Ende komste te *St. Andrea.*

Van *Sacapula* dan quam ick in een ander groot Dorp *St. Andrea* genaemt, het en is niet meer dan ses a seven mijlen van het eerste genaemde gelegen, doch men vint daer niet aenmerckens-weerdigh, dan een groote meenighte van Catoen, Kalckhoenen, ende eenige Hoeven met Bestiael, die seer wel gelegen zijn, om dat het een seer vlack ende effen Landt is, oock zijn sy seer rijck, en evenwel is aen het eynde van die vlackte een Bergh gelegen, welcke die geene, die nae *Guatimala* trecken, veel spels maeckt.

Te *St. Andrea* bereydde ick my, om, op den volgenden dagh, een swaere dagh-reyse, van negen groote mijlen te doen, om alsoo in seecker groot Vleck te komen, dat eenige *Sacualpa* noemen, ende andere weder *St. Maria de Zoiaba*; te dier plaetse en konde ick niet komen, dan over dat Geberghte treckende.

Vertreck van daer. Aengename naghtrust.

Ick schreef des voorigen daeghs nae *Zoiaba*, soo als men in die plaetse gewoon is te doen, op datmen Muyl-esels en Paerden, op het Geberghte, soude senden, om my te ontmoeten, ende des avonts ginck ick in eene *Rancho* slaepen; dit is een Hutte die expressselijck voor de Reysigers gemaeckt is, om, als de dagh-reyse langh valt, in deselve te konnen rusten, sy staet een uer van den Bergh af, op de kant van de Reviere, welckers soet ende aengenaem geruysch, met een frisschen wint verselt zijnde, my te dier plaetse een saghte ruste verleende.

Des volgenden morgens, nae dat ick een kop Chocolate hadde genomen, om my te versteroken, ende het selve mede aen mijne Indiaenen hadde geschoncken, soo vertrock ick van daer, om dese hooghmoedige ende trotse kruyn te beklimmen, die my evenwel soo moeyelijck niet scheen als ick wel in den beginne gelooft hadde, als wanneer ick die eerst ontdeckte, door dien de wegen al Slanghs-wijse op-gingen.

Gevaerlijcke passagie.

Hoe ick evenwel hooger op-klom, hoe ick verbaesder wierde, als ick mijne oogen beneden op de Reviere wierp, siende de Rotsen bequaem om de kloeckste herten te doen ysen.

Ontmoetingh van die van *Zoiaba.*

De Indianen van *Zoiaba* quaemen my omtrent op het midden van den Bergh te gemoete, sy braghten twee Muyl-esels, de eene voor my, ende de andere om mijne Bagagie te draegen; de plaetse daer sy my by-quaemen was smal genoegh, gaende de wegh daer, even als op andere plecken, al draeyende ende Slanghs-wijse.

Ick begaf my te dier plaetse van mijn Muyl-esel af, terwijlen de Indianen malkanderen hielpen, om mijn andere Muyl-esel te ontlaeden, ende den last, op de nieuwlinghs mede gebraghte, te leggen.

De wegh is besijden dese enge passagie uytnemende ruw, daer was eene afgrijsselijcke steylte, van omtrent een mijle weeghs diep, by-nae ontbloot van alle geboomte, uytgesondert eenige weynige, die hier en daer, verre van den anderen, stonden.

Het was of het herte my seyde dat ick beter soude doen, gaende te voet, tot dat ick op een andere plaetse soude sijn gekomen, daer de wegh breet was; doch de Indianen, eenige vreese in my bespeurende, seyden dat'er gantsch geen gevaer was, en voeghden daer by, dat de Muyl-esel, welcke sy voor my hadden mede-gebraght, seer vast op sijne beenen was, zijnde gewoon dat Geberghte te beklimmen.

HET XXI. CAPITTEL.

Seer groot gevaer van den Autheur. Onnoselheyd ende by-geloof der Indiaenen. Volherdinge in deselve. Hoe het gevaer des Autheurs was by gekomen. Andere Indiaenen al immer soo onnoosel als de eerste. Komste te Zoiaba. *Goddeloose Politie der Monicken, gods-lasterlijck te werck gestelt. Offerhande der Indiaenen. Somme van die Offerhanden. Beschrijvinge van* Zoiaba. *Beleeftheyd der Indiaenen. Vertreck uyt* Zoiaba.

Seer groot gevaer van den Autheur.

HEbbende my dan daer toe door de Indianen laeten bewegen, soo begaf ick my op de Muyl-esel, doch ick sat daer soo drae niet op, of deselve begonde Bocks-sprongen te maecken, buyten de wegh te loopen ende aghter uyt te slaen, vallende met my langhs dese Rotsen op den wegh des doods, welcke ick soude hebben bewandelt, soo my een kleynen Boom niet hadde beschut, ende my, nevens de Muyl-esel, op-gehouden in sijne blinde rasernye.

Onnosel-hey- der Indianen.

De Indianen begaven haer aenstonts tot het geroep van Miracul! Miracul! Een Heyligh! een Heyligh! en dat soo luyde, dat het scheen, dat sy haere stemme tot Romen toe, wilden doen door-dringen, om te maecken dat ick gecanoniseert wierde.

Terwijlen de Indianen my hielpen om weder op den wegh te komen, ende den Muyl-esel weder op deselve leydden en hijsten, noemden sy my geduerighlijck met den naem van den Heyligh; sy souden dit niet gedaen hebben, indien sy in my eene gramschap, die in een Heyligh niet behoordde te komen, hadden konnen bespeuren; doch door dien sy daer toe niet verstants genoegh had-

hadden, dreyghde ick haer met stock-slaegen, om dat sy my een jongen Muyl-esel gegeven hadden, welcke den Saedel niet gewoon was te draegen, ende daer door ontstont die gevaerlijcken val door my gedaen, van dewelcke ick door een boom behouden wierde, en niet door miracul.

Volhardinge in deselve.

Doch noch mijne woorden, noch oock mijn kijven ende schelden waeren bequaem om haer het gevoelen, dat sy van mijne Heyligheydt hadden op-gevat, te doen veranderen, om dat sy geloofden, dat de gramschapper eens Priesters, was als het gesnuyf van Godes neus-gaeten, soodaenigh dat sy, in dat dwase ghevoelen, voor my op haere knyen vielen, ende mijne handen kusten.

Hoe het gevaer was bygekomen.

Als men nu dese saecke hadde door-grondt, soo bekenden sy, dat sy haer in het uytkiesen van de Muyl-esels hadden misgrepen, hebbende sy den Saedel gheleght op die gheene, die mijne Bagagie moesten draeghen, welcke jongh was, en noyt yets anders als Packen droegh, en niet den Saedel, ende mijne Bagagie hadden sy geleght op die geene, welcke mijn Persoon moeste voeren.

Terwijlen sy nu dus met het lossen ende laeden van de Muyl-Esels besigh waeren, leydde ick omtrent een mijle weeghs, den Bergh op-klimmende, af, en als sy my weder onderhaeldt hadden, ginck ick oock op mijn Muyl-Esel sitten, en vervolghde mijnen wegh, tot dat ick ter plaetse quam, die men voor my, om te rusten, ende om Chocolate te drincken, bereydt hadde.

Andere Indianen alsoo onnosel als de eerste.

Soo als ick daer quam, quaemen my veele Indiaenen te gemoet, om my te ontfangen, ende door dien het gerughte sigh aenstonts onder haer verspreydde, dat ick een Heyligh was, ende dat ick op den wegh een Miracul gedaen hadde, soo vielen sy op haer knyen ende kusten my de handen, en by gevolge deeden sy geduerende den geheelen wegh, niet anders als sigh van mijne Heyligheydt te onderhouden.

Haere eenvoudigheydt verveelde my ten hooghsten, doch hoe sy meer saegen dat ick de eer, die sy my aendeeden af-wees, hoe sy noch meer tragten, my deselve te betoonen.

Komste te *Zoiaba.*

Als ick in het Dorp was gekomen, vertelde ick de Religieus het geene my gebeurt was, nevens de malle inbeeldinge der Indiaenen; hy begonde daer over te lacchen, ende seyde my, dat, soo ick eenige tijdt in het Vleck bleef, alle de Indiaenen, soo Mannen als Vrouwen, my de handen souden komen kussen ende geschencken geven.

Hy moeste haere genegentheydt daer omtrent wel weten, of mogelijck hadde hy haer die Superstitie geleerdt, want wy hadden soo drae ons middaghmael niet gehouden, of verscheydene Indiaenen begaeven sigh in de Kercke, om de Heyligh, die in het Dorp gekomen was, te sien, welcke een Miracul in het op-klimmen van den Bergh gedaen hadde.

Goddelose Politie der Moniken.

Dit vergramde my noch meer dan te vooren, siende de eenvoudigheyt van dat onnosel Volck; Ick bad hier over den Religieus dat hy haer wilde vertoonen

Onnoselheyt der Indianen

nen dat sy ongelijck hadden, ende dat sulcks niet wel gedaen was: maer hy wilde dit gantschelijck niet doen, seggende dat wy uyt Politie alle de eere moesten ontfangen die men ons aen deede, om dat soo lange als sy ons voor Heyligen versleten, wy altijdt in staet souden zijn om haer te overheerschen, ende om van haer goedt ende licchaemen; als van onse eygene, te disponeren.

Daer op begaf ick my met den Religieus nae de Kercke, ende ick ginck met hem op een stoel in het Choor sitten, vertoonende den Persoon van haeren ingebeelden Heyligh, hoewel ick in der waerheyt niet dan een arm ende ellendigh sondaer was.

Godts-lasterlijck te werck gestelt.

Soo drae als wy plaetse genomen hadden, quaemen de Indiaenen soo Mannen als Vrouwen in het Choor, gaende drie aen drie en vier aen vier, somwijlen quaemen oock geheele Huys-gesinnen te gelijck, sich voor mijne voeten op haere knijen neder-werpen, om mijne Benedictie te ontfangen, en als sy my daer op de handen gekust hadden, soo begonden sy my Complimenten op haere wijse te maecken, seggende dat haer Dorp wel geluckigh was, ende buyten twijffel door den Hemel ghesegent, wegens mijne aenkomste, en dat sy geloofden dat haere zielen nieuwe kraghten souden verkrijghen door mijn voor-bidden, soo ick dat voor haer wilde te wercke stellen.

Offerhanden der Indianen.

Hier op gaeven my eenighe geldt, andere Honigh, Eyeren, kleyne Deeckens, Palmitas ende andere vrughten, nevens Pluym-gedierte, en Kalckhoenen.

Ick bemerckte wel dat de Religieus welcke naest my sat, ten hooghsten verblijdt was door het sien van dese dinghen, om dat hy wel wiste dat ick vertrecken moeste, ende die saecken aen hem soude gheven.

Ick bad hem dat hy de Indiaenen voor my wilde antwoorden, en my verschoonen daer over, dat ick onkundigh in haere Taele was, het welck hy deede, seggende dat ick noch eerst binnen korten tijdt in haer Landt was gekomen, en dat, hoewel ick een groot gedeelte verstont van het geene sy my in haere Taele seyden, evenwel, door dien ick die noch niet volmaecktelijck konde uyt-brengen, hy haer mijnent halven bedanckte wegens de vrientschap, die sy aen my, als een Gesante Godts, betuyght hadden, door de verscheydenheydt van haere Offerhanden, het welcke dan hem ende my oock verplighte, om haer ende haere Kinderen aen Godt te beveelen, in de gebeden die wy hem dagelijcks hadden voorgenomen, tot haren beste, op te offeren.

Op dese wijse wierden de Indiaenen wegh-gesonden ende daer mede was dese pleghtelijckheydt voltrocken; hier nae gingen den Religieus ende ick op een boven-kamer, aldaer begonde hy sijn eyeren ende pluym-gedierte te tellen, om'er een gedeelte af voor ons avondtmael te bereyden.

Hy seyde my daer nae, dat hy die voor sijn selve wilde bewaeren, doch dat hy die my, op mijn vertreck, wilde betaelen; dat ick voor als nu het gelt, datmen my gegeven hadde, konde nae my neemen, dat ick tot sijnent welckom was, alwaer ick hem niet tot een last konde verstrecken, maer veel eer groot nut toe brengen, nae dat ick soo veel leef-toght vergaerdert hadde, dat wy te saemen daer van, veele daegen, goede ciere konden maecken.

Somme van de Offerhanden.

Het gelt dat ick ontfangen hadde beliep tot op veertigh realen, boven noch twintigh andere die hy my voor de reste van de Offerhanden gaf, welcke wel het dubbeldt waerdigh waeren, ende dit verkregh ick alles om dat ick gevallen was ende door het selve den hals niet hadde gebroocken.

Ick was van voor-neemen om den volgenden dagh te vertrecken, doch de Religieus, *Juan Vidal* genaemt, wilde sulcks niet toelaeten, om dat ick ten minsten noch thien mijlen moeste af-leggen, ende hy wilde dat ick noch wat rusten soude.

Beschrijvinge van *Zoiaba*.

Dit Vleck van *Zoiaba* ofte *Zacualpa*, is het schoonste ende het grootste van alle die geene welcke onder de Prieurye van *Sacapula* behooren, de Indiaenen sijn'er rijck, ende maecken veele deeckens van het Catoen dat sy plucken.

Sy hebben oock groote meenighte Honigh, veele troupen Geyten, doch sy hebben geene Tarwe, ende en backen niet dan *Maiz*, en soo is het oock in de andere Vlecken, die op dit volgen, gelegen.

Des anderen daeghs hadde ick noch eenige kleyne Offerhanden, doch weynigh ten opsighte van den voorigen dagh, soo dat ick tot den Religieus seyde, dat ick, aengesien de devotie van het Volck begonde te verkouwen, des volgenden daeghs, voor het opstaen der Sonne, wilde vertrecken.

Beleeftheyt der Indianen.

Dien avont quaemen de voornaemste van de Indianen van het Vleck, haeren dienst aenbieden, om my te geleyden tot een *Rancho* ofte Hutte, die te midden op den wegh staet, maer ick bedanckte haer, en bad'er met eenen my maer drie Mannen te geven van de geringhste van het Vleck, om my te geleyden ter plaetse daer de andere, uyt het naeste Vleck, my moesten te gemoet komen, welcke ick hadde van mijne komste doen waerschouwen.

Vertreck uyt *Zoiaba*.

Als de tijdt van mijn vertreck gekomen was, het welcke was ten drie ueren des morgens, riepmen my, na dat ick wat gerust hadde, en hebbende wat Massepain gegeten ende een kop Chocolate gedroncken, bereydde ick my om te vertrecken, vindende de Indianen t'eenemael op de plaets gereet, my met haere tacken van Pijn-boomen verwaghtende, die als fackelen branden, sy bedienen sich daer van, om, als men des naghts reyst, den wegh te vinden, ende die geene, die sy begeleyden, te lighten.

Een weynigh aen geene zijde het Vleck, vonden wy den wegh al vry wat oneffen ende hobbeligh, hier hadden wy het light van nooden; Hier nae quaemen wy in een vlack ende effen Landt, het welcke sich uytstreckt tot aen de Hutte ofte Cabane toe, welcke op het midden van den wegh is gelegen, en nae deselve moesten wy noch een ruwen Bergh op-klimmen.

Door

Door dien ick nu, in het uyt-geven van dese mijne Reysen, niet meer hebbe voor oogen gehadt, dan het bekent maecken van de sonderlinge voorsienigheyt Godts omtrent mijn Persoon, en dat soo om mijne schuldigen plight af te leggen, als om alle Reysigers te bewaeren voor het vallen in wanhope, nopende deselve, ende te doen gedencken aen het geene den Koninghlijcken Propheet seght in sijn hondert ende seven ende veertighsten Psalm, dat de HEERE oock de Vremdelingen in sijne bewaeringe neemt, soo kan ick hier niet afscheyden voor den Leser voor oogen te stellen, hoe het my, die van mijn Vader ende andere naeste Bloet-verwanten geabandonneert was, ende oock ontblost van het geselschap der Spaigniaerden, die ick doenmaels als mijne Landtsgenoten erkende, sonder des HEEREN sonderlinge voorsienigheyt, soude mogelijck zijn geweest, moet, couragie ende lust te hebben, om mijne Reyse te vervolgen, ende een goede uyt-komste van deselve te verhoopen, soo deselve onse GODT my niet wonderlijck hadde gesterckt, vindende ick onderwegen geene andere Persoonen dan vyanden van mijne Natie, welcke een ider bekent was, ofte Indianen, die meer Christenen in schijn dan in der daet waeren, en die my, alleen zijnde, ende onkundigh van haere laf-hartigheyt, door haere meenighte altoos in groote vreese moesten houden; doch dit alles niet tegenstaende, geliefde het de genaedige GODT, my soodaenigh te stercken, dat ick, onder haer, even als onder mijne beste Bloedt-vrienden, ende sonder eenige swaermoedigheyt, leefde, oock vont ick, op meest alle de Plaetsen, yemant, welcke, door mijne aengeborene opreghtigheydt bewogen, my de handt, tegens alle benijders, boven hielt. Ick dan, die de HEERE hier noyt genoegh voor kan dancken, bidde alle ende een yder Reysiger, welcke de HEERE voor oogen heeft, noyt aen sijne hulpe te wanhopen, maer altoos in het goede voort-gaende, een geluckigh eynde van sijne genaedige handt te gemoet te sien. Den Leser vergeve my dese kleyne digressie, en hoore vorder nae het vervolgh van mijne Reyse.

HET XXII. CAPITTEL.

Sorge der Indianen omtrent den last ende beveelen der Geestelijcke. Vertreck nae St. Martin. *Komste aldaer. Gelegentheyt ende vrughtbaerheyt van die Plaetse. Vertreck van* St. Martin. *Rijcke Indianen te* Chimaltenango. *Schoone Jaer-merckt. Vermaeckelijckheden op deselve aengestelt. Seecker verbastert Spaensch Priester, is seer geveynst, aghterdoghtigh, en qualijck-spreeckende; hy drijft bitterlijck den spot met den Autheur, die hem aerdighlijck beantwoort, weder bespot, ende den mont stopt, tot sijne groote vreughde. Vertreck van* Chimaltenango. *Beschrijvinge van* Xocotenango, *ende van de vrught* Xocotte, *waer mede men de Verckens vet mest. Hoven. Waeter-molens. Schoone Kerck-gevel ende Altaer. Komste te* Guatimala.

Sorge der Indiaenen omtrent den last der Geestelijcke.

HEt was des morgens ten seven ueren als wy aen dese Hutte quaemen; wy vonden daer de andere Indiaenen welcke ons verwaghteden, sy waeren ter middernaght uyt haer Dorp getrocken, en hadden vyer gemaeckt, oock hadden sy warm waeter bereydt om de Chocolate te bereyden. waer uyt men bespeuren kan, met hoe veel sorge ende wilvaerdigheydt die arme Indiaenen, de Ordren der Kerckelijcke Persoonen gehoorsaemen ende nae-komen.

Vertreck nae *St. Martin.*

Terwijlen dat ick mijne Chocolate dronck, hadden de Indiaenen van *Zoiaba*, welcke my tot die Plaetse toe geconvoyeert hadden, die van *St. Martin*, het welcke de naem van het Dorp was, nae het welcke ick trock, wustigh gemaeckt van het Miracul dat ick gedaen hadde, op dat sy aen my, als aen een Heyligh, souden haere eerbiedigheydt bewijsen; als ick haer hier op yder een kop Chocolate hadde gegeven, liet ick haer van my trecken, neemende met eenen den wegh nae *St. Martin.*

Komste aldaer.

Het grootste gedeelte van die wegh is Berghaghtigh ende vol Rotsen, tot aen twee mijlen van het Dorp toe, daer wy op den middagh arriveerden.

Gelegentheyt ende vrughtbaerheyd.

Het is in een kout Climaet, gelegen op een seer aengenaeme hooghte, van dewelcke men by nae tot aen *Guatimala* toe sien kan, aldaer omtrent valt seer goedt Koorn in groote meenighte, gelijck oock in het meeste gedeelte van de om-leggende Dorpen.

De honigh die daer valt is de beste van dat geheele Landt, doch voor al besorghen de Inwoonders van dese plaetse, die van *Guatimala*, van Waghtels Patrijsen ende Conynen.

Dit was het eerste Dorp, onder de Stadt van *Guatimala* behoorende, in het welcke ick quam; Ick was daer over niet weynigh verheught, siende dat ick doen niet meer, dan noch eene goede dagh-reyse hadde af te leggen, om soo grooten wegh te voleyndigen.

De Religieus die in dat Dorp woonde was Frater *Thomas de la Cruz*, genaemt, hy stondt onder de Jacobijnen van *Guatimala*, en hoewel hy een Criool was, soo liet hy doch niet nae my wel te ontfangen.

Vertreck van St. *Martin.*

Ick bleef niet dan dien avondt by hem, en hoewel ick des anderen daeghs mijn middaghmael te *Guatimala* konde gaen houden, soo wilde ick doch mijnen wegh neemen door een van de grootste Dorpen ofte Vlecken van die Landen; men noemt het selve *Chimaltenango*, het leght in een Valeye drie mijlen van *Guatimala*, aldaer sijn ten minsten duysent hoofden van Huysgesinnen, ende onder deselve verscheyde rijcke Indiaenen die op het platte Landt handelen.

Rijcke Indianen te *Chimaltenango.*

In mijn tijdt was daer een Indiaen die vijf-duysent Ducaeten aen de Kercke gaf, deselve behoeft voor niet eene van alle die geene die in de Stadt van *Guatimala* zijn, te wijcken, ende in haere Musijcque overtreft sy alle die geene van geheel dat Landt.

Schoone Jaer-merckt.

Het voornaemste Feest dat te *Chimaltemango* gevierdt werdt, valt voor op den ses en twintighten Julii, het is als dan den dagh van St. Anna; men heeft daer dan de schoonste Jaer-merckt die ick in die quartieren gesien hebbe, soo wat de Koopmanschappen aengaet die men daer brenght, als oock wat betreft het groote getal van Kooplieden, welcke aldaer, van verscheyde quartieren, komen.

Vermaeckelijckheden op deselve aengestelt.

Men siet daer als dan Stier-geveghten, wed-loopen te Paerde, Comedien, Masqueraeden, Danssen, Speelen op Instrumenten, ende andere divertissimenten, waer mede de Inwoonders van die Plaetse den geheelen dagh doorbrengen.

Seecker verbastert Spaensch Priester.

De Parochiaen van dat Dorp was van de Ordre van St. Dominicus, hy was onderhorigh van het Convent van *Guatimala*, ende wierde genaemt *Alfonso Hidalgo* hy hadde ter oorsaecke van sijnen ouderdom, altoos de bril op de neus: hy was wel in Spaignien geboren, doch van sijne tedere jeught aen, in dat Landt opgebraght, soodaenigh dat hy, hebbende het geestelijck kleedt te *Guatimala*, onder de Criolen, aengenomen, de liefde tot sijne Landt-aerdt t'eenemael hadde verlooren, ende een doodelijcken haet voerdde, tegens alle die geene die uyt Spaignien quaemen.

Hy was een geslaegen vyant van den Provinciael, door dien hy, door de gonste van de Criolen, nae sijn Ampt stondt; oock leerdde ick hem kennen, alsoo hy met my in questie soght te geraecken, terwijl ick tot sijnent was.

Is seer ge-veynst en achter-doghtigh.

Hy seyde my, doch tegens het gevoelen van sijn herte, dat ick seer welkom was; hy beeldde sich in, dat alle die geene, welcke uyt Spaignien quaemen, de Reyse niet aenvingen, dan, om de naturelle van het Landt, den voet te lighten, ende dat ick, als ick de Taele van het Landt soude geleert hebben, sulcks moghte in het werck stellen, en hem uyt eene plaetse stoten, in dewelcke hy, by-nae van sijne Jaeren van discretie af, geleeft hadde.

En qua-lijck spre-kende;

Hy seyde veel quaets van den Provinciael, als oock van Frater *Juan Baptista*, die Prieur van *Guatimala* was; en dat door dien hy wiste dat sy beyde mijne Vrienden waeren; doch op dit alles wilde ick niet een woort antwoorden, ontsagh aen sijne Jaeren ende aen sijn Bril toe-draegende.

Hy drijft bitterlijck den spot met den Autheur,

Eyndelijck seyde hy my, dat hy hadde hooren seggen, dat de Indianen van *Zoiaba* my als een Heyligh hadden af-geschildert, het welcke hy niet konde ge-loven van yemant welcke uyt Spaignien quam, ende noch veel minder van my, die uyt Engelandt, dat een Ketterśch Rijcke was, was geboren; hy sey-de oock dat hy veel eer geloofde dat ick een verspieder was, zijnde gekomen om de rijckdommen van dat Landt te ondersoecken, om van deselve, nae-maels, rapport in Engelandt te doen.

Dat'er veele seer kostelijcke stucken in de Stadt van *Guatimala* waeren, ende onder andere in het Convent van de Jacobijnen een Beeldt van silver van de Maget Maria, ende een seer swaere Lampe, ende hy verseeckerde sich, dat ick deselve voor mijn deel van den beuyt soude kiesen.

Die hem aerdigh-lijck be-antwoort, weder be-spot, ende eyndelijck den mont stopt;

Doch ick keerde dit alles in jock en spotternye, seggende dat het eerste werck, dat ick doen wilde, soude wesen, de schatten ende rijckdommen van sijne Kamer te inventariseren, in dewelcke veele schoone Schilderyen, Ta-pyten ende Cabinetten waeren, op dat, als de Engelsche quaemen, terwijlen ick noch in dat Landt was, ick haer, in alle seeckerheyt van goeden beuyt te vinden, tot sijnent moghte brengen.

En dat, wat sijn Persoon belanghde, soo hy silvere in plaetse van loode tan-den (welcke in sijnen mont waeren door dien alle de natuerlijcke daer waeren uyt-gevallen) in sijnen mont wilde setten, ick hem dan mede aen de Engel-sche wilde overgeven, en haer raeden sich meester van sijn Persoon te maec-ken, als sijnde hy mede yets kostelijcks, ter oorsaecke van sijne tanden, hem verseeckerende dat sy hem wel souden handelen, soo ter oorsaecke van de rijck-dommen die in sijne Kamer waeren, als van die geene, die hy in sijn licchaem hadde.

Ick voeghde daer by, op dat mijn raet hem eenigh nut soude konnen toe-brengen, dat de Engelsche, wanneer sy in dat Landt quaemen, mogelijck sou-den willen weten, van wat stoffe sijne tanden waeren, als aghtende dat sy van yets raers, in dat Landt vallende, moghten zijn gemaeckt; dat sy oock, om sulcks te ondersoecken, hem yets heets souden konnen doen drincken, dat het loot daer door komende te smelten, ende in sijne keele schietende, hem eenigh quaet

quaet soude konnen veroorsaecken, het welcke hy alle ontgaen konde soo hy die van silver deede maecken.

Hy bemerckte wel dat ick den spot men hem dreef, en daerom seyde hy daer van niet meer, ende ick was seer verheught dat ick hem den mont hadde gestopt, op dat hy my niet meer beschempen soude.

Tot sijne groote vreughde.

Ick seyde hem oock, nae dat ick het middagh-mael hadde gehouden, dat ick nae het avontmael niet wilde waghten, maer een luchtigh kosje in het Convent van *Guatimala* gaen eeten, door die hy my soo hertighe spijse hadde te eeten gegeven, dat ick geloofde, dat ick deselve niet drae verteeren soude.

Ick badt hem dat hy my Indiaenen wilde geven om my tot aen *Guatimala* toe te geleyden, hy deede dit seer geerne, vreesende mogelijck dat soo ick des avonts by hem bleef, ick sijne Tanden, met het heete waeter van de Chocolate, die ick van *Chiapa* ghebraght hadde, soude doen smelten, ofte dat ick, gedurende den naght, sijne kostlijcke schilderyen, ende fraeyë Ebben-houte Cabinetten soude steelen.

Ick haeste my om te vertrecken, soo drae de Indiaenen gekomen waeren, op dat ick dit Beest met vier oogen niet meer soude sien, en oock om in de Stadt van *Guatimala* te konnen rusten.

Vertreck van *Chimaltenango.*

Alsmen een mijl van het Dorp van *Chimaltenango* af is, ende de Valeye, welcke geheel open leght, heeft verlaeten, soo vintmen een kommerlijcke ende naeuwe wegh, tusschen de Bergen, welcke die van beyde zijden besluyten, tot die tijdt toe, datmen dighte by de Stadt van *Guatimala* komt, sonder datmen ter lincker ofte ter reghter hant van deselve kan af-rijden, oock is sy, van de Valeye af, tot aen de Stadt toe, seer effen ende sandigh.

Men vint veele besiens waerdige dingen op die wegh, welcke maer twee mijlen langh is, ende, soo geseght is, geheel met Bergen beslooten, want men siet'er een Dorp van Indiaenen, het welcke een groot gedeelte van den wegh beslaet, ende alsoo Volck-rijck, jae meer, dan dat van *Chimaltenango* is, door dien de Huysen seer wijd zijn uytgebreyt, ende onder deselve sietmen seer veele Spaensche gebouwen, welcke die van *Guatimala* aldaer, tot haer vermaeck, gebouwt hebben.

Beschrijvinge var *Xocotenango.*

Dit Vleck wert *Xocotenango* ghenaemt, en dat ter oorsaecke van seeckere vrught *Xocotte* geheeten, van dewelcke men een groote meenighte aldaer, ende in de omleggende plaetsen vint.

Beschrijvinge van de vrught *Xocotte.*

Deselve is seer verkoelende, ende van een geele couleur als sy rijp is, daer werden'er van twee soorten gevonden, soete ende suere, ende de Indiaenen stoocken vyer van haere kernen.

Sy vallen in soo groote meenighte van het geboomte, dat langhs den wegh staet, dat de Spaigniaerden, om dat die niet geheel te loor souden gaen, daerom expressselijck Verckens op-gekoght hebben, ende deselve langhs dese geseyde wegh laeten drijven, alwaer zy, door het eeten van dese Pruymen, al

Waer mede men de Verckens mest.

al immer ſoo vet werden, als dat ſelve ſoorte van Beeſten, door het eeten van de Eyckelen, in Engelandt wert.

Hoven.

Men ſiet oock veele ſchoone Tuynen ende Hoven op deſen wegh, uyt deſelve brenght men het geheele Jaer geduerende, in de Stadt van *Guatimala*, kruyden, wortelen, vrughten ende bloemen.

Waeter-molens-

Men vint oock op deſelve paſſagie drie Waeter-molens, in dewelcke alle het Koorn van de Stadt gebroocken werdt, de beſte van deſe drie behoordt aen de Religieuſen van de Ordre van St. Dominicus die in *Guatimala* zijn, die gemeenlijck, tot het opſight van deſelve, aldaer een Monick ende drie a vier Negers, onderhouden.

Schoone Kerck-gevel ende Altaer.

De voor-gevel van de Kerck van dat Dorp werdt voor een van de ſchoonſte wercken van dat Landt gehouden, het groot Altaer van deſelve, is mede ſeer heerlijck ende koſtelijck, als ſijnde geheel met gout bedeckt.

Ick hielde my niet lange in deſe plaetſe op, door dien ick wel wiſte dat ick, als ick my in de Sradt ſoude neder-geſlagen hebben, daer dickmaelen genoegh ſoude konnen komen.

Komſte te *Guatimala*.

Op deſe wijſe vervolghde ick mijnen wegh tuſſchen het Geberghte, tot dat ick binnen *Guatimala* quam, welckers gelegentheydt, ſtaet, rijckdom ende grootte ick bredelijck in het volgende boeck ſal beſchrijven.

Eynde van het tweede Boeck.

AUDIENCE DE GUATIMALA
Par N. Sanson d'Abbeville
Geogr Ordin du Roy
Septentrion
280
285
290
295
25
20
GOLFE DE HONDURAS
MER DE NORT
MER DE SUD, ou PACIFICQUE.
AUDIENCE DE GUATIMALA
CHIAPA
CIVDAD REAL
SOCONUSCO
GVEUETLAN
VERA PAX
S.IAGO. de Guatimala
S.Salvador
S.Miguel
Xerez
Realejo
LEON
Nequecheri
Granada
Masaya
Lago de Nicaragua
Desaguadero
NICARAGUA
COSTA RICA
CARTAGO
VERAGUA
Golfo de Panama
Golfo de Parita
Parita
Nombre de Dios
COMAYAGUA o VALLADOLID
Truxillo
S. Iorge d' Olancho
Tegucalpa
Tiguzigalpa
Segovia
Golfo de Guanajos
Puerto de Cavallos
Guanaja
Vtila
Salmedina
Golfo de Nivesa
C. de Gratias a Dios
Yas de Perlas
Porto de S. Iuan
Golfo de Salinas
C. Blanco
Chira
Nicoya
Aranjues
I. de Sta Maria
I. de Sta Martha
C. de Sta Maria
TABASCO
Xicalango
Spiritu Santo
S. Ilefonso
S. Iago

Nieuwe en seer Naeuwkerige

REYSE

Door de Spaensche WEST-INDIEN VAN THOMAS GAGE.

HET DERDE BOECK.

I. CAPITTEL.

Swackheydt van de Stadt van Guatimala. *Haere sobere uyterlijcke toe-stant. Die doch geheel binnen wat beter is. Komste aen het Convent van* Guatimala. *Daer den Autheur seer wel wert ontfangen, tot sijne groote vreughde. Den Autheur doet een publijck dispuyt. Voornaemste twistpunct van het selve. Gramschap der Jesuiten daer over, onder dewelcke den Autheur sijn credit verliest, doch by andere weder aenwint. Den Autheur wert Professor in de Philosophie, het welcke hem benijt wert, dat hem aenmoedight om beter te doen, en naght ende dagh te studeren. Den Autheur wert Ordinaris openbaer Predicker, en verkrijght daer toe de permissie des Bisschops. Hoe lange den Autheur in* Guatimala *verbleef. Beschrijvinge van de Stadt van* Guatimala, *ende van de wegen om van en tot die Plaetse te komen. Twee Vulcanussen ende abuys, der Spaigniaerden daer omtrent: Waeter-Vulcanus. Spaensche Historie. Schrickelijcke desperatie ende veraghtinge Godts.*

Vervaerlijck ende reghtvaerdigh oordeel Godts. Vermaeckelijckheydt van de Waeter-Vulcanus. Afschuwelijckheyt van de andere. Gevaerlijcke gelegentheydt. Schrickelijcke brant. Wonderlijcke kraght des vyers. Gewoonlijcke toestandt van de Vulcanus. Schrickelijcke Aerd-bevinge. Getempertheydt des Climaets. Overvloet van leef-toght, en voor al van Ossen-vleesch. Oorsaecke daer van. Een Spaigniaert heeft 40000. Koe-beesten. Wijse op dewelcke de Steden ende Vlecken van Guatimala *met Vleesch voorsien werden. Groote toe-voer van Schaepen. Wonderlijcke geringe prijs van het Vleesch ende andere spijse. Getal van de Huysen in* Guatimala. *Merckt van die Stadt. Delicatessen der Criolen. Groote Koophandel in* Guatimala. *Rijckdom der Stadt. Regeeringe van* Guatimala *ende het omgelegene Landt. Beschrijvinge van het Hof van* Guatimala. *Tractament des Presidents van* Guatimala. *Historie van* Dom Juan de Guzman. *Gierigheyt van* Dom Gonzalvez de Paz de Lorenzana. *Voorbeeldt daer van. Tractament der Raeden ende des Fiscaels. Groot profijt der Raeden. Quade administratie der Justitie. Kerke van* Guatimala. *Kloosters. Inkomen der Jacobijnen. Hare Schatten. Beschrijvinge van haer Klooster. Beschrijvinge van het Convent* de la Conception. *Historie van* Donna Juanna de Maldonado. *Oploop door haer ontstaen, wert door den President geslist. Groote praght ende rijckdom van een Nonne. Kostelijcke Capelle ofte Gebede-kamer. Verdorventheyt der Kloosteren. Ongebondenheyt ende Godloosheyt in de Stad.*

Ick en hadde noch geen duysent passen aen geene zijde de Kerke van *Xocotenango* af-gelegt, of het scheen dat de Heuvelen ende het Geberghte sich van malkanderen scheyde, om een doortoght ende passagie voor het gesighte te maecken, ende aen het selve middel te geven, om sich wijder in de Valeye uyt te breyden, ende te verlustigen.

De

De reputatie welcke die Stadt, in die quartieren, hadde, ende de discoursen die men, in mijne teghenwoordigheydt, van deselve, te *Mexico* ende te *Chiapa* hadde gehouden, hadden my doen geloven, dat sy met goede Mueren, Toornen, ende Bol-wercken gesterckt was, om te konnen tegenstant bieden, aen die geene, welcke eenigh voor-nemen souden mogen hebben, om deselve te attaqueren.

Doch als ick vorder gereden was, ende het minste daer aen gedaghte, vont ick dat ick al binnen deselve was gekomen, sonder eenige Mueren gesien te hebben, sonder eenige Poorten ofte Bruggen gepasseert te hebben, ende sonder eenige Waght, om my te vraegen wie ick was, ofte waer ick heenen wilde, ontmoet te hebben; ende soo als ick, dighte voor-by een nieuwlijcks ghebouwde Kercke passeerde (om dewelcke eenige Huysen stonden, waer van de eene met stroy ende de andere met pannen gedeckt waeren) vroegh ick wat naem die Plaetse hadde, ende men antwoordde my dat het de Stadt van *Guatimala* was, dat die Kercke de naem van St. Sebastiaen voerdde, sijnde de eenige Parochiale Kercke van geheel de Stadt.

Swackheydt van de Stadt van *Guatimala*.

Haere sobere uyterlijcke toestant.

Dit verminderde in my seer de meeninge die ick van de grootte van dese Stad eerst hadde opgevat, soodaenigh dat ick geloofde dat ick wederom in een tweede *Chiapa* was gekomen, tot dat ick, een weynigh verder, ende in het midden van de Huysen gekomen zijnde, welcker voor-gevels ick evenwel maer aen de reghter-handt, ende mest-hopen aen de lincker-handt hadde, in een straete quam die wat breeder was, ende in dewelcke de Huysen met haere voor-gevels ten beyde de zijden stonden, welcke scheenen te beloven dat ick niet verre van de Stadt was.

Die doch geheel binnen wat beeter is.

Ick hadde mijne oogen soo drae niet in het ronde laeten gaen, of ick sagh een seer heerlijck ende praghtigh Convent, het welcke de plaetse was, op dewelcke ick mijne Reyse moeste eyndigen, ende mijn selven, nae soo veele fatigues, wat uyt-rusten.

Komste aen het Convent van *Guatimala*.

Ick tradt, aen de aghter-poorte, van het Klooster af van mijnen Muyl-esel, en hebbende nae de Prieur gevraeght, quam deselve nae my toe-treden, seggende dat ick van herten welkom was, ende dat ick, door het voorschrijven ende ten opsighte van den Provinciael, niets soude gebreck hebben, selve dat hy meer voor my soude doen, dan hem de Provinciael door sijne brieven geordonneert hadde.

Daer hy seer wel wert ontfangen.

Hy seyde my vorders dat hy in Spaignien, in de Provincie van *Asturia* was opgebraght; dat in deselve veele Engelsche Scheepen quaemen, soodaenigh dat hy daer veele Lieden van mijne Natie, niet alleen hadde gesien, maer oock groote genegentheyt voor haer gekregen, ende dat hy, door dien ick van die selve Landt-aert was, ende buyten mijn Vaderlandt my als een Vremdelingh ende Pelgrim in die Landen bevont, my, met alles wat in sijne maght was, soude te hulpe komen ende by-staen.

Ick laete den Leeser dencken hoe groote vreughde ick gevoelde in my selve, door het ontmoeten van een Man, wiens gedaghten soo vervremt waeren van die

Tot sijne groote vreughde.

die van den Monick *Hidalgo*, ende die soo goeden gevoelen van onse Natie hadde opgevat.

Doch deselve wierde noch seer vermeerdert door het vervullen van sijne beloften; hy was Frater *Jacyntho de Cabannas* genaemt, ende de voornaemste Professor in de Theologie in die Universiteyt.

Den Autheur doet een publijck dispuyt.

Door dien hy bespeurde dat ick lust hadde om mijne studien te vervorderen, ende voor al om eenige lessen in de Theologie onder hem te nemen, soo deede hy my de gonste, nae dat ick het eerste vierde-deel Jaers sijn toe-hoorder hadde geweest, van my publijcquelijck in de Theologie te doen disputeeren, in dit dispuyt presideerde hy, ende hy hielp my in de tegenwoordigheyt van de Doctoren ende Theologanten van die Universiteyt, tegens het gevoelen van *Scotus* ende *Suarez*.

Voornaemste twist-poinct van het selve.

Doch het voornaemste Poinct dat betwist wierde, raeckte de geboorte van de Maget Maria, welcke de Jesuiten, met *Zuarez*, de Cordeliers ende de Scotisten, beweeren, dat sonder erf-sonde gebooren zy, ende sonder eenige schult ofte vlecke daer van behouden te hebben.

Ick hielde openbaerlijck tegens dese meeninge staende die van *Thomas Aquinas* ende van alle de Thomisten, welcke is, dat sy soo wel in erf-sonde ontfangen ende gebooren is, als alle de andere naekomelingen Adams.

Dit was een twist-poinct dat aen beyde de zijden soo wel beweert wierde, met argumenten soo voor als tegens, ende antwoorden ende solutien daer op, datmen in veele Jaeren, geen soo aenmerckelijck voorval, dan dat, gesien hadde.

Gramschap der Jesuiter daer over-

De Jesuiten stampten met de voeten op de aerde ende sloegen met haere handen, om te kennen te geven dat sy niet konden lijden datmen dit staende hielt, sy noemden het Ketterye, ende voeghden daer by, datmen dat wel in Engelandt moghte staende houden, om dat dat Landt vol Ketters stack, dat ick het oock aldaer wel soude mogen defenderen, door dien ick onder haer was op-gebraght; maer dat sy haer verwonderden dat den Doctor *Cabannas* my daer in de handt boodt, sijnde hy onder de Spaigniaerden gebooren ende in haere Universiteyten op-gebraght, ende daer toe noch de eerste Professor in die vermaerde Academie.

Doch ick antwoordde haer met groote geduldigheydt, dat sy groot ongelijck hadden, door dien sy haer hier over soo emporteerden, om dat'er niet alleen redenen van groote kraght ende sterckte waeren om dit staende te houden, maer dat ick oock op mijne sijde hadde de authoriteyt van verscheydene wijse ende geleerde Theologanten van de zijde van de Thomisten.

Onder dewelke den Autheur sijn credit verliest,

Nae die tijdt hadde ick weynigh credit onder de Jesuiten, maer het selve wierde grooter onder de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus, ende voor al by den Doctor *Cabannas*, tot soo verre, dat ick, door middel van hem, ende van Frater *Juan Baptista* Prieur van *Chiapa*, die het in het volghende Jaer oock van *Guatimala* wierde, soo veel eer ende aghtinghe in

das

dat Landt verkreegh, als oyt Vremdelingh onder de Spaigniaerden gehad heeft.

doch by andere weder aenwint.

Soo als sy nu alle beyde sich op Vrouwen-ligt-misse te *Chiapa* bevonden, over de verkiesinge van een nieuwen Provinciael, soo geliefde het haer aen my, welcke altoos te *Guatimala* bleef woonen, oock te gedencken, ende wetende dat in de Universiteyt, welcke wel meest aen haer Convent dependeert, een Professor, die de Studenten in de Philosophie moeste onderwijsen, soude van nooden zijn, soo stelde hy my aen den nieuwen Provinciael voor, weclke *Juan Ximenez* genaemt was, ende daer-en-boven aen het Capittel van de Provincie, om my, tegens de aenkomende St. Michiels dagh, in dat Ampt te doen bevestigen.

Den Autheur wert Professor in de Philosophie.

Sy werckten met soo veel kraghts in mijn faveur, behalven dat sy soo veel authoriteyt hadden, datmen haer, by-nae, niet konde weygeren, dat sy lightelijck verkregen het geene sy begeerden, ende op haere overkomste braghten sy my opene brieven van den Provinciael mede, door dewelcke ick, onder den naem van Frater *Thomas de Sancta Maria*, want deselve voerdde ick doenmaels, tot Professor in de geseyde Faculteyt genomineert wierde, werdende te gelijck den Prieur bevolen my in besit van dat Ampt te stellen.

Het welke hem benijt wert.

Dese eer aen een Vremdelingh, en dewelcke eerst in de Provincie gekomen was, gedaen, maeckte dat de Criolen, ende eenige andere, welcke sin in dat Ampt gehad hadden, hondert vuyle dingen van my seyden.

Dat hem aenmoedight om beter te doen.

Doch dit alles werckte niet uyt, dan in my te vermeerderen het voornemen dat ick genomen hadde van my bequaem te maecken, van geduersaemer in de openbaere lessen te komen, en van de tijdt, naght ende dagh studerende, op soodaenigh een wijse door te brengen, dat ick met eere mijn plight soude volbrengen omtrent het employ datmen my hadde gegeven, ende alsoo op een behoorlijcke wijse vervullen die hoope, welcke mijne Vrienden van my hadden geschept.

En naght en dagh doet studeren.

Ick volhardde in desen dienst drie Jaeren, en door dien my dickmaelen in den sin quam, dat ick de eere van mijne Natie te *Guatimala* moeste staende houden, en dat ick niet moeste lijden, dat eenigh Spaigniaert my overtrof in uytvindingen ende in scherpsinnigheyt van Argumenten ende Concepten, soo werckte dat soo veel in my uyt, dat ick, als de andere Religieusen te bedde gingen, mijn selven in mijne Kamer op-sloot, ende aldaer, een kop Chocolate hebbende gedroncken omtrent ten negen ueren, braght ick den naght, tot aen twee ueren nae middernaght, over met studeren, en als dan gingh ick rusten, om ten ses ueren weder op te staen.

Geduerende die drie Jaeren, wilde ick geenige van de gewoonlijcke Ampten, die het Convent betreffen, bedienen, ende ick appliceerde my alleenlijck tot het Predicken, ende tot het hooren van de Bieghte, van die geene, welcke in ons Klooster quaemen, ende in de Kercke van ons Convent, uyt vreese van in mijne studien belet te worden.

Den Prieur evenwel, ende den Doctor *Cabannas*, vielen my dickmaelen moeye-

moeyelijck, op dat ick permissie van den Bisschop soude versoecken, om in de Stadt ende op het platte landt te mogen de Bieghte hooren ende Predicken, want, soo als ick geseght hebbe, ick Predickte somwijlen in de Kercke van ons Convent.

Doch ick stelde my daer sterckelijck tegens, tot die tijdt toe, dat de Provinciael te *Guatimala* quam, welcke, als hy my eens hadde hooren Predicken, met alle gewelt wilde, dat ick die geseyde toelaetinge van den Bisschop versoecken soude, op dat ick, niet bepaelt sijnde binnen de limiten van het Klooster, vryelijck in de andere Kercken soude mogen leeren, ende door dat middel gelt winnen om Boecken voor my te kopen.

Den Autheur wert ordinaris ende openbaer Prediker.

Ten dien eynde deede hy my, drie ueren langh, door drie Doctoren in de Theologie examineeren, gelijck dan de gewoonte van die Ordre is, ende als ick in dit werck alle de gestrengheyt van haer examen hadde uytgestaen, ende sy my voor bequaem geoordeelt, soo gaf hy my op staende voet een Brevet van presentatie, het welcke van dat examen gewagh maeckte, om het selve aen den Bisschop te geven, op dat hy my daer op soude toe-laeten, door geheel sijn Diocese, te mogen Bieghten horen ende Predicken, en dat in conformiteyt van de Bulle van Paus *Clemens*, welcke begint *Dudum*; *de Sepulturis*.

En verkrijgt daer toe de permissie des Bisschops.

De Bisschop van *Guatimala*, welcke my by-sonderlijck beminde, ende die het voort-setten van de goede Letteren, in die Universiteyt, behertighde, en behoefde hier toe niet seer aengeset te werden; hy gaf die permissie aenstonts, ende schreef die aghter op de presentatie; daer mede stont hy my toe te Predicken door geheel sijn Diocese, ende het Sacrament van Pœnitentie aen allerhande slagh van Persoonen te administreren, uytgesondert aen de Religieuse Doghters; oock konde ick van alle sonden absolveren, uytgesondert die geene, die aen sijn Heyligheyt ofte aen den Bisschop gereserveert waeren; dese permissie was door de handt van den Bisschop, ende door die van sijn Secretaris onderteeckent, op den vierden December 1629.

Op dese maeniere dan, wierde ick in de Stadt van *Guatimala*, met commissie van den Bisschop ende den Provinciael beveſtight, soo om in de Philosophie te onderwijsen, als om door geheel het Diocese te Predicken.

Hoe lange den Autheur te *Guatimala* verbleef.

Men bood my oock den stoel aen, om in de Theologie te leeren, oock deede ick eenige Theologische lessen gedurende drie Maenden tijdts, ende, ick soude, soo ick gewilt hadde, daer ter Plaetse lange hebben konnen blijven, doch ick onthielt my daer niet langer dan drie Jaeren ende een half, ende dat om redenen welcke ick hier naemaels sal seggen.

Ick wil nu seer getrouwelijck gaen voor oogen stellen, alle dat ick van die Stadt, geduerende die tijdt, hebbe konnen verstaen, soo wel als van het omleggende Landt, in het welcke ick veele Reysen gedaen hebbe, soo doen ick noch binnen *Guatimala* my op-hielt, als oock geduerende de seven Jaeren, welcke ick op de Dorpen daer omtrent hebbe versleten.

Beschrijvinge van

Dese Stadt, door de Spaigniaerden *St. Jago de Guatimala* genaemt, is in eene Valeye gelegen, welcke omtrent een mijl, ofte een weynigh minder, breet

breet is, zijnde sy door hooge Geberghten beslooten; doch haere lenghte, nae de zijde van de Zuyd-Zee toe, behelst een groote streecke Landts, het welcke geheel vlack is, ende sich allenxkens uytbreydt aen geene zijde die Plaetse, welcke sy noch op heden de oude Stadt noemen, die omtrent een mijle van *Gnatimala* leght.

de Stadt van *Guatimala*.

Hoewel de Berghen dese Stadt aen beyde zijden besluyten, ende dat het aen de Oost-zijde schijnt dat sy als over deselve hangen, soo belet sulcks doch evenwel de Reysigers noch te Kooplieden niet, door dien men wegen door deselve ghemaeckt heeft, welcke soo gemackelijck zijn, dat niet alleen de Menschen die seer bequaemelijck konnen gebruycken, maer oock de vraght-beesten, die met swaere packen belaeden zijn.

Ende van de wegen om van en tot die Plaetse te komen.

De wegh welcke van *Mexico* komt, als men deselve neemt van de zijde van *Zoconuzco* ende *Zuchutepeque*, naedert de Stadt aen de Noordt-west-zijde, deselve is wijdt, open ende sandigh; doch de wegh van *Mexico* door *Chiapa* genomen, komt aen het Noord-oosten in de Stadt, ende naedert aen deselve door het Gebergte, soo als ick boven gesegt hebbe. Aen het Westen nae de Zuydt-Zee, is de wegh geheel open, dwarsch door de Valeye heenen, ende door een Landt het welcke aldaer seer vlack ende effen is. Doch aen het Zuyden ende Zuydt-oosten, streckt den wegh over seer hooge ende ongemackelijcke Gebergten, dese gebruycktmen gemeenlijck, wanneer men van *Comayagua*, *Nicaragua* ende *Golfo Dolce*, ofte de soete Zee-boesem, komt. Hier arriveren alle jaeren de Schepen uyt Spaignien, ende sy ontlaeden de Koopmanschappen die men uyt het selve, voor *Guatimala*, brenght; dese wegh werdt mede gebruyckt van die geene, welck Oost-waert van de Stadt af willen trecken.

De twee Berghen, welcke het naeste aen de Stadt en aen de Valeye komen, werden Vulcanussen genaemt; de eene is een Waeter-Vulcanus, aldus oneygentlijck door de Spaigniaerden genaemt, door dien den naem van Vulcanus niet werdt gegeven, dan aen Bergen die vyer uytwerpen, en dat door eene allusie op dien Godt van de oude Heydenen, welcke de sorge over het vyer hadde, oock deede hy, nae haer seggen, sijn werck daer mede; die naem is evenwel te reghte aen den anderen Bergh gegeven, om dat hy van het slagh van die geene is, welcke branden ende vyer uyt werpen.

Vulcanussen, ende abuys der Spaigniaerden daer omtrent.

Dese twee vermaerde Bergen sijn aen beyde de zijden van de Stadt, ende by nae reght over malkanderen geleghen, yder aen eene kant van de Valeye, hanghende de Waeter-Vulcanus, aen de Zuydt-zijde, by nae reght over de Stadt, ende die van het vyer is een weynigh laegher, ende wat naeder aen de oude Stadt.

De Waeter-Bergh is hooger als de andere, seer aengenaem om te aenschouwen, zijnde, by nae geduerende het geheel jaer, met groen bedeckt, men siet daer oock Ackers met *Maiz* ofte Indiaensche Tarwe besaeyt, ende in de kleyne Dorpen, welcke sommighe nae het midden des Berghs, ende andere in het hangen ende aen den voet van deselve getimmert zijn, vintmen in de

Tuy-

Tuynen, geheel het jaer door, Roosen, Lelien ende andere Bloemen, behalven Palmitas, Abricosen, ende veele uytmuntende vrughten.

Waeter-Vulcanus.

De Spaigniaerden noemen dese Bergh den Waeter-Vulcanus, om dat uyt die zijde, welcke van *Guatimala* af-legt, veele Beecken spruyten, die na het Dorp van St. Christoffel vlieten, men gelooft dat dese Beecken het waeter van een seer groot soet Meer, dat dight by de Vlecken van *Amatitlan* ende *Petapa* leght, onderhouden ende verschaffen.

Doch aen de zijde van *Guatimala* ende de Valeye, spruyten'er soo veele soete Fonteynen uyt, dat sy eyndelijck eene Reviere maecken, welcke sijnen loop door de Valeye neemt, passeerende dighte voor by de Stadt, deselve doet oock de Molens, van *Xocotènango*, waer van ick te vooren hebben gewagh gemaeckt, om-loopen.

Dese Reviere was, nae het segghen der Spaigniaerden, ten tijde van de inneminge des Lants niet bekent, en is niet als naederhandt voor den dagh gekomen.

Historie der Spaigniaerden.

Sy verhaelen dat in de Stadt van *Guatimala*, welcke eer-tijdts hooger ende dighter aen den Vulcanus, als nu, gebout was, ter plaetse die men noch de oude Stadt noemt, in het jaer van vijfthien-hondert vier ende dertich, seecker Dame, *Maria de Castillo* genaemt, woonde, welcke als sy haer Man in den Oorlogh hadde verlooren, ende te gelijck alle haere Kinderen in dat selve jaer begraeven, sigh soodaenigh door de droefheydt liet verrucken, dat sy, in plaetse van sigh aen den wille Godes te onderwerpen, Sijne maght uyt-daeghde, seggende dat Hy haer geen quaet meer konde doen dan Hy gedaen hadde, ende dat Hy haer maer alleen het leven, het welcke sy niet en aghte, konde benemen.

Schrickelijcke desperatie ende veraghtinge Godts.

Sy nu hadde dese woorden soo drae niet uytgesproocken, of daer quam uyt desen Bergh soo groot ende soo snel een Waeter-beecke af-vlieten, dat deselve dese Vrouwe mede-voerdde, veele Huysen ter neder wierp, ende eyndelijck de Inwoonders nootsaeckte, ter plaetse, daer nu *Guatimala* is, te komen woonen.

Vervaerlijck ende regtvaerdigh oordeel Godts.

Soo dese Historie, welcke haer grondt in de Spaensche traditien heeft, waeraghtigh is, soo moet sy een ygelijck tot een voorbeeldt ende tot een lesse strecken, om Godt te vresen ende sijne maght niet uyt te tarten, wanneer wy sien dat Hy sigh begint te vergrammen, ende ons de swaerte van sijnen arm doet gevoelen.

Sedert die tijdt heeft men dese plaetse de oude Stadt genaemt, ende de Reviere heeft altoos sijnen loop, even als sy nu doet, gehadt.

Vermaeckelijckheyt van Waeter-Vulcanus.

Deselve heeft haeren oorspronck uyt desen Vulcanus, welckers Fonteynen, Hoven, vrughten ende Bloemen, nevens het schoone aenschouwen van sijne groene heuvelen, aen de geest van een soodaenige als *Martialis* was, soude stoffe genoegh konnen nyt-leveren om daer een tweede *Parnassus* van te maecken, ende haere over-een-komsten met den Bergh *Pegasus* uyt te vinden, oock om veersen te maecken tot lof van de Nymphen ende Musen van dese schoone

schoone Americaensche verblijf Plaetse, welcke ten minsten sigh drie mijlen in de hooghte uyt-streckt.

Doch die Bergh, die aen de andere zijde van de Valeye, daer reght tegens over leght, is onaengenaem ende schrickelijck om aen te sien, door dien sy bedeckt is met asse, met steenen ende gebrande kalck-aghtige klompen, zijnde onvrughtbaer ende sonder eenige groente; men hoort daer niet dan een donderende geluyt, ende het geruysch van Metaelen die in de aerde smelten; men siet'er niet dan vlammen ende als stroomen van vyer ende swaevel, welcke geduerighlijck branden, ende de lught met stinckende ende doodelijck dampen vervullen.

Af-schouwelijckheyt van de andere.

Aldus is *Guatimala* gelegen in het midden van een Paradijs aen de eene, ende van een Helle, aen de andere zijde, doch de laetste en heeft sich tot noch toe niet soodanigh geopent, dat die Stadt daer door vergaen is.

Gevaerlijke gelegentheyt.

Het is waer dat over een geruymen tijdt, sich een groote klove boven in het Geberghte vertoonde, welcke soo veel brandende asse op-wierp, dat de Huysen soo van de Stadt *Guatimala*, als van de omleggende Vlecken, daer mede vervult wierden, en alle de planten ende vrughten daer door bedorven, oock smeet sy soo veele steenen uyt, dat, soo die op Stadt waeren gevallen, deselve daer door soude sijn onder de voet geworpen geworden.

Schrickelijcke brant.

Doch, tot geluck van die Stadt, vielen sy besijden af in een dal, waer in sy noch leggen, ende alle die geene, welcke daer om te besien komen, doen verbaest staen, oock en verwonderen haer deselve dan niet meer over de kraght van het Bus-kruydt, het welcke de ysere Kogels, niet tegenstaende haere swaerte, soo verre buyten het Canon uyt werpt, maer sy vestighen alle haere gedaghten, om, met meer reden, verbaest te staen, over de violentie van het vyer van die Bergh, het welcke in de lught heeft konnen vervoeren, ende seer verre wegh werpen, soodaenige klompen steen, welcke soo groot als Huysen zijn, ende die twintigh Muyl-esels niet van haere plaetsen souden konnen bewegen, soo als men sulcks dickmaelen besoght heeft.

Wonderlijcke kraght des vyers.

Het vyer, dat jegenwoondigh uyt die Bergh komt, en is niet altoos eenparigh; want het is de eene tijdt meer ende grooter dan de andere; het gebeurde evenwel, terwijlen ick in die Stadt was, dat het selve soodaenigh uyt-berste, ende geduerende drie dagen ende drie naghten soo groot was, dat den Doctor *Cabannas* aen my ende aen een van mijne Vrienden in confidentie ende vertrouwelijckheyt verklaerde, dat hy, op seeckeren avont, aen sijn venster staende, een brief by het light dat dat vyer van sich wierp hadde gelesen, hoewel hy meer dan een mijle daer van dan was.

Gewoonlijcke toestant van de Vulcanus.

Het gerughte, dat daer uyt ontstaet, is mede niet altoos eenderley, want het is grooter in de Somer dan in de Winter, te weten van October af, tot in het eynde van April; men hoort het dan meerder en verder, dan in de geheele reste van het Jaer, door dien het schijnt dat'er als dan winden in die hollligheden

heden beslooten leggen, welcke het vyer voor die tijdt kraghtiger, dan anders-sints, aenblaesen, ende daer door veroorsaecken dat den Bergh dan grooter gerughte maeckt, ende het omleggende Landt doet beven.

Schrickelijcke aert-bevinge.

Het was, omtrent drie jaeren eer ick in die Stadt quam, gebeurt, dat de Inwoonders, negen daegen lanck, niet dan alle oogenblicken haer doodt ende ruïne te gemoet sagen, ende sig gedrongen vonden, door de geduerige aert-bevingen, hare Huysen te verlaten, ende onder Tenten ende groene Hutten te gaen woonen, welcke sy, op de Merckt-plaetse, hadden opgeregt, sy deeden aldaer de Beelden van de Heyligen brengen, ende onder andere dat van St. Sebastiaen, het welcke sy mede, in Processie, door de Stadt droeghen.

Doch, geduerende dat ick daer was, bevonden sigh het gerughte des Berghs, de roock, vlammen ende de aerdt-bevingen, in den Somer, soodaenigh, dat ick, door de tijdt, deselve sijnde gewent geworden, aghte dat die Stadt de gesontste ende aengenaemste plaetse was, welcke ick, in alle mijne Reysen gesien hadde.

Getempertheyet des Climaets.

Het Climaet is daer seer getempert, ende veel beter dan dat van *Mexico* ofte van *Guaxaca*.

Overvloet van leeftoght.

Dese Stadt behoeft oock aen de andere niet te wijcken in overvloedt van vrughten ende Moes-kruyden, van Visch ende Vleesch, gelijck als dat van Ossen, van Schaepen, van Kalven, van Geyten, van Gevogelt, van Wildtbraedt, van Kalckhoenen, van Conijnen, van Waghtels, van Patrijsen, van Faisanten, ende mede van Tarwe ende Indiaensch Koorn.

Want sy werdt rijckelijcken van allerhande slagh van Visschen voorsien, soo door de Zuydt-Zee, welcke, op eenighe plaetsen, daer maer twaelf mijlen van daen leght, ende van de Revieren, die sigh, in die Zee, uyt-boesemen, als door het Meer van soet waeter van *Amatitlan* ende *Petapa*, ende dan noch van een ander, dat drie a vier mijlen van *Chimaltenango* leght.

En voor al van Ossen-vleesch.

Doch, wat het Ossen-vleesch belanght, het is seecker, dat het aldaer in grooter overvloet is, dan in eenige andere Plaetse, van geheel *America*, welcke het oock soude moogen wesen; het selve blijckt door de groote meenighte van Huyden, welcke men, jaerlijcks, daer van daen nae Spaignien sent; ende men dood gemeenlijck aldaer de Ossen, meer om de winsten, welck men van de Huyden, mits die in Spaignien sendende, treckt, als om het Vleesch te eeten, het welcke, des niet te min, seer goet is, hoewel het, met dat van Engelandt niet kan vergeleecken werden; doch het is weder soo goede koop, dat in mijn tijdt, derthien ende een half ponden Ossen-vleesch, niet meer moghten gelden, dan een halve Reael, het welcke de kleynste Munte van dat Landt is, zijnde die omtrent twee Hollandtsche stuyvers waerdigh.

Oorsaeke daer van.

Hoewel door geheel dat Landt veele Hoeven zijn, op dewelcke men niet doet dan Bestiael aen te queecken, soo belet doch sulcks niet, dat die van de Provincien van *Comayagua*, van *St. Salvador*, ende van *Nicaragua* het selve daer nae toe senden, ende dat noch al niet tegenstaende men van *Guatimala* af, tot aen *Golfo Dolce* toe, daer de Spaensche Scheepen jaerlijcks aenkomen,

het

het selve in overvloet heeft, ende hier uyt ontstaet die sleghte Merckt van het Vleesch.

Doch de Plaetsen, daer het selve voor het grootste gedeelte van daen komt, zijn de Paght-hoeven aen de zijde van de Zuyd-Zee; in mijn tijdt was aldaer seecker Persoon, die sijn werck maeckte van Bestiael aen te queecken, welcke sonder van sijn eygen Landt te gaen, veertich duysent soo Ossen als Kalven, die hem toe-quaemen, konde tellen, en dat, sonder de wilde, welcke men *Simarrons* noemt, daer onder te reeckenen, dese onthouden haer in het Bosch ende op de Geberghten, de Negers gaen die met de Jaght, even als de wilde Verckens, vangen, op dat sy in meenighte niet te seer souden toe-nemen, ende daer door, eyndelijck, schaede doen.

Een Spaigniaert heeft 40000. Koe-beesten.

Om een proeve te geven van het geene ick segge, soo van de meenighte als van den slappen prijs van het Bestiael, soo moetmen weten, dat ick my, op seeckere tijdt, hebbe bevonden op de Jaer-merckt van het Dorp van *Petapa*, nevens seeckeren mijnen Vriendt *Lopez de Chaves* genaemt, welcke sich hadde verbonden het Vleesch aen ses a seven omliggende Plaetsen te leveren, deselve koght, op eene tijdt, van een ende deselve Persoon, ses duysent Beesten; soo groote als kleyne, ende dat ten prijse van aghthien Reaelen, de eene door de andere, welcke net een Ducaton Hollantsch geldt uytmaecken.

De wijse op dewelcke de Stadt van *Guatimala*, ende de omliggende Plaetsen van het Vleesch voorsien werden, is dusdaenigh: Men laet negen a thien dagen voor het Feest van St. Michiel openbaerlijck uytroepen, dat die geene, welcke de Stadt ende de omliggende Plaetsen van Vleesch willen voorsien, onder conditie van seeckere boete, by ontstentenisse van dien aen den Koning te verbeuren, tot soodaenigen somme alsmen met de Reghters ende Inwoonders van de Stadt sal accorderen, haer sullen hebben aen te geven; indien den Aen-nemer in gebreeke blijft, van soo veel Ossen-vleesch, als hy heeft aengenomen, te leveren, so moet hy dat met Schaepen-vleesch goet maecken, gevende soo veele ponden nae proportie van de waerdye van het Ossen-vleesch; Als hy nu geen Schaepen-vleesch levert, moet hy dat vullen met Gevogelte, de prijs al weder reeckenende nae proportie van het Schaepen-Vleesch dat hy geven moeste, ende oock nae den staet ende gelegentheyt van de Huysgesinnen die hy moeste besorgen.

Wijse op dewelcke de Steden ende Vleeken in *Guatimala* van Vleesch voorsien werden.

Gelijck nu dit Privilegie wert gegeven aen de meest-biedende, ende aen die geene, die het selve ten hooghsten prijse set, dat is, aen die geene, die het meeste gelt daer voor aen den Koningh biet, soo gebeurt het dickmaelen dat veele Persoonen eerst op den aghsten dagh, nae die uytroepinge, aen het Hof komen, de eene min ende de andere meerder biedende, doch op den negenden dagh, als wanneer men het selve voor de laetste mael op-veylt, wert dat Voor-reght aen die geene, welcke het meeste daer voor aen den Koningh presenteert, voor een geheel Jaer, gegeven.

Soodaenigh dat'er op die wijse niet dan een Vleesch-houwer is, by dewelcke

men Vleesch kan te kope vinden, doch moet hy het pont, ten soodaenigen prijse, als hem wert voor-geschreven, verkopen; ende soo yemant anders, dan hy, de vrymoedigheyt neemt van Vleesch te verkopen, buyten sijne toelaetinge, soo kan hy den selven in reghten betrecken, ende in de boete, daer toe staende, doen condemneren.

Als nu dit geschiet is, soo koopt die geene, die sich op die wijse heeft verbonde, by honderden ofte by duysenden het Vleesch ende Bestiael dat hy van nooden heeft, ofte dat hy gist van nooden te hebben, tot provisie van de Stadt, ten sy hy een Persoon is, welcke de ruymte daer toe op sijn eygen Landt heeft.

Groote toevoer van Schapen.

Hoewel het Schaepen-vleesch daer niet in soo groot een meenighte is, als dat van de Ossen, soo heeftmen doch evenwel daer noyt gebreck van, om dat'er altoos Schaepen ghenoegh ghebraght werden uyt de Valeye van *Mixco*, van *Pinola*, van *Petapa*, van *Amatitlan*, uyt de quartieren aen de kant van de Zuydt-Zee gheleghen, ende van andere Plaetsen.

Ick hebbe in die Valeye gewoont, ende kreegh aldaer kennisse aen seecker Persoon genaemt *Alonzo Capata*, deselve hadde altoos ten minsten vier duysent Schaepen.

Wonderlijcke geringe prijse van het Vleesch ende andere spijse.

Hier door komt het dat de Stadt van *Guatimala* altoos soo wel van leef-toght voorsien is, ende dat tot soo geringen prijse, datmen daer swaerlijck yemant, die gaet bedelen, kan vinden, want met de helfte van een Reael van vier stuyvers en een halve, kan een Mensch niet alleen Vleesch, voor de geheele weecke hebben, maer oock een weynigh *Cacao*, ende genoeghsaem broot van *Maiz*, ende oock somwijlen wel van Tarwe.

Getal van de Huysen in *Guatimala*.

Daer zijn omtrent vijf duysent Huys-gesinnen in dese Stadt, sonder de Voor-stadt der Indianen mede te reeckenen, deselve werdt de Voor-stadt van St. Dominicus genaemt, in dewelcke noch omtrent andere twee hondert Huysen zijn.

Het schoonste gedeelte van de Stadt is dat geene, aen het welcke die Voorstadt gevoeght is, men noemt het de St. Dominicus straet, door dien het Convent van de Dominicanen daer gebouwt is.

Te dier Plaetse zijn de voornaemste Winckels van de Stadt, ende oock de beste ghebouwen, zijnde die meeste nieuw ende wel-ghetimmert.

Merckt van die Stadt.

Men hout op deselve oock daegelijcks een kleyne Merckt, eenige Indianen onthouden sich aldaer den geheelen dagh, verkopende vrughten, kruyden ende *Cacao*; doch omtrent vier ueren nae de middagh is die plaetse, een uer tijdts, t'eenemael met Volck vervult; de Indiaensche Vrouwen komen daer als dan de leckernyen ende de delicatessen van de Criolen verkopen, als daer zijn de *Atollæ*, *Pinoles*, gekoockte Palmitas, Boter van *Cacao*, worsten gemaeckt van *Maiz*, ende van een weynigh Vleesch van Pluym-gedierte, ofte wel van Verckens, doch ongesouten, maer wel een weynigh

Delicatessen der Criolen.

nigh ghekruydt met *Chili* ofte lange Peper, dese noemen sy *Anacamales*.

Daer wert grooten handel in die Stadt gedreven, want door de Muyl-esels werden aldaer de beste Koopmanschappen, te Lande, van *Mexico* gebraght, soo wel als van *Guaxaca*, *Chiapa*, *Nicaragua* ende *Costa-rica*.

Grooten Koophandel in *Guatimala*.

Wat de Zee belanght, door middel van deselve handelt sy met *Peru*, en dat by gelegentheyt van twee Zee-haevenen, de eene genaemt zijnde het Dorp *de la Trinidad*, het welcke aen de Zuydt-zijde daer twintigh mijlen van daen leght, ende de andere *Realejo* vijf a ses ende veertigh mijlen daer van afgelegen.

Door de Noord-Zee handelt sy oock met Spaignien, door het middel van de *Golfe Dulce* maer sestigh mijlen van daer verscheyden.

Dese Stadt is soo rijck ende maghtigh niet als wel veele andere, ick meene evenwel, dat sy, wat haere grootte betreft, voor geene andere behoeft te wijcken.

In mijn tijdt waeren'er, boven verscheydene Kooplieden, welcke men yder op dertigh, veertigh ende vijftigh duysent Ducaten schatte, vijf andere, welcke men even rijck achte, ende een ygelijck van haer hadde ten minsten vijfmaelen hondert duysent Ducaeten.

Rijckdom der Stadt.

De eerste was *Thomas de Siliezar* genaemt, een Biscayer van geboorte, hy was mede President in de Kamer van Justitie. De tweede *Antonio Justiniani*, een Genevois gebooren, hy hadde veele Ampten in de Stadt bedient, in dewelcke hy oock veele Huysen hadde, ende een groote Hoeve in de Valeye van *Mixco*, van dewelcke hy een ongelovelijcke meenighte Tarwe trock. De derde was *Pedro de Lira*, een Castiliaen. De vierde ende de vijfde *Antonio Fernandez*, ende *Bartholomæo Nunnez*, beyde Portugesen, de eerste van die twee laetste, verliet de Stadt van *Guatimala*, ten tijde als ick daer was, en dat om redenen, welcke ick verplight ben, hier ter plaetse, te verswijgen.

De vier andere liet ick daer, van dewelcke drie in de straet van St. Dominicus woonden, in dewelcke sy Huysen hadden, die die straet aensienlijck maeekten, ende haeren rijckdom ende Koophandel, waeren alleen bequaem, om *Guatimala* onder de rijcke Steden te doen tellen.

De regeeringe van alle het Landt dat daer rontomme leght, het Landt van de *Honduras*, van *Zoconuzco*, van *Comayagua*, *Nicaragua*, *Costa-rica*, *Vera Paz*, van de *Cuchutepeques* ende van *Chiapa*, behoort aen de Cancellarye ofte Koninghlijcke Audientie van *Guatimala*.

Regeeringe van *Guatimala* ende het omleggende Landt.

Want hoewel dat alle de Gouverneurs, door den Koningh, ende door den Raed van Indiën in Spaignien, in die Provincien werden aengestelt, soo is het doch evenwel sulcks, dat sy, wanneer sy in dat Landt sijn gekomen, sich selven ende alle haere actien voor de Kamer van *Guatimala* moeten verantwoorden.

Beschrijvinge van het Hof van *Guatimala.*

Dit Hof, ofte dese Koninghlijcke Audientie van *Guatimala*, bestaet uyt een eerste ende twee andere Presidenten, ses Raeds-heeren, ende een Procureur des Koninghs ofte Advocaet Fiscael.

Hoewel nu dese President de naem ende qualiteyt van Viceroy niet heeft, soo wel als die van *Mexico* ende *Peru*, soo is doch evenwel sijne maght alsoo groot ende absoluyt als de haere.

Tractament des Presidents van *Guatimala.*

Hy heeft niet meer dan twaelf duysent Ducaten tot een Jaerlijcks tractament van den Koningh, doch, hy kan noch wel tweemaelen soo veel winnen, indien hy wat baetsughtigh is, soo door geschencken als door Koopmanschap; jae selfs soo veel als hy wil, gelijck sulcks gebleecken heeft in de Persoon van den Graeve van *Gomera*, welcke, nae dat hy President in die Stadt hadde geweest, sich in de Canarische Eylanden retireerde, zijnde hier out geworden; hy deede dat te meer, om dat hy uyt deselve geboortigh was, ende hy besat veele Millioenen, hier door hem gewonnen.

Historie van *Dom Juan de Guzman.*

Dom Juan de Guzman was sijnen naevolger, dese hadde te vooren President te *St. Domingo* geweest, welcke, nae dat hy sijn Huys-vrouwe hadde verlooren gedeurende de Reyse, sich geheel tot de Godtvrughtigheyt begaf, ende de wereltlijcke middelen ende rijckdommen veraghtende, anders niet voor sijn oogh-merck hadde, dan dese Volckeren met soetigheyt, ende in alle billijckheyt, te regeeren; hier door gebeurde het, dat de andere Reghters, welcke niet dagten, dan om sich te verrijcken, hem wel drae moede wierden, ende alle haere kraghten inspanden, om hem sijn Ampt te doen ontnemen; oock behielt hy het maer vijf Jaeren.

Gierigheyt van *Dom Gonzalvez de Paz de Lorenzana.*

Dom Gonzalvez de Paz de Lorenzana, welcke ick op mijn vertreck daer liet, was sijn naevolger; hy hadde te vooren President van *Pannama* geweest, doch hy aenvaerdde dat Ampt met soo groote gierigheyt ende begeerte tot het gewin, datmen voor hem noch geen soodaenige gesien hadde.

Hy verboodt het speelen in de Huysen der particuliere persoonen, in de welcke men gewoonlijck seer sterck dobbelt (hoewel niet soo sterck als te *Mexico*, daer het meest door de Vrouwen geschied) niet door een af-keer die hy van het spel hadde, maer om dat hy, die geene, welcke de Kaerten gaeven, haere winste benijdde.

Voorbeelt daer van.

Hy wiste het soo te stellen, datmen, in eene naght, ten minsten, taghtig Kaert-spellen van nooden hadden; een van sijne Pagien was gestelt om sorge te draegen, datmen de behoorlijcke prijs voor yder spel in de busse stack, welck niet minder dan een Rijcks-daelder was, ende dickmaelen gafmen'er twee uyt consideratie van sijn persoon.

Door dit middel trock hy al de winst van de speelders aen sich; selfs maeckte hy dickmaelen questie met de rijckste Inwoonders der Stadt, wanneer sy des avonts niet aen sijn Huys quaemen speelen.

Tractament der Raeden

De Koningh geeft een Jaerlijcks tractament van vier duysent Ducaten aen ygelijck van de Raeds-heeren van dat Hof ofte Koninghlijcke Audientie, ende drie duysent aen sijnen Procureur Generael ofte Advocaet Fiscael, s

werden

werden uyt de Spaer-kiste betaelt, ofte uyt den ontfangh van de Domainen van sijne Catholijcke Majesteyt, welcke in die Stadt moeten gebraght werden.

en des Fiscaels.

Groot profijt der Raeden.

De somme evenwel, welcke dese Raeden uyt de geschencken ende den Koophandel trecken, is soo aermerckelijck, dat ick van een van de Reghters, genaemt *Dom Louis de los Infantes*, hebbe hooren seggen, dat hoewel haer Ampt te *Mexico* ende te *Lima* honorabelder was, het selve doch evenwel te *Guatimala* meer voordeel by-braghte.

Quaede administratie der Justitie.

Ten mijnen tijde vielen daer criminele Processen voor, soodaenige als men daer te voren noyt gehadt hadde, wegens moorden, rooven, ende concussien; des niet tegenstaende wierd'er niet een van de misdaedige gedoodt ofte gebannen, selve niemandt quam daer over in de gevanckenisse, ofte gaf boete dieshalven, door dien sy haer alle wisten door giften ende gaeven te redden, soodaenigh dat ick, in aght jaeren tijds, niet gehoort hebbe, dat yemandt, om eenige misdaedt, in de Stadt, is ter doodt gebraght.

Kercken van *Guatimala*.

Hoewel de Kercken daer niet soo groot nochte kostelijck als te *Mexico* zijn, so zijn sy doch, nae proportie van de Stadt, wel genoegh gebout ende verciert.

Daer is niet dan eene Cathedrale ende Parochiale Kercke, dese is op de plaetse van de groote Merckt getimmert; Alle de andere Kercken behooren aen de Conventen van de Jacobijnen, de Cordeliers, de Paters *de la Merced*, de Augustijnen, de Jesuiten, ende dan noch aen twee Conventen van Religieuse Doghters die den naem van *la Conception* ende van *Sta Catharina* voeren.

Kloosters.

De Cloosters van de Jacobijnen, van de Cordeliers, ende van de Religieusen *de la Merced*, zijn seer heerlijck, ende in yder van deselve zijn hondert Religieusen.

Doch het kostelijckste ende praghtighste van alle, is dat van de Jacobijnen, in het welcke ick woonde, het selve is, door een groote wandelarye, welcke voor de Kercke komt, aen de Univetsiteyt van de Stadt gevoeght.

Inkomen der Jacobijnen.

Het inkomen van dat Clooster, bestaet uyt eenige Indiaensche Dorpen, die daer aen onderhorigh zijn, als mede uyt een Waeter-molen ende een Koornhoeve, ende dan noch uyt een andere, op dewelcke men veel Muyl-esels ende Peerden aenqueeckt; sy hebben mede een Suycker-molen ende Silver-mijne, welcke aen haer in het jaer van 1633. gegeven wierden; uyt deselve trocken sy, als alle de onkosten zijn afgereeckent, ten minsten dertigh-duysent Ducaten jaerlijcks; hier van daen komt het, dat die Religieusen niet alleen genoegh hebben, om, onder malkanderen, wel en leckerlijck te leven, maer oock veele over-houden om te timmeren, ende haere Kercke ende Altaeren kostelijck op te proncken.

Haere Schatten.

Onder de rijckdommen die'er zijn vintmen twee aenmerckelijcke dingen; de Spaigniaerden, als sy lustigh van humeur waeren, seyden my, dat de Engelsche daer sterck nae vernaemen, als sy eenige van haere Scheepen hadden genomen, en oock dat sy vreesden, dat ick was gekomen om die te verspieden.

De

De eerste is een silvere Lamp die voor het groot Altaer hanght, deselve is soo groot ende swaer, dat drie Mannen wercks genoegh hebben om die om hoogh te hyssen; De tweede is noch veel kostelijcker, zijnde een louter silver Beeld van de Maget Maria, soo groot als een Vrouws-persoon van een meer als gemeene gestalte, het selve werd in de Capelle van het *Rosarium* bewaert, onder een Tabernacul, het welcke daer bysonderlijck toe is ghemaeckt; daer sijn oock ten minsten twaelf silvere Lampen, die altoos voor dit Beeldt branden.

Beschrijvinge van haer Klooster.

In het korte geseght, dit Clooster is soo rijck, datmen, in weynigh tijdt, hondert duysent Ducaeten aen schatten daer uyt soude konnen haelen, ende in den omtreck of het besluyt van het selve en ontbreeckt niets, dat vermaeck ende recreatie aen de Religieusen soude konnen geven.

Daer is een Tuyn in het Benede-Clooster, die een Fonteyne in het midden heeft met een waeter-val, uyt dewelcke ten minsten twaelf straelen spruyten, die twee Vyvers, welcke met Visch vervult zijn, geduerigh ververschen; men siet oock op deselve veele Enden ende andere Waeter-vogels.

In het selve Clooster sijn noch twee andere Tuynen, om vrughten ende kruyden te hebben, in een van de selve is een staende waeter van twee hondert vijftigh passen langh, het is, op de grondt, met steenen, geplaveydt, ende aen de kanten met een schoeyinge van metsel-werck opgehaeldt, men vindt daer oock een Schuytjen in, waer mede de Religieusen, sigh somwijlen, op het waeter gaen vermaecken, oock Visschen sy daer mede, als sy van andere kanten geen Visch krijgen, ende hier door hebben sy noyt ghebreck aen deselve.

Beschrijvinge van Convent *de la Conception.*

De andere Conventen sijn mede rijck genoegh, maer nae dat van van de Jacobijnen, is'er geen dat by dat van de Religieuse Dochters van *la Conception* te passe komt, in het selve zijn, ten minsten, duysent Menschen, bestaende deselve uyt de Religieuse Dochters, haere Slaevinnen, Dienst-maegden ende Kinderen van de Vrouwelijcke sexe, aen dewelcke sy niet alleen verscheydene hant-wercken leeren, maer oock het lesen ende schrijven.

De Religieuse Dochters welcke aldaer haere Professie doen, brenghen ten minsten vijf, ses ende seven hondert ducaeten voor haere in-komste, selve sijn'er die tot duysent ducaeten toe geven; dit brenght een groot in-komen aen dit Clooster, want het Capitael blijft, nae de doodt van die Dochters, aen het selve.

Die geene, welcke Dochters, in het Convent willen hebben, om haer te dienen, konnen sulcks doen, mits dat sy het gelt van haere in-trede, nae proportie, vergrooten, ofte wel haer kost-geldt betaelen.

Historie van *Donna Juanna de Maldonado.*

In dit Convent was het, dat *Donna Juanna de Maldonado*, Dochter van den Reghter *Juan de Maldonado de Paz*, woondde, welcke den Bisschop van de Stadt, dickmaels genoegh gingh besoecken.

Sy was seer schoon ende bevalligh, sijnde oock niet veel meer dan twintigh jaeren out; den Bisschop hadde soo veel genegentheydt voor haer, dat sy, in

in mijn tijdt, alles deede wat hy konde, om haer tot Abdiſſe te doen verkieſen, en dat in weerwil van alle de oude Religieuſe Dochters.

Dit verweckte ſoo groot een twiſt in het Convent, dat het gerughte daer van ſigh in de Stadt verſpreyt hebbende, daer verſcheyde Edellieden ende Koopmans waeren, welcke, met den deghen in de vuyſt, nae het Clooſter liepen, dreygende de poorten op te loopen, ende haere Dochters te hulpe te komen, tegens de maghtige factie, die den Biſſchop gemaeckt hadde in faveur van *Donna Juanna de Maldonado.*

Op-loop door haer ontſtaen.

Oock ſoude ſulcks ſeeckerlijck zijn geſchiet geweeſt, ten ſy den Preſident *Dom Juan de Guzman*, de Vaeder van deſe jonge Religieuſe Dochter hadde laeten ontbieden, ende hem verſoecken, zijn Dochter te willen bidden, dat ſy, de pretenſien, die ſy hadde om Abdiſſe te zijn, ſoude willen laeten vaeren, ende dat ſy aght moeſte nemen op haere jonge jaeren, die haer noch niet toe lieten tot die waerdigheydt te komen.

Door dit middel wierde, op ſtaende voet, de onruſt in en buyten het Convent gheſtilt; de Biſſchop wierde daer door een weynigh beſchaemt, ende deſe jonghe Religieuſe Dochter ſagh ſigh genootſaeckt noch een tijdt in gehoorſaemheydt te leven, onder een andere, ende aenſienlijcker Nonne dan ſy was.

Werdt door den Preſident geſliſt.

Deſe *Juanna de Maldonado*, deede niet alleen het geheele Clooſter, maer oock de gantſche Stadt verwonderen, ſoo ter oorſaecke van haer ſchoone ſtemme, ende volmaeckte kenniſſe in de muſijcq-konſt, als door haere goede op-voedinghe ende maenieren, want in deſelve en behoefde ſy alleen voor niemandt in haer Clooſter, maer oock ſelfs in de Stadt, niet te wijcken.

Het was niet alleen dat ſy groot verſtant hadde ende ſeer wel ſpreeckende was, maer men konde waerlijck ſegghen, dat men in haer, alle de bequaemheden, van eene van de neghen Sangh-Godinnen vondt, dat ſy een tweede *Calliope* was om veerſen voor de vuyſt wegh, ende op ſtaende voet te maecken, en dat met ſoo veel aerdigheydt des Geeſts, dat de Biſſchop ſelfs bekende, dat ſulcks een van die dinghen was, die hem het aengenaemſte in haer ſcheenen, ende haer geſelſchap deeden ſoecken.

Haer Vaeder hadde niets ontſien om aen haer te koſte te legghen, ende niet was hem te dier, als hy haer maer vernoeginghe konde geven, oock door dien hy anders geene Kinderen hadde, gaf hy haer noch daegelijcks nieuwe geſchencken, die met de ſtaet van een geeſtelijcke Dochter over een quaemen.

Op de een tijdt gaf hy haer Cabinetten die met ſilver ende goudt waeren ingeleydt, en op een andere weder Beelden ende Schilderijen van groote waerdye, om haere Kamer te vercieren, ende daer toe goude Kroonen ende dierbaer geſteente om deſelve op te proncken.

Tot ſoo verre dat dit alles, gevoeght ſijnde by het gheene den Biſſchop

Groote

praght ende rijckdom van een Nonne.

haer gaf, die haer alles schonck dat hy konde, soodaenigh dat hy, stervende, niet goet genoegh nae-liet om sijne schulden te betaelen, (want het gerughte gingh, dat hy al sijn goedt aen dese Nonne hadde gegeven) sy soo rijck wierde ende soo maghtigh, dat sy, op haere eygene kosten, een apartement voor haer in het Clooster liet timmeren met veele Kamers ende Galeryen, hebbende daer toe een Tuyn, voor haer in het bysonder, om te gaen wandelen.

Sy hielde oock ses Negerinnen by haer, om voor haer te arbeyden ende naelde-werck te maecken.

Kostelijcke Capelle ofte gebede-kamer.

Doch haer meeste vermaeck bestondt in het vercieren van eene Capelle, ofte Cabinet, om haere Gebeden daer in te storten, het welcke met rijckelijcke Tapijten was behangen, ende met de konstighste stucken van Italien verciert.

Het Altaer was verciert nae porportie van de reste, met dierbaer gesteente, met Kroonen, Candelaers, Lampen, &c. van Silver, ende bedeckt met een verhemeltsel dat met Gout gestickt was.

In dat selve Cabinet ofte Capelle hadde sy een kleynen Orgel, ende veele andere soorten van Musijcq-Instrumenten, op deselve speelde sy, somwijlen tot haer vermaeck, alleenigh zijnde, of met de Religieuse Doghters haere Vriendinnen, of oock wel voor den Bisschop, wanneer hy haer quam besoecken.

In het korte, het gerughte gingh door de Stadt, dat haere Capelle ten minsten ses-duysent Rijckdaelders waerdigh was, zijnde sulcks genoegh voor een Religieuse Doghter, welcke gelofte hadde gedaen van Armoede, kuysheydt ende gehoorsaemheyd.

Nae haere doodt moeste dit alles aen het Convent blijven, ende men hoeft niet te twijffelen, of sy konde, door haere rijckdommen, de genegentheden van de andere Nonnen meer ende meer winnen, ende daer door een getal van Vriendinnen maecken, dat sterck genoegh soude zijn, om haer tot Abdisse, by de eerste gelegentheydt, te doen verkiesen, door de menighte van haere stemmen.

Verdorventheyd der Cloosteren.

Want de staet-sught, ende de begeerte van over andere te heerschen, sijn over de mueren der Cloosteren heenen gepasseert, als de gruwelen ende vervloeckingen over de muere van Ezechiel, ende sy hebben het herte van de Nonnen ingenoomen, welcke, even als arme Maeghden, nederigh moesten zijn, hebbende het vleesch gedood, ende zijnde de wereld af-gestorven.

Doch boven dese Nonnen zijn'er noch andere, ende selver Monicken, die geheel rijck zijn, want soo eenige Stadt maghtigh is, even als dese, ende dat in deselve grooten handel werd gedreven, soo zijn sy verseeckert, haer deel daer van te hebben.

Den overvloed ende de Rijckdom hebben de Inwoonders van *Guatimala* al immer soo trots, op-geblaesen, ende tot de sonde geneyght gemaeckt, als die van *Mexico*, want de verdorventheyd is'er al soo gemeen, als in eenige andere Plaetse van de Indiën.

De

De Negerinnen, de Mestische, Mulatte, ende Indiaensche Vrouws-personen, ende de andere Vrouwen ende Doghters, van geringe conditie, werden aldaer seer bemint ende gesoght door die geene die rijck zijn, oock sijn sy al soo aerdigh ende cierlijck, als die van *Mexico*, gekleedt, sy sijn niet minder ontuysch ende ongebonden dan deselve, hoewel sy tusschen twee Bergen woonen die haer met straffe ende kastijdinge dreygen; de Waeter-Vulcanus schijnt haer te willen doen verdrincken, om de wraecke Godts, als voor desen, uyt te voeren, ende de andere vertoont haer een van de koorten der Helle, ende dreyght een vyerigen regen op haer neder te storten, gelijck als die geene was, die eertijds Sodoma verniëtighde.

Ongebondenheyd ende Godloosheyd in de Stadt.

HET II. CAPITTEL.

Grootte van het Landt van Guatimala. *Koopmanschappen die daer gebragt werden. Vrughtbare Land-streecke. Sware Donder en Blixem. Desperaete Negers. Voorbeelden van haere kloeckmoedigheydt. Haeven van* la Trinidad. *Beschrijvinge van* St. Michel. *Beschrijvinge van de Haeven van* Realejo. *Hoe den handel van* Guatimala *op Spaignien gedreven werd. Groote assurantie ende sorgeloosheyt der Spaigniaerden. Schoone ende ruyme Haeven van* Golfo Dolce. *Lafhertigheydt der Spaensche. De Hollanders nemen* Truxillo *in, en verlaeten het selve sleghtelijck. Gerevolteerde Negers, doen groote schaede aen de Spaigniaerden. Hare waepenen. Sy verlangen nae Engelsche ofte Hollanders.* Acasabastlan. Bobo *een aengenaem slagh van Visch.* Tepemechin *een soorte van Voorn. Schoone Meloenen. Yser ende Koper-mijnen.*

DEse Plaetse *St. Jago de Guatimala* genaemt, is de Hoofd-Stadt van een seer groote ende magtige Land-streecke, welcke sigh ten Zuyden, aen de kant van *Nicaragua* ende *Costa-Rica* meer dan drie-hondert mijlen uytstreckt, hondert aen de zijde van *Chiapa* ende de *Zoques*, sestigh nae *Vera-Paz* ende *Golfo Dolce* ten Oosten, ende thien a twaelf ten Westen na de Zuyt-Zee.

Grootte van het Land van *Guatimala*.

Van *Tecoantepeque* af, daer de groote Scheepen niet aen konnen komen, ende dat meer dan hondert ende twintigh mijlen van *Guatimala* leght, is'er anders

Havenen.

ders geene Haven om met vaertuygen aen dese Stadt te naederen, dan die van het Dorp *la Trinidad*.

Koop-man-schappen, die daer gebraght werden.

De voornaemste Koopmanschappen, welcke men van die kant nae *Guatimala* brenght, werden getrocken uyt de Provincie van *Zoconuzco* ende de *Suchutepeque*, welcke seer heet, ende het donderen en blixemen ten hooghsten onderworpen zijn, aldaer vallen anders geene considerabile waeren dan de *Cacao*, de *Achiotte*, *Mesasuchi*, *Bainillas* ende andere noodige dingen om de Chocolate te maecken, ten sy dan een weynigh Indigo ende Cochenille, welcke men omtrent *St. Antonio* vint, dese laetste Plaetse is de Hooft-stadt van het Landt van de *Suchutepeqne*.

Vrughtbaere Landt-streecke.

Doch het Landt dat dighte by *Guatimala* leght, ende voor al omtrent het Dorp *Izquinte*, ofte *Izquintepeque* genaemt, dat omtrent twaelf mijlen van de Stadt leght, is het rijckste van alle het geene daer aen onderhorigh is; want aldaer wintmen de meeste Indigo, welcke over de *Honduras*, nae Spaignien wert gesonden, behalven dat'er seer veele Paght-hoeven zijn, die groote overvloet van Bestiael uyt-leveren, deselve zijn geheel het Landt door verspreyt, de gront daer van is seer vrughtbaer, ende ter oorsaecke van den handel is het seer profijtelijck daer te woonen, doch oock wat ongemackelijck, door de hette des Climaets, ende door het meenighvuldigh donderen ende blixemen, van de Mey-maent af, tot aen St. Michiel toe.

Swaere donder en blixem.

Soo men kan seggen dat het Landt van *Guatimala* Volck-rijtk, ende daer door sterck is, (want het is fulcks niet door Wapenen ende Krijghs-munitien) soo is het alleen door seecker soorte van desperate Negersche Slaeven, welcke op die Hoeven woonen daer men den Indigo wint.

Desperate Negers.

Hoewel sy anders geene Wapenen dan een *Machette*, dat een soorte van korte Lancien is, sijn hebbende, daer sy het wilde Vee mede jagen, soo zijn sy doch soo desperatelijck kloeckmoedigh, dat sy de Stadt van *Guatimala* dickmaels hebben doen beven, ende de schrick in het herte van haere Meesters gebraght.

Voorbeelden van haere kloeck-moedig-heyt.

Men vint'er onder haer die een wilde Stier, hoewel hy woedende ende raesende is, derven aentasten; sy vallen op de Crocodillen, in de Revieren, aen, ende sy verlaeten die niet voor dat sy die gedood ende aen het Landt gebraght hebben.

Dit Landt streckt sich langhs de Zee uyt, tot aen het Dorp *la Trinidad*, alwaer, soo wy geseght hebben, een Haven is, die, hoewel wat gevaerlijck zijnde, evenwel voor een aenkomste verstreckt, aen de Scheepen die van *Pannama*, *Peru* ende *Mexico* komen.

Haven van *la Trinidad*.

Dese Haven contribueert veel om de Stad van *Guatimala* te verrijcken, maer gantsch niet om die te versterken, want men siet'er noch Fort, noch Casteel, noch Geschut, om deselve te beschermen.

Beschrijvinge van *St. Michel*.

Tusschen het Dorp *la Trinidad*, ende de andere Haeven *Realejo* genaemt, is een groot *Callao* ofte kleyne Zee-boesem; de kleyne Scheepen sijn gewent deselve op te vaeren, ende soet waeter te *St. Michel* te gaen haelen, soo wel als mont-kosten, het is een Vleck dat door de Spaigniaerden en de Indianen bewoont wert, ende die geene, welcke na *Realejo* willen gaen, konnen van daer, in minder

dan

dan een dagh aen een Indiaensch Dorp, *la Vieia* genaemt, komen, dat maer twee mijlen van *Realejo* leght, ende te Lande heeftmen daer toe, ten minsten, drie daegen noodigh.

Doch dese *Callao* ofte kleyne Zee-boesem is ganisch niet versterckt, men soude sulcks evenwel lightelijck konnen doen, alsmen aen de mont van deselve, daer de Zee in het Landt schiet, maer twee stucken Geschuts plante.

De Haven van *Realejo* is al immer soo weynigh versterckt als de dese, want men vint'er noch Geschut noch Soldaten, daer zijn alleen twee-hondert Huysgesinnen soo van Indianen als Mestiços, die gantsch niet bequaem sijn om een Plaetse, van soodaenige importantie, te beschermen; dese Haven geeft een openen toeganck tot de Provincien van *Guatimala* ende *Nicaragua*, de laetste neemt haer begin daer ter plaetse, ende men vint in deselve geduerigh kleyne Indiaensche Dorpen tot aen de Steden van *Leon* ende *Grenada* toe.

Beschrijvinge van de Haven van *Realejo.*

Wat de Noord-zijde van *Guatimala* belanght, ick wete niet veel te voegen by het geene ick van de *Zuchutepeques* ende *Zoconuzco* geseght hebbe, in mijne Reyse van *Mexico* tot *Chiapa* toe.

De voornaemste zijde van *Guatimala* is die geene, welcke ten Oosten streckt, nae de kant van *Golfe Dolce* ofte St. Thomas van Castilien.

Dese zijde wert veel meer besoght door de Kooplieden ende Reysigers als de Noort-kant, om dat *Mexico* drie hondert mijlen van de Stadt van *Guatimala* leght, ende de Golf is'er maer sestigh mijlen van verscheyden, oock zijn'er geen gevaerlijcke noch moeyelijcke passagien op den wegh, als wel op die van *Mexico* op eenige plaetsen, behalven dat den grooten handel, die door middel van dese Golf tusschen Spaignien ende *Mexico* wert gedreven, oorsaecke is dat desen wegh meer bewandelt wert dan de andere.

Hoe den handel van *Guatimala* op Spaignien gedreven wert.

In de maent van Julii, ofte ten langsten in het begin van Augustus, komen gemeenlijck in de Golf twee a drie Schepen, welcke de Koopmanschappen, die sy uyt Sgaignien gebraght hebben, in groote Pack-huysen ontlaeden, die men expres gemaeckt heeft om die op te sluyten, ende tegens de ongemacken des lughts te bevrijden.

So drae sy hare vragt quyt zijn, laeden sy weder de Koopmanschappen die men van *Guatimala* daer gebraght heeft, om die in Spaignien te brengen; deselve hebben daer dickmaels twee a drie maenden voor de komste der Scheepen leggen waghten.

Soodaenigh datmen, geduerende de drie maenden van Julius, Augustus, ende September, altoos verseeckert is, daer ter plaetse, een grooten schat te vinden.

Des niet tegenstaende is de eenvoudigheyt ofte de assurantie der Spaigniaerden soo groot, dat sy het bewaeren van die rijckdommen laeten aen een ofte twee Indianen ende soo veel Mulatten, welcke gemeenlijck Lieden zijn, die om haer boosende ergerlijck leven, in het oude ende geruïneerde Casteel van St. Thomas van Castilien gebannen zijn.

Groote assurantie en sorgeloosheyt der Spaigniaerden.

Het is waer, dat een weynigh hooger, een kleyn ende sleght Indiaensch Dorp, *St. Pedro* genaemt, leght, dat uyt omtrent dertigh Huys-gesinnen bestaet,

bestaet, doch de Inwoonders van het selve sijn meest altoos sieck, door de groote hette van dat Climaet soo wel als door de ongesonde lught, welcke op die Plaetse regeert.

Doch men soude die Golf lightelijck konnen versteercken, plantende twee goede stucken Geschut aen de mont van deselve, welcke tusschen twee Bergen ofte Rotsen besloten ende engh gemaeckt wert, op dewelcke men noch twee andere stucken soude konnen setten, ende dat soude bequaem zijn, om een geheele Vloote van die Haeven af te wijsen, oock soude sulcks het Koninghrijck van *Guatiuala* verseeckeren, soo wel als een groot gedeelte van geheel *America*.

Schoone ende ruyme Haven van *Golfe Dolce*.

Doch door dien'er geen waght ofte sterckte is, soo lopen de Scheepen in alle verseeckeringe daer in, soo als eenige Engelsche ende Hollandsche Scheepen gedaen hebben, ende binnen gekomen zijnde, vinden sy een soo ruymen ende breeden Haeven ofte Reede, dat duysent Scheepen aldaer souden konnen Anckeren, buyten alle gevaer van *Sant Pedro* ofte St. Thomas van Castilien.

Ick hebbe dickmaelen gehoort, hoe dat de Spaigniaerden met de Engelsche ende de Hollanders den spot dreven, daer over, dat sy in die Golf gekomen waeren, ende die weder verlaeten hadden, sonder in het Landt te treden.

Laf-hertigheyt der Spaensche.

De Hollanders attaqueerden *Truxillo*, selfs doe ick in dat Landt was, het welcke de aensienlijckste Haeven van de *Honduras* ende *Comajagua* is, sy naemen het selve, nae een kleyne ende geringe resistentie, in, het meeste gedeelte van de Inwoonders vlughte in het Bosch, stellende haer vertrouwen meer in de snelheyt van haere voeten, als in de kraght van haere armen, en in hare Wapenen, want alle de Inwoonders van dat Landt hebben noch moet noch couragie.

De Hollanders nemen *Truxillo* in, en verlaeten het selve slegtelijck.

Doch de Hollanders, in plaetse van die Stad te versteercken, ende aldaer dieper te Landewaert in te trecken, ende als dan in die Golf het selfde te komen doen, soo als men doe door het geheele Land van *Guatimala*, alwaer niet een Mensch was die haer konde wederstaen, vreesde, verlieten *Truxillo*, sich met een taemelijcken buyt vergenoegende, waer over de Spaigniaerden soo verheught waeren, dat sy daer openbaere Processien over hielden, om dieshalven Godt te loven ende te dancken, ende haere blijdschap te betuygen, daer over, dat sy van dat gevaer verlost waeren.

De wegh van die Golf tot aen *Guatimala* toe, is soo quaet niet als men sich wel inbeelt, voor al van St. Michiels dagh af, tot aen de Maent van Mey toe, want als dan is de Winter ende het regen saisoen gepasseert, ende de winden beginnen door te waeyen, ende de wegen te droogen.

Selfs in de slimste tijden des Jaers, passeren de Muyl-esels, welcke ten minsten vier hondert ponden gewighte dragen, de gevaerlijckste ende moeyelijckste passagien van het Geberghte dat om die Golf leght.

En hoewel de wegen, in die tijden, seer swaer vallen, soo werden sy doch soodaenigh door de Muyl-esels betreden, ende sy sijn soo ruym ende wijdt, dat

dat het gemackelijck valt de quaede plaetsen te mijden, ende de wegh, daer hy goet is, te gebruycken; oock is dese boose wegh maer vijfthien mijlen langh, ende men vint doorgaens Hutten om te rusten, ende Muyl-esels en Paerden in het Bosch ende op het Geberghte, om de Reysigers te voorsien.

De Spaigniaerden vreesen, voor dat sy dat Geberghte gepasseert zijn, niet soo seer dan twee a drie hondert wilde Negers, welcke, door het quaede onthael datmen haer aen deede, uyt *Guatimala* ende de omliggende Plaetsen gevlught zijn, hebbende haere Heeren ende Meesters verlaeten, en zijnde in die Bosschen geretireert; sy woonen aldaer met haere Vrouwen ende Kinderen, ende vermeerderen dagelijcks soodaenigh in getal, dat alle de maght van *Guatimala* ende de by-gelegene Plaetsen, niet bequaem is om haer te dempen ende onder te brengen.

Gerevolteerde Negers.

Sy komen dickmaelen uyt het Bosch te voorschijn, ende sy packen die geene aen welcke de Muyl-esels drijven, sy nemen haer Wijn, Kleederen, Yser ende Waepenen af, soo veel als sy van nooden hebben, doch sy doen geen quaet aen de Muyl-drijvers noch aen de Slaeven die haer volgen, in tegendeel, de laetste maecken haer met dese Wilde vrolijck, om dat sy van eene couleur ende in deselve staet van slavernye zijn, oock nemen zy, by die gelegentheyt, dickmaelen de kansse waer, om haer exempel nae te volgen, ende voegen haer by de laetste, om soo mede haere vryheyt te bekomen, hoewel sy sich gedwongen sien in de Bosschen ende op het Geberghte te moeten woonen.

Doen groote schaede aen de Spaigniaerts.

Haere Waepenen sijn Boogen ende Pijlen, sy dragen die alleen om haer te beschermen, in gevalle de Spaigniaerden haer quaemen te attaqueren; want sy doen geen quaet aen die geene, welcke vreedsaemelijck haeren wegh passeeren, ende haer van haeren leef-toght mede deelen.

Haere Wapenen.

Sy hebben dickmaels geseght, dat sy haer op dat Geberghte begeven hebben, om sich voornaementlijck bereyt ende vaerdigh te houden, om haer by de Engelsche ende de Hollanders te konnen voegen, of het quaeme te gebeuren, dat sy in de Golf den voet aen Landt setteden, door dien sy wel weten dat die haer in vryheyt souden laeten leven, het geene de Spaigniaerden noyt sullen doen.

Sy verlangen nae Engelsche ofte Hollanders.

Alsmen dese vijfthien eerste mijlen gepasseert is, soo bevintmen dat de wegh begint te beteren, ende men komt op deselve aen kleyne Indiaensche Dorpen ende Vlcken, in deselve kanmen alles bekomen, dat tot onderhout, soo van de Menschen als Beesten, noodigh is.

Noch vijfthien mijlen voorwaerts is een groot Indiaensch Vleck, *Acasabastlan* genaemt, het leght op de kant van seeckere Reviere, die voor de Visch-rijckste van geheel dat Landt wert gehouden.

Acasabastlan.

Hoewel nu in deselve verscheydene soorten van Visch gevonden worden, soo is'er onder andere een seecker slagh *Bobo* genaemt, dese is ront ende seer dick, zijnde omtrent soo langh als een arm, hebbende maer een graet in het midden, doch sy is seer blanck en vet, ende uytsteeckende goet om gekoockt, gefreuydt, gebraden, ofte op wat wijse men wil, toegemaeckt te worden.

Bobo een aengenaem slag van Visch.

Men

Tepemechin een soorte van Voorn.

Men vint oock op den wegh, tot aen *Guatimala* toe, in de Beecken ende de kleyne Revieren, de schoonste slagh van Visch des werelts; de Spaigniaerden meynen dat het een soorte van Voorn is, men noemt deselve *Tepemechin*, ende het vet van deselve schijnt eer van een Kalf dan van een Visch te zijn.

Dit Vleck van *Acasabastlan*, werd door een Spaigniaert geregeert, men noemt deselve den *Corregidor*, sijne maght streckt sigh maer uyt tot aen de Golf toe, ende over de Dorpen die op die wegh gelegen zijn.

Dese Gouverneur heeft alles wat in sijne maght was, gedaen, om die wilde Negers van het Geberghte te krijgen, maer het heeft hem niet willen lucken.

Alle de maght van die Plaetse bestaet in twintigh musketten, even soo veel als'er Spaensche Familien zijn, ende in eenige Indiaenen, welcke Pijlen ende Bogen hebben, om het Dorp tegens de wilde Negers te beschermen.

Rontomme *Acasabastlan* zijn eenige Paght-hoeven, op deselve werden seer veele Ossen ende Muyl-esels aengeteelt, men wint daer oock veel Cacao, *Achiotte*, ende andere drogen om de Chocolate te maecken.

Daer vallen oock eenige Medicinale Kruyden, welcke goet voor de Apotheeckers zijn, als *Salsaparilla*, *Cassia*, &c. ende in de Hoven van het Dorp, sietmen soo een groote verscheydenheyd van vrughten, als in eenige andere, door de Indiaenen bewoonde, Plaetse.

Schoone Milloenen.

Doch dese Plaetse van *Acasabastlan* werd te *Guatimala* het meeste geaght, om de uytnemende Meloenen die daer van daen komen, sommige zijn soo groot als eens Menschen hooft, ende andere wat kleynder; De Inwoonders laeden die op Muyl-esels, ende senden die op verscheydene Plaetsen te koop.

Dit Vleck is niet meer dan dertigh mijlen van *Guatimala*, en hoewel men eenige Heuvelen ende Bergen moet op en af-klimmen, soo valt die wegh doch evenwel niet seer moeyelijck voor de Menschen ende de Beesten.

Yser ende kopermijnen.

Men hadde eenige Mijnen in dat Geberghte ontdeckt, doch men heeft deselve verlaeten, nae datmen daer in hadde doen graeven, door dien men bevont dat dit niet dan van koper ende yser waeren, ende dat de onkosten grooter dan het voordeel souden zijn.

HET

HET III. CAPITTEL.

Een Reviere die gout geeft. Wreedheyd der Spaigniaerden, doet een Gout-mijne verliesen. Seecker rijck Neger, is verdagt van die Mijne te weten, ende werdt daer over aengesproocken, doch verantwoort sigh seer wel. Reviere van de Koeyen levert eenigh gout uyt. Beschrijvinge van de Valeye van Mixco *ende* Pinola. *Historie van* Juan Palomeque, *sijn rijckdom, sijne gierigheyd, sijne Barbarische wreedheyt over sijne Slaeven ende Negers, sijne onkuyssche beestigheyt, sijne moorden. Eremitagie van onse Vrouwe van den Bergh Carmel. Beschrijvinge van* Mixco. *Getal van de Muylesels in de Valeye van* Mixco. *Schoon aerde-werck te* Mixco. *Beschrijvinge van* Pinola. Baraneas. *Beschrijvinge van* Petapa. Mojarra *een Visch. Goede ordre om* Guatimala *van Visch te versorgen.*

DOch sy hebben wel een andere schat dan yser ende koper verloren op desen wegh van *Acasabastlan* nae *Guatimala* toe, om dat sy soo leelijcken met de Indiaenen leefden, en dat voor al omtrent een plaetse welcke de Spaigniaerden *Aqua Caliente*, dat is warm-waeter noemen, aldaer is een Reviere uyt dewelke de Indiaenen, op sommge plaetsen, so veel gout haelden, dat de Spaigniaerden, haer een jaerlijcksche schattinge in gout te betalen, hadden op-gelegt.

Een Reviere die gout geeft.

Doch de Spaigniaerden, die even als *Valdivia* in *Chili*, al te hongerigh nae het gout waeren, braghten de Indiaenen om hals, door dien sy haer de plaetse, op dewelcke sy het vonden, niet wilden wijsen, soodaenigh dat sy, te selver tijdt, de Indiaenen ende haeren schat verloren.

Wreedheyd der Spaignjaerden.

Men is evenwel noch, tot op heden toe, besigh om die schat op te soecken, in het Geberghte, in de Reviere, ende in alle de omleggende plaetsen, in dewelcke men sigh soude konnen in-beelden dat het soude konnen zijn; maer het konde wel wesen, dat de Goddelijcke voorsienigheydt, dese schat, voor de Spaigniaerden, heeft willen verbergen, om deselve naemaels, aen een andere Natie, te ontdecken, welcke deselve beter als sy sal gebruycken.

Doet een Gout-mijne verliesen.

Daer woont een seecker Neger op dese plaetse van *Aqua Caliente*, en dat op eene Hoeve die hem selve toe-komt, men aght hem seer rijck te zijn, ende hy onthaelt alle de Reysigers, die by hem komen, seer wel.

Seecker rijck Neger.

Sijne Rijckdom bestaet in Bestiael, Schaepen ende Geyten, hy voorsiet de Stadt van *Guatimala* ende de omleggende plaetsen, van de beste kaes die in dat Landt valt.

Is verdagt van die Mijne te weten, en wert daer over aengesproocken,

Maer men gelooft dat sijne middelen niet soo seer van sijne Hof-stede, van sijn Bestiael ende van sijne Kaesen komen, als van die verborgen schat, die men aght dat hem is bekent, ende dat hy alleen de plaetse weet daer men het gout vint.

Men heeft hem daer over voor de Koninghlijcke Audientie doen verdaghvaerden, doch hy heeft altoos geloocchent dat hy daer eenige kennisse van hadde.

Men hadde suspitie op hem, door dien hy voor desen Slaev geweest zijnde, sijn selve hadde vry-gekoght, betaelende eene considerabile somme, en om dat hy, naederhant, in vryheyt zijnde, dese Hoeve, ende veele daer omleggende Landen, gekoght hadde, sijnde hy geduerigh in maght ende in rijckdom seer aengenomen.

Doch verantwoort sich seer wel.

Hy antwoordde dat hy jongh ende een Slaev zijnde, een seer goed Meester hadde gehad, die hem alles wat hy wilde liet doen; dat hy, spaersaem zijnde, veel hadde by malkanderen versamelt, dat hy sijne vryheyt daer voor gekoght hadde, ende naemaels een kleyn Huys om in te woonen, waer over Godt daer nae Sijnen segen hadde gegeven, ende aen hem middelen ter handt gestelt, om sijn kleyn Capitael te vermeerderen.

Reviere van de Koeyen levert eenigh gout uyt.

Drie a vier mijlen van dit *Aqua Caliente*, is een Reviere welcke men de Reviere van de Koeyen noemt.

Aldaer onthouden sich eenige arme Boeren, die, voor het meeste gedeelte, Mulatten ofte *Mesticos* zijn, sy woonen in Hutten met stroy gedeckt, ende weyden aldaer wat Beesten; het meeste gedeelte van den dagh verslijten sy met in het sant van dese Reviere nae gout te soecken, sich inbeeldende dat sy ende haere Kinderen noch rijck sullen worden, ende dat dese Reviere van de Koeyen noch met de *Pactolus* in eenen graed sal staen, ende de Poëten verplighten deselve door haere wercken soo vermaert te maecken, als sy de andere gedaen hebben.

Beschrijvinge van de Valeye van *Mixco* ende *Pinola*.

Van dese Reviere af ontdeckt men aenstonts de aengenaemste Valeye van geheel dat Landt, ick hebbe in deselve ten minsten vijf jaeren gewoont, sy wert de Valeye van *Mixco* ende *Pinola* genaemt, ende is ses mijlen van *Guatimala* gelegen, sy is omtrent vijf mijlen langh ende drie a vier breet.

Dese Valeye dan is met Schaepen vervult, ende het Landt van deselve is in verscheydene Paght-hoeven af-gedeelt, op dewelcke men schoonder Koorn en Tarwe wint, dan in eenigen oord van het Mexicaensche *America*.

Dese selve Valeye versorght de Stadt van *Guatimala* van Tarwe, ende men maeckt daer alle de Biscuyt, welcke de Scheepen, die Jaerlijcks, in de Golf, uyt Spaignien komen, van nooden hebben.

Sy heeft de naem van de Valeye van *Mixco* ende *Pinola* gekregen, ter oorsaecke van twee soo genaemde Indiaensche Dorpen, welcke reght tegens malkanderen over, yder aen eene zijde van die Valeye, gelegen zijn, *Pinola* is aen de lincker zijde van de Reviere van de Koeyen, ende *Mixco* aen de reghter zijde.

Daer

Daer zijn veele rijcke Paghters in die Valeye, welcke alle plompe, grove ende boersche Lieden zijn, die beter het Landt konnen bouwen, als de Waepenen handelen.

Ick moete onder deselve niet vergeten gewagh te maecken van een van mijne kennisse, *Juan Palomeque* genaemt, ick soude veel meer wercks van hem gemaeckt hebben, dan ick wel deede, hadde ick hem konnen bewegen, eer als een Mensche dan als een Beest te leven, ende eer als een vry Mensch dan als een Slaev van sijn gout ende silver.

Historie van *Juan Palomeque.*

Hy hadde in mijnen tijdt drie hondert Muyl-esels, welcke gewoon waeren de wegh van de Golf te bewandelen, hy verdeelde deselve in ses hoopen, hebbende hondert Negers soo Mannen Vrouwen ende Kinderen, die deselfde besorghden, ende die in de Valeye van *Mixco* woonden, in Hutten die met stroy bedeckt waeren.

Sijn rijckdom.

Het Huys daer hy selve in woonde, was mede op die wijse gedeckt, hy hadde meer vermaeck daer in te woonen, dan in die geene, die hy binnen *Guatimala* hadde, door dien hy sich daer als een woest Mensche onder sijne Slaeven ende Negers droegh, daer hy in de Stadt verplight was borgerlijck te leven.

Doch hier vernoeghde hy sich met Melck ende Stremsel te eeten, met swarte, harde ende verschimmelde Biscuyt, ende *Tassajos*, het welcke seer dunne gesoutene stuckjens Ossen-vleesch zijn, die men in de wint gedrooght heeft, de Slaeven zijn deselve gewoon te nuttigen onder wegen als sy nae de Golf trecken.

Sijne gierigheyt.

Daer hy, soo hy in de Stadt gewoont hadde, om sijn aensien staende te houden, soude hebben moeten leven, even als de andere Lieden van aensien ende conditie; doch dese ellendige gierighaert, welcke alle de streecken van de spaersaemheyt verstonde, koos het velt in plaetse van de Stadt uyt voor sijne woon-plaetse, een Hutte voor een Huys, het geselschap van sijne Negers ende Slaeven, in plaetse van dat van de fatsoenlijcke Borgers, ende des niet tegenstaende datmen hem ses maelen hondert duysent Ducaten rijck schatte.

Hy ruineerde alle die geene, die nevens hem haer werck maeckten, van voor de Kooplieden, heen ende weder met de Koopmanschappen, op de Golf te trecken, door dien hy, Slaeven ende Muyl-esels in sijn besit hebbende, welcke sterck waeren ende wel gevoet wierden, altoos soodaenighen prijs van soo veel voor het hondert pont gewighte op de vraght stelde, dat hy'er altoos aen won, in plaetse van dat de andere te kort schooten, om dat sy genootsaeckt waeren, Kneghten ende Indianen te hueren, om haere Muyl-esels te drijven.

Hy was soo wreet over sijne Slaeven ende Negers, dat, als'er een onder was die quam te feylen ofte in eenige mis-slagh te vervallen, hy deselve by-na tot de dood toe castijdde; Onder andere hadde hy een Slave *Macaço* genaemt, voor deselve hebbe ick hem meenighmalen, doch vrughteloos, gebeden; somwijlen hing hy hem by de armen op, ende gaf hem als dan stock slagen, tot soo verre dat

Sijne barbarische wreetheyt over sijne Slaeven en Negers.

ſijn rugge geheel bebloet was, ende als hy in deſe ſtaet was, ende de huydt geheel aen flenters ende lappen hadde, ſoo deede hy, om hem te geneſen, ſiedende vet in ſijne wonden gieten; hy hadde, met een gloeyent yſer, ſijn aengeſighte, handen, armen, rugge, buyck, dgyen ende beenen gebrant-merckt, tot ſoo verre dat die arme Slaeve, het leven moede zijnde, ſich twee a drie maelen wilde verhangen, doch ick belette hem dat altoos, door de redenen die ick hem voor oogen ſtelde.

Sijne onkuyſſche beeſtigheyt.

Hy was ſoo Beeſtelijcken onkuyſch, dat hy de Vrouwen van ſijne Slaeven tot ſijn vermaeck mis-bruyckte; ſelfs als hy in de Stadt eenige Vrouwen ofte Dochter van die conditie, welcke hy nae ſijn ſin ſchoon genoegh vont, quam te ſien, ende deſelve hem niet wilden toelaeten het geene hy op haer verſoghte, ſoo begaf hy hem nae haeren Heer ofte Vrouwe, ende koght haer die af, veel meer dan ſy gekoſt hadden, daer voor gevende, ende hy beroemde ſich als dan, dat hy haeren hooghmoet, door een Jaer harde ſlavernye, wel dempen ende doen daelen ſoude.

SijnMoorden.

In mijn tijdt ſloegh hy twee Indianen, op den wegh nae de Golf, dood, ende hy wiſt ſich, door middel van ſijn gelt, ſoo light door die ſaecken te redden, als of hy maer een Hondt hadde ter neder geleght.

Hy was niet getrouwt, oock hadde hy geene genegentheyt tot den Huwelijcken ſtaet, door dien ſijne Slaevinnen hem voor Wijven verſtreckten, ende niet eene van ſijne nae-buers Vrouwen dorſte hem af-wijſen, ſoodaenigh dat hy die Valeye met baſtaerden van allerhande couleuren vervulde, welcke nae de dood van deſe booſe rijcke Man, alle de rijckdommen ende ſchatten ſullen te ſoeck maecken, die hy met ſoo veel gierigheyt ende wreetheyt heeft by een geſchraept.

Eremitagie van onſe Vrouwe van den Bergh Carmel.

Behalven de twee Vlecken, die den naem aen de Valeye geven, is'er aen de Ooſt-zijde, dighte by de Reviere van de Koeyen, een Eremitagie, welcke men onſe Vrouwe van den Bergh Carmel noemt; deſe verſtreckt voor een Parochiaele Kercke aen alle de Spaenſche Paghters die in de Valeye woonen, hoewel ſy meeſt den tijdt in de Vlecken van de Indianen ter Miſſe komen, en voor al in dat van *Mixco*, in het welcke de Spaigniaerden een rijck Gebroederſchap van onſe Vrouwe van het Rooſen-hoedeken hebben op-gerigt, ende de Negers van haere ſijde mede.

In geheel deſe Valeye zijn omtrent dertigh a veertigh Spaenſche Paght-hoeven ofte Huyſen, welcke onder deſe Eremitagie behooren, in deſelve zijn omtrent drie hondert Slaeven ende Slaevinnen, welcke alle of Negers of Mulatten zijn.

Beſchrijvinge van *Mixco*.

Mixco is een Vleck in het welcke drie hondert Huys-geſinnen zijn, doch daer is niet aenſienlijcks als de rijckdommen, die aen die twee Gebroederſchappen behooren, ende eenige rijcke Indianen, welcke van de Spaigniaerden Tarwe hebben leeren ſaeyen, ende met hare Muyl-eſels op de Golf handelen.

Behalven een groote meenighte van Pluym-gedierte ende Kalckhoenen, die men in dat Dorp aenqueeckt, ſoo is'er een Vleeſch-hal, in deſelve ver-

kooptmen het Vleesch aen de Indianen van die Plaetse, ende aen de Spaigniaerden van de Pacht-hoeven in de Valeye, tot voor-raet van haere Slaeven, welcke de Muyl-esels van haere Heeren nae de Golf drijven.

Juan Palomeque is de eenighste niet welcke de Muyl-esels besit, want daer zijn noch vier Gebroeders *Dom Gaspar*, *Dom Thomas*, *Dom Diego* ende *Dom Juan de Colindres* genaemt, sy hebben'er yder seftigh met dewelcke sy op de Golf handelen, soo wel als door geheel dat Landt, selfs somwijlen tot aen *Mexico* toe, maer sy hebben weynigh Slaeven, ende bedienen sich van Indianen, welcke sy loon moeten geven om die te drijven.

Getal van de Muyl-esels in de Valeye van *Mixco*.

Boven dese zijn'er noch ses andere troupen van Muyl-esels, behoorende aen andere Hof-steden, welcke met die van *Mixco*, omtrent twintigh troupen ofte duysent Muyl-esels uyt maecken, die alle, door de Kooplieden van *Guatimala*, gebruyckt werden, om Landewaert in, of op de Golf, te handelen.

Om nu weder tot het Vleck ofte Dorp van *Mixco* te komen, soo is het sulcks, dat het geduerigh door-trecken van de Muyl-esels, van de Kooplieden ende Reysigers die van ofte nae Spaignien haeren wegh nemen, het selve seer rijck gemaeckt heeft.

Want dese Plaetse heeft, uyt haer selve, niet dat haer profijt kan toe-brengen, dan een seecker soorte van Aerde, van dewelcke men seer schoone vaeten ende Aerde-werck maeckt van allerhande soorte, als Kruycken, Kannen, Water-potten, Schootelen, Tafel-berden ende ander Keucken-gereetschap en Huys-raet; De Indianen betoonen in dit werck groote aerdigheyt, ende weten alle dese dingen soo wel te beschilderen, ofte met roode, witte, ende andere gemenghde ende ongemenghde verwen te vernissen, dat sy seer aengenaem voor het gesighte zijn; en sy senden deselve na *Guatimala* ende de omleggende Plaetsen, om verkoght te worden.

Schoon Aerde-werck te *Mixco*.

Het Vleck *Pinola* is by-nae van deselve grootte als dat van *Mixco*, maer veel aengenaemer, vermaeckelijcker, gesonder ende beter gelegen, door dien het in een vlackte leght, daer *Mixco* in tegendeel aen het hangen van een heuvel is gestigt, welcke, aen de Reysigers, het gesighte van de Valeye t'eenemael beneemt.

Beschrijvinge van *Pinola*.

Te *Pinola* is mede een Vleesch-halle, men verkoopt alle dagen Ossen-vleesch in deselve, daer is oock veel Pluym-gedierte, vrughten, Maiz, Tarwe (doch die is in allen deelen soo goet niet als die van *Mixco*) honigh ende het schoonste waeter van geheel die Landt-streecke.

Het Vleck selve wert in de Indiaensche Taele *Panac* genaemt, nae de naem van een vrught, welcke men aldaer in overvloet vint.

Aen het Noorden ende Zuyden van die Valeye zijn heuvelen, welcke voor een groot gedeelte met Tarwe besaeyt zijn, oock valt het daer beeter als beneden in de Valeye.

Aen het Westen zijn twee andere Vlecken, grooter dan die van *Pinola* ende *Mixco*, haere naemen sijn P*etapa* ende *Amatitlan*, om daer te komen, vintmen in het midden van de Valeye eenige Plaetsen die wat oneffen zijn, en in de welcke men op en af moet gaen, sy noemen die *Baraneas*, men vint in deselve

Baraneas.

Beecken ende aengenaeme Fonteynen, oock ſchoon gras tot het voedſel van Schaepen ende ander Beſtiael.

Beſchrij-vinge van *Petapa.*

Petapa is een Vleck, in het welcke omtrent vijf-hondert Inwoonders zijn, alle ſeer rijck, ſy laeten de Spaigniaerden toe, onder ende nevens haer te woonen, en van haer hebben ſy goede maenieren, ende de wereldlijcke en borgerlijcke Converſatie geleert.

Door dit Vleck moetmen paſſeren als men van *Comayagua*, *St. Salvador*, *Nicaragua* ende *Coſta-Rica* komt; Deſe Plaetſe is door dat meenighvuldigh paſſeren van Reyſigers ſeer verrijckt.

Mojarra een Viſch.

Men hout deſelve voor een van de aengenaemſte Vlecken van alle die onder *Guatimala* behooren, en dat door een Meer van ſoet waeter, dat daer nae-by leght, en met veele Viſch vervult is, voor al met Kreeften ende een ſeecker ſoorte van andere Viſch *Mojarra* genaemt, deſelve gelijckt wel nae een Makereel, ende heeft deſelve ſmaeck, alleen valt hy ſoo groot niet.

Goede ordre om *Guatimala* van Viſch te verſorgen.

In dit Vleck is een ſeecker getal van Indiaenen, welcke laſt hebben om de Viſcherye te beſorgen, en om de Stadt van *Guatimala* daer van te voorſien; ſy zijn gehouden alle woenſdagh, vrydagh ende ſaturdagh, het getal van Kreeften ende *Mojarras*, dat de Corregidor ende de andere Magiſtraeten, die nevens hem noch aght zijn, haer bevolen hebben, yder weecke op te brengen.

Ick kan dit Capittel niet wel eyndigen, ſonder al-voorens den Leſer in bedencken te geven, of hy kan twijffelen, dat de wraecke Godts ſoude reede weſen, wanneer eenige andere Europiſche Natie, dan de Spaenſche, haer vlijdt wilde aenwenden, om deſe Landen den Koningh van Spaignien te ontweldigen, want alle goede ordre, waer van wy hier geſproocken hebben, beſtaet niet dan in een groote onreghtvaerdigheyt, door dien ſy de Indianen, uyt welckers Landen ſy ſoo veele ſchatten ende rijckdom trecken, daer by-nae niets dan ſlagen voor geven, die evenwel met yets geringhs ſouden vergenoeght zijn; oock is het *Juan Palomeque* niet alleen, welcke ſoo Godtlooſelijck ende onreghtvaerdigh leeft, gelijck den Leſer dat uyt het ſevende Capittel, van dit ſelve Boeck ſal beſpeuren, in het welcke wy van deſe ſtoffe wat ruymer handelen.

HET

HET IV. CAPITTEL.

Naems-oorspronck van Petapa. *Coninghlijcke Familie te* Petapa. *Indiaenen sijn meest alle seer tot den dranck genegen. Privilegien van den Gouverneur van* Petapa. *Maght van den Priester van dat Vleck. Praghtigh Kerck-cieraedt. Jaer-merckt van* Petapa. *Stier-lopen. Historie van* Sebastiano Savaletta. *Sijn rijckdom. Tweederhande Suycker-molens* Trapiches *en* Ingenios. *Beschrijvinge van de Suycker-molen van* Avis. *Beschrijvinge van* Amatitlan. *Warme baeden te* Amatitlan. *Sout aen een soet Meer gevonden. Merckt-plaetse van* Amatitlan. *Dubbelden Ooghst in de Valeye van* Mixco. *Vremde maeniere van dorsschen. Wondere maeniere van het Landt te mesten.* St. Lucar. *Wonderlijcke getempertheydt des Climaets van dat Dorp, doet het Koorn merckelijck vermeerderen. Hoemen het Koorn bewaert. Swacke situatie van* Guatimala. *Moeyelijcke passagie. Aengenaeme wegh. Besluyt des Capittels.*

Naems oorspronck van *Petapa.*

DE naem van *Petapa* bestaet uyt twee Indiaensche woorden, waer van het eene, dat *Pet* is, een matte beduyd, ende het andere *Thap*, beteeckent waeter, ende door dien een matte, het voornaemste gedeelte van het Bedt der Indiaenen is, soo is het woord *Petapa* eygentlijck een Bedde van waeter geseght, en dit is dus uytgevonden, om dat het waeter van het Meer, meest altoos stil, kalm ende vermaeckelijck is.

Koninghlijcke Familie te *Petapa.*

Daer woont onder andere een geslaght, dat onder de Indiaenen seer considerabel is, men seght dat het selve af-daelt van de oude Koningen van dat Landt; De Spaigniaerden hebben het selve tot noch op heden doen proncken met den edelen naem van *Guzman*; Het is uyt die Familie, datmen den Gouverneur van die Plaetse verkiest, doch hy staet onder de Stadt ende Kaemer van Justitie van *Guatimala.*

Die geene die'er Gouverneur was, ten tijde van mijn verblijf aldaer, was *Dom Bernard de Guzman* genaemt, hy hadde dat Ampt langen tijd bedient, met groote voorsightigheyd ende veel discretie, tot soo verre, dat, hy hebbende door den ouderdom sijn gesight verloren, men sijn Soon *Dom Pedro de Guzman* in sijn plaetse stelde, welcke soo wel als sijn Vader, van alle de andere Indiae-

nen

Indiaenen sijn seer genegen tot den dranck.

nen ge-eert ende ontsien wierde, ende ten zy sy niet wat te veel tot den wijn ende het droncken drincken hadde genegen geweest, soo als dat meest alle de Indiaenen doen, sy souden het Gouvernement over een Spaensche Stadt gemeriteert hebben.

Privilegien van den Gouverneur van *Petapa*.

Hoe wel dese Gouverneur den deghen niet magh draeghen, soo als die van het Indiaensche *Chiapa* wel doet, soo heeft hy doch evenwel veele andere schoone Privilegien; hy magh uyt de Inwoonders die geene u kiesen, welcke hy begeert dat hem op het middagh ende avondtmael sullen dienen, die op sijne Peerden sullen passen, die voor hem sullen gaen Visschen, hout aen sijn Huys brengen, ende generalijck alles doen dat hy tot sijnen dienst van nooden heeft; doch niet tegen-staende hy alle dese maght ende authoriteyt heeft, soo

Maght van de Priester van het selve Vleck.

vermag hy niets te doen, het sy het selve de Politie van die plaetse betreeft, het sy het de executie van de Justitie raeckt, dan met het advis ende de toe-stemmige van de Religieus die in dit Vleck woondt, die oock soo veele Persoonen, welcke verplight sijn om hem te dienen ende voor hem te Visschen, heeft, dat hy al soo heerlijck als een Bisschop kan leven.

De Indiaenen oeffenen daer oock meest alle de handt-wercken die men in een wel-gestelde Republicque van nooden heeft, ende men vindt'er deselve kruyden ende vrughten welcken men in *Guatimala* heeft.

Praghtigh Kerck-cieraedt.

Het Tresoor van de Kercke is'er seer groot, door dien'er veele Gebroederschappen van onse Vrouwe ende andere Heyligen zijn, welckers Beelden met kostelijcke Kroonen, Ketenen ende Braceletten verciert zijn, behalven de silvere Lampen, Wieroock-vaeten, ende Kandelaers om op de Altaeren te setten.

Jaer-merckt van *Petapa*.

De voornaemste Feest-dagh van die plaetse, is die van St. Michiel, om dat het Dorp aen dien Heyligh is toe-wijdt, men houdt'er op die dagh een Jaer-merckt, op dewelcke veele Kooplieden van *Guatimala* komen, om te kopen ende te verkopen.

Stier-lopen.

De nae de middagh van dien dagh, soo wel als de geheele volgende, werdt met Stier-lopen door de Spaigniaerden en door de Negers door-gebraght, dese sitten te Peerde, ende dan sijn'er noch andere Indiaenen te voet, welcke dickmaelen droncken zijnde, haer leven niet alleen daer lightelijck in de waegh-schaele stellen, maer oock veel tijdts verliesen.

Behalven den grooten toe-loop van Volck dat'er in die tijdt komt, soo werdt'er oock alle daeghen, tegen vijf ueren nae de middagh een *Tianguez* ofte merckt gehouden, dogh op deselve sietmen niet dan Indiaenen, welcke met malkanderen handelen.

Daer passeert oock dighte voor by dit Vleck seeckere Reviere, welcke op eenige plaetsen niet seer diep is, sijnde die light te door-waeden; dese dient haer om haere Tuynen te bevoghtigen soo wel als haere Ackers, oock doetmen door deselve een Molen om lopen, welcke de meeste Inwoonders van de Valeye van meel besorght, brengende deselve haere Tarwe aldaer te maelen.

Een

Een half-uer van dat Vleck is een rijcke Paght-hoeve met een Suycker-molen, dese behoordt aen seecker Persoon *Sebastiano Savaletta* genaemt, hy is een Biscayer van geboorte; hy was seer arm ende behoeftigh doen hy in die Landen quam, ende hy diende een van sijne Landts-genooten, maer hebbende door sijne konst ende arbeydt middel gevonden, om een Muyl-esel of twee te kopen, soo begaf hy sigh om langhs het Landt te gaen handelen, tot dat hy, door sijne winste, middel gekregen hadde, om een geheele troup van sestigh Muyl-esels te kopen, door dewelcke hy sigh soodaenigh verrijckte, dat hy veele Landen omtrent *Petapa* aenkoght, welcke hy bequaem vindende om Suycker te teelen, begaf hy sigh daer toe, met soo veel succes, dat hy daer ter Plaetse een gantsch heerlijck Huys deede stighten, in het welcke, de meeste luyden van Conditie, uyt de Stadt van *Guatimala*, sigh dickmaelen gaen diverteren.

Historie van *Sebastiano Savaletta.*

Hy doet een groote meenighte Suycker maecken, van dewelcke hy een gedeelte in het Landt verhandelt, ende het overige sent hy nae Spaignien.

Hy onderhoudt gemeenlijck sestigh Slaeven op sijne Hoeve, ende daer toe doet hy in sijn Huys soo wel aendisschen, datmen hem voor edelmoedigh ende liberael houdt, oock seghtmen dat hy ten minsten vijfmael hondert duysent ducaeten rijck is.

Sijn rijckdom.

Een halve mijle van sijn Huys af leght noch een andere Suycker-molen, welcke men *Trapiche* noemt, dese behoordt aen het Clooster van de Ordre van St. Augustinns binnen *Guatimala*, op deselve sijn omtrent twintigh Slaeven, men noemt dese *Trapiche*, om datmen met de instrumenten, daer mede men sigh op deselve bediendt, soo groote een meenighte van Suycker-riedt niet maelen kan, als men wel doet op de molens die de Spaigniaerden *Ingenios* noemen.

Tweederhande Suycker molens *Trapiches*, ende *Ingenios.*

Het Vleck *Amatitlan* leght daer maer een mijle van daen, dighte by het selve is een *Ingenio* ofte Suycker-molen, grooter als die van *Savaletta*, men noemt die gemeenlijck de Suycker-molen van *Avis*, om dat de Stighter van deselve die naem voerde, doch voor als nu behoordt die aen de Post-meester van *Guatimala*, *Pedro Crespo* genaemt.

Beschrijvinge van de Suycker-molen van *Avis.*

Dese Plaetse schijnt wel een kleyn Dorp te wesen, ter oorsaecke van de meenighte van Hutten, alle met stroy bedeckt, die daer zijn, in deselve woonen de swarte Slaeven die daer op arbeyden, die met Mannen Vrouwen ende Kinderen meer dan hondert sterck zijn.

Het Huys van den Eygenaer is seer wel getimmert, sijnde groot en ruym, ende bequaem om hondert Persoonen te huys-vesten.

Door dien nu dese drie Suycker-molens dighte by *Guatimala* leggen, soo contribuëren sy oock veel tot de rijckdom van die Stadt, en tot den handel die men uyt deselve op Spaignien drijft.

Hoe wel'er in *Amatitlan* soo veel Spaigniaerden als te *Petapa* niet zijn, soo vint men daer in tegendeel weder veel meer Indiaenen.

Beschrijvinge van *Amatitlan.*

De straeten sijn'er seer wel geordonneert, ruym, reght ende regulier, doch sy sijn niet geplaveyt, en men gaet'er op de blote aerde ofte op het sant.

Men geniet daer mede alle de voordelen van het Meer, ende de Inwoonders senden mede Visch nae *Guatimala*, op deselve daegen als die van *Petapa*.

Warme baeden te *Amatitlan.*

Hoewel nu dese Plaetse buyten den wegh, die door de Reysigers gebruyckt wert, leght, soo zijn doch de Inwoonders daerom niet minder wel-vaerend dan die van *Petapa*, door dien sy groote winsten trecken van die geene, welcke uyt de Stadt van *Guatimala* ende de omleggende Plaetsen, aldaer in de baeden komen, want daer sijn eenige warme waeteren, welcke men seer gesont hou te wesen, ende die daerom in hooge aghtinge werden gehouden.

Sout aen een soet Meer gevonden.

Het Dorp verrijckt sich oock door het sout dat daer gemaeckt wert, of dat men veel eer van de kanten van het soete Meer versaemelt, want alle morgen vintmen het daer op de aerde als een witte rijp leggen; de Indianen raepen het op, ende suyveren het nae dat sy het versaemelt hebben, soodaenigh dat het seer wit, en tot het gewoone gebruyck bequaem, wert.

Daer-en-boven trecken sy noch gewin van de Muyl-esels van de nae-by gelegene Plaetsen van de Valeye, men brenght die om een geheelen dagh ofte morgen-stont op die soute aerde te gaen weyden, ende men geeft vijf stuyvers voor yder Muyl-esel des daeghs, men heeft door de ervaerentheyt bevonden dat dit deselve robust ende sterck maeckt, ende haer meer goet doet dan eenige medicijne, jae selve dan het ader laeten.

Merckt-plaetse van *Amatitlan.*

Sy drijven oock grooten handel met Catoen ende vrughten, waer van sy een groote overvloet hebben, de Merckt-plaetse is mede seer schoon, ende met heel vraeye Olm-boomen, die van een boven-gewoonlijcke grootte zijn overschaduwt, onder deselve begeven sich de Indiaenen alle nae de middaghs om daer het geene sy van nooden hebben te kopen, ende haere eygene Waeren te verhandelen.

De Kercke van die Plaetse is mede seer wel getimmert, ende soo schoon als eenige die in *Guatimala* is; sy is soo rijck ende maghtigh, dat sulcks in het Jaer van 1635. de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus te *Guatimala* verplighte, daer een Prieurye af te maecken, welcke het gesagh heeft over alle de andere Dorpen van de Valeye; sy bouwden daer een seer praghtigh Klooster, in mijne tijdt waeren in het selve acht duysent Ducaten in een koffer opgesloten, tot verval van de gewoonlijcke verteeringen en onkosten, die buyten twijffel, sedert die tijdt, seer sijn toe-genomen.

Op dese wijse nu hebbe ick den Leser vertoont de geheele Valeye van *Mixco*, *Pinola*, *Petapa* ende *Amatitlan*, welcke in rijckdom voor geene Plaetse, onder *Guatimala* staende, behoeft te wijcken.

Ick moete evenwel niet vergeten te spreecken van een dubbelden Ooghst die men in die Valeye in-saemelt.

Dubbelden Oogst in de Valeye van *Mixco.*

De eerste bestaet uyt een kleyne soorte van Koorn, het welcke men *Trigo Trimesino* noemt, het is een woort dat uyt twee andere Spaensche bestaet, te weten, *tres Meses*, ofte in het Latijn *tres Menses*, dat drie maenden beteeckent, om dat het selve, drie maenden naer het gesaeyt is, rijp wordt,

ende

Vreemde Mani
re van Dorschen
J. Doesburgh. fe

ende bequaem is om gemaeyt te worden; soodaenigh dat het, in het laetste van Augustus gesaeyt werdende, in het laetste van November werdt in geooghst.

En niet tegenstaende dat het schijnt, dat het door sijne kleynte, niet veel meel soude geven, soo leverdt het doch soo veel uyt als haere andere soorten van Tarwe, het broodt dat daer van komt, is oock al immers soo wit, doch het wil niet langh bewaert zijn, maer het werdt ten eersten droogh ende hardt.

De andere Ooghst, welcke uyt tweederhande Koorn bestaet, het eene sijnde root, ende het andere wit, als dat van *Candia*, volght aenstonts nae het insaemelen van dese driemaendige Tarwe, want men snijjt de seyssens in de halmen een weynigh nae Kers-misse, ende het is als dan niet alleen te degen rijp, maer in plaetse van het op Gerven te setten, ende te laeten drogen in de Schueren, soo doen sy het door Merrien met voeten treden, in dorsch-vloeren, die sy daer toe expressselijck maecken.

Vremde maeniere van dorsschen.

Als het nu gedorst is, ende uyt de aederen ten voorschijn gekomen door het trappen der voeten van de Merrien, welcke men geduerigh met de sweep voort drijft, op dat sy, sonder stil-staen, altoos ront-om den dorsch-vloer souden lopen, drijftmen daer op de Merrien daer uyt, ende men want het Koorn, datmen daer nae in sacken doet, om op de solders gesloten te werden, laetende het kaf ende het grootste gedeelte van het stroy op het veldt, dit verrot daer dan, ende sy aghten het soo goet als Beeste-dreck, om het Landt te mesten.

Sy brenghen oock vyer op het Veldt, om de stoppelen te doen verbranden, ende tot asse te brenghen, dit doen sy een weynigh voor de eerste regen-tijdt, desen regen dan vallende, doorweyckt die asse, en drijft die in de aerde, welcke sy vet maeckt, sy aghten dat dit de gemackelijckste, profijtelijckste ende beste wijse is om de Landen te mesten.

Vremde maenier van het Landt te mesten.

Andere die een nieuw stuck Landts, het welcke vol hout staet, willen gaen bebouwen, doen alle die bomen af-kappen, ende hoewel het hout dickmaelen goet is om te timmeren ofte tot de Scheeps-bouw, soo sullen sy niet een stuck daer van verkopen, ende sy willen de moeyte niet doen van het te *Guatimala* te brengen, hoewel sy dickmaelen voor meer dan twaelf duysent guldens, soo het in Engelandt was, by malkanderen hebben, maer het is daer in soo groot een meenighte, dat de vraght haer meer soude komen te staen, dan sy daer van maecken souden.

Als nu de Boomen sijn af-gekapt laeten sy die droogen, ende eer het regenen van het Winter-saisoen begint, soo steecken sy den brandt in gheheel dat veldt, om het hout te doen verteeren, welckers asse het Landt soo vet ende vrughtbaer maeckt, dat, in plaetse daermen in Engelandt drie mudden ofte meer in een Mergen Landts snijjt, hier dickmaelen een mudde, jae noch minder, genoegh is, want het soude andersints te dighte by malkanderen op-komen, ende sich onderlinge versticken, waer door sy haeren Ooghst soude verliesen.

Deselve saecke doen sy mede in de weyden van de Valeye, want op het eynde van de maendt Mey, wanneer het gras kort is ende verwelckt, soodaenigh dat het soo droogh als Hoy werdt, steecken sy het vyer daer in, het welcke die Valeye t'eenemael swart doet schijnen, ende onaengenaem aen het gesighte maeckt; Doch den regen heeft daer geen twee a drie maelen op-gevallen, of de Aerde, haere vorige aengenaeme groente weder vertoonende, noodight die het Vee, datmen onderwijlen op een andere plaetse heeft doen weyden, om daer een nieuw voedsel te komen haelen, en om op dese schoone groene Tapijten te komen rusten.

Doch het is tijd dat ick my weder aen de andere zijde van dese Valeye, by de Reviere van de Koeyen begeve, waer van daen ick de ronde om dese Valeye hebbe begonnen te doen, ende van het Oosten nae het Westen ben af-getreden, tot aen Dorp van *Amatitlan* toe, het welcke het meeste van deselve is af-gelegen, om den Leser soo te doen bemercken, de kleyne wegh die'er noch tot aen *Guatimala* toe is af te leggen.

Het is waer, dat'er van de Eremitagie van onse Vrouwe af, een engen wegh door het midden van de Valeye loopt, die by-nae tot aen *Amatitlan* toe streckt, ende daer nae de reghte handt af op een Geberghte af-wijckt.

Doch door dien men daer dickmaelen moet op ende neder klimmen, ende dat'er veele moeyelijcke diepe wegen te passeren zijn, soo is dat den gewoonlijcken ende meest betreden wegh niet, als men aen de Eremitagie aen de rechter-handt van *Mixco* komt, dat maer vijf mijlen van *Guatimala* leght.

St. Lucar. Van *Mixco* loopt de wegh al klimmende op een Heuvel, deselve brenght de Reysigers in een Dorp dat een weynigh grooter als *Mixco* is, het werd *St. Lucar* genaemt, en het is'er seer kout, soodaenigh dat die koude gemaetigheydt die plaetse seer rijck gemaeckt heeft, ende het is de Koorn-solder ende het Packhuys van de geheele Stadt van *Guatimala*.

Wonderlijck getempert Climaet van dat Dorp, doet het Koorn merckelijck vermeerderen.

Want daer het Koorn van de Valeye, op andere plaetsen, niet lange kan bewaerd werden sonder dat het bederft, ende dat'er aldaer seeckere kleyne wormkens in komen die sy *Gurgojos* noemen, soo is in tegendeel het Climaet in dese Plaetse van *S. Lucar* soo wel getempert, dat het Koorn daer twee a drie Jaren, nae dat het gedorscht is, goet blijft, mits datmen sorge draege van het somwijlen te verschieten, ende soo het wel opgesloten is, vermeerdert het soodaenigh, gelijck ick by ondervindinge selfs op de Plaetse gesien hebbe, datmen nae verloop van een Jaer, op een Solder, op dewelcke men twee-hondert mudden Koorn geleght heeft, twee-hondert ende twintigh vindt.

Hoemen het Koorn bewaert.

Hierom is het datmen in dat Dorp, het meeste Koorn dat in die Valey gewonnen wort, brenght, oock is het vol Schueren, die sy *Trojas* noemen, dese zijn niet op de aerde neder bevloerd, maer men maeckt daer met plancken een solderinge in, welcke omtrent een voet a twee van de gront verheven is, men bedeckt die met matten, ende op deselve leghtmen het Koorn, de rijcke Cooplieden van de Stadt bewaeren het aldus vier a vijf Jaeren, tot dat het op soodaenigen prijs, als sy wenschen, komt.

Men

Men heeft noch maer drie kleyne mijlen af te leggen, om van dese Plaetse tot aen *Guatimala* te komen, oock vintmen maer eene *Baranea* ofte diepen wegh tusschen beyden, onderwegen heeftmen aen beyde de zijden kleyne Dorpen, welcke sy *Milpas* noemen, deselve bestaen gemeenlijck uyt twintigh Hutten.

Milpas.

Op het midden van den wegh is een Heuvel, van deselve ontdecktmen de geheele Stadt, ende dese hooghte Commandeert over deselve soodaenigh, datmen met twee groote stucken Canon, geheel *Guatimala* in vreese soude konnen houden.

Swacke situatie van *Guatimala.*

Doch behalven desen Heuvel, over dewelcke de gewoonlijcke wegh loopt, zijn'er noch meer voorwaerts ter rechter ende ter slincker zijde andere Gebergten, welcke meer aen de Stadt naederen, en seeckerlijck men soude van deselve geheel *Guatimala* konnen met Geschut plat schieten, als al dese Heuvel te verre daer van daen was.

Men vind een seer schoone wegh, wanneer men dese Heuvel is af-geklommen, sy is oock seer breed, maer op het midden werd sy vry wat naeuwer gemaeckt door het Geberghte, doch dat duert niet langer dan een schoot weeghs, maer dese plaetse valt seer moeyelijck te passeren, ter oorsaecke van de steenen ende eenige kleyne Rotsen, welcke men in een sterck-vlietende Beeck, die van het Geberghte nae de Stadt loopt, vindt.

Moeyelijke passagie.

Maer by een kleyne Eremitagie, welcke nae *St. Juan* genaemt is, begint sigh de wegh weder allenckskens te verwijden, ende daer ontdecktmen *Guatimala* weder, dat een aengenaem gesighte voor de Reysigers geeft, dewelcke door een sandigen wegh nae de plaetse gaen, daer sy wat dencken uyt te rusten, oock vinden sy niet minder vermaeckelijck de soete groente van de schoone Alle'en, welcke sy tot aen en in de Stadt toe ontmoeten, en die altoos voor alle gaende ende komende Persoonen open staet, het sy van de zijde van het Clooster van de Jacobijnen, ofte van de kant van de Kerck ende van het Clooster van de Religieuse Doghters *de la Conception.*

Aengename wegh.

Nae dat ick nu den Leeser dus geleyd hebbe van *Golfe Dolce* af, tot aen *Guatimala* toe, ende hem alles vertoont wat op die wegen aenmerckens waerdigh is, soo sal ick te deser plaetse niet seggen van de andere Landen, welcke nae de kant van *Nicaragua* gelegen zijnde, onder dese Stadt behoren, tot dat ick sal komen tot mijne wederom Reyse, die ick dien hoeck uyt-nam; De wegh tot aen *Realejo* toe hebbe ick al voor desen beschreven.

Besluyt des Capitels.

My is nu noch overigh het Landt van *Vera-Paz*, ende den wegh daer toe gaende voor oogen te stellen.

HET V. CAPITTEL.

Oorspronck van den naem van Vera-paz. *Beschrijvinge van die Provincie.* Coban. *Ongetemde Indiaenen beletten den handel tusschen* Guatimala *ende* Jucatan. *Historie van de Reyse van seeckeren Religieus. Handel van die van* Vera-Paz *op de Golf. Koopmanschappen van het Landt van* Vera-Paz. *Wegh van* Guatimala *na* Vera-Paz. *Beschrijvinge van het Geberghte van de* Sacatepeques, *de Dorpen daer op, ende de Inwoonders van deselve. Groote mildaedigheyd van een godtloos Indiaen. Bouquetten pluymen die te huer gaen. Ongemackelijcke en gevaerlijcke wegh op den Bergh* Rabinal. *Beschrijvinge van de Valeye van St. Nicolaes.* Robinal *een seer schoon Vleck. Is seer overvloeyende van allerhande vruchten ende leef-toght. Praghtigh tractement van Frater* Juan Baptista. *St. Christoffel. Een groot Meer door Aerdt-bevinge ontstaen. Besluyt van het Capittel.*

Oorspronck van de naem van *Vera-Paz*.

De Provincie van *Vera-Paz*, dat waere Vreede geseght is, heeft die naem gekregen, om dat de Indiaenen van dat Landt, hebbende verstaen hoe dat de Spaigniaerden *Guatimala* nevens de nae-buerige Landen hadden vermeestert, sigh aen deselve vreedsaemelijck, ende sonder tegenstant te bieden, onderwierpen.

Beschrijvinge van die Provincie.

Voor desen was dit Landt een Diocese ofte Bisschoppelijcke Jurisdictie op sijn selven, doch jegenwoordigh is het by die van *Guatimala* gevoeght.

Het werd door een *Alcalde Major*, ofte President, welcke men uyt Spaignien sendt, geregeert, doch hy dependeert aen de Koninghlijcke Audientie, ofte Kamer van Justitie van *Guatimala*.

Coban.

De Hooft-Stadt van die Provincie is *Coban* genaemt, in deselve is een Clooster van de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus, ende den *Alcalde Major* houd daer sijne gewoonelijcke residentie.

De Spaigniaerden hebben dese Provincie noch niet geheel onder gebraght, hoewel sy daer seer dickmaelen om hebben gestreden tegens de Barbarische ende ongelovige Volckeren, welcke tusschen deselve ende *Jucatan* in woonen.

Ongetem-

Sy spannen alle haere kragten aen, om deselve te dempen, en om soo door ha-

re Landen een wegh nae de Stadt *Campin*, welcke in *Jucatan* leght, te baenen, ende soo den handel, te Lande, met die Provincie te bevestigen, welcke men gelooft dat seer voordeeligh aen het Landt ende de Stadt van *Guatimala* soude zijn, ende een veel seeckerder wegh om haere Coopmanschappen nae de *Havana* te brengen, dan door de *Golfo Dolce*, om dat dickmaelen de Scheepen, welcke uyt die Golf, nae de *Havana* loopen, door de Hollanders genomen werden.

de Indianen beletten den handel tusschen *Guatimala* ende *Jucatan*.

Doch de Spaigniaerden hebben, tot noch toe, dat Dessein niet konnen volbrengen, want sy hebben, in dat Barbarische Volck, altoos soo kraghtige wederstand gevonden, dat het haer niet mogelijck is geweest, deselve onder te brengen, ende te vermeesteren.

Dat alles niet tegenstaende, was'er een Monick, die een van mijne goede vrienden, ende van mijne kennisse was, welcke het waeghde onder dese woeste Menschen te gaen, ende hy passeerde, door twee a drie Indiaenen verselt, dwarsch door haer Landt heenen, tot aen de Stadt *Campin* toe, aldaer vondt hy eenige Spaigniaerden, welcke haer seer over dat sijn stout bestaen verwonderden, hem vraegende hoe hy sijn leven op die wegh hadde derven hazarderen.

Historie van de Reyse van seecker Religieus.

Hy quam daer nae weder te *Coban*, ende van daer te *Vera-Paz*, alwaer hy het verhael van sijne Reyse deede, seggende, dat die Volckeren, siende dat hy hare Taele sprack, ende dat hy, ten haren opsigte, nederigh ende beleeft was, hem mede seer wel hadden onthaeld, vreesende, seyde hy, dat, soo sy hem het leven benaemen, de Spaigniaerden, om daer wraecke van te nemen, haer noyt, voor dat sy haer hadden uytgeroyt, souden laeten rusten.

Hy seyde oock dat haer Landt veel beeter was dan dat van *Vera-Paz*, het welcke, soo geseght is, door de Spaigniaerden, vermeestert is, dat in het selve een seer schoone Valeye, ende in deselve, een Meer, was, op de kant van het welcke een groote Indiaensche Stadt lagh, die, ten minsten, door twaelf duysent Indianen bewoont wierde, en welckers Hutten alle van malkanderen waeren af-gescheyden.

Dese Monick heeft daer nae een beschrijvinghe van dat Landt gemaeckt, ende hy voer over nae Spaignien, om het Hof aen te moedigen tot het Dessein van dat selve te gaen overmeesteren, door het voordeel dat de Stadt van *Guatimala* ende de Provincie van *Jucatan* souden trecken, soo men eens een wegh, tusschen die twee Provincien, tot haere mutuele Communicatie, konde uytvinden.

Doch hoewel de Spaigniaerden van *Vera-Paz*, aen die zijde, door dat woeste Volck beslooten werden, soo hebben sy doch, aen de andere zijde, den wegh nae *Golfe Dolce* open, sy handelen in deselve met de Scheepen die daer komen anckeren, brengende aen deselve Pluym-gedierte, ende andere soorten van leeftoght die in dat Landt vallen, ende sy voeren Wijnen ende andere Spaensche Waeren in de Stadt van *Coban* te rugge.

Handel van die van *Vera-Paz* op de Golf.

Het Landt is seer oneffen ende Berghaghtigh, en hoewel'er eenige taeme-

lijck

lijcke groote Vlecken in zijn, soo vintmen'er doch maer drie a vier van eenigh aensien.

Koopmanschppen van het Landt van Vera-Paz.

De voornaemste waeren die daer vallen zijn voor eerst de *Achiotte*, welcke de beste van geheel het Landt van *Guatimala* is, *Cacao*, Catoen, Honig, *Cassia*, *Salsaparilla*, ende *Maiz* in seer groote meenighte, doch daer valt geen Tarwe.

Daer is oock veel Wasch, Pluym-gedierte, Wilt-braet, ende Vogelen van verscheydene couleuren, van dewelcke de Indianen de vederen, tot veele aerdige wercken, gebruycken, evenwel komen sy by die van *Mechoacan* niet te passe; men vint daer veele Perroquiten, Apen ende Meer-katten, welcke op het Geberghte weten de kost te krijgen.

Wegh van Guatimala nae Vera-Paz.

Den wegh om van *Guatimala* in dat Landt te komen, is deselve die nae de Golfleydt, tot aen het Dorp *St. Lucar* toe, van dewelcke ick hier boven gesproocken hebbe, ende van daer streckt sy sich over de Heuvelen ende het Geberghte dat aen de zijde van de Valeye van *Mixco* leght.

Beschrijvinge van het Geberghte van de Sacatepeques, de Dorpen daer op, ende de Inwoonders van deselve.

Sy werden de Bergen van de *Sacatepeques* genaemt, met een naem welcke bestaet uyt twee Indiaensche woordekens *Sacate* ende *Tepec*; Het laetste beteeckent een Bergh, ende het eerste gras, soodaenigh dat de saemenvoeginge van die woorden, eygentlijck Gras-bergen beduyt.

Op deselve zijn vier aensienlijcke Dorpen, het eerste is *St. Jago* genaemt, in het welcke vijf-hondert Huys-gesinnen zijn; het tweede *St. Pedro*, en daer sijn'er ses-hondert in; Het derde *St. Juan*, dat mede soo groot is, ende het vierde *St. Dominicus* van *Senaco*, in daer vintmen omtrent drie hondert Familien.

Dese vier Dorpen ziijn alle seer rijck, het Climaet is seer kout in de twee eerste, doch in de twee laetste weder warmer, ende omtrent deselve zijn veele Hoeven, op dewelcke men veel Tarwe ende schoon Koorn aen teelt, soo wel als *Maiz*.

Dese Indiaenen vallen vry moediger dan die van de andere Dorpen die daer omtrent gelegen zijn, ende sy stonden, doen ick daer was, op het Poinct om tegens de Spaigniaerden te rebelleren en op te staen, door dien sy haer mis-handelden.

Groote mildadigheyt van een godtloos Indiaen.

De Kercken zijn daer uyt-nemende kostelijcken ende praghtigh, ende men vont daer een Indiaen, ten tijde van mijn verblijf in dat Landt, die uyt het Dorp van *St. Jago* van daen was, welcke door een ydele begeerte tot wereltsche glorie, ses duysent Ducaten aen de Kercke van die Plaetse gaf, ende evenwel bevont men daer nae, dat hy op het Vogel-geschrey ende andere Heydensche dingen aght gaf, ende dat hy een Afgoden-dienaer was.

Bouquetten Pluymen die te huer gaen.

Dese Indianen winnen veel door het verhueren van groote bouquetten Pluymen, men siet de Indianen sich van deselve bedienen in de Dansseryen, welcke sy, op de dagen dat haer Dorp is ingewijt, aenreghten; men vint van die bouquetten welcke festigh Pluymen, alle van verscheydene verwe, sullen hebben, voor yder Pluym geeftmen ten minsten seven oortjens Hollandsch gelt, behalven datmen de waerdye van de Pluymen, die door ongeluck, of verloren werden, of breecken, moeten betaelen.

Van het Dorp van *St. Juan* af, dat wel het meeste voorwaerts leght, is de wegh

wegh seer vermaeckelijck ende vlack, tot aen een kleyn Dorp, van omtrent twintigh Huysen, zijnde, *St. Raymond* genaemt, toe, men moet als dan een goede dagh-reyse door brengen met op en neder te klimmen, ende door diepe ende waeterige wegen gaen, tot datmen aen een Hutte, op de kant van een Reviere gebouwt, komt, dit is deselve Reviere die door *Acasabastlan* loopt, waer van ick voor desen hebbe gesproocken.

Hier van daen komtmen aen een Bergh die seer steen-agtig ende vol Rotsen is, sy wert den Bergh *Rabinal* genaemt; men heeft'er treeden voor de Muyl-esels in de Rotsen uytgehouwen, want so die maer het minste ter lincker ofte ter regter hand quamen te struykelen, so souden sy langs de Rotsen in duysent stuken vallen.

Ongemackelijcke en gevaerlijcke wegh op den Bergh *Rabinal.*

Doch dit gevaer en duert niet langer dan omtrent anderhalve mijle, ende men komt daer nae in een seer schoone Valeye, welcke den naem van St. Nicolaes voert, ende dat door een Hoeve, die aen de Jacobijnen van *Coban* behoort, en die van haer soo genaemt wert.

Beschrijvinge van de Valeye van St. Nicolaes.

Hoewel dese Valeye by die van *Mixco* ende *Pinola* niet te vergelijcken is, so is sy doch, door drie dingen, welcke in deselve gevonden werden, aenmerckelijk; Het eerste is een Suycker-molen, welcke St. Jeronimus geheeten wert, sy komt toe aen de Jacobijnen van het Convent van *Guatimala*, ende is beter als die van *Amatitlan*, niet alleen in de menighte van de Suycker die daer wert gewonnen, ende die zy, met Muyl-esels, aen geene zijde het Gebergte van *Guatimala* brengen, ende in getal van Slaeven, die door twee Monicken bestiert werden; maer voor al om datmen daer seer schoone Paerden aenqueekt, zijnde die de beste van geheel het Land van *Guatimala*, en seer geaght door alle Lieden van middelen en van aensien, welcke haer vermaeck nemen daer mede door de Stadt te rijden.

Het tweede is de Hoeve van St. Nicolaes, welcke alsoo vermaert ende beroemt is door de schoone Muyl-esels die sy uyt-levert, als die van St. Hieronimus door haere Paerden.

Het derde is een Indiaensch Vleck *Robinal* genaemt, daer in zijn ten minsten aght hondert Familien, ende men vint in het selve alles datmen tot levens gemack soude konnen wenschen.

Robinal een seer schoon Vleck.

Het Climaet is'er eer heet dan kout, doch die hette wert getempert, ende seer gebroocken, door de meenighte van de schoone overschaduwde Wandel-wegen die'er zijn.

Men vint daer niet alleen alle de Indiaensche vrughten, maer oock die van Spaignien, als daer zijn Orangie-appelen, Limoenen, Citroenen suer en soet, Granaed-appelen, Rasijnen, Vygen, Amandelen ende Daedelen.

Is seer overvloeyende van allerhande vrughten en leeftoght.

Het gebreck van de Tarwe kan die geene, welcke het broot daer van liever als dat van *Maiz* eeten, weynigh incommoderen, om datmen deselve, in twee dagen, gemackelijck uyt de Dorpen van de *Sacatepeques* daer kan brengen.

Wat het Vleesch belanght, men vint het selve daer van Ossen, van Schaepen, van Geyten, van Gevogelte, van Kalckhoenen, van Waghtels, van Patrijsen, van Faisanten, en van Konynen.

Daer is oock een Reviere, die dighte voor by hare Huysen stroomt, ende haer een groote meenighte van veelderhande slagh van Visch uytlevert.

De Inwoonders van dat Dorp zijn in veele dingen seer over-een-komende met die van het Indiaensche *Chiapa*, welcke sy nae-volgen in het aerdigh Peerde-berijden, ende in alle andere soorten van divertissementen.

Praghtigh tractement van Frater *Juan Baptista*.

Het was in dat Dorp, dat mijn vriend Frater *Juan Baptista* sijne woonplaetse wilde bevestigen, om aldaer de resterende daegen sijns levens in ruste door te brengen, nae dat hy Prieur van verscheydene Plaetsen hadde geweest, ende voor al van *Chiapa* ende *Guatimala*, ende hy onthaelde my daer op soo praghtigh een wijse, datmen met reden hem daer over soude hebben konnen berispen, als zijnde het gantsch niet wel-voegende voor Bedel-Monicken, de magnificentie ende de praght der Vorsten te willen nae-volgen.

S. Christoffel.

Van die Valeye af, tot aen *Vera-Paz*, ofte wel tot aen *Coban*, dat daer de Hooft-Stadt van is, vintmen niet aenmerckens-waerdigh, dan het Dorp St. Christoffel, alwaer jegenwoordigh een groot Meer is, van het welcke, soo men seght, men met geen diep-loot de gront kan vinden.

Een groot Meer door Aerdt-bevinge ontstaen.

In vorige tijden vondmen aldaer dat Meer niet, doch de grondt, sich in een swaere Aerd-bevinge geopent hebbende, ende veel Huysen ingeswolgen, soo saghmen daer op dat Meer verschijnen, het welcke daer, sedert die tijd, altoos is gebleven.

Van daer tot aen *Coban* toe zijn de wegen moeyelijck en niet dan Geberghte, des niet tegenstaende konnen de Muyl-esels van het Landt, deselve, op haer gemack, met haere lasten, passeren.

Besluyt van het Capitrel.

Wy hebben nu eyndelijck de geheele uyt-streckinge van het Landt van *Guatimala* door-lopen, in het selve zijn veele Dorpen, die meer bevolckt zijn dan op eenige andere Plaetse van geheel *America*, ende indien de Indiaenen in de Krijghs-konst wel ervaeren, ende met waepenen wel voorsien waren, men soude geen quartier van *America* soo sterck in Volck vinden.

Doch om dat de Spaigniaerden haer veraghten ende mishandelen, tot soo verre toe, dat sy haer selfs hare Bogen ende Pijlen niet laeten behouden, zijnde het seer verre van daer, dat sy schiet-geweer, Piecken ofte Degens souden hebben, soo heeft haer dat niet alleen den moedt benomen, maer oock te gelijck de affectie, die sy anders, tot de Sapigniaerden souden hebben konnen krijgen, soodaenigh dat deselve, in groote vreese moeten staen, dat die groote meenighte van Indiaenen, in gevalle men in *America* landde, om het selve in te nemen, sigh aen de zijde van haere Vyanden souden begeven, ofte haer immers nergens toe dienen, als sy al getrouw ende onderdaenigh bleven.

HET VI. CAPITTEL.

Beklaegelijcke staet van de Volckeren van Guatimala. *Vergelijckinge tusschen de Indiaenen ende het Volck* Israëls. *De Indiaenen nementoe tegens de onderdruckinge. Verkeerde Politie der Spaigniaerden. Middelen om de Spaigniaerden* America *te ontweldigen. Mis-slagh van sommige persoonen werdt klaerlijck aengewesen. Kleyne maght der Spaigniaerden in* Guatimala. *Deerlijcke staet der Indiaenen onder de Spaigniaerden. Bedroefde wanhope der Indiaenen.*

DE staet ende de conditie van de Volckeren van het Landt van *Guatimala* is al soo beklaegelijck ende erbarmens-waerdigh als die van eenige van alle de andere Volckeren van *America*.

Beklaegelijcken staet van de Volckeren van *Guatimala.*

Want ick kan op eenige wijse, van haer seggen, het geene van het Volck *Israëls* wert gesegt in het eerste Capittel van het Boeck *Exodus* op het sevende veers; *dat sy vrughtbaer waren, ende overvloedelijck wiesschen, ende vermeenighvuldighden, soodanigh dat sy maghtigh wierden, ende het Landt vervulden*; hier om seyde *Pharao* tot sijne Onderdaenen, in het thiende veers; *Men moet wijsselijck met haer handelen, uyt vreese dat sy, komende te vermeerderen, ende eenige Oorlogh ontstaende, haer niet by onse Vyanden vervoeghen, ende tegens ons strijden*; Hier om was het dat sy mannen over haer stelden om haer te doen arbeyden, steen, kalck ende andere dinghen te doen maecken, met soo groote gestrengheydt ende wreedtheydt, dat het leven haer te bange wierde door dese dienstbaerheydt, ende haer verplighte, de hulpe des Hemels, tot hare verlossinge, aen te roepen.

Vergelijckinge tusschen de Indiaenen ende het Volck *Israëls.*

Hoewel'er eenige soorte van onderscheydt tusschen de Indiaenen ende het Volck van *Israël* is, soo heeft doch dese vergelijckinge haere over-een-komste in de verdruckinge soo van de een als de andere, en oock in de maniere, op dewelcke men haer heeft gehandelt, op dat sy niet meer souden vermeenighvuldigen, dan men selve begeerde.

Het is seecker dat de Indiaenen veele lijden door de Slaevernye, in dewelcke haer de Spaigniaerden gebraght hebben, en dat sy, des niet tegenstaende, daegelijcks in getal ende rijckdom toe-nemen, soodaenigh dat men daer vreest dat sy te maghtigh sullen worden, ende uyt haer selven op-staen, ofte sigh by vreemde Natien vervoeghen, tegens die geene, welcke haer dus Tyranniseren.

De Indianen nemen toe tegens de onderdruckinge.

Want men laet haer het gebruyck van geenderhande waepenen toe, het ſy dit dan uyt vreeſe, het ſy dan uyt Jalouſije ſpruyt, ſelve niet dat van haere Booghen ende Pijlen, van dewelcke haere Voor-ouders ſigh voor-deſen bedienden.

Verkeerde politie der Spaigniaer den.

Soodaenigh dat de Spaigniaerden, hoe wel ſy aen haere zijde niet van de kant der Indiaenen te vreeſen hebben, door dien ſy ontwaepent zijn, ſoo ſal oock, wanneer eens een vremde Natie, in den ſin ſal krijgen, ende traghten dat Landt in te nemen, ende te vermeeſteren, deſelve, om die eygene reden, geen apprehenſie voor haer behoeven te hebben, ende ſoo ſal, de Politie, van dewelcke ſigh de Spaigniaerden bedienen, om deſe Indiaenen te verſwacken, t'eenemael tot haere totale ruïne ende verderf gedijen.

Middelen om de Spaignjaerden *America* te ontweldigen.

Want deſe groote meenighte van Indiaenen, haer in den Oorlogh onnut zijnde, ende ſy ſelve, uytgeſondert die in de Steden woonen, ſigh hier ende daer verſpreyt bevindende, door ſoo een wijde uyt-ſtreckinge des Lands, ſullen, tegens een kleyn Legerken, niet dan een handt vol Volcks ſchijnen te zijn.

Oock zijn'er onder deſe kleynen hoop Spaigniaerden weynige die bequaem zijn om de waepenen te voeren, ende dat kleyne getal en ſal niet maghtigh weſen groote tegenſtant te doen, hebbende geen Geſchut.

Ende ſoo het daer by quam voor te vallen, dat de Negers, ende de Indiaenen, welcke ſy ſoo ſeer, als geſeght is, mishandelt, ende daerom oock altoos gevreeſt hebben, ſigh tegens haer, by de vremde vervoeghden, ſoo is het ſeecker, dat ſy haer uyterſte verderf niet ſouden konnen ontvlieden, zijnde, op die maeniere, van binnen ende van buyten, aengetaſt.

Misſlagh van ſommige perſonen werdt klaerlijck aengeweſen.

Hier uyt kanmen beſpeuren, hoe weynigh dat die geene gegrond zijn, ende met hoe geringen fundament dat ſy ſpreecken, die daer ſeggen dat *America* nu ſwaerder ſoude vallen om te vermeeſteren als ten tijde van *Cortez*, om datmen nu tegens de Spaigniaerden ende tegens de Indiaenen ſoude moeten ſtrijden, daer'er in tegendeel doen niet dan arme naeckte Indiaenen waren.

Ick houde ſtaende dat dit ſeggen gantſchelijck valſch is; want de Indiaenen waeren in die tijd ſtrijdbaere Lieden, door de Oorlogen die ſy malkanderen aen deeden, ende ſy wiſten ſigh ſeer wel te bedienen van hare bogen, van hare pijlen, van hare ſchighten, ende van hare andere ſoorten van waepenen, en het bleeck in haer ſtrijden, dat ſy uytermaeten kloeckmoedigh ende courageus in het veghten waeren, oock ſietmen ſulcks in hare Hiſtorien.

Doch nu ſijn ſy gantſch moedeloos, ende als ſonder herte geworden, ſoodaenigh dat ſy van vreeſe beven, wanneer ſy een musket hooren loſſen; dit komt daer van daen, dat ſy door de Spaigniaerden onderdruckt worden ende ontwapent zijn, die haer ſelve door een opſlagh van oogen ofte een ſuer en ſtuerſch geſighte een ſchrick op het lijf jaegen, ende daerom zijn ſy, in die ſtaet, waer in ſy ſigh nu bevinden, niet te vreeſen.

Kleyne maght der

Men behoeft al immers ſoo weynigh voor de Spaigniaerden bedught te zijn, die in die groote uyt-ſtreckinghe van gheheel het Landt van *Guatimala*,

mala, geen vijf-duysent Mannen, tot den Oorlogh bequaem, souden konnen lighten.

Spaignjaerden in *Guatimala*.

Al soo weynigh souden sy konnen bewaeren soo veel wegen ende toegangen als'er in verscheydene quartieren van dat Landt zijn, het welcke, hoe het grooter is, hoe het oock beter kan ingenomen worden, om dat, terwijlen den Spaigniaert aen den eene kant sal besigh wesen, met het te beschermen, het door die vremde Natie aen de andere zijde sal konnen aengetast ende in-genomen worden.

De Slaven selve souden tegens haer, in soodaenige gelegentheydt, en om haere vryheydt te hebben, opstaen, ende eyndelijck de Criolen, welcke sy mede ten uytterstsen mishandelen, souden wel blijde wesen, soo sy haer van de Spaensche slaevernye konden verlossen, ende souden veel liever in vryheydt onder een vremt volck, willen woonen, als langer door haere eygene Natie onderdruckt worden.

Deerlijcke staet der Indiaenen onder de Spaensche.

De staet der Indiaenen is in die Landen soo ellendigh, dat haer levens conditie al immers soo miserabel is als die van de Slaeven, hoewel de Koningh van Spaignien door sijne Onderdaenen aengesoght sijnde, om die tot Slaeven te maecken, sulcks altoos heeft geweygert.

Ick heb'er eenige gekent, welcke, als sy van den dienst ende het werck der Spaigniaerden af quaemen, ende daer voor niet dan quetsueren ende slaegen ontfangen hadden, op haer bedde gingen leggen, in voornemen van liever te sterven, als langer een leven met soo veel ellenden ende miserien vervult te leyden, oock weygerden sy alle soorten van voedtsel ende versterckinge, die haere Vrouwen haer aenboden, willende veel liever van honger sterven als haer leven verlenghen.

Deerlijcke wanhope der Indianen.

Het is waer dat door mijne aenporringen, sommighe haer hebben laeten beweghen om liever te leven als Eygen-Moordenaers te willen zijn, maer oock waeren'er andere, die alle soorten van vermaeninghen ende voedtsel verwierpen.

HET VII. CAPITTEL.

Op wat pretext de Spaigniaerden den dienst van de Indianen hebben verkregen. Hoe deselve in haeren dienst werden verdeelt. De Ivez Repartidor *ende sijn Ampt. Op wat wijse de Indianen van hem gehandelt werden als hy die aen de Spaigniaerden uyt-deelt. Profijt van den* Ivez Repartidor. *Straffe van de Indianen die den arbeyt ontloopen. Onreghtvaerdigheyt omtrent de Indianen gepleeght. Hoe hart ende Barbarisch men haer handelt. Haer sober dagh-gelt. Gruwelijcke godtloosheyt van de Spaigniaerden, omtrent dese Indianen gepleeght. Godtlose wijse om aen de kost te geraecken. Andere harde soorte van slavernye. Voorbeelden daer van. Besluyt des Capittels.*

Op wat pretext de Spaignjaerden hebben den dienst van de Indianen verkregen.

DE Spaigniaerden die in dat Landt woonen, en voor al die haer op de Hoeven van de Valeye van *Mixco*, ende op de Dorpen van *Mixco*, *Petapa*, *Pinola* ende *Amatitlan* onthouden, nevens die geene, die op de Vlecken en het Gebergte van de *Sapatepèques* zijn, hebben vertoont, dat, door dien allen haeren arbeyt ende negotie tot het welvaeren van den Staet streckte, ende zijnde daer niet Spaigniaerden genoegh, om alle de noodighe wercken in soo groot een Landt te doen, hebbende sy niet alle de behoorlijcke middelen om Negers ende Slaeven te kopen, dat sy over sulcks noodigh den dienst van de Indianen van doen hadden, versoeckende datmen haer dat wilde consenteeren, mits haer een redelijck salaris gevende.

Hoe deselve in haeren dienst werden verdeelt.

Hier op wierde geordonneert datmen, op yder Maendagh, seecker getal van Indiaensche Boeren soude by een doen komen, ofte oock wel des Sondaghs, des aghtermiddaghs, welcke onder de Spaigniaerden souden verdeelt werden, al nae de gelegentheyt van haere Hoeven ofte Ampten, 't zy om haere Landen te bebouwen, om haere Muyl-esels te drijven, of om haer in haer beroep behulpsaem te zijn.

De *Ivez Repartidor* en sijn Ampt.

Men heeft in yder quartier een Officier tot dien eynde gestelt, sy noemen deselve *Ivez Repartidor*, hy is gehouden, volgens de lijste, welcke hy van de Spaensche Huysen ende Hoeven heeft, weeckentlijck, een seecker getal van Indianen te beschicken.

Dit is een gemackelijck middel voor den President van *Guatimala* ende voor de andere Reghters, om haere Huys-genoten ende Dienaers te avanceeren ende te vorderen, oock geven sy gemeeenlijck aen deselve dese Ampten.

Sy noemen het Vleck ofte de Plaetse, op dewelcke de Indiaenen des Sondaeghs ofte des Maendaeghs moeten by malkanderen komen ende vergaederen, ende sy verschijnen daer selve mede, met alle de Spaigniaerden die onder dat quartier behooren.

De Indianen van de Dorpen van haere zijde, sijn mede verplight, het getal van arbeyts-lieden, het welcke sy weeckentlijck, door ordre van het Hof van *Guatimala* moeten bestellen, gereet te houden, ende sy werden op de generale rendevous plaetse begeleyt, door een Indiaensch Officier van het Dorp dat haer sent.

Op wat wijse de Indianen van hem gehandelt werden als hy die aen de Spaigniaerden uyt-deelt.

Als sy nu op die plaetse sijn gekomen, sluytmen haer alle in het Raed-huys op, gevende eenige stock-slagen en suffletten aen die geene, die niet haestigh genoegh intreden; sy hebben alle haer gereedschap om te wercken by haer, als Schuppen, Spaeden, Picken, Bijlen, ende leef-toght voor een weecke, dewelcke gemeenlijck bestaet uyt Koecken van *Maiz*, worsten van *Frixolen* ofte Boontjens, een weynigh *Chili* ofte lange Peper, ende eenige brocken kout Vleesch voor een a twee daegen; oock draegen sy haer bedde op haeren rugge, het selve bestaet uyt een deecken van grove Wolle, in dewelcke sy sich winden, om op de aerde te gaen slaepen.

Profijt van den *Ivez Repartidor*.

Als sy nu alle by den anderen zijn, ende het Raed-huys van haer vervult is, soo roept de *Ivez Repartidor*, ofte hier toe gestelde Officier, de Spaigniaerden volgens de ordre van sijne lijste, ende te gelijck doet hy soo veel Indianen, als het Hof haer heeft toe-geleght, verschijnen.

Eenige moeten'er drie of vier hebben, andere vijfthien ofte twintigh, al nae dat haer beroep ofte den arbeyt, die sy te doen hebben, vereyscht.

Op dese wijse deelt hy aen een yder van de Spaigniaerden, de Indianen, welcke sy moeten hebben, uyt, soo lange dat die alle aen de Man zijn.

Als nu dese uyt-deelinge gedaen is, neemt yder Spaigniaert, van de Indiaenen die hem sijn toe-geleght, of een deecken, of eenigh stuck van sijn gereedschap, op dat het hem tot een pant verstrecke, indien hy quaeme wegh te lopen, ende aen de Officier, welcke die uyt-deelinge gedaen heeft, geeft een ygelijk van haer een halve Reael van vier ende een halve stuyver de geheele, voor yder Indiaen, het welcke hem dan jaerlijcks veel op-brenght, want daer zijn eenighe *Repartidors*, die alle weecken, drie a vier hondert Indianen moeten verdeelen.

Straffe van de Indianen die den arbeyt ont-lopen.

Indien een Spaigniaert komt klaegen, dat een van sijne Indiaenen, het ontvlught is, ende hem de geheele weecke niet heeft uyt-gedient, deselve doet men soecken, soo lange tot datmen hem gevonden heeft, ende als dan bintmen hem, op de Merckt-plaetse, met handen ende voeten aen een pael, ende aldaer werdt hy in het publijck voor al de Wereldt gegeesselt op den rugge.

Onreghtvaerdig-

Dogh soo een arm Indiaen komt klaegen, dat de Spaigniaerden hem bedroogen hebben, ende sijn Schuppe, Bijl, Spaede ofte Deecken af-genomen, of

heyd omtrent de Indiaenen gepleeght.

of oock sijn loon onthouden, soo doetmen geen reght over die Spaigniaert die den selven Indiaen bedrogen, bestolen ofte verkort heeft, hoewel het reght ende billijckheyt vereyschen, datmen Justitie aen beyde de zijden, ende aen de een soo wel als aen de andere oeffent.

Hoe hardt ende barbarisch men haer handelt.

Op dese wijse dan verkooptmen alle weecken de Indianen als Slaeven, en dat voor een halve Reael het stuck, sonder datmen haer des avonts wil toelaeten haere Vrouwen te gaen besoecken, al wercken sy maer duysent schreeden van haere Huysen af, of van het Dorp daer in sy woonen; andere weder werden drie a vier mijlen wegh ghebraght, ende die derven, soo wel als de andere, niet voor des saturdaghs avonts wederom keeren, nae dat zy, alles wat haer Meester haer heeft willen gebieden, verright hebben.

Het sober dagh-gelt.

Het loon datmen haer geeft is soodaenigh, dat sy daer nauwlijcks den kost af konnen hebben, want men geeft haer noch geen vijf stuyvers des daeghs, door dien zy, voor de geheele weecke, maer vijf ende twintigh stuyvers trecken.

Dese ordre werdt in de Stadt van *Guatimala* ende in de Spaensche Dorpen onderhouden, ende men geeft aen ygelijck Huys-gesin, de Indianen die het van nooden heeft, om waeter ende hout te haelen, ende om andere noodige dingen te doen, ende ten dien eynde, moeten haer de naebuerige Indiaensche Dorpen, daer toe van Indiaenen besorgen, op de wijse als ick boven verhaelt hebbe.

Daer en is geen waeraghtigh Christen, welcke het herte niet soude bersten, als hy sagh, hoe die arme ellendige Indianen, geduerende de weecke van haer dienst, van eenige Spaigniaerden getracteert worden.

Grouwelijcke godloosheden van de Spaignjaerden omtrent dese Indiaenen gepleeght.

Daer sijn'er welcke haere Vrouwen gaen misbruycken, terwijle dat de arme Mannen besigh zijn met het Landt te bebouwen, andere geesselen haer, door dien het schijnt dat sy loom ende traegh in den arbeyt zijn, of sy slaen haer met Degens, of verwonden haer het hooft, om dat sy sigh tegens haer beestigh ende onverstandigh kijven traghten te verantwoorden, ofte sy nemen haer haer gereedschap af, of onthouden haer een gedeelte van haeren loon, by-brengende dat sy een halve Reael moeten geven voor den dienst ende het werck dat sy behooren te doen, ende dat sy sulcks, op die wijse als het betaemelijck is, ende soo als sy van haer verwaghten, niet ghedaen hebben.

Godtloose wijse om aen de kost te geraecken.

Ick kende'er eenige, welcke voor een gewoonte handen, wanneer sy haere Tarwe gesaeyt ende te veldt hadden, ende nu by-nae geen Indiaenen meer behoefden, alle die gheene, die haer, om haer Landt te bebouwen, gegeven waeren, aen haer Huys te behouden; en kennende de genegentheyt, welcke die arme Lieden, om nae haer Huys-vrouw ende Kinderen te gaen, hebben, lieten sy haer des maendaeghs ende des dinghsdaeghs hout hacken, ende vraeghden haer daer op des woensdaeghs, wat dat sy, in gevalle men haer liet gaen, souden willen geven, ende op dese wijse wisten sy

de

de eene een Reael, en de andere twee ofte drie af te knevelen, soodaenigh dat sy daer door niet alleen hout voor haere Huys-houdinge bequaemen, maer noch soo veel gelts daer-en-boven, dat sy genoegh hadden om Vleesch ende Chocolate voor een halve maent te kopen, levende leuyelijck ende leckerlijck op het sweet ende kosten van die arme Indianen.

Daer sijn'er oock andere, welcke deselve, aen haere bueren, die die van nooden hebben, voor een geheele weecke, en voor een Reael het stuck, verhueren, doch die huerders sijn wel verseeckert dat sy die aen hare gagie sullen konnen korten.

Andere harde soorte van slavernye.

In alle de Dorpen sijn de Indianen noch aen een andere diergelijcke dienstbaerheyt onderworpen, want in deselve, mogen alle de Reysigers, die daer door komen te passeren, om soo veel Indianen vraegen als sy van nooden hebben om haer Muyl-esels te drijven, ofte haere Bagagie te draegen, ende ten eynde van de Reyse, maecken sy een opgeraept ende gesoght verschil met haer, ende sy senden haer, voor het meeste gedeelte, met stock-slaegen, in plaetse van gelt, te rugge.

Sy doen dese ellendige, een a twee dagh-reysen verre, packen van hondert ponden gewighte draegen; sy binden deselve met touwen aen yder zijde van haeren gordel vast, ende een lederen bant, welcke aen het pack geheght is, leggen sy om haer voor-hooft, dese maeckt dat de meeste swaerte van het selve, geheel daer op aen komt, en dat even boven de wenck-braeuwen; sy hebben het selve oock gemeenlijck soo geteeckent, dat sy seer wel van de andere Inwoonders der Dorpen te onderscheyden zijn, soo daer door, als oock om dat die lederen bant haer alle het hair voor van het hooft af-vrijft, ende het selve gantsch kael maeckt.

Voorbeelt daer van

Op dese wijse moet dit ellendige Volck sijn kost, onder de Spaigniaerden traghten te winnen, doch het is veeltijdts met soo veel pijn ende benaeuwtheyt dat sy dickmaelen de Goddelijcke reghtvaerdigheyt aenroepen, om haer in Vryheydt te stellen, ende sy hebben anders geenen troost dan die haer de Priesters geven, dat sy dit alles om de liefde Godts, ende ten besten van den Staet, lijden.

Besluyt van dit Capittel.

Ende hoewel die geene, in welckers dienst sy zijn, haer doen arbeyden ende marcheeren in alle saisoenen des Jaers, het sy dan heet ofte kout, in de Valeyen of op het Geberghte, in goede of in quaede wegen, soo hebben sy doch anders geene kleederen, dan om haere naecktheydt te bedecken, ende deselve zijn dickmaelen soo verscheurt, dat sy de helfte van haer licchaem niet voor de ongemacken des Lughts beschermen.

HET VIII. CAPITTEL.

Hoe armelijck ende ellendigh de Indiaenen gemeenlijck gekleedt gaen. Haer bedde is haer kleedinge. Swaeren arbeydt doet wel rusten. Kledinge van de rijckste Indiaenen. Sleghte bedden van alle de Indiaenen. Waer uyt die bestaen. Kledinge der Vrouwen. Beschrijvinge van de Huysen der Indiaenen. Haeren soberen huys-raedt. Haere Badt-stoven. Haere verdeelinge in Stammen. Haere maeniere van hijlicken. Wat kosten daer op lopen. Hoe het onder haer by Erffenisse ende versterf gaet. Hoe sy haere Huysen timmeren ende decken. Kleyne kosten die daer op vallen.

Hoe armelijck ende ellendigh de Indianen gemeenlijck gekleedt gaen.

DE gewoonlijcke Kleedinge der Indianen bestaet gemeenlijck in een onder-broeck van Wolle of Catoen, welcke haer op de knyen komt, gaende meest alle altoos bloots-voets, uytgesondert eenige, welcke ledere soolen draegen wanneer sy reysen, tot beschermingen ende conservatie van de planten van haere voeten, of oock wel in een broeck, maer gantsch geen wambais als een seer kort hemde, hier over draegen sy een lap Wolle ofte Lijwaet Mantels wijse, welcke sy *Ajate* noemen; deselve knopen sy op de eene schouder vast, ende aen de andere zijde hanght die tot op de aerde, hier toe hebben sy noch een ondeugenden Hoet van vijfthien a twintigh stuyvers, in dewelcke het waeter treckt als in Papier, ende de rand van deselve hanght haer in den regen-tijdt op de neus ende op den hals.

Haer bedde is haere kleedinge.

Sy draegen somwijlen haer bedde om haer lijf, het selve bestaet uyt die wolle deecken daer sy sich des avonts mede bewinden, en als dan trecken sy haer hemde ende haer onder-broeck uyt, ende leggen die onder haer hooft om voor een oorkussen te dienen.

Swaeren arbeyt doet wel rusten.

Men vint'er oock eenige, welcke een seer lighte matte by haer draegen om op te gaen leggen, maer die geene welcke die niet hebben, ende van haer gebueren deselve niet te leen konnen krijgen, gaen losselijck op de aerde neder leggen, ende in haere deeckens bewonden zijnde, slaepen sy al soo wel ende gerustelijck, nae dat sy een geheelen dagh gearbeyt ofte met een pack van hondert ponden op haeren rugge gegaen hebben, als of sy op een seer goet bedde laegen.

Die geene welcke van meer aensien zijn, ende rijcker als de dese waer van wy nu gesproocken hebben, welcke niet gebruyckt werden, om als de *Tamemez* packen te draegen, ofte voor de Spaigniaerden als Boeren te arbeyden, maer

naer die op haere eygene Hoeven woonen, die op het Landt met haere Muyl-esels handelen, die Winckelen in de Steden en in de Dorpen hebben, ende eyndelijck die als Officieren van de Justitie ende Politie werden gebruyckt, zijn een weynigh beter, dan dese eerste, gekleed.

Daer sijn'er die een lint onder om haer onder-broeck ofte broeck hebben laeten setten, ofte met eenigh Borduer-werck van zijde ofte gaeren verciert, het selve doen sy mede aen de lap die sy om haer licchaem slaen, ofte wel pronc-ken sy deselve op met eenigh veelverwigh Veder-werck.

Kleedinge van de rijckste Indianen.

Sommige dragen oock wambaysen van door-sneden lijwaet, ende schoenen, maer daer sijn'er seer weynigh die hosen aen hare beenen, ofte kraegen aen hare halsen hebben.

Doch wat de bedden, op dewelcke sy slaepen, belangt, de aensienlijckste van alle de Indiaensche Gouverneurs, is daer niet veel beter van voorsien, dan de arme *Tamemez* ofte Packen-dragers, oock gaet het even soo met de rijcke Koop-lieden onder haer, welcke vijf a ses duysent Ducaten besitten.

Sleghte bedden van alle de Indianen.

Sy maecken deselve van plancken ofte van t'saemen gebonden riet, het welc-ke sy wat van de gront verheven plaetsen, hier op leght men een breede ende aerdige matte, met twee kleyne houte blockjens, om voor een peuluwe voor de Man ende de Vrouwe te dienen, ende haer hemd ende mantel daer op voe-gende, ofte oock wel andere kleederen, om haer voor een oorkusschen te ver-strecken, gaen sy daer op leggen, ende sich daer op met een andere witte lap bedeckende (die doch grover van stoffe is als die geene, welcke sy voor een Mantel gebruycken) begeven sy haer tot de naght-ruste.

Waer uyt die bestaen.

Dom Bernard de Guzman, welcke Gouverneur van *Petapa* was, sliep op geene andere dan op dese wijse, ende soo doen oock alle de voornaemste onder de Indianen.

De kleedinge der Vrouwen komt mede niet seer hoogh te staen, ende sy hebben deselve in seer korten tijd aen haer lijf getrocken, want de meeste gaen bloots-voets, uyt-gesondert de rijcke ende die van aensien zijn, want de-selve draeghen schoenen, die met een seer breedt lindt werden toe-ge-bonden.

Kleedinge der Vrouwen.

In plaetse van een rock draegen sy een wolle lap, welcke sy, om haer mid-del met een gordel vast binden, deselve is gemeenlijck met zijde ofte gaeren van verscheyde couleuren, aen den rant, geborduert, maer sy bestaet uyt een stuck, ende heeft geenen naet, zijnde twee a drie keeren om haer licchaem geslaegen.

Sy dragen geene hembden, maer sy bedecken het boven-lijf met een soorte van een Choor-hembde, het welcke men *Guaipil* noemt, het selve hanght van haere schouderen af, tot een weynigh onder den gordel, daer aen staen seer breede opene mouwen, die evenwel niet langer zijn, dan tot aen de elle-bogen toe, ende daer door maer de halve arm bedecken, ende dese *Guaipil* is ordi-naris verciert met eenigh aerdigh Catoen ofte Pluym-werck, voor al omtrent die plaetse, die voor den boesem komt.

De voornaemste dragen Arm-ringen ende Oorhanghsels of Pendanten, ende haere hairen sijn met bandekens aghterwaerts gebonden, sonder kappen, ofte yets anders, om deselve te decken, ten sy dan dat de alderrijckste, wanneer sy in de Kercke gaen ofte eenighe visite af-leggen, een soorte van een sleuyer draegen, dewelcke van fijn Hollantsch lijwaet is, ofte oock wel van andere fijne stoffe, diemen uyt Spaignien ofte uyt *China* brenght, deselve hanght tot op de aerde toe, ende sy binden die vast om haer licchaem met een lint, dit is het geene het kostelijckste in al haer gewaet is.

Wanneer sy in haere Huysen vertrocken zijn, ende met haer werck besigh, soo leggen sy gemeenlijck de *Guaipil* ofte het Choor-hembdt af, soodaenigh dat haeren boesem ende het geheele boven-lijf ontdeckt ende bloodt blijft..

Sy slaepen oock als haere Mannen, alleen omwonden met een deecken ofte wolle lap.

Beschrijvinge van de Huysen der Indianen.

Haere Huysen zijn niet dan arme Hutten met stroy bedeckt, sonder eenige boven-kamers, maer sy hebben een ofte twee benede-vertrecken, in eene van dewelcke sy haere spijse bereyden, leggende het vyer in het midden van drie a vier steenen, sonder dat'er een schoorsteen, ofte gat sy, om de roock uyt het Huys, te doen trecken, ende door dien sy sich daer door over al verspreyt, soo set sich het roet oock op alle plaetsen, en voor al aen het stroy van het dack, hier door komt het, dat het geheele Huys niet dan een schoorsteen schijnt.

Het vertreck dat op dit eerste volght, is al soo weynigh, als het selve, vry van den roock ende het roet, in het selve zijn gemeenlijck vier a vijf bedden, nae het Huys-gesin sterck is.

Doch die geene welcke arm zijn, hebben maer een vertreck, in het selve moeten sy haere spijse bereyden, slaepen ende eeten.

Hare soberen Huysraedt.

Men siet'er weynigh die sloten aen haere deuren hebben, want sy vreesen niet bestolen te worden; hebbende sy anders geen Meubilen, boven haere geringe bedden, dan aerde Potten, Kruycken ende Schooteten, met wat Koppen om de Chocolate te drincken.

Hare Badstove.

Daer is by-nae oock niet een Huys, dat, op de voor-plaetse, fijne Badtstove niet heeft, in deselve baeden sy sich in warm waeter, ende dat is al wat sy gebruycken, wanneer sy indispoost zijn.

Hare verdeelinge in stammen.

In yder Dorp zijn sy onder haer in Stammen verdeelt, welcke yder haer hooft hebben, tot desen begeven sich alle die van die Stamme zijn, als sy eenige swaere ende importante saecke te verrighten hebben, ende die is gehouden haer in alles met raet ende daet by te staen, ende voor haer voor de Officieren van de Justitie te verschijnen, ende reparatie van het haer aengedaene ongelijck te versoecken, ende te vertoonen het onreght datmen haer traght aen te doen.

Hare maniere van Hylicken.

Als men ymant van de haere wil uyt-trouwen, soo gaet den Vader, welcke sijn Soon aen een Vrouws-persoon, van een andere Stamme, wil uyt-hylicken, het Hooft van sijne Stamme vinden, om hem kennisse van het Huwelijck

van

van sijn Soon, met soodaenigh eene Dochter, te geven, ende daer op komen de Hoofden van beyde de Stammen by malkanderen, ende beraetslaegen over de Huwelijcksche Voorwaerden.

Dese Conferentien dueren gemeenlijck drie maenden, dewelcke geduerende, moet de Jonghman ofte sijne Bloed-vrienden, de Doghter door geschencken kopen, ende oock alle de onkosten, welcke daer aen het eeten ende drincken vallen, wanneer de Hoofden van de Stammen met de Maegen van de Jonghman ende Jonge-doghter, saemen raed-slaen, betaelen, ende dat duert gemeenlijck een geheelen dagh, tot aen de naght.

Wat kosten daer op lopen.

Als men dan op dese wijse, veele dagen ende naghten heeft door-gebraght, ende de genegentheyt, welcke beyde de partijen voor malkanderen hebben, wel ondersoght ende ge-examineert, by aldien het dan daer op komt te gebeuren dat sy het wegens het trouwen niet eens worden, soo zijn de Bloed-vrienden van de Doghter gehouden, aen die van de Jonghman, alle haere gedaene kosten, ende gegevene geschencken weder uyt te keeren.

De Doghters, en erven niet van haere Ouders, maer als die sterven werden alle de roerende ende onroerende goederen onder haere Soonen, in egale portien, verdeelt

Hoe het onder haer by erffenisse ende versterf toegaet.

Indien'er yemant onder haer is welcke geen Huys heeft, of wel die het sijne op een nieuw wil decken, die geeft daer kennisse van aen de Hoofden van alle de Stammen, dese waerschouwen alle de Inwoonders van het Dorp, om dit werck te komen by-woonen, ende een yder is gehouden eenige bosschen stroy, ofte wel andere materialen, mede te brengen, soodaenigh, dat sy, in eenen dagh, een Huys opreghten, door de hulpe, die sy, van veele Persoonen, ontfangen.

Hoe sy hare Huysen timmeren ende decken.

Daer-en-boven en kost het haer niet dan de Chocolate, sy geven deselve in groote koppen, die meer dan een pinte nats houden, te drincken, doch sy doen daer soo kostelijcke ingredienten, als de Spaigniaerden, niet in, maer alleen een weynigh Anijs ende *Chili* ofte lange Peper.

Of wel schencken sy de kop half vol *Atolla*, ende vervullen die daer nae vorder met Chocolate.

HET IX. CAPITTEL.

Het eeten ende de spijse der Indiaenen bestaet meest in Boontjens, ende werdt verhaeld hoe sy deselve bereyden ende nuttigen. Tortilles *een soorte van Koeckjens, en hoe die bereydt werden. Hoe sy de* Maiz *groen eeten. Gepelde-gerst van* Maiz. Tassaios *wat die zijn, ende de maeniere om die te maecken. Handel daer mede gedreven. Groot profijt daer aen. Spijse van de rijcke Indiaenen. Hoe sy de Dassen vangen ende bereyden om te eeten. Egels tot spijse gebruyckt, niet alleen van de Indiaenen, maer oock van de Spaigniaerden. Dispuyt onder de Theologanten of die vleesch of visch zijn. Beschrijvinge van de Agedis* Iguana, *welcke een seer gevaerlijcke spijse is. De Indianen beminnen den dranck seer.*

Het eeten ende de spijse der Indianen bestaet meest in boontjens, en wert verhaelt hoe sy deselve bereyden ende nuttigen.

DE geringe Indiaenen hebben voor haere spijse meest den tijdt niet anders, dan een schotel *Frixoles* ofte witte ende swarte boontjens, deselve sijn'er in groote meenighte, en men drooght die om deselve in alle saisoenen des jaers te hebben, sy koockense met wat Poeyer van *Chili* ofte lange Peper, ende wanneer sy sulcks hebben, geloven sy, dat sy wel genoegh versaedight zijn.

Sy bereyden deselve noch op een andere wijse, laetende die eerst een weynigh op-koocken, ende deselve daer nae mengende met een klomp ofte stuck deeghs van *Maiz*, even als wy in Engelandt de Raesijnen ende de Corinthen onder onse Koecken ofte Poddingh kneden, daer nae doen sy dat soo te saemen koocken, ende nuttigen het selve soo terwijlen het noch gantsche heet is; of oock laeten sy het selve wel kout werden.

Maer het zy sy dit ofte yets anders eeten, sy nuttighen niet sonder groene *Chili*, ofte wel doppen sy alle haere spijse in waeter ende sout, waer onder wat van die gestooten *Chili* gemenght is.

Tortilles een soorte van koeckjens en hoe die bereyt werden.

Doch wanneer sy de maght niet hebben om *Frixoles* te konnen krijghen, soo hebben sy voor haere gewoonelijcke portie de *Tortilles*, dit sijn kleyne ronde koeckjens, welcke van deegh van *Maiz* gemaeckt werden, sy eeten deselve geheel heet, soo als die uyt een aerde panne komen, in dewelcke sy deselve voor de vuyst wegh koocken, ende daer op die wat op de heete kolen omkeerende, eeten sy die soo alleen, of wel met *Chili* ende sout, oock doppen sy die wel in de voor-verhaelde sausse van waeter, *Chili* ende sout.

Als

Als haere *Maiz* noch groen ende weeck is, nemen sy het bovenste daer van met de ayren ende de blaeden die daer rontomme zijn, ende het selve gekoockt hebbende, eeten sy het met wat soudt.

Hoe sy de *Maiz* groen eeten.

Ick hebbe dat selve dickmaelen tot mijne spijse gebruyckt, ende vont het al immers soo voedtsaem als onse boontjens, wanneer wy die met de bast eeten, maer het veroorsaeckt overtolligh bloedt.

Als de *Maiz* noch groen is, maeken sy daer een soorte van Gepelde-Gerst af, ende sy koocken die in een slagh van melck, welcke sy uyt de *Maiz* selve trecken, nae dat sy die gestampt hebben.

Gepelde-gerst van *Maiz*.

De armste Indiaenen hebben hier noyt gebreck af, ende sy aghten haer geluckigh wanneer sy dat hebben, ende zijn daer mede wel te vreden.

Doch de behoeftige die in de Dorpen, waer in men Vleesch verkoopt, woonen, spaeren al wat sy konnen, wanneer sy des saturdaghs s'avonts van haer werck komen, om voor een Reael ofte halve Reael aen versch Vleesch, tegens den sondagh te konnen kopen.

Eenige die kopen een goede quantiteyt te gelijck, ende met de tijdt maecken sy daer *Tassaios* van, het selve sijn stuckjens Vleesch in malkanderen gerolt, ende stijf te saemen gebonden, sy maecken die op de volgende wijse toe.

Taissaios, wat die zijn, en de maniere, om die te maecken.

Als sy alle het Vleesch van een bil van een Os hebben af-gesneden, ende als het van het been is af-gescheyden even als kleyne toutjens, soo souten sy deselve ende hanghen die in de lught, op haere voor-plaetse, aght daeghen langh, te droghen, daer nae hangen sy die noch soo lange in den roock, daer op rollen sy die aen kleyne rollekens te saemen, welcke soo hardt als steen worden, en als sy die van noden hebben wassen sy deselve, koockense daer op, ende eeten die daer nae.

Dit is het Americaensche gesouten Ossen Vleesch, dat sy *Tassaio* noemen, de Spaigniaerden eeten dat oock veel, voor al die in het Landt met haere Muyl-esels gaen handelen.

Dese *Tassaios* sijn een seer goede Koopmanschap, met dewelcke sigh veele Spaigniaerden verrijckt hebben, ende dat door den handel die sy daer mede drijven, in de Dorpen daer men geen Vleesch verkoopt, sy verreuylen het met de Indiaenen tegens andere Koopmanschappen, ende die geven haer somwijlen voor een deuyt of oortjen *Tassaio*, wel voor vijf stuyvers aen *Cacao*.

Handel daer mede gedreven brenght groot profijt aen.

Doch de rijcke Indiaenen leven veel beter, want die doen al wat haer mogelijck is, wanneer men maer Visch ofte Vleesch bekomen kan, om het selve te hebben, sy eeten het selve met groote smaeck, ende sy sijn niet gierigh op haere Kalckhoenen ende ander Pluym-ghedierte om goede chier te maecken.

Spijse van de rijcke Indianen.

Somwijlen gaen sy oock op de jaght, ende daer door schieten sy te met met pijlen eenige Dassen doodt, als sy deselve in haer gewelt hebben, laeten sy die een geheele weecke onder de blaederen van de boomen leggen, tot sy sterck ruycken ende vol wormen komen, daer op brengen sy die tot haerent, en snyden die in stucken, ende die dan hebbende doen koocken met seecker

Hoe sy de Dassen vangen om te eeten.

kruydt

kruydt dat in dat Landt wascht ende seer wel nae de Tenaisie van ons Landt gelijckt, ende alle de quaede lught, nae haer segghen, daer uyt treckt, soo werdt het Vleesch van die Dassen soo blanck ende malsch, als dat van een Kalckhoen.

Als dit Vleesch nu half gaer is, hanghen sy het eenighen tijdt, aen stucken, in den roock, daer nae koocken sy het wederom op als sy het eeten willen, ende bereyden het gemeenlijck met een weynigh roode-peper.

Dit is het Americaensche Wildt-braedt, van het welcke ick dickmaelen hebbe gegeten, ende bevonden dat het selve blanck, teder ende kort was, ick at'er evenwel niet veel van, niet ter oorsaecke van den quaeden smaeck, dogh om dat het gedencken aen de wormen, die ick'er in gesien hadde, my het herte deede omkeeren.

Egels tot spijse gebruyckt.

Die selve Indiaenen, welcke in haere Huysen niet veel te doen hebben, ende die door de Spaigniaerden niet weeckentlijck tot den arbeydt gebruyckt werden, houden oock seer veel van de Egels, welcke t'eenenmael aen die van *Europa* gelijcken, hoe wel de onse onder de Christenen niet gegeten worden.

Dese sijn vol prickelen ofte steeckels, ende sy worden in de Bosschen en in de Velden in Holen gevonden, ende, nae het gemeene seggen, soo leven sy niet dan van mieren ende van de eyeren van deselve, gelijck oock van verrot houdt, kruyden en wortelen; het Vleesch daer van is vet ende soo malsch als dat van een Conijn, sijnde daer toe soo vet als dat van een Henne ofte Capuyn, welcke men in December ende Januarij heeft te mesten geset.

Ick hebbe die oock gegeten, ende bevonden dat het een seer leckere ende delicate spijse is, doch ick soude het selfde niet konnen segghen van de Egels van dit Landt, om dat het geene vergif in dit Landt is, een seer schoone ende goede spijse in *America* kan sijn, 't sy door eenige accidentele dingen in het dier selve, 't sy oock in de spijse die het eet, of oock wel in de getemperheydt des Climaets.

Niet alleen van Indiaenen maer ook van de Spaignjaerden.

Sy werden niet alleen van de Indiaenen gegeten, maer oock van de grootste onder de Spaigniaerden, ende men maeckt daer soo veel wercks af, dat, om dat men die gemeenelijck het meeste in de vasten vindt, de Spaigniaerden, die deselve niet missen willen, oock, om die in de vasten te moghen eeten, seggen dat het geen Vleesch en is, hoe wel het daer de smaeck ende alle de andere hoedaenigheden van heeft, en dat bekraghtigen sy daer door, dat het niet dan mieren ende vermolsemt houdt nuttight.

Dispuyt onder de Theologanten of die vleesch of visch zijn.

Men heeft in dat Landt onder de Theologanten, seer sterck gedisputeert of men die in de vasten moghte eeten ofte niet, sommige segghende van jae, ende andere weder het tegendeel staende houdende.

Daer is oock een soorte van Agedissen welcke sy veel eeten, sy noemen deselve *Ignana*, sommige van die onthouden sigh op het Landt, ende andere in het waeter.

Sy sijn langher dan een Conyn, ende gelijcken wel nae een Schorpioen, hebbende groene ende swarte schubben op den rugge.

Die geene die op het Landt sijn, loopen al immers soo hardt als onse Agedissen doen, klauteren op de Boomen als Eenckhoornkens, ende door-booren selve de wortelen der Boomen, ende de mueren.

Beschrijvinge van de Agedis Ignana.

Sy sijn af-schuwelijck om aen te sien, maer als men die met een weynigh specerijen gestooft heeft, soo geven sy een seer leckere sausse, het Vleesch is ymmers soo blanck als dat van een Conyn, ende het gebeente ofte geraemte is t'eenemael met dat van een Conyn over-een-komende.

Het is een seer gevaerlijcke spijse als die niet te degen gaer is, oock hebbe ick in gevaer des doots geweest, om dat ick daer te veel van gegeten hadde, ende om dat die niet genoegh gekoockt was.

Daer sijn oock veele Landt ende Zee-Schildt-Padden, welcke de Indiaenen eeten, ende de Spaigniaerden vinden die mede seer goet.

Door dien'er nu geen Leeuwen, Beeren, Tygers, ofte Luypaerden in het Landt van *Guatimala* gevonden werden, soo werden die daer oock niet gegeten, maer den Leser kan oordeelen van het gedult van die arme Indiaenen, welcke met soo sobere spijse, als wy verhaeldt hebben, te vreeden zijn, ende dat in een Landt, in het welcke soo groot een overvloed van alles is, ende dat tot soo een geringen prijs; dat gedult is te grooter, door dien sy alle, soo arme als rijcke, voor den in-val ende de aenkomste der Spaigniaerden in dat Landt, niet dan Hoenderen, Kalckhoenen, Quartels, Endt-vogels, Patrijsen, &c. aeten, ende souden sy het noch konnen doen, ten waere sy, door de Spaensche dienstbaerheyd, van het aenqueecken ende voort-setten van die Gedierten weder-houden wierden.

De Indiaenen houden in het generael veel van drincken, ende sy suypen haer tot berstens toe vol, en dat in haer enckele Chocolate sonder Suycker, ofte andere ingredienten, of oock wel in de *Atolla*.

Indiaenen beminnen den dranck.

Maer soo sy een soorte van dranck konnen bekomen die de hersenen bevanght ende die droncken maeckt, soo sullen sy drincken soo lange als sy een droppel in de kan vinden, of een penningh in de beurse hebben, selfs tot dat sy ter neder vallen.

HET X. CAPITTEL.

Beschrijvinge van de Indiaensche dranck Chica, *maeniere om die te bereyden, vuyle ingredienten die daer in komen, tot een levendige Padde incluys, ende schaedelijcke uytwercksselen daer van. Den Autheur doet te* Mixco *eenige potten met gemelden dranck aen stucken slaen, ende werdt sieck van de stanck. Het is de Spaensche verboden wijn in de Dorpen der Indiaenen te verkopen, maer die doen het selve doch evenwel. De Spaigniaerden misbruycken de genegentheyd der Indiaenen tot den dranck. Historie van* Juan Ramos, *ende sijne rijckdom door onrechtvaerdigheydt verkregen. Een merckelijck voor-beeldt daer van, ende van de onrechtvaerdigheyd des Hofs van* Guatimala. *Spaensche Godtloosheydt.*

Beschrijvinge van de Indiaensche dranck *Chica*, maeniere om die te bereyden, vuyle ingredienten die daer in komen, tot een levendige Padde incluys, ende schaedelijcke uytwercksselen daer van.

SY maecken sommige drancken onder malkanderen die stercker dan Wijn zijn, deselve werden van haer in groote kruycken ofte aerde potten bereydt, welcke men haer uyt Spaignien toe-voerdt, in deselve draegen sy twee a drie emmers met waeter, daer nae vullen sy die pot op met *Melasso* ofte sap dat uyt het Suycker-riedt geparst werdt, ofte met Honingh, om de soetigheydt te geven, ende om kraght in den dranck te brengen, werpen sy daer de wortelen ende de blaederen van den toeback in, ende daer toe noch andere wortelen, welcke in dat Landt wasschen, ende die sy weten tot die operatie bequaem te zijn.

Ick hebbe selve op sommige plaetsen gesien, dat sy daer een levendige Padde in deeden.

Hier op stoppen sy die pot toe, ende sy laeten alle die ktuycken veerthien daeghen ofte een maendt langh door malkanderen arbeyden, tot dat het alles wel door malkanderen gemenght is, ende gewerckt heeft, ende die dranck, die kraghten, welcke sy daer in begeeren, gekregen.

Als dan openen sy het vat, ende noodighen haere Vrienden, om daer van met haer te drincken; sy doen dit gemeenlijck des naghts, uyt vreese van door den Priester van het Dorp ontdeckt te worden, ende sy houden met het drincken niet op, voor dat sy geheel dol en vol zijn.

Desen dranck werdt onder haer *Chica* genaemt, deselve heeft een seer vuylen

stanck

ſtanck over ſigh, en doet dickmaelen meenigh Menſche ſterven, voor al, als men daer Padden heeft in gedaen.

Als ick te *Mixco* woonde, wierde ick gewaerſchoudt, dat'er een groote vergaederinge, tot ſeecker Indiaen, ſoude by malkanderen komen, om van deſen dranck te drincken, dit maeckte dat ick de Officiers van de Juſtitie van die Plaetſe met my nam, ende my met haer in het Huys van geſeyden Indiaen begaf, wy vonden in het ſelve vier van die aerde vaeten, alle met deſen dranck vervult, men hadde deſelve al-rede geopent, doch ick beval dat men die op de ſtraet ſoude draegen, ende aldaer aen ſtucken ſlaen, brengende aldus deſe vuyle *Chica* aen een kandt ende die verſtortende, ick kreegh hier van ſoo vuylen ſtanck in de neuſe dat ick aen het braecken geraeckte, ende was daer door by-nae acht daegen ſieck.

Den Autheur doet te Mixco eenige potten met gemelten dranck aen ſtucken ſlaen, ende werd ſieck van de ſtanck.

De Spaigniaerden, welcke het naturel der Indiaenen ende haere genegentheydt tot den dranck, kennen, bedriegen haer hier in op verſcheydene wijſen; want hoe wel men expreſſelijck verboden heeft, ſelve op pœne van confiſcatie ende noch een Boete daer boven, in de Dorpen der Indiaenen wijn te verkopen, ſoo belet doch ſulcks niet, dat veele Spaigniaerden welcke arm ende van geringe conditie zijn, ende die de winſt meer dan de publijcke authoriteyt ende het bevel des Overigheydts aghten, de Wijn uyt de Stadt van *Guatimala* vervoeren, om die in de Dorpen der Indianen te gaen verkopen, ende dat door de groote winſte die ſy daer van trecken.

Het is de Spaenſche verboden wijn in de Dorpen der Indiaenen te verkopen, maer die doen het ſelve doch evenwel.

Want van een kanne Wijns, weten ſy'er ten minſten twee te maecken, deſelve met honigh ende waeter op-koockende, ende andere drogeryen, ende kruyden daer by doende, welcke haer niet veel koſten, ſoo om de kraght te geven, als om die Indiaenen droncken te maecken, aen dewelcke ſy deſe gemenghde dranck voor opreghte Spaenſche Wijn verkopen, en dat by de kan ende pinte, doch altoos met valſche maete.

Sy weten de arme Indiaenen met deſe Wijn wel haeſt droncken te krijgen, ende ſy bedriegen deſelve als ſy beſchoncken zijn, noch veel beter dan van te voren, haer dubbeldt gelt doende geven, ende eyndelijck, als die van de vaeck werden overvallen, ſoo luyſen ſy haer de beurſe.

De Spaigniaerden misbruycken de genegentheyd der Indianen tot den dranck.

Deſe foute is ſeer gemeen in *Guatimala*, ende men bedrieght daer de Indiaenen op duyſent maenieren, als ſy om yets te kopen ofte te verkopen in de Stadt komen.

Die geene welcke de *Bodegones*, dat is drinck-huyſen ofte herberghen houden, die ſeer wel nae vettewaeriers winckels gelijcken, door dien ſy niet alleen Wijn verkopen, maer oock keerſſen, viſch, ſout, kaes ende ſpeck, weten die arme Indiaenen gemeenlijck tot haerent in te locken, ende ſy door-taſten haere ſacken, nae dat ſy die droncken gemaeckt hebben, ende jaegen die daer nae met vuyſt-ſlaegen ofte voet-ſchoppen wech, ſoo ſy van haer ſelve niet willen gaen.

Terwijlen ick te *Guatimala* woonde, was'er een van die Herbergiers *Juan Ramos* genaemt, die door dat ſlagh van bedriegerijen meer dan twee-mael

hondert

Historie van *Juan Ramos* ende sijn Rijckdom door onreghtvaerdigheydt verkregen.

hondert duysent Ducaten aen goedt hadde by een geschraept, hy gaf'er aght duysent met een van sijne Dochters ten huwelijck, oock moght'er noyt een Indiaen voor by sijne deure passeren, welcke hy niet in riep, ende als deselve was binnen gekomen handelde hy die op de voor verhaelde maeniere.

Als ick te *Mixco* woonde, gebeurde het, dat seecker Spaensch Paghter mijne buerman in die Valeye, sijne Indiaensche kneghten nae *Guatimala* hadde gesonden met ses Muyl-esels, welcke met Tarwe belaeden waeren, om dat selve, aen seecker Koopman, met dewelcke hy, weghens den prijs was geaccordeert, te leveren, ende die het selve te gelijck, aen een van dese dienaers, moeste betaelen; dese kneght hadde hem ses jaeren langh gedient, ende hy hadde hem in alles altoos seer getrouw bevonden, oock leverde hy het Koorn ende ontfingh het gelt, het welcke hondert ende aght guldens bedroegh, door dien yder Muyl-esel ses mudden droegh, ende elcke mudde voor drie guldens verkoght was.

Een merckelijck exempel daer van,

Juan Ramos, siende desen Indiaen met een van sijne mackers voor by sijne herberge ofte winckel passeren, wist het soo te klaeren, dat hy haer binnen kreegh, ende haer van die gemengde Wijn hebbende doen drincken, ende hertelijck beschoncken gemaeckt, betaste hy de sack van die geene, welcke het gelt droegh, nam het selve nae hem, ende dreef haer beyde daer op uyt den Huys, soodaenigh dat sy, noch t'eenemael droncken zijnde, gedwongen waeren op haere Muyl-esels te klimmen, ende nae Huys toe te rijden, doch de Indiaen, welcke het gelt hadde ontfanghen, viel onderweghen van sijn Muyl-esel, ende brack den hals, ende de andere quam sonder macker ende sonder gelt op de Hoeve.

En van de onreghtvaerdigheyd des Hofs van *Guatimala*.

De Pachter sprack *Juan Ramos* daer over aen, stelde actie tegens hem in voor het Hof, concluderende om sijn gelt weder te hebben van *Ramos*, maer deselve rijcker sijn dan hy, ende meer in staet om geschencken te geven, wiste sigh lightelijck door die saeck te redden, gelijck hy meermaels oock te voren hadde gedaen.

Spaensche Godtloosheydt.

De Spaigniaerden noemen sulcke dinghen al lacchende niet dan *Peccadillos*, dat is kleyne sondekens, om dat sy deselve niet aghten, ende geene conscientie maecken, niet alleen van de Indiaenen droncken te maecken ende te beroven, maer oock van haer doodt te slaen ende te vermoorden, werdende de doodt van een van die ellendige Menschen, onder haer niet meer gewroocken, dan die van een schaep ofte kalf dat in een put is gevallen.

HET

HET XI. CAPITTEL.

Forme van hare Borgerlijcke Regeringe. Getal der Regenten. Indiaensche Gouverneurs. Hoe ende wanneer de Wet verset werdt. Hoe de Reeckeningen werden op-genomen. Griffiers in de Dorpen. Haer inkomen. Gouverneurs hoe lange die regeren. Maght ende pouvoir van de Indiaensche Magistraeten; welcke de Spaigniaerden ontwassen zijn. Voorbeelden daer van. Groote onreghtvaerdigheyd ofte onkunde der Spaensche Reghters. Hoe de Criminele Reghtspleginge onder de Indiaenen geoeffent werdt. Appel van de Criminelen Reghter aen den Priester. Maght des Priesters in Criminele saecken. Vremt gevoelen der Indiaenen omtrent haere Priesters. Vremt voor-val hier uyt spruytende den Autheur te Mixco *over-komen.*

HEbbende nu van haere kledinge ende Huysen, haer eeten ende drincken gesproocken, soo is'er anders niet overigh als yets van haere maenieren te seggen, soo wel als van de Regeringe ende Religie van die geene welcke onder de Spaigniaerden staen.

Sy hebben de forme van haere Borgerlijke Regeeringe van de Spaigniaerden ontleent, ende in yder Dorp sijn een ofte twee *Alcaldes*, ende soo veel, ofte meer *Regidors*, welcke ten naesten-by sijn als Schout en Schepenen, ofte Burgemeesteren ende Vroedtschap by ons; daer en boven hebben sy eenige *Alguazils*, het welcke Sergeanten ofte Deurwaerdes zijn, om de ordres van de *Alcaldes* ende *Regidors* ter executie te stellen.

Forme van hare Borgerlijcke Regeringe.

In die Dorpen daer men drie a vier-hondert ofte wel meer Huys-gesinnen vindt, sijn gemeenlijck twee *Alcaldes*, ses *Regidors*, twee *Alguazils Majors*, ende ses andere die onder de eerste staen.

Getal der Regenten.

Oock sijn'er eenige Dorpen welcke het Privilegie hebben van door een Indiaen als Gouverneur geregeert te worden, deselve is boven de *Alcaldes* ende alle andere Officiers.

Indiaensche Gouverneurs.

Men verandert dese Officieren alle Jaeren, ende men stelt weder andere in haere plaetse, die door de Indiaenen selve verkooren werden, welcke deselve by beurten uyt yder Geslaghte ofte Stamme, daer door sy onderscheyden zijn, noemen.

Hoe en wanneer de Wet verset werdt.

Sy

Hoe de Reeckeningen werden op-genomen.

Sy vangen haer Ampt aen op den eersten dagh des Jaers, ende nae die tijdt geeftmen kennisse van haere verkiesinge aen het Hof van *Guatimala*, soo sy aen het selve onderhoorigh zijn, ofte wel, soo sy aen het selve niet sijn onderworpen, aen de voornaemste Spaensche Magistraten ofte Gouverneurs van de Provincien, welcke die nieuwe verkiesinge approberen ende de reeckeningen van den uytgaev van de oude Regenten examineeren, welcke, tot dien eynde, haere publijcke Registers daer selve komen brengen.

Griffiers in de Dorpen.

Hier om heeft yder Dorp een Griffier ofte *Scriba*, welcke, gemeenlijck, dat Ampt veele Jaeren bedient, door dien'er weynigh Indianen sijn die schrijven konnen, ende die dat Officie wel weten te bedienen.

Haer inkomen.

Dese Griffiers hebben veele *Leges* voor de Schriftueren, de Informatien ende de Reeckeningen die sy maecken, gelijck oock alle de Spaensche Secretarissen hebben, doch de eerste en ontfangen soo veel gelt, giften, gaeven noch presenten niet als de laetste, ende gemeenlijck brenght haer dat Ampt maer weynigh op, door de armoede der Indiaenen.

Gouverneurs hoe lange die regeren.

De Gouverneur werd oock ordinaris voor veele Jaeren in sijn Chargie gecontinueert, door dien het altoos een Man van fatsoen ende groote qualiteyt onder de Indianen is, ten sy dan dat'er klaghten over sijn quaet beleyt komen, ende dat alle de Indianen qualijck van hem spreecken.

Magt ende pouvoir van de Indiaensche Magistraet.

Dese Regenten, welcke de bestieringe van de Dorpen in handen hebben, konnen alle de Indiaenen, welcke onder haer gebiedt staen; ende die eenige misdaeden begaen ofte schandael aenreghten, doen straffen ende kastijden.

Selfs, soo een Spaigniaert in haer Dorp woont ofte daer door passeert, ende qualijck leeft ofte eenige insolentie bedrijft, soo vermogen sy den selven gevangen te nemen, ende nae de naeste Kamer van Justitie versenden, met eene ample ende breede informatie van sijne misdaed, maer sy vermoogen niet hem in eenige boete te slaen, ofte langer dan vier ende twintigh ueren gevangen te houden.

Welke de Spaignjaerden ontwassen zijn.

Het is wel waer dat sy die maght over de Spaigniaerden hebben, doch sy souden niet derven dencken deselve in het werck te stellen, want een Spaigniaert doet een geheel Dorp beven, ende hoewel hy een misdaedige ende criminele is, hoewel hy blasphemeert, ende hoewel hy nu de eene ende dan de andere quetst, soo sullen sy doch, in plaetse van hem gevangen te nemen, sidderen ende vlughten, jae sy derven hem niet onder de oogen sien, veel min aenraecken, door dien sy wel weten, dat het haer dan noch erger soude gaen, 't zy door slagen, 't zy door een valsche informatie, die hy tegens haer sal doen nemen.

Voorbeelt daer van

Sulcks is dickmaelen gebeurt; want als de Indianen, uyt kraghte van het reght dat haer gegeven is, sich in devoir stelden om de buyten-sporigheden van eenige Spaigniaerden in haere Dorpen tegen te gaen, soo hebben deselve haer geslagen ende gequetst; ende als het al gebeurde dat sij'er een gevangen kregen, ende den selven nae een Spaensch Gouverneur ofte Reghter sonden,

soo

soo ontsloeghmen deselve altoos kosteloos ende schaedeloos, als sy seyden dat sy het tot haere bescherminge ende defensie, ofte ten dienste des Coninghs hadden gedaen; dat de Indianen tegens het Spaensche Gouvernement begonden op te staen, weygerende hem het geene hy, om sijne Reyse voort te setten, van nooden hadde; seggende dat sy geene Slaeven waren om hem ofte de andere Spaigniaerden achter aen te lopen, ende dat sy hoopten wel haest een eynde van die dingen te sien.

Meest den tijdt hebben de Reghters geloov gegeven aen soodaenige valsche informatien, tot naedeel ende præjuditie van de Indianen, welcke daer door, naederhant, noch slimmer getracteert wierden, en in plaetse datmen haer justitie soude doen, antwoordemen, dat soo sy waeren dood geslagen, terwijlen sy sich soodaenigh tegens den Coningh ende sijne goede subjecten opposeerden, men haer nae haere verdiensten soude gehandelt hebben, ende dat, soo sy de Spaigniaerden, welcke door haere Dorpen quaemen te passeeren, niet dienden, men haere Huysen in de asse ende kolen soude leggen, ende haer ende haere kinderen uytroeyen.

Groote onreghtvaerdigheyt ofte onkunde der Spaensche Reghters.

Soodaenighe antwoorden, welcke sy van de Reghters selve ontfinghen, ende het geloof datmen geeft aen de minste ende geringhste Spaigniaerden, welcke maer informatien tegens haer beleggen, maeckt dat sy haer noyt, watmen haer oock doe, derven wreecken, dorvende geen Spaigniaert, wat hy oock aenreghte, attaqueren, nochte haer van het reght, dat sy, om hem gevangen te nemen, hebben, bedienen.

Wanneer aen dese Reghters oock eenige klaghten tegens een Indiaen werden ingebraght, soo derven sy den selven niets doen, voor en al eer dat sy alle sijne Bloed-vrienden vergaedert hebben, ende voor al het Hooft van sijne Stamme gesproocken, welcke, soo hy nevens de andere oordeelt, dat hy verdient heeft gevangen geset ofte gegeesselt te worden, ofte oock wel eenige andere castijdinge te ontfangen, soo is het het werck van de *Alcaldes* hem te condemneren tot soodaenige, straffe als de andere met malkanderen hebben vast gestelt.

Hoe de criminele reghts pleginge onder de Indianen geoeffent wort.

Doch van dese Sententie konnen sy aen den Priester appelleren, ofte wel aen die Geestelijcke Persoon die in het Dorp woont, welcke sy sich selven dickmaelen onderwerpen, ende ontfangen, met gedult, de straffe, die hy haer op-leght.

Hier door komt het oock dat sy veelmaelen haere toe-vlught tot de Kercke nemen om Justitie te hebben, gelovende dat de Priester de Reghten ende Wetten, beter dan sy, verstaet.

Appel van den Politijcken Reghter aen den Priester.

Oock vernietigen sy dickmaelen de Sententien die in het Raedt-huys gewesen zijn, beschuldigen de Officiers over eensijdigheyt, partialiteyt ende passie tegens haeren Broeder betoont, ende setten die geene, welcke veroordeelt was, in vryheyt.

Maght des Priesters in criminele saecken.

Dit geschiet meenighmaelen, voor alsoo een Indiaen aen de Kercke dependeert, eenige familiariteyt met den Priester heeft, of wel dat de Vrouwe

van

van een soodaenige des Priesters lijwaet wast ofte sijne Chocolate bereydt, ende de sulcke konnen in alle seeckerheydt leven soo lange als de Priester in het Dorp is.

Vremt gevoelen der Indianen omtrent hare Priesters.

Soo het gebeurt dat sy, terwijlen den Priester absent is, soodaenigh een Persoon voor het Reght verdaghvaerden, ende hem in seeckere boete verwijsen, ofte condemneren om gegeesselt te worden, ofte om gevangen te sitten, het welcke sy somwijlen expresselijck doen, soo sijn sy verseeckert daer over, op sijne weder-komste, berispt, bekeven ende mis-handelt te worden, jae somwijlen slaetmen haer, door ordre van den Priester, in de Kercke met stocken, dervende sy tegens hem niet een woordt spreecken, maer ontfangen met submissie ende onderwerpinge de castijdinge die hy haer heeft opgeleght, door dien sy haer in-beelden dat die castijdinge van Godt komt, ende dat, even als Godt is boven de Princen ende de wereltlijcke Heeren, soo oock sijne Dienaeren, sijn boven haer ende boven alle wereltsche maght.

Vremt voorval hier uyt spruytende den Autheur te *Mixco* over-komen.

Het gebeurde in de tijdt doen ick te *Mixco* woonde, dat seecker Indiaen die tot een geesselinge verwesen was, wegens eenige baldaedigheden door hem begaen, daer over aen my appelleerde, willende in die sententie niet acquiesceren, seggende dat hy, door mijn bevel, in de Kercke met stocken wilde geslaegen zijn, ende dat hem die castijdinge voordeligh soude zijn, als komende van de hande Godes.

Als men hem voor my gebraght hadde, konde ick de sententie niet casseren ofte vernietigen, door dien deselve regtmaetigh ende billijck was, soodaenigh dat ick hem, volgens luyde van de sententie der Indiaenen, in de Kercke deede geesselen; dit verdroegh hy met vreughde, ende my daer nae de handen kussende, gaf hy my met eenen een Offerhande in gelt, om my te bedancken, voor het goedt, dat ick, soo hy seyde, aen sijne ziele gedaen hadde.

HET

HET XII. CAPITTEL.

Allerhande slagh van Handt-wercken onder de Indiaenen geoeffent soo wel als onder de Spaigniaerden. Voorbeelt van haere konst in het metselen. Schoon Klooster door haer te Amatitlan *gemaeckt. Haere genegentheydt tot schilderen. Haere Schoolen. Sangers ende Musicanten, haer Opperhooft den Fiscael, sijn Ampt. Sijn praght en aensien. Exemptie van alle die aen de Kercke dependeeren. Waer toe die weder verbonden zijn. Hoe den Priester in sijn Huys wert gedient. Sijne Kocks. Sijne* Chahals, *Bouteilliers ofte Tafeldienaers. Sijne Jongens ende haer werck. Oude Wijven die sijne backsters onderwijsen. Sijn Hoveniers ofte Tuyn-lieden en Stal-kneghten. Sacristeynen ende haere bedieninge.* Major-Domos *ofte Bedellen van de Gebroederschappen ende haer Ampt. Sijne Visschers. Wat inkomen den Priester boven dit alle noch heeft. Besluyt des Capittels.*

Buyten dit Borgerlijcke Gouvernement, het welcke onder haer tot de administratie van de Justitie is aengesteldt, leven sy voor de reste even als men in alle andere wel-gereguleerde Staten doet.

Allerhande slagh van handwercken onder de Indianen geoeffent soo wel als onder de Spaensche.

In het grootste gedeelte van haere Dorpen sijn luyden die haer beroep hebben gemaeckt van alle de handt-wercken, welcke onder de Spaigniaerden geoeffent werden.

Men vindt onder haer Sloote-maeckers, Smeden, Kleer-maeckers, Timmerluyden, Metselaers, Schoen-maeckers, ende diergelijcke andere handtwercks-lieden.

Voorbeelt van hare konst in het metselen.

Ick onderstondt in de Kercke van *Mixco*, een seer swaer werck aen te vangen, want ick wilde daer een seer groot verwulfsel laeten maecken boven seeckere Capelle, ende dese saecke was des te moeyelijcker te verrigten, om dat het rondt moesten wesen, daer den gront ende de mueren van de Capelle drie-kantigh waeren.

Doch evenwel, niet tegenstaende ick my in het opmaecken van dit werck, niet dan van Indiaenen bediende, van dewelcke sommige in het Dorp woonden, en andere in de nae-by-gelegene Plaetsen, soo maeckten sy dat selve soo aerdigh ende net, dat de beste Spaensche Meesters het niet beter souden hebben konnen doen.

Het

Het meeste gedeelte van haere Kercken is boven overwelft, en sy sijn alle door de Indianen getimmert.

Schoon Klooster door haer te *Amatitlan* gemaeckt.

In mijnen tijd timmerden sy een nieuw Klooster in het Dorp van *Amatitlan*, met veele steene overwelfde bogen, soo in de Wandelaryen, die beneden, als in de Galeryen, die om hoogh waeren, het selve was alles soo volkomentlijck ende net gemaeckt, als eenigh ander Convent, dat de Spaigniaerden voor desen, in de Stadt van *Guatimala*, moghten gemetselt hebben.

In het korte, het is seecker, dat, soo sy door de Spaigniaerden, beter onderright wierden, dan wel geschiet, sy een seer goeden ende wel gereguleerden Staet, souden konnen uyt-maecken.

Haere genegentheyt tot het Schilderen.

Sy hebben seer groote genegentheyt tot de Schilder-konst, ende de meeste Altaeren ende Schilderyen, welcke in de Kercken ten platten Lande zijn, sijn door haer geschildert.

Haer Schoolen.

In meest alle de Dorpen hebben sy Schoolen, in deselve onderwijstmen de Jeught in leesen, schrijven, singen, ende in de musijcq-konste.

Sangers ende Musicanten

Haer Opper-hooft den Fiscael.

Yder Kercke, heeft, nae dat het Dorp groot is, seecker getal van Sangers ende van Lieden die op instrumenten speelen, over deselve stelt den Priester van het Dorp seecker Officier, den Fiscael genoemt; wanneer sy nae de Kercke, ofte in eenige publijcke functie gaen, treed hy voor haer uyt, met een witte stock in de hant, op welckers eynde een silver Cruyce staet, hier door wert beteeckent dat hy een Bediende van de Kercke is.

Wanneer'er eenige saeck is, welcke door de Priester moet gevonnist werden, soo is het het werck van desen Officier ofte Fiscael, om die ter executie te stellen.

Sijn Ampt.

Hy moet oock in het lesen ende schrijven ervaeren zijn, ende dit Ampt wert gemeenlijck bedient door de Musijcq-Meester van het Vleck of Dorp.

Op de Sondaegen soo wel als op de Feest ofte Heylige daegen, moet hy, voor ende na den Dienst, de jonge Kinderen, soo van de Mannelijcke als Vrouwelijcke sexe in de Kercke vergaederen, ende haer aldaer de gebeden, de thien geboden, ende den Catechismus leeren, oock onderrightinge geven omtrent de Sacramenten.

Alle morgen is hy, nevens de andere Musicanten, gehouden, soo drae sy de Klocke hooren luyden, sich nae de Kercke te begeven, om aldaer de Misse te singen ende te bedienen, sy Celebreren deselve met Orgelen ende andere Musijcq-instrumenten, soo wel als de Spaigniaerden.

Oock moete sy ten vijf ueren des avonts aldaer verschijnen, op welcke tijdt sy mede door de Klocke werden gewaerschouwt, om de *Vesper* ende het *Salve Regina* te seggen.

Sijn pragt en aensien.

Dese Fiscael, welcke het Ampt bekleet van die geene, die men in *Europa*, den Officiael noemt, is in het Dorp seer geaght, hy gaet met meer uytterlijckheyt ende cieraet langhs de straet als de Burgermeesters, Schepenen ende Gesvoorenen; doch hy is evenwel gehouden, als het de Priester begeert, den selven te versellen, sijne Sententien ende Ordres ter executie te stellen, ende het getal

getal van die geene, die met hem sullen trecken, soo wanneer hy uyt het Dorp gaet te beschicken ende versorgen.

Hy, ende alle die geene, welcke aen de Kercke dependeren, sijn ontslaegen ende ge-eximeert, van den dienst welcke de andere Indiaenen weeckentlijck aen de Spaigniaerden moeten doen, oock behoeven sy de Reysigers niet te versellen, noch de andere Officiers van de Justitie ten dienst te staen.

Exemptie van alle die aen de Kercke dependeren.

Doch sy sijn gehouden, wanneer 'er een Priester, ofte eenigh ander Persoon van qualiteyt in haer Dorp komt, voor den selven te marcheeren, hem, met haer musijcq, te versellen, oock met haer Trompetten ende Schalmeyen; ende Triumphale Boogen, in de straeten, door dewelcke hy moet passeeren, van tacken van Boomen ende Bloemen te doen op-righten.

Waer toe die weder verbonden zijn.

Van den dienst van de Spaigniaerden, zijn, boven de reets genoemde Persoonen, mede bevrijt, alle die geene, die aen het Huys van de Kerckelijcken dependeren.

De Priester van een Dorp verandert alle weecken van Dienaeren, hy wert van deselve by beurten gedient, dan van de eene ende dan van de andere, soodaenigh dat sy een weeck ofte twee hebben, om nae haere eygene dingen om te sien ende die te besorgen.

Hoe den Priester in sijn Huys wert gedient.

Is het Dorp groot, soo moet hy drie Kocks hebben, ende twee soo het kleyn is, sy passen by beurten op, uytgesondert wanneer hy gasten noodight, ofte een groote maeltijdt geeft, want als dan komen sy alle daer.

Sijne Kocks.

Hy heeft oock twee a drie Persoonen door haer *Chahals* genaemt, dese sijn soo veel als Bouteilliers, sy besorgen alle den voor-raet ende provisie van het Huys, deselve op-sluytende, ende sy geven aen de Kock het geene de Priester heeft geordonneert datmen hem voor sijn middagh ofte avontmael sal bereyden.

Sijne *Chahals*, Bouteilliers ofte Tafeldienders.

Oock bewaeren sy de Taeffel-laeckens, de Servetten, de Schotelen, de Borden, sy decken mede de Taeffel, bedienen deselve, ende nemen die weder op.

Boven dese alle heeft hy noch vier Jongens, ofte oock wel ses, indien het Dorp groot is, soo om sijne boodschappen te doen, hem andersints op te passen, ende yder op sijne beurte in het Huys te slapen; dese nevens de Kocks ende de Bouteilliers ofte Tafel-dienaers, houden haer middagh ende avontmael aen het Huys van den Priester, ende dat op sijne kosten, te weten als het haere beurte, om hem te dienen, is.

Sijne Jongens en haer werck.

Hy heeft oock eenige oude Wijven, dese haer werck is, een half douzain jonge Doghters te onderwijsen welcke dight by sijn Huys komen, om koeckjens, broot van *Maiz* ende ander oven-werck voor hem te backen, sijne Jongens brengen hem die geheel warm, ende langen die met half douzainen gelijck op de Taffel.

Oude Wijven welcke sijne backsters onderwijsen.

Heeft hy dan oock een Tuyn ofte Hof, soo geeftmen hem boven alle dese Dienaers, om sijnen Hof te onderhouden, noch twee a drie Indiaenen, ende ten

Sijne Hoveniers

ofte Tuyn-lieden ende Stal-kneghten.

ten minsten ses tot sijne Stal-kneghten, dese haer plight is om hem des avonts ende des morgens *Sacate*, dat is gesneden gras voor sijne Peerden ende Muyl-esels te brengen, doch die alle aen haer eygen huys eeten, uytgesondert die Stal-keght, welcke des morgens aen sijn huys moet komen, ende daer tot den avond blijven, om op te passen, of mogelijck de Priester wilde uyt-rijden.

Doch evenwel eeten dese alle, soo wel des middaghs als des avonts, aen het huys van den Priester, wanneer sy voor hem wercken, ende in de groote Dorpen moet hy ordinaris twaelf Menschen op sijne kosten, van spijse ende dranck voorsien.

Sacristeynen ende haere bedieninge.

Noch zijn'er twee a drie Indiaenen, die mede aen de Kercke dependeren, dese werden Sacristeynen genaemt, en sy zijn mede ge-eximeert van de Spaignjaerden ergens in te dienen.

Sy draegen sorge voor de Cappen ende Cassuyffelen der Priesteren, voor alle de vercieringen ende oppronckingen van het Altaer, oock moeten sy het selve op-schicken als men de Misse sal seggen.

Major-Domos ofte Bedellen van de Gebroederschappen ende haer Ampt.

Hier en boven zijn'er noch twee a drie andere, die sy *Major-Domos* noemen, het zijn eygentlijck de Bedellen van de Gebroederschappen van de Heylige Maget ende andere Sancten ende Sanctinnen.

Haer werck is door de Dorpen te gaen, om de Aelmoessen te versaemelen tot onderhoud van het Gebroederschap, de eyeren die voor den Priester werden gegeven, weeckentlijck te vergaederen, oock zijn sy verbonden hem reeckeninge te doen van alle de Aelmoessen die sy ontfangen hebben, ende aen hem alle maenden ofte alle veerthien daegen twee Rijcksdaelders te geven, om een Misse voor het Gebroederschap te doen singen, ter eeren van den Heyligh die daer Patroon van is.

Sijne Visschers.

Soo'er dighte by het Dorp eene Reviere, ofte andere bequaeme plaetse tot de Visserye is, soo geeft men aen den Priester drie a vier Indiaenen, ende op eenige plaetsen tot ses toe, welcke hem moeten van visch versorgen.

Wat inkomen den Priester boven dit alle noch heeft.

Boven alle dese reghten, heeft hy noch de Offerhanden, welcke men in de Kercke doet, het sy datmen by hem te bieghte komt, of datmen het Feest van een Heyligh vierdt, of wel dat de Indiaenen eenige saecke met hem te communiceren hebben, want noyt gaen sy hem, over wat saecke het oock zijn magh, besoecken, of sy geven hem een geschenck, nae haere maght ende gelegentheydt.

Behalven dat hy de Thienden van alles heeft, soo geeft men hem noch alle maenden een tractament, het welcke hem de *Alcaldes* ende *Regidors* selve komen brengen, ende hy schrijft daer van eene quitantie op het Register van de publijckque uytgaeven.

Besluyt des Capitels.

Hoewel dit Tractament aen de Spaensche Magistraeten werdt goedt gedaen, ende uyt de naem des Koninghs, in reeckeninge gevalideert, als werdende gegeven tot uytbreydinge ende voort-plantinge des Euangeliums, soo komt het doch alle uyt de beurse van de arme Indiaenen, of wel het spruyt voort uyt haren arbeyd; want men haelt het by Collecte uyt het Dorp, ende uyt de goedt-

willig-

willigheydt der Inwoonders, of men neemt het van de Schattinge, welcke sy aen den Koningh betaelen, of wel komt het van het geene seecker stuck Lands op-brenght, het welcke men in het gemeen besaeyt ende bebouwt, ende de vrughten daer van komende, werden verkoght, om dat te betaelen.

HET XIII. CAPITTEL.

Commandeurs wat die zijn. Schattinge die de Indiaenen aen haer geven. Waer mede sy die betaelen. Rigueur met dewelcke die werdt ingevordert. Hoe die vergaedert werdt. Bermhertigheydt der Spaensche omtrent de Indiaenen. Vrye Dorpen.

Alle de Dorpen van *America* welcke wel gecivilifeert ende onder de Spaensche Heerschappye zijn, behooren of aen de Kroone van Spaignien, of aen eenige particuliere Heeren, welcke sy, Commandeurs, noemen, deselve sijn gesprooten uyt de eerste Conqueranten van dat Landt, ende aen deselve betaelen de Indiaenen een jaerlijcksche schattinge, bestaende in verscheydene waeren, ende dan noch een andere in gelt aen den Koningh.

Commandeurs wat die zijn.

Daer en is geen soo arm Dorp in het welcke ygelijck getrout Indiaen niet ten minsten vier Realen jaerlijcks aen den Koningh betaelt, ende soo veel aen de Commandeur.

Schattinge die de Indianen haer geven.

Doch soo het Dorp maer alleen onder den Koningh staet, soo betaelen sy voor hem ten aller minsten ses Realen, ende in sommige Dorpen tot aght toe, en dat hooft voor hooft in gelt, want de schattinge van de Commandeurs werdt met Koopmanschappen, die op die plaetsen vallen, betaelt, als *Maiz*, welcke men over al moet aennemen, Honigh, Gevogelte, Kalckhoenen, Sout, *Cacao*, Cattoene-Deckens, ende diergelijcke dingen.

Waer mede sy die betaelen.

De Deeckens die tot schattinge gegeven werden, sijn seer hoogh geaght, om dat de Commandeurs die selve uytsoecken, ende door dien sy grooter dan de gemeene sijn; het gaet op deselve wijsen met de *Cacao*, met de *Achiotte*, en met de Cochenille, door dien de Indiaenen, altoos, het beste aen een zijde leggen, om de schattinge te betaelen, want by aldien sy niet het uytgelesenste van haere waeren braghten, soo is het seecker dat men haer geesselen soude, ende weder te rugge senden, om andere te haelen.

Rigueur met dewelcke die werdt ingevordert.

Hoe die vergadert wert.

De Hoofden van de Stammen is den laſt gegeven om die te verſamelen, ende deſelve in handen van de *Alaldes* ende *Regidors* te ſtellen, deſelve brengen die in de Reecken-kamer, welcke in de Stadt ofte het Dorp is, of by de naeſt aen gelegene Spaenſche Overigheydt, ſoo het Dorp geheel aen den Koningh behoordt, ofte wel aen den Heer ofte Commandeur ſelve, die Meeſter van het Dorp is.

Barmhertigheyt der Spaenſche omtrent de Indianen.

Daer is maer eene eenige ſaecke, in dewelcke ick beſpeurt hebbe, dat de Spaigniaerden eenige ſoorte van goetheydt ende medelijden met de Indianen hebben, deſelve beſtaet daer in, dat in gevalle eenigh Indiaen ſoo arm, ſwack ende ongeſondt is, dat hy daer door niet kan arbeyden, of wel dat hy tot den ouderdom van ſeventigh jaren is gekomen, dat een ſoodaenige, ſegge ick, vry is van eenige ſoorte van ſchattinge te betaelen, op wat wijſe het oock ſoude moghen zijn.

Vrye Dorpen.

Oock ſijn'er eenige Dorpen, welcke daer vry van zijn, en dat ſijn die geene, welcke konnen betoonen dat ſy onder die van *Tlaxcallan* hebben geſtaen, ofte door eenige Geſlaghten ofte Familien van *Mexico* geſtigt zijn, of wel van andere omleggende plaetſen, te weten, van die geene, die de Spaigniaerden in het conqueſteren van dat Landt hebben geholpen.

Dit zijn dan de eenige Indiaenen, welcke van die herde ſlavernye bevryt zijn, doch de eerſte, te weten, de arme, ſiecke, onmaghtige ende oude, weet een yder, dat, ſoo ſy al genegentheyd hadden, haer immers geene hulpe ofte byſtant, in gevalle ſy van buytenen aengetaſt wierden, ſouden konnen doen; maer wat de tweede ſoorte belanght, te weten, die in de, door haere Vooroudderen verdienſten, van de ſlavernye bevrijdde, Steden ende Dorpen woonen, men ſoude konnen aghten, dat dit meer uyt politie dan uyt barmhertigheyd ſproot, ten waere ſy die al immer ſoo ontbloot van alle ſoorten van waepenen ende geweer hielden dan alle de andere, ende hier door is het, dat die, als ſy al wilden, haer mede niet ſouden konnen helpen, in het korte, haere tyrannie ende ongereguleerde politie, ſullen haer dat Landt lighter doen verliesen, dan ſy het gewonnen hebben, ſoo ſy van een andere Europiſche Natie werden ge-attaqueert.

HET

HET XIV. CAPITTEL.

Naturel der Indianen. Haere groote getrouwigheydt. Haere stil-swijgentheydt. Haer respect voor de Priesters. Overvloedt van expressien in haere Taele. Haere groote welspreeckentheyt. De swackheyt van haer Geloove. Hare Afgoderye ende by-gelovigheyt. Toverye gaet by haer in swang. Den dienst der Heyligen, maekt haer yveriger in het Roomsche Geloov. Oorspronk van de Schilderyen in de Indiaensche Kercken. Groot profijt ende voordeel des Priesters van dese dingen. Goddelose Aperye van de Priesteren hier omtrent gespeelt, die de Indiaenen in de Af-goderye stijven. Groote blindtheyt der arme Indianen, wert door de Priesters vermeerdert. Offerhanden der Indiaenen aen de Beelden gedaen. Voordeel dat de Priesters van de Wasch-keerssen trecken. Godtlose gierigheyt der Religieusen. Onwetenheyt der Indianen in de verborgentheden des Geloovs. Een seer aerdigh doch erbarmens-waerdigh voorbeeldt daer van. Een gruwelijck staeltje van de godtlose leeringe ende gierigheyt der Spaensche Priesters. Noch soo een staeltje.

Naturel der Indianen.

WAt haere manieren ende omganck belanght, soo is het seecker dat sy seer beleeft ende goedt-aerdigh zijn, sijnde vreesaghtigh van natuere, ende geneghen om te dienen, te ghehoorsaemen ende wel en goedt te doen, indien men haer maer de minste vrientschap betuyght; och in die plaetsen daer men haer mis-handelt, sijn sy woest, knorrigh ende rijnigh, niet willende doen, jae sy sterven liever dan dat sy die Slaevernye souden verdraeghen.

Haere groote getrouwheyt.

Sy sijn seer getrouw, ende men heeft noyt bevonden, dat sy eenige dieverye van consideratie gedaen hebben, soodaenig dat de Spaeniaerden niet schroomen den naght met haer in de woestijne over te brengen, en hoe wel sy sacken vol gouts by haer draegen, soo laeten sy niet nae gerustelijck te slaepen.

Hare stil-swijgentheyt.

Sy sijn oock seer inhoudende ende weten wel te swijgen, ende om geen dingh des weretls sullen sy yets ontdecken, het welcke de reputatie van haere naetueren soude konnen krencken, ofte het credit ende aensien van een Spaigniaert breucken, soo sy haer maer de minste genegentheyt ende affectie betoont.

Doch

Haer respect voor den Priester.

Doch voor al draeghen sy haeren Priester ofte Parochiaen een seer groot respect toe, ende als sy komen om hem te spreecken, trecken sy haere beste klederen aen, ende sy mediteren expresselijck het discours, dat sy voor hem houden, ende het compliment, dat sy hem maecken sullen.

Overvloed van expressien in haere taele.

Sy sijn seer overtolligh in haere uytdruckinghen ofte expressien, ende vol van omweghen ende cirumlocutien, welcke sy met parabolen ende gelijckenissen verrijcken, om haere gedaghten ende intentien wel uyt te drucken.

Haere groote welspreekentheyd.

Ick ben somwijlen een uere tijdts blijven sitten, alleen om een oude Vrouw te hooren spreecken, welcke het selve met soo groot een aerdigheydt, in haere taele, deede ('t welck doch even wel geen sin in de onse soude hebben ende barbarisch schijnen te zijn) dat ick daer over verwondert was, ende dickmaelen vorderde ick daer door meer in de kennisse van haere taele, als door al mijne besondere studie.

Indien ick haer konde antwoorden met maenieren van spreecken ende uytdruckinghen, welcke met de haere over-een-quaemen, gelijck ick sulcks dickmaelen traghte te doen, soo was ick verseeckert dat ick haere genegentheydt soude winnen, ende alles, wat ick begeerde, van haer verkrijghen.

De swackheyd van haer gelove.

Wat den Godts-dienst betreft, sy doen uytterlijck Professie van deselve Religie als de Spaigniaerden; dogh in haer herte hebben sy groote moeyte om te geloven het geene haere kennisse ende begrijp te boven gaet, soo wel als de natuere, oock stellen sy geen gelove in het geene voor haere oogen niet klaerlijck blijckt.

Hare Afgoderye ende bygelovigheydt.

Daer sijn'er nogh op den hedighen dagh, welcke de Beelden van hout ende steen aenbidden, die tot de superstitie ende by-gelovigheydt genegen sijn, die aght nemen op de Beesten die voor haer op den wegh loopen of die sy het eerste sien, op het vliegen der Vogelen, op het singen van deselve omtrent haere Huysen, in tijden en wijlen dat sy daer niet gewoon sijn te komen.

Toverye gaet by haer in swangh.

Veele van haer maeken haer werck van de Tover-konst, de Duyvel doet haer geloven dat haer leven af-hangt aen dat van eenigh Beest, het welcke sy, even als haeren familaeren Geest, by haer bewaren, sy beelden sigh in, dat, als dat Beest komt te sterven, sy oock moeten volgen, soodanigh, dat, als soo een Dier door de Jaegers vervolght werdt, haer herte siddert ende beeft, ende wanneer het gevanghen werdt, vallen sy van haer selven.

Sy werden in wilde Beesten getransformeert.

Het gebeurt somwijlen dat sy, door de list des Duyvels, in de gedaente van die Beesten verschijnen, het welcke gemeenlijck ende ordinaris geschiet onder het wesen van een Hert, een Dasse, een Leeuw, een Tijger, een Hondt ofte een Arendt; soodaenigh dat in die gedaente van sommige Persoonen op haer een Roer is gelost, waer door sy sijn gequetst geworden, soo als ick in het volgende een-en-twintighste Capittel sal vertoonen.

Vremt bygeloov der Indiaenen omtrent

Door dien sy oock sien datmen eenige Sancten ende Sanctinnen met sommige Gedierten by haer schildert, gelijck St. Hieronymus met een Leeuw, St. Antonius met een Varcken, ende met andere wilde Beesten, St. Domincus met een Hondt, St. Marcus met een Stier, St. Jan met een Arendt, soo beelden sy daer

daer door haer selven in, dat die Heyligen van het selve gevoelen waren als sy zijn, dat die Dieren hare familiare Geesten waren, dat sy, als sy in het leven waeren, sigh in hare gedaente veranderden, ende dat sy met haer op een ende deselve tijd gestorven zijn; soodanigh, dat, hoewel het gevoelen dat sy van die Heyligen hebben, vals is, het haer dogh evenwel in de Catholijcke Religie bevestigt door de meeninge welcke sy hebben, dat sy, hier in, met haer gelove overeen-komen.

de Heyligen maekt haer yverigh in het Roomsche Geloov.

Dit is oock een van de redenen, om dewelcke sy soo groote eerbiedigheydt aen die Heyligen toe-draegen, want een yder van haer sal nae de kleyne middelen die hy heeft, alle sijne maght te werck stellen, om soo een Schilderije te bekomen, ende deselve in de Kercke doen op-hangen, op dat die alsoo van een yder ge-eert werde.

Oorspronck van de Schilderyen in de Indiaensche Kercken.

De Kercken sijn met dat slagh van Schilderijen vervult, men draeght die in Processie om, boven op groote vergulde stocken, even als men de Baenieren, op de Heylige daegen, in *Europa* doet.

De Priesters en de Parochiaenen trecken geen kleyn profijt van dese dingen, want op den Feest-dagh van die Heyligh, welckers Beeldt men in Processie heeft omgedraegen, stelt die geene, welcke dese Schilderije toe-komt, een groote maeltijdt in het Dorp aen, ende hy geeft gemeenlijck drie a vier rijcksdaelders aen den Priester, voor het seggen van de Misse, ende voor het doen van het Sermoen, boven een Kalck-hoenschen haen, drie a vier stucks ander pluym-gedierte, ende soo veel *Cacao*, dat hy genoegh heeft, om, geduerende de geheele volgende Octave, Chocolate te drincken.

Groot profijt ende voordeel des Priesters van dese dingen.

Soodaenigh dat van sommige Kercken, in dewelcke ten misten veertigh soodaenige Schilderijen zijn, den Priester niet minder dan vier a vijf hondert guldens, des Jaers, daer van treckt.

Hier door draeght de Priester seer goede sorge voor dese Beelden ofte Schilderijen, ende hy laet de Indiaenen, den tijdt van den Feest-dagh van haeren Heyligh, tijdelijck aen kondigen, op dat sy sigh daer toe op haer gemack bereyden souden, en dien dagh, soo wel in de Kerck als in haer Huys, lustigh vieren.

Soo het gebeurt dat sy niet rijckelijcken genoegh op-brengen, soo sal de Priester haer bekijven, ende dreygen het Sermoen niet te sullen doen.

Goddelose aperye van de Priesters hier omtrent gespeelt.

Soo het gebeurt dat eenigh Indiaen, door ghebreck van middelen, niet contribueren, ende den Feest-dagh in de Kercke ende in sijn Huys niet vieren kan, soo dreyght hem de Priester dat hy sijnen Heyligh ende de stock daer hy op staet, uyt de Kercke sal werpen, seggende, dat die niet moet vervult wesen met Heyligen, welcke noch aen de zielen noch aen het licchaem nut toe brengen, ende dat die schilderije de plaetse van een ander beslaet, welckers Feest men jaerlijcks in de Kercke ende in Huys soude vieren.

By aldien het voor-valt, dat die geene, welcke dit Beeldt toe-behoordt, kome te sterven, laetende eenige kinderen nae; soo moeten sy daer sorge voor draegen, als voor een last die op haere erffenisse gevestight is, ende bestellen dat het Feest gevierdt werde.

Doch soo hy geene Kinderen ofte Erfgenaemen heeft naegelaten, soo doet de

Indianen in de Afgoderye stijven.

Priester alle de Hoofden van de Stammen ende de voornaemste Officieren van de Justitie vergaederen, tot deselve doet hy eene Harangue, om haer bekent te maecken, dat'er een plaetse in de Kercke is, welcke vrughteloos beslaegen wert door een soodaenigh Beeld, ende door de stock daer het op rust; dat die geene, aen dewelcke het behoorde, gestorven zijnde, sonder Kinderen, om het te besorgen, nae te laeten, hy genootsaeckt is haer te komen waerschouwen, dat hy het in haere handen wil stellen, hebbende hy dat voornemen vast-gestelt, op dat sy het in het Raed-huys souden konnen brengen, ende het aldaer bewaeren, tot de tijdt ende wijle toe, dat eenigh vroom Christen, het voor het sijne erkenne ende koope.

Groote blintheyt der arme Indianen,

Als de Indiaenen dese woorden hooren, soo vreesen sy dat het oordeel Godes op haer Dorp sal vallen, ende dat de Heere haer sal castijden, om dat sy hebben toegelaeten, dat een Heyligh is buyten de Kercke geset; hierom gaen sy den Priester ten eersten besoecken, hem geschencken brengende, op dat hy den Heyligh voor haer soude bidden, ende dat hy haer een seeckeren tijdt wil setten, binnen dewelcke sy hem sullen te kennen geven, wat sy met het Beeldt voor hebben, blijvende het selve onderwijlen in de Kercke.

Want sy geloven dat het een schande ende affront voor haer geheele Dorp is, ende voor alle de Inwoonders van het selve, dat eene saecke welcke de Kercke was toe-ge-eygent, daer werde uyt geworpen, ende in de maght van wereltlijcke Persoonen geset.

Als hy haer nu den tijdt, binnen dewelcke sy hem moeten bescheyt brengen, heeft voor geschreven, soo beloven sy hem, onderwijlen, eenigh goedt Christen op te soecken, 't sy van de Vrienden ofte de Bloedt-verwanten van die geene die dat Beeldt heeft beseten, ofte wel eenigh ander vremt Persoon, die het selve van den Priester sal kopen, wanneer het noch in de Kercke is, ofte wel van de Magistraeten, soo het in haere handen is gestelt, het welcke sy evenwel seer ongaerne sien, door dien men haer veele exemplen heeft voor ooghen gestelt, van ongelucken, welcke aen andere, in diergelijcke gelegentheden sijn overgekomen, ende daerom, in hoope van deselve te ontgaen, beloven sy de gramschap van den Heyligh te stillen, by middel van een solemneele Feest-dagh, welcke sy, te sijnder eere, in haer Dorp sullen vieren, op dat hy haer geen quaet doe, door dien sy hem dus hebben veraght.

Werdt door de Priesters vermeerdert.

De Kerckelijcken van dat Landt, aen dewelcke de eenvoudigheyt der Indianen bekent is, vergeten mede niet, alle de middelen, welcke sy konnen, in het werck te stellen, om sich van deselve te bedienen, ende dit is niet een van de minste, om gelt te trecken.

Want door dien sy geloven dat het een affront voor geheel haer Dorp is, wanneer sy toestaen dat eene van haere Heyligen uyt de Kercke gestoten wert, ende datmen het selve van de Wereltlijcke Persoonen moet weder af-kopen, soo stellen sy alles te werck wat in haere maght is, om een Man uyt te vinden ende aen den Priester te presenteren, welcke de Schilderye van desen Heyligh nae sich neemt, ende die hem niet alleen geeft soo veel die met sijne lijste in den

Winc-

Winckel van de Schilder gekoft heeft, maer noch daer toe soo veel hy daer van, op de Feest-daegen, plaghte te trecken.

Men heeft de Indianen geleert, dat sy, om haere Beelden des te meer eere en te doen, deselve, op haere Feest-daegen, moeten Offerhanden geven, hier door is het dat de sommige een Reael of twee brengen, of, gelijck sulcks het gebruyck in *Guatimala* is, een witte Wasch-keersse; op andere Plaetsen geven sy weder *Cacao* ende vrughten, welcke sy voor het Beeldt van den Heyligh leggen, terwijlen men de Misse seght.

Offerhanden door de Indianen aen de Beelden gedaen.

Sommige sullen oock twaelf Wasch-keerssen brengen, elck van een Reael het stuck of wel een weynigh minder van prijs, ende soo sy alleen zijn, of datmen op haer doen geen aght slaet, soo steecken sy die alle aen, ende laeten die te gelijck branden, soodaenigh dat de Priester, nae het eyndigen van de Misse, niet dan de kleyne endekens vint.

Doch om hier middel in te schicken, hebben de Bedellen van de Gebroederschappen ordre van den Priester, om niet toe te laeten, dat de Indiaenen meer dan een keersse voor het Beeld van den Heyligh aen steecken, ende de andere sonder branden maer te proncke stellen, seggende dat de Heyligen alsoo veel vermaeck ende genoegen scheppen in het sien van de keerssen, welcke men voor haer heeft gestelt, als in die geene, welcke ontstoocken zijn; op dat hy alsoo de reste moge behouden, ende daer goet gelt van maecken.

Als de Misse geseght is, nemen de Priester ende de Bedellen alle de Offerhanden wegh, nevens de Wasch-keerssen die men voor het Beeldt hadde gestelt; sy vinden daer somwijlen wel tot twintigh Realen in gelt toe, ende een hondert Wasch-keerssen, welcke ten minsten vijfthien a sesthien guldens waerdigh zijn.

Voordeel dat de Priesters van de Wasch-keerssen trecken.

Het meeste gedeelte van de Priesters welcke omtrent *Guatimala* woonen, zijn, door dit middel, soo wel van Wasch-keerssen voorsien, als de winckelen van de Kooplieden in de Stadt selve.

Hoewel dese Religieusen dese keerssen dickmalen in het gros aen de Spaignaerden verkoopen, om daer van een redelijcke somme op eenen tijdt te trecken, soo aghten sy het evenwel niet veel of sy die op die ofte op een andere wijse quyt werden, om dat de Indianen, wanneer sy die van nooden hebben, het sy voor eenigen Heyligen-dagh, voor het doopen van een Kind, ofte voor een Vrouwe die haer eerste Kerck-gangh nae haer Kinder-bedde doet, deselve van den Priester gaen kopen, welcke op die wijse vijf a ses maelen deselve keerssen aen deselve Lieden sal verkopen.

Door dien nu de Religieusen bemercken, dat de Indianen een groote genegentheyt, tot dat slagh van Offerhanden, het welcke haer soo voordeeligh is, zijn hebbende, soo recommanderen sy haer deselve voor al in haere Predicatien, als goede ende noodige teeckenen van haere godtvrughtigheyt ende haere devotie.

Godtlose gierigheyt der Religieusen.

Doch hoewel dese Volckeren soo volveerdigh ende soo yverigh zijn in het geven van dese Offerhanden, soo zijn sy niet te min soo onwetende in de verbor-

Onwetenheyd.

der Indianen in de verborgentheden des Geloofs.

borgentheden des Geloofs dat sy de minste reden van deselve niet weten te geven.

Want de verborgentheden van de Drie-Eenigheyt, van de Mensch-werdinge JESU CHRISTI, van onse verlossinge door Sijnen dood, sijn al te hooghdraevende voor haer, ende sy konnen daer op niet antwoorden dan seeckere weynige woorden, welcke men haer in haeren Catechismus heeft geleert, ende als men haer positivelijck vraeght wat sy van die Articulen des Geloofs houden, soo seggen sy anders niet dan dat sulcks wel kan wesen, sonder jae ofte neen te willen seggen.

Van gelijcken als men haer leert dat het licchaem JESU CHRISTI waerlijck ende daeddelijck in het Sacrament van de Eucharistie tegenwoordigh is, ende dat'er niets van de substantie ofte de selfs-standigheyt des broots blijft, dan maer alleenlijck de accidenten ofte de toevallige dingen, ende daer op aen de best onderwesene Indiaenen vraegt of sy dat geloven, soo sullen sy antwoorden, dat sulcks wel wesen kan.

Een seer aerdigh doch erbarmens waerdigh voorbeeld daer van.

Het gebeurde dat seeckere oude Vrouwe, welcke men in het Dorp van *Mixco* voor seer devoot hielde, my quam vinden, op dat ick haer de Communie soude toe-reycken, terwijle ick haer nu onderrighte, vraeghde ick haer of sy geloofde dat het licchaem JESU CHRISTI was in het Sacrament, dat sy uyt handen van de Priester soude ontfangen, ende sy antwoorde my anders niet dan dat dat wel konde zijn.

Ick vraeghde haer, om haer te beproeven, ende op een andere wijse dan die gewoonlijcke te doen antwoorden, wat'er in het Sacrament was dat sy uyt handen van den Priester aen het Altaer ontfingh.

Hier op bleef sy eenigen tijdt sonder my te antwoorden, doch door dien ick haer aenpordde om my positiv ende affirmativ te antwoorden, soo begonde sy alle de Beelden die in de Kercke, welcke aen St. Dominicus is toegewijd, waeren, te bekijcken, niet wetende wat sy my soude antwoorden, als ick haer nu eyndelijck al herder aendrongh, dat sy my moeste seggen wat'er in het Sacrament was, soo wierp sy haere oogen op het groote Altaer, ende antwoordde my dat het St. Dominicus was, welcke de Patroon van de Kerck van het Dorp is.

Dese antwoort deede my in het bemercken van hare eenvoudigheyt lacchen, ende om haer noch meer te beproeven seyde ick haer, dat sy sagh dat St. Dominicus geschildert was met een Hond by hem, houdende een Fackel in de hand, ende hebbende een Aerd-kloot aen sijne voeten.

Ick vraeghde haer by gevolge, of alle die dingen nevens St. Dominicus mede in het Sacrament waren? waer op sy my antwoordde dat sulcks wel zijn konde, het welcke my verplighte om haer in haere dwalinge te bestraffen, ende op het stuck, waer van wy spraecken, te onderrighten.

Doch noch mijne onderrightinge, nochte die van alle de andere Spaensche Priesters, hebben haer, tot noch toe, niet van haere dwalingen konnen afleyden, ende haer de verborgentheden des Geloofs doen begrijpen, want sy sijn plomp ende bot, swaerlijck yets begrijpende dat de Natuere ende het wesen

sen Godts, ende de Hemelsche dingen betreft, wanneer sy de reden ende het gevoelen te boven gaen.

Sy volgen niet te min de manieren van doen der Spaigniaerden nae, ende observeren seer stiptelijck het geene haer door de Kerckelijcke Persoonen geleert wert; oock sijn sy seer groote formalisten, maer hebben seer geringe kennisse van het essentieelste ende van de substantie van den Godtsdienst.

Gelijck men haer nu geleert heeft dat sy een geschenck aen de Priesters moeten geven wanneer sy te Bieghte gaen, ende dat haere sonden, door dat middel, vergeven worden, soo komen sy sulcks soo stiptelijck nae, voor al in de Vasten, dat'er niet een het herte heeft van te komen Bieghten, ten sy sijne handen wel voorsien zijn.

Een gruwelijck staeltje van de goddelose leere ende de gierigheyd der Spaensche Priesters.

Sommige brengen gelt, andere Honigh, Eyeren, Pluym-gedierte, Visch, *Cacao*, ofte andere diergelijcke dingen, soodaenigh dat de bieghtingen een goeden Ooghst voor de Priesters in de Vasten zijn.

Men heeft haer mede geleert, dat sy, als sy ter Communie komen, ten minsten aen den Priester een Reael aen gelt moeten brengen, soodaenigh dat ick eenige arme Indiaenen gekent hebbe, welcke sich aght a veerthien daegen van de Communie onthielden, tot dat sy een Reael hadden konnen overspaeren, om die, daer gaende, te offeren.

Noch soo een staeltje.

Door dien nu de Priesters de Communie aen niemant weygeren, ende dat sy alle die geene welcke meer dan twaelf Jaeren hebben verplighten te komen Biegten, soo is het qualijck te geloven hoe veel haer dit Jaerlijcks opbrenght, ende voor al in de groote Dorpen, in dewelcke ick dickmaelen tot duysent Communicanten toe gesien hebbe.

HET XV. CAPITTEL.

Devotie ende mildaedigheyd der Indiaenen in de goede weecke. Bussen om het gelt voor de gebeden van de af-gestorvene te ontfangen. Noch een staeltje van de gierigheyd ende Godloosheyd der Kerckelijcke. Groote eenvoudigheyd van een Indiaen. Op aller zielen dagh, werdt seer rijckelijck gegeven. Wonderlijck Apen-spel op den Kers-dagh aenghereght, lockt veele Indiaenen in de Kercke, doch al tot profijt des Priesters. Noch een voorbeeld van de godtlose gierigheyd der Kerckelijcken. Hoe dat sulcks omtrent de particuliere geschiet. Hoe by een Gebroederschap. Comedie op drie Koningen dagh, ende op Vrouwen lightemisse. Godts-lasteringe op Pinxteren gepleeght. Gestrengheydt der Indiaenen in het disciplineren.

Devotie ende mildadigheyt der Indianen in de goede weecke.

SY sijn oock seer naeukeurigh in het vieren van alle de Heylige daegen van de goede weecke, de Geestelijcke maecken als dan *Repositoria* die sy naght ende dagh bewaeren ende bewaecken, voor deselve setten sy Crucifixen met twee beckens, aen yder zijde een, op dat een ygelijck in deselve de enckele ende dubbelde Reaelen soude werpen, sy kruypen op haere knyen nae deselve, met hare bloote voeten, kussende de handen, voeten ende de zijde van het Crucifix.

Men doet oock een Collecte door het geheele Dorp tot verval van de waschkeerssen, die geheel die weecke, voor het *Repositorium*, branden, ende om deselve daer uyt te betaelen.

Bussen om het gelt voor de gebeden van de afgestorvene te ontfangen.

In alle de Kercken is oock een Busse, van dewelcke de Parochiaen de sleutel heeft, in deselve werdt gestoocken het geene een yder geven wil, om te doen bidden, voor de zielen, welcke in het vaegevyer zijn; soodaenigh dat de Priester, als hy gelt van noden heeft, het selve altoos in de busse vindt, ende door dien ick dickmaelen die bussen hebben doen openen, soo kan ick seggen, dat ick in deselve altoos veele enckele Reaelen hebbe gevonden, jae oock stucken van vier ende aght Reaelen.

Noch een staeltje van de gierigheyt

Door dien oock de verloorene dingen, welcke op de groote ofte kleyne wegen gevonden werden, yemant tot haer eygenaer moeten hebben, wanneer men niet weet wie den reghten Meester daer van is, soo heeft men haer geleerd dat die saecken aen de zielen der verstorvene behooren, hier om is het, dat de Indiaenen

Gierigheyt der Geestelicken
J. Doesburgh in. et sc.

Indiaenen, of door ydelheydt, of wel om dat de Priester een goedt gevoelen van haer sal hebben, indien het gebeurt dat sy yets vinden, het selve veel eer aen den selven sullen geven, ofte in de busse steecken, voor de zielen van de afgestorvene, dan wel de Spaigniaerden, welcke, soo sy een verlooren buydel komen te vinden, deselve seer wel voor haer weten te bewaeren, selfs al kennen sy den eygenaer.

ende godtloosheyd der Kercekelijcken.

Daer was seecker Indiaen, welcke een Patecon ofte stuck van aghten op den grooten wegh hadde gevonden, ende sijnde eenige tijdt daer nae te bieghte gekomen, gaf hy my dat stuck, met eenen seggende, dat hy het selve niet soude derven behouden, uyt vreese, dat de zielen der overledenen, voor hem souden verschijnen, ende hem het selve af-vorderen.

Groote eenvoudigheyd van een Indiaen.

Op aller-zielen dagh doen sy oock seer groote Offerhanden, in gelt, *Maiz*, Pluym-gedierte, eyeren ende diergelijcke dingen, welcke alle ten profijte des Priesters komen.

Op aller-zielen dagh werd seer rijckelijck gegeven.

Daer was te *Petapa* een Religieus, welcke, om dit te bewijsen, my seyde, dat hy op seeckeren dagh van Alle de zielen, hondert Reaelen in gelt, twee-hondert-stucks pluym-gedierte, ses Kalckhoenen, aght mudden *Maiz*, drie-hondert eyeren, sesthien-hondert amandelen van *Cacao*, aght *Palmitas*, ende meer dan hondert wasch-keersen hadde ontfanghen, sonder eenighe brooden ende andere kleynigheden te reeckenen, het welcke alle te saemen wel hondert guldens, volgens den gewoonlijcken prijs des Landts, beliep.

Sy vieren den Kers-dagh oock met seer groote devotie, soo wel als de andere Feest-daegen die daer op volghen; een weynigh tijdt voor deselve maecken sy in de Kercke, aen den eenen ofte den anderen hoeck, een kleyne hutte, met stroy gedeckt, op de wijse van een stal, deselve noemen sy *Betlehem*, daer boven staet een sterre met een staert, welcke eyndight op de plaetse in dewelcke de drie Wijsen staen, die uyt het Oosten waeren gekomen, in dese stalle setten sy een kribbe met een kleyn Kindt van geschildert ende verguldt houdt gemaeckt, dat daer binnen in gelegt wert, het selve verbeelt den nieuw-geboren JESUS, hier by siet men de Maget Maria aen de eene zijde, ende St. Joseph aen de andere, hebben de eene een Esel, ende de andere een Osse by sigh, ende op dese wijse gaen die geene die de Wijsen verbeelden, op hare knyen leggen vlack voor de hutte, offerende aldaer gout, myrrhe ende wieroock; de Herders komen mede met haere gaeven te voorschijn, de een gevende een Geytjen, een Lam of Melck, ende de andere Kaes, Boter ofte vrughten.

Wonder-apen-spel op den Kers-dagh aengereght.

Men siet daer de weyden oock afgebeeldt, met Kudden van Schaepen ende Geyten, ende rontomme de hutte, welcke voor de stal speelt, siet men de beelden van veele Engelen met Violen, Fluyten ende Harpen in haere handen, het selve lockt een oneyndigh getael van Indiaenen in de Kercke, hebbende haer vermaeck in het sien van dese representatien, door dien sy met haer plomp ende bot verstant over een komen, het welcke de verborgentheden niet dan door de sinnen kan begrijpen.

Lockt veele Indiaenen in de Kercke.

Doch even als'er niet een Indiaen in het Dorp is, die dese representatie van *Betlehem*

Doch al tot profijt

des Priesters.

Betlehem niet komt bekijcken, soo is'er oock niet een die geene geschencken, het sy in gelt, het sy in andere dingen, mede-brenght.

Noch een staeltje van de godtlose gierigheyd der Kerckelijcke.

De Priesters hebben noch dese list uytgevonden, dat sy, om de devotie der Indianen te doen aenwasschen, ende om hare mildaedigheyt, in het geven van Offerhanden, door het voorbeelt der Heyligen, te doen vermeerderen, haer geleerdt hebben, alle de Beelden van haere Heyligen in Processie te doen omdraegen, geduerende de Heylige daegen van Kers-tijdt af, tot aen drie Koningen toe, werdende die alle nae dese representatie van *Betlehem* gebraght, om aldaer mede haere Offerhanden te brengen; sulcks geschiet nae het getal van de Beelden die in de Kercke zijn, nemende sy den eenen dagh vier, den anderen vijf ende soo voort op ordre, tot dat sij'er alle voor drie Koningen dagh konnen komen om haere Offerhanden, het zy dan in gelt, ofte wel in andere dingen, te doen.

Hoe dit aen de particuliere wert te werck gestelt.

Die geene, welcken het Beeld van den Heyligh toekomt, treedt voor aen, seer aerdighlijck gekleed, ende met alle die geene, welcke van sijne Familie zijn, verselt, soo'er geen Gebroederschap van desen Heyligh is, tot de Kribbe genaedert zijnde, gaet hy voor deselve op sijne knyen leggen, ende zijnde daer nae op-gestaen, neemt hy den Heyligh de Offerhande af, laetende die voor de Kribbe leggen, ende met sijn geselschap weder nae Huys toe keerende.

Hoe aen een Gebroederschap.

Soo'er een Gebroederschap van desen Heyligh is, soo sijn het de Bedellen ofte de voornaemste van het selve welcke dese pleghtelijckheyt komen doen, ende met eene dese Offerhanden presenteren.

Comedie van drie Koningen-dagh.

Doch op den dagh van de drie Koningen, komen de *Alcaldes* nevens de Officiers van de Justitie mede haeren plight ende homagie af-leggen, brengende haere geschencken op het exempel van de Heyligen ende van de drie Koninghen, door dien sy de maght ende authoriteyt des Koninghs representeeren.

Geduerende alle dese daegen sietmen oock in het Dorp een dans van Herders, welcke op Kers-avont voor dit gemaeckte *Betlehem*, eerst komen dansen, Offerende een Schaep, onder haer allen.

Noch zijn'er andere danssen, van Persoonen, welcke als Engelen gekleedt zijn, hebbende sy groote vleugelen op den rugghe, ende dit dient niet weynigh om het Volck in de Kercken te trecken, om alle dese dinghen te sien.

En op Vrouw-ligt-misse.

Den dagh van de Purificatie Mariæ ofte van Vrouwen Light-misse, werdt mede met veele pleghtelijckheden geviert, want men draeght als dan in Processie het Beeld van de Maget Maria tot aen het Altaer, ende aldaer offert sy aen handen van den Priester Wasch-keerssen, ende Duyven ofte Tortel-Duyven.

Het geheele Dorp is gehouden haer exempel nae te volgen, ende een ygelijck komt oock Wasch-keerssen brengen, om die te doen segenen, doch van vier a vijf stucks die sy geven, krijgen sij'er maer een wederom, welcke gesegent

gent is, de andere blijven voor den Priester, de Indiaenen komen hem desel-ve daer nae af-koopen, ende geven daer veel meer voor dan voor de andere, om dat sy gesegent zijn.

Godts lasteringe op Pinxsteren gepleeght.

Op den dagh van Pinxsteren steltmen weder een andere vertooninge in de Kercke aen, want terwijlen men een lof-sangh, ter eeren van den HEYLIGEN GEEST singht, soo plaetst sigh de Priester voor het groote Altaer, hebbende het aengesighte nae het volck gekeert, men laet als dan op sijn hooft een Duyve, welcke met verscheydene bloemen verciert is, nederdaelen, ende sy werpen, door eenige, expres daer toe gemaeckte gaeten, een half ure langh geduerende, niet dan bloemen op sijn hooft, om alsoo te representeren de gaeven van den Heyligen Geest in sijn Persoon, ende de Indiaenen, om dit exempel nae te volgen, geven hem mede geschencken.

Gestrengheyd der Indiaenen in het disciplineren.

Doch de Spaigniaerden en hebben niet alleen dese Ceremonien ende vertooningen aen de Indiaenen geleerdt, maer daer toe noch haere maenieren van disciplineren ofte geesselen in de goede weecke, ende hier in volgen sy haer niet alleen nae, maer selfs overtreffen sij'er ten hooghsten, in de gestrengheydt met dewelcke de Mannen ende de Vrouwen sigh selven castijden.

Ick hebbe dickmaelen gesien dat sommige niet alleen van haer selven vielen, maer selve dat sy in de Kercke stierven, door dien sy sigh selve te hart geesselden; oock sijn de Priesters, als dit voor valt, daer mede niet seer verleegen, door dien sy verseeckert zijn, dat haer bloedt-vrienden, een Misse voor haer sullen doen seggen, welcke haer op het minste drie a vier rijcks-daelders, boven de andere Offerhanden, waerdigh is.

HET XVI. CAPITTEL.

De Indianen sijn niet alleen ten proye aen de Geestelijcke, maer oock generalijck aen alle de Spaigniaerden, welcke haer groot ende kleyn door onnutte lasten uyt-putten. Voorbeelden daer van. De Ouders moeten schattingen betaelen voor haere huwbaere Kinderen die sy noch niet hebben uytgetrouwt. De Spaigniaerden schrijven de Indiaenen Jaeren voor op dewelcke sy trouwen moeten, en dwingen haer somtijdts sulcks op de twaelf ende derthien Jaeren te doen. Voorbeelden daer van, ende van de Tyrannye daer omtrent van de Spaigniaerden gepleeght.

De Indianen sijn niet alleen ten proye aen de Geestelijcke maer generalijk aen alle de Spaigniaerden welcke haer groot ende kleyn door onnutte lasten uyt-putten.

HEt en sijn de Kerckelijcke niet alleen welcke sich ten koste van de arme Indiaenen verrijcken, maer generalijck alle de Spaigniaerden, welcke voor het meeste gedeelte leuy ende traegh zijnde, oock niet begeerende te arbeyden, haer lecker ende weeligh leven op het bloed ende sweet van die ellendige door-brengen, haer alle haere dingen laeten doen, en alle haere wercken maecken, soo als ick boven geseght hebbe, haer scheeren als Schaepen, ende daer-en-boven noch met veel onnutte dingen belasten, en dit alleen om altoos een pretext te hebben, om op haer te rooven ende te kaepen, ende om haer, het weynige, dat sy met veel moeyte ende arbeyd hebben verkregen, te ontnemen.

De President van *Guatimala*, de Reghters van de Cancellarye ofte Koninghlijcke Audientie, de Gouverneurs ende de Presidenten van de andere Provincien, bedienen haer van de arme Indianen, om haere bediende ende Huys-genoten te avanceeren ende rijck en maghtigh te doen worden.

Sy geven aen eenige last de Dorpen te visiteren, ende te vernemen of oock yder Indiaen genoegh *Maiz*, tot onderhoudt van sijne Familie gesaeyt heeft.

Voorbeelden daer van.

Daer zijn'er andere welcke gaen inspectie nemen van de meenighte van het Pluym-gedierte dat sy aenqueecken, en dan weder andere die haere Huysen gaen besien, om te vernemen of sy die in goede ordre houden, of haere bedden wel ende behoorlijck gestelt zijn, nae het getal van de Kinderen ende Dienaeren die sy tot haerent hebben.

Daer zijn'er oock welcke de maght ende ordre hebben, om haer te doen versaemelen tot herstellinge ende reparatie der wegen, of die Commissie hebben om haere Huysgesinnen op te tellen, en om te besien hoe veel Inwoonders dat'er

dat'er in yder Dorp zijn, op datmen daer in soude konnen soodaenigh voorsien, dat haere Stammen toe-nemen ende niet verminderen.

Hier moetmen aenmercken dat niet een van die Bediende ofte Officiers in het Dorp komt om sijn Ampt te oeffenen, of yder Indiaen moet hem yets tot verval van sijne kosten ende verteeringe geven, ende ondertusschen consumeeren sy niet van het haere, door dien sy, soo lange als sy in het Dorp zijn, soo veel Vogelen ende andere leef-toght laeten brengen als sy van nooden hebben.

Wanneer sy, komen om het getal van de Inwoonders van het Dorp te weten, lesen sy, volgens seeckere rolle ofte lijste, de naemen van alle de Indiaenen, de eene voor de andere, op, sy doen haer alle haere Kinderen mede brengen, soo Doghters als Jongelingen, om door inspectie oculair te vernemen, of sy out genoegh om te trouwen zijn.

Indien het gebeurt dat'er eenige daer toe out genoegh zijnde, ongetrouwt bevonden werden, soo bekijven sy de Vaders dat sy die Persoonen soo lange als onnutte Menschen, ende sonder de Schattingen van het Dorp te helpen vermeerderen, hebben laeten leven, soodaenigh dat sy de Schattinge van den Vader verhoogen nae proportie van het getal der Jongelingen ofte Doghters die nu huwbaer sijnde noch ongetrouwt zijn, en dat tot die tijdt toe dat hy deselve voorsien heeft, want als dan is hy daer van ontslaegen, en sy betaelen selve voor haer eygen hooft.

De Ouders moeten Schattinge betalen voor hare huwbaere Kinderen die sy noch niet hebben uyt getrouwt.

Doch op dat die Schattinge altoos toe ende noyt af soude nemen, daerom hebben sy geordonneert, dat die geene, welcke den ouderdom van vijfthien Jaeren bereyckt hebben, sich in den huwelijcken staet moeten begeven; jae men heeft den tijdt van te trouwen voor de Indiaensche Jonghmans bepaelt op veerthien Jaeren, ende van de Doghters op derthien, want de Spaigniaerden seggen, dat'er geeen Natie in de Werelt is, die sich eer bequaem vint tot de generatie, die eer in de kennisse van de ontughtigheyt toe-neemt, ende die bequaemer is tot den arbeyt, dan die van de Indianen.

De Spaigniaerden schrijven de Indianen Jaren voor op dewelcke sy trouwen moeten.

Somtijdts doen sy oock de Jonghmans die maer twaelf ende derthien Jaeren hebben, in den Echten staet treden, wanneer sy sien dat sy kloeck, sterck, welgemaeckt ende vigoureus zijn, het selve bekraghtigende met een van de Canonycke Constitutien, welcke niet wil datmen voor de veerthien ofte vijfthien Jaeren trouwe, doch evenwel met die restrictie; *Nisi malitia suppleat ætatam*: dat is; *Ten sy de menschelijcke verdorventheyd den ouderdom vervulle.*

En dwingen haer somtijdts het selve op de twaelf ende derthien Jaer te doen.

Als ick in het Dorp van *Petapa* woonde, het welcke aen *Dom Juan de Guzman*, die een Man van aensien binnen *Guatimala* was, behoorde, wierden alle de Inwoonders van het selve aengeteeckent, ende het getal van de Schattingh gevende Indianen, op die wijse vermeerdert.

Men was aght daegen met het op-tellen besigh, geduerende deselve deede men omtrent twintigh Jonge borsten met soo veele aenkomende Dochters trouwen, ende die, gevoeght zijnde by die geene, die sedert de laetste beschrijvinge getrouwt waeren, maeckten omtrent vijftigh Huys-sinnen uyt, welc-

Voorbeelt daer van,

welcke Schattinge aen den Heer ofte de Commandeur van het Dorp moesten geven.

En van de Tyrannye daer omtrent van de Spaigniaerden gepleeght.

Doch het was eene ellendige ſaecke te ſien hoe veel'er noch te jongh waeren, welcke men evenwel tot het huwelijck conſtringeerde, niet tegenſtaende dat ick veele redenen, om ſulcks te beletten, by-braght, ende haer ſelve het Doop-boeck vertoonde, op dat ſy uyt het ſelve van haeren kleynen ouderdom ſouden verſeeckert weſen, tot ſoo verre, datmen'er eenige deede trouwen die maer tuſſchen de twaelf ende derthien Jaeren waeren, jae ſelfs een die noch geen volle twaef Jaeren hadde, maer men oordeelde dat ſijne kraght ende kenniſſe het gebreck van ſijne Jaeren vervulde.

Soodaenigh, dat in die ſaecke, welcke het meeſt in des Menſchen vryen wille behoort te ſtaen, te weten het Huwelijck, de Indiaenen van de Spaigniaerpen als Slaeven gehandelt werden, ende dat alleen, om de Schattinge, die ſy daer door trecken, te vermeerderen, ende ſoo door dat middel haere rijckdom te doen aenwaſſchen.

HET XVII. CAPITTEL.

Vrolijck ende luſtigh humeur der Indianen. Hoe ſy haer tot het danſſen bereyden ende daer in onderweſen werden. Hoe ſy de dagen van de Patronen van haere Dorpen vieren. Dat met danſſen ſuypen ende ſwelgen toegaet. Toncontin *een maniere van danſſen. Hoe die geoeffent ende in het werck wert geſtelt. Haere op-pronckingen daer in.* Tepanabaz *ſeecker Indiaenſch ſpeel-tuygh, ende hoe men daer op ſpeeldt. Tweede wijſe van danſſen. Hoe die in ſijn werck gaet. Onderſcheyt tuſſchen deſe twee eerſte ſoorten van danſſen. Hare derde maniere van danſſen. Tragedien onder het danſſen vertoont. Wonder by-geloof ende ſuperſtitie der Indiaenen. Beſluyt des Capittels.*

Vrolijck ende luſtigh humeur der Indianen.

DOch niet tegenſtaende ſy onder het juck des dienſtbaerheyts leven, laeten ſy doch niet na luſtigh ende vrolijck van humeur te zijn, ſy vermaecken ſich dickmaelen met gaſteryen, ſpeelen ende danſſen, ende dat voor al op den Feeſt-dagh, welcke aen den Patroon van haer Dorp is toe-gewijd.

Daer is niet een Indiaenſch Dorp, het ſy het groot ofte kleyn zy; jae al hadde het

het maer twintigh Huysen, dat niet aen de Maget Maria, ofte aen een van de andere Sanćten ende Sanćtinnen is gedediceert ende toe-gewyet.

De Indiaenen van het Dorp, vergaederen alle avonden, twee a drie maenden eer die Heylige-dagh komt, ende dat om sich te prepareren tot de dansserijen, welcke sy op die dagh gewoon zijn te houden, ende in die t'saemenkomsten wert veele Chocolate ende *Chica* gedroncken.

Hoe sy haer tot het danssen bereyden ende daer in onderwesen worden.

Voor yder soorte van danssen is een by-sonder Huys geprepareert, in het selve is een Meester, die de andere daer in onderwijst, op dat sy daer volmaecktelijck in souden onderright wesen, voor dat het Feest des Heylighs verschijne.

Men hoort, al die tijdt gedurende, door geheel het Dorp, niet anders, gantsche naghten door, dan Lieden die singen, die joelen, die op Kinckhoornen blaesen, ende die op Schalmeyen ende Fleuyten speelen.

Hoe sy den dagh van de Patroonen van hare Dorpen vieren.

Doch als nu eyndelijck de Feest-dagh komt te verschijnen, soo sietmen haer, aght dagen langh, in het publijck ende voor alle de Werelt danssen, stellende voor een yder ten toon, het geene sy, gedeurende die drie maenden, in gesyde Huysen hebben geleert.

Sy sijn als dan seer net ende sindelijck gekleed, met zijde stoffen, met fijn lijwaet, met veele linten ende pluymen verciert, al nae de natuere van haere dansseryen vereyscht, welcke sy in de Kercke, voor het Beeld van den Heyligh, die de Patroon van het Dorp is, beginnen; somwijlen doen sy het oock op het Kerck-hof, ende gedeurende de Oćtave gaen sy van het eene Huys in het andere danssen, ende in deselve geeftmen haer Chocolate, *Chica* ende andere drancken.

Dat met danssen, suypen ende swelgen toegaet.

Soodaenigh datmen, gedeurende die aght daegen, niet anders dan droncke lieden in het geheele Dorp siet, ende als men haer over dese hare overdaedt bestraft, soo antwoorden sy, dat sy haer verheugen, met haeren Heyligh, die in den Hemel is, ende dat sy op sijne gesondtheydt drincken, om dat hy aen haer soude gedencken.

Toncontin, een maeniere van danssen.

De voornaemste wijse van danssen, welcke onder haer gebruyckt werdt, werdt *Toncontin* genaemt; eenige Spaigniaerden, die langen tijdt onder de Indiaenen gewoont hadden, hebben deselve aen den Koning van Spaignien binnen *Madrid* vertoont, om hem alsoo yets van de manieren van het doen van die volckeren te doen sien, ende men seght, dat sijne Catholijcke Majesteyt betuyghde, daer van seer wel voldaen te wesen, ende groot genoegen daer in geschept te hebben.

Hoe die geoeffent ende in het werck werd gestelt.

Siet hier op wat wijse men deselve gemeenlijck te wercke steldt: De Indiaenen die danssen sullen, sijn ten minsten dertigh a veertigh sterck, al nae het Dorp groot ende volck-rijck is.

Sy sijn alle in het wit gekleet, sijnde haere wambaysen, onderbroecken, ende *Ajates*, die by nae tot op de aerde hangen, alle van witte stoffe.

Hare oppronckingen daer in.

Oock sijn haere broecken ende *Ajates* met zijde ofte Veder-werck verciert, ofte met een schoon galon geboordt.

Selve hueren eenige daer toe expressselijck wambaysen, broecken ende *Ajates* van zijde ofte Taffetas.

 Op

Op haere ruggen draegen sy groote bouquetten van Pluymen, en die van allerhande verwen, deselve zijn aen een kleyn houte instrument gelijmt, het welcke daer bysonderlijck toegemaeckt is, zijnde buyten op vergult, het selve heghten sy met linten aen haere schouderen, op dat het vast blijven, ende in het danssen niet vallen ofte los gaen soude.

Op het hooft draegen sy noch een bouquet met Pluymen, maer kleynder als het eerste, het selve is aen haere hoeden vast gemaeckt, ofte wel aen een seecker soorte van een Helmet dat geschildert ende verguld zijnde, van haer op den kop wert geset.

In de eene hand draegen sy oock een waeyer die van Pluymen gemaeckt is, ende het meeste ghedeelte heeft deselve oock aen de voeten, in maeniere van vleugels; sommige draegen schoenen, andere weder niet, maer van het hooft tot aen de voeten zijn sy alle by-nae met seer schoone Pluymen bedeckt.

Tapanabaz, seecker Indiaensch speel-tuygh, en hoemen op het selve speeld.

Het instrument van het welcke sy sigh bedienen om de cadans aen de danssers aen te wijsen, is van de uytgeholde stamme van een boom gemaeckt, het is van binnen seer wel uytgehaelt ende effen en glad, van buyten is het seer glinsterende ende wel gepolijst, zijnde het selve omtrent viermaelen soo dick ende groot als onse Violen, boven op het selve heeftmen twee a drie groote kerven gesneden, ende aen de eynden zijn eenige gaeten gemaeckt, sy noemen het een *Tepanabaz*.

Het selve instrument wert op twee stoelen ofte op een banck in het midden van de Indiaenen geleght, ende de Dans-meester slaet daer op met twee stocken, die aen het eynde met wolle bekleedt zijn, hebbende op het uyterste onder de wolle een bepeckte lap van leder, op dat die daer aen kleven soude.

Hoewel nu dit speel-tuygh een doof, lomp ende traegh geluydt van sigh geeft, soo kan doch evenwel die geene die daer op speelt, door sijne verscheydene slaegen oock verscheyde toonen maecken, ende aen de Danssers, door de veranderingen van die toonen, te kennen geven, wat bewegingen sy maecken moeten, het sy dan met haer uyt te recken, het sy dan met te buygen, ofte oock wel wanneer dat sy singen ende hare stemme verheffen sullen.

Sy danssen alle in het ronde, om dat Instrument heenen, volgende de een op den ander, somwijlen gaen sy maer simpelijck in het ronde, somwijlen draijen sy het geheele licchaem, en al te met draeyen sy het maer ten halven, oock sietmen haer dickmaelen het licchaem soodaenigh buygen, dat de pluymen, die sy in de handt hebben, aen de aerde raecken, ende op dese wijse singen sy het leven van den Patroon van haer Dorp, of wel van eenigen anderen Sanct ofte Sanctinne.

Dese dans is niet anders dan seeckere maeniere van in het ronde te gaen, sy continueren hier soo twee a drie ueren in, op een ende deselve plaetse, ende daer nae gaen sy het selve in een ander huys doen.

Het sijn niet dan de Voornaemste ende de Hoofden van het Dorp, welcke dese

dese dansse, *Toncontin* genaemt, danssen, sy oeffenden deselve al eer dat sy Christenen waeren, ende daer in is niet verandert, dan alleen dat sy nu het leven der Heyligen singen, daer sy te voren den lof van haere valsche Goden daer in verhaelden.

Sy oeffenen oock dickmaelen een andere soorte van danssen, het welcke een maeniere is van een wildt Beest te jaegen, welck men ten tijde van het Heydendom aen haere Af-goden op-offerde, doch nu aen den Heyligh die daer Patroon is.

Tweede wijse van danssen.

Men bedient sigh in die dans van een groote verscheydenheyd van voysen ende toonen, men speelt daer in op een kleyn *Tepanabaz*, ende op veele Schilden van Schild-padden, ofte wel aerde potten die met leder overtogen zijn, hier op slaen sy even als op de *Tepanabaz*, ende dit geluyt werd door dat van veele fleuyten verselt ende vermeerdert.

Hoe die in sijn werck gaet.

Als sy desen dans danssen, schreeuwen sy seer, ende maecken een groot gerughte, noemende malkanderen by de naemen, ende tot malkanderen, even als in eene Comedie, spreeckende, sommige vertellen dat, andere weder wat anders, doch het slaet alle op het Beest dat sy jaegen.

Alle zijn sy als Beesten vermomt, sommige hebben huyden om het lijf, welcke als die van Leeuwen sijn geschildert, andere als die van Tygers ende Wolven, ende op haere hoofden draegen sy Helmetten, welcke als de hoofden van die Dieren zijn toegestelt, of wel als die van Aerenden ofte andere Roof-vogels.

In hare handen draegen sy oock houten welcke als schighten, degens ende bijlen geschildert zijn, met deselve dreygen sy het Beest dat sy vervolgen.

Andere vervolgen een Mensch in plaetse van een Beest, even als of hy in een Bosch, door wilde Beesten, die hem verscheuren wilden, vervolght wierde.

Die geene welcke aldus vervolght werd, moet seer radt ende gaeuw ter voet zijn, ende sigh aenstellen even als een Mensch welcke vlught om sijn leven te salveren, slaende aen alle zijden op dese Beesten die hem vervolgen, ende doch eyndelijck vatten en eeten.

Gelijck het *Toncontin* voor het grootste gedeelte bestaet in seer langhsaem te treeden ende sigh om te draeyen, oock in het licchaem somwijlen saghtelijck uyt te recken, soo is in tegendeel dese maeniere van danssen vol levens ende actie, dan looptmen een tijd langh in een ronden kringh, ende dan weder daer buyten, nu springen sy weder ende slaen op de Instrumenten die sy in de handen draegen, het welcke maeckt, dat dit spel verdrietigh valt, en veel gewoels ende gerught maeckt, oock hebbe ick daer in noyt vermaeck konnen scheppen.

Onderscheyt tusschen dese twee eerste soorten van danssen.

Te *Mexico* bedienen sy haer noch van een andere wijse van danssen, in deselve sijn eenige als Mannen ende andere als Vrouwen gekleed.

Hare derde maniere van danssen.

Ten tijde van het Heydendom dienden sy haer van deselve om den lof van haeren Koningh ende Keyser te singen, maer nu roemen sy in haere Liedekens den KONINGH DER HEERLYCKHEYD ofte het Heyligh Sacrament, sich

gemeen-

gemeenlijck van dese volgende, ofte van andere daer van seer weynigh verschillende woorden, bedienende.

Salid Mexicanas bailad Toncontin,
Cansalas galanas en cuerpo gentil.

En wederom daer nae:

Salid Mexicanas bailad Toncontin,
Al Rey de la gloria venemos a qui.

Op dese wijse danssen sy in het ronde, op haere Guitarren speelende, ende soo nu als dan een veers of twee alle gelijck herhaelende, ende roepende de Jufferen van *Mexico*, om nevens haer, den lof van den Koningh der Heerlyckheyd te komen singen.

Behalven dese danssen, danssen sy oock onse Sarabanden, ende die van de Negers, met de Castagnetten aen de vingeren.

Tragedien onder het danssen vertoont.

Maer den dans die het gemeene Volck het meeste behaeght, ende over de welcke sy sich het meeste verwonderen, is een soorte van een Tragedie, welcke sy al danssende vertoonen, deselve bestaet dickmaels in het representeeren van den dood van St. Pieter, ofte Johannes de Doper.

In deselve sijn Persoonen die den Keyser *Nero*, ofte den Koning *Herodes* nevens haere Vrouwen verbeelden, oock noch een andere, welcke met een langen rock is bekleedt, dese speelt voor Johannes de Doper ofte voor St. Pieter, deselve treed in het midden van de andere terwijlen dat sy danssen, houdende een boeck in sijn hand, even als of hy daer gebeden uyt las, oock sijn alle die geene, welcke danssen, als Capiteynen ende Soldaeten toe-gestelt, hebbende Degens, Poigniaerden ende Helbaerden in haere handen.

Sy bewegen haer op het geluyt van een kleyne Trommel ende van eenige Fleuyten, dan in het ronde, dan voorwaerts ende dan weder aghterwaerts, oock spreecken sy dickmaelen tot den Keyser ofte den Koningh, en oock wel onder malkanderen, komende dat alle uyt, op het voornemen dat sy hebben van den Heyligh te vangen ende te dooden.

De Koningh ende de Koninginne gaen somwijlen sitten, om tegens den Heyligh te hooren pleyten, oock om sijne verantwoordinge te verstaen, ende daer op danssen sy weder met de andere.

Doch eyndelijck komt het daer op uyt, dat sy St. Pieter met het hooft nederwaerts cruycigen, ende Johannes de Doper het hooft af-hacken, hebbende sy daer toe een geschildert hooft in een schootel dighte by de hand, het welcke sy aen den Koningh en de Koninginne presenteeren, welcke daer op met alle de andere van vreughde danssen, en eyndigen met het af-nemen van het Cruyce, van die geene, die den Persoon van St. Pieter verbeeld heeft.

Wonder by-geloov ende Superstitie der Indiaenen.

Het meeste ghedeelte der Indiaenen heeft eenigh by-geloof ende naedencken van het geene sy in die dans gedaen hebben, even als of'er yets daedelijcks ende reëels in was, boven de vertooninghe van die geschiedenisse.

Die

Die geene welcke voor St. Pieter ofte Johannes de Doper gespeelt hadde, was gewoon, wanneer ick noch onder haer woonde, het eerste van alle te bieghte te komen, seggende dat hy suyver ende heyligh moeste zijn, even als den Heyligh welcken hy verbeelt hadde, ende dat hy hem tot de dood moeste bereyden.

Op deselve wijse quamen daer nae oock, die geene, die voor *Herodes* ofte *Herodias*, of wel voor Soldaeten in die dans gespeelt hadden, die de Heyligen beschuldight ofte tegens haer gepleyt hadden, belijdende in de bieghte haere dinsonden, ende de absolutie des wegen versoeckende.

Ick sal in het volgende Capittel noch verscheyde aenmerckens-waerdige gen van de Indianen seggen, welcke ick ten tijde dat ick onder haer woonde, hebbe vernomen.

Besluyt des Capittels.

HET XVIII. CAPITTEL.

Den Autheur wil nae sijn Vaderlandt. Versoeckt hier toe verlof van den Provinciael ende President, die het beyde weygeren. Hy neemt voor op het platte landt te gaen woonen, om de Indiaensche Taele te leeren ende gelt te winnen. Den Autheur schrijft nae Spaignien om sijne ontslaeginge. Hy laet sigh bewegen om, in het geselschap van seeckeren Moran, *een nieuw Landt te gaen door-reysen. Sijn loffelijck ooghmerck hier in. Vertreck uyt* Guatimala. *Komste te* Coban. *Vertreck van daer. Moeyelijcke wegen. Sy sien huysen ende bebouwt Landt, ende komen by Menschen. Sy trecken verder ende komen weder by andere Indianen. Den Autheur wert nevens meer andere sieck.*

Den Autheur wil na sijn Vaderlandt.

NAe dat ick ick den tijd van drie Jaeren een geheelen loop in de Philosophie in de Universiteyt van *Guatimala* geleert, ende een andere in de Theologie begonnen hadde, soo begonde ick gedaghten te krijgen, om weder nae Engelandt te gaen.

Versoeckt hier toe verlof van den Provinciael ende den President, die het beyde weygeren.

Ick adresseerde my ten dien eynde aen den Provinciael ende aen den President van *Guatimala*, versoeckende dat sy my wilden toelaeten weder nae mijn Vaderlandt te keeren, doch geen van haer beyde wilde my sulcks accordeeren, door dien'er een expresse ordre van sijne Catholijcke Majesteyt lagh, soo wel als van sijnen Raed, door dewelcke strictelijck verboden wierde, geen Priester, welcke door sijne geseyde Majesteyt in de Indiën was gesonden, daer uyt te laeten trecken, voor ende al eer hy thien Jaeren in deselve hadde door gebraght.

 Siende

Hy neemt voor op het platte landt te gaen woonen om de Indiaensche Taele te leeren ende gelt te winnen.

Siende my dan gedwongen om in dat Landt als een gevangen te moeten woonen, buyten hoope van in langen tijdt Engelandt te mogen beschouwen, soo nam ick voor van niet langer binnen *Guatimala* te blijven, maer ick wilde die Stadt verlaeten, ende op het platte landt gaen resideren, om soo de Indiaensche Taele te leeren ende my bequaem te maecken, om op de Dorpen te konnen Predicken, waer mede ick verseeckert was veel meer gelt te sullen konnen winnen, dan in de Universiteyt van *Guatimala*, en ick deede dit des te meer, door dien ick hetselve van nooden hadde om met fatsoen te konnen te huys komen.

Den Autheur schrijft na Spaignien om sijne ontslaeginge.

Ick oordeelde ondertusschen dat ick niet qualijck soude doen, soo ick nae Spaignien, aen een seecker Engelsch Religieus, mijnen Vriend, Frater Paulus van London genaemt, schreef, ende hem te gelijck bad, aen het Hof te *Madrid*, ende by onsen Generael te Romen, soo veel te willen uytwercken, dat ick permissie om in mijn Vaderlandt te keeren, quaeme te verkrijgen.

Op dese selve tijdt quam den Prieur van *Coban*, uyt de Provincie van *Vera-Paz* te *Guatimala*, sijnen naem was *Francisco Moran*; hy vertoonde aen den President, ende aen alle de andere Magistraeten ende Overigheden van de Stadt, hoe noodigh dat het was datmen hem de behulpsaeme hand boodt, om een wegh te ontdecken van die Provincie nae die van *Jucatan*, ende om die Barbaren te vernielen ende uyt te roeyen, welcke den door-toght beletten, ende somwijlen der Christenen Plaetsen quamen beroven.

Hy laet sich bewegen om in het geselschap van seeckeren *Moran* een nieuw Landt te gaen doorreysen.

Dese *Moran* was mijnen by-sonderen Vriend, hy hadde het Geestelijcke kleed aengetrocken in het Klooster van St. Paulus te *Valladolid* in Spaignien, ick was mede in het selve op-getogen ende in de Ordre aengenomen, hy bad my seer dat ick met hem soude willen gaen, om dese Heydensche Af-goden-Dienaers des te beter tot het Christendom te konnen brengen; hy seyde my datmen buyten allen twijffel groote rijckdommen in dat nieuwe Landt soude vinden, ende dat ick my konde verseeckeren, dat ick van deselve, soo wel als hy, mijn gedeelte rijckelijck soude hebben.

Sijne lofselijk oogmerck hierin.

Hy hadde niet veel moeyte om my daer toe te bewegen, door dien ick niet soo seer wenste dan te arbeyden tot de bekeeringe van eenigh Volck ofte Natie, welcke noyt van JESUS CHRISTUS hadde hooren spreecken; soodaenigh, dat ick voor-nam, het Ampt, dat ick in de Universiteyt besat, te verlaeten, om den Naeme JESU CHRISTI onder die ongelovige Landt-aert te gaen groot maecken ende verbreyden.

Vertreck uyt *Guatimala*.

De Provinciael hadde een groote vreughde als ick hem betuyghde dat ick soodaenigh eene resolutie hadde genomen, ende nae dat hy my eenige geschencken hadde gegeven, ende van gelt, tot het geene ick nodigh hadde, besorght, sont hy my met *Moran* nae *Vera Paz* toe, met vijftigh Spaensche Soldaeten, die den President ons hadde toe-gevoegt, om ons, dese Reyse gedurende, te convoyeren.

Komste te *Coban*.

Als wy te *Coban* waeren gekomen, voorsaegen wy ons van alles dat wy ons noodigh oordeelden tot eene saecke die soo swaer ende gevaerlijck was, als die geene, die wy aenvingen.

Van

Van *Coban* quaemen wy in twee groote Dorpen, door Christenen bewoont zijnde, het eene heeft den naem van St. Pieter ende het andere van *St. Juan*, hier kregen wy noch hondert Indiaenen by ons, om ons Convoy te verstercken, ende, geduerende de Reyse, te dienen.

Vertreck van daer.

Wy reysden met groot gemack op Muyl-esels noch twee dagh-reysen aen geene zijde dese Dorpen, en dat door een Landt, dat t'eenemael met Christenen, in kleyne Dorpen woonende, bevolckt was.

Doch nae die twee daegen, soo als wy aen de Frontieren ende Grensen van die Heydenen begonden te naederen, soo vonden wy den wegh soodaenigh, dat het voor de Muyl-esels niet mogelijck was deselve te betreeden, waer door wy te voet moesten voort-reysen.

Moeyelijcke wegen.

Twee daegen langh deeden wy niet dan op ende neder-klimmen, en dat op ende van het Geberghte dat met Boomen beplant was, ende de ongemackelijckheyt der wegen deede ons den moet, om het Volck, dat wy soghten, te te vinden, verliesen. Wy hielden evenwel geduerende den naght goede waght, uyt vreese van door de vyanden overvallen te worden, ende naemen voor op den volgenden oghtent-stont onsen wegh te vervolgen ende verder voort te trecken.

In dat Geberghte vonden wy verscheydene soorten van vrughten, ende in de leeghten ende daelen veele Fonteynen ende Beecken, nevens verscheyde Boomen die *Cacao* ende *Achiotte* droegen.

Wy trocken dan den derden dagh weder voorwaerts aen, ende quaemen in eene Valeye, door het midden van dewelcke seeckere Reviere liep die niet seer diep was, in dese Valeye, saegen wy eenige *Milpas* ofte kleyne Dorpjens, ende Velden met *Maiz* besaeyt.

Hier uyt bespeurden wy dat wy dighte by de Indianen waeren, dit verplighte ons goede sorge te draegen, en ons by malkanderen gesloten te houden, om haer te konnen af-keeren soo sy ons attaqueerden.

Sy sien Huysen, ende bebouwt Landt.

Als wy op dese wijse voort marcheerden quaemen wy op het onverwaghste by ses arme Hutten, welcke met tacken van Boomen ende Palmitas blaederen gedeckt waeren, in deselve vonden wy twee Mannen, drie Vrouwen ende vijf kleyne Kinderen, sy waeren alle naeckt, ende hadden wel willen vlughten, maer sulcks was haer niet mogelijck.

En komen by Menschen.

Wy rusten ons in haere Hutten wat uyt, gaven haer van onse leef-toght, welcke sy in het begin wegh smeten, niet doende dan roepen ende schreeuwen, tot dat haer *Moran*, door sijne woorden, die sy ten deele verstonden, wat hadde nedergeset, en doen bedaeren.

Wy gaven haer Kleederen ende leydden haer met ons, in hoope dat sy ons eenigen Schat souden ontdecken, ofte wel eenige andere Indiaensche woonplaetse, die grooter dan de haere was, helpen vinden, doch sy waeren geheel dien dagh soo grijnigh ende moeyelijck van humeur, dat wy niet met alle uyt haer verstaen konden.

Op dese wijse trocken wy dan al voortwaerts aen, volgende de voet-stappen der Indianen, welcke wy hier ende daer vonden, tot dat het by-nae naght was;

Sy trecken vorder en

 als

komen weder by andere Indianen.

als doen quaemen wy by twaelf Hutten, in deselve waeren omtrent twintigh Persoonen, soo Mannen, Vrouwen als Kinderen, wy ontnaemen haer haere Bogen ende Pijlen, ende vonden by haer een redelijcke quantiteyt Palmitas, Visch ende Vleesch, waer mede wy ons verversten.

Sy seyden ons dat'er een groot Dorp was, twee dagh-reysen daer van daen gelegen, dit verplighte ons geheel die naght goede waght te houden.

Den Autheur ende meer andere werden sieck.

Ick bevont my op die Plaetse vermoeyt ende sieckelijck, gelijck oock eenige andere van ons geselschap deeden, ende het was my op den volgenden dagh niet mogelijk verder te trecken, hier door namen wy voor ons op die Plaetse neder te slaen, sendende eenige Indianen ende Spaigniaerden om den wegh te ontdecken.

Sy vonden noch eenige Hutten ende Velden met *Maiz* besaeyt, als oock met *Chili*, Faseolen ende Catoen, maer alle de Inwoonders waren gevlught.

HET XIX. CAPITTEL.

Sy setten den marsch weeder voort. Veele werden sieck. Den Autheur heeft berouw van de Reyse. Beschrijvinge van de Hamacs. *Sy naederen den vyand. Die haer kloeckelijck aenvalt. Den Autheur hier over in groote vreese zijnde, wert door* Moran *getroost. Eynde van het gevegt. Getal der dooden &c. Muyterye der Spaensche Soldaten. Waer uyt die ontstont. Kloecke resolutie der Indianen. Verscheyde voorslagen der Spaensche Soldaten. Tweede attaque der Indianen. De Spaensche resolveren te rugge te trecken, maeckende alvorens een accoort met de Indiaenen. De Spaensche trecken te rugge. Nemen eenige Kinderen mede. Dwaes voornemen van* Moran. *Tegens het welcke sigh den Autheur stelt. Dogh te vergeefs. Vertreck van* Coban *nae de Golf. En van daer na* Truxillo. *Komste aldaer. Swackheyd der Plaetse. Armoede van* Comayagua. *Beschrijvinge van de* Cassave. Gratias a Dios *een goede Valeye. Goedhertige Indianen in* Comayagua. *Komste te* Guatimala *daer sy met groote vreughde ende eere werden ontfangen. Den Autheur scheyd van* Moran *af.*

Sy setten den marsch

ALs onse uytgesondene waeren weder tot ons gekeert, vermeerderde den lust in ons om verder te trecken, door het verhael dat sy ons deeden van des Landts schoonheyt, maer sy waerschouden ons oock dat wy

op

op onse hoede moesten wesen, door dien het vlughten van de Indianen geen duyster teken was, van dat alle de Inwoonders van onse komste waren verwittight.

Des morgens vroegh besloten wy tot aen die woonplaetse welcke ons volck gesien hadde voort te trecken, om dat die Meer open lagh, ende daer door bequamer was om van sigh te sien, ende om het gevaer dat ons mogte dreygen te ontdecken.

weder voort.

Alle dese woningen sijn digte aen de Reviere gelegen, de Sonne steeckt daer soo hevigh dat wy de koortse daer van kregen, oock ontstack de roode-loop onder ons volck.

Veele werden sieck.

Hoewel ick geheel vermoeyt ende afgemat was, soo liet ick doch niet nae met de andere voort te trecken, maer het was niet sonder leet-wesen, van dat ick my op die reyse begeven hadde, ende dat ick te voete moeste gaen, oock begon ick te vreesen dat ons eenigh ongemack op het onvoorsienste moghte over komen, door dien de Indiaenen van onse komste gewaerschout waeren.

Den Autheur heeft berouw van de Reyse.

De gevangenen die wy hadden, begonden nu al wat gemeensaemer met ons te werden, ende seyden ons dat sy in die Reviere somwijlen Goudt vonden, dat'er dieper in het Landt een groot Meer was, ront-omme het welcke veele Indiaenen woonden, die strijdtbaer ende kloeckmoedigh waeren, welcke sigh seer wel van boogen ende pijlen wisten te bedienen.

De hoope van goudt te vinden verwackerde in sommige den moedt, doch de vreese van dese meenighte van Indiaenen te ontmoeten, veroorsaeckte dat eenige wel hadden gewenst uyt dese Bosschen ende onbekende plaetsen te zijn, ende tegens *Moran* begonden te murmureren om dat hy haer in dat gevaer gebraght hadde.

Den naght gekomen sijnde begaf ick my tot de ruste, gelijck oock de andere Spaigniaerden die sieck waeren deeden, sommige op den bloten grondt neder, ende andere in *Hamacs*, soo als ick mede gewoon was te doen. Dese *Hamacs* sijn bedden die van Catoen gebreydt zijn, men maeckt die aen twee paelen ofte bomen vast, men hanght daer in in de lught, ende door de minste beweginge des licchaems, soo wieghtmen sigh selve daer in aen beyde de syden over, oock slaeptmen in deselve soo wel als in een wieghjen.

Beschrijvinge van de *Hamacs*.

Ick ruste dan tot omtrent midder-naght, want als doen maeckten onse schildwaghten alarm, ende waerschouden ons dat de vyanden tot ons naerderden, in meninge van ons te attaqueren, ende in de duysterniſſe des nagts te overvallen, hier voeghden sy by, datmen geloofde dat die wel duysent sterck waeren.

Sy ontdecken den vyand

Sy vielen als wanhoopige ende raesende menschen op ons aen, doch doen sy bespeurden dat sy ontdeckt waren, en het geluyd van onse trommen hoorden nevens het schieten van onse Roers ende Musketten, maeckten sy soo een vervaerlijck geroep ende geschreeuw, dat ick van vreese sweette, niet tegenstaende ick van de koortse beefde.

Die haer kloeckmoedelijk aenvalt.

Doch *Moran*, die sigh aen my quaem bieghten, niet anders dan de doodt ofte eenige doodelijcke quetsuere verwaghtende, quam my het herte stercken, seggende dat ick niet te vreesen hadde, dat ick my maer gerust moeste hou-

Den Autheur hier over in

groote vreese zijnde werd door *Moran* getrooft.

houden, konnende haer in den staet, waer in ick my doe bevondt, gantsch geen dienste doen, ende dat het gevaer voor my minder was dan ick my inbeelde, door dien de Soldaeten sigh ront-om my geplaetst hadden, soodaenigh dat aen de ongelovige, den wegh, om tot my door te dringen, was gesloten, daer by voegende, dat wy, sonder levens gevaer, niet vlughten konden.

Eynde van het gevecht, getal van dooden, &c.

Het geveght duerde niet langer dan een uere, want die tijdt verstreecken zijnde, naemen de Vyanden de vlught; wy vingen'er thien, ende op den volgenden dagh vonden wij'er derthien op de aerde doodt uyt-gestreckt leggen, wy hadden oock vijf ghequetsten, waer van'er een op den volgenden dagh stierf.

Muyterye der Spaensche Soldaeten.

Des morgens begonden onse Soldaeten te muytineren, seggende de Spaigniaerden rondelijck uyt, dat sy van voornemen waeren wederom te keeren, door dien sy noch een heviger aen-val, dan dese eerste geweest was, op den volgenden dagh ofte naght verwaghten.

Waer uyt die ontstaet.

Want eenige van de gevangene Indiaenen verklaerden haer naeckt-elijck, dat wy ten minsten ses of seven duysent Indiaenen op den hals souden krijgen, soo wy niet weder te rugge keerden.

Sy voeghden daer by, dat sy wel wisten, dat de Spaigniaerden dat geheele Landt besaeten, uytgesondert alleen die kleyne streecke welcke sy bewoonden; dat sy in deselve Land-streecke wilden leven sonder yets met ons te willen te doen hebben; doch dat sy, soo wy haer Landt wilden besien, ende als vrienden daer door trecken, ons vryelijck souden laeten passeren, sonder ons het minste leedt te doen.

Klpecke resolutie der Indiaenen.

Maer soo wy quaemen in voornemen van haer te beveghten, ende tot slaeven te maecken, even als wy hare nae-bueren gedaen hadden, sy alle gesint waren liever al veghtende te sterven, dan haer aen ons over te geven.

Verscheyde voornemens der Spaensche Soldaeten.

Dese woorden verweckten twee-spalt onder ons Volck. Sommige waeren van gevoelen, de trouwe der Indiaenen te beproeven, ende op haer woord in vrede door haer Landt te trecken, tot dat wy aen eenigh Dorp van *Jucatan* souden gekomen zijn.

Andere wilden de Indiaenen gaen bestrijden, ende de derde oordeelden datmen moeste te rugge keeren, door dien wy niet bestant waeren, om alle de maght der Indiaenen, die in dat Landt waeren, te wederstaen. Daer wierdt evenwel die dagh geen besluyt genomen, door dien wy, ter oorsaecke van de siecken ende gequetsten, niet konden op-breecken ende verreysen.

Tweede attaque der Indiaenen.

Soodaenigh dat wy noch den volgenden naght op die plaetse bleven, in dewelcke, omtrent in deselve tijd als in de voorgaende geschiet was, de Vyanden ons voor de tweede reyse quaemen besoecken, doch door dien sy saegen dat wy haer verwaghten, zijnde wel op ons hoede, soo naemen sy haest de vlught.

De Spaensche resol.

Op den volgenden morgen stelden wy vast, dat wy souden wederom keeren, ende *Moran* decde aen de Indiaenen seggen, dat, ingevalle sy hem in rust en vreede,

vreede, om het Landt van *Jucatan* te ontdecken, door haer Landt wilden laeten trecken, hy over eenige maenden wederom wilde komen, zijnde maer met ses Indianen verselt, dat hy sijn leven in haere handen wilde stellen, als verseeckert zijnde, dat, in gevalle sy hem ongelijck deeden, alle de Spaigniaerden der omliggende Plaetsen, sich souden versaemelen, ende om sulcks te wreecken tegens haer in de Waepenen komen, sullende niet ophouden voor dat sy haer hadden uyt-geroeyd.

Veren te rugge te trecken, maecken de alvorens een accoord met de Indianen.

Hier op gaven sy tot antwoord, dat, ingevalle hy met dat kleyne getal van Indiaenen, waer van hy haer hadde laeten seggen, quam, hy van herten welkom soude wesen, dat sy hem, en sijn gevolgh vriendelijck onthaelen souden; het welcke soo wel sy als *Moran*, in het volgende Jaer, stiptelijck nae quaemen.

Op dese wijse dan begonden wy noch die dagh te rugge te trecken, en dat door den selven wegh die wy gekomen waeren, oock begonde ick my beter te gevoelen, ende de koortse verliet my.

Spaensche trecken te rugge.

Wy naemen eenige Kinderen, welcke wy gevangen hadde, met ons, om die aen den President van *Guatimala* te presenteren.

Nemen eenige Kinderen mede.

Als wy te *Coban* gekomen waeren, meende de Prieur *Moran* dat hy GODT een grooten dienst soude doen, indien hy dese kleyne Kinderen deede dopen, seggende dat sy konden heyligh werden, ende dat mogelijck haere gebeden soo veel kraghts souden hebben, dat daer door haere Ouders ende Vrienden, ende alle de Inwoonders van dat Landt, tot de Christelijcke Religie souden bekeert werden.

Dwaesch voornemen van *Moran*.

Hoewel ick dit tegensprack, seggende dat hy die eerst in de Articulen des Geloofs moeste doen onderrighten, om deselve al soo gelovigh ende bequaem te maecken om het Sacrament des Doopsels te ontfangen, ende niet nae-volgen het geene de Religieusen ten tijde van *Cortez* deeden, die haer genoeghden daer mede, dat sy de Indiaenen aen de Revieren deeden brengen, ende haer wat waeter in het aengesighte wierpen, maeckende daer op het teecken des Cruyces, ende dat alle sonder eenige voorgaende instructie ofte onderwijsinge.

Tegens het welcke sich den Autheur stelt.

Des niet tegenstaende nam hy voor haer te doopen, ende het selve verright ende haer naemen van Christenen gegeven hebbende, deede hy die wel kleeden, ende sont haer aen den President van *Guatimala*, welcke beval datmen haer de kost soude geven ende in het Convent van St. Dominicus leeren en onderwijsen.

Doch te vergeefs.

Hier nae bleef ick noch eenigen tijdt te *Coban*, ende somwijlen gingh ick op de Dorpen die daer omtrent leggen, tot die tijdt toe dat de Scheepen gewoon zijn in de Golf te komen; ick trock doen met *Moran* daer nae toe, om Wijnen ende Olie te kopen, gelijck oock yser, Laeckenen ende andere voor het Convent noodige dingen.

Vertreck van *Coban* nae de Golf.

In deselve vonden wy een Fregat, dat vaerdigh lagh om na *Truxillo* te seylen, *Moran* hadde daer yets nodighs te verrighten, ende ick begaf my met hem te Scheepe.

En van daer nae *Truxillo*.

Wy

Komste aldaer ende swackheyt der Plaetse.

Wy bleven niet meer dan aght daegen in die Haven, welcke sober voorsien ende seer swack is, gelijck als sulcks blijckt door de weynige moeyte met de welcke de Engelsche ende de Hollanders die Plaetse hebben ingenomen, ende daer op stelden wy vast dat wy te lande nae *Guatimala* souden trecken, nemende onsen wegh door het Landt van *Comayagua*, het welcke men gemeenlijck de *Honduras* noemt.

Armoede van *Comayagua*.

Dit Landt is quaet ende moeyelijck voor de Reysigers, door dien het seer Bosch-aghtigh ende vol Geberghte is, waer by noch komt de armoede der Inwoonders, want daer zijn geen andere Koopmanschappen als Huyden, *Cassia* ende *Salsaparilla*.

Beschrivinge van de *Cassave*.

Hier toe hebben sy soo weynigh broot omtrent *Truxillo*, dat sy genootsaeckt zijn, sich van de *Cassave* te bedienen, het welcke een wortel is, soo droogh, dat sy die geene, welcke die nuttight, by-na doet sticken, voor al als sy droogh gegeten wert, ende daerom weyckt men die gemeenlijck in Vleesch-nat, in waeter, in Wijn ofte in Chocolate, op dat die des te beter door de keel soude willen.

Te Lande-waert in, en voor al omtrent de Stadt van *Comayagua*, welcke hoewel sy kleyn is, ende niet meer dan vijf-hondert Huys-gesinnen heeft, den Setel des Bisschops is, vintmen de *Maiz* in wat grooter quantiteyt, dan op de andere Plaetsen, door dien sigh de Indianen daer in wat grooter getal, als wel op andere Plaetsen, hebben by-een-gevoeght, ende aldaer in groote ende kleyne Dorpen woonen.

Gratias a Dios een goede Valeye.

Ick bevont dat dit Landt het armste van geheel *America* was, de gesontste Plaetse daer in, ende daer wat beter voetsel valt, is de Valeye door haer *Gratias a Dios* genaemt, aldaer zijn eenige Hoeven daer veel Koorn ende Bestiael valt.

Doch door dien sy soo dight aen *Guatimala* als aen *Comayagua* leght, ende dat de wegen nae de zijde van *Guatimala* veel gemackelijcker vallen, dan wel aen de andere kant, soo maeckt sulcks dat alle dat Koorn eer nae *Guatimala*, dan nae *Comayagua*, gebraght wert.

Goedhertige Indianen in *Comayagua*.

Om van *Truxillo* te *Guatimala* te komen, moetmen omtrent taghtigh a hondert mijlen af-leggen, ende hoewel dit Landt genoeghsaem onvrughtbaer is, soo volbraghten wy evenwel onse Reyse sonder wegh-wijsers ofte spijse van nooden te hebben, door dien de arme Indianen noch haer licchaem noch hare middelen spaerden om ons te dienen ende te onthaelen, ende niet was haer soo dierbaer dat sy ons niet gaerne schoncken.

Komste te *Guatimala* daer sy met groote vreughde en eere werden ontfangen.

Op dese wijse quaemen wy weder te *Guatimala*, daer wy van de Religieusen met groote vreughde ontfangen wierden; De President van die Stadt gaf ons een considerabile beloninge, ende door de geheele Stadt hadden wy den naem van waere Apostolen, door dien wy ons leven gewaeght hadden om de Indianen op te soecken, den wegh tot haere bekeeringe gebaent, haere voornaemste woon-plaetse ontdeckt, ende de geseyde Kinderen voor ons daer gesonden hadden, welcke dan tot een klaer en blijckelijck teecken verstreckten van de door ons genomene moeyte ende arbeyt.

Moran

Moran was door ydelheydt soo opgeblaesen, soo wel als door de gonste die hy van den President ende door de toe-juycchingen die hy van het Volck ontfingh, dat hy voornam het leven noch eens te hazarderen, volgens het traetaet dat hy met die Af-godische Indianen hadde gemaeckt, van vreedsaem, met ses Indianen, door haer Landt te mogen trecken.

Ydelheyt van *Moran.*

Hy hadde geerne gesien dat ick weder met hem gereyst hadde, doch ick vreesde dat die Barbarische Menschen tegens ons souden op-staen, ter oorsaecke van de Kinderen die door ons waren mede genomen, daer-en-boven behaegde my het Landt niet, door dien het arm was, ende dat ick'er geen kansse sagh om soo veel gelts by een te vergaederen, dat ick, door behulp van het selve, met fatsoen in Engelandt soude konnen geraecken, het welcke mijn voornaemste oogh-wit was.

Den Autheur scheyt van *Moran* af.

Hier om nam ick voor mijn Vriend *Moran* te verlaeten, ende alle nieuwe ontdeckingen van Ongeloovige Indiaenen te laeten vaeren, soo wel als alle andere diergelijcke moeyelijcke ende penible saecken, in dewelcke mijne gesontheyd ende leven in groot gevaer konden geraecken, en dat sonder eenigh uit als een weynigh aensien ende ydele glorie in dat Landt.

Hier sien wy evenwel voor eerst, de kleyne maght der Spaigniaerden in die quartieren, welcke, soo groot eene commoditeyt konnende trecken uyt de communicatie van de Provintien van *Vera-Paz* ende *Jucatan*, doch noch noyt dese tusschen-leggende Indiaenen hebben konnen dempen; ende ten anderen het reghte motiv dat soo veele Geestelijcken daer als Hemel ende Aerde doet bewegen, om eenige Indianen te bekeeren; te weten, ydele eere ende wereltsche middelen, ende het eerste van dese twee was het dat *Moran*, dese Indiaensche kinderen, die van ongeloovige Ouders geboren waeren, sonder haer te-vorens te onderrighten, dede doopen, alleen om de reputatie van soo veele Neophyten te hebben gemaeckt, te verkrijgen, en wat het tweede belanght, hy gaf my niet duysterlijck te kennen, dat de hoope van Gout-mijnen te ontdecken, hem alle de gevaeren deede veraghten.

HET XX. CAPITTEL.

Motiven die den Autheur bewegen om de Indiaensche Taele op het Landt te gaen leeren. Hy versoeckt sulcks aen den Provinciael die het hem toestaet. Hy vertreckt van Guatimala *ende komt te* Petapa. *Jalousie tusschen de oude ende de nieuwe Religieusen. Den Autheur wert seer wel in de Indiaensche Taele onderright, ende neemt wacker toe. Hy begint te Predicken, ende wert volmaeckt in die Taele. Hy wert Pastoor van* Mixco *ende* Pinola. *Op wat voorwaerden de Priesters op de Dorpen werden gesonden. Rijckdom ende dertelheyd van de Religieusen in* Peru. *Onderscheyt tusschen de Religieusen van* Peru *ende van* Mexico. *Beschrijvinge van het inkomen des Priesters van* Mixco *ende* Pinola, *'t welck den Autheur seer klaer, naeckt ende kort voorstelt, waer uyt men kan bespeuren hoe rijckelijck, weeligh ende dertel sy aldaer, even als hier de Princen ende Vorsten, konnen leven. Den Autheur treckt meer dan ses duysent guldens Jaerlijcks van twee Dorpen. Hy informeert sich op het geene hy daer van Jaerlijcks moeste uyt-keeren, ende accordeert op elf hondert ende vijf ende twintig guldens. Hy koopt een Muyl-esel. Hy schrijft nae Spaignien om sijne verlossinge, maer krijght soberen troost. Hier op soeckt hy heymelijck door te gaen, dat mede niet lucken wil. Hy geeft sich over aen de Goddelijcke voorsienigheyd. Sprinck-haenen. Haere gedaente ende meenighte. Groote schaede door haer gedaen. Menschen ende Beesten lijden door haer groot ongemack. Sy bederven de Indigo, Suycker ende de Tarwe. Remedien tegens dese plaege aengewent, waer door sy eyndelijck verdreven worden. Dese plaege was niemant voordeligh dan de Priesters; Doch door superstitieuse ende godtlose middelen. Blind by-geloof der Spaensche.* Tabardillo, *een pesti-*

pestilentiale koortse. Gevaerlijcke uyt-werckingen daer van. Die den Autheur door Gods hulpe ontgaet. 't Getal der dooden daer door gestorven in Mixco *ende* Pinola, *doet den Autheur duysent guldens winnen. Middel aengewent om aen de Schattinge door de sterfte niet te verliesen. Ongemeenen swaeren regen ende schrickelijcken donder. Droevige gevolgen daer van.* Groot *gevaer des Autheurs uyt het welck hem Godt genaedelijck redt. Voordeel uyt het onweder getrocken.* Truxillo *in* Peru *door Aerd-bevinge versoncken. De schaede die deselve in* Guatimala *doet, gedijdt tot profijt des Autheurs. Beschrijvinge van de Aerd-bevingen van* America. *Seer groot gevaer des Autheurs door deselve. Naems-oorspronck van het Dorp* Pinola *anders in de Indiaensche Taele* Pancac *genaemt. Beschrijvinge van het ongedierte* Nigua *ende sijne gevaerlijcke effecten. Middelen om die te ontgaen. De Indiaenen sijn daer vry van. Den Autheur raeckt door een* Nigua *in groot pericul. Hy betraght in dit sijn werck Godts eere. Sijn goedt voornemen omtrent de Indiaenen, ende sijne liefde en genegentheyd tot haer. Seecker Indiaen wert door sijn Meester seer mis-handelt. Den Autheur doet den selven straffen. Hy raeckt daer door in lijfs-gevaer, doch doet daer over weder straffe oeffenen.*

Motiven die den Autheur bewegen om de Indiaensche Taele op het Landt te gaen leeren.

ALsick nu om de voorverhaelde redenen hadde voorgenomen my met geen nieuwe ontdeckingen meer te bemoeyen, soo geloofde ick dat'er niet beter voor my te doen stonde, ende dat ick mijn tijdt nergens in utter soude konnen besteden, dan in het leeren van een van de Indiaensche Taen, ende dat op een van de Dorpen omtrent *Guatimala* gelegen zijnde, door ien deselve doorgaens rijck ende weeligh waeren, zijnde de Inwoonders van en seer goet naturel, seer genegen om haere Priesters in alle behoeftigheden te ulpe te komen, ende eyndelijck seer onkundigh in de voornaemste Articulen es Geloofs; Ick daghte dat ick haer hier in seer soude konnen te reght helpen, aer een vaste ende suyvere leere inplantende, ende haer den gekruysten CHRISTUS, als den eenigen Autheur van haere saeligheyt predickende ende oor oogen stellende.

Ick hadde soo groot een vertrouwen op de gonste van mijne Vrienden, dat ick my verseeckert hielde, dat ick met kleyne moeyte, de Plaetse die ick wilde, uyt alle de omliggende van de Stadt van *Guatimala* soude mogen uyt-kiesen, in de welcke ick alles tot mijne Reyse nae Engeland noodigh soude konnen bereyden, ende alle verdere mesures nemen; ick konde uyt deselve ook op Spaignien schrijven, ende jaerlijcks, veel beter, dan op andere Plaetsen, bescheyt krijgen.

Hy versoeckt sulcks aen den Provinciael die het hem toestaet.

Ick maeckte dan dit mijn voornemen aen den Pater Provinciael bekent, deselve bevont sich doe te *Guatimala*, ende stont my mijn versoeck aenstonts toe, my raedende my in de Taele *Poconchi* genaemt, te oeffenen, van deselve hadde ick eenige kleyne begintselen in de Provincie van *Vera-Paz* geleert, ende sy is seer in ende omtrent de Stadt *Guatimala* in het gebruyck, soo wel als in de Provincien van *Vera-Paz* ende van *St. Salvador*.

Hy beloofde dat hy my nae *Petapa* soude senden, om aldaer die Taele van een van sijne voornaemste Vrienden te leeren, deselve was Frater *Pedro Molina* genaemt, zijnde van seer hooge Jaeren, ende hebbende een jonger Geestelijck Persoon, dan hy was, van noden, om hem in sijn dienst te hulpe te komen, door dien het Dorp seer groot was, ende veele Reysende Lieden daer door passeerden.

Het scheen my als of den Pater Provinciael in mijne gedagten hadde gesien, door dien ick in het by-sonder seeckere genegentheyt voor die Plaetse hadde, hebbende oock voorgenomen hem sulcks te versoecken.

Hy vertreckt van *Guatimala* ende komt te *Petapa*.

Soodaenigh dat ick omtrent veerthien dagen voor het Feest van *St. Juan*, van *Guatimala* nae *Petapa* vertrock, dat omtrent ses mijlen van daer leght, om my daer neder te slaen, ende de Indiaensche Taele te leeren.

Jalousie tusschen de oude ende nieuwe Religieusen.

De Religieusen van die Plaetsen, welcke in de Indiaensche Taele geoeffent zijn, hebben van deselve Grammatica'es ende Woord-boecken ofte *Dictionaria* gemaeckt, op dat die geene, welcke, nae haere dood haere Ampten komen te krijgen, sigh daer mede souden konnen behelpen; doch sy willen, soo lange als sy leven, die Taelen aen geene andere leeren, uyt vreese, dat dese haere Discipulen, nae dat sy een volkomene kennisse gekregen hebben, haer sullen den voet lighten, ende het voordeel, dat sy uyt de Indiaensche Dorpen genieten, ont-trecken, zijnde sy daer als Parochie Priesters bevestight.

Desen ouden *Molina* evenwel, bemerckende dat hy seer oud van Jaren was, ende daer by considereerende de liefde welcke sijn goeden Vriend den Pater Provinciael my betuyghde, en weygerde mijn geselschap ende by zijn niet, ende hy gaf my seer openhertelijck te verstaen het geene hy, in veele Jaeren, in de Taele *Poconchi* geleert ende aengemerckt hadde.

Den Autheur wert seer wel in de Indiaensche Taele onderright en neemt

Hy gaf my dan een kort eude bondigh begrijp, van alle de eerste begintselen van die Taele, welcke meest in het conjugeren ende declineren bestonden, het welcke ick seer gemackelijk in de eerste halve maent, die ick by hem was, leerde; Daer op gaf hy my een *Dictionarium* van Indiaensche woorden, op dat ick dat van buyten soude leeren, ende soo eyndelijck sonder boeck konnen studeren, tot dat ick bequaem soude zijn, om voor de Indianen te Predicken; ick nam hier nae seer toe door het meenighvuldigh discoureren ende confereren

met de Indiaenen, behalven dat ick noch mijne studie in het bysonder voortsette.

wacker aen.

Ses weecken hier nae maeckte *Molina* seeckere kleyne vermaeninge in die Taele, hy leydde my deselve uyt, ende begeerde dat ick die van buyten soude leeren, het welcke ick deede, ende ick sprack die in het openbaer voor de Gemeente uyt op den dagh van *St. Jago.*

Hy begint daer in te Prediken.

Tegens den vijfthienden Augusti daer aen volgende stelde hy noch eene andere Predicatie in de Spaensche Taele op, hy deede my die in de Indiaensche oversetten, verbeterde daer in het geene hy oordeelde dat verandert moeste worden, ende als ick hier door moedt ende couragie hadde verkregen, vreesde ick in het toekomende niet meer, om my in het openbaer voor de Indiaenen op den Predickstoel te vertoonen.

Ick volhardde in het doen ende maecken van dese vermaeningen ofte kleyne Predicacien tot aen St. Michiels dagh toe, de Indiaenen leerende het geene dat ick, met sijne hulpe, uyt het Spaensch hadde overgeset, tot dat ick alleen met de Indiaenen konde converseren ende spreecken, ende mijne Sermoenen selve maecken.

En wert volmaekt in die Taele.

Als nu den dagh van St. Michiel gepassert was, bevonde sigh *Molina* seer wel vernoeght over de instructien die hy my gegeven hadde, siende dat ick, in soo weynigh tijds, soo seer in die taele hadde toegenomen, hebbende ick maer drie a vier maenden, in deselve, onder hem gestudeert.

Hy schreef dan aen de Provinciael, om hem te kennen te geven, de moeyten welcke hy, om my te onderrighten, hadde genomen, daer by voegende, dat sijne arbeydt wel gesuccedeert was, ende hem verseeckerende dat ick voortaen capabel was om de Indiaenen alleen te bestueren ende voor haer te Predicken, hem biddende my eenigh Indiaensch Dorp ofte beneficie in het selve toe te leggen, door welck middel, mits in het Predicken volhardende, ick, het geene ick geleerdt hadde, soude konnen oeffenen, ende in de kennisse van die taele, welcke ick soo gemacklijck hadde geleerdt, toe-nemen.

De Provinciael, die altoos mijn vriendt hadde geweest, behoefde-men niet seer te bidden, om aen my sijne goede genegentheydt te betuygen, ende hy gaf my aenstonts last om in de Dorpen van *Mixco* ende *Pinola* te gaen, ende sorge voor de Indiaenen in die plaetsen te draegen, mits alle drie maenden reeckenschap van mijn ontfangh gevende aen het Convent van *Guatimala*, aen het welcke die geheele Valeye behoordt.

Hy wert Pastoor van Mixco ende Pinola.

Alle de Indiaensche Dorpen, soo wel als de Indiaenen die daer in woonen, behooren onder seecker Convent, ende de Religieusen die daer in sijn, moeten, aen haere Superieurs, reeckeninge doen, van alle het gelt dat sy overbehouden, nae dat sy haer nodigh onderhoudt, ende dat van haere Dienaeren daer van hebben af-gehouden, ende het geene dan daer van komt, werdt door de Superieurs tot de behoeftigeden van het Convent aengeleght.

Op wat voorwaerden de Priesters op de Dorpen werden gesonden.

Dese Ordre is in *Peru* noch niet in het gebruyck, want van alle de Religieusen, die eenige beneficien in de Dorpen hebben, staet'er niet een onder het Cloo-

Rijckdom ende der-

Clooster, ende sy behouden voor haer alle het geene dat sy konnen krijgen; In tegendeel trecken sy weder niets uyt haere Conventen, ende sy sijn gehouden, sigh, op haere eygene kosten te kleden ende te onderhouden; Hier door is het, dat de Religieusen van *Peru* de rijckste van alle de Indiën zijn, sy leven daer als Heeren, ende speelen in het openbaer met de kaerten ende de dobbelsteenen, sonder dat'er yemant is, die haer sulcks belet.

Marginal note: telheyd van de Religieusen in *Peru*.

Doch hoewel die van *Guatimala*, van *Guaxaca* ende van *Mexico* genoegh hebben om van te leven, jae selfs meer dan wel voeght aen lieden van haere Professie, soo mogen sy doch evenwel, even als die van *Peru*, niet disponeren van het inkomen van haere beneficien; want sy sijn gehouden aen haeren Superieur uyt te keeren het geene sy boven haere verteeringe over behouden, ende die sendt haer maendelijck een *Bouticha* met Wijn, in dewelcke ander-halve *Arroba* gaet, daer toe jaerlijcksch een nieuw habijt, ende de andere dingen tot de kledinge nodigh zijnde.

Marginal note: Onderscheyt tusschen de Religieusen van *Peru* ende van *Mexico*.

Het was dan op dese voor-waerden, ende onder bedingh van dese dependentie, dat ick gesonden wierde om voor de Indiaenen van *Mixco* ende *Pinola* te gaen Predicken, men lighte, om my te helpen, seecker out Religieus, die nu by nae taghtigh jaeren hadde, daer van daen, ende men deede hem, om voortaen in ruste te leven, weder in het Convent komen, door dien hy sijn Ampt niet meer konde bedienen, moetende hy twee Dorpen waer nemen, die drie mijlen van malkanderen laegen.

Het inkomen dat ick in die twee Dorpen genoot, nevens de Offerhanden ende de Reghten, die ick van de Indiaenen ontfingh, bestont in de volgende dingen.

Marginal note: Beschrijvinge van het inkomen des Priesters van *Mixco* ende *Pinola*, welck den Autheur seer klaerlijck naeckt ende kort voorstelt, waer uyt men kan bespeuren hoe rijckelijck, weeligh ende dartel sy aldaer, even als hier de

Ick ontfingh alle maenden te *Mixco* twintigh rijcks-daelders, ende te *Pinola* vijfthien, deselve wierden my seer promptelijck betaelt door de *Alcaldes* ende *Regidors*, eer dat de maendt verlopen was.

Om dese betaelinge te vinden besaeyden de Inwoonders een groot stuck Lands met tarwe ofte *Maiz*, ende sy teekenden in haer publijck Regitser aen, hoe veel mudden daar van waeren gekomen, ende wat gelt sy daer voor hadden ontfangen; Ick moeste oock maendelijck in het selve aen teeckenen, wat ick van haer hadde ontfanghen, dit streckte haer voor quitantie, ende ten eynde van het Jaer brengen sy haer Regitser aen seecker Bediende, die door het Hof van *Guatimala* daer toe gestelt is.

Behalven dit tractament hadde ick in yder Dorp, van de Gebroederschappen der Af-gestorvenen, yder weecke, twee rijcks-daelders, om een Misse te seggen, voor die geene die in het vagevyer waeren; Noch op elcke eerste Sondagh des maendts twee rijcks-daelders te *Pinola*, van wegens het Gebroederschap van het Rosen-hoedeken van de Maghet Maria, ende oock soo veel te *Mixco*, te weten, mede alle maenden, twee rijcks-daelders van yder Gebroederschap, soo van Indiaenen, Spaigniaerts als Negers.

Noch hadde ick maendelijck twee rijcks-daelders van yder Gebroederschap van het waere Cruyce, ende soo veel te *Mixco* van een ander Spaensch Gebroe-

broederschap van *St. Nicolaus Tolentinus*, ende oock twee rijcks-daelders van het Gebroederschap van *St. Blasius* te *Pinola*, noch twee andere te *Mixco*, mede alle maenden, van het Gebroederschap van *St. Jacynthus*, ende dat behalven de Offerhanden soo in gelt, pluym-gedierte als wasch-keerssen; dit bedroegh dan negen ende sestigh rijcks-daelders alle maenden, ende ick konde my verseeckeren, dat ick deselve, eer de maendt om was, in mijne beurse soude hebben.

Princen ende Vorsten konnen leven.

En noch sonder te tellen het geene ick hier boven geseght hebbe, dat van de Beelden der Sanctен ende Sanctinnen komt, welcke geduerighlijck gelt, gevogelte, wasch-keerssen, ende andere dingen, op haere vier-daegen aen den Priester toe-brengen.

Soodaenigh, dat het geene ick uyt dese twee Dorpen trock, al een seer considerabile somme importeerde, want daer waeren achthien Beelden ofte Schilderyen van Heyligen te *Mixco* ende twintigh te *Pinola*, ick trock van elck van deselve vier Rijcks-daelders wanneer haer Feest geviert wierde, soo om de Misse ende het Sermoen te seggen, als om de Processie ofte omganck te doen, behalven het Gevogelte, de Kalckhoenen, de *Cacao*, ende de Offerhanden die men voor de Beelden der Heyligen deede, welcke ten minsten op yder Feest-dagh drie Rijcks-daelders opbraghten.

De vier Gebroederschappen van het Rosen-hoedeken, van dewelcke'er drie te *Mixco* ende een te *Pinola* waeren, gaven my op de vijf voornaemste Hooghtijden van het Jaer yder vier Rijcks-daelders; te weten, twee om de Misse dien dagh te seggen, twee andere voor den dagh die daer op volght, welcke sy den dagh van het *Anniversarium* noemen, voor die geene, die, afgestorven zijnde, in het Gebroederschap hadden geweest, en hier door hadde ick boven de Offerhanden, en de geschencken soo van Pluym-gedierte, *Cacao* als andersints, meer dan taghtigh Rijcks-daelders alle Jaeren.

De twee Gebroederschappen van het waere Cruyce, braghten my op hare Feest-daegen, waer van de eene op den 3. May, ende de andere op den 14. September voorvalt, yder vier Rijcks-daelders, om op dien dagh de Misse te seggen, soo veel oock voor het *Anniversarium*, ende twee Rijcks-daelders op yder Vrydagh in de Vasten, welcke ten eynde van het Jaer twee ende veertigh Rijcks-daelders uyt-maeckten, ende alle dat ick tot nu toe genoemt hebbe, was my als een seer verseeckerde Jaerlijcksche rente in die twee Dorpen.

Doch het soude een seer verdrietige saecke wesen, soo ick wilde verhaelen alles wat dat ick buyten dat door toe-val kreegh; De Offerhanden die men op Kers-tijdt in die twee Dorpen deede, bragten my gemeenlijck veertigh Rijcks-daelders op; die men op den witten donderdagh ende den goeden vrydagh gaf, hondert Rijcks-daelders; die van Aller-Heyligen taghtigh, ende veertigh die geene, die men op Vrouwen-Light-misse gaf.

Hier by hadde ick noch het geene datmen op den dagh van de Inwijdinge van yder Dorp offerde, want als dan quaemen alle die op het platte landt woonden

daer

daer hare devotie plegen, dit was my in gelt ende Wasch-keerssen tachtigh Rijcks-daelders te *Mixco* waerdigh, ende meer dan vijftich te *Pinola*.

De Communicanten yder een Reael gevende, leverden my, in beyde de Dorpen, ten minsten duysent Reaelen uyt, ende de Bieghtingen in de Vasten, waeren my mede wel soo veel waerdich, behalven de Offerhanden van Eyeren, Honigh, *Cacao*, Pluym-gedierte ende Vruchten, oock noch boven datmen twee Raelen voor yder Kindt dat gedoopt wierde gaf, twee Rijcks-daelders voor yder paer dat troude, mede soo veel voor yder lijck dat begraeven wierde, behalven dat sommige op haer doodt-bedde ordonneerden datmen thien ofte twaelf Rijcks-daelders soude geven, om ses Missen, nae haere doodt, voor de ruste haerder zielen te seggen.

Den Autheur treckt meer dan ses duysent guldens jaerlijcks van twee Dorpen.

Hier uyt kan men oordeelen hoe leuy ende lecker een leven de Religieusen in dat Landt hebben, ende hoe veel middelen'er voor haer sijn om rijck te worden, want het inkomen van de twee Dorpen *Mixco* ende *Pinola* is veel minder dan dat van *Petapa* ende *Amatitlan*, welcke mede in deselve Valeye gelegen zijn, ende noch werden op verscheydene andere Plaetsen veel meer Offerhanden als daer gegeven, ende evenwel braght my mijn kleyntje, met de Offerhanden ende het geene men in de bussen stack, nevens de geschencken die my de Indiaenen, als sy my quaemen besoecken, gaeven, ende het gelt van de extraordinarie Missen, meer dan twee duysent Rijcks-daelders Spaensche munte op, ofte ten minsten ses duysent guldens aen gelt.

Ick aghte dat ick op dat Beneficie beter soude konnen leven ende meer profijt ende voordeel doen dan in het Convent van *Guatimala*, alwaer ick anders niet doen konde dan mijn hooft breecken met eenige Theologische questien, ende daer toe het toe-juycchen van de Studenten hebben, maer voor de reste weynigh gelt winnen, waerom ick evenwel, soo wel moeste dencken, als alle de andere die van mijne Ordre waeren, te meer, om dat ick voorgenomen hebbende om wederom nae Engelandt te keeren, weynigh bystant geduerende die lange Reyse hadde te genieten, en door dien ick mijne Vrienden in dat landt soude laeten, soo moeste ick dencken dat mijne beste Vriendt, om my te Landt ende te waeter te versellen, mijn gelt soude zijn.

Hy informeert sigh op het geene hy daer van moeste uyt-keeren.

Het eerste dat ick deede, was dat ick my informeerde, by middel van de Registers van den ontfangh ende uytgift van ons Clooster te *Guatimala*, wat mijn naeste Voor-saet ende de andere die daer eer dan hy geweest hadden, hadden gegeven aen het Convent van wegens de Dorpen *Mixco* ende *Pinola*, op dat ick mijn leven soodaenigh moghte aenstellen, dat ick mijne uytgift ende verteeringe wel reguleerende, ende eerlijck ende loffelijck levende, evenwel het soodaenigh soude konnen stellen, dat die van het Convent my souden bedancken, meer van my treckende dan van yemant die voor my daer geweest hadde.

Ick bevondt dat mijn Voor-saet niet meer dan vier hondert Rijcks-daelders voor sijne reeckeninge hadde gegeven, ende dat men in het gemeen te vooren weynigh meer voor die twee Dorpen hadde uyt-gekeert.

Hier op nam ick op seeckere tijdt gelegentheyt, met den Prieur van *Guatimala*

mala spreeckende van hem te vraegen, hoe veel hy begeerde dat ick hem jaerlijcksch soude geven, soo lange als ick in die twee Dorpen soude woonen; hy antwoorde my, dat hy, wanneer ick soo veel gaf als die geene die daer voor my gewoont hadde, my bedancken soude, ende niet meer afvorderen, ende dat ick, het geene ick meer trock uyt die twee Dorpen, voor mijn selfs soude mogen behouden om boecken, schilderijen ende *Cacao* te kopen, tot mijne Chocolate, ende om mijne Muyl-esels ende Dienaers te onderhouden.

Ende accordeert op elf hondert ende vijf ende twintigh guldens.

Ick antwoorde hem dat ick in die plaetse in eer ende aensien hoopte te konnen verblijven, ende evenwel aen het Convent meer uytkeeren dan yemant die daer voor my geweest hadde, ende dat ick my vrywilligh onderwierp van dat Beneficie versteecken te werden, soo ick niet jaerlijcks vier hondert ende vijftigh rijcks-daelders aen het Clooster gaf.

Hier op bedanckte my den Prieur seer hertelijck, ende verseeckerde my, dat hy my aen Wijn geen gebreck soude laeten lijden, maer dat hy soude sorge draegen, om my die alle maenden, ende alle Jaeren kleederen toe te senden, het welcke my veel gelts deede spaeren, ende hier door vondt ick my rijckelijcken voorsien van alles dat ick nodigh hadde, soo lange als ick in Indiën woonde.

Hier uyt kan men bespeuren, hoe dat een Religieus, die in *America* met een Beneficie is voorsien, daer met de inkomste van vijf a ses duysent guldens jaerlijcksch kan leven, sonder dat sijn Wijn ende klederen hem yets kosten, behalven soo veel geschencken als hy van Pluym-gedierte krijght, ende den geringen prijs van het vleesch, want men koopt daer derthien ponden Ossen-vleesch voor twee stuyvers ende een halve, ende men kan dencken of hy dan noch niet genoegh over behoud om sijn vermaeck te nemen, ende om Muyl-esels, Tapijten, Schilderijen, ende Cabinetten te kopen, ende selve dese laetste met pistoletten ende rijcks-daelders vervullen, om met deselve te *Madrid* te handelen, ende by gevolge een goedt Bisdom te kopen, gelijck als sy meest alle doen.

Hy koopt een Muyl-esel.

Het eerste dat ick deede, na dat ick in die twee Dorpen bevestigt was, was dat ick sorge droegh van een goede Muyl-esel te kopen, die my van het eene Dorp in het andere soude konnen brengen, wanneer de noot sulcks quam te vereysschen.

Ick vont'er wel haest eene, voor dewelcke ick taghtigh rijcks-daelders gaf, dese diende my seer wel om de Valeye vaerdigh te door kruyssen, ende om die drie mijlen, welcke dese Dorpen van den anderen sijn gelegen, af te leggen.

Hy schrijft nae Spaignien om sijne verlossinge, maer krijght sobere trooft.

Hoe wel mijne voornaemste studie in die plaetse was, de Indiaensche Taele volmaektelijck te leeren, op dat ick tot de Indiaenen Predickende my wel soude konnen doen verstaen, soo bleef evenwel altoos vastelijck by my besloten weder na Engeland te keeren, ende tot dien eynde arbeydde ick, om daer toe mijn consent van Romen te krijgen ofte wel uyt Spaignien, ende dat door middel van seker Capiteyn *Isidoro de Zapeda* genaemt, hy was een Siviliaensch Coopman, ende meester van een Schip, dat in het eerste Jaer in het welcke ick te *Mixco* bevestigt wierde, Koopmanschappen voor de Stadt van *Guatimala* mede bragte.

Ick schreef aen mijne Vrienden in Spaignien, door middel van desen Capiteyn, die dickmaelen door de Valeye van *Mixco* passeerde, oock kreegh ick antwoordt, maer met kleyne satis-factie op het geene ick van haer versoghte.

Hier op ſoeckt hy heymelijk door te gaen, dat mede niet lucken wil.

De vrientſchap welcke ick met die Capiteyn gemaeckt hadde was ſoo groot, dat ick hem mijn voor-nemen ontdeckte, ende te gelijck badt, dat hy my met hem nae Spaignien ſoude willen voeren, my in ſijn Schip verbergende; doch hy weygerde ſulcks, my vertoonende, dat, indien hy ſulcks deede, hy ſigh in groot gevaer ſoude ſtellen, by aldien men daer over aen den Preſident van *Guatimala* klaghtigh viel, raedende my te blijven daer ick was, ende my van gelt te verſorgen, op dat ick, als ick mijn af-ſcheyt ſoude gekregen hebben, met eere ende reſpect ſoude konnen wederom keeren.

Hy geeft ſigh over aen de Goddelijke voorſienigheyt.

Siende my dan gedwongen om in dit Landt te blijven, nam ick voor, my aen de voorſienigheydt GODTS over te geven, welcke wel ſoude weten middelen uyt te vinden om my van daer te trecken, ten tijde als het hem tot Sijne eere ende mijn wel-weſen ſoude nodigh zijn.

Onderwijlen bleef ick noch vijf Jaeren in die Dorpen van *Mixco* ende *Pinola*, ende ick hadde in deſelve gelegentheydt om veel meer gelts te winnen, dan yemant van alle die daer voor my geweeſt hadden, hadde gehadt.

Sprinck-haenen.

Want in het eerſte Jaer dat ick daer quam ſondt GODT over dat Landt eene van de thien plaegen van Egypten, te weten die van de Sprinck-haenen, welcke men te vooren noyt in die Landen hadde geſien.

Haere gedaente en menighte.

Sy geleecken ſeer wel aen de Europiſche Sprinck-haenen, maer ſy waeren veel grooter, ende ſy vlogen gelijckelijck aen troupen, ende dat ten ſoo grooten getaele, dat ſy de lught verduyſterden, ende de Sonne beletten ſijne ſtraelen op den grondt te ſchieten.

Groote ſchaede door haer gedaen.

Men konde alle de plaetſen op dewelcke ſy gevallen waeren bekennen, ende men ſagh daer niet dan de teeckenen van vernielinge ende verwoeſtinge, want ſy aeten niet alleen de Tarwe op, maer oock de blaederen ende de vrughten van de Boomen; ſy vielen op deſelve ten ſoo groot een getaele, dat de tacken, daer op ſy ſaeten, door haer gewighte af-ſcheurdden, ende van de ſtamme des Booms ſcheydden.

Menſchen ende Beeſten lijden door haer ſeer groot ongemack.

De groote wegen waeren geheel daer door bedeckt, ſoodaenigh dat ſy de Muyl-eſels die door het Landt gingen, op yder oogenblijck deeden verſchricken, door dien ſy, door haer vliegen, geluydt aen haere ooren maeckten, ende haer aen de beenen ende het lijf kittelden.

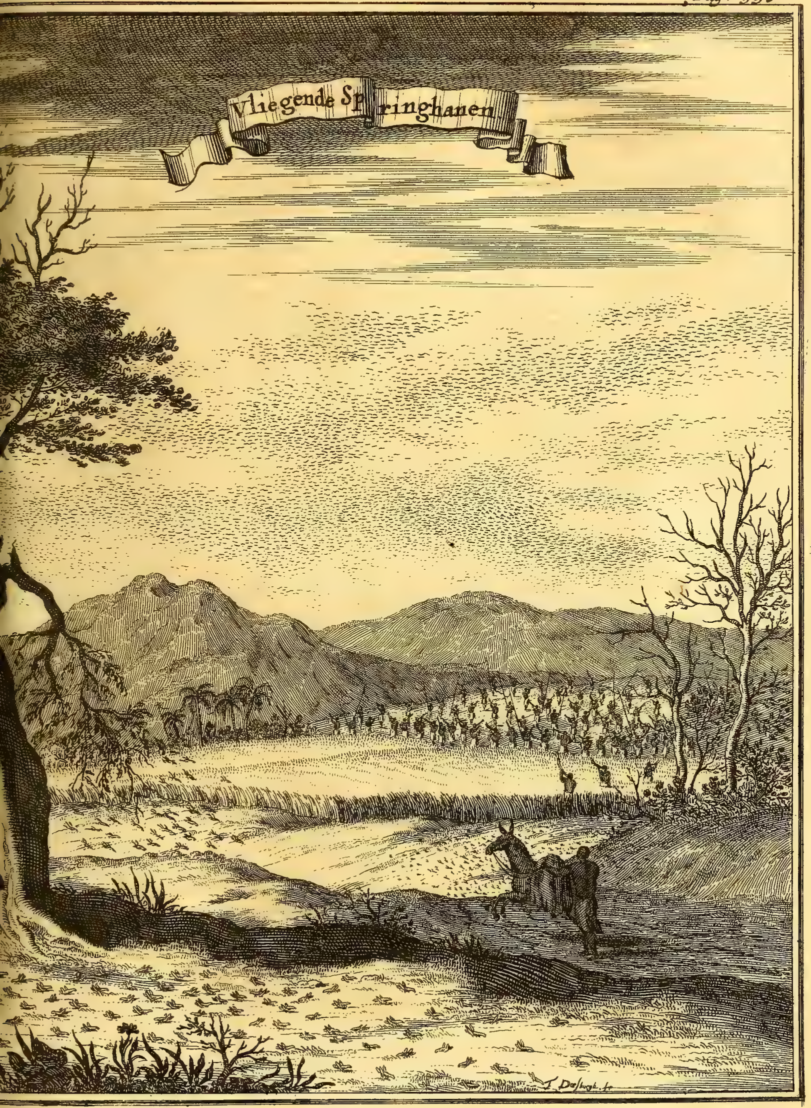
Het ſtaet my ſeer wel voor, dat ick, door de Valeye reyſende, daer door ſeer ge-incommodeert wierde, ende ſoo ick geen maske ofte mom-aengeſighte, met glaeſen, op de plaetſe der oogen, beſet, gehad hadde, ſoude het my niet mogelijck ſijn geweeſt mijn wegh te vervolgen.

Sy bederven de Indigo, Suycker ende Tarwe.

De Boeren die aen de Zuydt-zijde woonden, klaeghden dat haere Indigo, welcke noch groen was, ſtont om t'eenemael door die Sprinck-haenen vernieldt te werden.

Die geene die het Suycker-riedt planten, ſeyden oock, dat de Suyckerrieden, die doe alle noch teder ende weeck waeren, het ſelve gevaer liepen, doch voor al was het een beklaegelijcke ſaecke te hooren, het kermen van de Huys-luyden van de Valeye in dewelcke ick woonde, vreeſende ſy dat

alle

Vliegende Springhanen
J. Duſ burgh fe

alle haere Tarwe in eenen naght van dese Sprinck-haenen soude op-gegeten werden.

Door dien dese saecke het gemeene welvaeren raeckte, soo verplighte sy oock de Magistraet, om alle remedien daer tegens in het werck te stellen, die sy immer bedencken ofte versinnen konden.

Remedien tegens dese plaege aengewent.

Men deed ten dien eynde, alle de Inwoonders der Dorpen in het velt gaen, voorsien zijnde met Trompetten ende andere diergelijcke Instrumenten, om haer door het gerughte ende geraes te verschricken, en haer van de plaetse, daer sy de meeste schaede deeden, te verjaegen, het welcke seer wel geluckte, want het was een verwonderens-waerdige saecke te sien, hoedanigh sy wegh vlogen, als sy het gerughte van de Indianen hoordden.

Op wat plaetse sy oock neder-vielen, het sy op het Geberghte, op de Velden, ofte op de weegen, lieten sy haeren jongen, welcke langhs de aerde kropen, ende deselve met een tweede plaege, tegens het volgende Jaer dreyghden, maer om sulcks te voorkomen, beval men de Boeren, lange goten te maecken, om die, daer in, te begraeven.

Door dat middel, ende door veel arbeyts ende moeyte, welcke de arme Indianen aenwenden, wierde dit schaedelijcke Ongedierte, eyndelijck nae de Zuyd-Zee gedreven, in deselve vonden sy haer graf in de waeteren, op deselve tijdt als haere jongen dat op de aerde kregen; ende door dien men die niet alle op een ende deselve tijdt begraeven konde, soo bleven'er noch eenige overigh, doch alsoo het getal van deselve niet groot was, soo saghmen daer in het korte een eynde van.

Waer door sy eyndelijck verdreven worden.

Maer terwijlen alle de werelt op dese wijse bedroeft was, ginck het niemant wel, ende niemant hadde daer oock voordeel by, dan alleen de Priesters, want men deede op alle Plaetsen Processien doen, ende op alle Altaeren Missen seggen, om, door behulp van dese Geestelijcke remedien, die peste uyt het Landt quyt te raecken.

Dese plaege was niemant voordelig dan de Priesters.

Alle de Beelden der Heyligen die te *Mixco* waeren, wierden in Processie omgedraegen, ende voor al die van de Heylige Maget, ende van *St. Nicolaus Tolentinus*, tot wiens eere men gewoon is broodekens te segenen, op dewelcke het Beeld van desen Heyligh gedruckt is aen de eene zijde; men seght dat deselve goet zijn, om de peste, de koortse, ende andere soorten van periculen ende gevaeren, soo algemeene als bysondere, te verdrijven.

Doch door Superstitieuse en godtlose middelen.

Alle de Boeren ende Spaensche Paghters van de Valeye, quaemen te *Mixco* haere Offerhanden aen die Heyligh brengen, deeden veele Missen seggen, ende die kleyne brooden segenen, alleen om die mede nae haere Huysen te nemen, ende in haere Koorn-ackers te werpen; sy begroeven die mede in haere heggen ende Boomgaerden, door het geloove dat sy in desen Nicolaus hadden, dat die gesegende brooden, souden beletten, dat de Sprinck-haenen in haere velden souden komen.

Als het nu gebeurde, dat die Sprinck-haenen vertrocken ofte overvlogen, sonder haere Ackers ofte Boomgaerden te beschaedigen; sy alle niet deeden

Blind bygeloof

 dan

der Spaensche. dan Miracul roepen, ter eeren van onse Vrouwe ende *St. Nicolaus Tolentinus*, oock deeden sy Missen seggen, om de geloften, welcke sy geduerende het gevaer van de Sprinck-haenen, hadden gedaen, te betaelen, soodaenigh dat haere devotie, in die gelegentheyt, my noch veel meer gelt toebraghte, dan het geene ick gewoon was van de Gebroederschappen, daer ick boven van gesproocken hebbe, te ontfangen.

Tabardillo een Pestilentiale koortse.

Op het volgende Jaer wiert hetselve Landt generalijck door seeckere sieckte aengetast, welcke by-nae soo gevaerlijck ende besmettelijck, als de Peste, was, sy noemen deselve *Tabardillo*, het is een soorte van koortse, welcke men in de ingewanden gevoelt, ende die selden langer dan seven daegen duerdt, want sy doet de Menschen gemeenlijck op den derden, ofte op den sevenden dagh, sterven.

Gevaerlijcke uytwerckingen daer van.

De quade reuck ende de stanck, die uyt de licchaemen der siecken waessemde, was bequaem, om te infecteren ende te besmetten, niet alleen die geene, die van den Huyse des siecken waren, maer oock die hem maer quamen besoecken.

Sy deede de mont ende tonge van die patienten verrotten, ende maeckte deselve soo swart als houts-kool, eer dat sy quaemen te sterven.

Daer waeren weynigh Spaigniaerden met die gevaerlijcke sieckte besoght, doch de Indianen, hadden die, in het generael, alle.

Men seyde dat sy haer hadde beginnen te openbaren op de omliggende Hoeven van *Mixco*, ende sy haer van daer, van Dorp tot Dorp, tot aen *Guatimala* toe hadde verspreyt, ende naemaels noch aen geene zijde die Stadt, even als de Sprinck-haenen in het voorgaende Jaer, welcke uyt *Mixco* gekomen zijnde, sich door geheel het Landt hadden uyt-gebreydt.

Die den Autheur door GODTS hulp ontgaet.

Ick besoght veele Persoonen, welcke, door die sieckte gequelt waren, sonder yets anders voor mijne gesontheyt te gebruycken, dan het ruycken aen een neus-doeck, die met asijn besprenght was, waer door ick, met GODTS genaede, dat gevaer ontginck, daer veele andere daer aen stierven.

Getal der dooden daer van in *Mixco* ende *Pinola* die den Autheur duysent guldens doen winnen.

In *Mixco* begroef ick negentigh Menschen, ende meer dan hondert in *Pinola*, ende van alle die boven de aght Jaren out waren hadde ick twee rijcks-daelders, om eene Misse, tot verlossinge van haere zielen uyt het Vagevier, te seggen, soo dat ick daer van, in minder dan ses maenden tijds, vier-hondert rijcks-daelders trock, ende daer door, soo wel als door de Sprinck-hanen, kreegh ick middel, om in twee Jaren tijds, mijn Capitael merckelijck te vermeerderen, soo als oock alle de Priesters van de na-buerige ende by-gelene Vlecken ende Dorpen deden.

Maer men moet sich niet inbeelden dat ick, door dien'er veele Personen in dese Dorpen stierven, des te minder van mijne gewoonlijke Offerhanden trock, want de Heeren van die twee Dorpen droegen daer op de volgende wijse sorge voor.

Middel aengewent om

Om dan van de Schattinge, welke sy voor dese Pestilentiale sieckte getrocken hadden, niet te verliesen, deeden sy, na dat die ge-eyndight was, alle de Indianen tellen, ende sy dwongen alle die geene, welcke twaelf Jaren gepasseert waren, tot den Huwelijcken staet te treden; dit was, voor my, weder een nieuw middel om gelt te krijgen, want van yder Huwelijck hadde ick twee rijcks-

dael-

daelders boven de Offerhanden, ende door dese occasie trouwde ick ten minsten taghtigh paeren aen malkanderen, het welcke my een seer goede somme opbragt.

Dit waren noch niet alle de plaegen van dat Land; want nae die Pestilentiale sieckte viel den regen in dat Land soo swaer, dat de Huys-lieden niet minder daer door te gemoet sagen, dan de totale ruine van haer Koorn.

aen de Schattinge door de sterfte niet te verliesen.

Een maent langh geduerende, wierde alle dagen, op den middagh, de lught soodaenigh door wolcken betogen, die soo swaer ende duyster waeren, dat het light der Sonne daer door niet alleen verduystert wierde, maer sy deeden soo swaer een plas-regen op de aerde vallen, dat daer door veel Koorn vernielt, ende veel Huysen van de arme Indianen onder de voet geworpen wierden, ende, dat het meest te verwonderen was, dese regen was met soo groot een donder verselt, dat deselve het geheele Land met een onderganck scheen te dreygen.

Ongemenen swaeren regen ende schrickelijcken donder.

Twee Persoonen in compagnie door de Valeye van *Mixco* reysende, wierden beyde door deselve, van haere Muyl-esels, dood ter aerde geslaegen.

Droevige gevolgen daer van.

De Capelle van onse Vrouwe van den Bergh Carmel, welcke in deselve Valeye staet; wierde door den blixem soodaenigh ontsteecken, dat sy tot aen de gront toe af-brande, gelijck oock twee Huysen aen de Reviere van de Koeyen.

Een andere donder-slagh viel in de Kercke van *Petapa* op het groote Altaer, hy kloofde de mueren van het selve, lopende van het eene eynde nae het andere, vernietighde ende maeckte alle de Schilderyen ende het vergultsel swart, sonder evenwel eenigh ander quaet te verrighten.

Seecker Religieus, in het Convent van de Cordeliers, binnen *Guatimala*, op sijn bedde een middagh-slaepje houdende, wierd daer van dood-geslagen, ende sijn licchaem wierd soo swart als of het in het vyer gelegen hadde, ende des niet te min kondemen gantsch geen teken van eenige quetsinge aen hem bespeuren.

Daer gebeurden in dat Landt in het selve Jaer van 1632. veel droevige dingen, doch GODT beschermde my altoos door sijne groote bermhertigheyt, als by miracul.

Want soo als ick op seeckere Saturdagh des nae de middaghs vol van anghst, ende van vreese bevende, in mijne Kamer besigh was om mijne gebeden te doen, viel de donder op de muer van de Kercke, vlack by mijne Kamer, ende doodde twee Kalven, welcke op de plaetse aen een pael gebonden stonden, om des volgenden daeghs, tot het gebruyck van het Klooster, geslaght te werden.

Groot gevaer des Autheurs uyt het welcke hem GODT genaedelijck red.

De blixem was soo dighte by, ende daer toe soo vervaerlijck, dat mijne geheele Kamer in vlamme scheen te staen, sy wierp my met soo veel gewelt ter aerde, dat ick een geruymen tijdt langh scheen dood te zijn, ende als ick tot mijn selven was gekomen, vont ick veele Indianen om mijn licchaem staen, welcke daer waeren komen lopen, gelovende dat'er tot mijnent, ofte ten minsten in de Kercke, brant moeste zijn ontstaen door de kraght des blixems.

Dese donder-vlagen ende dat onweder bragten my al mede veel profijts aen, want, soo als ick te voren gesegt hebbe, de Spaigniaerden van de Valeye ende de Indianen deeden veele Processien doen, in dewelcke men deede de Beelden der Heyli-

Voordeel uyt het onweder getrocken.

Heyligen om-draeghen; dit geschiede niet sonder gelt te geven, want een yder braght Offerhanden ende Aelmoessen, op de gewoonlijcke wijse.

Truxillo in *Peru* door Aert-bevinge versoncken.

In de Somer, die op de dese volghde, waeren'er boven gewoonlijcke Aert-bevingen; Deselve vielen in *Peru* soo groot ende swaer, dat de Stadt *Truxillo* daer door in de aerde versonck.

De aerde opende sigh op veele plaetsen, ende vernielde op eenige de Inwoonders, welcke in gebeden in de Kercke zijnde, met Kerck met alle door haer wierden verswolgen.

De schaede die deselve in *Guatimala* deede gedijdt tot profijt des Autheurs.

De schaede die door deselve omtrent *Guatimala* geschiede, was veel minder, dan die geene, welcke wel op verscheydene andere Plaetsen voorviel, want sy deede niet dan eenige muyren, die van steen in de Sonne-schijn gedrooght, gemaeckt waeren, ter neder werpen, ende de Kercken schudden ende beven; Dit evenwel verweckte een groote vreese in de Inwoonders, welcke voor soodaenigh een ongeluck vreesden, als'er was voorgevallen, weynigh tijdts eer ick in dat Landt quam te arriveeren, ende om sulcks te vlieden ende te ontgaen, begaf sigh een yder tot de devotie, ende men liet veele Missen seggen, om het gedreyghde gevaer te verwijderen.

Beschrijvinge van de Aert-bevingen van *America*.

Dese Aert-bevinghen vallen in *America* veel meenighvuldiger dan langhduerigh, want men gevoelt die maer een korten tijdt, maeckende deselve drie verscheydene beweginghen; de eerste beweeght ter slincker, de andere ter reghter hand, ende de derde schijnt de aerde weder in haere plaetse te stellen.

Het is seecker, dat, soo sy lange duerden, daer geene Toornen, Kercken ofte hooge gebouwen zijn, met hoe groot een konst ende sorge die oock mogen gemaeckt wesen, welcke sy niet tot aen de grondt toe souden neder-werpen.

Daer viel'er een voor te *Mixco*, welcke soo hevigh was, dat hy de Klocken deede luyden, ende den Toorn aen eene zijde overhellen, doch ick was daer soodaenigh toe gewent, dat ick, dieshalven, de moeyte niet nam van uyt mi n bedde te gaen.

Maer sy braghten my, in dit Jaer, in soo groot een gevaer, dat ick seggen kan, dat ick, sonder GODTS hulpe, van deselve soude sijn overstulpt geweest.

Seer groot gevaer des Autheurs door Aert-bevinge.

Want daer quam, soo als ick op seeckeren morgen in mijne Kamer studeerde, seer schielijck eene Aert-bevinge, welcke soo kraghtigh was, dat hy my de Taeffel deede verlaeten om onder een venster te vlughten, vreesende dat het geheele Huys, eer ick de trappen soude hebben konnen af-klimmen, soude gevallen ende my vermorselt hebben.

Het venster was in een seer dicke muer, zijnde het selve booghs-wijse overwelft, ende soodaenigh een plaetse, houden de Spaigniaerden voor de veylighste ende verseeckerste, in gevallen een Huys komt in te storten.

Met dat ick onder het venster mijn selven hadde geplaest, hieldt de Aert-bevinge op, ende soo als ick in mijn selven overleydde of ick daer ter plaetse blijven

blijven soude, ofte wel af-klimmen ende op de voor-plaetse gaen, soo overquam my een tweede Aert-bevinge veel heviger dan de eerste, soodaenigh dat my sulcks deede vreesen, door die stercke schuddingen ende bewegingen verplettert te worden, of dat ick uyt het venster soude ter aerde vallen, zijnde het selve wijdt en ruym, ende hoogh van de solder, sonder met glaesen ofte hout gesloten te zijn, volgens de wijse van dat Landt.

Tot soo verre dat, als my sulcks was overgekomen, ick geen minder gevaer liep dan van mijn hooft aen stucken te vallen, ofte wel mijne beenen ofte armen te breecken, ende in dien ick ter aerde van boven nae beneden wilde springen, soo konde ick niet ontgaen my te beseeren.

De verbaestheyt, in dewelcke ick my bevont, belette my eenige vaste resolutie te nemen, doch soo als in het midden van dese mijne perplexiteyt, een derde Aert-bevinge my overviel, benam die my het gebruyck der sinnen soodaenigh, dat ick het eene been al buyten het venster stack, om by gevolge het geheele licchaem te laeten af-sacken, maer GODT wederhielt my, ende deede te gelijck alle die Aert-bevingen op-houden.

Op dese wijse bewaerde GODT my het leven twee-maelen binnen *Mixco*, maer in het Dorp van *Pinola* was ick in gevaer van een been te verliesen, ende dat door een kleyn dierken, dat noch soo groot niet is als een vloy.

Naems-oorspronk van het Dorp *Pinola*, anders in de Indiaensche Taele *Pancac* genaemt.

Het Dorp *Pinola* werdt in de Indiaensche taele *Pancac* genaemt; de eerste syllabe van dat woordt *Pan* is *binnen* ofte *in* geseght, ende *Cac* beduydt drie verscheydene dingen, als eerstelijck het vyer, ten tweeden een seeckere vrught welcke men andersints *Guiava* noemt, ende ten derden een kleyn soorte van gedierte, door de Spaigniaerden *Nigua* genaemt, men vindt het selve door geheel Indiën, maer veel meer op de eene dan op de andere plaetse, doch voor al sijn sy meenighvuldigh in die Dorpen ende Vlecken, in dewelcke men veele Verkens houdt.

Beschrijvinge van het Ongedierte *Nigua* ende sijne gevaerlijcke effecten.

De Spaigniaerden seggen dat veele Soldaeten van Francoys Draeck daer van stierven, wanneer sy de voet te *Nombre de Dios* aen Landt setten, ende op het hooge geberghte van St. Paulus, nae de zijde van *Pannama* klommen.

Want door dien sy voelden dat de voeten haer jeuckten, sijnde de oorsaecke daer van aen haer onbekendt, soo begaeven sy haer om deselve te krabben, ende dat soo sterck dat sy sweeren daer van kregen, die haer om hals braghten.

Eenige seggen dat men die op alle plaetsen, om hoog soo wel als om laegh vint, ende op de stoelen ende bedden soo wel als op de vloer, doch de ondervindinge leert dat sy niet dan op de vloeren ende de aerde zijn, voor al in vuyle ende in weynigh gereynighde Huysen.

Sy setten sigh gemeenlijck aen de voeten, ende weten door de schoenen te dringen, maer men krijght die weynigh aen de handen ofte aen de andere gedeelten des licchaems, waer uyt oock blijckt dat sy haer op de aerde, ende niet op alle plaetsen, onthouden.

Sy sijn, soo geseght is, veel kleynder dan de allerminste Vloyen, soodae-

nigh

nigh datmen moeyte heeft om haer te sien ende door het gesighte te onderscheyden, ende als sy in de voeten komen gevoeltmen in deselve een uytnemende hette ende jeuckte.

Middelen om die te ontgaen.

Sy schijnen als dan swart te wesen, ende sijn niet grooter als de punt van een spelde, men kan haer dan gemackelijck, door behulp van een naelde daer uyt lighten, doch soo men dat niet doet sonder haer te breecken, ende dat het minste gedeelte daer maer komt in te blijven, soo sal dat selve soo wel in het vleesch door-dringen, ende soo veel quaet verwecken, even als of het geheele licchaem daer in gebleven waere.

Als sy tot in het vleesch sijn door-gedrongen, verwecken sy een kleyn blaederken, het welcke vol materie ofte etter sit, het selve werd allenxkens grooter tot dat het de gestalte van een boon heeft gekregen, ende doet de jeuckinge al geduerigh toenemen, maer indien men het krabbelt soo werdt het geheel vierigh ende steeckende, oock geraecktmen daer door in gevaer van het been te verliesen.

Sommige meynen dat het best is deselve uyt te trecken, wanneer sy even beginnen te jeucken ende maer in de huydt komen, maer dit valt seer moeyelijck ende swaer, door dien men haer naeuwlijcks sien kan, ende sy seer light gebroocken konnen werden.

Hier van is het dat veele deselve niet willen aenraecken voor ende al eer dat sy tot in het vleesch sijn door-gedrongen, ende aldaer een blaeder met etter vervult gemaeckt hebben, welcke sigh door haere vierigheydt tot door de huydt laet sien, ende daer op maeckt men deselve met een naelde rontomme dese blaeder los, ende men ontwortelt deselve, soodaenigh dat men die, met de punt van de naelde, daer t'eenemael kan uytlighten (want indien men die door-steeckt, soo begint sy weder op een nieuw te sweeren) ende yets uyt de ooren ofte wat asse daer op leggende, soo is men dan in een a twee draegen genesen.

Het beste middel om van dit ongedierte niet geplaeght te worden is, datmen sijne schoenen, kouffen, ende andere klederen altoos op een stoel legge, of op eene van de aerde verhevene banck, ende datmen noyt bloodts-voets gae.

De Indianen sijn daer vry van.

Doch het is een wonderlijcke saecke, dat de Indiaenen, welcke bloots-voets gaen, daer door by nae noyt geincommodeert werden; men meent dat dit van haer huydts hardigheydt komt, want indien sy deselve soo weeck ende teder hadden, als die geene welcke kouffen ende schoenen draegen, soo souden sy daer soo wel dan die van geplaeght werden.

Den Autheur raeckt door een *Nigua* in groot gevaer.

Het Dorp *Pancac* ofte *Pinola* is dit gewormte ofte dese *Niguas* seer onderworpen, het selve hebbe ick door eene verdrietige ervaerentheydt beproeft, want als ick op mijne eerste komste op die plaetse de eygenschap ende natuere van dit ongedierte noch niet kende, liet ick'er een soo lange in mijn voet sitten sweeren, deselve oock geduerighlijck krabbende, dat'er eyndelijck soo groot een brandt toesloegh, dat ick my onder de Barbieren haer handen moeste begeven, ende

ende twee maenden te bedde leggen, in welcken tijdt ick volkomentlijck, door GODTS genaede genesen wierde.

Doch op dat de naekomelingen mogen kennisse hebben van de genaede, welcke my Godt, door sijne wonderlijcke voorsienigheydt, in soo verre van mijn Vader-landt afgelegene Landen heeft betoont, soo wil ick, voor ende al eer dit Capittel te eyndigen, de andere gevaren in dewelcke ick my bevonden hebbe, nevens de maenieren door dewelcke my de HEERE daer uyt heeft verlost, den Leser voor oogen stellen.

Hy betraght in dit sijn werck GODES eer.

Hoewel het waeraghtigh is dat de meeste Indiaenen alleen Christenen in schijn ende in het uytterlijcke zijn, ende in het heymelijck tot den Af-Goden dienst ende de Toverije genegen, door dien sy doch evenwel onder mijn opsight waeren, soo geloofde ick, dat ick haer JESUS CHRISTUS predickende, haer caresserende ende tegens de wreedtheydt der Spaigniaerden beschuttende, des te beter tot de waerheydt soude konnen brengen, ende voor al omtrent de kennisse GODTS den Vaeder ons Heeren JESUS CHRISTI.

Sijn goet voornemen omtrent de Indiaenen.

Hier door, ende om dat sy groote liefde ende eerbiedigheydt voor my hadden, was het dat ick, in alle gelegentheden, haer mijne genegentheydt tragte te betuygen, beklaegende haere staet ende conditie, kiesende haere zijde als eenigh Spaigniaert haer verongelijckte, ende hebbende altoos Wijn ende Brandewijn in mijne Kaemer, om haer te drincken te geven als sy my quaemen besoecken, oock om haer te verstercken wanneer sy sieck ofte bedroeft waeren, het welcke my evenwel, in het Dorp van *Pinola*, by nae het leven koste.

Ende sijne liefde ende genegentheyd tot haer.

Dit quam hier door dat seecker Indiaen van dat Dorp, welcke een Spaigniaert, genaemt *Dom Francisco de Monte-Negro*, diendde, die omtrent een halve mijle daer van daen woonde, soodaenigh van sijn meester geslaegen ende gequest wierde, om dat hy hadde geseght dat hy my soude gaen klaegen, dat hy hem sijn loon wegens sijnen gedaenen arbeydt onthieldt, dat hy het soude bestorven hebben, in dien ick, na datmen hem te huys hadde gedraegen, niet aenstonts om een Chururghijn nae het Dorp van *Petapa*, hadde gesonden.

Seecker Indiaen werd door sijn Meester seer mishandelt.

Ick klaeghde aen den President van *Guatimala* over het quaet onthael dat desen Indiaen hadde ontfangen, welcke, mijne klaghten in aght neemende, den Spaigniaerdt by hem deede komen, ende in de Stadt binnen het gevanhuys logeren, alwaer hy blijven moeste tot dat den Indiaen genesen was, betaelende met eenen een goede boete.

Den Autheur doet den Spaigniaert straffen.

Ick vertoonde daer en boven in seecker Sermoen dit doen van *Monte-Negro* aen de andere Spaigniaerden, haer vermaenende de arme Indianen geen ongelijck te doen, ende haer waerschouwende dat ick dat al soo weynigh verdraegen soude, dan of sy het aen mijn Persoon deeden, door dien ick haer als nieuwelingen ende tedere voort-plantingen van het Christendom aensagh, welck men niet moeste ergeren, maer veel eer door soetigheydt ende vrientschap tot JESUM CHRISTUM leyden.

Ick beval hier op aen alle de Indianen, dat sy by my souden komen, als men haer eenigh leet deede, ende daer over aen my haere klaghten komen doen,

 haer

haer belovende, dat ick haere saecken soo wel soude voordraegen, ende haer ongelijck ten toon stellen, dat ick my verseeckerde, datmen haer reght soude doen erlangen, gelijck sy wel konden bespeuren uyt het geene ick reets gedaen hadde.

Hy raeckt daer door in lijfs-gevaer.

Dit Sermoen nam *Monte-Negro* soo qualijck, dat hy by eede verseeckerde, soo alsmen my naemaels heeft geseght, dat hy my soude dooden. Ick konde sulcks evenwel swaerlijck geloven, my inbeeldende dat het eer een Spaensche *Rodomontade* dan een waeraghtigh opset ende voornemen was.

Selfs eenige van mijne Vrienden seyden my, dat ick aght op mijn selven moeste nemen, maer ick veraghte dit advis al mede, tot dat ick op seeckeren dagh de Indiaenen ende de Jongens die my diendden, nae de deure van mijne Kamer sagh komen lopen, die my waerschouden, dat ick niet soude buytens huys gaen, door dien *Monte-Negro* op de voorplaetse was, met een bloten Degen in de vuyst, in meeninge om my te dooden.

Ick beval haer aenstonts dat sy de Regenten van het Dorp souden gaen haelen, op dat sy my te hulpe souden komen, doch den Spaigniaert, die in soo groot een raesernye was ontsteecken, siende sigh ontdeckt, was terwijlen uyt het Dorp geweecken.

Dit verplighte my, om sorge voor mijne behoudenisse ende veyligheyt te draegen, ende ten dien eynde deede ick seecker Neger, *Michael Delva* genaemt, by my komen, dese was seer kloeck ende sterck, ende ick liet hem by my woonen, tot dat ick een eynde van de saeck van *Monte-Negro* gesien hadde.

Als ick op den volgenden Sondagh des morgens nae *Mixco* moeste trecken, soo nam ick mijn Neger met my, ende een half douzain Indianen om my te versellen, ende soo als ick dwarsch door een kleyn Bosken passeerde, het welcke midden in de Valeye leght, soo sagh ick dat mijn vyant my daer waghte, welcke siende het Convoy dat ick by my hadde, niets dorste onderstaen, gevende my alleen veele schelt-woorden, ende seggende dat hy my met minder geselschap eens hoopte te vinden.

Doch doet daer over weder straffe oeffenen.

Dit verplighte my niet langer te waghten met het doen van een tweede klaghte over hem aen den President, welcke deselve seer wel op nam, ende nae dat hy *Monte-Negro* een maent hadde gevangen gehouden, bande hy hem dertigh mijlen van de Valeye.

Ick wierde niet alleen door de Spaigniaerden vervolght, en dat ter oorsaecke van de Indiaenen, terwijlen ick in dese Dorpen woonde, maer oock van de Indiaenen selve, hebbende, die dit deeden, geene Religie dan in schijn, doch hoewel ick my, soo wel door de eene als door de andere, in groot gevaer bevont, soo deede my GODT doch altoos de genaede van my voor haere handen te bevrijden.

HET

HET XXI. CAPITTEL.

Historie van de Toveraerster Martha de Carillo. *Sy werdt seer door de Indiaenen gevreest. Den Autheur nevens een Officier van de Inquisitie beleght informatien tegens haer. Spreeckt met haer daer selfs over. Weygert haer de Communie. Sy neemt daer wraeck over op hare geschencken. Traght het oock aen sijn Persoon te doen. Dogh te vergeefs. Sy dreyght hem op een nieuw. Dogh sy werdt gevangen ende sterft in heghtenisse. Historie van de Toveraer* Juan Gonçales. *Hy werdt in de gedaente van een Leeuw gequetst. Informatien hier over genomen, ende examinatien daer over gedaen. Historie van* Juan Gomez. *Hy werdt schielijck sieck ende ontbiedt den Autheur. Hy spreeckt sijne bieghte, ende sterft. Sijn leven werdt aen den Autheur ontdeckt.* Juan Gomez *ende* Sebastiano Lopez *veghten onder de gedaente van een Leeuw ende Tyger met malkanderen.* Lopez *raeckt daer over in heghtenisse. De Indianen soecken dese saecke te versussen. Dogh andere brengen het aen den dagh. Het Lijck van* Gomez *werdt geschout. Informatien tegen* Lopez *beleght, die na* Guatimala *gevoert, ende aldaer wert opgehangen. Historie van de* Fuentes *te* Mixco. *Haere Afgoderye komt aen den dagh. Seecker Spaigniaert maeckt deselve den Autheur bekent. Den Autheur gaet haren Af-godt met seer groote voorsightigheydt ende circumspectie opsoecken. Hy vernaght met sijn Geselschap in het Bosch. Sy vinden den Af-godt. Beschrijvinge daer van. Sy nemen hem mede. Den Autheur doet alle de Spaignjaerden ende de Negers tegens den volgenden Sondagh te kercke nooden. Hy brenght den Af-godt aen sijn huys, ende des Sondaghs daer aen op den Predick-stoel. Hy stelt hem*

 aldaer

aldaer het Volck voor oogen. Daeght hem ende de Duyvel uyt. Doet hem aen stucken backen ende verbranden. Hy maeckt sulcks te Guatimala *bekent. Stelt den raedt die hy van daer krijght te werck. De Afgoden-Dienaers zijn obstinaet. Sy leggen den Autheur laegen. Bestormen sijne slaep-kamer. Sy komen voor de tweede reyse wederom. Een van haer werdt gequetst. Sy brengen hem door list in groot gevaer. Quetsen hem met een mes. Werpen hem ter aerde. Hy werdt uyt het gevaer geredt. Een van dese gewelde-naers werdt gevangen. Den Autheur beleght Informatien wegens dit voor-val. Sorge van de Spaigniaerden voor den Autheur gedraegen. Die alle de verdaghte Indiaenen gevangen nemen. Haer boos voornemen werdt ontdeckt. Sy werden nae* Guatimala *toe gevoerdt. Straffe aen haer geoeffent. Haer berouw en leedtwesen, werdt door den Autheur opreght te zijn bespeurt.*

Historie van de Tove-raerster *Martha de Carillo.*

IN het Dorp van *Pinola* waeren eenige Inwoonders, die seer tot de Toverye genegen waeren, ende door de maght des Duyvels wonderlijcke dingen gedaen hadden.

Onder andere was'er een oude Vrouwe, *Martha de Carillo* genaemt, welcke al van te vooren was beschuldight geweest dat sy veele Lieden in het Dorp betovert hadde; doch de Spaensche Reghters verklaerden haer onschuldigh, vindende geene seeckere ende genoeghsaeme bewijs-redenen tegens haer; hier door wiert sy soodaenigh in haere boosheyt gesterckt, dat sy haer veel erger dan te vooren aenstelde, ende veel meer quaets bedreef.

In de tijdt welcke ick daer woonde, eyndighden twee ofte drie Persoonen haer leven door een seeckere langhduerige soorte van quyninge, ende sy seyden op haer sterf-bedde, dat dese *Carillo* haer als vermoort hadde, siende sy deselve dickmaels omtrent haer bedde, haer met een dreygende ende vergramt gelaet vervaerende.

Sy werdt seer door de Indiaenen gevreest.

Sy hadde soodaenigh een schrick onder de Indiaenen gebraght, dat niet een van deselve over haer dersde klaegen, vreesende dat sy spel met haer souden hebben, ende dat sy haer noch erger soude handelen; dit veroorsaeckte dat ick aen *Dom Juan de Guzman*, die doenmaels Heere van het Dorp was, deede seggen, dat sy sijne geheele Plaetse soude ruineren, in gevalle hy daer in geene ordre geliefde te stellen.

Hier

Hier op verwierf hy van den Bisschop, datmen aen my ende aen seecker ander Officier van de Inquisitie bevel soude geven, om een sorghvuldige ondersoeckinge op haere maniere ende wijse van leven te doen; als wy dit aenvingen, bragten de Indianen seer groote klagten tegens haer in, getuygende meest alle de Inwoonders van het Dorp, dat het baerblijcklijck was, dat sy met de Duyvel ende de Tover-konste omginck, ende dat sy, eer sy de eerstemael beschuldight wierde, gewoon was geweest, sigh door een Rottingh, waer sy oock moghte gaen, te doen volgen, welcke, als sy in de Kercke gingh, aen de deure bleef staen, waghtende tot dat sy soude uytkomen, daer nae met haer weder nae Huys toe gaende; hier by seyden sy dat sy geloofden, dat die Rottingh haeren bosen Engel, ofte familiaren Geest was, door dien sy dickmaels haere Honden daer op gehitst hadden, welcke, in plaetse van die te naederen, daer van waeren gevlught.

Den Autheur nevens een Officier van de Inquisitie beleght informatien tegens haer.

Doch sedert dat sy voor het Gereghte was verdaghvaert ende beschuldight geweest, hadde men die Rottingh niet meer gesien, het welcke men dan daghte dat sy uyt listigheyt hadde gedaen, om daer door de Lieden de gedaghten te doen hebben, van dat sy haer nu met sulcke dingen niet meer bemoeydde.

Dese oude Vrouwe was een weduwe, ende nae alle uytterlijcke schijn, een van de armste ende behoeftighste van het Dorp, sy hadde doch evenwel altoos veel gelts, sonder datmen konde bemercken, hoe sy dat moghte bekomen.

Het was omtrent den tijdt van de Vasten, wanneer ick doende was, met dese soorte van informatien tegens haer te beleggen, alle de Inwoonders van het Dorp quaemen als doen te bieghte, ende sy soo wel als de andere; Sy braght my schoonder geschencken dan ick van yemant van geheel het Dorp hadde gekregen, want daer men gemeenlijck maer een Reael gaf, soo vereerde sij'er my vier, nevens een Kalckhoen, wat Visch, Eyeren ende een pot met Honigh.

Sy beeldde haer in dat dit my een goet gevoelen van haer soude doen hebben, ende dat ick het seggen van de Indiaenen tegens haer niet aghten soude.

Ick ontfingh haere Offerhanden ende hoordde haer in bieghte; in deselve seyde sy my niet dan kleynigheden, welcke men naeuwlijcks onder de vergevelijcke sonden soude hebben konnen reeckenen.

Hier door aghte ick my verplight, om haer selfs naeuwkeurighlijck te ondervraegen, nopende het gevoelen dat de Indianen van haer hadden, en voor al raeckende het geene my twee a drie op haer dood-bedde hadden verseeckert, dat sy haer betovert hadde, dat sy haer, eer sy sieck wierden, gedreyght hadde, ende dat sy daer nae aen en om haer bedde verscheenen was, seggende dat sy haer soude doen sterven, terwijlen sy van niemant dan van de siecken gesien wierde.

Hier op antwoorde sy my anders niet, dan met krijten ende traenen te storten, seggende datmen haer ongelijck soude doen, wanneer men dit van haer geloven wilde.

Spreeckt met haer daer selfs over.

Ick vraeghde haer hoe het mogelijck was, dat sy, sijnde een arme weduwe, sonder eenige Kinderen, die haer te hulpe quaemen ende wat by-setteden, te hebben, oock sonder eenigh middel om de kost te winnen zijnde, my meer gelt konde geven dan de rijckste van het Dorp deeden, oock hoe sy aen die Kalckhoen, aen die Eyeren, aen die Honigh ende Visch gekomen was, hebbende sy van alle die dingen niet in haer Huys.

Hier op antwoorde sy, dat GODT, die haer beminde, haer eenige van die dingen hadde gegeven, ende dat sy de rest voor haer gelt gekoght hadde.

Ick vraeghde haer weder, van wie sy die gekoght hadde, ende hier op seyde sy, dat het was van de Inwoonders van het Dorp.

Ick vermaende haer seer tot de Boetvaerdigheyt ende het Geloove, seggende dat sy de Duyvel moeste verlaeten, ende gantsch geene gemeenschap met hem houden, hier op antwoorde sy my, met woorden die vol van godtvrughtigheyt ende devotie waeren, my seer ernstelijck biddende, haer, nevens alle de andere, die op den volgenden dagh ter Communie moesten komen, deselve uyt te reycken.

Doch ick seyde haer dat ick dat niet dorste doen, my van de woorden van onsen SALIGHMAECKER bedienende, welcke geseght hadde, *datmen het brood der Kinderen, niet voor de Honden, noghte de Peerlen voor de Swijnen moeste werpen*; dat soo ick haer toeliet ter Communie te komen, sulcks groote ergernisse soude geven, nae dat sy niet alleen van Toverye verdaght, maer oock beschuldight hadde geweest.

Weygert haer de Communie.

Sy nam dit seer quaelijck, seggende dat sy veele Jaeren langh de Communie hadde ontfangen, dat het haer een groot ongenoegen gaf die in haeren ouderdom te moeten missen, hier op begonde sy te krijten; doch alle haere traenen konden my niet bewegen, ende ick bleef volstandigh in mijn voornemen, van haer sulcks te weygeren, gevende haer daer op haer af-scheyt, en seggende dat sy soude vertrecken.

Sy neemt daer wrake over op haer geschencken.

Als ick omtrent de middagh mijn dienst in de Kercke hadde af-geleght, beval ick aen mijn Volck, dat sy de Offerhanden souden gaen versaemelen, ende tot mijn middagh-mael, de Visch, die sy my geschoncken hadde, bereyden; doch men hadde deselve soo drae niet in de Keucken gebraght, of de Kock bevont die vol maeyen ende grooten stanck, soodaenigh datmen die moeste wegh werpen.

Dit deede my aghterdencken krijgen van alle de giften van dese oude Toveresse, ende het bewoogh my om haeren Honigh te gaen besien, ick goot die uyt de Pot in een Schootel, ende bevont die mede vol wormen ofte maeyen; wat haer Eyeren belanght, ick konde die van de andere niet onderscheyden, door dien ick'er omtrent hondert die dagh hadde ontfangen, maer onder het gebruycken van deselve vontmen nu en dan eenige stinckende, ende oock andere daer doode Kieckens in waeren.

Men vont op den volgenden dagh de Kalckhoen dood, ende wat haer vier Realen betrof, ick konde niet bespeuren of sy my van die kant oock betovert

hadde,

hadde, om dat ick die met veele andere, my op die dagh door de Indiaenen gegeven, in mijn sack hadde gestoocken, doch ick bevont evenwel, nae mijne beste nae-reeckeninge ende onthout van het getal, datmen my die dagh hadde gegeven, dat'er my vier ontbraecken.

Den avont welcke op die dagh volghde, bleef ick, nae dat mijne Indianen nae haere ruste waeren gegaen, seer laet studeren in mijne gewoonlijcke Kamer, om dat ick op den volgenden dagh eene vermaeninge moeste doen aen alle die ter Communie souden komen.

Nae ick nu wat gestudeert hadde, gebeurde het tusschen thien ende elf ueren, dat de deure van het voor-huys, welcke was aen die zijde daer mijne Kamer ende die van mijne Kneghten stont, schielijck geopent wierde ende met seer groot gerughte, gelijck oock mede drie andere deuren open gingen; hier op hoorde ick het geluydt van yemant die in de Saele quam, ende daer in eenigen tijdt gingh wandelen.

Traght het oock aen sijn Persoon te doen.

Als ick hier op noch een andere deure, door dewelcke men nae het vertreck ginck, waer in de Tuygen van de Muyl-esels geslooten wierden, hoorde openen, deede my sulcks gelooven dat het mijn Neger *Michael Delva* wel moghte zijn, die sich dickmaels laet te ruste begaf, voor al sedert ick dit spel met *Monte-Negro* gehad hadde, ende ick beeldde my in dat hy de Saele van sijn Muyl-esel gingh op-sluyten, hier om was het dat ick hem twee a driemaelen, met sijnen naem, van binnen uyt mijne Kamer, riep, sonder dat my yemant antwoordde.

In plaetse van antwoort hoordde ick noch een andere deure, door dewelcke men in den Tuyn ginck, openen; dit verbaesde my soo dat het geheele lichaem my sidderde ende beefde, en dat mijne hairen op mijn hooft te berge reesen, soodaenigh dat de schrick my selfs de moet ende maght benam om mijne Kneghten te roepen.

Hier door begonde ick aen de Toveresse te gedencken, ende bad GODT dat Hy my voor haere boosheyt wilde beschutten; Daer op dan moet geschept hebbende, ende gevoelende dat mijne tonge ontbonden was, welcke de vreese te vooren hadde als versloten gehouden, riep ick mijne Dienaeren, kloppende daer toe met een Rottingh, op dat sy my des te beter hooren souden, want ick dorste noch mijne deure niet openen, noch uyt mijne Kaemer treden.

Als nu mijn Volck, door het gerughte dat ick maeckte, ontwaeckt was, begaf het sich aen de deure van mijne Kamer, ende ick vraeghde haer, nae dat ick die geopent hadde, of sy niemant in de Saele gesien ofte gehoort, ende het gerughte van het openen der deuren niet vernomen hadden.

Sy antwoordden my dat sy sliepen, ende daer door niet gehoort hadden; doch onder haer was een Jongen, die my seyde dat hy alles hadde gehoort, my die saecke vertellende op deselve wijse als ick die hier voorens hebbe beschreven.

Hier op nam ick de keersse in de handt, ende ginck met haer alle in de

Saele

Saele om de deuren te besightigen, ende ick vont die alle gesslooten, op de selve wijse als de Kneghten my hadden geseght; dat sy die des avonts hadden besorght.

Doch te vergeefs.

Hier uyt bespeurde ick dat de Toveresse van voornemen hadde geweest my te verschricken, doch dat sy my geen quaet hadde konnen doen.

Ick begaf my daer nae in mijne Kamer ende te bedde, hebbende twee van mijne Dienaers bevoolen mede in deselve te gaen leggen.

Des morgens sont ick om mijnen Officiael, ende verhaelde hem het geene my die voorledenen naght was overkomen; Hy begonde daer over te lacchen, ende seyde dat het de weduwe *Carillo* hadde geweest, welcke diergelijcke parten wel meer in het Dorp gespeelt hadde, aen die geene, die haer hadden, na haer gevoelen, geaffronteert, hier om was hy my des avonts te vooren komen versoecken, om haer de Communie te willen geven, alleen uyt vreese dat sy my eenigh quaet soude doen, doch ick hadde dat aen hem soo wel als aen haer selve geweygert; hier na seyde hy my dat ick maer moeste vrolijck zijn, ende dat hy wel wiste dat sy de maght niet hadde van my eenigh leet te doen.

Sy dreygt hem op een nieuw.

Nae dat ick de Communie die dagh hadde uytgedeelt, quamen eenige van de voornaemste Indiaenen my besoecken, seggende dat de oude *Carillo* haer beroemt hadde, dat sy my op de eene ofte op de andere wijse een part soude speelen, om dat ick haer de Communie niet wilde geven.

Doch sy wert gevangen ende sterft in heghtenis.

Maer om het Dorp van een soo boos Schepsel te verlossen, deede ick haer nae *Guatimala* brengen, nevens alle de informatien die ick tegens haer beleght hadde, deselve sont ick aen den President ende aen den Bisschop; Dese deeden haer in de Gevanckenisse sluyten, in dewelcke sy twee maenden daer nae stierf.

Daer waeren noch veele andere Indiaenen in het Dorp die men verhaelde dat wonderlijcke dingen deeden.

Historie van den Toveraer *Juan Gonçales.*

Men seyde onder andere dat'er seeckere *Juan Gonçales* was, die sich selven dickmaelen in een Leeuw veranderde, ende sijnde hy in die gedaente, wierde hy door een arm Spaigniaert in de Neus gequetst; dese geseyde Spaigniaert won sijn kost met het Jaegen op het Geberghte van Herten ende andere wilde Beesten.

Hy wert in de gedaente van een Leeuw gequetst.

Het gebeurde hem op seeckeren dagh, dat hy een Leeuw aghter een grooten Boom gewaer wiert, hy konde van deselve niet dan den muyl sien, waer op hy sijn Roer loste, ende de Leeuw begaf sich aenstonts op de vlught.

Gonçales bevont sich op die selve dagh sieck, ende men sont om my te haelen op dat ick sijne bieghte soude hooren; Tot sijnent gekomen zijnde, bevont ick dat hy in het aengesighte gequetst was, en dat sijnen Neus t'eenemael was verbrijsselt; Hier op hem gevraeght hebbende hoe hy daer aen was gekomen, antwoordde hy, dat hy van een Boom was gevallen, ende dat het weynigh scheelde of hy hadde daer door t'eenemael gedood geweest, doch evenwel beschuldighde hy daer nae die arme Spaigniaert van op hem geschooten te hebben.

Als

Als nu dese saecke voor den Reghter gebraght wierde, soo nam men verklaeringe van my, hoe dat *Gonçales* geseght hadde, dat hy van een Boom was gevallen; De Spaigniaert wierde oock onder eede gehoort; hy seyde dat hy in een seer dight Bosch op een Leeuw hadde geschooten, sullende niemant konnen dencken dat eenigh Indiaen daer in soude komen ofte yets te doen hebben.

Informatien hier over genomen, ende examinatien daer op gedaen.

Men doorsoght het Bosch, ende men bevont de teeckenen vande kogels van het Roer in den Boom staen, ende *Gonçales* bekende dat hy sich daer ter plaetse beseert hadde, ende gevraeghdt zijnde hoe het mogelijck was dat de Spaigniaert hem daer ter plaetse na sijnen val ofte quetsuere niet gesien hadde, wanneer hy nae den Leeuw quam soecken, soo antwoordde hy dat hy gevlught was, uyt vreese dat geseyden Spaigniaert hem voort dooden soude.

Doch door dien het meeste gedeelte van sijne antwoorden frivool was, ende de onschult van den Spaigniaert baerblijckelijck, waer by quam het gerughte dat door het Dorp ginck van dat *Gonçales* met de Duyvel converseerde, soo wierde de Spaigniaert vry gekent van alle het geene den anderen tegens hem gedeposeert hadde.

Doch dit alles is niet te vergelijcken by het geene hier nae seeckeren *Juan Gomez* over quam, dese was de voornaemste van het Dorp, oud omtrent taghtigh Jaeren, ende sijnde het Hooft ende de Bestierder van de aensienlijckste Stamme die onder haer was; sijn aensien was soodaenigh, dat sijn gevoelen altoos voor dat van alle andere geprefereert wierde, voor de rest hadde hy alle de uytterlijcke teeckenen van een eerlijck Man, weynigh dagen passeerden sonder dat hy des morgens in de Misse quam ende s'avonts in de Vesper, hebbende selve hy groote geschencken aen de Kercke gegeven.

Historie van *Juan Gomez.*

Als desen Indiaen, so als ick in het Dorp van *Mixco* was, schielijcken was sieck geworden, quamen de Bedellen van het Gebroederschap van de Maget Maria, vreesende dat hy sonder bieghte soude sterven, ende sy dan daer over door my bestraft werden, my te *Mixco* ter middernagt vinden, my biddende dat ick aenstonts met haer wilde gaen, om *Juan Gomez* tot een goet eynde te bereyden, seggende dat hy seer na my verlanghde, wenschende dat ick hem quame troosten.

Hy wert schielijck sieck ende ontbiet den Autheur.

Hoewel het een onbequaem uer was, ende dat'er een swaere regen viel, door dien ick evenwel oordeelde dat het een werck van liefde was, belette my sulcks niet te Paert te stijgen ende drie mijlen weeghs, geduerende den regen ende duysterheyt des naghts, af te leggen.

Sijnde te *Pinola* door nat van het gevallene waeter gekomen, begaf ick my aenstonts aen het Huys van den ouden *Gomez*, ick vont hem te bedde leggende, hebbende geheel het aengesighte bewonden, hy bedanckte my voor de moeyte die ick voor de saeligheyt van sijne ziele hadde genomen, hy bad my dat ick sijne bieghte wilde hooren, ende door deselve soo wel als door sijne traenen gaf hy my niet dan teeckenen van een goet leven, ende van de begeerte die hy hadde om te sterven ende by JESUS CHRISTUS te gaen.

Hy spreeckt sijne bieghte.

Ick bereyde hem tot de dood al troostende, ende vraeghde hem voor mijn vertreck hoe hy al voer? Hy seyde my dat sijne sieckte niet was dan sijn ouderdom nevens de swackheyt die deselve verselde.

Hier op ginck ick nae mijn Huys, ick nam ander lijwaet, begevende my daer op te bedde om wat te rusten; maer men quam my aenstonts haelen om het H. Olysel aen *Gomez* te geven, want dat is een saecke die de Indiaenen noyt voor haeren dood vergeten.

Terwijlen dat ick hem de Neuse, de Lippen, de Oogen, de Handen, ende Voeten bestreeck, bespeurde ick dat hy geheel geswollen ende blaeuw uytgeslaegen was, doch ick nam daer geene sonderlinge aenmerckinge op, gelovende dat sulcks van de sieckte voort quam.

Ende sterft.

Ick gingh met het kriecken des daeghs weder nae huys toe, ende nae dat ick een weynigh gerust hadde, quaemen eenige Indiaenen aen mijne deure kloppen, om Wasch-keerssen te kopen, ten eynde sy die voor de ziele van *Gomez* souden Offeren, door dien hy soo even gestorven was, moetende dien dagh met alle de gewoonlijcke solemniteyten in de Kerck begraeven werden.

Ick stondt dan op met roode ende geswollene oogen, door dien ick geheel dien naght niet gerust hadde, en ick ginck in de Kercke, alwaer ick bevondt datmen besigh was met sijn graf te maecken.

Ick ontmoete twee a drie Spaigniaerden die dighte by het Dorp woonden, welcke gekomen waeren om die morgen de Misse te hooren, sy gingen met my in mijne Kamer, ende ick raeckte met haer in discours nopende *Juan Gomez*, segghende dat ick seer gestight was geweest door sijne Christelijcke doodt, dat ick niet twijffelde of hy was in het Paradijs, ende dat alle de Inwoonders van het Dorp door sijn af-sterven veel verlooren, door dien hy haer Hooft ende Voorganger was, ende haer altijds met veel verstandt ende wijsheydt geregeert hadde.

De Spaigniaerden saegen hier op malkanderen aen, ende begonden te lacchen, seggende dat ick door alle de Indiaenen seer moeste bedrogen worden, ende dat voor al den overledenen *Juan Gomez* my wel by de neuse hadde geleyd, soo ick geloofde dat hy een eerlijck ofte heyligh Man hadde geweest.

Ick antwoordde dat sy, geslaegen Vyanden der Indiaenen zijnde, daer altoos qualijck van oordeelden, doch dat ick daer van beter getuygenisse dan sy lieden konde geven, door dien my den staet van haere gemoederen seer wel bekent was.

Sijn leven wert aen den Autheur ontdeckt.

Maer een van haer repliceerden op mijn seggen, dat het scheen dat ick seer onkundigh was in de doodt van *Juan Gomez*, ende dat de biegte die hy my even voor sijn af-sterven hadde gedaen niet veel bysonders moeste geweest hebben; dat hy oock bemerckte dat my het gerughte dat'er van sijne doodt door het Dorp gingh, niet bekent was; dit verbaesde my seer, ende ick badt haer my de waerheydt van het geene sy wisten te seggen.

Sy seyden dat het gerughte ginck, dat *Juan Gomez* de grootste ende voornaemste Toveraer van het Dorp was, dat hy gewent was sigh in een Leeuw te veranderen, ende in die gedaente over de Bergen ende door de Bosschen te lopen.

Juan Go-

Dat hy altoos een doodelijcken haet hadden gedraegen op seeckeren *Sebastiano*

stiano Lopez, welcke een oudt Indiaen ende Hooft van een andere Stamme was; Dat het twee dagen was verleden dat sy malkanderen op het Geberghte ontmoet hadden, *Gomez* in de figure van een Leeuw, ende *Lopez* in die van een Tyger; Dat sy dus seer kloeckmoedelijck met malkanderen hadden gevoghten, tot die tijdt toe dat *Gomez*, die de outste ende de swackste was, vermoeyt wierde, ende soo door krabben ende bijten gequetst, dat hy daer van was gestorven.

mez ende *Sebastiano Lopez* veghten in de gedaente van een Leeuw en Tyger met malkanderen.

Om te toonen dat dat waeraghtigh was, voeghde hy'er by datmen *Lopez* in de Gevanckenisse hadde geset over die saecke, ende dat beyde dese Stammen over dit werck met malkanderen in quæstie waren; dat de Stamme en de Vrienden van *Gomez* aen die van *Lopez* voldoeninge eysten, ende daer toe een groote somme gelts, ende dat sy dreyghden, by gebreecke van sulcks de saecke in handen van de Spaensche Magistraet te stellen, maer dat sy dat noch soo haest niet wilden doen, voor al, soo sy sulcks onder malkanderen konden by-leggen, uyt vreese dat sulcks het Dorp moghte schaedelijck zijn, ende by de Spaigniaerden verhaet maecken.

Lopez raeckt daer over in heghtenis.

Dese saecke quam my soo wonderlijck voor, dat ick niet wiste wat ick langer geloven soude, ende deede my voornemen noyt eenigh Indiaen meer geloove te geven, soo ick konde ontdecken dat *Juan Gomez* soo beveynst hadde geweest, ende my op soodaenigh een wijse bedrogen.

Ick nam mijn af-scheyt van de Spaigniaerden, ende begaf my nae de Gevanckenisse, in deselve vont ick *Lopez* met de ysers aen de voeten.

Sijnde hier op weder tot mijnent gekomen, ontbood ick seecker Officier van de Stadt, welcke *Alguazil Major* was, zijnde daer-en-boven my een goet Vrient, en van hem wilde ick in het by-sonder weten waer over *Lopez* op die wijse wierde gevangen gehouden.

Hy vreesde my sulcks te kennen te geven, hoopende dat die saecke tusschen beyde de Stammen soude by-geleght werden, ende dat daer geen verder praet van vallen soude, om dat ter selver tijd beyde de *Alcaldes* ende de *Regidors*, met de voornaemste van beyde die Stammen, ten dien eynde, op het Raed-huys vergaedert waeren.

De aghterhoudentheyt die ick in desen Officier bemerckte, vermeerderde in my de begeerte ick hadde om dese saecke te doorgronden; Ick presseerde hem dan seer om my de waerheyt te seggen, selve my yets laetende ontvallen van het geene ick van de Spaigniaerden gehoort hadde.

Hy antwoordde my daer op, dat hy niet vreesde dat de Spaigniaerden haer Dorp in een quaede naem souden brengen, soo sy de saecke onder malkanderen konden by-leggen; maer ick seyde hem dat ick weten wilde waeromme sy soo heymelijck op het Raed-huys vergaedert waeren.

De Indianen soecken de saecke te versussen.

Hier op beloofde hy my, dat hy my de waerheyt soude seggen, indien ick hem verseeckeren wilde van sijnen naeme niet te melden, door dien hy de gramschap des Volcks vreesde.

Ick verseeckerde hem daer van, laetende met eenen een glas Wijn komen

om hem moet te geven, ende ick beloofde hem dat hem niet quaets soude wedervaeren wegens alle het geene hy my soude konnen seggen.

Hier op verhaelde hy my de geheele saecke op deselve wijse als de Spaigniaerden gedaen hadden, hy voeghde daer by dat hy niet geloofde dat de Stammen met malkanderen souden konnen accorderen, om dat'er Vrienden van *Gomez* waeren welcke *Lopez* haetteden, soo wel als alle de andere, die even als hy, gemeenschap met de Duyvel hielden, ende seer weynigh aghteden of het geveynsde leven van *Gomez* aen den dagh quam ende een yder wierde bekent gemaeckt, maer daer waeren'er oock andere, al immers soo boos ende ondeugende als *Lopez* ende *Gomez*, die dese dingen wilden verholen houden, uyt vreese dat sy, ende alle de andere Toveraers van het Dorp daer door souden ontdeckt werden.

Dit trof my seer aen het herte, door dien ick klaerlijck sagh, dat ick gedwongen was te woonen onder een Natie, die alles, wat sy door swaeren arbeyt konde winnen, aen de Kercken ende aen de Offerhanden aen de Heyligen te kost hingh, ende ondertusschen soo groot een gemeenschap met de Duyvel hielt.

Het werckte in mijn een seer groot ongenoegen, wanneer ick bespeurdde, dat ick haer het Woort GODTS te vergeefs predickte, en hier om nam ick voor in het toekomende tegens de listen des Duyvels te arbeyden, ende haer met meer kraght, dan wel te vooren, te vertoonen, het groot gevaer in het welcke de zielen der geener waren, die eenige soorte van accoort met den Satan hadden aengegaen, op dat ick haer soude bewegen om de werken der duysternisse te versaken, ende sich, door een opregt Gelove, tot Jesum Christum, te begeven.

Als ick nu desen Indiaensche Officier hadde laeten gaen, begaf ick my nae de Kercke, om te sien of het Volck ter Misse waere gekomen, doch ick vont in deselve niet dan twee Menschen, die een graf voor *Gomez* bereydden.

Hebbende dan aldaer niemant gevonden, keerde ick weder nae mijne Kamer, seer ontstelt zijnde wegens het geene men my geseght hadde, ende niet vastelijck wetende of ick hem als een Christen moeste begraeven, nae dat hy in soodaenigh een staet, als die was, welcke men my hadde bekent gemaeckt, geleeft hadde ende gestorven was.

Ick geloofde evenwel dat ick geen gelove moeste geven aen het seggen van een eenigh Indiaen, ende al soo weynigh aen dat van de Spaigniaerden, welcke, nae mijn gevoelen, niet spraecken, dan volgens het geene sy van andere hadden gehoordt.

Terwijlen ick noch in die onseeckerheydt was, nopende het geene ick daer omtrent soude hebben te verrighten, quaemen'er aen mijn Huys ten minsten twintigh van de voornaemste Indiaenen van het Dorp, nevens de Borgemeesteren, Schepenen ende alle de Officiers van de Justitie in het selve, welcke my baeden dat ick het begraeven van *Juan Gomez*, voor die dagh, wilde uytstellen, door dien sy hadden voorgenomen, een Officier van de Croone te doen komen, soo om sijn lijck te laeten visiteren, als om de oorsaecken van sijne doodt te ondersoecken, op dat sy daer door in geen ongemack souden geraecken, ende men hem niet weder soude moeten op-graeven.

Ick

Ick stelde my aen even als of ick gantschelijck niet van de saecke hadde geweten, ende vraeghde haer waeromme sy sulcks aen my versoghten.

Sy verhaelden my het doen alles, seggende dat'er getuygen in het Dorp waeren, welcke verklaerden dat sy een Leeuw ende een Tyger met malkanderen hadden sien veghten, ende dat een oogenblick daer nae, die Beesten sigh van malkanderen gescheyden hebbende, ende voor haer oogen verdweenen zijnde, sy *Sebastiano Lopez* ende *Juan Gomez* hadden gesien, ten naesten by op deselve plaetse; dat die yder haeren wegh waeren gegaen, ende dat daer op *Juan Gomez* te sijnen Huyse was gekomen, geheel door slaen ende byten verbrijselt zijnde; dat hy daer op was te bedde gaen leggen, waer van hy niet weder was op-gestaen; dat hy aen eenige van sijne Vrienden verklaert hadde, dat *Sebastiano Lopez* hem hadde gedoodt, ende dat deselve daer op was gearresteert ende gevangen geset.

Doch andere brengen het aen den dagh.

Sy seyden my daer-en-boven, dat, hoewel sy noyt yets hadden bemerckt van het bose ende ergerlijcke leven van die twee Lieden, welcke de voornaemste van het Dorp zijnde, sy altoos met groot ontsagh ge-eert hadden, sy doch evenwel in dese saecke seer wel geinformeert waeren, soo van de zijde van de eene Stamme als van de andere, dat die twee Persoonen altoos met den Duyvel hadden omgegaen, het welcke dan een schandelijke ende gruwelijcke saecke scheen, aen alle die geene, die in haer Dorp woonden, doch dat sy wat haer belanghde, alle die bose practijcken versaeckten ende verwierpen, ende dat sy my baeden de misdaeden van eenige particuliere niet op alle de andere te leggen; hier voeghden sy by dat sy van voornemen waeren, ende onder haer hadden vast gestelt, alle die godtlose menschen te vervolgen, ende niet toe te laeten dat sy, onder haer, in het Dorp souden blijven woonen.

Ick gaf haer tot antwoordt dat ick haeren yver voor goedt keurde ende deselve prees, ende porde haer aen dat sy, als goede Christenen, de Duyvel uyt haer Dorp souden verbannen, ende alle haere kraghten daer toe inspannen; Ick voeghde daer by dat sy seer wel gedaen hadden, in het senden nae *Guatimala*, om sulcks de Spaensche Overigheydt bekent te maecken, seggende dat, soo sy sulcks hadden verholen gehouden, sy alle, als aen de doodt van *Gomez* schuldigh zijnde, hadden konnen gestraft werden, sullende sy daer door Complicen van den Satan hebben geworden.

Ick verseeckerde haer daer-en-boven, dat ick gantsch geen quaet gevoelen van haer hadde, maer dat ick haer in tegendeel seer hoogh aghte, door het geene sy voorgenomen hadden te doen.

Dien selve avondt arriveerde de Officier van de Kroone, om dewelcke men hadde gesonden, hy schoude het licchaem van *Gomez* in mijne tegenwoordigheydt, ende vont het in verscheydene Plaetsen t'eenemael gekneust, gebeten, gekrabt ende gequetst.

Het lijck van *Gomez* wert geschout.

Men beleyde daer op veele informatien tegens *Lopez*, ende men beschreef alle de redenen die de Inwoonders van het Dorp, ende de Vrienden van *Gomez* tegens hem hadden; hier op wierdt hy nae *Guatimala* gebraght, daer hy

Informatien tegens *Lopez* be-

tegens alle dese getuygen geconfronteert wierde, ende door dien hy sich niet wel wiste te verantwoorden, maer in tegendeel de saecke eenighsints beleed, wierde hy by sententie, op dewelcke oock de executie volghde, gecondemneert om gehangen te worden; ende *Gomez*, in plaetse van in het graf, voor hem in de Kercke bereyt, begraeven te werden, wierde elders, in een gat, in een sloot gemaeckt, gedompelt.

leght, die nae *Guatimala* wert gesonden ende aldaer opgehangen.

In *Mixco* vont ick oock eenige Indiaenen, welcke niet minder beveynst waeren dan *Gomez*, dese waeren vier Broeders *de Fuentes* genaemt, zijnde de voornaemste ende de rijckste van het Dorp, ende dan noch meer dan thien andere.

Dese Lieden scheenen uytterlijck seer wel te leven, mildaedigh tegens de behoeftige, goet doende aen de Kercke, devoot ten opsighte van de Heyligen, draegende goede ende groote sorge om haere Feesten te vieren, doch in het heymelijck waeren sy niet dan Af-goden-dienaers.

Doch het behaeghde GODT my tot een instrument te ghebruycken, om haere wercken der duysternisse te vernietighen ende aen den dagh te brengen, welcke door de eensaemheyt van seecker Bosch, ende door de afgelegentheyt van een Geberghte, sedert veele Jaeren waeren verborgen geweest.

Historie van de *Fuentes* te *Mixco*.

Eenige van dese Lieden, zijnde op seeckere dagh in het geselschap van andere Persoonen, die betere Christenen, dan wel sy, waeren, ende besigh zijnde met het drincken van haere *Chica*, begonden sich wegens haeren Godt te beroemen, segghende dat hy aen haer een beetere Predicatie hadde gedaen dan wel ick, leerende dat sy niets moesten gelooven van alle dat ick haer van JESUS CHRISTUS moghte komen te seggen, doch dat sy de Religie van haere Voor-ouders moesten behouden, welcke haere Goden, soo als het behoordde, aenriepen, ende dat sy nu, door het voorbeeld der Spaigniaerden waeren verleyt geworden, om even als sy, een valschen Godt te aenbidden.

De andere Christenen verwonderden haer seer dese woorden hoorende, ende vraeghden haer te gelijck waer dan die Godt was, ende sy verstonden, nae veele instantien, ende nae beloften van te doen gelijck als sy, ende die Godt te dienen, in wat Geberghte ende op wat plaetse hy sich onthielt.

Hoewel nu dese goede Christenen, onder den dranck, haer belooft hadden, even als sy te sullen doen, soo laghen sy doch evenwel, na dat sy de saecke rijpelijcken overwogen hadden ende tot haer selve gekomen waren, met die belofte, als sijnde sulcks een bespottelijcke saecke, soo wel als alle de praetjens, die men haer daer van geseght hadde.

Haere Afgoderye komt aen den dagh.

Sy konden dit evenwel soo geheym niet houden, of het quam ter ooren van seecker Spaigniaerd, welcke in de Valeye woonende, geloofde dat hy in conscientie gehouden was my sulcks te openbaeren; Hy quam my dan ten dien eynde te *Mixco* besoecken, ende seyde my dat'er in dat Dorp eenige Indiaenen waeren, die een Af-godt hadden aengebeden, ende die sigh beroemden dat deselve

deselve tegens mijne leere gepredickt hadde, tot voorstandt van de oude Afgoden-dienst der Heydenen van dat Landt.

Ick loofde GODT daer over dat hy daegelijcks de wercken des Satans vernietighde, ende badt de Spaigniaert dat hy my wilde seggen van wie hy dese dingen hadde gehoordt; Hy deede dat, my die geene, die het hem geseght hadde, noemende, daer by voegende dat deselve my het soude hebben komen verklaeren, ten waeren hy sulcks hadde naegelaeten om die Indiaenen niet te ontdecken ende in het lijden te brengen.

Hier op liet ick gemelten Indiaen haelen om hem tegens den Spaigniaert te confronteren; hy bekende in de tegenwoordigheydt van deselve alles wat dat hy daer van gehoordt hadde, maer dat hy dat niet hadde derven openbaeren, door dien hy wel wiste, dat, soo hy dese Indiaenen ontdeckte, sy hem door de Duyvel veel quaets souden doen.

Verkeerde vreese van een Indiaen.

Hier op vertoonde ick hem, dat hy, soo hy een waeraghtigh Christen was, voor de Duyvel niet vreesen moeste, maer tegens den selven strijden, door dien die hem geen quaet konde doen soo lange GODT met hem was, ende hy sigh door een vast Gelove aen CHRISTUM JESUM geheght hielde; Hier voeghde ick by, dat, soomen desen Af-godt konde ontdecken, het selve het reghte middel soude sijn om dese Af-goden-dienaeren te bekeeren, wanneer men haer soude vertoonen hoe kleyn de maght van haeren valschen, vergelecken by die van den Waeren, GODT was, die alleen door de Christenen wierde aengeroepen.

Den Autheur tragt die wegh te nemen,

Hier by seyde ick hem rondt uyt, dat, soo hy my niet wilde seggen wie die Indianen waeren, ende waer die Af-godt was, ick hem nae *Guatimala* soude senden, alwaermen hem wel soude doen klappen, tot het minste, dat hy wiste, toe.

Door dit mijn seggen kreegh hy de vreese in het lijf, ende gantsch van ontstelteniße bevende, seyde hy my dat het de *de Fuentes* waren, die sigh over desen Af-godt, welcke sy haeren Godt noemden, hadden beroemt, ende dat sy hadden geseght datmen de Plaetse, op dewelcke hy te vinden was, soude kennen door eene Fonteyne ende een Mast-boom, op soodaenigh een Geberghte, en dat by deselve eene spelonncke was.

En doet den Indiaen klappen.

Ick vraeghde hem of hem de plaetse bekent was, ende of hy wiste wat voor een slagh van een beeldt dat het was, hier op antwoorde hy my, dat hy dickmaelen op dat Geberghte geweest hadde, dat hy daer twee a drie waeter Fonteynen hadde gesien, doch noyt in eenige spelonncke geweest.

Ick vraeghde hem weder of hy wel met my soude willen gaen om die plaetse te ontdecken; dit weygerde hy uyt vreese van dese Af-goden-dienaers; oock raede hy my selve dat ick daer oock niet gaen soude, door dien sy, als sy daer waeren, my liever souden dooden, dan dat sy haeren Godt souden ontdeckt sien.

Hier op gaf ick tot antwoort, dat ick soo goeden Convoy soude mede-nemen, dat het selve bequaem soude zijn, om my tegens haer te beschermen, ende

ende dat mijn Geloove in den levendigen ende Almaghtigen GODT, my voor die Af-godt soude bevrijden.

Precautie des Autheurs.

Hier op nam ick met desen Spaigniaert voor, dese spelonck e op den volgenden dagh te gaen opsoecken, met ons nemende, boven drie a vier andere Spaigniaerden, ende mijne Neger *Michael Delva*, dese Indiaen, oock wilde ick hem dien dagh niet weder nae sijn Huys laeten gaen, uyt vreese dat hy mijn voornemen, in het Dorp, bekent soude maecken. ende dat de Af-goden-dienaers sulcks wetende, my des naghts moghten voorkomen, ende haere Af-godt uyt die plaetse lighten.

Sijne dreyginge aen den Indiaen.

De Indiaen weygerde geduerighlijck my te versellen, hier om dreyghde ick hem de Officieren van de Justitie te sullen ontbieden, ende hem doen arresteren, dogh daer op beloofde hy dat hy met my soude gaen.

Met de welcke hy onsighte-lijck handelt.

Dogh ick bad den Spaigniaert dat hy hem tot sijnent soude nemen, ende by naght ende dagh wel bewaeren, dit deede ick alles op dat hy met niemant van het Dorp, jae selfs niet met mijne kneghten, soude konnen spreecken; Ick beloofde vorders de Spaigniaerdt dat ick hem des anderen daeghs des morgens soude komen besoecken, bevelende hem voor al de sake secreet te houden, ende op dese wijse liet ick hem, nevens den Indiaen, die hy met hem nam, vertrecken.

Hy bereyt sigh tot de Reyse.

Ick reedt die selve dagh nae *Pinola*, om mijn Neger *Michael Delva* te haelen, ick braght hem met my te *Mixco*, sonder hem yets van mijn voornemen te ontdecken; oock ginck ick drie a vier Spaigniaerden, mijne gebueren, besoecken, ick badt haer dat sy sigh op den volgende morgen wilden gereet houden, om my te versellen in eene saecke die den dienst ende de eere GODES betrof, dat sy haer ten dien eynde in het Huys van een van onse gemeene bueren wilden laeten vinden, seggende, dat, soo sy hare Roers mede braghten, wy, mogelijck ons, ter plaetse daer wy gingen, souden konnen diverteren, ende dat ick voor de reste ordre soude stellen, dat wy den overvloedt van Wijn ende spijse souden hebben.

Sy alle beloofden dat sy komen ende met my gaen souden, sigh in-beeldende dat, hoe wel ick seyde, dat het den dienst GODTS betrof, ick dogh anders geen voornemen hadde, dan een Hert op het Geberghte te gaen jaegen.

Ick was seer blijde siende dat sy mijne meenige op die wijse uytleydden, ende daer op begaf ick my weder nae mijn Huys, ende tot onse voor-raed, bereydde ick een goede hamme met eenigh gebraeden Pluym-gedierte ende gesooden Vleesch alle wel gepepert ende gesouten, om des volgenden daeghs te gebruycken.

Den Autheur gaet den Afgod met seer groote voorsighitigheyt ende circumspectie opsoecken.

Ick vondt mijn gantsche geselschap in het Huys daer ick den Indiaen in hadde doen bewaeren, ende van daer gingen wy gesaementlijck nae de plaetse daer de Indiaenen haeren Af-godt gingen besoecken, deselve was omtrent twee mijlen van *Mixco*, nae de kant van *St. Juan de Sacatepeques*.

Als wy in het Bosch quaemen, vonden wy eerst een diepe natte wegh, in deselve was een beeck, dit maeckte dat wy alles aldaer seer naeukeurigh doorsoghten, dogh wy en vonden het geene niet daer het ons om te doen was.

Wy

Wy begaeven ons daer nae uyt die diepen wegh, klimmende het Geberghte op, ende nae dat wy lange gesoght hadden, vonden wy eene Fonteyne, doch hoe naeuw wy oock aen alle zijden omsaegen, soo konden wy dogh geene speloncke sien.

Wy versleten dus te vergeefs geheel die dagh tot aen den avont toe, soodaenigh dat mijne Vrienden, vreesende door het vallen van den avondt, te verdwaelen, het begonden moede te worden, ende van weder te keeren spraecken.

Maer als ick overleydde dat wy de helfte van het Bosch noch niet hadden door-snuffelt, ende dat, als wy nae huys toe gingen, in voornemen van noch eens daer ter plaetse te komen, wy mogelijck ontdeckt souden zijn, ende dat ons voornemen konde uyt-lecken, soo was ick van gevoelen dat het beter was den naght in het Bosch door te brengen, en dat in die diepe wegh daer wy eerst in gesoght hadden, door dien in deselve waeter was om de Chocolate te koocken, ende men daer bequaemelijck onder den lommer der Boomen konde slaepen, waer nae wy dan met gemack ons tweede ondersoeck konden doen.

Het geheele geselschap was van het selve gevoelen, ende de naght, die koel ende stil was, begonstighde ons goede voornemen.

Hy vernaght met sijn geselschap in het Bosch.

Wy maeckten vyer voor onse Chocolate, ende hielden een seer goedt avontmael met ons koudt vleesch, waer nae wy het grootste gedeelte des naghts met discoureren ende praeten door-braghten, hebbende geduerigh het ooge op onsen Indiaen, welcken ick aen *Michael Delva* hadde te bewaren gegeven, vreesende dat hy my moghte ontlopen.

Sy vangen hare tweede ondersoeckinge aen.

Des morgens storten wy onse gebeden tot GODT, sijne Majesteyt biddende ons die dagh te willen geleyden, den weg te wijsen tot de uytvoeringe van ons goede voornemen, ende ons die spelonckе van de wercken der duysternisse te willen ontdecken, in dewelcke men dat instrument des Satans verborgen hadde, op dat men, het selve voor den dagh ghebraght zijnde, eere aen den Waren GODT moghte geven, ende sijne Vyanden met schande overdeckt, ende nae verdienste gestraft werden.

Sy geraecken op het spoor.

Wy begaeven ons wederom in het Bosch, klimmende op een steylen ende ruwen Bergh; als wy deselve aen de Zuyd-zijde door-snuffelt hadden, begaeven wy ons nae die van het Noorden; wy vonden daer een steyle diepte, welcke wy begonden af te treden; siende altoos naerstelijck aen alle zijden uyt, ende dat niet te vergeefs, want als wy omtrent een halve mijle weeghs den Bergh waren af-geklommen, saegen wy eenige teeckenen, welcke ons seyden, dat den wegh betreden was, deselve volghden wy tot dat wy by een tweede Fonteyne quaemen.

Omtrent deselve ondersoghten wy alles naeukeurighlijck, ende wy vonden aldaer eenige stucken van aerde schotelen ende potten, oock een brock van een consoort, van die soorte als daer de Indiaenen mede gewoon zijn wieroock voor de Beelden der Heyligen te roocken.

Dit deede ons geloven, gelijck sulcks oock waeraghtigh was, dat dit stucken waeren van wieroock-vaeten, met de welcke dese Afgoden-Dienaers haeren

Af-godt bewieroockten; wy wierden in dit gevoelen des te meer versterckt, door dien wy bemerckten dat het aerde-werck van *Mixco* was, ende de Mast-boom, die wy aenstonts daer op mede saegen, vermeerdde in ons de hoope die wy alreede geschept hadden, dat wy niet verre van de soo lange gesoghte plaetse waeren.

Sien de Spelonke.

Als wy dighte by die Boom waeren gekomen, soo vonden wy de Speloncke aenstonts, staende deselve niet verre van daer; sy was seer duyster van binnen, maer helder aen den inganck, wy vonden daer weder van die aerde vaeten, in dewelcke asse was, ende dat deede ons gelooven datmen daer wieroock gebrant hadde.

Door dien wy nu niet wisten hoe diep dese Speloncke moghte lopen, alsoo weynigh als het geene daer in moghte beslooten leggen, soo maeckten wy light met een vyer-slagh ende staecken daer door twee keerssen op, waer mede wy in dese diepte traeden.

Sy vinden den Af-godt.

In den beginne was deselve breet ende wijdt, maer daer dieper in gegaen zijnde, vonden wy dat die nae de lincker zijde toe streckte, aen de kant van het Geberghte, doch evenwel niet seer diep in-waerts, want omtrent twee roeden van daer vonden wy den Af-godt, sittende op een stoel, ende zijnde met een stuck lijwaets bedeckt.

Beschrijvinge daer van.

Hy was van een swart ende glinsterende hout gemaeckt, even als of het van get was geweest; Het hooft was als dat van een Man tot aen de schouderen toe, evenwel sonder baert ofte knevels, het was vervaerlijck om aen te sien, met een gerimpelt voor-hooft, ende diepe oogen.

Sy nemen hem mede.

Evenvel joegh ons sijne vervaerlijcke gedaente geene vreese aen, ende deselve belette ons niet hem mede te nemen, doch soo als wy hem van sijnen stoel af-naemen, soo vonden wy op deselve eenige enckele Reaelen leggen, die sijne gonst-genoten aen hem hadden ge-offert; dit deede ons noch nauwkeuriger in de Speloncke om-soecken, ende die arbeyt was ons niet schaedelijck, want wy vonden noch verscheyde andere enckele Reaelen op de vloer leggen, nevens eenige Palmiten ende andere vrughten, gelijck mede half-gebrande wasch-keerssen, potten met *Maiz*, een pot met Honigh, ende kleyne confoorden waer inne men wieroock gebrant hadde.

Hier door bemerckte ick dat de Af-goden-dienaers deselve dingen als de Christenen offerden, ende soo ick niet verstaen hadde gehad, dat sy desen Af-godt haeren Godt noemden, soude ick niet meer op haer hebben te seggen gehad, dan op alle de andere Indiaenen van de Dorpen, welcke de selfde dingen offerden aen de Heyligen, ende sich voor haer op de knyen laegen, ende van derselver houtene Beelden waeren eenige niet veel beeter gemaeckt dan dit, het welcke niet de gestalte van een Beest, maer van een Mensche hebbende, soo konden sy aen het selve de naem van eenigh Heyligh geven, ende sich daer door, eeniger maeten, verschoonen.

Doch het sy zy dit niet wilden ofte niet konden doen, sy volhardden in het seggen van dat dit haer Godt was, welcke tot haer gesproocken hadde; en heb-

hebbende haer naemaels noch gevraeght, of het niet het Beeld van eenigh Sanct was, even als'er te *Mixco* ende elders in de Kercken waeren, soo seyden sy my neen, maer dat hy boven alle de Sancten ende Sanctinnen van het gantsche Landt was.

Wy waren verheugt siende dat wy geen vergeefschen arbeyt gedaen hadden, ende dat onsen tijd niet qualijck was besteet geweest; tot soo verre dat wy, hebbende desen Af-godt uyt de Speloncke gebraght, veele tacken van de Boomen hackten, welcke wy daer in wierpen, om den inganck te stoppen.

Dit gedaen zijnde, laedden wy den Af-godt op den rugge van den Indiaen, nae dat wy het Beeld met een stuck lijwaets bedeckt hadden, op dat niemant, ter plaetse daer wy passeeren moesten, het sien soude.

Ick geloofde oock dat het goet soude zijn, soo wy op het vallen van den avont eerst vertrocken, om in den duyster te *Mixco* te komen, op dat het de Indianen niet souden bemercken.

Den Autheur doet alle de Spaignjaerden ende de Negers tegens den volgenden Sondagh te Kercke nooden.

Soodaenigh dat ick in het Huys van een van de Spaigniaerden verbleef tot dat het laet was, ick bad den selven alle de daer omtrent woonende Spaigniaerden uyt mijne naeme te willen segghen, dat sy op den volghenden Sondagh, te *Mixco* in de Kercke souden komen, veynsende dat ick aen haer ende aen haere Negers yets te seggen hadde op het subject van haere Gebroederschappen.

Want ick begeerde niet dat sy eenige kennisse van die saecke souden hebben, voor ende al eer sy het Beeldt voor haere oogen aenschouden, ende van die saecke in de Kercke hoorden spreecken, uyt vreese dat, het selve ter ooren van de Af-godische Indiaenen komende, deselve moghten op de vlught gaen ende sich uyt het Dorp met Wijf ende Kinderen wegh-packen.

Den Autheur brenght den Afgodt aen sijn Huys.

Als nu de naght t'eenemael gevallen was, nam ick mijn Indiaen ende *Michael Delva* met my, gaende met die beyde aen mijn Huys, alwaer ick den Af-godt in een Coffer sloot ende tot den aenstaenden Sondagh bewaerde; hier op sont ick den Indiaen weder te rugge, hem belastende niets te seggen, oock vreesde ick daer niet voor, door dien hy wel wiste, hoe veel quaets hem de Af-goden-dienaers souden gedaen hebben, en daerom waghte hy sich wel bekent te maecken dat hy my verselt hadde.

Ick behielt *Michael Delva* by my, door dien hy begeertigh was om het eynde van dit werck te sien, ende ick bereydde my om op den volgenden Sondagh te Predicken over het derde veers van het een ende twintighste Capittel van het Boeck *Exodus*; *Gy en sult geene andere Goden voor mijn aengesighte hebben.* Ick soghte dese text expresselijck by dese gelegentheyt uyt, hoewel het niet den gewoonlijcken van die dagh was, zijnde men als dan gewoon wat anders te Predicken.

Ende Sondaghs daer aen op den Predickstoel.

Als des Sondaghs s'morgens de Predick-stoel bereyt was door, die geene, die de sorge over de Kerck ende de Altaeren was aenbevolen, deede ick den Af-godt door *Michael Delva* onder sijnen mantel nae de Kercke draegen, ende in den Predick-stoel verbergen, op dat niemant den selven soude konnen sien,

 voor

voor ende al eer ick soude noodigh oordeelen den selven onder de Predicatie te vertoonen, oock belaste ick hem by den Predick-stoel te blijven op dat hy van niemant gesien ofte wegh-genomen soude werden.

Het Volck komt in seer groote meenighte te Kercke.

Noyt hadde'er meer Volck in de Kercke geweest dan op die dagh, soo van de Spaigniaerden, als van Negers die omtrent het Dorp woonden, welcke alle, volgens het geene ick haer hadde doen aenseggen, verwaghten dat ick haer yets swaerwightighs soude bekent maecken.

Oock waren'er weynigh van de Inwoonders van het Dorp die haer geabsenteert hadden, self saghmen daer de *de Fuentes* nevens de andere die van Afgoderye verdaght waeren, die te saemen nergens minder aen daghten, dan datmen haeren Godt uyt de Speloncke hadde gelight, dat hy in den Predick-stoel stont, ende dat hy van deselve tot haer schande ende schaemte moeste ten toon gestelt werden.

Precautien van den Autheur.

Ick beval oock aen *Michael Delva* sich, geduerende het Sermoen, dighte by den Predick-stoel te houden, ende dat hy de Spaigniaerden, welcke de saecke bewust was, ende eenige andere Negers van sijne Vrienden, soude versoecken sich by de trappen van deselve te plaetsen.

Als de Misse geseght was, begaf ick my, om mijne Predicatie te doen, op den stoel, wanneer ick nu de woorden van mijnen text las, bemerckte ick dat de Spaigniaerden ende de Indiaenen malkanderen aensaegen, zijnde sy niet gewoon Predicatien over het oude Testament te hooren.

Sijne Predicatie.

Tot uytlegginge van dit Gebod toonde ick hoe schrickelijck een sonde de Afgoderye voor GODT was, dat'er geen Schepsel was, dat met den Levendigen GODT konde vergeleecken werden, dat oock geenigh Creatuer goet ofte quaet aen den Mensche konde doen sonder Sijne toelaetinge, ende datmen, by gevolge, deselve niet moeste aenbidden.

Ick voeghde daer by, datmen die dingen welcke geen leven hadden, als daer sijn hout ende steen, aen dewelcke de Menschen wel een mont ooren ende oogen konden maecken, maer die daer door niet spreecken, sien ofte verstaen konnen, noch veel minder moeste eeren en dienen, zijnde het maer doode Af-goden, welcke of sy al handen ende voeten hebben, sich selven al soo weynigh konnen beschermen, dan die geene, die voor haer op kny'en vallen.

Hy stelt den Afgodt op den Predick-stoel aen het Volck voor.

Als ick nu dus ten halven van mijn Sermoen was gekomen, buckte ick in den Predick-stoel neder, opheffende desen swarten ende mismaeckten Afgodt; ick stelde hem aen de eene zijde van den stoel, ende kijckende eenige van *de Fuentes* ende andere sterck onder de oogen, bemerckte ick dat sy seer verbaest waeren, dat sy root van Couleur wierden, dat andere weder bestorven, siende sy geduerigh op malkanderen.

Hier op bad ick de vergaederinge dat sy wel wilden bemercken hoedaenigh doch die Godt, welcke eenige van haer hadden aengebeden, moghte wesen, dat sy hem wel wilden aenschouwen, ende sien of'er oock yemant onder haer was die wiste wat gedeelte der Aerde onder sijn Heerschappye stont, of waer hy waere van daen gekomen.

Ick

Ick seyde vorder dat eenige van die daer tegenwoordigh waeren, sich hadden beroemt dat die Af-godt gesproocken hadde, ende tegens het geene ick haer van JESU CHRISTO geleert hadde, gepredickt; hier omme was het dat sy hem als een Godt hadden aengeroepen, gelt, honigh, vrughten, &c. aen hem geoffert, wieroock voor hem gebrant, ende dit alle in seeckere verholene ende in de woestijne verborgene Spelonke, daer door betoonende dat sy haer schaemden hem in het openbaer te erkennen, ende dat hy, dus onder de aerde verborgen zijnde, absolutelijck onder den Vorst der duysternissen stont.

Als doen daeghde ick hem in het openbaer uyt om te spreecken, ende sijne saecke te verantwoorden, seggende dat ander-sints sijn stilswijgen sijne aenbidders met schande ende schaemte soude overstorten.

Hy daeght hem ende de Duyvel uyt.

Ick toonde haer daer nae dat het niet dan een stuck houts was, het welcke op die wijse door de handen der Menschen gefatsoeneert was, zijnde het by-gevolge niet dan een dooden Af-godt.

Dus argumenteerde ick langen tijd tegens hem, ende daeghde den Satan uyt, welke sich van hem als van een instrument bedient hadde, dat hy, soo het in sijne magt was, hem van die plaetse, op de welcke ick hem gestelt hadde, soude ligten, om alsoo te doen sien, dat sijne maght seer geringh was, als die gestelt wierde, tegens het geloove dat ick in CHRISTO JESU hadde.

Als ick dus nu wel geraisonneert ende gedisputeert hadde nae het begrijp van de Indianen die daer tegenwoordigh waeren, seyde ick haer, dat, soo die Godt de maght hadde om sich te redden ende te bevrijden van de straffe die ick voor hem bereydde, welcke was, dat ick hem aen stucken wilde doen hacken ende daer nae in het openbaer verbranden, ick haer wilde toelaeten dat sy aen het Euangelium van CHRISTUS JESUS niet souden geloven; doch indien sy bespeurden dat hy geene magt altoos tegens my hadde, tegens my, seyde ick, die een van de swackste wercktuygen van den Waeraghtigen ende Levendigen GODT was, dat ick haer dan bad dat sy haer tot dien Waeren GODT, die alle dingen geschaepen hadde, bekeeren wilden, de hoope van haere Saeligheyt, in sijnen Soone CHRISTO JESU, die onse Saelighmaecker ende Middelaer is, stellen, ende voortaen alle die oude Af-goderye van hare Voor-ouderen versaecken.

Hy vermaent de Indianen tot een waeraghtigh Geloove in GODT.

Ick versekerde haer daer-en-boven, dat ick, wat het gepasseerde betrof, mijne voor-spraecke ende intercessie voor haer wilde te wercke stellen, ende maecken dat sy niet souden gecastijdt worden, het welcke andersints den Bisschop ende den President van *Guatimala* reghtvaerdelijck doen konden, ende beloofde haer soo sy my wilden komen besoeken, dat ick alle mijne kragten soude aenspannen om haer te onderwijsen, ende in den weg des Christendoms te doen toenemen.

Nae dat ick dus mijne Predicatie, sonder evenwel yemant te noemen, geeyndigt hadde, klom ick van de Predick-stoel, ende deede den Af-godt na my draegen, hier op hebbende een bijle nevens twee groote manden met houtskool doen haelen, soo belaste ick datmen den selven aen kleyne stucken soude hacken, ende daer nae in het vyer werpen.

Hy doet den Af-godt aen stucken hacken ende verbranden.

Sommige van de Spaigniaerden begonden *Victor; Victor*, te roepen, andere seyden

seyden; *Eere sy aen onsen* GODT, maer de Af-goden-dienaers waeren in een groote stilswijgentheyt spreeckende niet een woort, maer daer nae deeden sy alles wat sy konden om my den hals te breecken ende te vermoorden.

Hy maekt sulcks te *Guatimala* bekent.

Ick schreef aen den President van *Guatimala*, om hem kennisse van dit mijn doen te geven, oock aen den Bisschop, aen dewelcke, als Inquisiteur zijnde, het ondersoecken ende straffen van dese saecke toestont, om van hem te weten hoe ick met de schuldige moeste handelen, van dewelcke ick noch maer een ge deelte kende, ende dat alleen uyt het seggen van een eenigh Indiaen.

Hy wert van daer bedanckt.

Sy bedanckten my beyde over de moeyte die ick hadde genomen om den Bergh op te soecken, ende de plaetse daer den Af-godt was te ontdecken, soo wel als voor den yver die ick in die saecke betoont hadde.

En krijght instructie om sich nae te reguleren.

Wat nu de wijse betrof op dewelcke ick met die Af-goden-dienaere moeste leven, raedden sy my dat ick soude traghten, deselve, soo veel my mogelijck was, te ontdecken, ende gheduerigh arbeyden om haer tot den Waren GODT te bekeeren, ende dat door soete middelen, onder betuyging van medelijden met haere blintheyt te hebben, haer beloovende vergiffenis voor haer by de Inquisitie te sullen verkrijgen, mits dat sy berouw over haer misdaed moesten betoonen, door dien de Inquisitie, haer als nieuwe plante considererende, op het strenghste met haer niet wilde handelen, het welcke s wel met de Spaigniaerden soude doen, indien sy in eene diergelijcke foute ver vielen.

Stelt den raet die hy krijght te werck.

Ick volghde dan dit advijs, ende ick deede de *de Fuentes* in het heymelijck b my ontbieden, als ick haer nu in mijne Kamer hadde doen komen, vertoond ick haer op hoe saght een wijse de Inquisitie met haer wilde handelen, ende da in hoope dat sy haer bekeeren ende van maniere van leven veranderen souden

Doch ick bevondt dat sy hardneckigh ende t'eenemael vergramt waeren door dien ick haeren Af-godt hadde doen verbranden, welcke sy soo wel al veele Inwoonders van dat Dorp ende van dat van *St. Juan de Sacatepeques* had den aengebeden.

De Af-goden-dienaers sijn obstinaet.

En als ick haer wilde vertoonen datmen den selven niet als Godt hadde moe ten eeren, antwoordde my een van de haere stoutelijck, dat sy wel wisten da dat maer een stuck houts hadde geweest, het welcke van sich selfs niet spreec ken konde; maer door dien het gesproocken hadde, soo als sy alle konden ge tuygen, dat dat dan een miracul was het welcke sy gelooven moesten, end dat sy waerlijck verseeckert waeren, dat Godt in dat stuck houts was, doo dien het door het spreken betoont, hadde dat het geen gemeen hout was, end dat sy het daerom meer en eer eeren, dienen, ende Offerhanden geven moesten als die Heyligen die in de Kercke waeren, ende noyt tot het Volck gesproocke hadden.

Haere redenen.

Welcke wederleght werden.

Ick antwoordde haer dat de Duyvel ende niet GOD dat discours geformeer hadde, soo het soo was dat sy het hadden gehoort, ende dat alleen om haer te be driegen ende in de Helle te trecken, het welcke men klaerlijck konde sien uy de leere die hy haer hadde voorgehouden tegens JESUM CHRISTUM

de

den eenigen Soone GODTS, in dewelcke Hy Sijn welbehaegen heeft, hebbende het geheel geen schijn, dat Hy tegens Den Selven door dat Beeld soude hebben willen spreecken.

Een ander antwoordde al immers soo stout als de eerste, dat haere Vooruders van CHRISTO JESU niet hadden hooren spreecken, voor de komste der Spaigniaerden in dat Landt, ende dat sy evenwel wel wisten dat'er Goden waeren, dat sy die aenbaeden, Offerhanden gaeven, ende dat sy wel wisten dat die Godt eene van de Goden van haere Voor-ouders hadde geweest.

Hier op seyde ick die Godt moet wel kleyne maght hebben gehad, door dien hy heeft toegelaeten dat ick hem verbrant hebbe.

Dit geseght hebbende bemerckte ick wel dat haere gemoederen niet gestelt waeren, om meer met haer te redencaevelen, ende dat sy t'eenemael verhart waeren, soodaenigh dat ick my gedrongen sagh, haer soo wijs, als sy gekomen waeren, weder nae huys te laeten gaen.

Het is seecker dat dese Lieden my souden gedood hebben, soo GODT my tegens haer niet hadde beschermt, want een maent nae dat ick desen Af-godt verbrant hadde, als ick my inbeeldde dat alles vergeten was, ende dat die Af-goden-dienaers in ruste leefden, begonden sy haer quaer voornemen tegens my te wercke te stellen.

De Af-goden-dienaers leggen den Autheur laegen.

Ick bemerckte sulcks eerst door een gerughte dat ick ter middernaght hoorde, het selve quam voort van eenige Lieden die om mijn Huys waeren, selve naederden sy tot aen de deure van mijne Kamer; ick riep daer op, maer dorste de deure niet openen, doch niemant gaf my antwoort, ende als sy daer op gestuerigh op de deure klopten ende drongen, soo bemerckte ick dat het Lieden waeren die met gewelt wilden indringen.

Hier op nam ick de laeckens van mijn bedde, bont die met de eynden aen malkanderen, ende maeckte deselve aen de traelien van mijn venster vast, om my by deselve op de aerde te laeten glijden ende te vlughten, soo drae sy maer groot gewelt om in te komen deeden.

Bestormen sijne slaep-kamer.

Als sy nu al voort-gingen met op de deure te kloppen sonder eenigh woort te willen spreecken, soo geloofde ick, dat sy, wanneer ick luyde riep, de vreese in het lijf souden krijgen ende sich wegh-packen; hier om dan riep ick mijn Volck, het welcke aen het eynde van een lange Galerye was, dat sy de getrouwen tot mijne hulpe souden doen komen.

Mijne Dienaeren, die al door het voorige gerughte ontwaeckt waeren, quaemen om my by te staen, soodaenigh dat mijne vyanden, haer hoorende komen, de trappen van het Huys af-liepen, ende men hoordde haer die naght niet meer.

Doch door dien ick daer door bemerckt hadde hoe groot haeren haet ende boosaerdigheyt was, soo geloofde ick dat het geene wijsheyt voor my was, dus alleen in soo groot een Huys, als dat van *Mixco* is, met Jongens verselt te blijven.

Hier

Hierom sondt ick den volgenden dagh om *Michael Delva* te haelen, op dewelcke ick my t'eenemael vertrouwde, ende die alleen bequaem was om ses Indiaenen te verdrijven, oock liet ick hem seggen, dat hy de, tot mijne beschermінge noodige, waepenen soude mede brengen.

Hy voorsiet sigh ende doet haer waerschouwen.

Ick hieldt hem dan veerthien daegen by my, ende den volgenden Sondagh deede ick in de Kercke af-kondigen, dat die geene, die des naghts, om my te vervaeren, tot mijnent waeren gekomen, aght souden hebben te nemen om sulcks niet meer te doen, door dien ick het gedreyghde quaet met offensive ende defensive waepenen daghte af te keeren, ende my daer van hadde voorsien.

Sy komen voor de tweede reyse weder.

Hoewel sy, hier op, sigh eenigen tijd in ruste hielden, soo lieten sy dogh niet nae in haer boose opset te volherden, want wetende dat *Michael Delva* niet in mijne kamer sliep, quaemen sy, omtrent twee weecken daer nae, terwijlen ick, tot omtrent midder-naght, by de keersse studeerde, de trappen soo soetelijck ende met soo weynigh gerughte te maecken op-klimmen, dat ick sulcks niet hadde konnen hooren ofte bemercken; doch de Neger, welcke niet sliep, was het seer wel gewaer geworden, ende van seeckere taeffel, op dewelcke hy op een matte lagh, saghtelijck opgestaen zijnde, nam hy twee gebackene vierkante steenen, die onder de taeffel laegen, om eenigh metsel-werck, dat ick onder handen hadde, op te maecken, laegen, ende daer op de deure stillekens openende, soo was evenwel het kleyne geluydt dat hy maeckte, oorsaecke dat sy, om haer leven te salveren, de trappen weder af-liepen.

Een van haer werd gequetst.

De Neger liep haer aenstonts nae, doch door dien sy al eenige schreden voor uyt waeren, ende hy niet konde weten wat wegh sy souden inslaen, smeet hy haer de twee steenen nae het hooft, soodaenigh dat hy een van haer raeckte, want soo als hy op den volgenden morgen door het Dorp gingh, ontmoette hy eene van *de Fuentes*, welcke een muts op het hooft hadde, ende hebbende, aen eenighe Indiaenen, ghevraeght wat hem lette, soo antwoorden die, dat hy een gat in het hooft hadde, maer dat sy niet wisten hoe hy daer aen was gekomen.

De Afgoden-Dienaers siende dat ick altoos door *Michael Delva* bewaert wierde, lieten van doe af aen nae des naghts meer in mijn huys te komen, doch hare gramschap ende quaet herte tegens my was daerom niet gemindert.

Sy leggen hem andere laegen.

Een maendt nae dat dit alles was voor-gevallen, ende als ick daghte dat sy nergens meer aen daghten, betuygende sy my uytterlijck veele beleeftheyd ende een seer goedt herte, quam my yemand uyt de naem van de oudste Broeder van *de Fuentes*, Paulus genaemt, besoecken, seggende dat hy gesonden was om te seggen, dat gesweyden *Paulo de Fuentes* seer steck was, ende de doodt als op de lippen hadde, dat hy my dieshalven badt, om hem te komen troosten, te verstercken, ende in de waeraghtigheyd van onse Religie te onderwijsen, door dien hy voor hadde sigh van gantscher herte te bekeeren.

Brengen hem daer

Ick ontfingh dese tijdingen met groote vreughde, gelovende dat dit waeraghtigh was, soodaenigh dat ick, geheel geen quaet vermoedende, GODT van

herten

herten badt, my in het bekeeren van die mensche by te staen, ende dus vol vyer ende yver zijnde, gingh ick seer spoedelijck na sijn huys toe, al waer alle mijn vreugt en ende troost wel haest in droefheyt ende moeyte veranderde.

door in groot gevaer.

Want soo drae als ick aen de poorte van het huys was gekomen ende binnen deselve tradt, soo vondt ick alle de Gebroeders de *de Fuentes*, ende dan noch eenige andere die van Afgoderije verdaght waren, in het ronde op de plaets sitten, doch door dien ick *Paulo de Fuentes* by haer niet vondt, soo tradt ick een weynig te rugge, ende vraeghde waer dat hy was, krijgende ick eenigh aghterdencken, door dien ick haer alle dus vergadert sagh; dogh siende hier op, dat sy niet opstonden, ende dat sy my niet antwoordden, oock selve dat sy hare hoeden niet afnamen, soo kreegh ick een groote vreese in het lijf, ende ick daghte voor verraederſche laegen, soodaenigh, dat ick haer den rugge toe-keerde, om weder na mijn huys te gaen.

Den Autheur bemerckt haere lagen.

Doch ick hadde my soo drae niet omgewend, of *Paulo de Fuentes*, welcke hadde laeten seggen, dat hy sieck was, ende dat hy sigh wilde bekeeren, quam van aghter het huys van daen springen met een sware stock in de handt, heffende de armen op, om my te slaen, soodaenig dat, soo ick sijnen stock met beyde de handen niet hadde gevat, ende daer door sijnen slagh gebroocken, het seecker is, dat hy my daer door ter aerde soude hebben geworpen.

Terwijlen wy nu vast yder ons beste deeden, om meester van de stock te blijven, soo quaemen noch eenige andere Indiaenen, die in huys waren geseten geweest, op de plaetse loopen, doch door dien die vlack aen de gemeene wegh ende geheel open was, was my sulcks oock veel voordeeliger, dan soo sulcks in huys ware voor-gevallen.

Dese vielen alle op my, de eene trock my herwaerts, ende de andere gintswaerts, scheurende ende breeckende mijne klederen op twee ofte drie plaetsen, ende een van haer, stack my met een mes in de handt, op dat ick de stock soude verlaeten, welcker wonde lit-teecken noch aen mijne muys te sien is, zijnde het seecker, soo wy soo dighte by de straet niet hadden geweest, hy my het mes in de ribben soude hebben gestoocken.

Sy quetsen hem met een mes aen de handt.

Als nu een ander sagh dat ick de stock niet wilde verlaeten, vattede hy deselve met *Paulo de Fuentes*, ende sy beyde stieten die soo kraghtighlijck tegens mijnen mondt aen, dat sy my de tanden braecken, soodaenigh dat ick niet dan bloedt spuwde, ende die stoot was soo grof, dat ick daer van heel bedwelmt ter aerde viel, evenwel hervatte ick aenstonts mijne kraghten, ende stont daedelijck op, siende doen dat sy my bespotteden, dogh evenwel geen leet meer dorsten aen doen, vreesende ontdeckt te werden.

En werpen hem ter aerde, van waer hy weder op-staet.

Oock wilde GODT, dat op het selve moment, als ick ter aerde wierde geworpen, seeckere half-slaghtsche Slavinne, welcke een Spaigniaert, die in de Valeye woondde, diendde, daer voor by quam te passeeren, en, horende, dat ik de gebueren te hulpe riep, welcke doch evenwel verre genoeg van daer woonden, om dat alle de na-by gelegene huysen door de *de Fuentes* wierden bewoont, quam op de voor-plaetse, ende siende my bebloet, geloofde dat ick ter dood toe gequetst was, in sulcker voegen, dat, haer alle als Moordernaers uytgescholden hebbende, sy

Hy werd uyt het gevaer geredt.

 langhs

gevaer gevaer geredt.

langhs de ftraten begonde te loopen, niet anders dan Moordenaers! Moordenaers! roepende, feggende dat die op de voor-plaetfe van *Paulo de Fuentes* waeren, felfs tot dat fy op de Merckt-plaetfe ende aen het Raedt-huys was gekomen; omtrent het felve vondt fy de *Alcaldes* ende de *Regidors* met twee Spaigniaerden, welcke, het gevaer, waer in ick was, gehoord hebbende, met de bloote degens in de vuyft, nae de voor-plaetfe van *Paulo de Fuentes*, door de Officieren van de Juftitie verfelt zijnde, quaemen loopen, om my uyt het gevaer, waer in ick was, te verloffen.

Doch de Afgoden-Dienaers, hebbende het geroep van het half-flaghtfche Vrou-menfch gehoort, begaeven haer op de vlught, de eene de eene, ende de andere de andere wegh uyt, met meeninge van haer te verfteecken, ende *Paulo de Fuentes* ginck mede om fijne deure te fluyten, ende daer nae te vlughten, maer ick, fulcks bemerckende, deede al wat ick konde, om hem hier in te beletten, tot de tijd ende wijle, dat my yemandt foude te hulpe komen.

Een van de geweldenaers werdt gevangen.

Als nu de Spaigniaerden aenquaemen, ende my t'eenemael bebloet faegen, foo vielen fy alle met een feer groote rafernye op *Paulo de Fuentes*, traghtende hem met haere bloote degens te treffen, ende fonder mijne tuffchen-komfte, fouden fy hem feeckerlijck gedoodt hebben, maer ick feyde hoe dat men my alle het quaet datmen hem deede foude te lafte leggen.

Doch ick badt de Bediende van de Juftitie dat fy voor hem, hoe wel hy rijck ende maghtigh was, niet wilden vreefen, ende belafte haer figh van van fijn Perfoon te verfeeckeren, ende hem in het Gevangen-huys te brengen, ofte dat fy fulcks anders voor de kamer van *Guatimala* fouden hebben te verantwoorden; maer aenftonts hier op deeden fy het felve.

Den Autheur beleght informatien wegens dit voorval.

Hier op deede ick aenftonts informatien, wegens alles dat'er gepaffeert was, beleggen, de Spaigniaerden ende de half-flaghtfche Slaevinne dienden daer in voor Depofanten, hoe fy my in de handt hadden gequetft gefien, dat ick niet dan bloet fpoogh, dat oock mijne kleederen geheel bebloet waeren, ende t'eemael gefcheurt, ende defe informatien fondt ick met alle neerftigheyd nae den Prefident van *Guatimala*.

Dit werck wierde oock aenftonts door de Valeye rughtbaer, ende alle de Spaigniaerden quaemen my haere hulpe aenbieden; *Michael Delva*, welcke doen by geval in het huys van een van die Spaigniaerden was, quam mede met haer, ende feeckerlijck fy alle fouden die naght veel quaets aen de Indiaenen gedaen hebben, foo het door my niet waere belet geweeft.

Ick bad haer dat fy fig inder ftilte weder tot harent wilden begeven, feggende, dat ick geene vreefe hadde, ende dat *Michael Delva* alleen bequaem ende fuffifant genoegh was om my te bewaeren.

Sorge van de Spaigniaerden voor den Autheur gedragen.

Doch op alle mijne remonftrantien wilden fy niet vertrecken, by-brengende dat die naght gevaerlijcker voor my was dan ick wel daghte, ende dat ick, om feecker te zijn, meer dan een menfche van nooden hadde, om my te bewaeren.

Sy geloofden dat die Afgoden-Dienaers, reflectie maeckende, op het geene

fy

sy alreede gedaen hadden, ende vreesende door den President van *Guatimala*, daer over gestrengelijck gestraft te werden, siende mede dat sy geruïneert ende verdorven waeren, door wanhope, die naght yetwes souden konnen aenvangen, om haren Broeder uyt de gevanckenisse te trecken, ende my oock eenigh quaet doen, gevende sigh daer nae op de vlught.

Wat sy my oock seyden, soo konde ick my noyt inbeelden dat die lieden de stoutigheydt souden hebben van sulcks te doen, ende dat sy soodaenige dingen souden derven aenvangen, oock konde ick niet gelooven dat sy souden willen vlughten, om dat sy alle Huysen in het Dorp hadden staen, ende veele Landen daer omtrent leggen, dogh evenwel stondt ick eyndelijck toe, dat sy my die naght, nevens *Michael Delva*, souden bewaeren.

Sy bewaren hem den volgenden naght.

Nae het avondtmael deeden sy de ronde om het geheele Huys, tot dat sy saegen dat alles in stilte was, ende dat alle de Indiaenen vertrocken waeren; hier nae stelden sy oock schild-wagten omtrent het Gevangen-huys, om te beletten dat daer niemant soude komen om dat op te breecken, ende *Paulo de Fuentes* daer uyt te helpen ende in vryheydt te setten.

Setten waght aen het Gevangen-huys.

Doch sijnde noch met alle die precautien niet te vreden, aghtende sigh selve, soo wel als my, in gevaer te zijn, door dien sy maer omtrent twaelf sterck waeren, sullende alle de Inwoonders konnen op-staen, ende door de instigatie van de Afgoden-Dienaers ons op het lijf vallen, wilden sy de twee *Alcaldes* ende de andere mindere Officieren doen opstaen, om Huys-soeckinge door het Dorp te doen, ende de overige *de Fuentes* nevens de bekende Afgoden-Dienaers nae te speuren, ende haer van haere Personen te verseeckeren, in de gevanckenisse op te sluyten, ende nae *Guatimala* te senden, sullende men haer door dat middel beletten ons eenigh quaet te doen, niet alleen die naght, maer oock in het toekomende.

Verdere precautien door haer in het werck gestelt.

Door al dit werck, ende door de groote sorge die sy voor mijn Persoon droegen, maeckten sy, dat ick geheel die naght niet te bedde ginck, ende deselve sonder rusten overbraght.

Sy gingen dan de *Alcaldes* ende twee onder Officieren haelen, sy braghten haer tot mijnent, ende baeden my dat ick haer vertoonen wilde, dat het nodigh was datmen de resteerende Indiaenen opsoght.

Sy kloppen de Alcaldes op.

De arme *Alcaldes* waeren seer verbaest, siende op dat uere soo veel Spaignaerden, met de bloote degens in de vuyst, in mijn Huys, soodaenigh dat sy haer wel waghteden, van, het geene wy haer versoghten, te weygeren, oock was het, in die gelegentheydt van saecken, nodigh.

Het was omtrent midder-naght als sy uyt mijn Huys traeden, sy gingen door geheel het Dorp alle de Huysen besoecken, in dewelcke sy daghten dat de *de Fuentes* souden mogen versteecken wesen, ofte oock eenige van de andere Indiaenen, welcke geholpen hadden in het affront dat men my die dagh hadde aengedaen.

Die met haer de Indianen gaen soecken.

Niemant van deselve wierde te Huys gevonden, maer komende aen het logement van *Lorenzo de Fuentes*, die een van de vier Broeders was, attrapeer-

den sy niet alleen de andere drie, maer oock alle die by haer waeren, als men my dit gewelt aendeede, sijnde sy doende met drincken ende klincken.

Sy nemen de gedagte Indiaenen gevangen.

Door dien men nu het huys aen alle de zijden beset hadde, soo was'er geen middel voor haer om te eschapperen ofte te ontvlughten, ende siende sy de bloote degens der Spaigniaerden, dorsten sy gantsch geene resistentie doen.

Haer boos voornemen werd ontdeckt.

Het is seecker, ende wy bemerckten het daer nae oock klaerlijck, dat sonder dese voorsorge, sy een groot gewelt die naght in het Dorp souden hebben aengereght, ende dat sy alle vergaedert waeren om *Paulo de Fuentes* in vryheyt te stellen, om my daer nae op het lijf te vallen, ende dat verright hebbende, wegh te vlughten, oock wisten sy niet, dat ick door de Spaigniaerden soo wel verselt was.

Men sluyt haer in het gevangenhuys.

Men bevondt dat sy thien in dat huys sterck waeren, men leydde deselve aenstonts, sonder dat daer van eenigh gerughte in het Dorp ontstont, in de gevanckenisse, waer in sy alle door de Spaigniaerden wierden op-gesloten ende bewaert.

Sorge van den President voor den Autheur gedragen.

Door dien nu den President van *Guatimala Dom Juan de Guzman*, die een seer Godtvrughtigh Gouverneur was, geconsidereert hadde het geene ick des vorigen daeghs aen hem hadde geschreven, ende geloofde dat ick noch in groot gevaer was, sondt hy des morgens seecker Spaensch Officier van de Justitie, voorsien zijnde met een seer brede Commissie, om alle de Indiaenen, die my den vorigen dagh hadden geattaqueert, gevangen binnen *Guatimala* te brengen, en dat, soo men deselve niet konde vinden, hy de goederen, die men van haer in het Dorp van *Mixco* soude vinden, confisqueren soude.

Sy werden na *Guatimala* gevoert.

Doch de moeyte, die de Spaigniaerden, in de voorledene naght voor my hadden aengewendt, was oorsaecke, dat hy het geheele sootje wel versorght, in de gevanckenisse vondt, ende nae datse de kosten van dien Officier hadden betaelt, welcke hy soo hoogh schattede als hy selve wilde, soo wel als die van *Michael Delva*, ende van twee a drie andere Spaigniaerden, aen dewelcke men uyt den naeme des Coninghs beval, om haer in alle seeckerheyt nae *Guatimala* te brengen, deede men haer te Paerde klimmen, ende men braght haer, noch die selve dagh, voor den President.

Sy werden in de gevanckenisse gebraght ende daer na gestraft.

Soo drae sy gekomen waeren, sondt hy haer aenstonts nae het Gevangenhuys, ende daer nae verwees hy haer om publijckelijcke op de straeten gegeesselt te werden, hy bandde'er twee uyt het Dorp van *Mixco* nae de Golphe van St. *Thomas de Castillo*, ende hy soude haer alle in ballinghschap versonden hebben, indien sy, soo als sy deeden, my niet hadden gebeden voor haer te willen intercederen, belovende in het toekomende beter te leven, my alle soorten van vernoeginge te geven, soo men haer toeliet weder in het Dorp te keeren, ende daer by seggende dat sy haer selven aen de galge, ende haere goederen aen de confiscatie onderwierpen, soo sy oyt weder in diergelijck een foute vervielen.

Haer groot be-

Als nu de President hier op haer noch yder in de boete van twintigh Rijxdaelders hadde verwesen, moetende sy die aen de Kercke betaelen, ende zijnde my

my daer over de vrye dispositie gelaeten, sondt hy haer weder nae haere huysen toe; volgens haere belofte quaemen sy my alle besoecken, ende sigh voor my vernederende, ende heete traenen stortende, betuyghden sy groote rouwe wegens het geene sy gedaen hadden, leggende alle de schult op de Duyvel, die veel maght over haer hadde gehadt, ende haer versogt tot op soodanigen poinct toe, dat sy die boose daedt hadden begaen, maer nu seyden sy, dat sy hem ende alle sijne listen versaeckten, ende in het toekomende als goede Christenen wilden leven, biddende ende eerende maer eenen Godt.

rouw ende leetwesen.

Ick wierde seer tederlijck door hare traenen getroffen, soo wel als door de getuygenissen, die sy my, van haer berouw ende leetwesen gaeven, ende daer door bemerckte ick dat sy nu bequaemer waren om Jesum Christum te om-helsen, dan sy wel van te voren hadden geweest, oock tragte ick haer in Sijne kennisse te onderrighten, ende den wegh ter saligheyt te wijsen.

Ick bleef nae die tijdt niet lange in het Dorp, maer doch evenwel soo lange als ick my daer onthielt, bespeurde ick soo groot eene veranderinge in haere maenieren van doen, dat my sulcks verpligte te gelooven, dat haer berouw opreght ende goet was, als voort-komende uyt een leet-draegendt herte.

Werdt door den Autheur voor goet gekeurt ende opreght te sijn bevonden.

Ick hebbe dese geschiedenissen van eenige particuliere Indiaenen niet ten toon gestelt, om geheel haere Natie te blameren, want ick beminne die seer, ende wenschte dat ick al mijn bloed voor haer vergoten hadde, soo haer sulcks konde eenigh nut toe-brengen, ende tot saligheyt van hare zielen gedyen.

Het geschiet veel eer om te maeken datmen medelijden ende compassie over die Lieden hebbe, die, na datmen haer soo veele Jaren Christum Jesum heeft gepredickt, doch maer meest alle Christenen in uyterlijcken schijn, ende in het onderhouden der Kerckelijcke Ceremonien zijn.

Besluyt des Capitels.

Sy zijn seeckerlijck van een seer goet naturel, seer gemackelijck om te onderrighten, ende konnen light bewogen werden tot het aenroepen van eenen Godt, ende men soude sulcks bevinden soo men haer den reghten ende eygentlijcken Gods-dienst leerdde.

HET XXII. CAPITTEL.

Den Autheur krijght permissie van sijnen Generael om nae Engelandt te keeren. Hy maeckt sulcks den Provinciael bekent. Die hem niet toe-laet te vertrecken, maer door weldaden traght te behouden. Redenen die den Autheur bewegen om te blijven. Den Autheur werdt Vicaris van het Dorp ende Clooster van Amatitlan. *St. Christoffel van* Amatitlan *ofte* Palinha. *Naems-oorspronck. Beschrijvinge van het Dorp selve. Schoone geconfijte* Ananassen. *Steenen door een Vulcanus uytgeworpen.* Pampichi *een kleyn Dorp. Naems-oorspronck. Den Autheur doet weder seer groote en ende hevige instantien om ontslaegen te worden. Antwoord van den Provinciael. Replijck van den Autheur, die sigh evenwel genootsaeckt siet te blijven.*

De Autheur krijght permissie van sijnen Generael om nae Engeland te keeren.

OP het selve Jaer als het voor-verhaelde spel te *Mixco* voor-viel, ontfing ick de permissie van mijnen Generael van de Ordre van St. Dominicus, om weder nae Engeland te mogen keeren; sulcks verheughde my seer om dat ick het leven onder de Indiaenen moede wierde, ende het verdroot my te sien hoe weynigh vrughts ick aldaer uytwerckte, dervende haer, ter oorsaecke van de Inquisitie, de Euangelische waerheydt niet voor oogen stellen, welcke haer andersints goede ende waeraghtige Christenen in het innerlijcke soude gemaeckt hebben.

Ick verlanghde te meer te vertrecken, door dien ick bespeurdde, dat *Antonio de Sotto-Major*, welcke Heere van *Mixco* was, een af-keer van my hadde, om dat ick twee Inwoonders uyt sijn Dorp hadde doen bannen, ende een openbaer affront aen de *de Fuentes*, wegens hare Afgoderije, gedaen, nemende hy dat op, even als of ick het aen alle de Indiaenen van die Plaetse gedaen hadde.

Hy maekt sulcks den Provinciael bekent.

Hebbende dan alles wel overleght, schreef ick aen den Provinciael, die doen te *Chiapa* was, dat ick van voornemen was, om weder nae mijn Vaderlandt te keeren, volgens het verlof dat ick daer toe van Romen hadde gekregen.

Maer door dien hy verstaen hadde alles wat ick in het Dorp van *Mixco* hadde gedaen, soo met het tot reden brengen van de Afgoden-Dienaers, verbranden van haren Af-godt, als met het gevaer van mijn leven in eene soo goede saecke;

En wetende daer-en-boven dat ick eene volmaeckte kennisse in de Taele *Poconchi*,

conchi hadde, soo wilde hy noyt toe-laeten dat ick soude vertrecken, maer hy deede alles wat hy konde, soo door groote beloften als andersints, om my in dat Landt te doen verblijven, niet twijffelende of ick soude, even gelijck ick alreede dienst aen GODT gedaen hadde, het selve in het toekomende noch veel meer doen.

Om my dan des te gemackelijcker tot sijnen wille te krijgen, sondt hy my opene brieven, door dewelcke hy my sijnen Vicaris van het Dorp ende Convent van *Amatitlan* maeckte, al waer men doenmaels doende was, met een nieuw Convent te stighten, om alsoo die geheele Valeye van het Clooster van *Guatimala* te scheyden.

Die hem niet toe-laet te vertrecken, maer door wel-daden traght te houden.

Hy badt my dat ick dat getuygenisse van de genegentheyd, welcke hy, om my te vorderen, hadde, wilde aen-nemen, twijffelende niet, door dien ick de Indiaensche Taele seer wel sprack, of ick soude seer veel konnen toe-brengen, jae meer dan yemand anders, tot den spoedigen op-bouw en de voltoyinge van dat nieuwe Convent, ende dat soude hem dan gelegentheydt geven, om my, in het korte, een ander employ te doen hebben, dat tot mijn avancement noch veel nutter soude zijn.

Hoe wel ick niet veel wercks maeckte van het Ampt dat hy my doen gaf, alsoo weynigh als van alle eere ende profijt die hy my daer nae soude hebben konnen doen genieten, soo geloofde ick dat het doen de tijdt noch niet was, welcke GODT tot mijne wederkeeringe nae Engeland hadde voor-geschickt; oock sagh ick wel, dat, soo den Pater Provinciael ende den President van *Guatimala* sigh te saemen voeghden om my niet te laten gaen, gelijck ick uyt den brief van den Provinciael bespeurt hadde, dat sulcks haer voornemen was, het my niet mogelijck soude zijn geweest, de eene ofte de andere wegh uyt te trecken, sonder ontdeckt ende daer op weder te rugge gevoert te worden.

Redenen die den Autheur bewegen om te blijven.

Dat deede my dan resolveren, voor eerst noch te blijven, tot dat de Provinciael weder te *Guatimala* soude zijn gekomen, op dat ick met hem in het bysonder soude mogen confereren, ende hem mijn redenen om nae Engeland te keren, ende dat Landt te verlaten, voor oogen te stellen.

Soodaenigh dat ick het Ampt van Vicaris van het Dorp ende Clooster van *Amatitlan* met lusten aenvaerde, oock konde ick daer veel meer winnen, dan in de twee andere Dorpen, in dewelcke ick nu al volle vijf Jaren hadde gewoont.

Den Autheur wert Vicaris van het Dorp ende Clooster van Amatitlan.

Want behalven dat het Dorp veel grooter was dan *Mixco* ende *Pinola* te saemen, datter veel meer Beelden in de Kercke waeren dan in die van die Dorpen, ende oock veele Gebroederschappen daer aen dependerende, hadde ick een groot inkomen van de Suycker-molen, die ick hier boven geseght hebbe, dat dighte by de Stadt lagh, door dien de Negers ende de Spaigniaerden, die daer op woonden, my daegelijsckfch veele offerhanden quamen brengen.

Behalven dit Dorp van *Amatitlan* hadde ick noch een ander onder mijn opsight, het welcke kleynder ende St. Christoffel van *Amatitlan* genaemt was, zijnde twee mijlen van het groote Dorp gelegen.

St. Christoffel van Amatitlan ofte Palinba.

Dit

Dit Dorp van St. Chriſtoffel, werdt in de Indiaenſche Taele eygentlijck *Palinha* genaemt, *Ha* beduydt water, ende *Pali* is ſigh over-eynde houden geſeght, hier door ſietmen dat het eygentlijck een over-eynde ſtaende water beteeckent.

Want het Dorp is gelegen in het hangen van den Water-Vulcanus, aen die kant daer men ſijn uytſight op *Guatimala* heeft, deſelve ſchiet aen die zijde niet alleen veele ſchoone Fonteynen uyt, maer uyt ſeeckere ſeer hooge Rotſe, komt oock een Beecke af-vlieten, welcke van boven nae beneden vallende, ende daer door groot gerughte maeckende, van verre ſchijnt een ſtaende ende ſteyl afgaende ſtreepe waeters te vertoonen, doch omtrent twintigh roeden op die wijſe gedaelt zijnde, ſoo ſpruyt daer uyt, door dien den Bergh vlacker werd, een ſeer aengenaeme Beecke, welcke bezijden het Dorp haeren cours neemt, ende ſulcks heeft de Indiaenen bewogen, om het ſelve *Palinha* te noemen, ter oorſaecke als boven geſeght is.

Beſchrijvinge van het Dorp ſelve.

In deſe plaetſe zijn veele rijcke Indiaenen, welcke nae de zijde van de Zuyd-Zee toe handelen, ende het Dorp is ſoodaenigh met vrught-draegende boomen over-ſchaduwt, dat het ſchijnt dat het eene te ſaemen gevloghte wandelarije is, ofte wel een kleyn Bosken, datmen tot vermaeck geplant heeft.

Schoone geconfijte *Ananaſſen.*

Doch de voornaemſte vrught die men daer vindt, is die geene, die men *Pinnas* ofte *Ananas* noemt, deſelve ſietmen op alle de voor-plaetſen der Indiaenen ſtaen waſſchen; de Spaigniaerden koopen deſelve veel op, om Confituren van te maecken, door dien ſy het gerijf van de Suycker-molen daer by de hand hebben, oock is dat het beſte ſuycker-werck, dat ick in die Landen hebbe gegeten.

De Inwoonders van dat Dorp trecken veel gelts van de Ceder-bomen, welcke in groote meenighte in het hellen van die Vulcanus groeyen, ſy verkoopen de ſelve te *Guatimala*, ende op de omleggende Plaetſen, om in de gebouwen gebruyckt te werden.

Steenen door een Vulcanus uytgeworpen.

Tuſſchen het groote *Amatitlan* ende dat laetſte genoemde, is den wegh ſeer even ende vlack, ſy loopt onder aen den voet van een Vyer-Vulcanus, welcke eertijts ſoo veel roock ende damp uyt-wierp, als die van *Guatimala* doedt, maer zijnde daer op ſeeckeren tijdt op de kruyn een groote klove op-geborſten, uyt dewelcke veele ſteenen geworpen wierden, die men noch in het diepſte van de Valeye ſiet leggen, ſoo heeft men nae die tijt geene ſteenen nochte roock meer vernomen, ende het om-gelegene Landt is daer door gantſch niet meer beſchadight.

In mijnen tijd was daer ſeeckere *Juan Baptiſta de Guatimala*, welcke een nieuwe Suycker-molen op die wegh deede maecken, ende die, volgens een ygelijcks gevoelen, veel voordeel en winſte ſoude moeten toe-brengen.

Pampichi een kleyn Dorp.

Terwijlen ick te *Amatitlan* woonde, hadde ick noch een derde Dorp onder mijn opſight, *Pampichi* genaemt, het lagh aen den voet van een Bergh, aen de andere zijde van het Meer, doch daer was maer eene Capelle, welcke onder de Kercke van het groote *Amatitlan* behoorde, ick begaf my alle Jaeren daer maer

vier maelen heenen om my te verlustigen, want het Dorp is met seer goede reden dus genaemt, van het woordeken *Pam*, dat in de Indiaensche Taele *in* ofte *binnen* geseght is, ende *Pichi* dat *bloemen* beduyt, hier door soude in het Duyts de naem in ofte binnen de bloemen wesen, want waer men in ofte even buyten het selve komt, siet men niet dan bloemen, dat dan een seer aengenaem gesighte geeft, behalven het vermaeck dat men daer geniet van op het Meer te konnen gaen vaeren, om vermaeck ofte om te visschen, ende dat door den over-vloed van de *Canoas*, welcke even aghter de huysen leggen.

Naems-oorspronck.

Soodaenigh dat ick, terwijlen ick te *Amatitlan* woonde, om mijn vermaeck te nemen, de keure van drie Dorpen hadde, ende door dien in deselve veele zielen te versorgen waren, hadde ick oock altoos yemandt om my te helpen.

Het Dorp van *Amatitlan* was als het Hof, ten opsighte van de twee andere, want aldaer en ontbrack niets dat den Geest des menschen soude konnen verlustigen, ende oock het licchaem voeden, door den grooten overvloed van vleesch ende visch.

Ick wierde evenwel het woonen in dit groot ende aengenaeme Dorp wel haest moede, ter oorsaecke van den grooten omslagh ende sorge, wegens het op-bouwen van het Convent.

Somwijlen hadde ick dertigh a veertigh werck-lieden, ende op andere tijden min ofte meer onder mijn opsight, ick moeste aght op de selve geven, ende haer alle saturdaegen op den avond betaelen, dat verveelde my seer, ende belette my in mijne studie, oock hadde ick daer geheel geen vermaeck in, ende ick konde niet hopen daer ick eenigh genot van die arbeyd soude hebben.

Hier om was het, dat ick, nae een Jaer in die Plaetse gewoont te hebben, den Pater Provinciael, die doenmaels te *Guatimala* was, gingh besoecken, ende ick badt hem weder seer ernstelijck, mijn verlof, dat ick van Romen hadde gekregen, te willen examineren, op dat ick daer door weder nae Engelandt, mijn Vaderlandt zijnde, moghte vertrecken, om aldaer het Euangelium te predicken, zijnde sulcks de conditie onder dewelcke my den Generael van onse Ordre verlof hadde gegeven, niet twijffelende of ick soude aldaer GODT een grooten dienst doen; Ick voeghde daer by, dat ick my, in mijne conscientie, gedrongen voelde, omme de Taelenten, welcke GODT my hadde toevertrouwt, meer te besteden onder die van mijnen Landt-aerdt, dan onder de Vremdelingen ende de Indiaenen.

Den Autheur doet weder seer groote ende hevige instantien om ontslaegen te werden.

Hy antwoorde daer op, dat die van mijne Natie, Ketters waren, ende dat sy my, als ick by haer soude gekomen zijn, souden doen op-hangen.

Antwoord van den Provinciael.

Doch ick repliceerde dat ick een beter gevoelen van haer hadde, ende dat ick op soodaenig een wijse onder haer daghte te leven, dat sy souden bemercken dat ick de Galge niet verdiende.

Replijck van den Autheur.

Nae langen tijt over ende weder gedisputeert te hebben, bemerckte ick dat den Provinciael onversettelijck was, my, half in gramschap ontsteecken zijnde, seggende, dat hy ende de geheele Provincie haere oogen op my hadden geworpen, om my alle de weldaeden, die in haere maght waeren, te laeten toe-

Die sigh evenwel genootsaeckt siet te blijven.

komen, ende dat ick seer ontdanckbaer soude zijn, soo ick haer, ten opsighte van mijne Natie, verliet, welcke men my van mijne kindtsheyd af hadden doen verlaeten.

HET XXIII. CAPITTEL.

Den Autheur neemt voor in der stilte te vertrecken. Hy versoeckt van sijn Vicaris-Ampt ontslaegen te zijn, dat hem met moeyte werdt toegestaen. Hy werdt te Petapa *geplaetst. Hy neemt vastelijck voor dat Landt te verlaeten ende te ontvlughten. Hy maeckt sulcks met listigheydt aen* Michael Delva *bekent. Redenen waerom hy dat doet. Deselve presenteert hem te versellen, maer hy slaet sulcks af. Den Autheur verkoopt sijne Muyl-esels, Koorn, &c. Oock sijne Schilderijen, Boecken ende verderen huys-raedt. Het Capitael van den Autheur. Waer in hy het selve besteet. Voorbereydselen tot de vlugt. Den Autheur sendt sijne Bagagie voor uyt. Begeeft sigh vier dagen daer na selve op de vlugt.*

Den Autheur neemt voor in der stilte te vertrecken.

ICk bespeurde wel dat ick met hem niet meer moeste disputeeren, ende dat alles wat ick soude konnen by-brengen, nergens toe soude dienen, soodaenigh dat ick by mijn selven voor-nam, de eerste gelegentheyt, die ick, om te ontvlughten, soude konnen vinden, waer te nemen, ende, buyten sijn weten, wegh te gaen, my grondende op het verlof dat ick, daer toe, van Romen, hadde gekregen.

Hy versoeckt van sijn Vicaris-ampt ontslagen te zijn, dat hem met moeyte werd toegestaen.

In dit voornemen badt ick hem my uyt het Dorp van *Amatitlan* te verlossen, door dien ick my niet sterck genoegh kende om die groote last te dragen, zijnde oock niet bequaem om het beleyt, over de op-bouwinge van het Clooster, te hebben.

Het was niet dan met groote moeyte dat hy daer in consenteerde, my voor oogen stellende de groote eere, welcke het stighten van een Clooster medebrenght, my oock seggende, dat ick mijnen naem, om, tot een eeuwigh-duyrende teecken, aen de nae-komelingen te dienen, in de mueren soude sien uytgehouwen.

Doch ick seyde hem dat ick niet veel aghts op alle die dingen nam, ende dat ick meer werck maeckte van mijne gesondheydt ende ruste, als van alle die ydelheydt.

Hy werd

Dit bewoogh hem eyndelijck my mijn versoeck toe te staen, bevelende my nae

nae *Petapa* te gaen, ende ontbiedende den Vicaris van *Petapa*, om, in mijne plaetse te *Amatitlan* te komen, ende het gebouw aldaer te voleynden.

te Petapa geplaetst.

Ick was te *Petapa* meer dan een Jaer met alle genoegen, datmen, omtrent de wereltsche saecken, konde wenschen, doch door dien de desseynen, die ick voorgenomen hadde, my geene ruste lieten, soo stelde ick vast, het koste dan wat het wilde, die Landen te verlaeten, ende weder nae Engelandt te keeren, veraghtende ende aghter den rugge stellende de gevaeren, in de welcke ick my ginck werpen, ende oock alles wat my soude hebben konnen overkomen, soo ick gevangen ende nae *Guatimala* voor den President ende den Provinciael gebraght wierde.

Hy neemt vastelijck voor dat Landt te verlaeten ende te ontvlughten.

Doch bemerckende dat het my swaer soude vallen alleen ende sonder geselschap te gaen, ende dat voor al in de twee a drie eerste dagh-reysen, hebbende ick oock verscheydene saecken die ick wilde verkopen ende tot gelt maecken, soo daghte ick dat het beter was het selve aen een goet ende getrouw Vriendt te communiceren, ende den selven mede te nemen, als soodaenigh een reyse alleen aen te vangen.

Ick geloofde dan dat ick daer toe geen beter noch bequaemer konde vinden, dan *Michael Delva*; ick hadde altoos bespeurt dat hy my seer genegen was, dat hy een groote getrouwigheyt in sijn herte voedde, oock dat hy sigh met een kleyntje voor sijne moeyte soude laeten loonen.

Ick liet hem hier op van *Pinola*, al waer hy sigh onthield, ontbieden, ende nae dat ick hem bevolen hadde de saecke geheym te houden, zeyde ick hem, dat ick, tot quytinge van mijne conscientie, verplight was een reyse nae Romen te doen, dat ick niet wilde dat yemand anders, dan hy, sulcks wiste, hebbende vast gestelt, even als veele andere gedaen hadden, daer nae wederom te keeren, welcke, nae verloop van twee Jaren, weder in dat Landt waeren gekomen.

Hy maeckt sulcks met listigheyd aen *Michael Delva* bekent.

Ick wilde hem niet bekent maecken dat ick van voornemen was nae Engelandt te gaen, op dat die goede ende oude Neger niet bedroeft soude werden, vreesende dat hy my noyt weder soude sien, oock dat de genegentheyd, welcke hy my toe-droegh, gevoeght zijnde by het voordeel, dat hy van my hadde, hem mijn voornemen soude doen ontdecken, ende middelen soecken om het uyt-voeren van het selve te steuyten.

Redenen waerom hy dat doet.

Desen goeden Neger bood sigh aen, om geheel de reyse met my te doen, doch ick sloegh sulcks af, hem vertoonende dat hy te out was om sigh op soo ver een wegh te begeven, ende oock dat men hem voor een verlopene slaev soude aensien, ende sijn persoon arresteren, soo drae wy buyten dat Landt waren.

Delva presenteert hem te versellen; maer hy slaet sulks af.

Siende dat mijn seggen in redenen bestont, keurde hy het selve voor goet, ende hy presenteerde my te versellen tot op de kant van de Zee, ende aen de plaetse van mijn embarquement toe, ende als ick sulcks in danck hadde aengenomen, gaf ick hem ordre om eenige van mijne Muyl-esels, Koorn ende *Maiz* dat ick hadde te verkopen, gelijck oock eenige andere saecken, daer hy kennisse van hadde.

Den Autheur verkoopt sijn Muyl-esels koorn &c.

Oock sijne schilderijen, boecken ende verdere huysraedt.

Ick geloofde, wat de Schilderijen die in mijne kamers waeren, belanghde, dat de Inwoonders van *Petapa* die wel souden kopen, om in hare Kercke te hangen, ende daer om sprack ick daer van met den Gouverneur, die daer seer blijde over was.

Doch ick verhandelde het meeste gedeelte van mijne boecken ende verderen huys-raedt te *Guatimala*, ende dat door middel van *Michael Delva*, welcke ick, volle twee maenden, voor mijn vertreck by my hieldt, houdende alleen voor my twee ledere maelen, eenige weynige boecken, ende een Matras, om, gedeurende de reyse, op te slaepen.

Het Capitael van den Autheur.

Doen ick alles, wat ick wilde verkopen, my hadde quyt gemaeckt, bevond ick dat ick negen-duysent stucken van aghten, Spaensche munte, hadde over-behouden, welcke ick, binnen twaelf Jaeren, door my in dat Landt versleten, hadde overgewonnen.

Waerin hy het selve besteet.

Door dien ick nu geloofde, dat een soo swaere somme aen gelt, my op die lange reyse, welck ick noch moeste af-leggen, soude verveelen, besteede ick vier-duysent Rijxdaelders aen Peerlen ende edele Gestenten, op dat mijn Reys-tuygh des te lighter soude vallen; het overige van mijn gelt, deede ick ten deelen in sacken, ende ten deele in mijn Matras, in voornemen, van onderwegen, daer Pistolen voor te wisselen.

Sijnde nu van gelt voorsien, deede ick oock voor-raed van Chocolate ende Confitueren, voor de reyse, op.

Voor-bereydselen tot de vlught.

Ende door dien ick voorsagh, dat ick, de eerste weecke, seer spoedigh soude moeten voort-trecken, ende dat ick mijne koffers soo drae niet soude konnen over den wegh krijgen, als ick voor mijn Persoon soude konnen reysen, soo resolveerde ick deselve ten minsten vier daegen voor uyt te senden.

Den Autheur send sijne Bagagie voor uyt.

Door dien ick nu my aen niet een van de Inwoonders van *Petapa* dorste vertrouwen, soo sondt ick om seecker Indiaen van *Mixco*, welcke mijnen bysonderen Vriendt, ende aen welcken de wegh, die ick houden moeste, seer wel bekent was; aen den selven ontdeckte ick mijn voor-nemen, ende ick boodt hem een genoeghsaem recompens voor sijne moeyte aen, ende daer op liet ick hem, des midder-naghts, met twee Muyl-esels voor uyt trecken, op de eene was hy, ende op de andere mijne Bagagie; Ick geboodt hem altoos nae St. *Michael* ofte *Nicaragua* toe te trecken, tot dat ick hem soude onderhaeldt hebben.

Begeeft sigh vier daegen daer nae selve op de vlught.

Ick liet hem dan vier daegen voor my vertrecken, ende die verlopen zijnde, begaf ick my, met mijnen goede Neger verseld, kloeckmoedelijck op de reyse, laetende de sleutel van mijne kamer in de deure steecken, ende niet dan oude papieren in het huys, ende ten tijde dat alle de Indiaenen in haere ruste waren, soo seyde ick mijn laetste vaer-wel, aen het Dorp van *Petapa*, aen geheel de Valeye, ende aen alle mijne Vrienden in *America*.

Eynde van het derde Boeck.

Nieuwe en seer Naeuwkerige

R E Y S E

Door de Spaensche West-Indien

VAN

THOMAS GAGE.

HET VIERDE BOECK.

I. Capittel.

Bekommernisse des Autheurs over den wegh die hem te nemen stondt. Difficulteyten op de wegen van de Golf, Mexico, *&c. Den Autheur neemt sijn wegh door* Nicaragua *ende het Meer van* Grenada. *Hy neemt per missive een seer beleest af-scheydt van den Provinciael. Precautie van den Autheur. Hy treckt uyt* Petapa. *Beschrijvinge van* Sierra Rotonda. Los Esclavos *een* Indiaensch *Dorp. Naems-oorspronck daer van. Oorspronck van de naem* Amatitlan. *Komste te* Agnachapa *ende te* Trinidad.

Bekommernisse des Autheurs over den wegh die hem te nemen stont.

MYne meeste bekommernisse, in dese mijne voorgenomene reyse, was hoe ick best den seeckersten wegh soude kiesen, daerom en nam ick die van de Golf niet, hoewel de selve wel de ghemackelijckste was, ende oock de naeste Zee-haeven aen mijne woon-plaetse, te meer, doordien ick verseeckert was, dat ick, in de plaetsen, door dewelcke ick trecken moeste, veele Persoonen van kennisse soude vinden, ende dat de tijdt van het vertreck der Scheepen daer soo onseecker was, dat men, voor

 mijn

mijn vertreck, ordre van *Guatimala* om my te arresteren, soude hebben konnen senden.

Dfficulteyten op de wegen van de Golf, *Mexico*, &c.

Ick vreesde oock dat, soo ick mijne reyse door de Provintie van *Comayagua* ofte *Truxillo* voort-sette, ende aldaer nae de Schepen waghtede, de Gouverneur van die plaetse, door den President van *Guatimala* gewaerschouwt zijnde, my moghte komen te ondervragen, ende daer nae te rugge te senden, of wel dat hy de Schippers soude verbieden my binnen haer boord te nemen.

Ick overleydde mede, dat, soo ick weder nae *Mexico* ofte *Vera-Paz* toe keerde, my die wegh, alleen zijnde, veel verdrietiger soude vallen, dan sy gedaen hadde doen ick met mijne Vrienden te *Chiapa* quam, ende noch te meer, door dien ick *Michael Delva* te Lande wilde met my nemen.

Den Autheur neemt sijn wegh doo *Nicaragua* ende het Meer van *Grenada*.

Hebbende dan voor-genomen geene van die drie wegen in te trecken, stelde ick vast de vierde door *Nicaragua* ende het Meer van *Grenada* te gebruycken; ick stelde mijne reyse uyt tot in de weecke vans Kers-tijdt, wetende dat de Schepen ofte Fregatten, gemeenlijck, om nae de *Havana* te seylen, omtrent half Januarii, ofte, ten laetsten, omtrent Vrouwen-Lightmisse uyt dat Meer liepen, hoopende ick genoeghsaem voor die tijt daer te zijn.

Hy neemt per missive een beleeft afscheydt van den Provinciael.

Doch om alle gedaghten aen den Provinciael te benemen, van dat ick die wegh moghte gekosen hebben, sondt ick voor mijn vertreck, door *Michael Delva*, een brief aen een van sijne Vrienden, om deselve, vier daegen nae mijn vertreck, aen den geseyden Provinciael te *Guatimala* te behandigen; door de selve nam ick een seer beleeft af-scheyt van hem, hem met eenen biddende niet quaelijck van my te willen spreecken, oock niemand my aghter na te senden, door dien ick tot mijn vertreck geauthoriseert was, door eene, in alle deelen, suffisante permissie van Romen, en hebbende de sijne niet konnen verwerven, hadde ick gelooft, dat ick, met een opreght gemoet, ende sonder mijne conscientie te quetsen, nae mijn Vaderlandt moghte keeren, te meer, om dat ick in dat Landt, de ruymte van Luyden liet, welcke mijne plaetse souden konnen vervullen, ende die in de Indiaensche Taele genoeghsaem ervaren waeren.

Precautie van den Autheur.

Om hem nu de lust te benemen van my op den wegh van *Nicaragua* te doen soecken, soo dateerde ick mijn brief, even of als sy uyt het Dorp van *St. Antonio de Suchitepeques* hadde geschreven geweest, 't welck op den wegh van *Mexico* gelegen zijnde, reght tegens die van *Nicaragua* over lagh.

Hy treckt uyt *Petapa*.

Daeghs dan nae drie Coningen, zijnde den sevenden Januarii 1637. reed ick, omtrent midder-naght, op een seer goede Muyl-esel geseten zijnde, uyt het Dorp van *Petapa*, hebbende niemandt, dan *Michael Delva*, by my; deselve Muyl-esel verkoght ick daer nae onder-wegen voor taghtigh Rijxdaelders.

Beschrijvinge van *Sierra Rotonda*.

Door dien nu het begin van den weg seer berghaghtig was, konden wy so veel wegs niet af-leggen, als wy wel gewenscht hadden, want den naght overviel ons eer wy op de hooghte van het Geberghte waeren, men noemt het selve *Sierra Rotonda*, ofte het Ronde Gebergte, het is in dat Landt seer beroemt door de schoone weyden die men daer op vindt, voor de Koe-beesten ende Schaepen,

wanneer

wanneer de Valeyen verdrooght zijn, ende dat, by gevolge, voor de selve, aldaer geen gras meer te vinden is.

Op dat Geberghte vinden de Reysigers oock veel gemacks, want sy werden seer wel onthaelt, in seeckere Herberge, in de welcke men wijn ende spijse verkoopt, men kan sigh oock in deselve, met alles, watmen soo van menschen als beesten, by sigh heeft, vertrecken, ende sijne naght-rust nemen.

Op dit Geberghte is oock een van de beste Hof-steden van geheel dat Landt, ende op deselve werdt de beste Geyten ende Schaepen-kaes gemaeckt die daer omtrent te vinden is.

Desen ronden Bergh is vijf mijlen van *Petapa* gelegen, ick passeerde deselve met grooten spoet, vreesende eenige Inwoonders van P*etapa* te ontmoeten, door dien ick, in de Herbergen, veele Indiaenen in haere naght-ruste liet leggen, welcke eenige troupen van Muyl-esels, aen de Spaigniaerden behorende, dreven, moetende sy den volgenden dagh te P*etapa* komen.

Vier mijlen aen geene zijde dit Ronde Gebergte, is seecker Indiaensch Dorp, *Los Escalvos* genaemt, in onse Taele de Slaeven, niet dat sy voor als nu de slavernye, meer dan de andere Indiaenen, onderworpen zijn, maer om dat sy, in vorige tijden, wanneer *Montezuma*, ende de Coningen die onder hem stonden, regeerden, als Slaeven waeren, vergeleecken zijnde by de Indiaenen van de andere Dorpen.

Los Esclavos een Indiaensch Dorp.

Men was doenmaels gewoon de Inwoonders van dat Dorp te *Amatitlan* te ontbieden, ende deselve, even als Slaeven, met de brieven af te senden, op wat plaetse van het Landt dat men oock wilde.

Naems-oorspronk daer van.

Hier en boven moesten sy noch weeckentlijck, seecker getal van haere Inwoonders te *Amatitlan* senden, al nae dat die geene die in dat Dorp woonden het van nooden hadden, het sy om brieven ofte om packen, op andere plaetsen, te draegen.

De naem van het Dorp van *Amatitlan* spruyt uyt het gebruyck van de letteren, van de welcke sigh de Indiaenen in die plaetse bedienden, het selve is gemaeckt in de Mexicaensche Taele van het woord *Amat*, dat een *brief* beduyt, ende dat van *Titlan*, dat een Stadt geseght is, soodaenigh dat het woort *Amatitlan* eygentlijck een *Brief-stadt* beteeckent.

Oor-spronck van de naem van *Amatitlan*.

Oock was het eygentlijck een schrijf ofte Brief-stadt, want sy waeren gewoon, alles wat sy wilden, op basten van boomen te schrijven ofte te graveren, van deselve bedienden sy sigh even als wy van de brieven, sendende die geheel het Landt door, selfs tot in P*eru* toe.

Dit Dorp *Los Esclavos* leght in eene laeghte, dighte by eene Reviere, over de welcke de Spaigniaerden een seer schoone steenen brugge hebben laeten maken, om met gemack in ende uyt het Dorp te konnen komen, want sonder dat soude men het selve, met Muyl-esels, niet konnen doen, soo door den snellen stroom van het waeter, als door de meenighte van klippen die in de Reviere zijn, door de welcke het waeter met een groote vaert loopt.

Van dit Dorp, in het welcke wy niet stil waeren, dan om een kop Chocolate

Komste te

late

Agnachapa ende te Trinidad. late te drincken, ende om onse Muyl-esels te voederen, quaemen wy noch den selven dagh te *Agnachapa*, het selve leght vier mijlen aen geene zijde, dighte by de Zuyd-Zee, ende by de Haeven van *Trinidad*, aen dewelcke wy des avonts aenquaemen, hebbende op dien dagh, ende in een gedeelte van de naght, meer dan twintigh mijlen, over het Geberghte, ende door steen-aghtige wegen, sedert wy het Dorp *Los Esclavos* gepasseert waren, af-geleght.

HET II. CAPITTEL.

Schoon aerde-werck te Trinidad. *Beschrijvinge van het geene de Spaigniaerden den Mondt der Helle noemen. Seecker Religieus traght de selve te besightigen. Hy werdt ter aerde geworpen ende seer sieck. Verhael daer van door andere Persoonen. Wat den Autheur daer van heeft vernomen ende seggen kan. Redenen waerom hy geen ondersoeck deede.* Chalevapan *een groot Dorp. Precautie van den Autheur gebruyckt, om de Stadt* St. Salvador *te passeren. Beschrijvinge van* St. Salvador. *Hy passeert geluckelijck door de Stadt. Komste aen* Rio de Lempa, *ende by den voor uyt getrocken Indiaen. Groot voor-reght van die geene die* Rio de Lempa *passeren. Waer over den Autheur seer verblijd is. Hy passeert* Rio de Lempa *ende peystert aen de andere zijde met een gerust herte. Komste te* St. Michael. *Beschrijvinge daer van. Groote genegentheydt van den Indiaen. Den Autheur send sijne Bagagie te lande, ende hy selve gaet te water van* St. Michael *na* la Vieja.

Schoon aerde-werck te *Trinidad.* DIt Dorp van *la Trinidad* is in dat Landt seer vermaert, ende dat om twee saecken, de eerste is het Aerde-werck datmen daer maeckt, het welcke men segt, noch beter, dan dat van *Mixco*, te zijn, ende de tweede is een plaetse die omtrent een halve mijle van daer is, welcke de Spaigniaerden seggen, jae voor seecker gelooven, eene van de ingangen der Helle te zijn.

Beschrijvinge van Uyt deselve komt geduerighlijck een dicken ende swarten roock, welcke na swaevel rieckt, ende door dewelcke men, somwijlen, sware vlammen siet flickeren;

keren; het Landt dat desen roock van sigh geeft is laegh, ende gantschelijck niet verheven, ende niemand heeft oyt tot het selve konnen naederen, om de oorsaecke daer van te ondersoecken, want alle die sulcks gepooght hebben, zijn ter aerden geworpen geworden, ende in gevaer van haer leven geweest.

het geene de Spaigniaerden den mond der Helle noemen.

Seecker Religieus van mijne kennisse, welcke oock buyten dat, geloof-waerdigh was, heeft my by eede verseeckert, dat hy, met seeckeren Provinciael, die wegh reysende, resolveerde, nae die Plaetse te gaen, om sijne nieuws-gierigheyt te voldoen, ende om de oorsaecke, van alle de vremde praetjens, die men in dat Landt, ter oorsaecke van dese swaere roock voerdde, te door-gronden.

Seker Religieus tragt deselve te besightigen.

Hy seyde my, dat, zijnde op omtrent vijftigh schreden daer aen genaedert, hy soo een vervaerlijck geluyd hoorde, dat hy, soo daer door, als door de schrickelijcke stanck, ter aerde viel, ende daer op sigh aenstonts moeste vertrecken, werdende daer nae van soo hevigh een heete koortse aengetast, dat hy van deselve meende te sterven.

Hy werd ter aerde geworpen ende seer sieck.

Andere seggen dat sy, daer by komende, groot gekerm ende gekrijt hoorden, even als dat van lieden, welcke men pijnight, het selve was vermenght met het gerammel van ysere keetenen ende diergelijcke dingen, dit gaf haer reden om sigh in te beelden, dat het eene van de poorten der Helle was, doch, door dien ick geloove dat het de eenvoudigheyd van die menschen is, welcke haer sulcks doet aennemen, meer dan de waerheyd, soo sal ick den Leser, soodaenigh oordeel, als hy begeert, daer over laeten vellen.

Verhael daer van door andere persoonen.

Wat my belanght, ick soude daer van niet anders konnen seggen, dan dat ick den roock gesien hebbe, ende hebbende de Indiaenen daer op gevraegt of sy daer van de oorsaeck niet wisten, en of sy daer niet dighte by hadden geweest? antwoordden sy my, dat de reden daer van haer onbekent was, ende dat sy gesien hadden, dat eenige Reysigers daer toe dighte willende naederen, onder dit haer bestaen, als doode menschen, ter aerde waere gesmeten, ofte wel door een schielijcke vreese waeren bevangen geworden, ende daer nae door een swaere koortse, soodaenigh dat sy, als ick haer te kennen gaf, dat ick van voornemen was daer nae toe te gaen, my seyden, dat ick wel aght moeste nemen op het geene ick wilde aenvangen, ende dat ick my seeckerlijck, in gevaer van mijn leven te verliesen stelde.

Wat den Autheur daer van heeft vernomen ende seggen kan.

Doch het was niet soo seer de vreese van die Spaensche Helle, soo als men deselve in dat Landt noemt, welcke my met alle vlijdt van die plaetse deede vertrecken, als wel de gedaghten dat my yemandt, om my te arresteren, mogte volgen.

Redenen waerom hy geen onderfoeck deede.

Omtrent tegens den midder-nagt trock ick van daer, ende deede mijnen ontbijt in een groot Dorp *Chaletapan* genaemt, de Indiaenen van het selve, welcke *Pocomanen* waeren, ontfingen my seer wel, door dien ick nevens haer de Taele *Poconchi* ofte *Pocoman* sprack, oock wilden sy my op-houden, op dat ick den volgenden Sondagh, voor haer predicken soude, dit hadden sy lightelijck van my konnen verwerven, soo ick niet een seer presserende reden hadde gehadt, om my van daer te begeven, ende dat met alle mogelijcke vlijdt.

Chaletapan een groot Dorp.

Precautie van den Autheur gebruyckt om de Stadt *St. Salvador* te passeren.

Ick begonde op dese plaetse vast te overleggen, hoe dat ick best door *St. Salvador* soude konnen passeren, dit is een Spaensche Stadt, waer in een Clooster is van Religieusen van de Ordre van St. Dominicus, voor die van deselve hadde ick meer vreese dan voor eenige andere, door dien ick van haer meest alle bekent was.

Hierom nam ick voor, dat, als ick by de Stadt soude komen, ick van de wegh soude af-rijden, even als of ick verdwaelt hadde geweest, ende onder dat pretext op de eene ofte de andere Spaensche Hof-stede gaen, brengende aldaer den tijt door met Chocolate te drincken, houdende een praetje, ende doende mijn Muyl-esels wel voederen, op dat ick des te beter met haer, den volgenden naght soude konnen over den wegh geraecken, ende alsoo des anderen daegs s'morgens verre van de Stadt, ende van de Religieusen, die in de nae-buerige Dorpen woonden, mogen geraecken.

Beschrijvinge van *St. Salvador.*

Dese Stadt van *St. Salvador* is niet seer rijck, ende is niet veel grooter als *Chiapa.*

In dese Stad is een Spaensch Gouverneur, ende sy is omtrent veertigh mijlen van *Guatimala* gelegen, zijnde sy, aen de Noord-zijde, door hoogh Geberghte, de *Chanvales* genaemt, omringht, de Indiaenen, die daer op woonen, zijn seer arm.

Dighte by de plaetse, op dewelcke de Stadt gebout is, zijn eenige Suyckermolens, men teelt daer oock Indigo, dogh de beste Hoeven zijn die geene, op dewelcke men Bestiael aenqueeckt.

Hy passeert geluckelijck door de Stadt.

Ick voerdde mijn voornemen uyt, ende hebbende op seeckere Hoeve gepeystert, ende my nevens mijne Muyl-esels wel ververst, trock ick des avonts ten aght ueren van deselve, passerende door de Stad, sonder van yemand bekent te zijn.

Ick was van voornemen des anderen daeghs op den ughtent, aen een groote Reviere, *Rio de Lempa* genaemt, te komen, deselve is thien mijlen van *St. Salvador* gelegen; Ick haeste des te meer, om dat twee mijlen aen dese zijde deselve, seecker Indiaensch Religieus, onder het Convent van *St. Salvador* behoorende, woondde, welcke my seer wel kende.

Komste aen *Rio de Lempa* ende by den voor uyt getrocken Indiaen.

Dogh ick deede soo groot een neerstigheydt, dat ick, voor het aen-breecken des daeghs, door dat Dorp passeerde, ende voor seven ueren quam ick aen gezeyde Reviere, by de selve vondt ick den Indiaen, door my voor uyt-gesonden, soo als hy vaerdigh stondt, om, met mijne Bagagie, over te vaeren, zijnde hy te drie ueren des morgens, van twee mijlen aen geene zijde het voorzeyde Dorp, vertrocken; Ick was seeckerlijck seer verheught hem gevonden te hebben, door dien in de maelen, welcke ick hem vertrouwt hadde, een groot gedeelte van mijne middelen was.

Ick ruste my op die plaetse, ende dighte aen de Reviere, een weynigh uyt, ick deede oock mijne Muyl-esels weyden, ende mijnen Indiaen maeckte vyer, ende bereydde my de Chocolate.

Men houdt dese Reviere, ofte *Rio de Lempa* voor een een van de grootste van het

het Landt van *Guatimala*, daer zijn gemeenlijck twee Ponten om de gaende ende de komende Paſſagiers, nevens haere Muyl-eſels ende Dienaeren over te ſetten.

Groot voor-regt van die geene welcke *Rio de Lempa* paſſeren.

Deſe Reviere heeft dat voor-reght, dat, by aldien yemand eenige miſdaedt begaen hebbende, ende van de zijde van *Guatimala* ofte *St. Salvador* komende vlughten, ende aen de andere zijde over te vaeren, hy als dan in alle veyligheyd ende ſeeckerheyd is, ende geen Officier van die kant, daer hy van daen komt kan hem, om eenige miſdaeden arreſteren, ende noch veel minder om ſchulden, ende oock hebben de Officiers van de zijde aen dewelcke hy is komen vlughten, geen vat aen hem, op deſelve wijſe is het mede met die geene, die van de zijde van *St. Michael* ende *Nicaragua* komen, wanneer ſy ſigh aen de kant van *St. Salvador* ende *Guatimala* hebben begeven.

Het welcke den Autheur ſeer verheught.

Hoewel ick nu door Godes genade niet om eenige miſdaeden, alſoo weynigh als om ſchulden, de vlught hadde genomen, ſoo verweckte het evenwel in my een groote vreughde, ſiende dat ick ſtont om over te vaeren in het Landt, in het welcke ick, door een byſonder voor-reght, in alle ſeeckerheydt konde zijn, wetende dat, als al yemandt my quaeme te vervolgen, deſelve de Reviere van *Lempa* niet paſſeren ſoude; mijn Neger begonde te lacchen als ick hem deſe mijne vreughde te kennen gaf, ende ſeyde my dat'er nu niet meer te vreſen was, ende dat alles wel ſoude gaen.

Hy paſſeert *Rio de Lempa* ende peyſtert aen de andere zijde met een geruſt herte.

Wy paſſeerden deſe Reviere ſeer geluckelijck, ende aen de andere zijde gekomen zijnde, begaeven wy ons, nevens onſen Indiaen, nae een Indiaenſch Dorp dat twee mijlen van deſelve af-lagh; wy deeden aldaer de beſte maeltijt, welcke wy, ſedert ons vertreck van *Petapa*, genuttight hadden, ende wy lieten onſe Muyl-eſels tot vier ueren in den avont ruſten, als doen vertrocken wy nae een ander kleyn Indiaenſch Dorp, dat wat meer dan twee mijlen aen geene zijde leght, paſſerende door vlack, even ende ſandtaghtigh Landt.

Komſte te *St. Michael*.

Des volgenden daeghs leydden wy maer thien mijlen af, om in het Dorp van *St. Michael* te komen, het ſelve behoorde aen de Spaigniaerden, ende hoewel het geene Stad is, ſoo is het doch by nae ſoo groot als *St. Salvador*, oock is'er een Spaenſch Gouverneur.

Beſchrijvinge daer van.

Daer in is een Convent van Religieuſe Doghters, ende een van de Religieuſen *de la Merced*, die my ſeer wel ontfingen, want in die plaetſe begonde ick my in het openbaer te vertoonen, ſonder my meer te verſteecken, zijnde van voor-nemen mijn Muyl eſels te verkopen, ende te waeter, over een boght van de Zee, nae ſeecker Dorp van *Nicaragua*, *la Vieja* genaemt, te gaen.

Genegentheyd van den Indiaen.

Ick wilde mijn Indiaen oock op die Plaetſe van mijn laeten gaen, doch door dien hy ſigh bedroeft toonde, om dat hy my ſoude moeten verlaeten, eer dat ick in de Stadt van *Grenada* was gekomen, uyt dewelcke hy my geerne hadde ſien te ſcheepe gaen, ſoo ſtont ick hem willigh toe ſoo lange by my te blijven, door dien ick wiſte dat hy ſeer trouw was, dat hy mijne Bagagie ſeer voorſightigh, tot aen die Plaetſe toe, hadde gevoert, ende dat hy de wegh wiſte, welcke men, om te *Grenada* te komen, houden moeſte.

Ick sondt hem dan te lande, tot aen *Realejo* ofte *la Vieja*, welcke plaetsen seer dighte by malkanderen leggen, toe, zijnde de wegh van *St. Michael* tot aen de selve omtrent van dertigh mijlen, ende ick verbleef die dagh nevens de volgende, tot aen de middagh, binnen St. *Michael*, verkopende aldaer mijn Muylesels, wel verseeckert zijnde, dat ick, van *Realejo* af, tot aen *Grenada* toe, daegelijcks een Muyl-esel van de Indiaenen soude konnen krijgen, sonder voor het gebruyck van deselve yets te geven.

Den Autheur send sijne Bagagie te Lande, ende hy selve gaet te water van *St. Michael* nae *La Vieja.*

Ick sondt oock den Muyl-esel van mijn Neger met mijn Indiaen te lande, ende op den volgenden dagh begaf ick my nae de Golf toe, welcke drie a vier mijlen van St. *Michael* is af-gelegen, op deselve begaf ick my des nae-de-middaghs t' Scheep, nevens veele andere Passagiers, ende op den volgenden dagh, des uchtents ten aght ueren, quaemen wy te *La Vieja*, daer ick anders, te Landt gaende, drie daegen soude hebben moeten op wegh zijn.

Men siet hier de trouwe van die Natien, welcke door veele menschen in *Europa* voor Barbaren werden gehouden, ende ondertusschen is het seecker, dat ick my meer soude bedaght hebben, ende meerder precautie gebruyckt, in het vertrouwen van soo een considerabel gedeelte van mijne middelen, aen eenige Europiaen in *Europa*, dan ick hier deede omtrent dese Indiaen ende Neger, aen welcke beyde, ick mijn licchaem ende goet vertrouwdde, ende dat met soo veel veyligheyd ende seeckerheyd, oock met soo weynigh bedughten ende ongerustheyd, als ick het aen mijn Vader ofte Broeder soude hebben konnen doen, van het welcke, soo als den Leser vorder sal sien, ick geen reden hadde my te beklaegen, ende dit sy geseght tot confusie van de ontrouwe, die onder de Christenen, in *Europa*, die waerlijck het reghte woordt GODES konnen hooren ende verstaen, in swangh gaet.

HET

HET III. CAPITTEL.

Komste te Realejo. *Redenen waerom den Autheur daer niet t' Scheepgaet. Plaisancie van de Provincie van* Nicaragua. *Gelegentheydt van de Stadt* Leon. *Sotte inbeeldinge ende bestaen van een Religieus* de la Merced. *Aert van de Inwoonders van* Leon. *Mahomets Paradijs. Komste te* Grenada. *Liefde ende genegentheydt van* Michael Delva. *Oock van den Indiaen, die met traenen af-scheydt neemt. Den Autheur verkoopt sijne Muyl-esels. Begeeft sigh ten platten Lande. Aenmerckens-waerdige dingen in* Grenada. *Rijcke Koop-lieden. Den Autheur werdt gealarmeert door de komste van eenige uyt* Guatimala. *Gevaer in het over-vaeren van het Meer van* Grenada. *Groote meenighte muggen ende onverdraegelijcke hette. Den Autheur bereyt sigh tot sijn vertreck uyt* Grenada. *Hy werdt in het selve belet door ordre van het Hof van* Guatimala. *Het welcke hem seer ontset ende verlegen maeckt. Ydele over-leggingen om wegh te geraecken. Men raedt hem nae* Costa-Rica *te gaen. Het welcke hy nevens drie Spaigniaerden aen-neemt. Den Autheur scheyt eyndelijck van* Michael Delva.

Komste te *Realejo.*

DEs anderen daeghs op den avondt quam mijn Indiaen daer mede te arriveren, ende wy gingen te saemen nae *Realejo*, het welcke een swacke ende gantsch ongefortificeerde Haeven op de Zuydt-Zee is, in dewelcke, hadde ick willen waghten, ick my vijfthien daegen daer nae soude hebben konnen embarqueren om nae *Pannama* te seylen, ende van daer nae *Porto-Bello* gaende, soude ick aldaer de Gallioenen uyt Spaignien hebben konnen verwagten.

Redenen waerom den Autheur daer niet te Scheepe gaet.

Doch ick considerde dat de Gallioenen daer niet souden aenkomen, dan in de maenden van Junii ofte Julii, ende dat ick, soo lange waghtende, veel gelts soude verteeren; ick hadde evenwel daer nae wel gewenscht die wegh genomen hebben, want ick wierde doch eyndelijck genootsaeckt nae *Pannama* ende *Porto-Bello* te gaen.

Plaisantie van de

De wegh is van daer nae de Stadt van *Grenada* toe soo even ende vermaeckelijck, datmen daer door ende door de overvloedt van vrughten ende van de tot

Provincie van *Nicaragua*. tot onderhout van het leven noodige dingen, seggen kan, dat de Provincie van *Nicaragua* als het Aerdsche Paradijs van *America* is.

Gelegentheyd van de Stadt *Leon*. De Stadt *Leon* leght tusschen *Realejo* ende *Grenada* in, dighte by een Vulcanus ofte brandende Bergh, welcke in voorige tijden boven eens is opgeborsten, ende alle de omliggende Landen groote schaede toe-braght, doch nae die tijd hieldt hy op met branden, soodaenigh, dat de Inwoonders, dies-halven, nu ombekommert zijn, men siet hem nu somwijlen maer een weynigh roocken, het welcke doch evenwel een teecken is dat'er noch swaevel-aghtige stoffe in den Bergh moet wesen.

Sotte inbeeldinge ende bestaen van een Religieus *de la Merced*. Daer was seecker Religieus van de Ordre *de la Merced*, welcke sigh in-beelde te sullen in die plaetse een groote Schat ontdecken, en die soude bequaem zijn om hem ende alle die geene die in dat Landt woonden, rijck te maecken; hy hadde in sigh selven voor vast gestelt, dat het Metael, het welcke in die Bergh brandde, niet dan gout was; in dese gedaghten deede hy een groote ketel maecken, deselve aen een sware ysere keten doende klincken, om die dan soo beneden in de openinge van den Bergh te doen neder-daelen, denckende de selve vol gesmolten gout weder op te haelen, hoopende daer door soo veel van die stoffe op te trecken, dat hy sijn selven daer door een Bisdom soude verkrijgen, ende alle sijne Vrienden rijck maecken, maer de kraght van het vyer was soo groot, dat hy de ketel niet soo drae daer over de openinge hadde gehijst, of sy viel van de keten ende was aenstonts gesmolten.

Aert van de Inwoonders van *Leon*. De Stad van *Leon* is seer wel bebouwt, want het meeste vermaek der Inwoonders bestaet in het besitten van schoone Huysen, ende in het genot van de plaisieren des Landts, waer in sy alles, dat sy noodigh hebben, vinden, oock zijn sy soo seer niet, als wel andere, genegen om Schatten te vergaederen, ende daer door vindmen daer soo veele maghtige ende rijcke Lieden niet, als wel in andere gedeelten van *America*.

Sy vernoegen haer met het besitten van schoone Tuynen, met het houden van Perroquiten ende andere singende Vogelen, met den overvloed ende goede koop van vleesch ende visch, met het bewoonen van aerdige Huysen, met het leyden van een leuy ende vermaeckelijck leven, sigh weynigh met den koophandel bemoeyende, hoewel sy dighte by het Meer woonen, uyt het welcke jaerlijcksch Scheepen nae de *Havana* door de Noordt-Zee vaeren, gelijck die sulcks mede van *Realejo* door de Zuydt-Zee doen, waer door sy, soo sy soodaenige genegentheydt hadden, gemackelijck op *Peru* ende *Mexico* souden konnen handelen, maer het schijnt dat sy het lijf soo verre niet willen waegen.

De Edel-lieden van dese Stadt zijn by-nae soo ydel ende soo dwaes als die van *Chiapa*.

Mahomets Paradijs. Het spruyt bysonderlijck uyt den overvloed van alle dingen ende uyt het vermaeck, welcke men in de Provincie van *Nicaragua* geniet, dat de Spaigniaerden deselve het Paradijs van *Mahomet* noemen.

Komste te *Grenada*. De wegh van de Stadt *Leon* tot aen die van *Grenada* toe, is seer even ende vlack, ik arriveerde seer geluckelijk in die laetste Plaetse ende met groote vreugde,

de, hopende niet meer te lande sullen behoeven te reysen, voor dat ick te Douvres in Engelandt soude gekomen zijn.

Twee daegen nae dat ick in die Stadt was gekomen, ende nae dat ick wat hadde uyt-geruft, genietende het vermaeckelijcke gesighte van het Meer, begonde ick te dencken om mijn Indiaen ende Neger te rugge te senden.

Doch de goede *Michael Delva* wilde my niet verlaeten, voor dat hy my hadde sien te Scheep gaen, ende hy verseeckert was, dat ick sijn dienst, te Lande, niet meer noodigh hadde.

Liefde ende genegentheyd van *Michael Delva.*

De Indiaen hadde mede wel willen by my blijven, doch ick begeerde sulcks niet toe te laeten, door dien ick considereerde, dat hy een Vrouwe ende Kinderen hadde, ende dat het noodigh was, dat hy te rugge keerde, om sorge voor sijne Familie te draegen.

Hy was alsoo wel genoeght ende te vrede te voet als te peerde wederom te gaen, selfs wilde hy dat ick mijne Muyl-esels souden verkopen, om daer soo veel als het mogelijck was, af te trecken, ende ick, sijne goethertigheydt siende, oordeelde dat ick beter soude doen hem een stuck gelts te geven, als dat ick hem een vermoeyde ende, door den grooten wegh, af-gesloofde Muyl-esel soude laeten, welcke oock onderwegen soude hebben konnen sterven, soodaenigh dat ick hem genoegh gaf, niet alleen om Muyl-esels op den wegh te hueren ende om sijne verteeringe te betaelen, maer oock, om te huys komende, yets aen te vangen.

Oock van den Indiaen.

Eyndelijck nae dat hy veele traenen gestort hadde, ende betuyght dat hy vreesde dat hy my noyt wederom soude sien, nam hy sijn af-scheyd van my, drie daegen nae dat wy in de Stadt van *Grenada* waeren gekomen.

Die met traenen af-scheyt neemt.

Als ick ende mijn Neger nu alleen gebleven waeren, was onse eerste sorge te bedencken hoe wy best ons onse twee Muyl-esels, met dewelcke den Indiaen met mijne Bagagie was gekomen, souden quyt-maecken, ick ontfingh voor de selve negentigh Rijxdaelders, ende geloofde dat ick haer, nae soo langh een reyse gedaen te hebben, wel genoegh hadde verkoght.

Den Autheur verkoopt sijne Muyl-esels.

Ick wilde oock dat *Michael Delva*, die geene, op dewelcke hy gekomen was, ende welcke hem selve toequam, verkopen soude, belovende hem een andere die beter ende bequaemer, om hem te huys te brengen, soude zijn, te koopen, maer de goede Neger, hadde soo groote vrientschap voor my, dat hy noyt lijden wilde, dat ick die onkosten voor hem soude doen, uyt consideratie van den grooten wegh die ick noch te reysen hadde.

Als wy dit verright hadden, verstonden wy, dat de Fregatten noch in geen veerthien daegen vertrecken souden, ende daer op resolveerden wy maer een dagh of twee in de Stadt te blijven, om het vermaeck van deselve te beschouwen, ende het remarcabelste daer in te sien, ende daer nae op het landt te gaen, in het eene ofte andere daer omtrent gelegene Dorp, om daer door van niemandt bekent te worden, ende dat wy somwijlen nae de Stadt souden gaen, om accoort, wegens mijne vraght te maecken, om met een van de Fregatten nae de *Havana* ofte *Carthagena* over te vaeren.

Wy

Begeeft sigh ten platten lande.

Wy deeden dit uyt vreese, door dien wy in bedughten waeren, dat, wanneer de groote troupen van Muyl-esels, welcke aldaer uyt *Guatimala*, de Cochenille, Indigo, ende andere waeren, om op de Fregatten te scheepen, komen brengen, wy van de een ofte de ander souden mogen bekent worden.

Aenmerckens-waerdige dingen in *Grenada*.

Het aenmerckens-waerdighste dat wy in die Stadt saegen, waeren twee Conventen van de Religieusen, van de Ordre *de la Merced*, ende dan een van St. Franciscus, waer by noch quam een van Geestelijcke Doghters van die laerste Ordre, en oock de Parochiale Kercke, welcke, in die Stadt, als een Cathedrale is, door dien Bisschop van *Leon* aldaer sigh gemeenlijck op-houdt, ende meer tijdt verslijt dan in sijne Bisschoplijcke Stadt.

Rijcke Koop-lieden.

De Huysen zijn'er oock veel schoonder als in de Stadt van *Leon*, oock zijn'er meer Inwoonders, ende onder andere verscheydene Koop-lieden, van dewelcke eenige seer rijck zijn, handelende op *Carthagena*, op *Guatimala*, op *St. Salvador* ende op *Comayagua*, ende door de Zuydt-Zee op *Pannama* ende *Peru*.

Maer ten tijde dat de Fregatten vertrecken, kan men seggen, dat die Stadt eene van de rijckste van geheel dat Noorder-gedeelte van *America* is.

Door dien de Koop-lieden van *Guatimala* haere waeren door de Golf van de *Honduras* niet derven senden, om dat de selve dickmaels door de Hollanders tusschen die twee plaetsen zijn genomen geworden, soo houden sy het veel veyliger die op de Fregatten van *Carthagena* in te schepen, door dien de Hollanders dat vaer-waeter niet soo seer door-kruyssen als wel het andere.

Oock doetmen dickmaelen het gelt des Koninghs, over het Meer van *Grenada* nae *Carthagena* over-schepen, wanneer men seeckerheyd heeft dat eenige Hollanders omtrent *Cabo St. Antonio* gesien zijn.

Den Autheur wert geallarmeert door de komste van eenige uyt *Guatimala*.

Terwijlen ick my noch in de Stadt op-hieldt, ende al-vorens dat ick my in een Indiaensch Dorp hadde begeven, soo sagh ick op eene ende de selve dagh ten minsten drie-hondert Muyl-esels van *St. Salvador* ende *Comayagua*, welcke met Indigo, Cochenille ende Huyden gelaeden waeren, ende twee daegen daer nae arriveerden'er drie andere troupen van Muyl-esels van *Guatimala*, de eerste van deselve braghte het *Cadaval* ofte des Koninghs gelt mede, de tweede Suycker, ende de derde Indigo.

Ick hadde geene vreese voor die eerst aen waeren gekomen, maer de laerste maeckten dat ick my in mijn huys op-gesloten hieldde, uyt vreese dat ick, uyt wandelen gaende, van eenige van die Lieden, die uyt *Guatimala* gekomen waeren, moghte bekent werden, sy vertrocken evenwel soo drae als sy haere Muyl-esels hadden ontlaeden, ende door haer vertreck stelden sy my in vryheydt, hebbende ick my selve, uyt vreese van haer, op-gesloten gehadt.

Sijnde hier over evenwel in vreese dat'er andere souden konnen komen, die my noch meerder schrick souden hebben konnen aen-jaegen, dan ick al-reede gehadt hadde, soo begaf ick my in seecker Dorp, dat buyten haeren wegh, ende een mijl van de Stadt van *Grenada* was gelegen, aldaer nam ick mijn vermaeck in het besien van de omliggende Landts-douwen, in de selve wierde

ick

ick seer wel onthaelt van de Religieusen *de la Merced*, aen dewelcke die meeste Dorpen behooren.

Ondertusschen wisten sy my evenwel soo veele dingen te verhaelen, omtrent de vaert van de Fregatten tot aen *Carthagena* toe, dat ick daer door by-nae een tegen-sin kreegh van het langhs die wegh te nemen.

Gevaer in het over-vaeren van het Meer van *Grenada*.

Want hoe wel de Scheepen, soo lange sy op dat Meer zijn, in alle seecker-heyd haere reyse voort-setten, ende dat sy nergens voor hebben te vreesen, soo is het evenwel sulcks, dat, als sy op de Reviere komen, welcke men op die Plaetse *El Desaguadero* noemt, om soo voort nae de Zee toe af te sacken, men daer dickmaels seer groote tegenspoet vindt, het welcke dan maeckt datmen op die kleyne wegh, somwijlen twee maenden door brenght.

De waeter-vallen zijn op sommige plaetsen soo groot ende steyl, zijnde de-selve daer-en-boven aen beyde de zijden met Rotsen beset, datmen de Scheepen moet ontlaeden, ende daer nae weder laeden, het geene geschiet door hulpe van de Muyl-esels, welcke men, ten dien eynde, expressselijck omtrent de Reviere houdt, oock zijn daer toe eenige Indiaenen, die mede sorge draegen voor de Pack-huysen, daermen de Koopmanschappen in-sluyt, terwijlen de Scheepen alle die gevaerlijcke plaetsen passeren, ende sigh begeven, ter plaetse daer sy weder een ander Pack-huys vinden, in het welcke de Muyl-esels de Koopmanschappen komen brengen, om weder in de Scheepen gelaeden te werden.

Groote meenigte muggen ende on-verdraegelijcke hette.

Behalven dese moeyelijckheyd, welcke den Reysiger niet dan seer verdrietigh kan vallen, siende dat hy dus telckens werdt op-gehouden in sijnen wegh, is'er soo groot een meenighte van muggen datmen gantsch geen vermaeck op den wegh kan scheppen, oock valt de hette, op eenighe Plaetsen, soo on-verdraeghelijck, dat veele daer van sterven, voor ende al-eer sy aen de Zee komen.

Den Autheur bereyt sigh tot sijn vertreck uyt *Grenada*.

Hoewel alle dese dingen my seer tegen stonden, soo trooste de ick doch mijn selven daer in, denckende dat mijn leven in de handt ende bescherminghe GODES stondt, dat de Fregatten die wegh jaerlijcks passeerden, ende datmen selden hoorde dat'er een van vergingh.

Ick ginck somwijlen nae de Stadt van *Grenada*, om mijn selven t'Scheep te besteden, ende over de vraght te accordeeren, om den precisen dagh, van het vertreck der Fregatten, te weten, ende om my te voorsien van Chocolate ende andere dingen, welcke ick op de reyse soude konnen noodigh hebben, hebbende ick met een Schipper van seecker Fregat versproocken, wat ick hem geven soude voor mijne verteeringe aen sijn eygen taeffel.

Hy werd in het selve belet door ordre van

Men hadde vast gestelt, dat de Fregatten in vier a vijf daegen vertrecken souden, maer wy alle saegen ons seer schielijck daer in belet, door een ordre, welcke per expresse, van het Hof van *Guatimala* was gesonden, door deselve wierde aen alle Scheepen geboden, haere reyse, voor dat jaer, te staecken, door dien de President ende het gantsche Hof seker advijs hadde gekregen, dat'er Engelsche

het Hof van *Guatimala.*

ofte Hollandtsche Scheepen in Zee waeren, welcke sigh aen de mondt van de Reviere *de Desaguadero* onthielden, waghtende op de Fregatten van *Grenada*, dat sy oock somwijlen eens om de Eylanden van *St. Juan* ende *St. Catharina* seylden; Dat laetste besaeten de Engelsche doen, ende noemden het de Providentie, ende daer door was de schrick in het herte van alle den Koop-lieden van dat Landt gekomen, ende het bewoogh den President, om sorge voor des Konings gelt te draegen, ende om dat men hem niet van na-laetigheyd, in het stellen der noodige ordres, soude beschuldigen, alle de Fregatten, voor dat jaer, ter wijlen het noch in sijne maght was, op te houden, door dien hy verseeckert was van het gevaer, dat sy op de kusten souden loopen.

Het welcke hem seer ontset ende verlegen maeckt.

Dese tijdinge bedroefde my ten hooghsten, siende dat ick my nergens konde heenen wenden, ende daer door begonde ick weder dencken aen het Schip dat te *Realejo* hadde vaerdigh gelegen om na *Pannama* te gaen, hopende dat ick het noch over die boegh soude konnen werpen, maer als ick de saecke wat naeder ondersoght, verseeckerden my eenige Koop-lieden, dat het voor weynige daagen was vertrocken.

Ydele overleggingen om wegh te raeken.

Hier nae wierp ick de oogen op *Comayagua* ende *Truxillo*, gelijck oock op de Scheepen van de *Honduras*, doch dat waeren niet dan ydele gedaghten, spruytende uyt de drift mijnes geests, door de verlegentheyd in dewelcke ick my bevond, want die Scheepen waren mede vertrocken sonder selfs een kleyn Barckje aghter te laeten, om de tijdinge van haer vertreck in de *Havana* ofte te *Carthagena* te brengen, want anders hebben die Steden voor een gewoonte, malkanderen advijs te geven van de Scheepen die in Zee zijn, ende als dit al aldus geweest hadde, soo was het doch seer gevaerlijck, ende mijne vrienden raedden my sulcks niet aen te vangen.

Dit bragt my noch in grooter onseeckerheyd, dan voor-heenen, het eenighste, waer mede ick my konde troosten, was, dat'er noch meer Passagiers waeren, en dat in grooten getaele, oock wiste ick dat sy op de eene ofte op de andere wijse van daer moesten vertrecken, ende hierom nam ick voor haer, 't zy dan te lande, 't zy dan te waeter, te volgen.

Wy naemen dan gesaementlijck in den beginne voor, een Fregat nae *Carthagena* te bevraghten, maer sulcks wierde ons geweygert, want niemand wilde sijn Schip ende leven om onsent halven in gevaer stellen.

Men raed hem om nae *Costa-Rica* te gaen.

Terwijlen wy in dese verlegentheyd waren, ende aen alle zijden by de Koop-lieden vernaemen, wat wy best konden in het werck stellen om noch dat Jaer in Spaignien te komen, ofte immers tot aen de *Havana* ofte *Carthagena* toe te geraecken, vonden wij'er eyndelijck een, welcke ons genegen zijnde, aenraede dat wy nae *Costa-Rica* souden gaen, alwaer wy te *Carthago* souden konnen vernemen, of'er oock eenige Scheepen ofte Schip nae *Porto-Bello* soude varen, het zy dan van de Reviere *Los Anzuelos* genaemt, ofte van die van *Suere*, want gemeenlijck liepen jaerlijcks uyt de selve seeckere kleyne Fregatten, welcke met meel, hammen, Pluym-gedierte ende andere leef-toght voor de Gallioenen te *Porto-Bello* gelaeden waeren.

Dese

Dese reyse quam ons wat hert ende ongemackelijck voor, door dien wy meer dan hondert ende vijftigh mijlen moesten af-leggen, ende dat dwarsch door Woestijnen en de Gebergte heenen, in ende op de welcke wy de vermakelijckheden van de Provincien van *Guatimala* ende *Nicaragua* niet souden sien, ende dan liepen wy noch gevaer van niet een Fregat, om na *Porto-Bello* te gaen, te sullen vinden.

Doch wy alle hadden soo weynigh genegentheyt, om weder nae *Guatimala*, daer wy van daen quaemen, te keeren, dat wy liever wilden verder vertrecken, ende alle die gevaeren ende ongemacken uyt staen, mits wy alleen maer een Schip souden mogen vinden, het welcke ons, ter plaetse, daer de Gallioenen waeren, moghte brengen, werdende deselve niet dan in de maenden Junius ofte Julius te *Porto-Bello* verwaght.

Het welck hy nevens drie Spaigniaerden aenneemt.

Hier op resolveerde ick nevens drie Spaigniaerden nae *Costa-Rica* te gaen, om te besien wat wy daer ter plaetse souden konnen uytvoeren.

Yder van de geseyde Spaigniaerden hadde soo wel als ick een Muyl-esel om sijne Bagagie te draegen, doch sy waeren niet voorsien van een andere om voor haer persoon op te rijden, soodaenigh dat sy aghten voor haer het beste te zijn, een ygelijck'er een te koopen, hopende die, na volbraghte reyse, te *Costa-Rica* te verkopen, ende Muyl-esels ende Indiaenen onderwegen te hueren, om hare persoonen ende goederen, daer nae, van Dorp tot Dorp, te voeren, welcke ons dan mede te gelijck voor Gidsen ende wegh-wijsers souden konnen dienen, soo op het Geberghte als op alle de andere gevaerlijcke plaetsen.

Ick wenschte doen wel om de Muyl-esels die ick te *St. Michael* hadde verkoght, of om eene van die geene, welcke ick my te *Grenada* hadde quyt gemaeckt, doch ick trooste my in mijnen Neger, hopende dat hy my daer van wel drae besorgen soude, oock koght hy'er mijn een voor vijftigh Rijxdaelders, met de welcke ick my konde verseeckeren die wegh wel te sullen konnen af-leggen.

Den Autheur scheydt eyndelijck van *Michael Delva.*

Mijn getrouwen Neger hadde oock die reyse wel met my willen doen, jae selfs de geheele wereld, in mijn geselschap, door-kruyssen, by aldien ick het hadde willen toe-laeten, doch ick konde hem dit niet vergunnen, ende bedanckte hem van goeder herte, voor alle het geene hy voor my gedaen hadde, ende hebbende hem daer op seeckere somme gelt gegeven, met de welcke hy seer wel vergenoeght was, sondt ick hem weder te rugge, niet twijffelende of ick soude geselschap genoegh aen de Spaigniaerden hebben.

HET IV. CAPITTEL.

Den Autheur vertreckt met drie Spaigniaerden uyt de Stadt van Grenada. *Sy werden by nae door een Crocodil versnelt. Maniere om dit Dier te ontkomen. Maniere van het lopen der Crocodillen. Grootte van het Meer ofte Moeras van* Grenada. *Groote Bosschen ende Woestijnen. Hutten voor de Reysigers gemaeckt. Komste te* Carthago. *Negotie van die Plaetse. Beschrijvinge daer van. Sy vinden eyndelijck gelegentheyd om t' Scheep te komen. Vertreck uyt* Carthago. *Sleghte Dorpen ende ruwe Inwoonders. Komste aen de Reviere ende aen Boort. Beschrijvinge van de Reviere van* Suere.

Den Autheur vertreckt met drie Spaigniaerden uyt de Stadt van *Grenada*.

OP dese wijse vertrocken wy dan uyt de Stadt van *Grenada*, ende dat met ons vieren, nae dat wy een Indiaen om ons voor wegh-wijser te dienen, hadden gehuert; De twee eerste daegen genoten wy noch de vermaeckelijckheden van dat Mahometaensche Paradijs, vindende de wegen op alle plaetsen even ende gladt, de Dorpen seer vermaeckelijck, het Landt met Bomen over-schaduwt, ende op alle plaetsen een seer groote overvloedt van vrughten.

Op den tweeden dagh nae ons vertreck uyt de Stadt, wierden wy seer vervaert gemaeckt, door een groote ende seer monstreuse Cayman ofte Crocodil, welcke sigh uyt het Moeras, langhs het welcke wy reden, ende waer in hy in een plas dwarsch uytgestreckt lagh, loerende op eenigh aes, nae ons toe begaf.

Sy werden by-nae door een Crocodil versnelt.

In den beginne, niet wetende wat het was, saegen wy den selven voor een af-gekapten Boom aen, ofte voor eene die in het waeter was neder gewaeyt, tot dat wy, dighte voor-by de plaetse daer hy lagh passerende, sijne schubben bemerckten, ende daer op saegen dat dat monster sigh begonde te bewegen, ende nae ons toe wilde schieten; Dit deede ons met alle spoet daer van af wijcken, maer dit ongediert, het welcke geerne gewildt hadde, dat een van ons hem tot spijse soude verstreckt hebben, liep ons seer snel aghter nae, het welcke dan ons alle in groote vreese braght, siende dat hy ons, op weynigh naer, onderhaeldt hadde.

Maniere om dit Dier te ontkomē.

Doch een van dese Spaigniaerden, aen dewelcke den aert van dit Dier, beter dan aen de andere, bekent was, riep ons toe, dat wy bezijden den wegh souden af-rijden, daer nae weder wat voorwaerts uytavanceren, ende daer op ons weder

weder aen de andere zijde geven, rijdende soo al gedueriglijck slangs-wijse, dan aen de eene kant, ende dan weder aen de andere.

Desen raedt te werck stellende, behielden wy daer door buyten allen twijffel het leven, want hier door lieten wy dit monster aghter uyt, ende geraeckten uyt sijne klaeuwen, met dewelcke hy andersints yemandt van ons, ofte ten minsten van onse Muyl-esels, soude gevat hebben, indien wy altoos reght uyt hadden gereden.

Hy liep al immer soo ras als onse Muyl-esels wanneer wy regt uyt reden, maer terwijlen hy, door de swaerte van sijn licchaem, groote moeyte hadde met het selve te swaeyen, hadden wy tijd om voorwaerts aen te spoedigen, ende dus voordeel op hem te verkrijgen, tot dat wy hem eyndelijck aghter uyt lieten, hebbende vry veele op hem gewonnen.

Naturel van het lopen der Crocodillen.

Op dese wijse dan leerdden wy de natuere van dat Dier kennen, belettende hem de swaerte van sijn licchaem niet soo ras als een Paerdt ofte Muyl-esel te lopen, doch even als den Eliphant moeyte heeft, als hy is gaen leggen, om wederom op te staen, soo gaet het mede met dit Monster-dier, het welcke groot ende stijf zijnde, sigh seer verlegen vint, als hy sijn licchaem moet swaeyen.

Wy danckten Godt, dat hy ons die dagh, uyt soo groot een gevaer verlost hadde, ende saegen scherpelijck toe, soo lange als wy langhs dat Moeras reeden, op dat wy niet weder in een diergelijck gevaer souden geraecken, als daer van wy nu even van waeren verlost.

Men kan oordeelen hoe groot dat Meer ofte Moeras van *Grenada* moet zijn, daer door, dat wy nae twee ende drie daegen reysens, in dewelcke wy ten minsten twintigh mijlen hadden af-geleght, het selve noch niet ten eynde konde sien.

Grootte van het Meer ofte Moeras van *Grenada.*

Als wy nu eyndelijck het selve uyt ons gesighte hadden verloren, quaemen wy in swaere ende steenaghtige wegen; welcke meer na de Zuydt dan nae de Noordt-Zee toe-schoten.

Op geheel onse verdere reyse, tot aen de Stadt *Carthago* toe, saegen wy niet aenmerckens-waerdigh, dan groote Bosschen nae de zijde van de Zuydt-Zee, in deselve waeren bomen, welcke tot den Scheeps-bouw seer bequaem waren; oock ontmoeten wy sware Bergen ende Woestijnen, in dewelcke wy somwijlen twee naghten aen den anderen moesten slaepen, sonder in al die tijd eenigh Dorp ofte Indiaensche woonplaetse te ontdecken.

Groote Bosschen ende Woestijnen.

Wy hadden in dese woeste plaetsen evenwel dien troost, dat wy altoos een Gidse ofte wegh-wijser by ons hadden; ende dat wy ledige Hutten vonden om in te slaepen, welcke de Overigheden van de omliggende Plaetsen, tot gemack, van de al daer passerende Reysigers, hebben doen maecken.

Hutten voor de Reysigers gemaeckt.

Eyndelijck quaemen wy, nae een oneyndigh getal van gevaeren uyt gestaen te hebben, te *Carthago*, ende wy bevonden dat die Plaetse niet soo arm was als men ons te *Guatimala* ende in *Nicaragua* hadde willen doen geloven.

Komste te *Carthago.*

Wy begaeven ons by Koop-lieden, om silver in gout te verwisselen, ende wy vernamen dat sy seer rijck waren, ende dat sy te lande ende te water op *Pannama* han-

Negotie van die

plaetse. handelden, als mede te Zee op *Porto Bello*, op *Carthagena* ende op de *Havana*, ende van daer verder op Spaignien.

Beschrijvinge daer van.

Daer zijn omtrent vier-hondert Huys-gesinnen in die Plaetse, oock werd die door een Spaensch Gouverneur geregeert.

Daer onthout sigh oock een Bisschop, ende men siet'er drie Conventen, twee van Monicken, ende een van Geestelijcke Doghters.

Sy vinden eyndelijck gelegentheydt om t' Scheep te komen.

Soo drae wy daer gekomen waeren, gingen wy aenstonts vernemen, nae dat geene, om het welcke wy soo veele Bergen, Bosschen ende Woestijnen waeren door-getrocken, te weten, eene gelegentheyd om te Scheepe te *Porto Bello* ofte te *Carthagena* te konnen geraecken, wy verstonden dat'er een Fregat vaerdigh lagh om uyt de Reviere *de Los Anzuelos* te loopen, ende een ander uyt de Reviere van *Suere*, ende hebbende daer op vernomen dat het ons gemackelijcker was, met dat van de Reviere van *Suere*, dan dat van *Los Anzuelos* te gaen, door dien men, om daer nae toe te komen, meer leef-toght op den wegh, meer Indiaensche Dorpen ende Spaensche Pagt-hoeven vondt, soo resolveerden wy, nae een verblijf van vier daegen binnen *Carthago*, weder een nieuwe reyse nae de Noord-Zee aen te vangen.

Vertreck uyt *Carthago*.

Sleghte Dorpen ende ruwe Inwoonders.

Wy bevonden dat dat Landt op veele plaetsen seer bergh-aghtigh was, tusschen de Bergen waren evenwel eenige Valeyen, in de welcke men goede terwe won, oock saegen wy dat de Spaigniaerden aldaer op goede Paght-hoeven woonden, die, nevens de Indiaenen, een groote meenighte Verckens aenteelden, doch wy bevonden een groot onderscheyt tusschen de Indiaensche Dorpen van dat Landt, ende die geene die wy aghter ons in de Provincien van *Guatimala* ende *Nicaragua* hadden gelaeten, zijnde de laetst genoemde veel schoonder, oock waren hier de Inwoonders seer ruw ende onbeleeft, hoewel sy, soo seer als eenige andere Indiaenen, aen de Spaigniaerden zijn onderworpen.

Komste aen de Reviere en aen boordt.

Wy quaemen soo net van passe aen de Reviere van *Suere*, dat wy maer drie daegen, op eene daer nae by-gelegene Spaensche Hoeve, behoefden te waghten, ende die gepasseert zijnde vertrocken wy van daer.

De Schipper van het Fregat was seer verheugt dat hy ons geselschap aen boord soude hebben, ende presenteerde my, sonder dat ick soude gelt geven, over te vaeren, alleen begeerende dat ick GODT soude bidden, dat Hy ons de genaede wilde doen van onse reyse in veyligheyd ende seeckerheyd te volbrengen, hopende dat wy in drie a vier daegen, ter gewenster Haeven, souden wesen aengelandt.

Ons Schip was niet bevraght, dan met honigh, huyden, speck, meel ende Pluym-gedierte.

Beschrijvinge van de Reviere van *Suere*.

Hy seyde dat het grootste gevaer bestondt in het uyt-loopen van de Reviere, welcke, op eenige plaetsen, seer snel stroomt, ende op andere weder ondiep ende vol Rotsen is, duerende dat, tot datmen in volle Zee komt.

HET V. CAPITTEL.

Sy komen in Zee ende ontmoeten twee Scheepen. Sy kiesen de vlught, Doch werden gedwongen te strijcken. Gedaghten des Autheurs. Sy werden genomen. Historie van Daguillo. *Den Autheur verliest seven-duysent Rijxdaelders. Civiliteyt van de* Mulat. *Den Autheur vertroost sigh in God, die hem niet verlegen laet, ende door wiens hulpe hy noch eenigh gelt behoudt. De* Mulat *maeckt sigh vroolijck op de genomene prijse, en geeft die aen de Spaensche wederom. Den Autheur traght sijn goet wederom te krijgen, doch te vergeefs. Hy versoeckt om mede nae Hollandt te vaeren, dat hem mede werdt geweygert. Het Schip werdt gelost, ende sy met weynigh leef-toght nae Landt gesonden, daer sy weder met groot gevaer aenkomen.*

WY geraeckten seer geluckelijck uyt de Reviere, maer wy waeren geen twintigh mijlen in de Zee geadvanceert, of wy ontdeckten twee Scheepen, welcke jaght op ons maeckten. Hier op begonde het herte aen ons alle te kloppen, ende wy bemerckten, dat de Schipper van ons Fregat, de vreese soo wel als wy in het lijf hadde, als dughtende dat dese Engelsche ofte Hollandtsche Scheepen moesten zijn.

Sy komen in Zee ende ontdecken twee Scheepen.

Door dien wy nu geen Geschut hadden, ende geen ander geweer, dan vier a vijf musketten, ende ses degens, soo geloofden wy, dat wy geen betere parthye dan de vlught konden kiesen, ons op de wel-beseyltheydt van ons Schip vertrouwende.

Sy kiesen de vlught.

Dit konde ons evenwel seer weynigh helpen, want eer wy ses mijlen, nae *Porto Bello* toe, seylende hadden af-geleght, bemerckten wy uyt onse Marssen dat geseyde twee Scheepen Hollanders waeren, en dat sy voor ons kleyn Schip te spoedigh seylden; Een van deselve, zijnde een Oorloghs-schip, quam ons op zijde, ons gebiedende, door een schoot grof Geschuts, dat wy souden strijcken, soodaenigh dat wy ons sonder slagh ofte stoot over-gaeven, in hope van des te beter quartier te sullen bekomen.

Maer werden gedwongen te strijken.

Ick soude niet konnen af-beelden de verscheydenheyd der gedaghten, welcke my op de tijd het herte, dat my veel laeger gesoncken was dan de Seylen van ons Schip waren gestreecken, door-boordden.

Gedaghten des Autheurs.

Hoe dickmaelen vertoonde ick aen my selven het af-schuwelijck aengesighte des

des doodts, ende als ick my selve in dese swaerigheydt hoope gaf, ende my in GODT wilde troosten, soo sagh ick my versteecken van de hoope van oyt meer in mijn Vaderlandt te komen, waer nae ick soo meenighmaelen verlanght ende gewenst hadde.

Eyndelijck sagh ick my soo verre gebraght, dat ick in een oogenblijck soude moeten verliesen het geene ick in twaelf Jaeren hadde versaemelt, staende ick om gedwongen te werden, in mijn weer-wil, aen een Hollander, op te offeren, het geene my den goeden wille van de Indiaenen van *Mixco*, *Pinola*, *Amatitlan* ende *Petapa*, gegeven hadde.

Doch alle dese gedaghten wierden door de Hollanders wel haest af-gesneden, welcke ons, veel eer, dan wy wel wensten, aen boordt quaemen.

Sy werden genomen.

Hoewel haer musketten, pistoolen ende degens ons niet dan een al te groote schrick aenbraghten, soo hadden wy doch evenwel, in dit ons ongeluck, sekere soorte van vertroostinge, als wy verstonden de naem van die geene, die haer Schip commandeerde, hoopende, door dien hy onder de Spaigniaerden geboren ende opgevoedt was, dat wy beter van hem souden werden onthaeldt, dan van de Hollanders, welcke geen groote redenen hebben om de Spaensche Natie te beminnen.

Historie van *Daguillo*.

De Capiteyn dan, van het Hollandsche Schip, het welcke ons nam, was *Daguillo* genaemt, zijnde in de *Havana* geboren ende opgebraght, oock hadde hy daer noch sijne Moeder woonen, welcke ick, als de Gallioenen daer quaemen, om de Scheepen die van *Vera-Cruz* moesten komen, in te waghten, dat selve Jaer aldaer noch sprack.

Dese *Mulat* siende sigh, door den Gouverneur van *Campeche*, in wiens dienst hy was, mishandelt, ende daer door wanhopende, dat men hem reght soude doen, begaf sigh in een Boodt op de Zee, alwaer hy eenige Hollandsche Scheepen ontmoette, die op eenigen beuyt laegen en hengelden.

GODT wilde dat hy, tot sijn geluck, by dese Scheepen geraeckte, hopende hy op de selve meer gonste te ontfangen als onder sijne Landts-lieden, hy gaf sigh dan aen haer over, belovende haer, tegens sijne Natie, getrouwelijck te dienen, door dien sy hem hadden mishandeldt, oock hebbe ick daer nae hooren seggen, dat men hem te *Campeche* hadde in het openbaer gegeesselt.

Dese *Mulat* betoonde sigh daer nae soo getrouw ende genegen tot de Hollanders, dat hy een groote reputatie onder haer verkreegh, men trouwde hem aen eene Doghter van haere Natie, ende daer nae wierdt hy Capiteyn van een Schip, onder die kloeck ende edel-moedigen Hollander, welcke de Spaignjaerden soo seer vreesden, ende die *Pie-de-Palo*, ofte Houte-been noemdden.

Den Autheur verliest seven duysent Rijxdaelders.

Het was dan desen vermaerden *Mulat* die ons Fregat met sijne Soldaeten abordeerde, ende hy soude in het selve niet genoegh gevonden hebben, om hem van dese sijne genomene moeyte te betaelen, ten waere de Offerhanden, van de Indiaenen my gegeven, binnen ons Boordt hadden geweest, van dewelcke ick dien dagh de waerdije van vier-duysent Rijxdaelders in Peerlen ende edele

de Gesteenten verloor, boven noch omtrent drie-duysent gelijcke Rijxdaelders in gelt ende gereede penningen.

De andere Spaigniaerden verlooren oock eenige hondert Rijxdaelders, ende desen beuyt viel de Hollanders soo aengenaem, dat sy daer door onse grove waeren van speck, meel ende Pluym-gedierte veraghteden, ende ons gelt was haer veel aengenamer ende soeter, dan alle de honigh die wy binnen boort hadden.

Ick hadde noch ander goet by my, gelijck als een bedde om op te leggen, eenige boecken, kopere beschilderde plaeten ende kleederen, deselve versogt ick aen desen *Mulat* te mogen behouden, welcke, opsight op mijne Ordre hebbende, my deselve liet ende mildadelijcken schonck, seggende dat ick patientie moest nemen, ende dat hy mijn gelt ende peerlen niet konde weder geven, zijnde sulcks niet in sijne magt, daer by voegende, dat, soo de Fortuyne op heden aen sijne zijde was, deselve op morgen weder aen de mijne konde zijn, ende dat hy, het geene hy heden hadde gewonnen, op morgen konde verliesen.

Civiliteyt van de Mulat.

Dit maeckte dat ick mijn selven toe-paste, het geene gemeenlijck gesegt wert, dat het geene quaelijck is gewonnen niet bedijdt, siende dat ick op eenen tijd by nae alles verloor, dat de blinde devotie der Indiaenen my onder haer hadde doen vergaederen, soodaenigh dat ick, in plaetse van alle die Offerhanden, mijnen wille versaeckte ende aen mijnen GODT op-offerde, biddende Hem my het noodige gedult te geven, om een soo grooten verlies, als ick geleden hadde, te konnen verdraegen met een Christelijck gedult ende lijdsaemheydt.

Den Autheur vertroost sigh in GODT.

Ick bekenne dat dit voor vleesch ende bloed seer herdt viel, maer ick voeldde des niet te min seeckere geestelijcke kragt, welcke, van boven uyt den Hemel komende, my van binnen versterckte, waer door ick de waerheyd gevoelde van het geene St. Paulus op het twaelfde Capittel van den Brief tot den Hebreën op het elfde vers segt; *Dat de tegenwoordige Castijdinge niet aengenaem is, dat sy in tegendeel moeyelijck te verdraegen valt, maer dat sy naemaels een vrught der Gereghtigheydt baerdt, aen die geene, welcke daer door zijn geoeffent.*

Die hem niet verlegen laet.

Oock vondt ick my van die dagh af, van binnen gerust, hebbende my selven t'eenemael aen den wille GODES over-gegeven, wenschende dat de selve op de Aerde, op de Zee, ende in my selve soude volbraght werden, gelijck sulcks altoos in den Hemel geschiet.

Hoe wel nu hier in de beste ende volmaeckste troost bestont die ick konde ontfangen, soo bleef ick doch, door de toe-laetinge GODES des SCHEPPERS, niet t'eenemael versteken van die van de Schepselen, want ick behield eenige enckele ende dubbele Pistoletten over, die ick in mijne matras hadde doen naeyen, welcke my, door beleeftheydt ende courtoisie des Capiteyns, wierde weder gegeven, soo wel als uyt consideratie van het kleedt dat ick droegh, oock hadde ick'er eenige in mijn wambais verborgen, welcke sy niet hadden gevonden, doen sy my betasten, deselve monteerden omtrent ter somme van duysent Rijxdaelders.

En door wiens hulpe hy noch eenigh gelt behoudt.

Nae dat nu den Capiteyn ende de Soldaeten haere Prijse wel hadden doorsoght, soo begonden sy te dencken om haer wel te ververssen met de leef-

De Mulat maekt sig

 toght

sigh vrolijck op de genomene prijse.

toght die binnen ons Boordt was, waer door desen magnificken Caeper een heerlijcke maeltijdt op ons Schip deede aenreghten; hy noodighde my op de selve, ende door dien hy gehoord hadde, dat ick nae de *Havana* toe ginck, dronck hy oock, onder veele andere gesondtheden, die van sijne Moeder, biddende dat ick haer wilde gaen besoecken, ende haer te gelijck aendienen, dat hy haer sijnen dienst deede presenteeren, ende dat hy my, om harent wille, soo beleeft als het hem mogelijck hadde geweest, gehandelt hadde.

En geeft die aen de Spaensche wederom.

Hy seyde, terwijlen dat wy aen te taeffel saeten, noch daer en boven, dat hy, om mijnent wille, ons ons Fregat wederom soude geven, om dat ick daer door soude konnen te Lande komen, ende een seeckerder ende veyliger wegh, om nae *Porto-Bello* te gaen, konnen nemen, om soo voort in Spaignien te geraecken.

Den Autheur traght sijn goet weder te krijgen.

Nae de maeltijdt maeckte ick met den Capiteyn, alleen zijnde, een praetje, ick seyde hem dat ick geen Spaigniaerdt was, maer een geboren Engelsman, toonende hem de permissie die ick, van Romen, hadde bekomen, om weder nae Engelandt te keeren, daer by voegende dat ick hoopte, zijnde van eene Natie, welcke met de Hollanders in vrientschap ende Alliantie leefde, dat hy my, het geene my toe-behoorde, soude doen weder geven.

Doch te vergeefs.

Maer dit alles diende my nergens toe, ende hebbende sigh al-reede meester gemaeckt van alles dat in ons Schip was, gaf hy my tot antwoort, dat hy wel wenschte, dat sulcks aen hem hadde gestaen, maer dat ick moeste lijden met die geene, by de welcke ick my hadde begeven, ende dat ick op die selve wijse, alle de Waeren, die in het Schip waren, soude konnen reclameren.

Hy versoeckt om mede naer Hollandt te varen dat hem mede werdt geweygert.

Ick badt hem daer op, dat hy my mede nae Hollandt wilde voeren, op dat ick van daer nae Engelandt soude konnen over-steecken, doch hy weygerde my sulcks mede, seggende, dat hy van de eene plaetse op de andere voer, ende dat hy niet wiste op wat tijd hy weder nae Hollandt soude keeren, dat hy daegelijcksch niet anders hadde te verwaghten, dan om met eenigh Spaensch Schip in het geveght te raecken, ende dat sijne Soldaeten, als sulcks voor-viel, geduerende de hevigheyd des geveghts, my eenigh quaet souden konnen doen, sigh in-beeldende dat ick haer yets schaedelijcks soude konnen berockene, soo sy door de Spaigniaerden genomen wierden.

Door dese antwoorden bemerckte ick wel datter geen hoope voor my was, om het verloorene weder te krijgen, ende daerom stelde ick my op de hulpe ende de voorsienigheydt GODES gerust, soo als ick oock al te vooren hadde gedaen.

De reste van die dagh, ende geheel de volgende, deeden de Hollandsche Matroosen ende Soldaeten haer best, om alle onse koopmanschappen uyt ons Fregat in haer Schip te laeden, terwijlen dat wy, even als gevangenen, met haer op de Zee aen alle zijden laegen en dobberden.

Het Schip werd gelost ende

Doch terwijlen wy in hoope waeren, dat sy met ons gelt soude te vreden zijn, soo bemerckten wy, op den volgenden dagh, dat sy lust hadden om ons Pluym-gedierte ende speck te eeten, dat sy ons meel van nooden hadden om

broodt

broodt te backen, onse honigh om haere mondt te versoeten, ende onse huyden om schoenen ende leersen af te maecken, want sy naemen alles mede, uytgesondert mijn bedde, mijne boecken ende mijne kopere beschilderde plaeten, welcke de Capiteyn *Daguillo* my liet behouden, door eene genereusheyd, welcke men niet veel in de Capers vindt, oock liet hy wat leef-toght aen de Schipper, doch oock niet meer dan wy van nooden hadden om aen Landt te komen, van het welcke wy niet veel waeren verwijdert, ende op dese wijse naemen sy haer af-scheyt van ons, ons te gelijck bedanckende voor alle het goede dat sy van ons hadden genooten.

Sy met weynigh leef-toght nae landt gesonden.

Onder ons Volck, die met dese Gasten niet seer hadden vermaeckt geweest, waeren'er eenige die GODT baeden, haer in het toekomende niet meer te moeten verwaghten, andere weder vervloeckten haer, ende voor al den *Mulat*, die sy een Renegaerdt ofte verloochende noemden, ende eyndelijck waeren'er oock andere die GODT danckten, dat men haer het leven hadde gespaert, maer ondertusschen zeylden wy weder nae de Reviere van *Suere* toe, uyt dewelcke wy in Zee waeren gesteecken, ende in het op-loopen van de selve waeren wy in groot gevaer van ons leven te verliesen, ende Schip-breucke te lijden, nae dat wy ons goedt waeren quyt geraeckt.

Dat sy weder nae groot gevaer-aenkomen.

Siet hier dan, lieve Leser, hoe dat het geene quaelijck is verkregen, soo als ick boven geseght hebbe, niet alleen noyt bedijdt, maer oock hoe dat het selve tot een smerte streckt, wanneer men het verliest, want seeckerlijck, het geene ick hier in soo korte regulen begrijpe, nopende de gerust-stellinge mijns gemoets daer omtrent, konde ick in soo weynigh tijds niet van het selve verwerwen als gy dit wel sult lesen; Maer aenmerckt oock dat de HEERE noyt slaet of hy salft daer by, want daer Hy my niet alleen het alle, ja selve het leven, door mijne grove ende hoogh-gaende sonden, niet dan al te geregtelijck, hadde konnen af-nemen, liet Hy, door Sijne grondeloose barmhertigheyd, niet alleen my genaede voor desen Capiteyn *Daguillo* vinden, maer verblinde oock selfs, door de beuyt die sy op my gemaeckt hadden, de oogen van dat begerige volck, die'er anders al soo veel als *Argus* hebben, soodaenigh, dat sy mijn bedde ende klederen, soo als sy die van andere deeden, niet ten nausten door-soghten, laetende my, daer-en-boven, het selve noch vrywillighlijck, nevens mijne schilderijen, behouden.

HET VI. CAPITTEL.

Mildaedigheyt der Spaigniaerden aen de geplonderde. Onſeeckerheyt van den Autheur over het voort-ſetten der reyſe. Hy keert weder na Carthago. *Hy neemt met ſijne Geſellen voor ſigh armer dan wel inder daed was te veynſen. Hy begint weder gelt te winnen. Hy valt in verſoeckinge van weder nae* Guatimala *te keeren; doch overwint deſelve. Handel met Muyl-eſels. Barbariſche Indiaenen. Aenmerckelijck exempel van de voorſienigheydt* GODES *over onſen Reyſiger. Men raedt hem nae de Golf* de Salinas *te gaen. Hy volght die raedt met ende nevens de drie Spaigniaerden. Sommiere verhaelinge van de Reyſen door den Autheur in* America *gedaen. Den Autheur heeft drie-duyſent en drie-hondert Engelſche mijlen in* America *te lande gereyſt.*

Mildaedigheyd der Spaigniaerden aen de geplonderde.

SOo drae wy de voeten hadden aen Landt geſet, toonden de Spaigniaerden, welcke aen die plaetſe woonden, groot medelijden met ons, wegens de ſchaede die wy geleden hadden, ſoodaenigh dat ſy ons door haere aelmoeſſen adſiſteerden, reghtende ten dien eynde een Collecte onder haer aen.

De drie Spaigniaerden die in mijn geſelſchap hadden geweeſt, waeren alle haer gelt, ende het meeſte gedeelte van haere beſte klederen quyt geraeckt, dogh ſy hadden eenige Wiſſel-brieven, die haer te *Porto-Bello* moeſten betaelt werden, behouden, ende ick bemerckte dat ick een foute begaen hadde, hebbende my niet op een diergelijcke wijſe beſorght.

Onſeeckerheydt van den Autheur over het voort-ſetten der Reyſe.

In den beginne wiſten wy niet nae wat kant dat wy onſe reyſe ſouden voortſetten, wy hadden in den ſinne nae de Reviere *De los Anzuelos* te gaen, maer men ſeyde ons, dat die Fregatten nootſaeckelijcken moeſten vertocken zijn, ofte dat ſy, ten beſten genomen, al in Zee ſouden ſijn, eer wy daer konden komen; ſy voegen daer by, dat, ſoo ſy, op het gerughte van dat'er Hollanders in Zee waeren, haere reyſe niet hadden geſtaeckt, ſy nu al, even als wy, door de Hollanders moeſten genomen zijn, immers dat het onmogelijck was dat ſy haere handen ontkomen ſouden.

Hy keert weder nae *Carthago*.

Hierom naemen wy voor, geholpen ſijnde door de Charitable mildaedigheydt van de daer omtrent woonende Spaigniaerden, weder na *Carthago* te keren, ende van daer onſe ſaecken wat voorſightiger te aen-leggen dan wy gedaen hadden.

Onder-

Onderwegen spraecken wy van het geene een yder van ons hadde aen de Caepers onduystert, ende de Spaigniaerden seyden dat sy eenige Wissel-brieven hadden behouden, die haer te *Carthago* souden betaelt werden, ende dat sy door dat middel weder gelt souden krijgen, dogh ick wilde haer niet bekent maecken wat ick hadde, ick seyde haer alleen dat ick mede yetwes gesalveert hadde; Hier over besloten wy met malkanderen, dat wy, op den wegh, ons armer dan wy waeren, souden veynsen, op dat daer door de Indiaenen ende de Spaigniaerden medelijden met ons moghten hebben, ende ons, wegens het geledene verlies, haere mildaedigheydt betoonen.

Hy neemt met sijne Gesellen voor sigh armer te veynsen dan sy zijn.

Als wy te *Carthago* waeren gekomen, betoonden alle de Inwoonders, medelijden met ons ongeluck te hebben, ende men stelde Collecten voor ons aen.

Men verwaghte van my oock, dat ick de Misse soude seggen, ende dat ick, als men my sulcks versoghte, soude konnen predicken, oock begaf ick my tot beyde die dingen, soodaenigh, dat ick my, door dat middel, weder van gelt begonde te versorgen.

Hy begint weder gelt te winnen.

Ick bespeurdde evenwel lightelijck, dat ick, in soo arm een Landt, waer in ick oock onbekent was, niet veel soude konnen op-doen, om met eere ende fatsoen in Engelandt te komen; hier door was het, dat ick in versoeckinge quam van weder nae *Guatimala* te keeren, alwaer ick verseeckert was, dat my mijne Vrienden wel souden onthaelen, ende my wel ter neder setten, tot die tijdt toe dat ick weder gelt genoegh, om nae mijn Vaderlandt te gaen, soude hebben gekregen.

Hy valt in versoeckinge van weder nae Guatimala te keeren.

Doch hebbende aengemerckt dat GODT op my vergramt was, ende my reghtveerdelijck hadde ontbloodt, van meest alle het geene dat ick in twaelf Jaeren hadde gewonnen, soo nam ick een vaste resolutie om mijnen wegh te vervolgen, ende nae mijn Landt te keeren, selfs al soude ick mijn brood op de wegh hebben moeten bedelen.

Doch overwint deselve.

Uyt vreese evenwel van by de Spaigniaerden verdaght te werden, ende eenigh ongemack te ontfangen, soo ick de functien, tot dewelcke my mijn kleed verbond, niet waer en nam, soo resolveerde ick alles te ontfangen datmen my, als een Vremdelingh ende Reysiger, voor mijne Predicatien ende andere publijcke exercitien, geven soude, te weten, als men my tot het oeffenen van deselve versoght.

Hebbende dan weder moet geschept, ende blijvende altoos vast in die genomene resolutie van weder nae Engelandt te keeren, soo vernam ick te *Carthago* op wat wijse ick best te *Porto-Bello* soude konnen komen; maer die Poorte, op dewelcke ick eenige hoope hadde gehadt, was voor my mede geslooten, hoewel mijn vertrouwen op GODT niet verminderde.

Op die tijd quaemen te *Carthago* omtrent drie-hondert Muyl-esels die onbelaeden waren, by deselve saghmen eenige Spaigniaerden, Negers ende Indiaenen van *Comayagua* ende *Guatimala*, sy dreven deselve te lande, aen geene zijde het Geberghte van *Vera-Paz*, om die alsoo te *Pannama* te verkopen.

Handel met Muyl-esels.

Desen handel, welcke alle Jaeren werdt gedreven, is de eenighste welcke van *Guatimala*, *Comayagua* ende *Nicaragua* op *Pannama* te lande geschiet, aen geene zijde die smalle streecke Landts ofte die *Istmus*, die de Noordt van de Zuydt-Zee scheyt.

Barbarische Indiaenen.

Desen wegh is seer gevaerlijck, niet alleen ter oorsaecke van de boose wegen, ende van de Rotsen ende het Geberghte datmen moet passeeren, maer oock om datmen op deselve veele Barbarische Natien vindt, welcke de Spaigniaerden noch niet hebben konnen vermeesteren, die dickmaelen op die geene, welcke met de Muyl-esels door haer Landt trecken, aen-vallen, ende deselve dooden, voor al, soo sy het minste doen dat haer mishaeght.

Doch ick, niet tegenstaende my alle dese swaerigheden bekent waeren, liet niet nae, in mijne gedaghten te besluyten, met de Spaigniaerden, die te lande nae *Pannama* souden reysen, mede te trecken, de drie Spaigniaerden, welcke met my waeren gekomen, waeren by nae mede van die selve resolutie nevens my, ende sonder dat de Goddelijcke Voorsienigheydt, welcke de saecken der menschen vry beter beschickt, dan sy selve souden konnen doen, ons, tot ons beste ende behoudenisse, dat voor-nemen hadde doen staecken, wy souden'er seer quaelijck door gevaeren zijn.

Aenmerckelijck exempel van de voorsienigheyt GODES over onse Reysiger.

Te *Nicoya* komende, verstonden wy, dat een gedeelte van die Spaigniaerden ende Muyl-drijvers, door de Barbarische Indiaenen, waeren om-gebragt, welcke ons, in allen schijn, soo wel als haer souden gedoodt hebben, hadden wy die gevaerlijcke Reyse aengevangen, maer deselve wierde my te *Carthago* af-geraeden, door veele Personen, welcke my vrientschap toe-droegen, ende my niet alleen het gevaer van de Barbarische Indiaenen voor oogen stelden, maer daer oock by voegden, dat dat Gebergte soo periculeus in sigh selven was, ende soo vol vuyle passagien, dat het my niet soude mogelijck zijn, sonder groot gevaer des levens, daer over te trecken.

Men raed hem na de Golf *de Salinas* te gaen.

Hebbende wy dan dit voornemen laeten vaeren, soo seyden de Koop-luyden welcke ons beminden, dat wy behoorden te besoecken of ons de Zuydt-Zee niet gonstiger soude zijn, dan de Noordt-Zee hadde geweest, ende dat wy, ten dien eynde, op *Nicoya* moesten trecken, ende van daer op *Chica*, om alsoo in de Golf *de Salinas* te komen, in dewelcke wy buyten twijffel Scheepen souden vinden, die ons tot *Pannama* toe voeren souden.

Wy waeren wel geresolveert, alle den goeden raedt, welcke men ons gaf, in het werck te stellen, maer wy wisten oock dat dit het laetste was dat wy doen konden, ende dat dit niet geluckende alle onse hoope uyt was, zijnde ons dan geen ander middel, om te *Pannama* te komen, overigh, dan, van als wanhopige menschen, ons leven te gaen waegen in het passeren het Geberghte van *Vera-Paz* ende sonder Convoy ofte Leyts-lieden te trecken door het Landt van die Barbarische Indiaenen, welcke de Spaigniaerden hadden vermoordt; of wel moesten wy, door den wegh die wy gekomen waeren, weder nae *Realejo* keeren, daer wy in onse hoope mede konde bedrogen zijn, ende mogelijck

een

een Jaer souden moeten waghten, voor en al-eer wy gelegentheyd souden konnen vinden, om ons op *Pannama* in te scheepen.

Hierom resolveerden wy den raedt van onse Vrienden, welcke wilden dat wy nae *Nicoja* souden gaen, te aghter-volgen, om alsoo aen de Golf van *de Salinas* te komen, in dewelcke ick al lacchende tegens de drie Spaigniaerden die met ons gingen, zeyde, dat, soo wy daer niet uytreghteden, wy, nae het exempel van *Hercules*, een Colomne moesten doen stellen, ende onse naemen in deselve laeten houwen, met de Inscriptie van *Haud Ultra*, om dat'er buyten dat geen Haeven ofte Rheede is om nae *Pannama* te vaeren.

Hy volght dien raedt met ende nevens de drie Spaigniaerden.

Geen mensche konde oock meer aenvangen, dan wy gedaen hadden, om ten eynde van ons ooghmerck te raecken, maer voor al ick, die niet alleen meer weghs in dat Landt hadde af-geleght, dan alle de Engelsche die voor my daer hadden geweest, maer die daer-en-boven van *Mixco* tot *Nicoja* toe ses-hondert ueren, of aghthien-hondert Engelsche mijlen hadde gereyst, alleen van het Noorden nae het Zuyden treckende, behalven den wegh die ick hadde afgeleght van *Vera-Cruz* nae *Mexico* reysende, ende van daer nae *Guatimala*, ende van *Guatimala* weder nae *Vera-Paz* ende *Puerto de Cavallos* ofte *Golfo Dolce*, oock noch van daer over *Truxillo* nae *Guatimala*, welcke reysen, ten minsten, noch derthien a veerthien-hondert Engelsche mijlen daer boven uyt-maecken, ende dit daghte ick op een Pijlaer te *Nicoja* te laeten graveren, om de geheugenisse daer van, voor altoos te behouden.

Sommiere verhaelinge van de Reysen door den Autheur in *America* gedaen.

Doch ick hope dat het geene op die plaetse niet geschiet is, in de gedagtenisse der menschen sal blijven, door middel van dit mijn Boeck, ende dat dese mijne Historie, door dien sy opreght ende waeraghtigh is, een eeuwigh-duerende monument sal zijn van een Reyse van elf-hondert ueren, ofte van drie-duysent ende drie-hondert Engelsche mijlen, die een Engelsman te lande in het vaste Landt van *America* gedaen heeft, behalven sijne Voyagien te Zee nae *Pannama*, van *Porto-Bello* tot aen *Carthagena*, ende van daer tot aen de *Havana*.

Den Autheur heeft drie-duysent ende drie-hondert Engelsche mijlen in *America* te lande gereyst.

HET

HET VII. CAPITTEL.

Vertreck van Carthago. *Komste te* Nicoja *ende goet onthael aldaer ontfangen. Sy krijgen hoope van wel haest t' Scheep te raecken. Den Autheur begint weder gelt te winnen. Historie van den Parochiaen van* Nicoja *ende de* Alcalde Major Justus de Zalazar, *waer in men de wreedheyd van den eenen siet, ende de onreghtvaerdigheyd, die het Hof van* Guatimala, *aen den anderen pleegde. Den Autheur neemt aen den Parochiaen van* Nicoja *te vervangen. Hy verdient hondert ende vijftigh Rijxdaelders in vijf weecken. Hy besteet sigh t' Scheep.* La Pita *een kruydt dat gesponnen werdt. Beschrijvinge van de Schulp-visch* Purpura. *Kostelijcke couleur daer uyt-getrocken. Groote meenighte van Schulp-visch. Waeren te* Nicoja, *&c. vallende.*

Vertreck van *Carthago.*

WY vertrocken dan van *Carthago*, ende vonden den wegh, door dewelcke wy nae *Nicoya* reysden, seer berghaghtigh, rouw ende onaengenaem, wy saegen'er niet dan seer weynige Spaensche Hoeven ende Indiaensche Dorpen, die niet alleen seer kleyn waeren, maer wy bespeurden oock dat de Inwoonders in groote armoede ende ellende leefden.

Komste te *Nicoja* en goet onthael aldaer.

Te *Nicoja* gekomen zijnde, bevonden wy dat het een seer schoon Dorp was, ende het voornaemste van een geheel Spaensch Gouvernement, wy vonden aldaer eenen *Justus de Zalazar* als *Alcalde Major*, die ons met groote civiliteyt ontfingh, ende een huys gaf, om, geduerende ons verblijf, in te woonen.

Sy krijgen hope van wel haest t' Scheep te raken.

Hy verheughde ons oock ten hooghsten, seggende, dat, hoewel'er nu geene Schepen ofte Fregatten in de Golf *de Salinas* waeren, hy noch niemandt in het Dorp eenighsints twijffelde, of daer souden'er wel haest eenige, om sout te laeden, van *Pannama*, komen, oock om andere Coopmanschappen, soo als sy sulcks Jaerlijckſch gewoon waeren, daer in noyt, omtrent die tijdt, manquerende.

Den Autheur begint we-

De constitutie des tijds in dewelcke ick daer quam, was mede seer bequaem voor my, om my, nae een soo groot verlies, eenigh gelt te doen winnen, want het was in de vasten, in dewelcke de Religieusen haeren grootsten ooghst heb-

hebben, door dien sy, gelijck ick hier voorens in het derde Boeck gesegt hebbe, als dan veel gelt ontfangen door de Offerhanden, welcke haer werden gegeven, wanneer sy de bieghte van de Indiaenen hooren, ende aen haer de Communie uyt-reycken.

der gelt te winnen.

Dit Saisoen des Jaers, ende de staet van de Franciscaner Monick, welcke Parochiaen van dat Dorp was, quaemen my seer wel, voor al in een tijd, in dewelcke ick my niet konde onthouden van de functien van mijne Professie in het werck te stellen, ten sy ick dan de Spaigniaerden hadde willen de grootste reden des werelts geven om my te blameren ende verdaght te houden.

Dese Monick was uyt Portugal van geboorte, ende hadde, omtrent drie weecken voor mijne aenkomste, groote questie met den *Alcalde Major Justus de Zalazar* gehadt, door dien hy de Indiaenen voor-stondt, welcke *Zalazar* ten hooghsten mishandelde.

Historie van den Parochiaen van *Nicoya* ende den *Alcalde Major*, *Justus de Zalazar*, waer in men de wreedheyt van den eenen siet, ende de onreghtvaerdigheyd die het Hof van *Guatimala* aen den anderen pleegde.

Hy gebruyckte haer als slaeven in sijnen dienst, soo wel als in die van sijne Vrouwe, sonder het loon van haeren arbeyd, dat sy in het sweet haers aenschijns hadden gewonnen, te betaelen, ende doende haer op de Sondaegen ende Feesten der Heyligen, soo wel, als op andere, wercken.

De Religieus nu, dit niet konnende verdraegen, verbood haer uytdruckelijck van den Predick-stoel dit in het toekomende te doen, niet willende dat sy de onregtvaerdige beveelen van haren *Alcalde Major* souden gehoorsaemen.

Justus de Zalazar, die in den Oorlogh was opgevoed, ende die voor desen in het Casteel van Milaen hadde in Guarnisoen gelegen, meende dat het hem een groote schande soude zijn, indien hy met gedult verdroegh, dat een Religieus, hem, op die wijse, handelde, welcke hem in het bedienen van sijn Ampt berispen wilde, ende ontsetten van de middelen, door dewelcke hy voor desen sijne meeste winste ende profijt plaght te trecken.

Hier op gebeurde het dat, nae dat sy wel op malkanderen gekeven ende gescholden hadden, *Justus de Zalazar*, op seeckere dagh, geheel in gramschap ontsteecken zijnde, met de blooten deegen in de vuyst, in het huys van den Priester quam lopen, welcken hy sonder foute soude om den hals hebben gebraght, soo hy daer in niet waere belet geweest door eenige Indiaenen, die sigh doenmaels daer bevonden.

De Religieus die al ymmers soo fier ende vaerdigh was als hy, ende die sigh inbeelde dat hy hem niet soude derven aenraecken ter oorsaecke van sijne Ordre des Priesterschaps, als sullende daer door geëxcommuniceert werden, sprack vuyl ende moedigh wederom, in plaetse van de vlught te nemen, hem onder andere seggende dat hy hem niet geloofde soo veel moets te hebben van toe te slaen, ende hier door deede hy niet dan de gramschap van *Zalazar* te vermeerderen, tot soo verre dat hy den degen op-heffende om hem een braeven slagh te geven, ende de Religieus de sijne om den slagh af te keeren gebruyckende, hy hem twee vingeren van de handt af-kapte, ende hy soude sijnen houw noch op een gevaerlijcker wijse hervat hebben, soo de Indiaenen, om te scheyden, niet tusschen haer beyden waeren in gelopen, sluytende den Monick in sijne Kamer.

Fff *Justus*

Justus de Zalazar wierde hier op geëxcommuniceert, doch door dien hy een Man van groot aensien was, wierde de excommunicatie wel haest vernietight door den Bisschop van *Costa-Rica*.

Hier nae braght hy sijne klaghten daer over voor de Cancellarye van het Hof van *Guatimala*, sigh verseeckerende dat hy door middel van sijne Vrienden ende van sijn gelt, wel haest triumpheren soude over een Priester van een arme bedelende Ordre, het welcke oock daer nae gebeurde, want hy wist sijne saecken soodaenigh te beleggen, datmen den Monick te Hove ontboodt, alwaer hy soo veel credit hadde, dat hy hem eyndelijck uyt *Nicoja* deede lighten, werdende aen sijne Ordre gelast een ander in sijne plaetse te stellen.

Ter tijd als ick daer was, hield sigh de Monick in sijn huys op-gesloten, sijne kaemer bewaerende, sonder in de Kercke te willen komen noch om de Misse te seggen, noch om te predicken ofte yemandts bieghte te hooren, tot het welcke hem evenwel de vasten, in dewelcke men doenmaelen was, bysonderlijcken verplighte; maer hy hadde het soodaenigh weten te stellen, dat hy door een ander Religieus geholpen wierde, die sijne plaetse waer-nam, doch zijnde de selve maer alleen, en was hy niet suffisant om te predicken, om de bieghte te hooren ende de Communie uyt te deelen, voor, van ende aen een soo groot getal van Indiaenen, Spaigniaerden, Negers ende Mulatten als'er tot hem quaemen, soo uyt het Dorp selve, als van de omgelegene Landerijen, om hare devotie te plegen.

Den Autheur neemt aen den Parochiaen van *Nicoja* te vervangen.

Hier door gebeurde het dat sy beyde, nae dat sy gehoort hadden, dat ick daer ter plaetse was aengekomen, my lieten bidden, dat ick, in sulcke soorten van geestelijcke functien, mede wilde adsisteeren, ende dat ick voor mijne moeyte soude hebben, nevens de vrye taeffel, alle daegen een Rijxdaelder voor het seggen van de Misse, boven het geene, welck men my vrywilligh soude geven, sullende daer toe voor mijne Predicatien seer wel werden geloont.

Hy verdient 150. Rijxdaelders in 5. weecken.

Ick bleef in dat Dorp sedert het eynde van de tweede weecke in de vasten tot aen Paesschen toe, ende in die tijd won ick hondert ende vijftigh Rijxdaelders, soo door drie Sermoenen, welcke ick het stuck voor thien Rijxdaelders deede, als door mijne daegelijcksche gagie, ende de Offerhanden die ick ontfingh.

Hy besteet sigh t' Scheep.

In de weecke voor Paesschen kreegen wy tijdinge dat'er een Fregat van *Pannama* in de Golf van *de Salinas* was gekomen, hier door wierden wy seer verheught, want dit lange aghter blijven begonde ons al bekommert te maecken.

De Schipper van het Fregat quam te *Nicoja*, het welcke als de Hof-Stadt van die quartieren is, ende ick accordeerde, nevens de drie Spaigniaerden, over onse vraght, tot aen *Pannama* toe.

La Pita een kruyt dat gesponnen werd.

In de Plaetsen die omtrent *Chica*, *Golfo de Salinas* ende *Nicoya* leggen, siet men eenige Indiaensche Paght-hoeven, gelijck oock eenige kleyne Indiaensche Dorpen; De *Alcalde Major* gebruyckt de Inwoonders van deselve alle als sijne Slaeven, ende hy laet haer, voor hem, seecker kruydt, datmen *la Pita* noemt, spinnen, dit is eene Koopmanschap, welcke, in Spaignien, seer hoogh geaght

geaght werdt, voor al die geene, welcke te *Nicoja* ende daer omtrent met een purpur-verwe gecouleurt is, ende ten dien eynde zijn'er veele Indiaenen, welcke verplight zijn aen de Zee-strandt te gaen, om daer seeckere hoorntjens te soecken, uyt de welcke men de purpure couleur treckt.

Beschrijvinge van de schulpvisch *Purpura*.

Purpura is een seecker slag van hoorntjens ofte van visch die sigh in hoorntjens onthoudt, deselve leeft omtrent seven Jaeren, ende verberght sigh in de diepte des Zee'es, omtrent het begin der Honds-daegen, blijvende dus by-nae drie-hondert daegen sonder datmen die kan vinden, men gaet deselve in de Lenten soecken, ende wanneer men die tegens malkanderen vrijft, soo geven sy eenigh quijl, even als dickaghtigh lijm ofte weeck wasch, van sigh, maer dese schoone verwe, die soo seer vermaert ende geaght is, sit in de keel ofte hals van de visch verborgen, maer de alderbeste vintmen in seeckere witte aeder besloten, zijnde in de reste van het lichaem niet dat ergens toe kan gebruyckt werden.

Kostelijcke couleur daer uyt getrocken.

Het Segovische laecken, dat daer mede geverft is, gelt twintigh Rijxdaelders de elle, ende dat door de kostelijckheyd van dese couleur, oock sietmen het niet draegen, dan van de grootste Heeren van Spaignien, gelijck oock eertijds de Edellieden van Romen het gebruyckten tot haere kleedinge, het selve purpur van *Tyrus* noemende.

Groote meenigte van Schulpvisch.

Daer is oock een groote abondantie van andere hoornkens, uyt dewelcke men verscheydene verwen treckt, jae soodaenigh, dat men geene Plaetse ter weereld weet, op dewelcke men die in soo groot een meenighte, als daer ter plaetse, vint.

Waeren daer vallende.

De voornaemste waeren welcke te *Chica* ende aen de *Golfo de Salinas* werden gevonden, zijn sout, honigh, *Maiz*, tarwe ende Pluym-gedierte, men sendt deselve alle Jaeren met Fregatten nae P*annama*, die expressélijck daer van daen komen, om die af te haelen, soo wel als de in het P*urpura* geverfde P*ita*, daer ick vorens van geseght hebbe.

 HET

HET VIII. CAPITTEL.

Sy gaen uyt de Salinas *t' scheep. Tegenspoet op de reyse. Swaere storm. Die nae aght daegen op-houd ende in goet weder verandert. Door groot gebreck van dranck, drincken sy haer eygen water. Sy willen om water te lande. Het welcke de Schipper weygerende, dwingen sy hem daer toe. Sy landen op een Eylandt sonder water. Den Autheur werdt op het selve van sijn geselschap verlaeten. Dat hem seer verlegen maeckt. Hy troost ende ververst sigh eenighsints, ende werdt van sijne mackers daer af gehaelt, welcke waeter, Orangie-appelen ende Citroenen hadden gevonden. Den Autheur geraeckt in groote flaeute, ende krijght een swaere koortse. Sy gaen t' zeyl. Het Schip stoot op een klip. Het geraeckt nae groote moeyte daer weder af. Den Autheur begint te beteren. Het Schip komt te* Perico, *maer werd door storm van daer gedreven. Sy komen voor de Haeven van* Pannama. *Werden daer van daen verdreven. Komste te* Pannama.

Sy gaen uyt *de Salinas* t' scheep.

EYndelijck begaeven wy ons t' Scheep, want het Fregat dat daer quam ten tijde wy ons te *Nicoya* bevonden, was door die Koopmanschap wel haest vol-laeden, ende wy maeckten giffinge te *Pannama* te sullen ontscheepen, nae dat wy vijf a ses daegen souden binnen boort zijn geweest.

Tegenspoet op de Reyse.

Maer wy wierden, even als wy te voren veele tegenspoeden hadden gehadt, oock in dese reyse van veele rampen aengetast, want hoewel die niet seer langh was, moesten wy doch een maendt tijds geduerende, tegens de winden, de Zee en de *Couranten* (dus noemtmen de stromen die seer snellijck by de Wal uyt-schieten, ende alsoo sterck zijn als die van de meest af-drijvende Revieren) worstelen.

Swaere storm.

Op den selven dagh dat wy vertrocken, wierden wy door windt ende storm nae de kant van *Peru* gedreven, ende dat tot onder de Linie Æquinoctiael toe, alwaer wy de hette ende de winden soo groot ende sterck vonden, dat wy aen ons leven wanhoopten.

Die nae

Maer het behaeghde GODT, nae dat wy aght daegen langh, van oogenblijck

blijck tot oogenblijck, niet dan de doodt hadden verwaght, ende te gemoet gesien, Hem, segge ick, door welcken alle de Schepselen haer leven, bewegen ende wesen hebben, ons weder nieuwe hoope tot het leven te geven, ons een voorspoedigen windt toe laetende komen, welcke ons uyt die Middellijnsche hette ende die ontstelde Zee verloste, ende nae het Eyland *Margareta* ende dat van *Puerto de Chamo* voerdde, welcke aen de Zuyd-zijde van het Gebergthe van *Veragua* leggen, ende van daer hoopten wy, ten langhsten in twee daegen, voor *Pannama* te sullen arriveren, ende het Ancker aldaer in de bijt te werpen.

aght daegen opgehout ende in goet we'er verandert.

Doch wy verlooren dese onse hoope wel haest, door dien dese windt niet lange duerde, gaende deselve aenstonts leggen, ende in den tijd van vijfthien daegen, verlooren wy, des naghts, door de stromen, meer, dan wy, des daegs, konden winnen.

Het is seecker dat, soo Godt, daer ter Plaetse, geen medelijden met ons hadde gehadt, wy, buyten allen twijffel, souden vergaen hebben, willende dus tegens geseyde stromen op-zeylen, want hoewel wy geen gebreck aen leef-toght hadden, wierden wy evenwel door gebreck van dranck soodaenigh geplaeght, dat wy, in geheele vier daegen, niet een druppel waeter ofte wijn droncken, oock geene andere voghtigheydt, die bequaem was om onsen dorst te lessen, hier door wierde ick, soo wel als veele andere, genootsaeçkt om mijn eygen waeter te drincken, ende den mondt, met het knaeuwen van loode Musket-kogels te ververschen, doch hier mede en souden wy niet lange onse naetuere hebben konnen voldoen, indien niet GODT de HEERE, door sijne voorsienigheyt, ons by daegh een doorgaende windt hadde gesonden, welcke ons uyt die stromen trock.

Door groot gebreck van dranck drincken sy haer eygen water.

Het eerste dat wy doen hadden voor-genomen te doen was om nae het vaste Landt den vaert te gaen setten, ofte wel op eenigh Eyland, van die geene die in meenighte daer omtrent waeren, te gaen landen, en dat alleen om water te soecken, door dien wy door dorst verquynden, ende deselve niet langer konden verdraegen.

Sy willen om water te lande.

Maer de Schipper van het Fregat wilde sulcks niet toe-laeten, ons verseeckerende dat hy ons, noch op die dagh, te *Pannama* soude aen landt leveren, doch door dien wy sonder dranck niet langer konden leven, zijnde het ons niet mogelijck die te missen, ten zy wy van voornemen waeren dood te *Pannama* ontscheept te werden, soo geloofden wy dat wy die belofte te dier souden kopen, door dien ons leven daer aen hingh, ende wy, in die staet, geen dagh meer subsisteren konden, soodaenigh dat wy, siende dat de wind begonde te verslappen, hem alle baeden dat hy ons, op eenigh Eyland, om waeter te soecken, soude setten, welcke redelijcke beede als hy geweygert hadde te vergonnen, begonden de drie Spaigniaerden ende eenige Matrosen te mutineren, ende de deegens in de vuyst nemende, dreyghden sy hem te dooden, soo hy haer niet aenstonts ergens deede landen.

Het welck de Schipper weygerende dwingen sy hem daer toe.

Hier op volgde, door dien hy geen vermaeck hadde, in het aenschouwen van

 de

de punten der deegens op sijne borst, dat hy de steven van ons Schip nae twee a drie Eylanden, welcke oock maer twee drie ueren weghs van ons waeren, deede wenden.

Sy landen op een Eylandt sonder waeter.

Daer dighte by komende, wierpen wy het Ancker, settende onse Boodt in Zee, ende een yder aghte sigh seer geluckigh daer in te mogen vallen, om aen Landt te geraecken, ende aldaer sigh met waeter te versaedigen.

Het Eylandt daer wy eerst aenquaemen was aen die zijde onbewoont, ende wy liepen langen tijdt het selve omtrent de Strant door-kruyssen, doch wy deeden daer mede niet anders op, dan dat wy ons meer verhetteden, vermeerderende daer door oock onsen dorst.

Den Autheur wert op het selve van sijn geselschap gelaeten.

Terwijlen dat wy alle ons aen alle zijden verspreyd hadden, om, was het mogelijck, eenige Fonteyne ofte Beecke te ondecken, doch geduerighlijck te vergeefs, verdwaelde ick in seecker Bosch, zijnde mijne schoenen geheel aen stucken geraeckt door die Rotsen, Struellen ende ongemackelijcke plaetsen die ick hadde moeten passeeren, ende onderwijlen hadde sigh mijn Geselschap weder t' Scheep begeven, om nae een ander Eylandt te zeylen, laetende my alleen aen landt in het Bosch.

Dat hem seer verlegen maeckt.

Uyt het Bosch gekomen zijnde, ende bespeurende dat het Schip verseylde, daghte ick, dat ick lijve-loos was, gelovende dat sy waeter hadden gevonden, en daer mede weder nae het Schip waeren gekeert, ende dat sy, my niet gevonden hebbende, de zeylen souden hebben op-gehijst om nae *Pannama* te zeylen.

Siende dan my selve in dese verlegentheydt, riep ick die van het Schip toe, doch bemerckende dat mijne stemme te swack was om tot haer door te dringen, liep ick hier ende daer door de Rotsen heenen, om te sien of ick de Boodt niet konde ontdecken, welcke ick bemerckte niet hy het Schip te zijn, ende ick sagh die eyndelijck dighte by een ander Eylandt, dat niet verre was van dat geene, op het welcke ick hadde verdwaelt geweest.

Dit deede my hoopen, dat sy my niet souden verlaeten, ende my komen afhaelen als sy waeter hadden gevonden, hier op ginck ick van de Rotsen weder neder-waerts, my op het Strant begevende, dighte by het selve vondt ick Bomen die een aengenaeme schaduwe gaeven, op deselve waeren oock eenige kleyne vrughten, welcke my den mondt seer verversten, doch dit duerde niet lange, want die niet dervende, door dien sy my onbekent waeren, door-swelgen, alsoo weynigh als het sap van de selve, moghte het weynigh helpen, oock hadde ick soo groot een brand in het licchaem, dat ick noyt daghte het leven daer af te brengen, soo door die brand, als door de flaeuten die my alle oogenblijcken over-vielen.

Hy trooft ende ververst sigh eenigsints ende werd

Eyndelijck viel my in, dat ick my behoorde te baeden, ende, tot aen den hals toe, in het waeter loopen, om my soo wat te verkoelen; Ick ontkleede my hier op, ende hebbende my eenigen tijdt in het waeter onthouden, begaf ick my weder onder de schaduwe van die Bomen, alwaer ick in soo swaer een slaep viel, dat, wanneer de Boot quam, om my te haelen, ick niet wacker wierde,

de, wat gherught ons Volck oock maeckte met roepen ende schreeuwen; Hier door begonden sy te vreesen dat ick dood was, tot dat sy te landt zijnde gekomen, ende sigh, om my te soecken, de eene aen de eene, ende de andere aen de andere zijde versspreyt hebbende, één van haer my vondt ende ontwaeckte, sonder het welcke ick in gevaer was van door eenigh wildt Beest verslonden te werden, ofte, nae het vertreck van het Fregat, ellendelijck ende alleen op dat Eylandt te vergaen.

door sijne mackers weder afgehaelt.

Als ick ontwaeckt was, bevingh my een groote vreughde, siende my weder by mijn gewoonlijcke Geselschap, oock was het eerste dat ick vraegde, of sy oock waeter hadden gevonden? waer op sy my antwoorden, dat ick maer hadde op te staen, ende my vrolijck te maecken, door dien sy niet alleen waeter hadden gekregen in een nae-by gelegene Eylandt, op het welcke sy Spaigniaerden, al daer woonende, hadden ontmoet, maer oock Orangie-appelen ende Citroenen.

Welcke waeter Orangie-appelen ende Citroenen hadden gevonden.

Ick gingh dan met haer, met alle vlijdt, nae de Boot, ende soo drae ick in de selve was getreden, gafmen my soo veel te drincken als ick wilde.

Het waeter was laeuw ende drabbigh, door dien sy het niet hadden konnen scheppen, of sy hadden te gelijck de grondt van de Bron moeten beroeren, waer door het slijck sigh daer onder gemenght hebbende, hadde sulcks veroorsaeckt dat het soo troubel ende drabbigh was.

Des niet tegenstaende, dronck ick evenwel een geheele kanne uyt, het welcke mijne maege, door haere swackheydt, niet verdraegen konnende, moeste ick deselve ten eersten weder uyt-braecken; men gaf my oock een Orangie-appel ende een Citroen te eeten, welcke mijne maege mede uyt wierp, even als sy het waeter hadde gedaen, ende nae het Fregat toe vaerende, verviel ick in eene soo groote flaeute, dat ick vreesde te sterven eer ick aen Boort soude zijn gekomen.

Den Autheur geraeckt in groote flaeute, en krijght een sware koortse.

Aldaer gekomen zijnde, eyschte ick noch al meer waeter, maer het selve was soo drae niet in mijne maege, of ick moeste het al weder uyt werpen, hier op leydde men my te bedde, zijnde met een brandende koortse bevangen, die my geheel die naght by bleef, waghtende ick niet anders dan de doodt, ende dat de Zee my tot een graf soude strecken.

De Schipper van het Fregat, siende dat de windt was omgelopen, vond sigh seer verlegen, vreesende met de windt, die doe woey, noyt te *Pannama* te sullen komen.

Hier door wilde hy het op eene andere wijse, die hy te vooren noyt hadde besoght, waegen, te weten, het tusschen de twee Eylanden, op de welcke wy het waeter gesoght hadden, door-setten, wetende dat de windt, die ons over den eenen boegh schaedelijck was, ons over den anderen soude te baete komen.

Des avonts liet hy de Zeylen ontbinden ende het Ancker lighten, in voornemen van tusschen de twee Eylanden door te zeylen, doch de uyt-komste bewees hoe gevaerlijck dit bestaen was, zijnde eer het werck van een desperaet

Sy gaen weder t' zeyl.

ende

ende wanhopigh mensch, dan van een Persoon die sijne saecken met rijpen rade overleght.

Ick kan wel seggen dat ick doen als op mijn doodt-bedde lagh, ende dat ick my geheel niet bekommerde aen wat zijde de Schipper het Fregat wilde wenden, ofte waer de Fortuyn ons soude heenen voeren, mits alleen dat GODT mijne ziele genaedigh was.

Het Schip stoot op een klip.

Het Fregat was soo drae niet binnen de enghte tusschen die twee Eylanden gekomen, of het wierde door de kraght des strooms, soo dighte aen landt getrocken, dat het op een Rotse stiet, soodaenigh dat het roer wierde opgeligt, ende by nae uyt de handen van den Stierman geruckt, welcke daer op begonde te roepen! O Heylighste Maeget staet ons by, want sonder uwe hulpe vergaen wy!

Het geraeckt nae groote moeyte daer weder af.

Dit, nevens het gerughte van alle die geene welcke in het Schip waren, verweckte in my een doodelijcke vreese, evenwel geliefde het GODT my, nevens alle het geselschap van dit gevaer te verlossen, ende dat door de moeyte ende arbeyd, welcke de Matroosen den geheelen naght aenwenden, met de Boot als andersints alles, wat mogelijck was, in het werck stellende om het Fregat van de klip te krijgen, het welcke sy eyndelijck daer af bragten, nae dat het driemaelen daer op hadde gestooten.

Nae dat wy die moeyelijcken naght gepasseert hadden, zeylden wy op den morgen verre van alle die gevaerlijcke plaetsen, loopende van tusschen die twee Eylanden uyt, ende het landt-waertste op zijde hebbende gekregen, vervolgden wy onsen cours nae *Pannama* met seer goeden spoet.

Den Autheur begint te beteren.

Door dien nu mijne maege weder wat versterckt was, soo begonde ick die morgen weder wat te eeten ende te drincken, oock nam ick mijn vermaeck in het beschouwen van dat schoone Eyland, dighte langhs het welcke wy heenen zeylden.

Het Schip komt te *Perico*, maer wert door storm van daer gedreven.

Op den avond arriveerden wy in de Haeven van *Perico*, ende wy wierpen aldaer het ancker in den grond, waghtende datmen het Schip op den volgenden uchtend soude komen visiteren, ende begaf sigh onse Schipper alleen te lande, maer in de volgende naght, de windt zijnde om-geloopen, ontstont'er soo groot een storm, dat wy ons ancker verloren, ende dighte tot aen *La Pacheque* toe te rugge gedreven wierden; wy hadden daer-en-boven groote vreese dat wy soo verre in den Oceaen souden geraecken, dat wy niet, dan met groote moeyte, weder te *Pannama* souden konnen komen.

Sy komen voor de Haeven van *Pannama*.

Maer de groote GODT, aen de welcke de windt ende de Zee gehoorsaem zijn, deede die storm in een voorspoedige koelte veranderen, met de welcke wy, voor de tweede reyse, te *Perico* quaemen, van waer, nae dat wy gevisiteert waeren, wy met volle zeylen onsen cours nae *Pannama* voort-setten.

Werden daer van daen verdreven.

Als wy nu dighte voor de Haeven van de laetste plaetse waren gekomen, hebbende geen ancker aen boord, dreef ons de windt wederom te rugge, ende soo de Schipper ons geen ancker hadde toegesonden, souden wy weder nae *la Pacheque*, ofte mogelijck verder, zijn gedreven geworden.

Maer

Maer door middel van dat toegesondene Ancker, bleven wy die naght voor *Perico* leggen, zijnde geheel verbaest dat wy soo veel tegenspoet hadden, soodaenigh dat eenige seyden, dat wy moesten betovert wesen, of wel dat'er een verbannene ofte geëxcommuniceerde onder ons moeste zijn, ende dat sy, soo sy hem kenden, hem buyten boord souden werpen.

Terwijlen dese praetjens vast onder ons omgingen, liep de windt wederom om, ende nae dat wy het ancker gelight hadden, vervolgden wy onse reyse nae *Pannama*, alwaer ons de goede GODT eyndelijck geluckelijcken braght. Komste te *Pannama.*

HET IX. CAPITTEL.

Den Autheur treedt te lande. Beschrijvinge van Pannama. *Sleghte gebouwen. Groote onkuysheydt. Swaere Ebbe ende Vloedt, oock ongesonde lught te* Pannama. *Vertreck van* Pannama. *Komste te* Venta de Cruzes. *Goet onthael aldaer.*

DOor dien ick my nu te dier stonde reedelijcken wel bevondt, en bleef ick niet lange in het Fregat, in het welcke ick hadde gedaght mijne daegen te eyndigen, maer ick begaf my aenstonts te lande, nemende mijn verblijf in het Clooster van de Ordre van St. Dominicus, ick onthieldt my daer in omtrent vijfthien daegen, ende de selve geduerende, hadde ick tijts genoegh, om alles, wat'er in de Stadt aenmerckens-waerdigh was, te beschouwen. Den Autheur treed te lande.

De Stadt van *Pannama* werd even als die van *Guatimala* geregeert, te weten, door een President ende ses Raeds-Heeren, constituerende eene Koninghlijcke Cancelarye, oock is in de selve den Setel eens Bisschops. Beschrijvinge van *Pannama.*

Sy is aen de zijde van de Zuyd-Zee veel stercker dan eenige andere Zeeplaets, die ick, op die Kuste, gesien hebbe, zijnde daer veele stucken Geschuts geplant tot beveyliginge van de Reede.

Doch op geene van alle de Plaetsen, in dewelcke ick geweest hebbe, hebbe ick sleghter huysen gevonden, ende dat door dien men daer ter Plaetse soo qualijck steen ende kalck kan bekomen, soodaenigh dat daerom, meest alle de gebouwen, alleen van hout zijn.

Het huys van den President, ende de mueren van de schoonste Kercken bestaen maer alleen uyt plancken, welcke daer niet alleen voor kalck ende steen verstrecken, maer oock voor pannen ende leyen, om de daecken van hare huysen mede te decken. Sleghte gebouwen.

De hette is daer soo groot, dat de gewoonlijcke draght der Inwoonders niet anders is, dan een wambais van lijwaet, dat aen alle de zijden opgesneden is, nevens een broeck van taf ofte diergelijcke andere lighte stoffe.

Visch, vrughten ende kruyden vindtmen daer in grooter overvloed dan wel vleesch; het frissche waeter uyt de Cocos-nooten werd meest van de Vrouwen tot haeren dranck gebruyckt, oock drincktmen daer veel Chocolate, ende men heeft'er de ruymte van Peruviaensche wijnen.

Groote onkuysheydt.

De Spaigniaerden welcke in die Stadt woonen, zijn seer tot vermaeck genegen, ende voor al, tot dat van de Vrouwen, zijnde de Negerinnen, welcke daer ten grooten getaele ende rijck en aerdigh zijn, het voornaemste voorwerp van dese haere ongeregelde onkuysheydt.

Men houdt *Pannama* voor een van de rijckste Steden van *America*, drijvende de Inwoonders, van de selve haeren handel na de Noord-Zee, soo te landt, als op de Reviere van *Chiagre*, ende langhs de Zuydt-Zee op *Peru*, de Oost-Indiën, *Mexico* ende de *Honduras*.

Swaere Ebbe ende Vloedt, en ongesonde lugt te *Pannama*.

Te deser Plaetse werden de grootste schatten van *Peru* gebraght in twee a drie groote Scheepen, deselve anckeren in de Haeven van *Perico*, welcke drie mijlen van de Stadt af-leght, want de Ebbe ende de Vloedt zijn te dier Plaetse soo groot ende sterck, dat de grootste Scheepen daer door belet werden, naerder aen de Stadt te komen, want als het ebt, is het waeter meer dan een mijl van de Stadt verscheyden, laetende het selve veele modderige Plaeten bloodt leggen, ende hier van daen komt de ongesontheyd van die Plaetse, welcke noch vermeerdert werd door veele moeras-aghtige plaetsen die omtrent de Stadt gelegen zijn.

Men heeft'er omtrent vijf-duysent Inwoonders, ende deselve onderhouden ten minsten aght Cloosters, soo van Religieuse Mannen als Doghters.

Ick hadde geen grooter vreese, dan voor de hette, ende daerom deede ick oock alles wat ick konde, om drae van daer te geraecken.

Ick hadde de keure om te lande ofte te waeter met Geselschap nae *Porto-Bello* te gaen.

Vertreck van *Pannama*.

Maer bedenckende de moeyte diemen hadde, wanneer men te lande gingh, in het passeeren van het Geberghte, soo stelde ick vast langhs de Reviere van *Chiagre* te gaen, soodaenigh dat ick omtrent midder-naght vertrock, om nae *Venta de Cruzes* te reysen, zijnde dat omtrent thien a twaelf mijlen van *Pannama* gelegen.

Den wegh welcke men moet nemen om daer te komen, is, voor het meeste gedeelte vlack ende effen, ende des avonts ende des morgens seer aengenaem.

Komste te *Venta de Cruzes*.

Wy quaemen omtrent ten thien ueren des morgens te *Venta te Cruzes*, aldaer woonen niet dan Mulatten ende Negers, welcke de plat-gebodemde Schepen bestieren, waer mede men de Coopmanschappen ende Waeren van *Pannama* nae *Porto-Bello* brenght.

Goet ont-

Ick wierde van alle die Lieden seer wel ontfangen, sy baeden my, dat ick, op de

de aenstaende Sondagh, voor haer predicken wilde, ick deede dan sulcks ten hael alhaere versoecke, ende sy gaeven my twintigh Rijxdaelders, soo voor mijn daer-Sermoen als voor het doen van de Processie.

HET X. CAPITTEL.

Vertreck van Venta de Cruzes. *Tegenspoedt op de Reyse. Komste aen Zee. Groote sloffigheydt der Spaigniaerden. Den Autheur weygert seeckere gelegentheydt om in* America *te blijven. Sy loopen in Zee, en sien* l'Escudo de Veragua. *Komste te* Porto-Bello.

NAe dat ick daer vijf daegen hadde leggen waghten, vertrocken eyndelijck de Schuyten, maer wy hadden veele moeyte om de Reviere af te drijven, door dien wy het waeter op eenige plaetsen seer laegh vonden, soodaenigh dat de Scheepen dickmaelen in de modder bleven sitten, ende de Negers moesten met bomen ende andersints alles in het werck stellen wat sy konden, om deselve weder vlot te krijgen.

Vertreck van *Venta de Cruzes.*

Somwijlen vonden wy oock stercke stroomen, die ons als een pijl uyt een boogh onder de bomen ende haere tacken dreven, staende die met meenighte aen de kant van de Reviere, hier door wierden wy dan kort op-gehouden, ende wy moesten, om weder aen de vaert te geraecken, veel tijdts verslijten, met het af-hacken van de tacken der groote bomen die over het waeter hingen.

Tegenspoet op de Reyse.

Oock soude onse Reyse veel langer ende verdrietiger hebben gevallen, soo GODT ons geen swaere plas-regens hadde toe-gesonden, welcke, door het afvlieten van het Geberghte, de Reviere, die van selve weynigh waeter heeft, deeden op-swellen.

Twaelf daegen nae ons vertreck van *Venta de Cruzes*, quaemen wy aen de Zee, wy gingen aen het Casteel te lande, om ons daer een halven dagh te ververschen.

Komste aen de Zee.

Het is baerblijckelijck dat de Spaigniaerden voor seecker houden, dat de stercke stroomen ende het laege waeter van de Reviere van *Chiagre* bequaem zijn, om te beletten, dat eenige vremde Natie, langhs de selve *Venta de Cruzes* sal komen attaqueren, ende by gevolgh te P*annama* geraecken, want sonder dat souden sy beeter sorge draegen, dan sy nu wel doen, om dat Casteel te onderhouden ende te fortificeeren, want doen ick daer passeerde, diende het seer noodigh gerepareert te werden, staende op het point om in duygen te vallen.

Groote sloffigheyt der Spaigniaerden.

Den Autheur weygert seeckere gelegentheyt om in *America* te blijven.

De Gouverneur van het Casteel was een groot debauchant, oock deede hy ons, terwijlen wy daer waeren, seer sterck drincken, ende door dien hy een Cappellaen, voor hem ende sijne Soldaeten, van nooden hadde, versoght hy my, om daer te blijven, doch ick hadde affaires die vry van meer ghewighte waeren, ende die my op een andere plaetse riepen, ende daerom nam ick mijn af-scheydt van hem, ende op ons vertreck vereerde hy ons eenige verversfingen van vleesch, visch ende Confituren, gevende ons daer nae oorlof om te gaen.

Sy loopen in Zee, en sien *l'Escudo de Veragua*.

Wy liepen hier op in volle Zee, ende ontdeckten eerst het geene men *l'Escudo de Veragua* noemt, ende onse Reyse al roeyende niet verre van de Wal voort-settende, continueerden wy onsen Cours nae *Porto-Bello* tot Saturdagh des avonts toe, als wanneer wy ons ancker by een kleyn Eylandt wierpen, in voor-nemen van des volgenden daeghs te *Porto-Bello* binnen te loopen.

Komste te *Porto-Bello*.

De Negers bleven dien geheelen naght wacker, uyt vreese van de Hollanders, welcke, soo sy seyden, sigh, ter dier plaetse, dickmaelen in embuscade hielden, om de Scheepen, welcke van de Reviere van *Chiagre* komen, te verrasschen, maer wy bragten die naght in ruste over, ende quaemen, des uchtens, geluckelijck binnen *Porto-Bello*.

HET XI. CAPITTEL.

Sterckte van Porto-Bello. *Den Autheur voorsiet sigh van een Logement. Duere Huys-huer. Voorbeeldt daer van. Groote mildaedigheydt. Groote meenighte van silver. De Gallioenen komen. Die groote dierte in de eet-waeren brengen. Maeniere van handelen te* Porto-Bello. *Rijckste merckt des werelts.*

Sterckte van *Porto-Bello*.

DEse Haeven is seer wel gesterckt, door twee Casteelen die aen den mondt van deselve leggen, op dewelcke altoos goede waght werdt gehouden, soo wel als op een derde, dat meer innewaerts leght, ende het Fort *St. Michael* genaemt is.

Als ick daer was aengekomen bedroefde ick my seer, verstaende dat de Gallioenen noch niet uyt Spaignien waeren gearriveert, door dien ick wel wiste dat ick aldaer niet lange konde verblijven sonder groot gelt te verteeren.

Doch ick trooste my, door dien ick wiste, dat het de tijdt was dat sy moesten komen, ende dat sy niet lange konden aghter blijven.

Het eerste dat ick deede was een Logement op te soecken, sulcks konde men doen soo goede koop bekomen, dat'er selfs persoonen waeren, welcke aenboden

den my voor niet te huys-vesten, mits dat ick, als de Gallioenen souden zijn aengekomen, het huys weder ruymen soude, ofte soo veel gelts als de andere geven.

Maer daer was een Edelman, welcke Thresorier des Koninghs was, die my een kamer beloofde te bestellen, op dewelcke ick, voor een civilen prijs soude konnen verblijven, selfs als de Scheepen souden wesen aengekomen, ende de huys-vestinge op het dierste zijn, soodaenigh dat wy te saemen uyt-gingen om'er een op te soecken, als wanneer wy, door tusschen-komste van sijne authoriteyt, met den eygenaer accordeerden over seeckere kamer, ende bedongen dat hy die, op de aenkomste der Scheepen, voor my alleen soude moeten behouden.

Den Autheur voorsiet sigh van een Logement.

Op dese kamer konde niet staen dan een bedde, een taeffel, en een stoel, blijvende dan alleen maer spatie over voor het openen ende sluyten van de deure, ende evenwel eyste men my hondert ende twintigh Rijxdaelders voor de selve, ende dat maer voor den tijd dat de Gallioenen in de Haeven souden verblijven, die gemeenlijck vijfthien daegen duert.

Duere huys-huer.

Door dien de Stadt kleyn is, ende men ten minsten vier a vijf duysent Soldaeten op de Gallioenen tot haere defensie in-scheept, door dien'er oock veele Cooplieden uyt Spaignien, *Peru*, ende andere quartieren, de eene om te koopen, ende de andere om haere waeren te verkoopen, komen, soo veroorsaeckt sulcks, dat de kaemers, hoe kleyn die oock mogen wesen, seer veele gelden, want het gebeurt dickmaelen dat'er niet genoegh in de Stadt zijn, om alle de menschen onder het dack te helpen.

Ick kende seecker Coopman die duysent Rijxdaelders gaf, voor een winckel van eene, maer taemelijcke, grootte, ende dat alleen voor den tijd van vijfthien daegen dat de Gallioenen in de Haeven bleven.

Voorbeelt daer van.

Ick aghte dat het voor my te veel was, dat ick hondert ende twintigh Rijxdaelders soude geven, ende dat voor soo kleynen kamer, welcke niet dan een Ratten-nest was, ende door dien my dat niet aenstont, seyde ick tegens des Koninghs Thresorier, dat het niet lange was geleden, dat ick op de Zee was berooft geworden, ende dat ick soo veele onkosten boven mijne noodige verteeringe, welcke, ten minsten, oock soo veel soude belopen, niet konde doen.

Maer daeromme wilde men het my niet te minder geven, soodaenigh dat die goede Thresorier, medelijden met my hebbende, aen den Hospes presenteerde festigh Rijxdaelders voor my te geven, mits dat ick de andere helft soude konnen betaelen, ende hier toe moeste ick resolveeren, ofte wel om buyten op de straete te slaepen.

Groote mildaedigheydt.

Ick wilde my evenwel in dat nest niet begeven dat my soo duer quam te staen, voor dat de Vloote was aengekomen, ende ick ginck op een ander, in een seer schoon vertreck, datmen my voor niet gepresenteert hadde, logeren.

Terwijlen ick nae de komste van de Vloote waghtede, ontfingh ick eenigh gelt, soo van Offerhanden als Missen, ende voor twee Sermoenen, die ick deede, gaf men my voor yder vijfthien Rijxdaelders.

Ick ginck oock de Casteelen besien, die ick seer goet ende wel verseeckert te zijn bevondt.

Groote meenigte van silver

Doch daer ick my het meeste over verwonderde was het groote getal van Muyl-esels, die daegelijcks van *Pannama*, met bhaeren silver gelaeden quaemen, soodaenigh dat ick'er op eenen dagh meer dan twee-hondert telde, die met niet anders bevraght waeren, men ontlaedde deselve op de volle marckt, op dewelcke hoopen van bhaeren silver, even of het maer steenen hadden geweest, laegen; oock liet men die daer sonder voor dieverye te vreesen.

De Gallioenen komen.

Nae thien daegen daer ter plaetse geweest te hebben, arriveerde de Vloot, deselve bestondt in thien Gallioenen ende ses Coopvaerdy-Scheepen, ende hier door sagh ick my verplight, my nae mijn Ratten-nest te begeven.

Het was een wonderlijcke saecke te sien, het groot getal van menschen die doen op de straeten waeren, daermen, weynige daegen te voren, by nae niemandt sagh.

Die groote dierte in de eetwaeren brengen.

De prijs van alle dingen begonde mede te rijsen, soodaenigh datmen voor een Hoen twaelf Reaelen verkoght, dat my te voren maer een gekost hadde op het platte landt, het pondt Ossen-vleesch goldt twee Reaelen, daer ick op andere plaetsen derthien ponden voor een halve Reael hadde gehadt, ende alle de andere spijsen wierden nae proportie soo dier, dat ick, niet wetende wat ick soude aenvangen, my met visch ende Schildt-padden moeste behelpen, en hoewel de selve my mede al vry wat gelts kosten, konde ick evenwel niets beter koop hebben.

Maeniere van handelen te *Porto-Bello*.

Het was mede besiens-waerdigh, hoe de Cooplieden haere waeren verkogten, niet in het kleyn, ende by de elle, maer in het gros, met geheele stucken ende swaer gewighte, de betaelinge geschiede oock, niet met gemunt gelt, maer met bhaeren silver, welcke men woegh ende voor de waerdye der Koopmanschappen aennam.

Rijckste merckt des werelts.

Doch dit duerde maer vijfthien daegen, welcke geduerende de Gallioenen met Schuytjens ende bhaeren van silver gelaeden wierden, soodaenigh dat ick vryelijck seggen kan ende staende houden, dat'er geen rijcker merckt in de wereldt is, dan die geene, welcke op die tijdt, te *Porto-bello* werd gehouden, tusschen de Cooplieden die uyt Spaignien, *Pannama*, *Peru* ende de omleggende Plaetsen aldaer komen.

HET

HET XII. CAPITTEL.

Neerstigheydt van Ybarra. *Groote ongesontheydt van* Porto-Bello. *Voorbeeldt daer van ten tijde des Autheurs. Schoon Gast-huys te* Porto-Bello. *Swaere vraght den Autheur afghevordert op een Gallioen. Die deselve seer goede koop krijght. Vertreck der Vloote, die Scheepen siet. De Hollanders nemen twee Scheepen van de Vloot. Goede gelegentheyt van het Eylandt de Providentie om de Spaigniaerden te beschaedigen. De Hollanders komen weder. Gevaer van het Schip des Autheurs.*

Don *Carlos d'Ybarra*, welcke dat Jaer Admirael van de Vloote was, braght alle neerstigheyd ende mogelijcke vlijd by, om met de selve weder aenstonts te konnen vertrecken; Dit maeckte dat de Cooplieden haer oock seer haesteden in haeren handel, soo met kopen als verkopen, ende met het in-schepen van de schuytjens ende bhaeren silver.

Neerstigheyd van *Ybarra.*

Dese neerstigheyd verheughde my ten hooghsten, om dat ick bemerekte dat hoe eer sy de Scheepen laedden, hoe trager ick oock mijne beurse ontlaeden soude, ende dat ick daer door in het korte uyt die ongesonde Plaetse soude konnen vertrecken, alwaer de brandende Sonne niet alleen heete koortsen, die de menschen dickmaelen wegh sleepen, veroorsaeckt, maer men komt'er oock veeltijds te sterven, alleen als men, wanneer het regent, de voeten niet droogh weet te houden.

Groote ongesontheyd van *Porto-Bello.*

Maer voor al kan men seggen, wanneer de Vloote daer haer verblijf heeft, dat dese plaetse een altoos open graf is, bereyd staende om een groot gedeelte van het Volck, dat daer dan in soo grooten toe-vloed nae toe komt sacken, in te swelgen, even als het oock gebeurde doe ick daer was, als wanneer'er in die korte tijdt meer dan vijf-hondert soo Cooplieden, Soldaeten als Matroosen stierven, en dat ten deele van de heete koortsen, ende mede van den Buyckloop, welcke verweckt wierde door het te veel eeten van de vrughten, ende het onmaetigh drincken van het waeter, soo wel als door andere ongeregelthe-den, soodaenigh datmen konde seggen, dat dese Plaetse voor haer niet was *Porto-Bello*, dat is een schoone Haeven, maer *Porto-Malo*, dat is een quaede.

Voorbeelt daer van ten tijde des Autheurs.

Door dien nu dit gemeenlijck alle Jaeren gebeurt, soo heeftmen, ten behoeve van die geene die quaelijck gestelt uyt de Zee op-komen, of die daer ter plaetse sieck worden, een Gast-huys, dat seer rijck is, in de Stad getimmert, in het selve sijn veele Religieusen *de la Charita*, welcke sorge dragen soo voor het soulaes der siecken, als voor het begraeven der dooden.

Schoon Gast-huys te *Porto-Bello.*

Den Admirael welcke bedughte dat die saecken meer moghten toe-nemen, deede alle mogelijcke neerstigheyd, om met de Vloote weder in Zee te geraecken, ende hy en stoordde sigh niet aen het geene men seyde, te weten, dat'er drie a vier Engelsche ofte Hollandtsche Scheepen in Zee waeren, die, nae allen schijn, niet anders souden doen, dan het eene ofte het andere Schip, dat een weynigh van de Vloote moghte af-raecken, traghten te nemen.

Swaere vraght den Autheur afgevordert op een Gallioen.

Dese tijdinge joegh mijn den schrick in het lijf, ende ick meende dat het, voor mijne securiteyt ende veyligheyd, best soude zijn, soo ick traghte op een van de beste Gallioenen over te vaeren, maer als ick hier op wegens mijne vragt wilde handelen, soo bevondt ick, datmen my niet minder dan drie-hondert Rijxdaelders voor de selve af-vorderde, ende die somme soude ick niet hebben konnen op-brengen, sonder my grootelijcks te incommoderen.

Hier door dan nam ick voor, my aen eenigh Schipper van een Coopvaerder te addresseren, hoewel ick wel wiste dat ick by een soodaenige niet soo seecker soude zijn als in een Gallioen dat wel van Soldaeten ende metael Geschut voorsien was, maer ick trooste my altoos in GODT, welcke een seeckere toevlugt is voor die geene die Hem vreesen, ende die, in die verlegentheyd, my een seer veylige over-vaert voor geen gelt deede vinden.

Want hebbende op seeckeren dagh mijn Vriendt den Thresorier ontmoet, hadde deselve weder medelijden met my, my als een Vremdelingh, die korts gespolieert was, considererende, hy recommandeerde my aen den Schipper van een Coopvaerder, de St. Sebastiaen genaemt, welcke hy wiste dat van sinne was een Cappelaen in sijn Schip te hebben, ende aen den selven sijne taeffel te geven.

Die deselve seer goede koop krijght.

Ick hadde my soo drae niet by hem, uyt den naem van den Thresorier, die soo wel sijnen als mijnen Vriendt was, aengegeven, of hy beloofde my binnen sijn boordt te ontfangen, ende aen sijne taeffel te spijsen, begeerende hy daer voor niets, dan dat ick GODT voor hem ende de sijne bidden souden, beloovende my daer-en-boven te betaelen voor alle de Sermoenen die ick soude doen.

Ick loofde ende danckte GODT voor de genaede die Hy my deede, erkenne in dese saecke, soo als ick te vooren in veele andere gedaen hadde, de hulpe van Sijne voorsienigheyd, welcke my middel verschafte om in Engelandt te geraecken.

Vertreck der Vloote die Scheepen siet.

Soo drae als de Scheepen gelaeden waeren, vertrocken wy om na *Carthagena* te zeylen, ende daeghs nae dat wy t' zeyl gegaen waeren, ontdeckten wy vier Scheepen, dit joegh de vreese in de Coopvaerders, ende maeckte dat sy dighte omtrent de Gallioenen hielden, als hebbende meer vertrouwen in de maght van die Vaer-tuygen als in haere eygene.

De Hollanders nemen

Het Schip waer in ick my bevondt, was light ende wel bezeylt, hier door was het altoos dighte by den Admirael ofte een van de andere Gallioenen, maer alle de andere die soo radt niet ter zeyl waeren, quaemen soo verre aghter,

ter, dat'er twee door de Hollanders genomen wierden, ende door haer by nagt wegh gevoert, eer wy te *Carthagena* komen konden.

tweeSchevan de Vloot.

De Spaigniaerden hadden geen meerder vreese dan omtrent het Eylandt de Providentie, het welcke sy *St. Catharina* noemen, vreesende dat uyt de Haeven van het selve eenige kloecke Engelsche Scheepen souden komen loopen ende de Vloote attaqueren.

Goede gelegentheyt van het Eylandt de Providentie om de Spaignjaerden te beschaedigen.

Sy vervloeckten de Engelsche die het selve bewoonden, ende seyden dat dat Eylandt nu niet anders was dan een toe-vlught van Rovers ende Zee-schuymers, ende dat, soo den Koningh van Spaignien daer niet haest ordre in stelde, sy veel quaets aen de Spaigniaerden souden doen, door dien het dighte by de mondt van *El Desaguadero* leght, waer door de Fregatten van *Grenada* groot gevaer loopen, en zijnde het noch daer-en-boven gelegen tusschen *Porto-Bello* ende *Carthagena*, soo houdt het de Gallioenen in schrick die de Inkomsten ende Schatten des Koninghs overvoeren.

Op dese wijse dan, altoos op de Engelsche ende het Eylandt de Providentie vloeckende, setten wy onse Reyse voort nae *Carthagena*, daer omtrent ontmoeten wy weder de vier Scheepen die ons te vooren vervolgt ende twee van ons Geselschap genomen hadden, meenende in het binnen loopen noch eenige te onderscheppen.

De Hollanders komen weder.

Dit souden sy oock hebben konnen doen, soo sy hadden willen waegen het Schip, waer in ick was, te attaqueren, het welcke boven de Caep, die voor de Haeven leght, seylende, om dus binnen te loopen, tegens het Landt wierde gedreven, wy souden aldaer, buyten allen twijffel, Schip-breuck hebben geleden, soo de grondt soo wel steenigh als sandigh hadde geweest, doch wy wierden uyt dit gevaer geredt door de moeyte welcke de Bootsgesellen namen, om ons van de grondt te helpen, ende wy ontsnapten dese Scheepen, welcke ons, soo verre als sy konden, vervolghden, dervende doch evenwel niet onder het bereyck van het Geschut der Citadelle, komen.

Gevaer van het Schip des Autheurs.

Het beliefde dan Godt my op dese Reyse voor de tweede reyse, uyt het gevaer, van van de Hollanders genomen te werden, te redden, ende seecker, by aldien ick dat ongeluck hadde gehadt, ick soude als een Bedelaer hebben moeten te huys komen, ende door dien dat tegens mijn gemoet streedt, ende ick dat niet wel van het selve konde verwerven, soo soude ick in groote tentatie hebben geraeckt van weder nae *Guatimala* te keeren.

HET XIII. CAPITTEL.

Komste te Carthagena *by eenige Engelsche, Waer van hy'er vier in sijn Schip krijght. Ongeluck van* Eduard Layfieldt. *Valsch gerught door die van* Carthagena *uytgestroyt. Resolutie van* Don Carlos d'Ybarra. *Vertreck van* Carthagena *ende komste aen de* Havana. *De twaelf Apostolen. Capiteyn* Ros *door de Spaensche geaffronteert zijnde, roept haer in Duel. 't Welck den Autheur belet. Bysondere eygenschap van het varckens-vleesch in de* Havana *ende op het Eylandt* Cuba. *Schildt-padden geven goede spijse. Hoe die bereyd wert. Wat leest-toght men gemeenlijck op de Gallioenen in de* Havana *inneemt. Den Admirael steldt vast te vertrecken. Beschrijvinge van de Boucaniers en Planters.*

Komste te *Carthagena* en by eenige Engelsche.

OP dese wijse dan liepen wy binnen de Haeven van *Carthagena*, in dewelcke wy thien a twaelf daegen bleven leggen; Hier vondt ick eenige Engelsche Gevangenen, welcke de Spaensche op Zee gekregen hadden, ende in het Eylandt de Providentie te huys hoordden. Een van de selve was den vermaerden Capiteyn *Ros*, ende nevens hem waeren'er omtrent noch twaelf andere, ick was seer blijde haer ontmoet te hebben, doch ick dorste haer geen groote vriendschap betoonen, uyt vreese van my verdagt te maecken.

Waer van hy'er vier in sijn Schip krijght.

Door dien men nu hadde voorgenomen, om haer nae Spaignien op te senden, soo hadden sy op het Schip, in het welcke ick geëmbarqueert was, wel willen over-vaeren, ende door dien ick sulcks, niet minder dan sy, wenschte, braght ick het soo verre met onsen Schipper, dat hy'er vier, ten opsigte van my, binnen sijn boord nam. Onder de selve was'er een genaemt *Eduard Laifieldt*, welcke van *St. Lucar* nae Engelandt toe vaerende, van de Turcken wierde genomen, en die oock aen my, in Engeland zijnde, brieven, uyt Turckijen, heeft geschreven, my door de selve biddende, te willen mijn beste doen tot sijn vrykopinge ende verlossinge uyt de slavernye.

Ongeluck van *Eduard Layfieldt.*

Ick hadde groot behaegen in sijnen omganck, ende bevondt dat hy seer gedienstigh omtrent mijn persoon was, ende hier door verplighte hy my, om voor hem een woort ten besten te spreecken, soo aen de Schipper als aen de Matrosen,

sen, die anders hem, soo wel als de Engelsche van sijn geselschap, quaelijck souden gehandelt hebben.

Vals gerughte door die van *Carthagena* uytgestrooyt.

Terwijlen dat wy te *Carthagena* laegen, quam'er een gerught, dat'er festigh Hollandtsche Scheepen in Zee waeren, om op ons te passen, ende het uyt-loopen der Gallioenen af te waghten; Dit verweckte geen kleyne vreese in de Spaigniaerden, welcke daer over den breeden Raedt vergaederden, om te besluyten of de Gallioenen, daer ter Plaetse, souden over-winteren, of wel, dat sy, dat Jaer noch, souden nae Spaignien zeylen.

Resolutie van *Dom Carlos d'Ybarra*.

Doch door dien dat gerughte valsch was, ende bevonden wierde dat het niet voort-quam, dan uyt de Inwoonders van *Carthagena*, die om haer particulier profijt wel hadden gewilt, dat de Gallioenen ende alle de Coopvaerders daer ter Plaetse verbleven hadden, soo gaf *Dom Carlos de Ybarra* tot antwoordt, aen die geene, die hem van die saecke spraecken; Dat hy selfs voor hondert Hollandtsche Scheepen niet vreesde, dat'er niet ter wereldt was dat hem soude beletten nae Spaignien over te steecken, ende dat hy hoopte, in alle seeckerheyd, des Koninghs gelt over te brengen; Het welcke hy, volgens dit sijn seggen, oock volbraghte.

Vertreck van *Carthagena* ende komste aen de *Havana*.

Aght daegen nae dat wy van *Carthagena* vertrocken waeren, quaemen wy aen de *Havana*, hier verbleven wy oock aght daegen, waghtende op de Vloote, welcke Jaerlijcks, op de selve tijd, soo als wy in het eerste boeck geseght hebben, daer is gewoon te komen, werdende de Reyse, soo van de Gallioenen van *Porto-Bello*, als van de Vloote van *Vera-Cruz*, daer nae geschickt ende gerights.

De twaelf Apostolen.

Ick hadde, die tijd geduerende, gelegentheyd, om die stercke ende vermaerde Citadelle te sien, op de welcke twaelf uytnemende groote stucken Geschuts leggen, die men gemeenlijck te twaelf Apostolen noemt, welcke doch evenwel weynigh leet souden konnen doen, aen een Leeger dat van de Landtzijde ofte van de kant van de Reviere de *Matanças* quam.

Capiteyn *Ros* door de Spaensche geaffronteert zijnde, roept haer in Duel.

Ick gingh oock de Moeder van de Mulat *Daguillo*, die my in Zee geplondert hadde, besoecken, ende ick deede alles wat ick konde, om die kloeckmoedige Engelsche gevangenen te vertroosten, doch voor al den Capiteyn *Ros*, welcke sigh aen my quam beklaegen, wegens de Affronten, welcke de Spaigniaerden hem, op het Schip met het welcke hy gekomen was, hadden aengedaen, welcke hy, hoewel een gevangen Man zijnde, niet hebbende konnen verdraegen, hadde hy die geene, welcke hem beledighden, in Duel geroepen, ende hy daeghde haer uyt, om met hem man tegens man te veghten, waer ter plaetse sy oock in de *Havana* wilden.

Dese daedt van die gevangen Engelschman, was seeckerlijck een teecken van een kloeckmoedigh ende genereus herte, hebbende hy de stoutigheyd van een uyt-daeginge aen een Spaigniaert, in sijn eygen Landt, te doen, ende alsoo den haen op sijn mest-vaelt aen te tasten.

Doch door dien ick dit door *Eduard Laifieldt* hadde verstaen, wilde ick dese

saecke sliffen, ende, soo drae my mogelijck was, by-leggen, vreesende dat veele Persoonen, door haere gewoonlijcke raesernije tegens onse Natie, op hem souden aen komen, ende soo om den hals en het leven brengen.

't welck den Autheur belet.

Hierom ontboodt ick hem in het Convent in het welcke ick my onthieldt, ende ick deede hem van dit sijn voornemen af-staen, seggende dat hy niet moest veghten ende sijne kloeckmoedigheyd betoonen op een tijd ende plaetse, alwaer hem sijn staet van een gevangen daer van dispenseerde.

Ick trooste oock de andere in haere bedroeftheydt, ende hielp haer in haere armoede soo veel als ick konde, voor al *Layfieldt*.

Door dien ick daer ter Plaetse bevondt dat het my noodigh was een kleyne purgatie in te nemen, voor ende al eer ick my weder op de Zee soude begeven, kreegh ick daer door gelegentheydt om te leeren yets dat ick noch niet wiste, te weten, welcke de spijse was, die de voornaemste Doctoren van de *Havana*, aen haere Patienten ordonneerden, wanneer sy die hadden doen purgeren.

Bysondere eygenschap van het Verckens-vleesch in de *Havana* ende op het Eyland *Cuba*.

Want in plaetse van dat ick, nae de purgatie gewerckt hadde, verwaghte dat men my een stuckje Schaepen-vleesch soude brengen, of wel wat van een Hoen, Kalckhoen ofte eenige andere reght voedsaeme ende gesonde spijse, soo hadde mijn Doctor geordonneert datmen my een gebraeden stuck van een Vercken soude geven, ende ick, geloovende dat my sulcks, in den staet in dewelcke ick my bevondt, soude schaedelijck zijn, weygerde het aen te nemen, seggende tegens den Doctor dat sulcks tegen de practijcke van alle Natien was, door dien dat vleesch de eygenschap hadde, van den buyck weeck te maecken.

Doch hy antwoordde my dat het Vercken-vleesch daer een geheel andere kraght, dan wel op andere plaetsen, hadde, ende dat ick moeste eeten van het geene hy my hadde laeten bereyden, my verseeckerende dat my sulcks niet qualijck bekomen soude.

Schildt-padden geven goede spijse.

Gelijck men nu aght dat het Vercken-vleesch, daer ter plaetse, seer gesont is, soo houtmen oock, dat, naest het selve, geen beeter spijse werdt gevonden, dan de Schildt-padden, van dewelcke alle de Scheepen, die nae Spaignien vaeren, aldaer haere provisie op-doen.

Hoe die bereydt werdt.

Men snijdt de Schildt-padden aen seer lange ende dunne sneden, even als ick van de *Tassajos* geseght hebbe, deselve werden gesouten ende in den windt gedrooght, waer nae de Matroosen deselve nuttigen, geduerende geheel de Reyse, tot in Spaignien toe, sy koocken die in het waeter, met een weynigh loock op, ende sy seggen dat sy daer soo goeden smaeck van hebben, als of sy Kalfs-vleesch aeten.

Wat leeftoght men gemeenlijck op de Gallioe-

Sy nemen mede eenigh Pluym-gedierte in de Scheepen voor de taeffel van de Capiteyns ende Schippers, gelijck oock levendige Verckens, het welcke, nae allen schijn, eenige besmettinge in het Schip soude brengen, soo men geen sorge droegh, van de plaetse, in de welcke sigh dese Beesten onthouden, daegelijcks wel met waeter te reynigen.

In

In het Schip waer op ick was, dodemen gemeenlijck, alle weeck, een Verc-ken, voor de taeffel van de Schipper, de Stuerman ende de Passagiers.

Als nu alle de Scheepen voorsien waeren, van alle noodige voor-raedt die sy in de *Havana* konden bekomen, ende dat, in negen daegen tijds, de waeren der Kooplieden, ende het gelt des Koninghs was ingelaeden, deeden wy niet dan de aenkomste van de Vloote van *Vera-Cruz* af te waghten, welcke den aghsten September, daer ter plaetse, moeste by ons komen.

men in de *Havana* in-neemt.

Maer *Dom Carlos d'Ybarra*, siende dat sy lange, boven den geprefigeerden tijd, uyt bleef, vreesende oock voor storm ende onweder, ende voor de nieuwe Maene van die maendt, die gemeenlijck gevaerlijck vaer-waeter maeckt in het passeeren van de Straete van *Bahama*, wilde niet langer waghten, maer resolveerde de Reyse nae Spaignien voort te setten.

Den Admirael stelt vast te vertrec-ken.

Doch eer wy hier van de *Havana* scheyden, moet ick noch yets van een Eylandt *Cuba*, dat ick hier vorens geographischer wijse hebben beschreven, seggen; De eene zijde dan van dit Eylandt, welcke door de Spaigniaerden verlaeten is, werdt door de Bouckaniers ende Planters bewoont, deselve zijn daer in soo groot een meenighte, dat de Spaigniaerden daer niet derven komen, het Landt is'er soo vrughtbaer, de Bosschen zijn'er soodaenigh met Orangie-appelen ende Citroen-bomen voorsien, leverende daer-en-boven soo groot een meenighte van wilde Verckens, Stieren ende Koeyen uyt, dat, soo die Lieden, tot haere kleedinge ende om kruyt ende loot uyt *Europa* te hebben, niet genootsaeckt waeren met andere te handelen, sy daer reght als in een Aertsch-Paradijs souden woonen, maer dese nootsaeckelijckheyd dwinght de Bouckaniers tot het schieten van Stieren ende Koeyen, om de huyden, ende van wilde Verckens, om het vleesch; De huyden verkopen sy aen de Handelaers, welcke aldaer jaerlijcksch op die Kusten met haere Scheepen komen, of wel brengen sy de selve met *Canoas* nae *Tortuga* toe, daer sy die tegens lijwaet, laecken, kruyt, loot, schiet-geweer, &c. verreuylen, verteerende aldaer in een maendt het geene sy in een geheel jaer hebben gewonnen, ende het vleesch van de Verckens leveren sy aen de Planters voor Taback, deselve geven een pont van dese laetstgenaemde waer voor twee ponden vleesch, het selve werdt by-nae bereydt als de *Tassajos*, daer voor desen van gesproocken is, en zijnde droogh ingepackt, kan het jaeren langh goet blijven, dese Taback verhandelen sy mede aen de Scheepen voor de Europische waeren die wy boven hebben genoemt, ofte oock wel voor Wijn.

Beschrij-vinge van de Bouca-niers en Planters.

HET

HET XIV. CAPITTEL.

Vertreck uyt de Havana. *De Gallioenen raecken by naght onder een andere Vloote, dat haer doet met groote vreese sigh slagh-vaerdigh maecken. Maer bevinden dat het de Vloote van* Vera-Cruz *is. Een Engelsch Schip neemt een Spaensch uyt een Vloote van twee-ende-vijftigh zeylen. Spaensche grillen ende Rodomontades. De Engelsche salveren haer met haere Prijse. Kloeckmoedige daeden van een Hollandsche Vice-Admirael.*

Vertreck uyt de *Havana.*

WY smeeten het dan onder zeyl op een Sondagh des morgens, ten getaele van seven-ende-twintigh Scheepen, daer onder begrepen die uyt de *Honduras* ende uyt de Eylanden by ons waren gekomen, wy liepen een voor een uyt de *Havana*, om in volle Zee te geraecken, in de welcke wy het dien geheelen dagh heenen ende weder hielden, waghtende op een voorspoedige wint, oock op het Schip, dat ons, door de Enghte van *Bahama*, den wegh moeste wijsen, het welcke noch niet uyt de *Havana* was gekomen.

De Gallioenen raken by naght onder een andere Vloote dat haer doet met groote vreese sig slag-vaerdigh maeken.

Maer als de naght gekomen was, wenschten wy van herten weder in de *Havana* te zijn, gelovende dat wy door een maghtige Hollandtsche Vloote omringelt waeren, door dien wy bemerckten dat sigh veele Scheepen onder onse Vloote vermenghden; het welcke ons dan deede alles tot een geveght, tegens den volgenden dagh, bereyden.

Men riep den Krijghs-Raedt, men hieldt den geheelen naght alle het Volck op de waght, men bereydde het Geschut, men schoot de Schants-kleederen op alle de Scheepen, ende men sondt de noodige ordres op alle de Gallioenen ende de Coopvaerdy-Scheepen, door de welcke sy konden weten wat rangh sy hadden te houden.

Het Schip waer op ick was, moeste sigh dighte by den Admirael begeven, ende daer door waeren wy verseeckert van een goedt beschermer.

Ons Volck was oock seer kloeckmoedigh ende braef geresolveert om wel te veghten, ende door dien alle dese krijghs-bereydselen my niet seer aenstonden, soo wees-men my een plaetse aen, in de welcke ick my, in alle veyligheyd, konde verborgen houden, tusschen de bisschuyt-vaeten.

Geduerende die naght hadde ick oock geen gebreck van werck, want ick moeste de bieghte hooren van alle die in het Schip waeren, soodaenigh dat ick des morgens wel ruste van nooden hadde, nae dat ick, geheel die naght, in die moeyelijcke besigheyd hadde doorgebraght.

Doch

Doch met het aenbreecken van den dagh wierden wy uyt de twijffelinge, in de welcke wy waeren, getrocken, ende wy saegen dat onse vreese ongegrond was, door dien het geen Hollandsche Scheepen, maer onse Vrienden waeren, die al soo veel vreese als wy gehadt hadden, hebbende sy sigh mede tot het geveght bereydt.

Maer bevinden dat het de Vloote van *Vera-Cruz* is.

Want soo drae wy haere vlaggen gesien hadden, bemerckten wy dat het de Vloote was die wy van *Vera-Cruz* verwaghten, ende die met ons nae Spaignien moeste zeylen.

Haere Vloote bestondt uyt twee-ende-twintigh zeylen, welcke alle niet minder daghten dan ons buyten de *Havana* te vinden, maer geloofden dat wy haer daer noch binnen op ancker laegen en waghten, soodaenigh, dat sy, gedurende de naght, meer vreese voor ons, dan wy voor haer, gehad hadden.

Maer als de dagh alle die wolcken verdreven hadde, ende wy daer door de reghte beschaepentheyd van de saecke saegen, nam men alle die teeckenen van Oorloge wegh, ende in plaetse van deselve hoorde men het geluydt der Trompetten, ende men sagh niet dan Chaloupen, die, om malkanderen te begroeten, van het eene boordt nae het andere, roeyden, ende het Volck dat gesontheden dronck, ende malkanderen geluck op de reyse wenschte, waer mede geheel die uchtent door-liep.

Een Engelsch Schip neemt een Spaensch, uyt een Vloote van twee-ende-twintigh zeylen.

Doch in het midden van die vreughde, bestaende onse Vloote doe uyt twee-ende-vijftigh zeylen, sonder dat wy het getal van die van *Vera-Cruz*, ofte sy van de ons wisten, bevonden wy dat'er twee Scheepen onder ons waeren, welcke wy niet kenden, de Engelsche Gevangenen seyden my alleenlijck, dat het eene een Engelsch Schip was, de Neptunus genaemt, dat dan de windt op ons gewonnen hebbende, het op een van de Scheepen van onse Vloote aensette, het welcke van Duynkercken van daen was, ende zijnde te Cadix ende te St. Lucar in s'Conings dienst gebruyckt geweest, was het in de Indiën met suyker ende andere kostelijcke waeren bevraght geworden, ter waerdije van taghtigh duysent Rijxdaelders, aen het welcke nu desen Neptunus de laege gegeven hebbende, antwoordde het niet dan met twee schooten, waer op het sigh sagh gedwongen over te geven, konnende het van de Vloote niet geholpen werden, door dien het daer van een weynigh verwijdert was.

Dit geveght duerde geen half uer, ende daer nae saegen wy dit Schip wegh voeren, vlack voor onse geheele Vloote heenen, het welcke alle de vreughde-teeckenen van de Spaigniaerden in lasteringen ende vervloeckingen deede veranderen.

Sommige scholden op den Schipper van het genomene Schip, ende seyden dat hy een Verraeder was, ende dat hy sigh vrywilligh hadde laeten neemen, door dien hy tot de Reyse was geprest geweest.

Andere vervloeckten oock die geene die haer genomen hadden, ende noemden deselve dronckaerts, schelmen, dieven ende Zee-roovers.

Daer waeren'er die haere deegens vatten, even als of sy de Engelsche had-

Spaensche

den

grillen ende Rodomontados.

den willen in ſtucken kappen, andere ſtelden haer met haer musketten in poſtuer of ſy op haer hadden willen ſchieten, ende eyndelijck andere, welcke, als raeſende menſchen, met de voeten ſtampten, ende over den Overloop liepen, als hadden ſy, om die te aghterhaelen, buyten boordt willen ſpringen, knerſſende op haere tanden tegens de arme Engelſche Gevangenen, even als of ſy die hadden willen vermoorden, en dat om de ſaecke die haere Landts-lieden daer ſoo even gedaen hadden, ende ick moet bekennen dat ick groote moeyte hadde om alle deſe windt-buylen te beletten, dat ſy geen quaet aen *Layfieldt* ſouden doen, die meer dan yemandt anders over haere ſotternijen laghte, ende op de ſcheld-woorden die ſy hem gaeven, weder antwoordde.

De Engelſche ſalveren haer met hare Prijſe.

Men gaf aenſtonts ordre aen den Vice-Admirael, ende aen twee andere Gallioenen, om haer te vervolgen, maer dat was te vergeefs, door dien het in de windt was, ſoodaenigh dat die twee Scheepen, al immer ſoo verheught zijnde als de Spaenſche bedroeft waeren, ende de windt van aghteren hebbende, het ontſeylden, geen kleyne reeden hebbende om te pocchen dat ſy ſoo rijcken beuyt hadden gemaeckt in het midden van twee-ende-vijſtigh Scheepen, ende van de voornaemſte Zee-maght van geheel Spaignien.

Het is het vermaeckelijckſte dingh des weerelts voor een die van de Spaenſche Landt-aert niet is, welcke ſigh op haere Vloote bevindt, wanneer hy ſiet alle haere grillen ende buyten-ſporigheden, ende hoort haere dreygementen ende ſcheldingen, ſoo drae men maer van Engelſche ofte Hollanders ſpreeckt, want ſeeckerlijck, ſy gelaeten ſigh als of ſy geheel Engelandt ende Hollandt alleen met haer twee a drie Perſoonen ſouden uytroeyen, ende ondertuſſchen wenſchen ſy niet meer dan altoos hondert mijlen van haer te zijn, want dit ſtaeltje dat wy hier van dit Engelſch Schip, onder een geheele Spaenſche Vloote, verhaelt hebben, is haer door geſeyde Engelſche ende Hollanders meermaelen geſpeelt, onder andere verviel eens een Hollandtſche Vice-Admirael, van ſijne Vloote verſteecken zijnde, onder een geheele Vloot van ſeſthien Spaenſche Gallioenen, hy hadde maer dertigh Stucken op, ende voerde t'negentigh koppen, ende des niet tegenſtaende hieldt hy het drie daegen tegens die braeve baeſen uyt, ende nae dat hy twee Gallioenen hadde in de gront geſchoten, ende op de Spaenſche Vloote meer dan twaelf hondert dooden ende gequetſten gemaeckt, ſtack hy op den derden dagh den brandt in ſijn kruydt, waer door nevens ſijn Schip, noch twee Gallioenen ſprongen, die aen ſijn boord laegen, de Spaigniaerden ſpraecken van deſe daedt niet dan met verwonderinge, maer wiſten my deſen kloeckmoedigen Heldt niet te noemen, wiens naeme waerdigh is eeuwigh te leven, nae het ſpringen van ſijn Schip wierde hy noch levendigh geviſt, maer ſtierf door ſijne quetſueren twee a drie ueren nae dat hy op haeren Admirael was gebraght, die hem geerne in het leven behouden hadde.

Kloeckmoedige daedt van een Hollandtſche Vice-Admirael.

HET

HET XV. CAPITTEL.

De Vlooten scheyden van malkanderen. Groot gevaer van de Vloot. Spaensche blintheydt. Sy passeren de Açores. *Sware storm van aght daegen. Sy zijn genootsaeckt stinckendt waeter te drincken. Sy sien* Madera. *Daer nae* Cadix. *Komste te* St. Lucar de Barrameda. *Bekommernisse des Autheurs wegens de receptie die hy van sijne Vrienden in sijne armoede soude ontfangen. Groote veranderingh voor die geene die uyt Indiën weder in* Europa *komen.*

OP den nae-de-midddagh nam de Vloote van *Vera-Cruz* haer af-scheydt van ons, ende sy liep in de *Havana* binnen, door dien sy niet ghevictuailleert was, om de Reyse nae Spaignien te konnen doen, ende wy reghten onsen Cours nae *Europa* toe, niet meer vreesende dan de Enghte van *Bahama*, die wy oock geluckelijck passeerden, door hulpe van de Lootsen, die onsen Admirael, ten dien eynde, uytgekosen ende gehuert hadde.

De Vlooten scheyden van malkanderen.

Ick houde het voor onnoodigh hier met veele woorden voor oogen te stellen, het gesighte dat wy hadden van het Eylandt St. Augustijn, ende *la Florida*, al soo weynigh als het verhael van de stormen ende tempeesten die wy, op de Reyse, moesten uyt-staen, ende de verscheydenheyd van de Polus hooghte, ende daeromme sal ick die met stilswijgen voor by gaen.

Ick sal alleen seggen, dat, als op seecker tijdt, de ervaerenste Stier-lieden niet wisten waer sy waeren, h etniet weynigh gescheeldt hadde, of wy souden alle by naght Schip-breucke geleden hebben by de *Bermudes*, soo den daegeraet, welcke begonde door te schijnen, ons niet hadde doen bemercken, dat wy daer vlack op seylden.

Groot gevaer van de Vloote.

Maer de Spaigniaerden, in plaetse van GODT te dancken, dat Hy haer van dat groote gevaer, hadde bevrijdt, begonden de Engelsche die op dat Eylandt woonden, te vervloecken, seggende, dat die dat Eylandt, nevens alle de omleggende, betoovert hadden, ende dat sy, door Duyvels practijcken, altoos storm ende onweder deeden ontstaen, ten tijde de Spaensche Vloote daer voor by passeerde.

Spaensche blintheyt.

Nae dat wy geluckelijck van dese gevaerlijcke plaetse waeren geraeckt, stelden wy onsen Cours nae de Eylanden van *Tercera* ofte de *Açores*, wy hadden in deselve wel soet waeter willen innemen, om dat het geene wy in de *Havana* hadden ghekregen, gheheel geel was gheworden, ende soo leelijck

ſtonck, dat wy gedwongen waeren onſen neuſe te ſtoppen, als wy daer van wilden drincken.

Sy paſſeren de *Açores*.

Maer de geſtrengen *Dom Carlos*, geen aght nemende op den noot van de andere Scheepen, deede ons die Eylanden voor-by loopen, doch den volgenden naght wenſchten wy aen de ſelve voor ancker te leggen.

Swaere ſtorm van aght daegen.

Want hoewel, nae haer gevoelen, die Eylanden niet door de Engelſche zijn betovert, ende in tegendeel door goede Catholijcken bewoont werden, kreegen wy, in het geſighte van de ſelve, de grootſte ſtorm, die wy noch, ſedert ons vertreck uyt de *Havana*, gehadt hadden, de ſelve duerde gheheele aght daegen, en daer door verlooren wy een Schip, oock raeckten'er twee Galioenen daer door in ſoodaenige ongelegentheydt, dat ſy twee ſchooten deeden los branden, om ons van haeren noot te waerſchouwen, waer om dan de geheele Vloote by ſtack, om te verwaghten dat ſy haere groote maſten weder gerepareert hadden.

Sy ſijn genootſaeckt ſtinckent waeter te drincken.

Hier nae zeylden wy een tijd langh heen ende weder, wetende in der waerheydt niet waer wy waeren, ende gedueríghlijck ons ſtinckende waeter drinckende, van het welcke wy yder een pinte des daeghs kregen.

Vier daegen nae het ſtillen van den ſtorm ontdeckten wy Landt, ende daer door begonde een yder Spaignien! Spaignien! te roepen.

Terwijlen dat de Stier-lieden aen boordt van den Admirael vergaedert waeren, om haere giſſingen ende beſtecken noopende het Landt over malkanderen te brengen, waeren'er veele die haere vaeten met beſchuyt ende waeter verkoghten, een yder ſigh inbeeldende dat wy voor de eene ofte andere Kuſte van Spaignien waeren.

Sy ſien *Madera*.

Daer geſchieden oock veele weddingen, maer wy bevonden, als wy naeder aen het Landt waeren gekomen, dat het het Eylandt *Madera* was; Dit deede veele op de onwetende Stier-lieden ſchelden ende vloecken, ende wy moeſten gedult nemen, ſiende dat wy noch niet ten eynde van onſe Reyſe waeren gekomen.

Daer nae *Cadix*.

GODT deede ons evenwel de genaede, nae dat wy dat Eylandt ghepaſſeert waeren, van ons een doorgaende ende voorſpoedige windt te geven, die ons tot in Spaignien toe by bleef, in het welcke wy nae twaelf daegen *Cadix* ſaegen.

Eenige Scheepen verlieten ons op deſe plaetſe, maer het meeſte gedeelte liep verder tot nae *St. Lucar* toe, ende onder andere mede het Schip daer ick op was.

Doe wy aen die gevaerlijcke plaetſe, die de Spaigniaerden *la Barra* noemen, quaemen, ende dorſten wy het beleydt van ons Schip niet aen onſe Stier-lieden toe vertrouwen, maer wy bedienden ons van die van het Landt, welcke, de hoope van wat te winnen, ten ſoo grooten getaele, deede aen boordt koomen, dat'er yder Schip een hadde, om het ſelve in de Haeven te brengen, gelijck men ſulcks oock gewoon is in alle andere Haevenen die quaelijck in ende uyt te loopen zijn.

Den

Den een-ende-twintighsten dagh van November 1637. omtrent ten een uere na de middagh, lieten wy ons ancker te *St. Lucar de Barrameda* vallen, ick gingh met veele andere Passagiers aldaer te Lande, nae dat wy eerst door de bediende van het Tol-huys waeren gevisiteert.

Komste te St. Lucar de Barrameda.

Ick danckte mijnen GODT van dat ick de bodem van *Europa* weder moghte betreeden, ende ick hadde geen kleyne vreughde van my soo dighte by mijn Vaderlandt te sien, zijnde my nu noch maer overigh een ghedeelte van de Spaensche Zee ende het Canael, tot aen de Hoofden toe, door te zeylen, maer, om de waerheydt te seggen, dese mijne vreughde wierde seer getempert, als ick daghte, wat veranderinge het sterven, in soo veele Jaeren, hadde konnen, in onse Familie uyt-wercken; de gramschap van mijn Vader, soo die noch in het leven was, ontruste my oock ten hooghsten, ende, gelijck men in soodaenige gelegentheden, doch alles vreest, hadde ick oock geen kleyne apprehensie, dat hy weder, soo hy al overleden was, door sijn Testament, het soodaenigh moghte bestelt hebben, dat'er voor my niet ten besten soude zijn, ende ick hadde een tegen-sin van weder nae de vleesch-potten van *Egypten*, ick meene het Klooster, te keeren, doch de HEERE, welcke eeuwigh gelooft sy, schickten het alles ten besten.

Bekommernisse des Autheurs wegens de receptie die hy van sijne Vrienden in sijne armoede soude ontfangen.

Het is oock quaelijck te seggen, wat veranderinge het aen yemandt geeft, die soo lange Jaeren, als ick gedaen hadde, in die vreemde Contreyen gewoont hebbende, weder in dese Europische quartieren komt, ende die in plaetse van Mulatten, Negers ende Indiaenen te sien, nu niet dan blancke koppen vindt, ende daer toe alle die Indiaensche vrughten mist, maer soo als ick tot deselve in Indiën hadde moeten gewennen, soo moeste ick die gewoonte weder af-gaen, het welcke dan de tijdt my seer gemackelijck leerdde.

Groote veranderinge voor die geene die uyt Indiën weder in Europa komen.

HET XVI. CAPITTEL.

Waerom den Autheur in een Herberge ende niet in het Klooster gaet. Hy komt by Broeder Paulus van London. *Die hem seer port om nae Engelant te gaen. Den Autheur verlaet sijn Geestelijcke kleedt. Hy ontkomt door de bestieringe GODS een groot gevaer. Hy bestelt sigh t'Scheep, en vertreckt van* St. Lucar. *Komste te* Douvres *in Engeland. Voor een Spaigniaert aengesien zijnde wert hy niet gevisiteert. Komste te* London. *Hy komt by sijn Maeghschap ende Vrienden, welcke hy ontkent sijnde wert hy evenwel door haer weder bekent ende met alle vrientschap ontfangen. Besluyt van het werck.*

Waerom den Autheur in een Herberge ende niet in het Clooster gaet.

HOewel ick ten eersten in het Klooster van de Dominicanen hadde konnen gaen, in het welcke den ouden Broeder *Paulus van London* noch leefde, die buyten alle twijffel van vreughde soude opgetogen hebben geweest, siende my uyt de Indiën weder te huys gekomen, soo geloofde ick evenwel dat ick wel soude doen, blijvende in het geselschap van mijne Vrienden, soo Engelsche als Spaigniaerden, die soo groot een Reyse met my hadden af-geleght; Hier op dan ginck ick in een Herberge, in de welcke ick meer ruste konde vinden dan in het Convent, daer ick niet soude gehad hebben als een arme Monicken maeltijdt, nevens een kleyne Celle om in te rusten, ende met duysent vraegen, nopende de Indiën, daer in ick soo veel tijdts hadde versleten, door Frater *Paulus van London* ontrust werden.

Ick koos dan die avond een Engelsche Herberge voor my uyt, ende ick gaf my in deselve nevens de arme Engelsche Gevangenen te ruste, welcke de Schipper op mijn woort in mijne bewaeringe hadde gelaeten, onder bedingh van deselve, op sijn bevel, aen hem weder te leveren.

Hy komt by Broeder *Paulus* van *London*.

Des anderen daeghs sont ick mijn Vrient *Layfieldt* met een brief na het Convent van Frater *Paulus van London*, die de selve ontfangen hebbende, my met groote vreughde quam besoecken, deselve wierde vermeerdert door de lanckheydt van de tijd die ick hadde uyt geweest, ende nae dat wy wat te saemen hadden gepraet, seyde hy my dat'er in de Haeven Scheepen zeyl-vaerdigh nae Engelandt laegen.

Die hem seer port

Dese oude Monick die by na afgeleeft was ende al begonde te mijmeren, verlanghde met groote genegentheyd nae mijn vertreck, sigh inbeeldende dat ick

soo drae niet soude in Engelandt gekomen zijn, of ick soude gaen arbeyden aen de bekeeringe van de Protestanten; dit maeckte dat yder dagh die ick daer bleef hem een Jaer scheen te dueren, ende hy deede al wat hy konde om mijne Reyse voort te setten; ick van mijn kant wenschte sulcks meer dan hy, ende ick hadde des anderen daeghs wel willen t' zeyl gaen, soo'er een Schip daer toe hadde vaerdigh gelegen.

om nae Engeland te gaen.

Maer GODT, die my altoos, geduerende den tijdt van negentigh daegen, welcke onse over-vaert uyt de Indiën hadde geduert, hadde beschermt, ende bewaert in het midden van veele stormen ende onweders, schickte wel haest alle dingen tot volvoeringe van het geene waer nae ick soo lange verlanght hadde, te weten, om nae Engelandt mijn geboorte-landt te gaen, uyt het welcke ick nu alreede vier-ende-twintigh Jaeren geweest hadde.

Ick liet mijne gedaghten te *St. Lucar* eerst gaen over het verlaeten van mijn geestelijcke kleed ende het maecken van een ander, waer mede ick in Engelandt soude mogen verschijnen, hebbende ick noch omtrent hondert Rijxdaelders overigh, nae dat ick een Jaer van *Petapa* tot aen *St. Lucar* toe hadde onder-wegen geweest. Ick liet dan door een Engelsche kleermaecker een wereltsch kleed toe-stellen, ende hier op maeckte ick my tot de Reyse vaerdigh.

Den Autheur verlaet sijn geestelijcke kleedt.

Ten dien eynde laegen drie a vier Scheepen t'eenemael gereet, welcke niet als de aenkomste van de Vloote verwaght hadden, om eenige Koopmanschappen, ende voor al Bhaeren silver, in te nemen.

Ick was van sinne met het geene dat eerst t'zeyl gingh te vertrecken, ende mijn Vriendt *Layfieldt* embarqueerde sigh daer op, want alle de Engelsche gevangenen wierden daer ter plaetse op haere vrye voeten gestelt, ende men liet haer toe weder nae haer Landt te keeren.

Hy ontkomt door de bestieringe GODES een groot gevaer.

Maer de voorsienigheyd GODES des HEEREN belette my sulcks, ende indien ick dat gedaen hadde, soude ick jegenwoordigh met *Layfieldt* in Turckijen gevangen sitten, want dat Schip wierde, daeghs nae het vertrocken was, van de Turcken genomen, ende met alle de Engelsche nae *Algiers* gebraght.

GODT deede my dan een veyliger over-vaerdt vinden, in een Schip dat den Ridder *William Courtin* toe behoorde, de Schipper op het selve was een Nederlander genaemt, *Adriaen Adriaensz.*, doenmaels te *Douvres* woonende, ende met deselve accordeerde ick, wegens mijne vraght ende spijse aen sijne taeffel.

Hy besteet sigh t' Scheep.

Dit Schip vertrock van de baere van *St. Lucar*, negen daegen nae mijne aenkomste in die plaetse, het waghte soo lange om in geselschap van vier andere Scheepen de Reyse voort te setten, ende voor al nae eenige bhaeren silver die wy uyt West-Indiën gebraght hadden, die het in de Haeven, op pœne van Confiscatie, niet soude hebben derven laeden.

Sijnde dan op een andere wijse verkleedt, ende bereydt om een andere wijse van leven, dan ick tot noch toe geleydt hadde, aen te vangen, ende my van een Americaen in een Engelschman getransformeert hebbende, seyde ick, op den

den thienden dagh van mijn verblijf te *St. Lucar*, mijn laetste vaer-wel aen Spaignien ende aen alle de Spaensche wijsen van doen.

En vertreckt van St. Lucar.

Ick nam mede mijn af-scheyt van den ouden Religieus, *Frater Paulus van London*, ende van alle mijne andere bekende Vrienden, ende ick begaf my in een Schip om de baere te passeeren, ende aen het boordt van ons Schip te geraecken, het welcke noch dien avondt, in Compagnie van vier andere, nae Engelandt t'zeyl gingh.

Komste te Douvres in Engelandt.

Ick soude op dese plaetse konnen verhaelen alle de goedtheden die den Schipper *Adriaen Adriaensz.* voor ons hadde, ende alle de beleeftheden, die hy my, geduerende de Reyse, bewees, maer ick sal alleen seggen, dat ick noch veel meer reden hadde, om weder mijne gedaghten over de goetheyd GODES te laeten gaen, welcke ons soo fraeyen we'er ende soo voorspoedigen windt verleende, sonder eenige Storm, dat wy in derthien daegen te *Douvres* aenquaemen, alwaer ick te Lande gingh, ende het Schip liep in Duyns binnen.

Voor een Spaignjaert aengesien sijnde wert hy niet gevisiteert.

De andere die te *Marigat* uyt-gingen, wierden te *Douvres* gebraght, alwaer sy door de Officiers van de Admiraeliteyt gevisiteert wierden, doch door dien ick niet als Spaensch sprack, hadde men geen achterdencken op my, ende daer was niemandt die geloofde, dat ick een Engelschman was.

Twee daegen daer nae gingh ick te post met eenige Spaigniaerden ende een Yrsch Collonel nae *Cantorbery* ende van daer nae *Gravesend*.

Doen ick eyndelijck te London gekomen was, vondt ick my seer verlegen, konnende mijn Moederlijcke Taele niet wel meer spreecken, door dien ick maer eenige gebroockene woorden seggen konde, soodaenigh dat ick daer door vreesde, dat ick groote moeyte soude hebben om my voor een Engelschman te doen verslijten.

Ick geloofde evenwel dat mijne bloedt-verwanten, welcke wisten datmen my voor veele Jaeren als doodt hadde gehouden, my ten eersten kennen souden, als ick my aen een van haer openbaerde, ende dat ick daer door dan tijdt soude hebben om de Engelsche Taele weder volkomentlijck te leeren.

Hy komt by sijn Maeghschap ende Vrienden, welcke hy ontkent zijnde wert hy evenwel door haer weder bekent ende met alle vrientschap ontfangen.

De eerste Persoon van ons Maeghschap, aen de welcke ick my addresseerde, ende die ick eerst leerde kennen, was Me-Vrouwe *Penelope Gage*, Weduwe van den Ridder *John Gage*, welcke in de St. Johans straete woonde; Ick gingh haer daeghs nae mijne aenkomste te London besoecken, om door haer middel te weten wie mijne andere Vrienden waeren.

Ick wierde tot dese haestigheydt gedwongen, door dien ick vreesde in armoede te vervallen, eer ick het rechte gebruyck van mijne Moederlijcke Taele soude weder gekregen hebben, die ick, soo geseght is, by nae geheel vergeten hadde, oock moeste ick weten wat middelen my mijn Vader hadde naegelaeten, en de maenieren van het Landt leeren, om alle dese redenen dan, moest ick nae haer vraegen, ende haer traghten te vinden.

Als ick tot Me-Vrouwe *Gage* was gekomen, geloofde die wel dat ick van haer Maeghschap was, maer sy begonde te lacchen, seggende dat ick als een Indiaen ofte als een Walsman, ende niet als een Engelsman sprack.

Sy

Sy deede my een goet onthael in haer huys aen, ende sy gaf my aenwijsinge van het huys van een van mijne Broeders, welcke in de straet, *Longaker* genaemt, woondde, ende doenmaels in de Provintie van *Surrey* was, ende zijnde hy aldaer van mijne komste onderright, sont hy my een knegt met een Paert, om my by een van mijne Oomen te brengen, welcke te *Gatton* sigh onthielt, op dat ick de Heylige dagen van Christ-misse met haer soude door-brengen.

Desen Oom, die my als een verresen Mensche, ende die nae vier-ende-twintigh jaeren was weder gekomen, aenschoude, ontfingh my seer wel tot sijnent, ende onthaelde my wonderlijcken vriendelijck, daer nae sondt hy my nae *Cheam* by mijn Heer *Fremond*, die mede een van onse Maegen was, ick bleef daer tot Drie-Coningen toe, ende keerde als doen met mijn Broeder nae London.

Besluyt van het Werck.

Aldus kan den Leser dan alhier een Americaen sien, die nae veele gevaeren, soo te Water als te Lande, geluckelijck in Engelandt aenkomt, waer in hy, even als ick, de groote goetheyt GODTS, omtrent mijn arm ende ellendigh sondaer gepleeght, bemercken kan.

Hy die my in alle die Landen soo geluckelijck bewaert heeft, wil geven dat die geene, die nu het roer van dit mijn Vaderlandt in handen heeft, entreprises die soo honorabel als profitabel zijn op die gedeelten van *America* wil maecken, op dat het gebreck van gelegentheyt om de couragie van sijne Onderdaenen te oeffenen, haer selve ende het geheele Rijcke niet tot een last zy. Hier om is het dat ick aen mijne Natie een nieuwe Weerelt kome aenbieden, haer biddende dit trouw ende waeraghtigh verhael voor aengenaem aen te nemen, ende hier door sal sy konnen sien, wat eere ende voordeel dat sy verlooren heeft, door de kleyne moet van een van haere Vorsten, welcke in vreede levende, ende overvloet van Schatten hebbende, evenwel verwierp de aenbiedinge welcke hem gedaen wierde, van de eerste *America* te ontdecken, laetende deselve aen *Ferdinand van Arragon*, die doen t'eenemael geoccupeert was met het conquesteren van het Rijcke van *Grenada* op de Moren, waer door hy soo verarmt was, dat hy sigh gedrongen sagh, een kleyne somme gelts hier toe, van een Man die maer van een middelbaere conditie was, te moeten leenen, sendende daer door *Christophorus Columbo* tot dit loffelijcke voornemen uyt. Des niettegenstaende hebben wy soodaenigh alle gelegentheden niet verloren, dat wij'er niet eene weder daer toe souden konnen krijgen, waer toe ons onse Colonien in de *Barbados*, St. Christoffel, *Nives* ende in de reste van de Eylanden van de *Antilles* veel souden konnen helpen, ende daer door konnen wy niet alleen reeckenen, dat wy de grootste helft van den wegh alrede hebben af-geleght, maer sijn daer door oock die van onse Natie soodaenigh tot het Climaet van de Indiën gewoon geworden, dat sy veel bequamer sijn om de entreprises op het vaste landt voort te setten, dan de Spaigniaerden waeren doen sy daer eerst quaemen.

De swaerigheyd omtrent dit voornemen is oock soo groot niet als sommige

sigh

ſigh wel ſouden konnen inbeelden, want ick kan klaerlijck aenwijſen ende verſeeckeren, dat wy, met den ſelven arbeyt ende onkoſten, die wy hebben aengewent om eene van die kleyne Eylanden te bevolcken, een groot getal Steden, ende een braeve ſtreecke Landts, om een nieuw Koninckrijcke aldaer op te righten, ſouden hebben konnen maghtigh werden.

Onſe naebueren de Hollanders konnen ons hier in voor een exempel verſtrecken, die, terwijlen wy ons hebben beſigh gehouden met het voort-ſetten van onſe Commercie van de eene Haven op de andere, ſoo veele Landen in de Ooſt ende in de Weſt-Indien geconqueſteert hebben, datmen van haer kan ſeggen het geene men van de Spaigniaerden ſeght, dat de Sonne noyt in haere Landen ondergaet.

Aengaende de objectie welcke men gemeenlijck doet, van dat de Spaigniaerden dat Landt nu beſittende, het onreghtvaerdigh ſoude zijn, ſoo men haer daer van wilde depoſſideren; ick antwoorde daer op, dat zy, uytgeſondert het reght dat ſy uyt kraghte van des Paus gifte hebben, geheel geen ander konnen aenwijſen dan dat van het gewelt, het welcke dan op die ſelve wijſe, door een grooter gewelt, kan vernietight worden. En wat aengaet het ſeggen dat ſy daer reght toe hebben door dien die Landen eerſt door haer ontdeckt zijn, ick aghte dat die reden al ſoo weynigh gevolgh heeft, als of men wilde ſeggen dat door het ſeylen van een Indiaenſch ofte Engels Schip op de kuſten van Spaignien, die Natien daer door Poſſeſſie van dat Landt voor hare Opperheeren hadden genomen.

Het is ſeecker dat de reghte eygendom aen de originele Inwoonders van het Landt behoort, dewelcke, ſoo ſy vryelijck ende ſonder bedwangh de Engelſche verſoecken haer te willen protegeren, ſoo is het ſeecker dat ſy haer reght wettelijcken konnen tranſporteren; en ſoo men wil ſeggen dat de onmenſchelijckheyd die die Indiaenen begingen, in het op-offeren aen haere Goden van ſoo veele redelijcke Schepſelen, de Spaigniaerden ſoude maght gegeven hebben om haer haer Landt te ontnemen, ſoo kan men dat ſelve argument, ende met veel meer reden, tegens de Spaigniaerden keeren, die ſoo veel Millioenen van Indiaenen aen den Afgodt van haere gierigheyd ende barbariſche wreedheyd hebben opgeoffert, dat jegenwoordigh veele Eylanden ende geheele Provincien in het vaſte landt, die voor deſen wel bevolckt waeren, t'eenemael woeſt ende verlaeten ſijn geworden, gelijck ſulcks klaerlijck werd betuyght door *Bartholomeo de las Caſas*, een Spaigniaert, zijnde geweeſt Biſſchop van *Guaxaca* in nieuw Spaignien, door het Tractaet dat hy heeft in het light gegeven van wreedheden der Spaigniaerden in Weſt-Indien, dat te *Madrid* gedruckt is.

E Y N D E.

KOR-

KORTE
ONDERWYSINGE,

Om de Indiaensche Taele, welcke men *Poconchi* ofte *Pocoman* noemt, te leeren,

werdende deselve in ende omtrent Guatimala *gesproocken, gelijck oock in eenige gedeelten van de* Honduras.

HOewel de Indianen, door den geduerigen omgangh, die sy met de Spaigniaerden op verscheyde Plaetsen hebben, voor het meeste gedeelte de woorden, die in het grootste gebruyck zijn, verstaen, soodaenigh dat een Spaigniaert onder haer gaen ende staen kan, oock verstaen werden als hy yets begeert van de Officieren die gestelt sijn om die geene, die door haere Dorpen passeren, te helpen.

Om dat evenwel de meeste Indianen soodaenigh een kennisse van de Spaensche Taele niet hebben, ende dat sy, soo wel als haere natuerlijcke Taele, niet by haer in het gebruyck is, soo hebben de Religieusen ende de Kerckelijcke Persoonen haer uyterste devoir aengewent, om de Taelen van verscheyde Landen te leeren, ende om die onder verscheydene regulen te brengen, op dat die geene, die nae haer souden komen, daer van haer genot souden konnen hebben.

Groote verscheydenheyt der Taelen in *America.*

Men moet oock weten dat'er geen algemeene Taele is, maer dat de spraecken in die quartieren soo verscheyden zijn, dat van *Chiapa* ende de *Zoques* af, tot aen *Guatimala*, *St. Salvador* ende de omliggende Plaetsen van de *Honduras* toe, men wel agthien verscheydene vint, oock heeftmen daer Monicken die'er ses a seven volkomentlijck verstaen.

Men onderwijst de Indiaenen niet, ende men Predickt noyt voor haer, dan in haere moederlijcke Taele, ende door dien die niet dan van de Parochianen gesproocken wert, soo is dat de oorsaecke dat sy van de natuerelle Inwoonders soo bemint ende gelieft werden.

Hoewel ick, doen ick in die Landen was, twee Taelen spreecken konde ende geleert hadde, te weten, de eene diemen *Chacciquel* ende de andere welcke men *Poconchi* ofte *Pocoman* noemt, die eenige over-een-komste met malkanderen hebben, om dat evenwel de Taele *Poconchi* de aerdighste ende gemackelijckste te leeren is, sijnde ick oock gewoon geweest in deselve te onderwijsen ende te Predicken, soo hebbe ick noodigh geoordeelt van deselve eenige regu-

len te schrijven, oock het gebed onses Heeren in deselve ter neder te stellen, nevens eene uytlegginge van yder woort in dat gebedt, op dat de Naekomelingen sulcks mogen weten, ende daer door sien hoedaenigh ende op wat wijse men die Taelen leeren kan.

Bysonderheden van de Taele *Poconchi.*

Men vint niet in de Taele *Poconchi* ofte in eenige andere van die Landen, de verscheydenheydt van de Declinatien, welcke men in de Latijnsche heeft, ende evenwel zijn'er twee manieren nae de welcke men de *Nomina* declineren, ende de verba conjugeren kan, ende dat door verscheydene particulen, al nae dat de woorden beginnen, of door een Vocael, of door een Consonant, daer en is oock geen veranderinge in de *Casus*, als die geene welcke door die particulen of door eenige præpositie wert aengewesen.

De particulen voor de woorden of *Nomina* welcke met een Consonant beginnen sy die geene welcke hier volgen.

Declinatien in deselve.

SINGULARIS *Nu*, *A*, *Ru.* PLURALIS. *Ca*, *Ata*, *Quitacque.* Als by exempel, *Pat* is een huys geseght, ende *Tat* Vader, welcke woorden men op de volgende wijse declineert.

SINGULARIS. *Nupat*, mijn huys; *Apat*, u huys; *Rupat*, sijn huys. PLURALIS; *Capat*, ons huys; *A-pat-ta*, u l. huys; *Qui-pat-tacque*, haer l. huys.

SINGULARIS. *Nutat*, mijn Vader; *Atat*, u Vader; *Rutat*, sijn Vader. PLURALIS; *Catat*, onse Vader; *A-tat-ta*, u l. Vader; *Qui-tat-tacque*, haer l. Vader.

Dus werden oock de andere woorden, welcke door een Consonant beginnen, gedeclineert; by voorbeeldt; *Queh*, een Paerd; *Nuqueh*, *Aqueh*, *Ruqueh*, &c.

Huh, een boeck of papier; *Nuhuh*, *Ahuh*, *Ruhuh.*

Moloh, een ey; *Numoloh*, *Amoloh*, *Rumoloh.*

Holan, het hooft; *Nuholan*, *Aholan*, *Ruholan.*

Chi, de mond; *Nuchi*, *Achi*, *Ruchi.*

Can, de hand; *Nucan*, *Acan*, *Rucan.*

Chac, vleesch; *Nuchac*, *Achac*, *Ruchac.*

Car, visch; *Rucar*, *Acar*, *Rucar*, *Cacar*, *A-car-ta*, *Qui-car-taque.*

Chacquil, het licchaem ofte vleesch van een Mensche; *Nuchaquil*, *Achaquil*, *Ruchaquil*; *Cachaquil*, *A-chaquil-ta*, *Qui-chaquil-tacque.*

Daer zijn eenige woorden welcke men uyt-spreeckt als of die met een *ts.* waeren geschreven, die evenwel niet daer mede maer met een *tz.* geschreven werden, het welcke wat by-sonders in die Taele is; gelijck als, *tsi*, een Hond; *tsiquin*, een Vogel: *Nutsi*, mijn Hond; *Atsi*, u Hond; *Rutsi*, sijn Hond; *Catsi*, onsen Hond; *A-tsi-ca*, u l. Hond; *Qui-tsi-taque*, haer l. Hond; *Nutsiquin*, mijn Vogel; *Atsiquin*, u Vogel; *Rutsiquin*, sijn Vogel: *Catsiquin*, onse Vogel; *A-tsiquin-ta*, u l. Vogel, *Qui-tsiquin-taque*, haer l. Vogel.

Oock vallen in de Casus geen verscheydene terminatien, even als in de Latijn-

Latijnsche Taele, doch deselve zijn onderscheyden door eenige particulen ofte prepositien, gelijck by exempel: Het huys van Pieter; *Rupat Pedro*, stellende soo den naem van den Eygenaer ende particultje *Ru*, by het woordeken *Pat*, dat huys beduyt, werdende door dat particultje als een eygenschap geinfereert.

Soo heeftmen voor de *Casus Dativus* het particultje *Re*, by voorbeeld; Geeft Pieter sijn hondt; *Chayere Pedro rutsi.*

Wat de *Casus Accusativus* belanght, wanneer'er eene veranderinge van plaetse werdt by-gestelt, moetmen daer het particultjen *Chi* by doen, anders niet, als by exempel; Ick gae nae het huys van Pieter. *Quino chi rupat Pedro.*

De *Vocativus Casus* neemt by sigh het particultje *Ah* of *Ha*, beduydende sulcks of een wenschinge ofte een roepinge, gelijck als, hier mijn Soon, of *Ah* mijn Soon; *Ah vacun*, of, *Ha vacun.*

De *Ablativus Casus* houdt altoos de selve terminatie met de *Nominativus*, ende werdt met eenige præpositie uytgedruckt, gelijck als, in mijn mondt; *Pan nuchi*; met mijn handt, *Chi nucan.*

In, dat ick ofte my geseght is, en werdt niet gedeclineert, gelijck oock *At*, dat gy ofte u beteeckent.

Het possessive particultje, mijn, werd mede niet gedeclineert, gelijck *vi chin*, mijn ofte voor mijn, soo oock u ofte voor u, *ave.* Hier moeten wy aenmercken, dat in die Taele geen dubbelde *V.* ofte *W.* is, gelijck als in het Engelsch, maer de *V.* consonans ofte de U. vocael werden als een *W.* in het Engelsch gepronuncieert, mits dat voor de U. vocael een O. werde geset, soodaenigh dat hoe wel wy *Wacun*, ofte *Ouacun*, mijn Soone, pronuncieren, gelijck oock *Wichin* ofte *Ouichin*, mijn ofte voor mijn, *awe* ofte *aoue*, u ofte voor u, soo schrijft men doch niet als, *Vacun*, *Vichin*, *Ave.*

De particultjes ofte de letters, welcke voor de *Nomina* komen, die met een vocael beginnen, sijn soo als hier volght; SINGULARIS; *V. Au. R.* PLURALIS; C, of *Au*, *Ta. C.* of *Qu. Tacque*; gelijck als by exempel; *Acun*, beduydt Soone; *Ixim*, koorn; *Ochoch*, huys; deselve werden op de volgende wijse gedeclineert.

SINGULARIS. *Vacun*, mijn Soone; *Avacun*, u Soone; *Racun*, sijn Soone; PLURALIS, *Cacun*, onsen Soone; *A-vacun-ta*, u l. Soone; *C-acun-tacque*, haer l. Soone.

SINGULARIS. *Vococh*, mijn huys; *Avococh*, u huys; *Rococh*, sijn huys. PLURALIS, *Cococh*, ons huys; *Av-ococh-ta*, u l. huys; *C-ococh-taque*, haer l. huys.

Men verandert ende declineert op de selve wijse oock het woord *Abix*, het welcke een stuck bezaeyt Landt beteeckent, *Acal*, aerde, *Ulen*, dat mede aerde beteeckent, *Acach*, een kerne; uytgesondert dat de woorden die met een *I.* beginnen, in de eerste ende derde Persoon van het *Pluralis Numerus*, mede een

B. admitteren, maer de andere willen voor deselve Persoonen in het selve *Numerus* niet dan een C. toe laeten.

De *verba* ontfangen ende admitteren oock verscheyde particulen tot haere conjugatien, even als ick van de *Nomina* in haere veranderingen ende declinatien hebben aengemerckt, mede al nae dat sy door een vocael ofte Consonant beginnen.

Dese welcke door een Consonant beginnen, hebben, gelijck de *Nomina*, de volgende articulen.

SINGULARIS. *Nu*, *na*, *Inru*. PLURALIS. *Inca*, *Nata*, *Inquitaque*: Gelijck by exempel, *Lococh*, beminnen.

SINGULARIS. *Nulococh*, ick bemin; *Nalococh*, gy bemint; *Inrulococh*, hy bemint; PLURALIS. *Incalococh*, wy bebinnen; *Na-lococh-ta*, gy l. bemint; *Inqui-lococh-taque*, sy l. beminnen.

SINGULARIS. *Nuroca* ofte *Nurapa*, ick geessele ofte ick slae; *Naroca* ofte *Naropa*, gy geesselt ofte gy slaet; *Inruroca* ofte *Inrurapa*, hy geesselt ofte hy slaet; PLURALIS. *Incaroca* of *Incarapa*, wy geesselen ofte wy slaen; *Narocata* of *Narapata*, gy l. geesselt ofte gy l. slaet; *Inquirocatacque* ofte *Inquirapataque*, sy l. geesselen ofte sy slaen.

SINGULARIS. *Nutsiba*, ick schrijve; *Natsiba*, gy schrijft; *Inrutsiba*, hy schrijft. PLURALIS. *Incatsiba*, wy schrijven; *Natsibata*, gy l. schrijft; *Inquitsibatacque*, sy l. schrijven.

Daer en is anders geen *tempus* als het *imperfectum*, noch geen *præteritum* als het *perfectum*, maer in plaetse van die andere bedient men sigh van het *plus quam perfectum*; Daer is oock geen *tempus futurum*, maer dat werdt door het *tempus præsens* uytgedruckt, ende volgens de sin van het discours werdt het daer voor genomen; gelijck als, *Nulocoh Pedro*, beduydt, ick bemin Pieter, ofte, ick sal Pieter beminnen. *Tinlocoh*, ick beminne u, ofte ick sal u beminnen.

Somwijlen, om het *Tempus futurum* beter uyt te drucken, voeghtmen daer by het woord *Inva*, ick wil; *Nava*, gy wilt; *Inra*, hy wil; gelijck als, *Inva nulocoh Pedro*, ick wil Pieter beminnen.

De particulen voor het *Tempus plus quam perfectum* zijn de volgende.

SINGULARIS. *Ixnu*, *Xa*, *Ixru*. PLURALIS. *Ixca*, *Xa-ta*, *Ixquitacque*. Hier moeten wy aenmercken dat in alle die particultjens, de letter X. werdt uytgesproocken als *sh.* in het Engelsch ende de *ch.* in het Fransch ofte Neder-duytsch: By exempel *Ixnu* werdt gepronucieert even als of'er *Ichnu* geschreven was, *Xa* als *cha*, *Ixru* als *Ichru*.

Præteritum perfectum. SINGULARIS. *Ixnulocoh*, ick hebbe bemint; *Xxalocoh*, gy hebt bemint; *Ixrulocoh*, hy heeft bemint. PLURALIS. *Ixcalocoh*, wy hebben bemint; *Xalocohta*, gy l. hebt bemint; *Ixquilocohtaque*, sy l. hebben bemint. Ende soo oock met alle de andere woorden ofte *verba*.

De particulen voor de *modus imperativus*, zijn dusdaenigh.

Voor

Voor het *numerus singularis* en de tweede persoon, *cha*, voor de derde persoon in *singulari numero*, *chiru*, voor de eerste persoon in *plurali numero*, *chica*, voor de tweede, *Chatu*, voor de derde, *Chicitaque*; als by exempel, *Chalocoh*, dat gy beminnet; *Chirulocoh*, dat hy beminne. PLURALIS. *Chicalocoh*, dat wy beminnen; *Chilocohta*, dat gy l. bemint; *Chiquilocohtaque*, dat sy beminnen; ende op deselve wijse met de andere.

De *modus optativus* is de selve met de *indicativus*, alleen werdt daer het particultje *ta* by-gevoeght, het welck het selve beduydt dat *utinam* in het Latijn doet, ende eygentlijck het selve dat ons, Och of! geseght is, gelijck als, *Nalocohta Dios*, och of gy GODT bemindet; *Ixnulocohta Dios*, och of ick GODT bemint hadde.

De *modus conjunctivus* is oock deselve met de *indicativus*, maer men voeght daer het particultje, *vei*, by, gelijck, *vei nalocohta Dios*, soo gy GODT bemint; *vei Ixnulocohta Dios*, soo ick GODT bemindt hadde.

In dese Taele is geen *modus infinitivus*, maer in plaetse van de selve gebruyckt men de *indicativus*, gelijck als, *Quinchol nutsiba*, ick kan schrijven; *Quinquini*, beteeckent sterven, ende *Nurah*, ick begere, soo is dan *Nurah Quinquini*, ick begere te sterven.

Men moet oock bemercken, dat wanneer in alle de *verba activa*, *ick* ofte *gy* als in *accusativo casu* werden uytgebraght, sy te saemen gevoeght werden by de persoon die het *verbum* maeckt, ofte voor het selve gestelt werdt, ende dat door de particultjens, *Quin*, ick, *Ti*, gy, wat het *tempus presens* belanght, ende wat aengaet het *præteritum perfectum*, heeft men die van, Xin, my, ende *Ixti*, gy, als by exempel.

Quinalocoh, gy bemint my; X*inalocoh*, gy hebt my bemint; *Quinranlocoh*, gy sult my beminnen; *Quinalocohta*, bemint my, ofte, och dat gy my bemindet! *vei Quinalocoh*, soo gy my bemint hebt, ofte, bemint haddet; *Quinarah nalocoh*, gy wilt my beminnen.

Soo oock voor de tweede persoon omtrent de *accusativus*, *tinulocoh*, ick beminne u; *ixtinulocoh*, ick hebbe u bemint; *tiranulocoh*, ick wille u beminnen; *tinulocohta*, och of gy my bemindet! *vei tinulocoh*, soo ick u beminne; *vei ixtinulocoh*, soo ick u bemint hebbe, ofte, bemint hadde.

Men moet noch aenmercken dat die twee woorden, *Quinchol*, dat geseght is ick vermoge, ende, *Inva*, ick wil, seer aerdighlijck by andere *verba* gevoeght werden, van wat persoone die oock zijn, doch inpersonelijck by de derde persoon van het *numerus singularis*, als by exempel;

Incholnulocoh, ick kan beminnen; *Invanulocoh*, ick wil beminnen; *Ixraixnulocoh*, ick hebbe willen beminnen; *Ixcholixnulocoh*, ick hebbe konnen beminnen; *Ticholnulocoh*, ick kan u beminnen, &c.

De letters ofte de particulen die voor de *verba* komen, die met een vocael beginnen, zijn de volgende.

SINGULARIS. *Inu*, *Nau*, *Inr*, PLUR. *Ingu*, of *Inc*, *Nauta*, *Ingutacque*, ofte *Inctaquin*; als by voorbeeld, *eça*, is bevryen, verlossen geseght, dit *verbum* wort op de volgende wijse geconjugeert.

SINGULARIS. *Inveça*, ick verlosse; *Naveça*, gy verlost; *Inreça*, hy verlost. PLURALIS. *Inqueça*, wy verlossen; *Naveçata*, gy l. verlost; *Inqueçataque*, sy verlossen.

A, is een woord uyt eene letter bestaende, ende beduyt wenschen, begeren, willen, men vint het selve noyt sonder sijne particulen, als;

SINGULARIS. Ick wil, *Inva*; *Nava*, Ghy wilt; *Inra*, Hy wil; PLURALIS. *Inca*, wy willen; *Nacata*, ghy l. wilt; *Incataque*, sy l. willen.

Ivirch, hooren; *Invirch*, ick hoore; *Navivirch*, gy hoord; *Inrivirch*, hy hoord; PLURALIS. *Inguvirch*, wy hooren, *Navivireghva*, gy l. hoordt; *Inquivireghtaque*, sy l. hooren.

Op dese wijse hebbe ick dan aengewesen op wat wijse men alle soorten van *Nomina* moet declineren, ende oock alle de *verba* in die Taele conjugeren.

My resteert nu noch alleen van de *verba passiva* te spreecken, ende aen te wijsen hoe men die met die deselve particulen moet conjugeren ende formeren.

De *verba passiva*, gelijck als sy verscheyde terminatien hebben, soo werden sy oock verscheydentlijck geconjugeert.

Van die geene, welcke met een *a* eyndigen, werdt gemeenlijck in *passivo* de *a* af-genomen, ende by de laetste Consonant werdt het particultje *hi* gevoeght, als by exempel, van het woord *Nuroca*, ick geesfele ofte slae, is het *passivum*, *Quinrochi*; op deselve wijse is het *passivum* van *Nurapa*, dat mede ick slae ofte geesfele beduyt, *Quinraphi*; doch hier is een exceptie in *Nutzuba*, ick schrijve, in het welcke de *b* in een *m* wert verandert, *Quintsimbi*, ick ben geschreven.

Die *verba* die met een *ph* eyndigen, veranderen deselve in *Onhi*, gelijck *Nutocaph*, ick beminne, *Quinloconhi*, ick ben bemint.

Soo oock die in *ch* eyndigen, veranderen de *ch* in *hi*; gelijck als *Invivirch*, ick hoore, *Quinivirhi*, ick ben gehoort.

Maer die geene die in ç eyndigen (hier moet men noteren dat een ç als een *ſ* werdt uyt-gesproocken) veranderen de *a* in *ibi*, als by voorbeeld, *Inveça*, ick verlosse, *Quinoçibi*, ick ben verlost; *Nucamça*, ick doode, *Quicamçibi*, ick ben gedood.

De *verba* die in *ach* eyndigen, voegen *hi* in het *passivum* achter aen; soo heeft *Nuçach*, ick vergeve, in *passivo*, *Quinçachi*, ick ben vergeven.

De particulen die de *verba passiva* of veranderen ofte conjugeren sijn de volgende.

SINGULARIS. *Quin*, *Ti*, *In*; PLURALIS. *Coh*, of, *Co*, *Tita*, *Quitacque*, als by een voorbeeld.

SIN-

SINGULARIS. *Quiloconchi*, ick ben bemint; *Tiloconchi*, ghy bent bemint; *Inloconchi*, hy is bemint. PLURALIS. *Coloconchi*, wy ſijn bemint; *Tiloconhita*, ghy l. ſijt bemint; *Quiloconhitacque*, ſy ſijn bemint.

SINGULARIS. *Quinrochi*, ick ben geſlaegen of gegeeſſelt; *Tirochi*, ghy ſijt geſlagen of gegeeſſelt; *Inrochi*, hy is geſlagen of gegeeſſelt. PLURALIS. *Corochi*, wy ſijn geſlagen of gegeeſſelt; *Tirochita*, ghy l. bent geſlagen of gegeeſſelt; *Quirochitacque*, ſy l. ſijn geſlaegen of gegeeſſelt.

De particulen voor het *tempus plus quam perfectum* zijn de volgende.

SINGULARIS. *Xin*, *Ixti*, *Ix*. PLURALIS. *Xoh*, of *Xo*, *Ixtita*, *Xitacque*. als by voorbeeld.

SINGULARIS. *Xinloconchi*, ick ben bemint geweeſt; *Ixtiloconchi*, ghy ſijt bemint geweeſt; *Ixloconchi*, hy is bemint geweeſt. PLURALIS. *Xoloconchi*, wy ſijn bemint geweeſt; *Ixtiloconchita*, ghy l. hebt bemint geweeſt, *Xiloconchitacque*, ſy ſijn bemint geweeſt.

Xinrochi, ick ben gegeeſſelt ofte geſlaegen geweeſt; *Ixtirochi*, ghy bent gegeeſſelt ofte geſlaegen geweeſt; *Ixrochi*, hy is gegeeſſelt ofte geſlaegen geweeſt. PLURALIS. *Xorochi*, ofte *Xohrochi*, wy ſijn gegeeſſelt ofte geſlagen geweeſt; *Ixtirochita*, ghy l. ſijt gegeeſſelt ofte geſlaegen geweeſt; *Xirochitacque*, ſy l. ſijn gegeeſſelt ofte geſlaegen geweeſt.

De *Modus Imperativus* is duſdaenigh.

Tiloconchi, weeſt ofte ſijt bemint; *Tiloconchta*, weeſt ghy l. bemint; *Chiquiloconhitaque*, dat ſy l. bemint zijn; in dit laetſte ſietmen dat het particultjen *hi* in *ho* verandert werdt.

De *modus optativus* ende *conjunctivus* volgen deſelve ordre als de *verba paſſiva*, ſettende *ta* by de *optativus*, ende *vei* by de *conjunctivus*, als by exempel.

Quinloconhita, och dat ick bemint waere; *Tiloconhito*, och dat gy bemint waerdt; *Tiloconhitata*, och dat gy l. bemint waert; *Quiloconhitatacque*, och dat ſy l. bemint waeren.

Op deſelve wijſe voeghtmen by het *tempus plus quam perfectum* alleen het particultje *ta*, als by voorbeeld.

SINGULARIS. *Xinloconhita*, och dat ick bemint waere ofte hadde geweeſt; *Ixtoloconhita*, och dat ghy bemint waert ofte haddet geweeſt; *Ixloconhita*, och dat hy hadde ofte waere bemint geweeſt; PLURALIS. *Xocolonhita*, och dat wy hadden ofte waeren bemint geweeſt; *Ixtiloconhitata*, och dat ghy l. haddet ofte waeret bemint geweeſt; *Xiloconhitatacque*, och dat ſy l. hadden ofte waeren bemint geweeſt.

Hier moetmen remarqueren dat het particultje *ta*, ſoo'er eenige ander woord ofte ſin by het *verbum* gevoeght is, voor het *verbum* kan geſtelt werden, gelijck als, *ninta quinloconchi*, och dat ick ſeer bemint waere; anderſints ſoo het *verbum* alleen is, wert *ta* aghter aen geſtelt.

De *Modus Conjunctivus* is duſdaenigh; *vei quinloconhi*, ſoo ick bemindt ben; *vei tiloconhi*, ſoo gy bemint zijt, ende ſoo voort met de reſte.

Dit

Dit is het alle datmen gewoon is tot onderrightinge te geven omtrent dese Taele; By aldien nu yemandt in alle de boven-verhaelde regulen wel onderwesen is, ende alle die begintselen volmaecktelijcken wel weet, soo sal die, in seer korten tijd, die Taele perfect konnen leeren spreecken, soo hy een *Dictionarium* ofte woorden-boeck daer by heeft.

En soo mijne Vrienden my komen te betuygen datmen daer van wel een *Dictionarium* sien wilde, soo sal ick haer dat contentement geven, ende, ter liefde van haer, een, die volmaeckt sal zijn, op-stellen.

Onderwijlen hebbe ick ten propooste geoordeelt dese kleyne ende korte Onderwijsingen te doen drucken, ende dat alleen uyt curieusheyd, ende om te doen sien, hoe lightelijck men de Indiaensche Taelen kan leeren.

Ick sal dan voor het laetste een eynde van dit werckje, welcks gelijck men noyt gesien heeft, maecken, met het Gebedt des HEEREN in die die Taele, ende met een korte ende bondige uyt-legging over het selve.

HetGebed des HEEREN in de Taele *Poconchi*.

Catat taxah vilcat; Nimta inçaharç ihi avi; Inchalita avihauri pancana; Invaniva ta nava yahvir vac acal, he invan taxah. Chaye runa cahuhun taquih; naçach ta mac, he incaçachve quimac xim acquivi chiquih; macoacana chipam catacchyhy, coaveçaca china unche tsiri mani quiro, he inqui. Amen.

uytlegginge daer van.

Hier moetmen aenmercken dat *Catat*, volgens de eerste regul van de Declinatien der *nomina*, de eerste persoon is in het *numerus pluralis*, het welcke men bespeurt door het particulje *Ca*, gevoeght by het woord *Tat*, dat Vader beteeckent; soodaenigh dat *Catat*, onse Vader beduyd.

Taxah beteeckent den Hemel, ende men set het voor het woordt ofte *verbum vilcat*, om dat het te aerdiger ende beter geplaetst soude staen, in tegendeel van het Latijn ende Engelsch, daer het woordeken *es*, zijt, gestelt is voor *in cælis*, in de Hemelen. Men stelt het oock sonder eenige præpositie, in tegendeel van het Latijn, Grieckſch ende Engelsch, want in dese Taele werden de præpositien dickmaels vergeten, maer evenwel stilswijgende verstaen.

Vilcat, beduydt zijt, ofte die zijt; het is de tweede persoon van het Latijnsche woordt *sum*, *es fui*, dat een *verbum anomalum* is, ende niet geconjugeert werdt, volgens de boven-gestelde regulen, als by exempel; *Visquin*, ick ben; *Vilcat*, gy zijt; *Villi*, hy is. PLURALIS. *Vilcoh*, wy zijn; *Vilcatta*, gy l. zijt; *Vilquetacque*, sy l. zijn.

Het *tempus plus quam perfectum*; SINGULARIS. *Kinvi*, ick hebbe geweest; *Ixtivi*, gy hebt geweest; *Ixvi*, hy heeft geweest; PLURALIS. *Xohvi*, wy sijn geweest; *Ixvitiva*, gy l. zijt geweest; *Xivitacque*, sy l. zijn geweest.

Modus imperativus. SINGULARIS. *Tivi* of *Tivo*, zijt of weest; *Chivi* of *Chivo*, dat hy sy; PLURALIS. *Cohvi ta* of *Cohvo ta*, dat wy sijn; *Tivira* of *Tivota*, dat gy l. zijt; *Quivita* of *Quivitatacque*, dat sy l. zijn.

De *modus optativus* ende *conjunctivus* sijn volgens de boven-gestelde regulen, doende by het *tempus præsens* de particulen *ta* ofte *vei* in het *tempus præsens*, ende het *plus quam perfectum* van de *modus indicativus*.

Nimta

Nimta incaharçihi. Dit beteeckent, ick bidde dat ten hooghsten verheerlijckt zy; *Nim* beduyd grootelijcks ofte ten hooghsten; *ta* is een *particula optativa*, ofte een uytdruckinge van een wensch; *Incaharçihi* is de derde persoon van het *verbum Quincaharçihi*, het welcke verheerlijckt ofte groot gemaeckt zijn, beduyd, het welcke, volgens de bovengestelde regul, geformeert wert van het *verbum activum Nucaharça*, groot-maecken, verheerlijcken, veranderende de laetste *a* in, *chi*, ende het particultje *Quin* daer by voegende, dat het *passivum* maeckt.

Avi, uwen naeme; *vi* beteeckent naeme; ende volgens de regul, die wy hier bevoorens gegeven hebben, voor de *Nomina* die met een *Consonans* beginnen, soo is *a* het particultje van de tweede persoon.

Inchalita avihauri; laet u Rijcke komen, soude eygentlijck de uytlegginge van die woorden zijn. *Inchali* is de derde persoon van het *verbum quinchali*, dat komen beduyt. *Ta* is, als vooren geseght is, een teecken van een wensch ofte *particula optativa*. *Ihauri* ofte *Ihauric* beteeckent een Koninghrijcke, ende *av* daer by gevoeght zijnde, beduyd de tweede persoon.

Pancana; op onse hoofden; dit is een bysondere maniere van uyt-druckinge in die Taele, welcke, even als veele andere, meenighte van *Phrases* ende manieren van spreecken heeft, gelijck als hare eygen-aen-geboorene aerdigheden ende circum-locutien, waer van'er dese een is als sy seggen; u Koninghrijcke kome over onse hoofden. *Pam* ofte *Pan* is een præpositie, welcke in ofte op beduyt; *Na* beteeckent het hooft; *Nuna*, mijn hooft; *Cana*, ons hooft, volgens den hier voorens gegeven regul; hier van daen komt het dat sy een hoedt *Pan-nuna* noemen, als zijnde boven op het hooft.

Invaniva ta nava; Dat ghy wilt moete geschieden. De Indiaenen hebben geen eygen *nomen* om den wille uyt te drucken; maer sy exprimeren sulcks door een *verbum*. *Invanivi* is de derde Persoon van het *verbum quinvanivi*, het welcke gedaen zijn beduyd; Het *verbum activum* is *Nivan*, ick doe, ende daer van werden veele *passiva* geformeert, als *quinvan*, *quinvanhi*, *quinvani*, *quinvanivi*, *quinbanan*, *quinvantihi*, van dewelcke het laetste eygentlijck spoedighlijck gedaen zijn beduyd.

Op deselve wijse voeghtmen achter aen alle de *verba* soo *activa* als *passiva* dat particultje *tihi*, om den spoet ende vlijt in eenige saecke aen te wijsen. *Nava* is de tweede persoon van het *verbum inva*, ick begeere, volgens den regul van de *verba* die door een Vocael beginnen; *Nava*, ghy begeert; *Inva*, hy begeert.

Yahvir vah acal. alreede op het aengesighte der aerde. *Yahvir* is een *adverbium*, het welcke alrede ofte reeds beteeckent. *Vah* beduyd aengesighte; *Navah*, de aerde.

He invan taxah. Soo als die in den Hemel gedaen wert. *He*, is een *adverbium*, dat soo, als, ofte gelijck beteeckent; *Invan* is de derde persoon van het *verbum passivum quinvan*, gedaen zijn. *Taxah*, beduydt, als bevoorens, in den Hemel, sonder eenige præpositie daer by te doen.

Chaye runa, geeft heden. *Nuye* is de eerste persoon in het *tempus præsens*, beduydende ick geve. *Cha* is het particultje, volgens den voorgestelden regul, van de tweede persoon van de *modus imperativus*. *Chaye*, geeft ghy, *Chiruë*, dat hy geve. *Runa*, beduyd heden.

Cahuhun taquih vüc. Ons brood van yder dagh. Hier moetmen aenmercken dat *Ca*, als het voor *huhun* geset wert het seer aerdigh geplaetst wert, hoewel het behoort tot het woordeken *vüc* dat brood beteeckendt, *Nuvüc*, mijn brood, *Cavüc* ons brood. *Huhun*, is een woort dat niet gedeclineert en wert, beduydende yder een ofte yder saecke. *Quih* beduyd de Sonne ofte den dagh.

Naçah ta camac. Ick bidde Godt dat Gy ons onse sonden vergeeft; sy besigen hier niet de *modus imperativus*, gelijck als in het Latijn alwaer staet *dimitte*, vergeeft; maer door de *particula optativa ta* gebruycken sy de *modus optativus*. *Naçah*, is de tweede persoon van het *verbum* *Nuçah*, ick vergeve; *Mac*, beteeckent sonde, *Numac*, mijn sonde, of mijn sonden; *Camac*, onse sonden. *Laval* is een ander woord in die Taele, het welcke mede sonden beteeckent.

He incaçahve quimac. Op deselve wijse als wy haere sonden vergeven. *Incaçah* is volgens de bovengestelde regul de derde persoon in het *numerus pluralis*, voor de woorden die met een Consonant beginnen; *ve* is aen het eynde, aerdigheyds halven, by-gevoeght; *Quimac* is de derde persoon in *plurali numero*.

Hier moetmen aenmercken, hoe dat in een discours ofte sententie dickmaelen wert overgeslaegen het woordeke *taque*, het welcke ick hier boven in den regul van de declinatien gestelt hebbe, somwijlen doetmen het daer oock by, maer hier is het afgelaeten, want anders moeste het *quimactaque* zijn, daer nu maer *quimac*, haere sonden, staet.

Xim acquivi chiquih. Die tegens onse rugge gesondight hebben. Van het woord *Mac*, dat sonde beteeckent, wort geformeert het *verbum Quimacquivi*, sondigen. Soo mede van het woord *Laval*, sonde, maecktmen een ander *verbum quinlavini*, mede, sondigen, beduydende, hebbende dat woord *quimacquivi*, dat een *verbum deponens* is, gelijck'er veele in die Taele zijn (als, by voorbeeld, *Quincutani*, predicken) deselve *particulæ* als de *verba passiva*.

Chiquih is een woord gecomponeert uyt de *præpositio Chi*, ende het *nomen ih*, dat een rugge beduyd; men declineert het selve als de *nomina* die door een Vocael beginnen, ende met *Chi* gevoeght zijnde beteeckent het tegens, gelijck als, SINGULARIS. *Chivih*, tegens my; *Chavih*, tegens u; *Chirih*, tegens hem. PLURALIS. *Chiquih*, tegens ons; *Chaviha*, tegens u l. *Chiquitacque*, tegens haer l.

En wanneermen daer een andere derde persoon by neemt, soo dient *Chirih* voor tegens; gelijck als, *Chirih Pedro*, tegens Pieter, dat eygentlijck soude zijn tegens den rugge van Pieter.

Alsmen eenighe in de derde persoon *in numero plurali* daer by voeght, soo seghtmen *Chiqui*, gelijck als, *Chiqui unche*, ofte *Chiquih cunch elal*, tegens alle.

Me-

Mecoacana, en laet ons niet. Dit *verbum* wert uyt drie woorden gemaeckt; Eerstelijck is *ma* een verkortinge van het woord *Mani* dat neen beduyd; het selve doet oock *manchuen*. *Co* ofte *Coh* beduyd ons; ende soo als ick, in de bovenstaende regulen, hebbe aengemerckt, is het hier voor het *verbum* gesteld, het welcke maeckt dat de *n* daer van is afgesneden, daer het, sonder dat, soude moeten zijn N*acana*, van het *verbum* N*ucana*, ick laete; N*acana*, ghy laet; *Inrucana*, hy laet, ende soo met de reste.

C*hipam catacchibi*. In ons versoght zijn. Dit is oock een andere schoone maniere om sigh in die Taele uyt te drucken, gebruyckende sy een *verbum passivum* in plaetse van een *nomen*, voegende daer een præpositie by, gelijck als hier C*hipam*, het welcke in beduyd, ende voegende by het woord de particultjens daer de naemen mede verandert ende gedeclineert werden. N*utacchihi* beteeckent ick versoeck; Het *passivum* is Q*uintacchihi*, ick ben ofte werde versoght; waer van N*utacchihi* beduyd mijn versoght werden, ofte, mijne versoeckinge; *Attacchhi*, uwe versoeckinge; C*atacchihi*, onse versoeckinge.

C*oaveçaca china unche tsiri*. Verlost ons van alle bose dingen. *Inveça*, soo als ick boven geseght hebbe, beduyd bevrijden, verlossen. C*o* is de eerste Persoon in *numero plurali*, het welcke men voor het woord stelt, soo als ick bevoorens in den regul hebbe aengemerckt, ende in die *vox composita* van *Mecoacana*. C*hina*, is een præpositie die boven ofte van beduyd.

U*nche*, beteeckent, alle, ofte, alles; Het is een *adjectivum* dat eygentlijck niet kan gedeclineert werden. *Tsiri* is mede soo een *adjectivum* ende dat invariabel is *in genere*, *casu*, *& numero*, het beduyd boos of quaet gelijck als *tsiri vinac*, is een quaed Man geseght; *tsiri ixcoc*, een bose Vrouwe; *tsiri chicop*, een bose ofte quaede Beeste, ende *in numero plurali* wert het mede niet verandert.

Sonder *substantivum* daer by, is het als een *verbum neutrum*, even soo als de Latijnen *malum*, *pro mala re*, *aut malis rebus*, stellen, te weten quaet absolutelijck voor een quaet dingh ofte quaede dingen.

Het *substantivum* dat daer van wert gemaeckt is *tsiriquil* dat een boos Mensche ofte boosheydt beduyt; *Voron* beteeckent in deselve Taele *Poconchi* mede het selve.

Maniquiro. Geen goede. Dat is gestelt tot een ampelder expressie van de bose dingen, ten eynde men magh bevrijdt sijn van alles dat'er niet goedt zijnde is.

Mani, gelijck ick hier boven hebbe aengemerckt, is neen geseght; Q*uiro*, is, als *tsiri*, een *adjectivum*, dat goet, ofte een goede saecke, beteeckent, ende wort mede in alle de *numeri* niet gedeclineert ofte verandert.

Q*uiro vinoc*, is een goet Man; Q*uiro ixcoc*, een goede Vrouwe; Q*uiro chicop*, een goedt Beest; soo mede *in numero plurali*, Q*uiro vinac*, goede Mannen.

Het *substantivum*, dat van dat *adjectivum* gederiveert wert, is Q*uirohal*, goedheyd, C*hiohal*, beduyt mede het selve. Q*uirolah*, is seer goet. T*irilah*, seer quaet. Alwaer in dese Taele *lah*, achter een *adjectivum* wert gevoeght,

heeft het deselve kraght als *valdè* in het Latijn, het welcke seer of uytnemende beduyd.

He inqui. Gelijck, ofte, als, hy het seght, waer van de meeninge is, als die geseght heeft die dit gebed heeft geleerd.

Quinqui, is, ick segge, geseght; *Tiqui*, ghy seght; *Inqui*, hy seght; *Cohqui*, wy seggen; *Tiquita*, gy l. seght; *Tiquitacque*, sy l. seggen.

Amen. Alle de woorden. tot dewelcke de Indiaenen geene expressien hebben in haere eygene Taele, spreecken sy uyt soo als sy die van de Spaigniaerden geleerd hebben, soo seggen sy dan hier *amen.*

Soo is het mede met den Wijn, welcke sy voor desen niet hadden, ende die sy nu *Vino* noemen, hoewel sommige, door een oneygentlijck woordt, die den naeme van *Castillanaha*, geven, dat waeter van Castilien geseght is; soo noemen sy oock gemeenlijck GODT, DIOS, hoewel Hem sommige onder het woord *Nim Ahval*, dat den Grooten Heere beduyd, kennen.

Het is dan uyt curieusheyd geweest, ende ten versoecke van eenige mijne by-sondere Vrienden, dat ick de onderwijsinge van dese Taele op de Persse hebbe laeten brengen, zijnde die noyt te vooren in Engelandt bekendt geweest.

Soo het by geval moghte komen te gebeuren, dat eenigh Engels Schip ofte wel maer Engels-man, op de Americaensche Kuste quaeme, ende aldaer by hasard een *Pocomanisch* Indiaen ontmoette, soo sal haer dit dienen, om haer eenigh light in de Taele *Poconchi* te geven, ende sy sullen, door dese lessen, yets konnen verstaen, van het geene hy, in sijne Taele, tot haer seggen sal, ende mogelijck sal ick, ten beste van mijn Vaderlandt, hier noch yets considerabils by-voegen, laetende ondertusschen aen den Leser den tijdt, om te studeren in het geene ick hem hier, soo succinct ende kort als my is mogelijck geweest, geve.

Eynde van het vierde ende laetste Boeck.

REGISTER

Van de aenmerckelijckste saecken ende voor-vallen die in dese REYSE verhaeldt werden.

I. BOECK.

CAP. I.

CAP. II.

CAP. III.

CAP. IV.

CAP. V.

CAP VI.

Ver-

INDEX.

Beſchrij-

C A P. X.

C A P. XI.

C A P. XII.

Koude

CAP. XIII.

CAP. XIV.

CAP. XV.

CAP. XVI.

 Met

INDEX.

Merckt-

INDEX.

De

REGISTER,

Van de aenmerckelijckste saecken ende voor-vallen die in dese REYSE verhaelt werden.

II. BOECK.

CAP. I.

CAP. II.

INDEX.

CAP. III.

CAP. IV.

CAP. V.

Sijne

CAP. VI.

CAP. VII.

CAP. VIII.

CAP. IX.

Vrught-

INDEX.

CAP. X.

CAP. XI.

CAP. XII.

Ver-

CAP. XIII.

CAP. XIV.

CAP. XV.

CAP. XVI.

CAP. XVII.

CAP. XVIII.

CAP. XIX.

CAP.

INDEX.

 ende

REGISTER

Van de aenmerckelijckste saecken ende voor-vallen die in dese REYSE verhaelt werden.

III. BOECK.

CAP. I.

CAP. II.

CAP. III.

CAP. IV.

CAP. V.

CAP. VI.

Ver-

CAP. VII.

CAP. VIII.

CAP. IX.

CAP. X.

de-

CAP. XI.

CAP. XII.

CAP. XIII.

INDEX.

CAP. XIV.

CAP. XV.

CAP. XVI.

INDEX.

CAP. XXI.

Sijne

CAP. XXII.

CAP. XXIII.

REGISTER

Van de aenmerckelijckste saecken ende voor-vallen die in dese REYSE verhaelt werden.

IV. BOECK.

CAP. I.

CAP. II.

Komste

CAP. III.

CAP. IV.

CAP. V.

Doch

Werden

CAP. XV.

CAP. XVI.

EYNDE.

REGISTER,

Volgens de Ordre van het A. B. C., by middel van het welcke men seer gemackelijck, alle de aenmerckelijcke Voor-vallen ende Beschrijvingen, welcke dit Boeck behelst, kan vinden, met groote moeyte, tot gerijf der Lesers, by een gesteldt.

A.

REGISTER

Hy

Komt

Hy

Delva

D.

Damp

Hy

Histo-

I.

Een

 vaer-

N.

Despe-

P.

Palin-

Schrick

REGISTER

Voor-

W.

den

EYNDE.